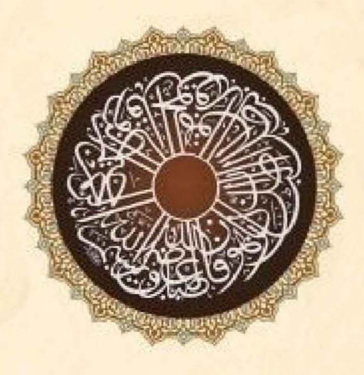
HAKK'IN DÂVETİ

KUR'ÂN-I KERÎM

MEÂLİ VE TEFSÎRİ

Prof. Dr. Ömer ÇELİK

İSTANBUL 1434 / 2013

HAKK'IN DAVETİ
KUR'AN-I KERİM MEALİ
VE TEFSİRİ

Prof. Dr. Ömer Çelik

2. CİLT

HAKK'IN DAVETİ KUR'AN-I KERİM
MEALİ VE TEFSİRİ-2
Prof.Dr.Ömer Çelik

Yayın Yönetmeni: Salih Zeki Meriç
Kapak: Altınoluk Grafik / Muzaffer Çalışkan
Yayın Ofset Hazırlık: Altınoluk Grafik / Mustafa Erguvan
Arapça Metin Tashihi: Hâfız Musa Turhan
ISBN No: 978-9944-83-957-0
Yayın ve Matbaa Sertifika No: 19891

Baskı - Cilt: Erkam Yayın San. ve Tic. A.Ş.
İkitelli Organize San. Bölg. Mah.
Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım
No: 60/3 Başakşehir / İstanbul
Tel: (0212) 671 07 00
Faks: (0212) 671 07 48

Baskı Tarihi: İstanbul / 2013

Kitaplar'dan "Kitab'a" ulaşsın yolunuz...

İkitelli Org. San. Bölgesi Mah. Atatürk Bulvarı Haseyad 1. Kısım No: 60/3-C
Başakşehir / İstanbul Tel: 0212 671 07 00 - Faks: 0212 671 07 48
www.erkamyayinlari.com • www.kampanyakitaplari.com

Kapak Hattı:

وَقُلْ جَٓاءَ الْحَقُّ وَزَهَقَ الْبَاطِلُۜ اِنَّ الْبَاطِلَ كَانَ زَهُوقًا

De ki:
“Hak geldi; bâtıl yıkılıp gitti.
Zâten bâtıl yıkılmaya mahkumdur.” (İsrâ 17/81)

Fotoğraf: Prof. Dr. Murat Sülün
(İstanbul Küçük Ayasofya Camii Kubbesi)

Yahudi ve Hıristiyanları Dost Edinmeyin

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الْيَهُودَ وَالنَّصَارٰٓى اَوْلِيَٓاءَۘ بَعْضُهُمْ
اَوْلِيَٓاءُ بَعْضٍۜ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَاِنَّهُ مِنْهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿٥١﴾

51. Ey iman edenler! Yahudi ve hıristiyanları dost ve sırdaş edinmeyin. Çünkü onlar birbirinin dostudur. Sizden kim onları dost edinirse, kesinlikle onlardan olur. Şüphesiz ki Allah, zâlimler topluluğunu doğru yola erdirmez.

اَلْوَلِيُّ (velî), araya başka bir yabancının girmeyeceği kadar yakın dost, arkadaş ve yardımcı demektir. Cenâb-ı Hak mü'minlerden, yahudi ve hıristiyanları bu şekilde gizli sırlarını açabilecekleri, sırtlarını dayayabilecekleri ve mühim işlerini havâle edebilecekleri dostlar edinmemelerini istemektedir. Çünkü yahudiler yahudilerin, hıristiyanlar da hıristiyanların dostu olup kendilerinin iyiliklerini, müslümanların ise kötülüklerini isterler. Bu sebeple mü'minlerden her kim onları dost edinirse o da onlardan olur.

51-52. âyetlerin iniş sebebiyle alâkalı şöyle bir rivayet nakledilir:

Hâris oğullarından Ubâde b. Sâmit (r.a.) Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e gelip: "Ey Allah'ın Rasûlü, benim yahudilerden bir çok dostum var. Onların dar zamanımda bana yardım edeceklerinden de eminim. Ama ben, o yahudi dostlarımın dostluğunu terk edip Allah ve Rasûlü'ün dostluğuna dönüyorum; Allah'a ve Rasûlü'ne dostluk besliyorum" dedi. Orada bulunan Abdullah b. Übeyy ise: "Ben, zamanın ilerde başımıza getirebileceği felâketlerden korkan bir adamım. Onun için önceki dostlarımın dostluğundan ayrılacak değilim" dedi. Peygamberimiz ona: *"Ey Ebû'l-Hubâb, yahudilerin dostluğunu Ubâde b. Sâmit'inkine tercih ediyorsan buyur öyle yap!"* buyurdu. Abdullah b. Übeyy de: "Evet öyle yaptım" deyince bu (51 ve 52.) âyetler indi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VI, 372; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 200-201)

Dostluk konusunda Ehl-i kitapla mü'minler arasında bocalayan münafıkların durumunu ortaya koymak üzere şöyle buyruluyor:

فَتَرَى الَّذٖينَ فٖى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ يُسَارِعُونَ فٖيهِمْ يَقُولُونَ نَخْشٰٓى اَنْ
تُصٖيبَنَا دَٓائِرَةٌۜ فَعَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِىَ بِالْفَتْحِ اَوْ اَمْرٍ مِنْ عِنْدِهٖ فَيُصْبِحُوا

عَلٰى مَٓا اَسَرُّوا ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْ نَادِم۪ينَۜ ﴿٥٢﴾ وَيَقُولُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا
اَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ الَّذ۪ينَ اَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْۙ اِنَّهُمْ لَمَعَكُمْۜ حَبِطَتْ
اَعْمَالُهُمْ فَاَصْبَحُوا خَاسِر۪ينَ ﴿٥٣﴾

52. Kalplerinde hastalık bulunanların: "Ne olur ne olmaz, korkarız ki zaman aleyhimize dönüverir de başımıza bir felaket gelir" diyerek, o zâlimlerin dostluklarını kazanmak için âdeta yarış yaptıklarını görürsün. Kim bilir, belki de Allah, mü'minlere bir zafer, bir ferahlık ihsân eder veya münafıklara doğrudan kendi katından bir musibet verir de onlar, içlerinde gizledikleri nifak yüzünden: "Eyvah, biz ne yaptık!" diye pişman olurlar.

53. O zaman mü'minler hayretle aralarında şöyle söylenirler: "Var güçleriyle Allah'a yemin edip, biz müslümanlarla beraber olduklarını söyleyenler bunlar değil miydi?" Onların bütün yaptıkları boşa gitti, böylece kayebedenlerden oldular.

Âyetlerin indiği dönem itibariyle Medine'de yahudiler hem verimli topraklara sahip hem de ticarî hayata hâkim durumda idiler. Dolayısıyla toplumun iktisâdî ve siyasî hayatında hissedilen bir ağırlıkları bulunmaktaydı. Hıristiyanlar da yaşadıkları bölgelerde iktisâdî açıdan diğerlerinden daha iyi durumda idiler. Rasûlullah (s.a.v.)'in liderliğinde Medine'de kurulmuş bulunan İslâm devleti ise, düşmanlarına karşı verdiği mücadele henüz kesin bir sonuca ulaşmadığı için münafıklar durumlarını tam olarak netleştirmemişlerdi. Bunlar görünürde müslümanların içinde yer alıyorlar, ancak mücadele müslümanların mağlubiyetiyle neticelenecek olursa yahudi ve hıristiyanlara sığınabilmek için onlarla olan dostluk münâsebetlerini de devam ettirmeye gayret gösteriyorlardı. Fakat onlar Allah'ın, Muazzez Peygamberi'ne yardım edeceğini, ona zaferler, fetihler nasip edebileceğini veya düşmanlarının başına bir felâket getirip de onları yok edebileceğini, bu takdirde sergiledikleri iki yüzlü tavırlarından pişmanlık duyacaklarını hesaba katmıyorlardı. Gerçekten de netice itibariyle münafıkların hesabı tutmamış, yüce Allah va'dini yerine getirerek peygamberine fetihler ve başarılar nasip etmiş, yahudileri bertaraf etmiş, böylece münafıklar, içlerinde gizledikleri kötü niyet ve planlarından dolayı pişman olarak hayal kırıklığına uğramışlardır.

Bu vasıftaki insanların din emânetini taşımaları mümkün olmadığından Cenâb-ı Hak, İslâm'ı tüm yönleriyle öğrenecek, yaşayıp yaşatacak gerçek mü'minleri tanıtmak üzere buyuruyor ki:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا مَنْ يَرْتَدَّ مِنْكُمْ عَنْ دٖينِهٖ فَسَوْفَ يَأْتِي اللّٰهُ بِقَوْمٍ يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُۙ اَذِلَّةٍ عَلَى الْمُؤْمِنٖينَ اَعِزَّةٍ عَلَى الْكَافِرٖينَۘ يُجَاهِدُونَ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ وَلَا يَخَافُونَ لَوْمَةَ لَٓائِمٍۜ ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتٖيهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلٖيمٌ ﴿٥٤﴾

54. Ey iman edenler! Sizden kim dîninden dönerse, Allah onların yerine yakında öyle bir nesil getirecek ki Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. Mü'minlere karşı alçak gönüllü, kâfirlere karşı güçlü ve onurludurlar. Allah yolunda cihâd ederler ve kendilerine dil uzatan hiçbir kimsenin kınamasından korkmazlar. İşte bu Allah'ın öyle bir lutfudur ki, onu dilediğine verir. Allah, lutfu ve rahmeti pek geniş olan, her şeyi hakkiyle bilendir.

Allah Teâlâ, din emânetini taşıyabilecek gerçek mü'minlerde şu özelliklerin bulunması gerektiğini haber vermektedir:

Birincisi; Allah onları sever, onlar da Allah'ı severler. Allah'ın husûsî olarak seçtiği bu toplumun karakter yapısında sevgi ön plana çıkmaktadır. Bu kimseler gönül âlemlerini masivânın kirlerinden arındırmışlar, ilâhî muhabbete engel olacak her türlü arızayı gidermişler, mânevî hastalıklarını tedavi etmişler ve hakîkî mânada sevme ve sevilme derecesine ulaşmışlardır. Nitekim bir diğer âyet-i kerîmede, **"Gerçek mü'minlerin Allah'a olan sevgileri, her şeyden daha sağlam ve daha kuvvetlidir"** (Bakara 2/165) buyrulur.

İbrâhim Düsukî (k.s.), Allah Teâlâ'ya kulları arasında en sevgili olanların özeliklerini şöyle sayar:

• "Kalbi en temiz olan,
• Edep yerlerini koruyan,
• Dilini kötülükten saklayan,
• Elini kötülükten çeken,
• En çok iffetli olan ve affetmeyi pek seven,
• Bir de iyilik etmeye ve ikrama koşan,
• Sonra gönlü geniş, zikri pek çok olan." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 603)

İkincisi; onlar, mü'minlere karşı son derece alçak gönüllü ve şefkatli, kâfirlere karşı da şiddetli ve onurludurlar. İlâhî muhabbeti kalplerine yerleştiren bu mümtaz kimseler, taşıdıkları iman ve muhabbetin saikıyla mü'minlere karşı çok mütevazi ve şefkatli, kâfirlere karşı ise izzetli ve kuvvetli davranırlar. Bir taraftan sahip oldukları istidât, ilim, makam, mevki, mal ve serveti

müslümanların lehine kullanırken, diğer taraftan İslâm düşmanlarına karşı sert, dirençli ve tavizsiz bir duruş sergilerler. Fânî menfaatler karşısında izzet, şeref ve onurlarına leke sürdürmezler.

Üçüncüsü; onlar Allah yolunda cihâd ederler. Mallarını ve canlarını seferber ederek ve ellerinde bulunan her türlü imkânları kullanarak Allah'ın dîninin tebliğ edilmesi, öğrenilmesi ve yaşanmasını sağlamak için gayret gösterirler. Rasûlullah (s.a.v.)'in şu davranışı bu hususta ne güzel bir örnektir:

Bir gün Rasûlullah (s.a.v.), muhâcirler ve ensârdan bazılarıyla birlikte Muâz b. Cebel (r.a.)'ı Yemen'e vâli olarak uğurlamaya çıkmıştı. Muâz (r.a.) binek üzerinde, Allah Rasûlü ise onun yanında yaya olarak gidiyordu. Hz. Muâz:

"–Yâ Rasûlallah! Ben binitliyim, Siz ise yayasınız! Ben de inip sizinle ve ashâbınızla birlikte yürüsem olmaz mı?" diye mahcûbiyetini dile getirdi. Onu teskîn eden Efendimiz, kendisini meşgûl eden esas düşüncenin ne olduğunu şöyle ifade buyurdu:

"–Ey Muâz! Bu adımlarımın, Allah yolunda atılan adımlar olmasını arzu ediyorum." (Diyârbekrî, *Târihu'l-hamîs*, II, 142)

Dördüncüsü; Allah'ın dînini yaşarken ve tebliğ ederken hiçbir kınayanın kınamasından korkmazlar. Korku, bir şeyi yanlış yapma ve neticesinin ne olacağını kestirememe düşüncesinden doğar. Bu kimseler, yaptıklarını bilinçli olarak yaptıklarından, Allah'ın emrine uygun davrandıkları hususunda şüpheleri olmadığından ve akıbetin kendi lehlerine tecelli edeceğine inandıklarından dolayı onlarda masiva korkusu ömrünü tüketmiştir. Onların kalplerinde sadece Rablerini râzı etme arzusu ve farkında olmadan bu rızâya mâni herhangi bir şey yapma korkusu vardır.

Peki, Allah'ın sevgi ve hoşnutluğunu kazanmış bu seçkin mü'min topluluğun dostları kimdir, kimler olmalıdır:

إِنَّمَا وَلِيُّكُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ يُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ
الزَّكٰوةَ وَهُمْ رَاكِعُونَ ﴿٥٥﴾ وَمَنْ يَتَوَلَّ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا
فَإِنَّ حِزْبَ اللّٰهِ هُمُ الْغَالِبُونَ ع ﴿٥٦﴾

55. Sizin dostunuz ancak Allah, O'nun Peygamberi, bir de Allah'a tam boyun eğerek namazı dosdoğru kılan ve zekâtı veren mü'minlerdir.

56. Kim Allah'ı, Peygamberini ve mü'minleri dost edinirse, şüphe yok ki üstün gelecek olanlar, Allah'ın tarafında yer alanlardır.

Tavsiye edilen böyle ülvî dostlukları tesis edebilmek için bazı ince noktalara dikkat edilmesi gerekir. Şöyle ki:

Allah’ın dostluğu, O’nun düşmanlarına düşman olmak demektir. Nitekim Hz. İbrâhim kavminin taptığı putları kastederek: **“O putlar benim düşmanımdır. Ancak Âlemlerin Rabbi olan Allah dostumdur”** (Şuarâ 26/77) demiştir.

Rasûlullah (s.a.v.)’in dostluğu, nefse düşman olmayı ve onun kötü arzularına karşı çıkmayı gerektirir. Hadis-i şerifte: *“Sizden hiç biriniz, tüm arzuları benim getirdiklerime uymadıkça gerçek mânada iman etmi olmaz”* buyrulmuştur. (Ali el-Mütteki, *Kenzü’l-ummâl*, I, 217) Bir diğer hadiste de: *“Sizden biriniz, ben ona kendisinden, malından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça gerçekten iman etmi olmaz”* buyrulur. (Buhârî, İman 8; Müslim, İman 70)

Mü’minleri dost edinmek, onlarla din kardeşi olmaktır. Bu hususta Allah Teâlâ: **“Bütün mü’minler kardeştir”** (Hucurât 49/10) buyurur. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) de: *“Sizden biriniz kendisi için istediğini din karde i için de istemedikçe gerçekten iman etmi olmaz”* ihtarında bulunur. (Buhârî, İman 7; Müslim, İman 71-72)

54. âyette yalnız yahudi ve hıristiyanları dost edinmek yasaklanmıştı. Gelen âyetle ise yasak, onlarla birlikte bütün kâfirlere teşmil edilmekte ve özel olarak Ehl-i kitabın İslâm dînini alaya alan ve küçük görenlerine tahsis olunmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا الَّذ۪ينَ اتَّخَذُوا د۪ينَكُمْ هُزُوًا وَلَعِبًا مِنَ

مُؤْمِن۪ينَ ﴿٥٧﴾ الَّذ۪ينَ اُو۫تُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَالْكُفَّارَ اَوْلِيَٓاءَۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ اِنْ كُنْتُمْ

57. Ey iman edenler! Sizden önce kendilerine kitap verilmiş olanlardan dîninizle alay edip eğlenenleri ve kâfirleri dost edinmeyin. Eğer gerçekten mü’min iseniz Allah’a karşı gelmekten sakının.

Rivayete göre yahudilerden Rifâa b. Zeyd ve Suveyd b. Hâris dıştan müslüman olmuş gibi görünmüş, sonra da münafıklığa başlamışlardı. Zahiren müslüman göründükleri için de bazı müslümanlar onlara dostluk besliyorlardı. Bunun üzerine bu âyet indi. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* VI, 391; Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 202)

Bu genel ifadeden sonra alay etmenin özel bir çeşidini bildirmek üzere şöyle buyrulur:

وَاِذَا نَادَيْتُمْ اِلَى الصَّلٰوةِ اتَّخَذُوهَا هُزُوًا وَلَعِبًاۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ
لَا يَعْقِلُونَ ﴿٥٨﴾

58. Siz ezan okuyup namaza dâvette bulunduğunuz zaman onu alay ve eğlence konusu yaparlar. Çünkü onlar, akletmeyen ve gerçeği anlamayan bir topluluktur.

Allah Rasûlü (s.a.v.)’in müezzini namaz için ezan okuyup da müslümanların

Mescid-i Nebevî'ye doğru gitmeleri üzerine yine yahudiler alay yollu bir şekilde: “Kalktılar, kalkamaz olasıcalar; namaz kıldılar, kılamaz olasıcalar; rûkû ettiler, edemez olasacılar” dediler. Bunun üzerine bu âyet nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 202; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XII, 29)

Başka bir rivayette müşriklerin ve yahudilerin özellikle müslümanlar secdede iken onlara güldükleri, secde ile veya müslümanların secdedeki halleriyle alay ettikleri belirtilmektedir. (Kurtubî, *el-Câmi*‘, VI, 224)

Bu âyet öncelikle ezanın meşrûluğuna, ikinci olarak da onunla alay etmenin ve onu hafife almanın küfür olduğuna delâlet etmektedir. Bunun için ezana icâbet etmek vacibtir. Ezânın sözleri ve tertibi ise sünnetle belirlenmiştir.

Allah'ın buyruklarına boyun eğmedikleri gibi, üstelik onlarla alay edip eğlenen Ehl-i kitaba ilâhî ihtarlar şu şekilde devam ediyor:

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ هَلْ تَنْقِمُونَ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ مِنْ قَبْلُۙ وَاَنَّ اَكْثَرَكُمْ فَاسِقُونَ ﴿٥٩﴾ قُلْ هَلْ اُنَبِّئُكُمْ بِشَرٍّ مِنْ ذٰلِكَ مَثُوبَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ مَنْ لَعَنَهُ اللّٰهُ وَغَضِبَ عَلَيْهِ وَجَعَلَ مِنْهُمُ الْقِرَدَةَ وَالْخَنَازِيرَ وَعَبَدَ الطَّاغُوتَۜ اُو۬لٰٓئِكَ شَرٌّ مَكَانًا وَاَضَلُّ عَنْ سَوَٓاءِ السَّب۪يلِ ﴿٦٠﴾

59. Rasûlüm de ki: "Ey Ehl-i kitap! Siz herhalde yalnızca Allah'a iman ettiğimiz, hem bize hem de daha önce indirilmiş kitaplara inandığımız için ve sizin pek çoğunuz da yoldan çıkmış kimseler olduğunuz için bizden hiç hoşlanmıyorsunuz.

60. De ki: "Allah katında uğrayacakları ceza itibariyle kötünün kötüsü bir durumda olanları size haber vereyim mi? Bunlar, kendilerini Allah'ın lânetlediği, gazabına uğrattığı, kimini maymunlara, kimini domuzlara çevirdiği kimseler ve şeytânî güçlere tapanlardır. İşte bulundukları yer ve konum itibariyle en kötü olan ve dosdoğru yoldan en çok sapanlar onlardır."

Bir grup yahudi Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e geldiler ve: "Ey Muhammed, hangi peygamberlere iman ediyorsun?" diye sordular. Allah Rasûlü: **"Biz, sadece Allah'a boyun eğen müslümanlarız"**a kadar olmak üzere **"Allah'a, bize indirilene, İbrâhim'e, İsmâil'e... indirilene..."** âyet-i kerîmesini okudu. (bk. Bakara 2/136) Bu âyet-i kerîmede Hz. İsa'nın ismi geçince onun peygamberliğini inkârla: "Biz ne İsa'ya ne de ona iman edene asla iman edecek değiliz. Dünya ve âhirette payı sizinkinden daha az bir din, sizin dîninizden daha kötü bir din bilmiyoruz" dediler de bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 203)

60. âyette, Allah'ın insanları kurtuluşa erdirmek için gönderdiği hak dîni ve onun esaslarını şer olarak gören yahudilere, gerçek kötülüğün ne olduğu ve Allah katında büyük cezalara uğrayacak şerli kimselerin kimler olduğu haber verilmektedir. Bunlar:

• İşledikleri büyük günahlar ve isyanları sebebiyle Allah'ın lânet ettiği, üzerlerine gazabını yağdırdığı kimseler. (bk. Bakara 2/61, 159)

• Maymunlar ve domuzlara çevirdiği kimseler. Bu çevrilme gerçek mânada olabileceği gibi, Allah'ın emir ve yasaklarını çiğneyen günahkâr kimselerin ahlâkî ve mânevî bir değişmeye uğramalarına da işaret edebilir. (bk. A'râf 7/166)

• Tâğût'a kulluk yapanlar. Tâğût, hakkı kabul etmeyip azgınlık yapan, doğru yoldan sapan ve saptıran her türlü şeytânî güçtür. Allah'ın dışında tapılan şeylere de bu isim verilir.

Ehl-i kitabın iki yüzlü tavırlarına dikkat çekmek üzere buyruluyor ki:

وَاِذَا جَٓاؤُ۫كُمْ قَالُوٓا اٰمَنَّا وَقَدْ دَخَلُوا بِالْكُفْرِ وَهُمْ قَدْ خَرَجُوا بِه۪ۜ وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا كَانُوا يَكْتُمُونَ ﴿٦١﴾ وَتَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ يُسَارِعُونَ فِي الْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٢﴾

61. Size geldikleri zaman "İnandık!" derler. Halbuki onlar yanınıza kâfir olarak girer, oradan yine kâfir olarak çıkarlar. Allah, içlerinde gizledikleri şeyi çok iyi bilmektedir.

62. Onların pek çoğunun günah işlemede, düşmanlık etmede ve her türlü haramı yemede yarışırcasına ve birbirlerine destek içinde koşuştuklarını görürsün. Yapmakta oldukları şeyler, gerçekten ne kötüdür.

Cenâb-ı Hak, bir kısım yahudilerin iki yüzlülüklerini haber vermekte, Peygamber ve mü'minleri böyle şahsiyetsiz kişilere karşı uyanık durmaya çağırmaktadır. 62. âyetteki "görürsün" hitabı, onların bu tutum ve davranışlarının herkes tarafından görülebilen bir durum olduğuna işaret eder.

İster Ehl-i kitap ister diğer insanlar için olsun, insanları günahlardan sakındırmada din âlimlerine büyük bir sorumluluk düşmektedir. Bunu hatırlatmak üzere şöyle buyruluyor:

لَوْلَا يَنْهٰيهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْاَحْبَارُ عَنْ قَوْلِهِمُ الْاِثْمَ وَاَكْلِهِمُ السُّحْتَۜ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَصْنَعُونَ ﴿٦٣﴾

63. Keşke mürşitleri ve âlimleri onları günah olan sözleri söylemekten ve haram yemekten alıkoysalardı. Fakat heyhât! Bunların da yapıp durdukları şeyler gerçekten ne kötüdür.

Din âlimlerinin, mürşitlerin ve müçtehitlerin vazîfesi Allah'ın dînini en güzel şekilde öğrenmek, yaşamak ve halkı da bu yönde bilgilendirip terbiye etmektir. Onları günahlardan uzaklaştırarak hayırlı ve faziletli işlere yönlendirmektir. Halkın salâhı, bunların salâh ve gayretine bağlıdır. Âlimlerde meydana gelen en küçük bir bozulma, halk nezdinde daha büyük oranda bozulmalara yol açar ve pek çok kişinin yoldan çıkmasına neden olabilir. Bu hususa ışık tutan şu kısacık hikâye ne kadar ibrete şayândır:

Birgün İmâm-ı Âzam Ebû Hanîfe Hazretleri, çamurda yürüyen bir çocuğa

rastlamıştı. Ona merhamet ve şefkatle tebessüm ederek:

“–Evlâdım, dikkat et de düşmeyesin!” dedi.

Çocuk da, zekâ ve basîret parlayan gözleriyle İmâm’a döndü ve kendisinden beklenmeyecek bir olgunlukla şu karşılığı verdi:

“–Ey İmâm! Asıl sen dikkat et ve düşmekten sakın! Çünkü âlimin düşmesi, âlemin düşmesi demektir. Benim düşmem basittir, düşersem yalnız ben zarar görürüm. Fakat sizin ayağınız kayacak olursa, size tâbi olup peşinizden gidenlerin de ayakları kayar ve düşerler ki, bunların hepsini kaldırmak, oldukça güçtür!..”

Ebû Hanîfe Hazretleri, bu sözden çok etkilendi ve sarsıldı. Artık o günden sonra, öğrencileriyle birlikte tam bir ay müzâkere ettikten sonra ancak bir fetvâ verirdi. Öğrencilerine de şu nasihatte bulunurdu:

“ *ayet bir meselede size daha kuvvetli bir delil ula ırsa, o hususta bana tâbi olmayınız. İslâm’da kemâlin alâmeti budur. Bana olan sevgi ve bağlılığınız da ancak bu ekilde ortaya çıkar...”* (İbn Âbidin, *Hâ iyetü İbn Âbidîn,* I, 217-219)

Âyet-i kerîmede yahudilerin yaptıkları haksızlıklar ve işledikleri günahlar karşısında sessiz kalıp onları ikaz etmeyen; yalan söylemelerine ve haram yemelerine rızâ gösterip buna mâni olmayan din âlimleri kınanmakta ve yaptıkları bu işin çok kötü olduğu haber verilmektedir. Bu âyet, Kur’an’da âlimleri uyaran en şiddetli âyetlerin başında yer almaktadır.

Peygamber Efendimiz şöyle buyurmuştur:

“İnsanlar, zâlimi görüp de onun elini zulümden çekmeyecek olurlarsa, aradan fazla zaman geçmeden Allah’ın hepsini birlikte cezalandırılmasından korkulur.” (Tirmizî, Tefsir 5/3057)

Yahudilerin şu yaptıkları, böyle bir zulme ibretli bir misaldir:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ يَدُ اللّٰهِ مَغْلُولَةٌ غُلَّتْ اَيْد۪يهِمْ وَلُعِنُوا بِمَا قَالُوا بَلْ يَدَاهُ مَبْسُوطَتَانِ يُنْفِقُ كَيْفَ يَشَٓاءُ وَلَيَز۪يدَنَّ كَث۪يرًا مِنْهُمْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًا وَاَلْقَيْنَا بَيْنَهُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ كُلَّمَٓا اَوْقَدُوا نَارًا لِلْحَرْبِ اَطْفَاَهَا اللّٰهُ وَيَسْعَوْنَ فِي الْاَرْضِ فَسَادًا وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿٦٤﴾

64. Yahudiler: “Allah’ın eli bağlı ve sıkıdır” dediler. Elleri bağlansın onu söyleyenlerin, lânet olsun onlara! Hiç de öyle değil, aksine Allah’ın iki eli de açıktır, nasıl dilerse o şekilde ihsân ve ikram eder. Rabbinden sana

indirilen âyetler, elbette onların pek çoğunun azgınlığını ve küfrünü daha da artıracaktır. Biz de onların arasına kıyâmet gününe kadar sürüp gidecek düşmanlık, kin ve nefret saldık. Ne zaman savaş için bir fitne ateşi körükledilerse, Allah onu söndürdü. Yine de onlar dünyanın her tarafında sırf bozgunculuk çıkarmak için koşuşturup dururlar. Allah, bozgunculuk yapanları sevmez.

Hz. Muhammed (s.a.v.) peygamber olup onu yalanladıktan sonra Yahudilerin malları azalmış, darlığa ve sıkıntıya düşmüşlerdi. Bu sebeple Allah'ın kendilerine ihsânda bulunmaktan vazgeçmesine bir isyan, bir sızlanma ve şikâyet olarak Allah'ın elinin bağlı, kendilerine karşı cimri olduğunu söylemişlerdir.

İkinci olarak yahudiler, Peygamber Efendimiz'in ve etrafındaki pek çok kimsenin fakir olduğunu görüp, buna rağmen Cenâb-ı Hakk'ın, **"Kim Allah'a güzel bir borç verecek olursa"** (Bakara 2/245) gibi âyetlerde beyân edildiği gibi bu fakir kimselerden borç istediğini işitince Allah'ın fakir ve cimri olduğu düşüncesine kapılmış ve bunu ifade etmişlerdir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XII, 35)

Halbuki hâşâ Allah Teâlâ cimri değil, mutlak cömerttir; sonsuz lutuf ve ihsân sahibidir. Nitekim Cenâb-ı Hakk'ın zenginliği ve cömertliğiyle ilgili hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

"Allah'ın sağ eli nimetlerle dopdoludur. Hiçbir ey onu eksiltmez. O, gece gündüz bol bol ihsân eder. Gökleri ve yeri yarattığı günden beri verdiğini bir dü ün. Bütün bunlar O'nun sağ elinde bulunanları hiç eksiltmemi tir." (Buhârî, Tevhid 22; Müslim, Zekât 37)

Gerçek böyle olmakla beraber yahudiler bunu kavrayamadılar, üstelik doğru olanı yanlış olandan ayırarak insanlığı hidâyete eriştirmek için gelen Kur'an'ın diriltici mesajlarına da kulaklarını kapattılar. Bu yüzden inen âyetler onlara şifa olacak yerde bir çoğunun azgınlığını ve küfrünü artırmıştır; bu tînette olanların da kıyâmete kadar azgınlıklarını artıracaktır. (bk. İsrâ 17/82)

Cenab-ı Hak o yahudilerin arasına kıyâmete kadar devam edecek bir düşmanlık ve kin bırakmıştır. Bu, hiçbir zaman yok olmayacaktır. **"Sen onları dışarıdan birlik içinde sanırsın; halbuki kalpleri darmadağınıktır"** (Haşr 59/14) âyeti bu gerçeği haber verir. Ne zaman Allah Rasûlü ile savaşmak ve ona bir kötülük etmek isteseler Allah onu söndürmüştür. Aralarında ihtilaf ve tefrika çıkarmak suretiyle onları geri çekmiş ve peygamberini onların kötülüklerinden korumuştur. Yine de onlar yeryüzünde fesat çıkarmak için koşup dururlar. Müslümanlara tuzak kurmaya, İslâm ümmeti arasında kötülük ve fitne

çıkarmaya çalışırlar.

Ancak, merhametine sınır olmayan Yüce Allah, kim olursa olsun kullarına kurtuluş için kapıyı devamlı açık tutmaktadır:

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْكِتَابِ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَكَفَّرْنَا عَنْهُمْ سَيِّاٰتِهِمْ وَلَاَدْخَلْنَاهُمْ جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٦٥﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ اَقَامُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ مِنْ رَبِّهِمْ لَاَكَلُوا مِنْ فَوْقِهِمْ وَمِنْ تَحْتِ اَرْجُلِهِمْ مِنْهُمْ اُمَّةٌ مُقْتَصِدَةٌ وَكَثِيرٌ مِنْهُمْ سَٓاءَ مَا يَعْمَلُونَ ﴿٦٦﴾

65. Eğer Ehl-i kitap iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, biz elbette onların günahlarını örter ve kendilerini nimetlerle dolu cennetlere yerleştirirdik.

66. Eğer onlar Tevrat'ın, İncil'in ve son olarak Rablerinden kendilerine indirilmiş olan Kur'an'ın hükümlerini tam olarak uygulasalardı, o takdirde hiç şüphesiz yukarıdan yağıp yerden fışkıracak bereketlerle, başlarının üzerinden ve ayaklarının altından bol bol yerlerdi. Her şeye rağmen içlerinde ölçülü davranıp mutedil yolda giden bir zümre de vardır. Fakat çoğunluğa gelince, onların işleyip durdukları şeyler çok kötüdür.

66. âyette geçen **"başlarının üzerinden ve ayaklarının altından bol bol yerlerdi"** ifadesinden şu mânaları anlamak mümkündür:

• Bundan maksat sadece üst ve alt taraf değil, her yönde bolluktan kinâyedir. Buna göre mâna, "onlar hiçbir yönden fakirlik görmeyecek, her yönden ve her zaman nimete gark olacaklardı" demek olur.

• Yukarıdan yemek, yağmur ve benzeri gibi gökten gelen nimetlerden istifade etmek; ayak altından yemek ise yeryüzüne ait mahsullerden faydalanmaktır.

• Yukardan yemek, çalışmaksızın ihsân olunacak Rabbânî bağışları; ayaklarının altından yemek de çalışıp çabalamakla kazanılacak nimetleri ifade eder.

• Üstten yemek, devletin elde ettiği ve bölüştürdüğü genel menfaatlere; alttan yemek de şahsî teşebbüs ile olan ferdî üretime delâlet edebilir.

اَلْمُقْتَصِدُ (muktesıd), "mutedil davranan, orta yolu tutan kimse" demektir. Kitap ehlinden böyle bir ilâhî övgüye nâil olan az bir kesim bulunmaktadır. Bir görüşe göre bunlardan maksat, yahudilerden Abdullah b. Selâm, hıristiyanlardan Necâşî gibi kitap ehli arasından Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e iman edenlerdir. Diğer görüşe göre ise kitap ehli içinde kendi dinlerinde adâletli ve doğru olan, Peygamberimiz'e iman etmemiş olmakla beraber şiddetli inat ve kızgınlığı bulunmayıp, ölçülü ve tarafsız bulunan kimselerdir. Bunların iman edip hidâyete

erme ihtimalleri daha kuvvetlidir. Bu sebeple Peygamber, ulaşabildiği herkese Rabbinden gelen ilâhî buyrukları büyük bir ümitle ve korkmadan tebliğe devam etmelidir:

Rabbinden Gelen
Âyetleri Tebliğ Et

يَٓا اَيُّهَا الرَّسُولُ بَلِّغْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ وَاِنْ لَمْ تَفْعَلْ فَمَا
بَلَّغْتَ رِسَالَتَهُ وَاللّٰهُ يَعْصِمُكَ مِنَ النَّاسِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٦٧﴾

67. Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer böyle yapmazsan elçilik vazîfeni yerine getirmemiş olursun. Allah seni insanlardan koruyacaktır. Şüphesiz Allah, kâfirler topluluğunu doğru yola erdirmez.

Bu âyet-i kerîme hem Peygamber'i, hem de ondan sonra tebliğ vazîfesini îfâ edecek âlimleri, dinle alakalı hiçbir bilgiyi gizlememeleri, en zor şartlarda bile tebliğe devam etmeleri hususunda ciddi bir şekilde uyarmaktadır. Hz. Âişe (r.a.): "Her kim Hz. Muhammed (s.a.v.)'in vahiyden herhangi bir şey gizlediğini söyleyecek olursa, şunu bil ki o kimse yalan söylemiştir" demiş sonra bu âyeti okumuştur. (Buhârî, Tevhid 46; Müslim, İman 287)

Tebliğ vazîfesinin ihmâli, kişiyi hem bu dünyada hem de âhirette pek çok sıkıntılara dûçâr eder. Bu hususta Ebû Hüreyre (r.a.) şöyle buyurur:

"Ashâb-ı kirâm arasında şu gerçeği hep duyardık:

Kıyâmet gününde bir kişinin yakasına, hiç tanımadığı biri gelip yapışır. Adam şaşırarak:

«–Benden ne istiyorsun? Ben seni hiç tanımıyorum ki!» der.

Yakasına yapışan kişi ise:

«–Dünyada iken beni hatâ ve çirkin işler üzerinde görürdün de, îkaz etmez, beni o kötülüklerden alıkoymazdın» diyerek ondan dâvacı olur." (Münzirî, *et-Terğîb ve't-terhîb*, III, 164/3506)

Âyetin **"Allah seni insanlardan koruyacaktır"** (Mâide 5/67) kısmı, Peygamber Efendimiz'in hayatının Allah tarafından emniyet altına alındığını haber verir. Bundan böyle Allah onu, insanlardan, özellikle din düşmanlarından gelecek zararlara karşı koruyacaktır. Hz. Âişe'nin ifadesine göre bu âyet nâzil oluncaya kadar Allah Rasûlü, muhafızlar tarafından korunurdu. Bu âyet inince Peygamber (s.a.v.) başını çadırdan çıkarıp: *"Ey insanlar yanımdan ayrılıp gidebilirsiniz. Çünkü beni Allah korumuştur"* buyurmuştur. (Tirmizî, Tefsir 5/4)

Şimdi hitap tekrar Ehl-i kitaba yöneltiliyor:

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَسْتُمْ عَلٰى شَيْءٍ حَتّٰى تُقِيمُوا التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ

وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْۜ وَلَيَز۪يدَنَّ كَث۪يرًا مِنْهُمْ مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ
رَبِّكَ طُغْيَانًا وَكُفْرًاۚ فَلَا تَاْسَ عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِر۪ينَ ﴿٦٨﴾

68. De ki: "Ey Ehl-i kitap! Tevrat'ın, İncil'in ve son olarak Rabbinizden size indirilmiş olan Kur'an'ın hükümlerini tam olarak uygulayıncaya kadar din adına herhangi bir sağlam esasa dayanmış olmazsınız." Rabbinden sana indirilen âyetler, elbette onların pek çoğunun azgınlığını ve küfrünü daha da artıracaktır. Artık o kâfirler topluluğu için üzülme!

Yahudilerden bir grup Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'e geldiler ve: "Ey Muhammed! Sen, İbrâhim milleti ve dîni üzere olduğunu, bizim yanımızdaki Tevrat'a iman ettiğini söyleyip onun Allah'tan gelen bir hak olduğuna şehâdet etmiyor musun?" dediler. Efendimiz: *"Evet öyledir. Fakat sizler sonradan birçok eyler uydurdunuz, onda sizden alınmı olan kesin ve bağlayıcı sözü inkâr ettiniz, onda benim peygamberliğim ve vasıflarım gibi insanlara açıklamakla emrolunduğunuz eyleri gizlediniz. Ben, sizin bu sonradan uydurduklarınızdan berîyim"* buyurdu. Onlar yine: "Biz, elbette yanımızda mevcut olanı alacağız. Hiç şüphesiz biz hak ve hidâyet üzereyiz; sana iman edecek ve sana tâbi olacak da değiliz" dediler de bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VI, 417-418)

Netice itibariyle:

اِنَّ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَالَّذ۪ينَ هَادُوا وَالصَّابِؤُ۫نَ وَالنَّصَارٰى مَنْ اٰمَنَ
بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٦٩﴾

69. Sözde iman edenlerden, yahudilerden, sabiîlerden ve hıristiyanlardan kim Allah'a ve âhiret gününe inanıp sâlih ameller işlerse, onlara hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.

Bu âyetten[1] hareketle bir kısım müfessirler, âhirette mü'minler için hiçbir korku ve üzüntünün olmayacağını söylemişlerdir. Nitekim meleklerin istikâmet üzere yaşayan mü'minlere: **"Korkmayın ve üzülmeyin! Size va'dolunan cennetle sevinin!"** (Fussılet 41/30) hitabı bu gerçeği haber verir.

Bazı müfessirler ise **"Kıyâmeti göreceğiniz gün, dehşetten her emzikli anne emzirdiği yavrusunu unutup terk eder, her hâmile dişi de karnındakini düşürür...."** (Hacc 2/2); **"O gün insan kaçar kardeşinden, annesinden, babasından, karısından ve oğullarından!"** (Abese 80/34-36) gibi âyetlerden hareketle mü'minlerin kıyâmet günü hem üzüleceklerini hem de korkacaklarını ifade etmişlerdir.

Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bir defasında: *"Kıyâmet günü insanlar yalın ayak ve çıplak olarak ha rolunur"* buyurdu. Hz. Âişe (r.a.) "Kadınlar ve erkekler birlikte olunca onlar birbirlerine bakmazlar mı?" deyince, Efendimiz: *"Ya Âi e! O gün i ler, onların birbirine bakmasını engelleyecek kadar iddetli olacaktır"* buyurdu. (Müslim, Cennet 56)

Bu ikinci görüşü kabul edenler, kıyâmet günü mü'minlerin yaşayacakları korku ve hüznün geçici olduğunu, devamlı olmadığını, bu sebeple Allah Teâlâ'nın bu âyette hüznü mü'minlerden tamâmen kaldırdığını söylemişlerdir.

Bahsedildiği şekilde kıyâmet günü korku ve hüzünden emin olmak için, sağlam bir tevhid inancıyla birlikte nefsânî arzuları bırakıp, peygamberlerin diriltici dâvetine uymanın zarureti âşikârdır:

لَقَدْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَن۪ٓى اِسْرَآئ۪يلَ وَاَرْسَلْنَآ اِلَيْهِمْ رُسُلًا ۜ كُلَّمَا جَآءَهُمْ
رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰٓى اَنْفُسُهُمْ ۙ فَر۪يقًا كَذَّبُوا وَفَر۪يقًا يَقْتُلُونَ ﴿٧٠﴾
وَحَسِبُٓوا اَلَّا تَكُونَ فِتْنَةٌ فَعَمُوا وَصَمُّوا ثُمَّ تَابَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ثُمَّ عَمُوا
وَصَمُّوا كَث۪يرٌ مِنْهُمْ ۜ وَاللّٰهُ بَص۪يرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿٧١﴾

70. Andolsun biz, İsrâiloğulları'ndan kesin ve bağlayıcı söz aldık ve onlara peygamberler gönderdik. Fakat ne zaman bir peygamber onlara nefislerinin hoşlanmayacağı ilâhî buyruklar getirdiyse, o peygamberlerden bir kısmını yalanlıyor, bir kısmını da öldürüyorlardı.

71. İşledikleri bu kötülüklerin başlarına belâ olmayacağını sanıp, hakikate karşı kör ve sağır kesildiler. Sonra Allah onların tevbesini kabul etti. Fakat ardından pek çoğu yine kör ve sağır kesildiler. Oysa Allah, onların bütün yaptıklarını görmektedir.

İsrâiloğulları'ndan alınan sözden maksat "Allah'a kulluk etme, şirk koşmama, ana babaya iyilik etme, günahlardan uzak durma, özetle ilâhî emir ve yasaklara itaat etme" gibi hususlardır. (bk. Bakara 2/83-84)

71. âyette İsrâiloğulları'nın iki kez kör ve sağır olmalarından bahsedilmiştir. Bir görüşe göre birincisiyle yahudilerin Hz. Zekeriya, Yahya ve İsâ zamanındaki tutumları, ikincisiyle Peygamberimiz (s.a.v.)'in tebliğine karşı sergiledikleri tavır kastedilmiştir. Başka bir görüşe göre her ikisi Hz. Mûsâ zamanında olmuştur: Birinci kör ve sağır kesilmelerinden maksat buzağıya tapmaları, ikincisinden maksat ise Allah'ı açıkça görme talebinde bulunmalarıdır. Üçüncü görüşe göre ise burada onların İsrâ sûresinin 4-7. âyetlerinde bahsedilen kötülüklerine ve bu sebeple başlarına gelen iki büyük felâkete işaret

edilmektedir.

Önceki âyetlerde yahudilerden bahsedildikten sonra, şimdi gelen âyetlerde hıristiyanlardan bahsedilmekte ve onların bir kısım bâtıl inançları dile getirilmektedir.

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ هُوَ الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ ۜ وَقَالَ الْمَسِيحُ
يَا بَنِي إِسْرَآئِيلَ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّي وَرَبَّكُمْ ۜ إِنَّهُ مَنْ يُشْرِكْ بِاللّٰهِ فَقَدْ
حَرَّمَ اللّٰهُ عَلَيْهِ الْجَنَّةَ وَمَأْوٰيهُ النَّارُ ۜ وَمَا لِلظَّالِمِينَ مِنْ أَنْصَارٍ ﴿٧٢﴾

72. “Allah, ancak Meryem oğlu Mesih’tir” diyenler kesinlikle kâfir olmuşlardır. Halbuki Mesih onlara şöyle demişti: “Ey İsrâiloğulları! Benim de sizin de Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin. Şunu bilin ki, kim Allah’a şirk koşarsa, Allah ona cenneti haram kılmıştır ve onun varacağı yer ateştir. O gün zâlimler için hiçbir yardımcı da yoktur.

Bunlar, “Meryem bir ilâh doğurdu” diyorlar, Allah Teâlâ’nın, Hz. İsa’ya hulûl ettiğini ve onun zatı ile birleştiğini söylüyorlardı. Hz. İsa, onların bu düşüncelerinin yanlış olduğunu belirtmiş, kendisinin de diğer insanlar gibi sonradan meydana geldiğini dolayısıyla ilâh olamayacağını açıkça ifade etmiş ve onları tek olan Allah’a kulluğa çağırmıştır.

Hıristiyanların bir diğer yanlış inançları da şudur:

لَقَدْ كَفَرَ الَّذِينَ قَالُوا إِنَّ اللّٰهَ ثَالِثُ ثَلٰثَةٍ ۘ وَمَا مِنْ إِلٰهٍ إِلَّا إِلٰهٌ وَاحِدٌ ۜ وَإِنْ
لَمْ يَنْتَهُوا عَمَّا يَقُولُونَ لَيَمَسَّنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٧٣﴾
أَفَلَا يَتُوبُونَ إِلَى اللّٰهِ وَيَسْتَغْفِرُونَهُ ۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٧٤﴾

73. “Allah, üçün üçüncüsüdür” diyenler de hiç şüphesiz kâfir olmuşlardır. Halbuki tek olan ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer söyleyegeldikleri bu iddiadan vazgeçmezlerse, onlardan inkâra saplananlara pek acıklı bir azap dokunacaktır.

74. Öyleyse, hâla samimi bir tevbe ile Allah’a dönüp, O’ndan kendilerini bağışlamasını istemeyecekler mi? Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Bir görüşe göre onlar bu sözleriyle “Allah, Meryem ve İsa’nın üç ayrı ilâh olduğunu” kastetmişlerdir. (bk. Mâide 5/116) Diğer bir görüşe göre ise bir kısım hıristiyanlar “Cevher tek, uknumları (unsurları) ise üçtür: Baba, Oğul ve Ruhu’l-Kudüs. Bu üçü, bir tek ilâhtır” demişlerdir. Buna göre hıristiyanlar, “Baba”

kelimesiyle, Allah’ın zâtını; “Oğul” ile, kelimesini; “Ruh” ile de onun hayatını kastetmişlerdir. Yine onlar, “Baba”nın bir ilâh, “Oğul”un bir ilâh ve “Ruh”un bir ilâh ve hepsinin birlikte tek bir ilâh olduğunu iddia etmişlerdir.

Bu sebeple Hz. İsa ve Hz. Meryem’in ilâh olmalarının imkânsızlığı şu açık aklî delillerle zihinlere yerleştirilmektedir:

مَا الْمَسِيحُ ابْنُ مَرْيَمَ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ وَاُمُّهُ صِدِّيقَةٌ كَانَا يَأْكُلَانِ الطَّعَامَ اُنْظُرْ كَيْفَ نُبَيِّنُ لَهُمُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ انْظُرْ اَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٧٥﴾ قُلْ اَتَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَمْلِكُ لَكُمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَاللّٰهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٧٦﴾

75. Meryem oğlu Mesih ancak bir peygamberdir. Ondan önce de nice peygamberler gelip geçti. Annesi de doğru sözlü, iffetli ve dürüst bir kadındı. İkisi de diğer insanlar gibi yemek yerlerdi. Bak, biz onlara gerçekleri delilleriyle nasıl açıklıyoruz, ama gel gör ki onlar, belli tesirler altında nasıl da akılları çelinip, bâtıl sevdalar peşinde koşturup duruyorlar.

76. Onlara şöyle de: “Allah’ı bırakıp da size ne bir zarar ne de bir fayda vermeye gücü yetmeyen şeylere mi kulluk ediyorsunuz?” Allah, her şeyi hakkiyle işiten ve kemâliyle bilendir.

Hz. İsa ancak, kendisinden önce gelip geçmiş peygamberler gibi bir peygamberdir. O da, diğer peygamberlerin getirdiği gibi, Allah katından bir takım mûcizeler getirmiştir. Eğer Allah, O’nun eliyle anadan kör doğanı ve alacalı olanı iyileştirmiş ve ölüleri diriltmiş ise, aynı şekilde Hz. Mûsâ’nın eliyle de bir asâya can vermiş, onu hızla giden bir yılan hâline getirmiş ve Kızıl denizi yarmıştır. Allah onu babasız yarattığı gibi, daha önce de Hz. Âdem’i hem babasız hem annesiz yaratmıştır. Önceki peygamberler yaşayıp öldükleri gibi İsa da fânidir, bir gün ölecektir. Ölümlü bir varlık ise nasıl ilâh olabilir?

Îsâ (a.s.)’ın annesi Hz. Meryem, tek olan Allah’ı tasdik eden ve O’nun emirlerine uyan bir kuldur. Bu haliyle onun ilâh olması düşünülemez. Diğer taraftan annesi olan herkes, yok iken meydana gelmiş demektir. Böyle olan kimseler ise, ilâh değil, mahlûk olur. Dolayısıyla Hz. İsa da bir anneden doğduğuna göre ilâh değil mahluktur. Üstelik ikisi de diğer insanlar gibi yemek yerlerdi. Bu da onların ilâh olamayacaklarının çok açık bir delilidir. Çünkü bunlar, muhtaç varlıklardır. Diğer canlılar, insanlar ve hayvanlar gibi nefes alıp vermeye, dolup boşalmaya, yiyip içmeye ve bunları çıkarmaya ihtiyaçları vardır. Gerçek ilâhın, bütün bu

noksanlıklardan uzak ve temiz olması lâzımdır. Bu yüzden herhangi bir ihtiyaçla muhtaç olana ilâh demek, “o muhtaç değildir” demek olup, bu da apaçık çelişki ve yalandır. O halde, Hz. İsa’nın ilâh olması mümkün değildir.

Bu sebeple Yüce Allah, tüm insanlığı aynı tehlikelere karşı uyarmak üzere Ehl-i kitaba olan ikazlarını şöyle devam ettirir:

قُلْ يَٓا اَهْلَ الْكِتَابِ لَا تَغْلُوا ف۪ي د۪ينِكُمْ غَيْرَ الْحَقِّ وَلَا تَتَّبِعُٓوا اَهْوَٓاءَ قَوْمٍ قَدْ ضَلُّوا مِنْ قَبْلُ وَاَضَلُّوا كَث۪يرًا وَضَلُّوا عَنْ سَوَٓاءِ السَّب۪يلِ ﴿٧٧﴾

77. De ki: “Ey Ehl-i kitap! Dininizde gerçeğin sınırlarından taşarak aşırılıklara düşmeyin. Daha önce kendileri saptığı gibi, pek çoklarını da saptırmış ve hâlâ da düz yoldan sapmaya devam eden bir topluluğun arzularına uymayın.

اَلْغُلُوُّ (ğuluvv); aşırıya gitmek, haddi aşmak, sınırı çiğneyip geçmek gibi mânalara gelir. Burada Allah Teâlâ, Peygamberimiz (s.a.v.) döneminde yaşayan ve sonra gelecek olan kitap ehline hitap ederek, yahudi ve hıristiyanların daha önce Hz. İsa hakkında aşırıya gittikleri gibi, aşırıya gitmemelerini öğütlemektedir. Yahudiler, Hz. İsa’nın meşrû bir evlilik sonucu meydana gelmiş bir çocuk olmadığını, hıristiyanlar ise onun ilâh olduğunu söyleyerek aşırıya gitmişlerdir. Böylece hem kendileri sapmış, hem de pek çok kimsenin sapıklığa düşmesine sebep olmuşlardır.

اَلْهَوٰي (hevâ) kelimesinin çoğulu olan اَلْاَهْوَٓاءُ (ehvâ) ise nefsin, Allah rızâsına uygun düşmeyen arzularını ifade eder. Sahibini ateşe kadar götürüp oraya yuvarlaması sebebiyle ona bu isim verilmiştir.

Aslında dinde aşırılıkları sebebiyle Allah’ın lânetine uğrayan şu kimseler, hem Ehl-i kitaba hem de tüm insanlara ibret olmalıdır:

لُعِنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪يلَ عَلٰى لِسَانِ دَاوُ۫دَ وَع۪يسَى ابْنِ مَرْيَمَ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ ﴿٧٨﴾ كَانُوا لَا يَتَنَاهَوْنَ عَنْ مُنْكَرٍ فَعَلُوهُ لَبِئْسَ مَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٧٩﴾

78. İsrâiloğulları’ndan kâfir olanlar hem Dâvûd hem de Meryem oğlu İsa’nın diliyle lânetlendiler. Bunun sebebi, onların Allah’a isyan etmeleri ve haddi aşıp durmalarıydı.

79. Onlar, yapmakta oldukları kötülüklerden birbirlerini vazgeçirmeye çalışmazlardı. Yaptıkları işler, gerçekten ne kadar kötü idi.

Dâvud (a.s.)'ın diliyle lânetlenenler cumartesi yasağına riâyet etmeyen Eyle ahâlîsidir. Dâvud (a.s.) onlar hakkında “Allahım onlara lânet et, onları sonradan geleceklere ibret yap!” diye beddua etti. Bunun üzerine maymuna çevrildiler. (bk. A‘râf 7/163-166)

Meryem oğlu İsa'nın diliyle lânetlenenler ise, ondan gökten bir sofra indirilmesini talep eden, istekleri yerine getirildikten sonra yine iman etmeyenlerdir. Hz. İsa onlar için: “Allahım cumartesi gününün hürmetine riâyet etmeyenlere lânet ettiğin gibi bunlara da lânet et! Onları kıyâmete kadar anılacak bir ibret yap!” diye beddua etti. Bunun üzerine domuza çevrildiler. (bk. Mâide 5/112-115)

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“İsrâiloğulları arasında zulüm yaygınla tığı dönemlerde, bir kimse diğerini günah i lerken görünce evvelâ onu bu yaptığından sakındırırdı. Fakat ertesi gün onunla oturup kalkabilmek ve yiyip içebilmek için kötülükten sakındırmazdı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak kalplerini birbirine benzetti ve haklarında: ***«İsrâiloğulları'ndan kâfir olanlar hem Dâvûd hem de Meryem oğlu İsa'nın diliyle lânetlendiler...*** (Mâide 5/78-79) *âyetlerini indirdi. Evet, siz de ya zâlime engel olup onu hakka çekersiniz ya da bu durum sizin ba ınıza da gelir.”* (Tirmizî, Tefsir 5/7; İbn Mâce, Fiten 20)

Dolayısıyla gücü yeten, kendisine ve müslümanlara zarar gelmeyeceğinden emin olan kişilerin kötülükten sakındırmalarının gerekliliği hususunda görüş birliği vardır. Şayet ciddi bir zarar gelmesinden korkacak olursa, hiç değilse kalbiyle ona karşı çıkar, o kötülüğü işleyen kimselerden uzak kalır ve onunla birlikte oturup kalkmaz. Zira Allah'a, Peygamber'e ve Kur'an'a imanla kâfirleri dost edinmenin bir arada düşünülmesi bile mümkün değildir:

تَرٰى كَث۪يرًا مِنْهُمْ يَتَوَلَّوْنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ لَبِئْسَ مَا قَدَّمَتْ لَهُمْ اَنْفُسُهُمْ
اَنْ سَخِطَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ وَفِي الْعَذَابِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿٨٠﴾ وَلَوْ كَانُوا
يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالنَّبِيِّ وَمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مَا اتَّخَذُوهُمْ اَوْلِيَٓاءَ وَلٰكِنَّ كَث۪يرًا مِنْهُمْ فَاسِقُونَ ﴿٨١﴾

80. Onların çoğunun kâfirleri dost ve sırdaş edindiklerini görürsün. Nefislerinin bizzat kendilerinin geleceği için işleyip gönderdikleri şey gerçekten ne kötüdür ki, bu yüzden Allah'ın gazabına uğramışlardır. Onlar cehennem azabı içinde ebedî olarak kalacaklardır.

81. Şayet Allah'a, Peygamber'e ve ona indirilene inanıyor olsalardı kâfirleri dost ve sırdaş edinmezlerdi. Ne var ki, onların birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir.

Kitap ehlinden bir çoğu, Allah Rasûlü'ne ve mü'minlere kinlerinden dolayı

kâfirleri, müşrikleri dostlar ediniyorlar ve onların tarafını tutuyorlardı. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e karşı savaşmak konusunda ittifak kurmak için Mekke müşriklerinin yanına gitmişlerdi. Hatta müşrikler kendilerine, "Bizim dînimiz mi yoksa Muhammed'in dîni mi haktır, hangimiz doğru yoldayız?" diye sorduklarında "Siz doğru yoldasınız" diye cevap veriyorlardı. (bk. Nisâ 4/51) Bu tavır ve davranışlarıyla onlar âhiretleri için son derece kötü bir amel işlemekte; Allah'ın gazabına uğramalarına ve kâfir olarak ölerek ebediyen azap içinde kalmalarına sebep olacak işler yapmakta idiler.

Aslında hakîkî iman, müşrikleri dost edinmeye mânidir. Fakat onlar mü'min değil, dinden; Allah'a, peygamberlerine ve kitaplarına imandan çıkmış fâsık kimselerdir. Bunlar içinde özellikle yahudiler ve müşrikler, mü'minlere karşı pek şiddetli bir düşmanlık beslemektedirler:

لَتَجِدَنَّ اَشَدَّ النَّاسِ عَدَاوَةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الْيَهُودَ وَالَّذِينَ اَشْرَكُوا ۚ
وَلَتَجِدَنَّ اَقْرَبَهُمْ مَوَدَّةً لِلَّذِينَ اٰمَنُوا الَّذِينَ قَالُوا اِنَّا نَصَارٰى ۜ ذٰلِكَ
بِاَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَاَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ ﴿٨٢﴾

82. İnsanlar içinde mü'minlere en şiddetli düşmanlık besleyenlerin yahudiler ve Allah'a şirk koşanların olduğunu görürsün. Yine insanlar içinde mü'minlere sevgi, şefkat ve alaka bakımından en çok yakınlık duyanların ise "Biz hıristiyanız" diyenler olduğunu görürsün. Çünkü onların içinde ilim ve ibâdetle meşgul dürüst din âlimleri ve kendilerini Allah'a adamış rahipler vardır. Onlar, gerçekler karşısında büyüklenmezler.

Bu âyet ve bundan sonraki üç âyetin (82-85) iniş sebebi olarak şu hâdiseler rivayet edilmektedir:

Birincisi; Allah Rasûlü (s.a.v.) Mekke-i Mükerreme'de müşriklerin, ashâbına kötülük yapmalarından endişe etmekteydi. Bir çıkış yolu olarak Cafer b. Ebî Talib ve İbn Mesûd'u ashâbından bir grup ile birlikte Necaşi'ye gönderdi. Onlara: *"O sâlih bir kraldır; zulmetmez ve yanında kimseye zulmedilmez. Ona gidin. Umulur ki Allah bu ekilde müslümanlara bir ferahlık ve kurtulu müyesser kılar"* buyurdu. Cafer ve yanındakiler Necâşî'nin yanına varınca onlara ikramda bulundu ve: "Size indirilen Kur'an'dan bir şeyler biliyor musunuz?" diye sordu. "Evet" dediler. "O halde onlardan okuyun" dedi. Etrafında papaz ve rahipler de vardı. Cafer (r.a.) Meryem sûresini okumaya başladı. Her bir âyeti okuduğunda burada zikredilen gerçekleri tanıyıp bildikleri için gözlerinden yaşlar süzülmeye başladı. Hatta Necâşî, yerden bir ot parçası alarak: "Vallahi, Allah Teâlâ'nın İncil'de Hz.

Meryem ve Hz. İsa hakkında bahsettiği ile bu âyetler arasında şu kadarcık bile bir fark yok" dedi. Hz. Cafer kıraatini tamamlayıncaya kadar da ağlamaya devam ettiler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 205-206; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XII, 57)

İkincisi; Habeş kralı Necâşî, tebaasının seçkinlerinden 30 kişilik bir heyeti Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) göndermişti. Efendimiz onlara Kur'an'dan Yâsîn sûresini okudu. Orada bulunanların kalpleri inceldi, ağladılar ve: "Allah'a yemin ederiz ki biz bunları biliyoruz. Bunlar İsa'ya indirilenlere ne kadar çok benziyor" deyip iman ettiler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîmeler indirildi. Bu heyet, Necâşî'ye dönüp olanları ona da anlattılar ve o da müslüman oldu. Necâşî müslüman olarak öldü. Onun ölüm haberi Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e ulaşınca Medine'de onun için giyâbî cenaze namazı kıldırdı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VII, 3-6; Vâhidî, *Esbâbu'n-nuzûl,* s. 206)

Mü'minlere en amansız düşmanlık yapanlar ve yapacak olanlar yahudiler ve müşriklerdir. Düşmanlığın şiddeti açısından yahudiler müşriklerden de önde gelmektedir. Çünkü bunların dünya hırsı hepsinden daha fazladır. (bk. Bakara 2/96) Kalpleri son derece kasvetlidir. (bk. Mâide 5/13) İmansızlık, menfaatperestlik ve günahlar yüzünden o kalpler taş gibi, taştan daha katı hale gelmiştir. (bk. Bakara 2/74) Nefsani arzularına düşkünlükleri, fesat çıkarmaya meyilleri, Hakk'a karşı kibir ve inatları pek kuvvetlidir. Peygamberleri yalanlama ve öldürmede, isyan ve ihtilal yapmada, fitne ateşini körüklemede maharet ve alışkanlıkları pek çoktur. Müslümanlara şiddetli düşmanlıklarının altında yatan mühim sebeplerden bir kısmı bunlardır.

Mü'minlere muhabbet besleme açısından en yakın olanlar ise "Biz hıristiyanız" diyen kimselerdir. Aslında çoğunluk itibariyle bunlar mü'min değildir ve müslümanlara karşı düşmanlık bunlarda da mevcuttur. Fakat yahudi ve müşriklerle mukayese edildiğinde öbürlerinin düşmanlık yönleri önde, bunların ise mü'minleri sevebilme kabiliyeti fazladır. Bu âyet-i kerîmede yahudilere nispetle hıristiyanlardan daha fazla kimsenin hidâyete ereceğine işaret vardır ki tarihi gerçekler de bunun doğruluğuna şâhitlik yapmaktadır.

Âyet-i kerîmede hıristiyanların müslümanlara daha yakın olmalarının sebepleri şöyle haber verilmektedir:

• Hıristiyanlar arasında kıssîslerin yani ilim ve ibâdetle meşgul olan keşişlerin bulunmasıdır.

• Onlar arasında ruhbanların bulunmasıdır. Ruhban, "râhipler" demektir. Allah ve âhiret korkusuyla manastırlarda ibâdete çekilen, nefislerini ezen ve dünyayı terk eden kişilere bu isim verilmektedir.

• Hıristiyanların, yahudi ve müşriklere göre gerçekleri kabulde daha ılımlı ve mütevazı insanlar olmalarıdır. Alçak gönüllü olmayı ve kendine kötülük edene bile müsamaha ile davranmayı esas kabul eden hıristiyanlığın, bu anlayışa diğer dinlere nispetle daha yakın olduğuna dikkat çekilmiştir.

Mütevazı olma ve mü'minlere muhabbet duyma bakımından diğerlerinden daha yakın duran hıristiyanlar içinde Kur'an'a ve Peygamber (s.a.v.) Efendimiz'e iman eden ve iman edecek olan rakik kalpli, Hakk'ı bilen mü'minlerin de bulunduğunu haber vermek üzere şöyle buyrulur:

وَاِذَا سَمِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَى الرَّسُولِ تَرٰٓى اَعْيُنَهُمْ تَف۪يضُ مِنَ الدَّمْعِ
مِمَّا عَرَفُوا مِنَ الْحَقِّۚ يَقُولُونَ رَبَّنَٓا اٰمَنَّا فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِد۪ينَ ﴿٨٣﴾
وَمَا لَنَا لَا نُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَمَا جَٓاءَنَا مِنَ الْحَقِّۙ وَنَطْمَعُ اَنْ يُدْخِلَنَا رَبُّنَا
مَعَ الْقَوْمِ الصَّالِح۪ينَ ﴿٨٤﴾ فَاَثَابَهُمُ اللّٰهُ بِمَا قَالُوا جَنَّاتٍ تَجْر۪ي
مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاۜ وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٨٥﴾
وَالَّذ۪ينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَٓا اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ۟ ﴿٨٦﴾

83. O âlim ve rahiplerin, Peygamber'e indirilen Kur'an'ı dinledikleri zaman, kendi kitaplarında görüp tanıdıkları gerçeği bunda bulmaları sebebiyle gözlerinin yaşla dolup taştığını görürsün! Onlar şöyle derler: "Rabbimiz! Biz iman ettik, artık bizi gerçeğe şâhitlik edenlerle beraber yaz."

84. "Bütün arzumuz, Rabbimizin bizi sâlih kullar arasına katarak cennete koyması iken, Allah'a ve bize gelen gerçeğe niçin iman etmeyelim!"

85. Bu sözlerinden dolayı Allah onları altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetlerle mukâfatlandırdı. İyilik yapanların mükâfatı işte budur!

86. Âyetlerimizi inkâr edip yalanlayanlara gelince, onlar o kızgın, alevli ateşin yoldaşıdırlar.

Bu seçkin insanların inanmaması için hiçbir haklı sebep olmadıktan başka, üstelik Muhammed ümmeti gibi sâlihler zümresinin nâil olacakları güzel mükâfatlara iştirak etme arzusu gibi iman etmeyi gerekli kılan pek yüksek ve mühim bir sebep de mevcuttur. Şüphesiz Allah, bu şekilde hakkı bulan, onun doğruluğunu ikrar eden ve bir daha ondan ayrılmayı düşünmeyen bahtiyar kulları, altlarından ırmaklar akan ve içinde ebedî kalacakları cennetlerle mükâfatlandıracaktır.

Önceki âyetlerde hıristiyanlar içinde bulunan keşiş ve ruhbanlar methedildi. Ruhbanlık ise dünya lezzetleri, nimet ve güzelliklerinden büsbütün çekilip uzaklaşmak demektir. Bundan hareketle müslümanların ruhbanlığa teşvik edildiği mânası anlaşılmamasını temin ve İslâm'da ruhbanlığın bulunmadığını belirtme sadedinde söz helâl ve haram yiyeceklere getirilerek mü'minlere şöyle hitap edilmektedir:

Burada bahsedilen yahudi, hıristiyan ve sabiîlerden maksadın kimler olduğu hakkında açıklama Bakara sûresi 62. âyette yapılmıştır.

Helâl ve Temiz Olan Şeyleri Harâm Kılmayın

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ وَلَا تَعْتَدُواۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَد۪ينَ ﴿٨٧﴾ وَكُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ حَلَالًا طَيِّبًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذ۪ٓي اَنْتُمْ بِه۪ مُؤْمِنُونَ ﴿٨٨﴾

87. Ey iman edenler! Allah’ın size helâl kıldığı temiz ve güzel nimetleri kendinize haram kılmayın! Haddi de aşmayın; çünkü Allah haddi aşanları sevmez.

88. Allah’ın size verdiği helâl ve temiz rızıklardan yiyin. Kendisine iman ettiğiniz Allah’a karşı gelmekten sakının!

Bu âyetlerin iniş sebebiyle alakalı şöyle bir rivayet nakledilir:

Ashâb-ı kirâmdan bazıları birgün Sevgili Peygamberimiz’in ibâdetini öğrenmek için mü’minlerin annelerine sormuşlardı. Onlar da gördüklerini anlattılar. Efendimiz’in îtidâl üzere yapmış olduğu ibâdetlerini az gören bu kimseler kendi kendilerine:

“– Allah’ın Rasûlü nerede biz neredeyiz? Onun geçmiş ve gelecek günahları bağışlanmıştır” dediler. İçlerinden biri:

“– Ben ömrümün sonuna kadar, bütün gece uyumaksızın namaz kılacağım” dedi. Bir diğeri:

“– Ben de hayatım boyunca gündüzleri oruç tutacağım ve oruçsuz gün geçirmeyeceğim” dedi. Üçüncü sahâbî de:

“– Ben de sağ olduğum sürece kadınlardan uzak kalacak, asla evlenmeyeceğim” diye söz verdi. Bir müddet sonra Peygamberimiz onların yanına geldi ve kendilerine şunları söyledi: “*Şöyle şöyle diyen sizler misiniz? Sizi uyarıyorum! Allah’a yemin ederim ki ben sizin Allah’tan en çok korkanınız ve O’na en saygılı olanınızım. Fakat ben bazan oruç tutuyor, bazan tutmuyorum. Gece hem namaz kılıyor hem de uyuyorum. Kadınlarla da evleniyorum. Benim sünnetimden yüz çeviren kimse, benden değildir.*” (Buhârî, Nikâh 1)

Sonra sahâbeyi toplayıp onlara şöyle bir konuşma yaptı:

“Birtakım kimselere ne oluyor ki hanımlarıyla beraber olmayı, yeme içmeyi, güzel koku sürmeyi, uyumayı ve meşrû sayılan dünya zevklerini kendilerine haram kılıyorlar. Şüphesiz ki ben size keşiş ve ruhban olmanızı emretmiyorum. Benim dînimde et yemeyi terk etmek, kadınlardan uzaklaşmak bulunmadığı gibi, dünyadan el etek çekip

manastırlara sığınmak da yoktur. Ümmetimin seyahati oruç, ruhbanlığı ise cihâddır. Allah'a ibâdet ediniz, O'na hiçbir eyi ortak ko mayınız, hac ve umre yapınız, namazlarınızı kılınız, zekâtınızı veriniz, Ramazan orucunu tutunuz. Siz dosdoğru olunuz ki ba kaları da öyle olsun. Sizden önceki ümmetler, a ırılıkları yüzünden helâk oldular. Dini kendilerine zorla tırdılar, Allah da onlara zorla tırdı. Bugün kilise ve manastırlarda bulunanlar, onların artıklarıdır." (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 207-208)

Bu âyetlerin mânasını izah sadedinde âlimlerimizin güzel açıklamaları olmuştur. Şu misal ne kadar dikkat çekicidir:

Bir adam Hasan Basrî'ye gelir ve bir komşusunun, şükrünü edâ edemeyeceği için pelte yemediğini söyler. Hasan Basrî de: "Komşun soğuk su içiyor mu?" diye sorar. Adam, "Evet" deyince de: "Senin komşun meğer soğuk suyun şükrünün, pelteden daha ağır olduğunu bilemeyecek kadar câhil bir adammış" der.

Yine Allah dostlarından Fudayl (k.s.)'a zühd için güzel elbise, et ve hurma tatlısı gibi güzel şeyleri terk etmenin hükmü sorulur. Ben tatlı yemem diyen adama: "Keşke hem yeseydin hem de Allah'tan korksaydın. Çünkü Allah Teâlâ helâl ve temiz şeyleri yemeni kerih görmez. Sen asıl, annene babana iyilik yapmaya, sıla-i rahime riayete, komşuna iyilik etmeye, bütün müslümanlara merhametli olmaya, kinini yutmaya, sana zulmedeni affetmeye, sana kötülük yapana iyilik etmeye, belalara karşı sabırlı ve tahammüllü olmaya bak. Bu gibi hükümler zühd için hurma tatlısını terk etmekten daha önemlidir" tavsiyesinde bulunur.

Gerek helâl olan nimetleri kendimize haram kılma, gerekse başka hususlarda olsun, yapılan bir yeminden dönülmesi gerektiğinde ödenecek kefâreti bildirmek üzere şöyle buyruluyor:

لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فٖى اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا عَقَّدْتُمُ الْاَيْمَانَۚ فَكَفَّارَتُهُٓ اِطْعَامُ عَشَرَةِ مَسَاكٖينَ مِنْ اَوْسَطِ مَا تُطْعِمُونَ اَهْلٖيكُمْ اَوْ كِسْوَتُهُمْ اَوْ تَحْرٖيرُ رَقَبَةٍۜ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍۜ ذٰلِكَ كَفَّارَةُ اَيْمَانِكُمْ اِذَا حَلَفْتُمْۜ وَاحْفَظُٓوا اَيْمَانَكُمْۜ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٨٩﴾

89. Allah kasıtsız olarak yaptığınız yeminlerden dolayı sizi sorumlu tutmaz, fakat bilerek yaptığınız yeminlerden dolayı sorumlu tutar. Bunun kefâreti, ailenize yedirdiğinizin orta hallisiyle on fakiri bir gün sabah akşam doyurmak veya giydiğiniz orta hallisiyle onları giydirmek yahut bir

köleyi hürriyetine kavuşturmaktır. Buna gücü yetmeyen üç gün oruç tutmalıdır. İşte yemin ettiğinizde onu bozmanın kefâreti budur. Bununla birlikte, yeminlerinize bağlı kalıp gereğini yerine getirin. Şükredebilmeniz için Allah size âyetlerini işte böyle açıklamaktadır.

Gelecekle alakalı olarak "vallahi şöyle yapacağım, böyle yapacağım, şöyle olursa böyle edeceğim" tarzında kişinin kendini bağladığı, sağlam bir irade ve niyetle yaptığı yeminler bağlayıcıdır. Bunların gereğini yerine getirmek icap eder. Aksi takdirde cezayı gerektirir. Bu tarz yapılan yemin iki türlüdür. Birincisi günah olmayan bir şeye yemindir ki, bunun bozulması câiz değildir, büyük günahtır. Diğeri günah olan bir işi yapmaya yemindir ki, bunda sebât etmek bozmaktan daha günahtır. Bu sebeple daha hafif olan günah tercih edilerek böyle bir yemin bozulmalı ve kefâreti ödenmelidir.

Bozulan yeminin kefâreti, kişinin maddî imkânlarının durumuna göre şu yollardan biriyle îfâ edilir:

• Ya ailesine yedirdiğinin orta derecesinden bir gün sabah akşam on fakiri doyurur,

• Veya on fakiri baştan ayağa giyindirir,

• Yahut bir köleyi özgürlüğüne kavuşturur.

• Bunlardan birini yapmaya gücü yetmeyecek kadar fakir olan birisi ise, bozduğu yeminin kefâreti olarak üç gün oruç tutar.

İslâm, helâl olan nimetleri haram kılmayı yasakladığı gibi, haram kıldığı şeylerden de şiddetle sakınılması gerektiğini haber verir:

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْاَنْصَابُ وَالْاَزْلَامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٩٠﴾ اِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ اَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَٓاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللّٰهِ وَعَنِ الصَّلٰوةِۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُنْتَهُونَ ﴿٩١﴾ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُوا الرَّسُولَ وَاحْذَرُواۚ فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُٓوا اَنَّمَا عَلٰى رَسُولِنَا الْبَلَاغُ الْمُبِينُ ﴿٩٢﴾

90. Ey iman edenler! İçki, kumar, tapınmak ve putlara kurban kesmek için dikilen taşlar, fal ve şans okları şeytan işi birer pisliktir. Bunlardan kaçının ki kurtuluşa eresiniz.

91. Hiç şüphesiz şeytan içki ve kumar yoluyla sizin aranıza ancak düşmanlık ve kin bırakmak, sizi Allah'ı zikretmekten ve namaz kılmaktan

alıkoymak ister. Artık bunlardan vazgeçtiniz, değil mi?

92. Allah'a itaat edin, Peygamber'e itaat edin ve onlara itaatsizlikten sakının. Eğer itaatten yüz çevirirseniz, bilin ki, elçimize düşen açıkça tebliğ etmekten ibarettir.

Bu âyetlerde içki, kumar, putlara tapmak ve falcılık kesin bir dille yasaklanmıştır. Aklı örtüp onu çalışmaz hale getirdiği için içkiye اَلْخَمْرُ (hamr); haksız ve kolay bir şekilde para kazanma yolu olması sebebiyle kumara اَلْمَيْسِرُ (meysir) denilmiştir. (bk. Bakara 2/219) اَلْاَنْصَابُ (ensâb), tapmak için dikilen taşlar, yani putlardır. اَلْاَزْلَامُ (ezlâm) ise üzerinde "hayır" ve "şer" kelimelerinin yazıldığı, câhiliye döneminde Arap geleneğinde önemli bir işe başlamadan önce, bu işin sonunun hayırlı olup olmayacağını anlamak maksadıyla kullanılan fal oklarıdır. (bk. Mâide 5/3)

İslâm'da fert ve toplum hayatı için büyük önem arzeden emirler tedricî olarak geldiği gibi, aynı şekilde toplumda iyice yerleşmiş bulunan kötülüklerin yasaklanması da yine tedricî olarak vuku bulmuştur. Çünkü insanı terbiye etme ve ona bir kısım gerçekleri kabul ettirmede tedricîlik, yani belli bir usûl çerçevesinde adım adım hareket etmek çok mühim bir yere sahiptir. Bu sebeple Kur'an, içki ve kumarı da tedricî bir yolla haram kılmıştır. İçkinin haram kılınması dört merhalede olmuş ve bu konuda belli aralıklarla dört âyet inmiştir:

1. Hurma ve üzümden aynı zamanda sarhoşluk veren bir içki elde edildiğini belirten Nahl sûresi 67. âyet inince müslümanlar içki içmeye devam ettiler. Fakat burada aklını kullananlar için içkiyle ilgili bir uyarı da yer almaktadır.

2. Hz. Ömer, Muâz b. Cebel ve sahâbeden bir grup Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek: "Ya Rasûlallah bize içki hakkında fetvâ ver. Çünkü o aklı gidermektedir" dediler. Bunun üzerine içkide hem zarar hem de fayda bulunduğunu fakat zararının faydasından daha çok olduğunu bildiren Bakara sûresi 219. âyet indi. Bunun üzerine bir takım müslümanlar içki içmeye devam edip: "Biz faydasını alır kötülüğünü terk ederiz" dediler. Bir kısmı ise içki içmeyi terk edip: "İçinde pek büyük bir günah olan bir şeye bizim ihtiyacımız yok" dediler. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nuzûl,* s. 73)

3. Abdurrahmân b. Avf (r.a.), içki içenlerden bazılarını evine dâvet etti. İçtiler ve sarhoş oldular. Namaz vakti olunca namaza durdular. İmam "Kâfirûn" sûresini okumaya başladı. Şöyle diyordu: "De ki: Ey kâfirler, ben sizin ibâdet ettiğinize ibâdet ederim." Sûrenin sonuna kadar "ibâdet etmem" ifadelerini hep "ibâdet ederim" şeklinde okudu. Bunun üzerine **"Ey iman edenler! Sarhoş**

iken ne söylediğinizi bilecek derecede ayıkıncaya kadar namaza yaklaşmayın..." (Nisâ 4/43) âyeti indi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nuzûl,* s. 73) Bu âyetin inmesinden sonra içki içenler epey azaldı. İçkiyi terkedenler: "Bizi namazdan alıkoyan bir şeyde hayır yoktur" dediler. Bazı kimseler ise namaz vakti dışında olmak üzere içki içmeye devam ettiler.

4. Utban b. Mâlik bir ziyâfet tertip edip müslümanlardan bazılarını dâvet etti. Dâvet edilenlerin içinde Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) da vardı. Utban misafirleri için deve kellesi kızartmıştı. Ondan doyuncaya kadar yediler ve sarhoş oluncaya kadar içki içtiler. Sonra nesepleriyle övünmeye ve bu konuda şiirler söylemeye başladılar. Bu sırada Sa'd, ensârı hicveden, kötüleyen bir şiir söyleyip kavmiyle övününce bir adam, devenin çene kemiğini alarak Sa'd'ın başına vurdu ve yardı. Bunun üzerine Sa'd, Rasûlullah (s.a.v.)'e gelerek ensârdan olan adamı şikâyette bulundu. Bunun üzerine de içkiyi kesin olarak yasaklayan Mâide sûresinin 90-91. âyetleri nâzil oldu. (Müslim, Fedâilü's-sahâbe 43; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VII, 45-6)

Bu âyet-i kerîmelerde içki ve kumarın haramlığı peş peşe dokuz tekitle beyân edilmiştir:

• İçki ve kumar, putlar ve fal okları ile beraber zikredilerek, *"İçki içen puta tapan gibidir"* (İbn Mâce, Eşribe 3) hadis-i şerifi delâletince bunlar puta tapıcılık kabilinden gösterilmiştir.

• Bunlara rics yani "pislik" adı verilmiştir.

• Başlı başına şer veya kötülüğü gâlip olduğuna dikkat çekilerek bunlar "şeytan işi" olarak vasıflandırılmıştır.

• "Bunlardan kaçının" emriyle bizzat kendilerinden çekinilmesi emredilmiştir.

• Bu çekinme, felâha; dünya saâdeti ve âhiret selâmetine ermek için bir sebep yapılmıştır.

• İçki ve kumarda şeytanın gayesi, başka değil, ancak insanlar arasına kin ve düşmanlık düşürmek, onları Allah'ı zikretmekten ve namazı kılmaktan menetmektir. Allah'ı unutan ve namazdan uzaklaşan kişi artık her türlü günahı ve cinayeti işler, dînini ve imanını tehlikeye atar, hem dünyasını hem de âhiretini mahveder.

• Bunların haram kılınma sebepleri açıklandıktan sonra itaat sözü alınmak üzere bir soru ile anlaşmayı belgelemek için "Artık siz şimdi bu yasaklamayı kabul ettiniz ve içki ve kumardan tamâmen vazgeçtiniz mi? Elbette geçtiniz, değil mi?" buyrulmuştur.

• 92. âyette de itaati belgelemek ve aykırı davranışlardan sakındırmak sûretiyle bunlardan vazgeçmeleri, Allah'a ve Peygamber'e itaat etmeleri ve onların emrine karşı gelmekten çekinmeleri istenmektedir.

Yasaklanmadan önce içki içenlerin, kumar oynayanların durumlarını aydınlatmak ve içlerinde çöreklenen soruları cevaplandırmak üzere buyruluyor ki:

لَيْسَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جُنَاحٌ فِيمَا طَعِمُوا اِذَا مَا اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ ثُمَّ اتَّقَوْا وَاٰمَنُوا ثُمَّ اتَّقَوْا وَاَحْسَنُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٣﴾

93. İman edip sâlih amel işleyenlere, artık bundan böyle günahlardan sakınıp imanda sebât ile sâlih amellere devam ettikleri, sonra takvâları ve imanları tam sağlamlaşıp kökleştiği, sonra hem günahlardan sakınıp hem de iyilik yapmaya çalıştıkları takdirde, haram olmadan önce yiyip içtiklerinden dolayı bir günah yoktur. Çünkü Allah, iyilik ve ihsân sahiplerini sever.

İçki ve kumar kesin bir şekilde haram kılınınca ashâb-ı kirâmdan bazıları: "İçki içip kumar parası yediği halde ölüp aramızdan ayrılanların durumu ne olacak?" gibi sözler söyleyince bu âyet indi. (Buhârî, Tefsir 5/11; Tirmizî, Tefsir 5/10-12)

Bu âyette sâlih amel iki defa tekrar edilmiş, iman ve takvâ üç mertebe olarak zikredilmiş ve neticede ihsân mertebesine yer verilmiştir. Burada iman ve takvânın üç kez tekrar edilmesi, birkaç açıdan iman ve takvânın mertebelerine işaret sayılmıştır. Şöyle ki:

• Bu iman ve takvâ durumu geçmiş, şimdi ve gelecek olmak üzere üç zamana işarettir.

• Bu üç hâle işarettir: Birincisi insanın kendisiyle yine kendi nefsi ve vicdanı arasında takvâ ve iman; ikincisi kendisiyle diğer insanlar arasında takvâ ve iman; üçüncüsü kendisiyle Allah arasında takvâ ve imandır. Bu sebeple üçüncüsünde iman, ihsâna tebdil edilmiş ve Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in: *"İhsân, Allah'ı görüyormu gibi O'na ibâdet etmendir. Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da, muhakkak ki o seni görmektedir"* (Buhârî, İman 37) tarifine işaret buyrulmuştur.

• Sakınılacak şeylerin derecelerine işarettir. Önce azaptan sakınmak için haramı terk, ikincisi harama düşmemek için şüpheleri terk, üçüncüsü nefsi noksandan korumak, tabiat ve alışkanlık kirlerinden temizlemek için bazı mubah şeyleri terk etmek gerektir.

İçki ve kumar gibi dâimî haram olanların yanında bir de sırf ibâdet etme ve terbiye hikmetiyle haram kılınanlar vardır ki, buna sûrenin başında **"İhramda iken avlanmayı helâl saymama"** (Mâide 5/1) şartıyla işaret edilmiş idi. Şimdi tekrar bu konuya dönülerek şöyle buyruluyor:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا لَيَبْلُوَنَّكُمُ اللّٰهُ بِشَيْءٍ مِنَ الصَّيْدِ تَنَالُهُٓ اَيْدٖيكُمْ
وَرِمَاحُكُمْ لِيَعْلَمَ اللّٰهُ مَنْ يَخَافُهُ بِالْغَيْبِۚ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهُ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٩٤﴾

94. Ey iman edenler! Allah, görmediği halde kendisinden korkanları ortaya çıkarmak için, ihramlıyken ellerinizle tutuverecek ve mızraklarınızla vuruverecek şekilde yakınınızda dolaşan avları yasaklamak suretiyle sizi imtihan edecektir. Buna rağmen kim yasak sınırını aşarsa, böyleleri için pek acı bir azap vardır.

Bu âyet-i kerîme Hudeybiye senesinde müslümanlar ihramlı oldukları sırada nâzil olmuştur. Allah Teâlâ onları av hayvanları ile imtihan etti. Öyle ki vahşî hayvanlar, kuşlar ve av hayvanları, ellerinin uzanabileceği ve bir güç sarfetmeden tutuverecekleri kadar yakınlarına geldi. Fakat imtihanın bir gereği olmak üzere onları tutmaktan ve avlamaktan men edildiler. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XII, 71)

Önceki âyetlerde içki ve kumarın haram kılınmasından söz edilmişti. Gerçekte içki ve kumar gibi zararlı oldukları belli olan hususlarda Allah'ın emrine uymak biraz daha kolaydır. Fakat bu gibi sebep ve hikmeti bilinebilen şeylerde emir ve yasaklara uymada nefsin çıkarı bulunduğundan, Allah'a duyulan sevgi veya korkuda kulun samimiyeti tam olarak anlaşılamaz. Bunlara itaat Allah için değil nefis için olabilir. Tam ihlas ve teslim olma ise, yaptığını sadece Allah rızâsı için yapmakla mümkün olur. Bu da nefse ait olan bütün arzu ve isteklerden sıyrılmakla gerçekleşir. İşte hem ihtiyaç hem de imkân varken sırf ihramlı olunduğundan dolayı avlanmanın yasak kılınması gibi, sebep ve hikmeti açıkça anlaşılmayan, bütün hikmeti yalnız Allah'ın emrine itaatten ve O'nun rızâsına uymaktan ibaret olan ve sadece bu sebeple yerine getirilmesi gereken ilâhî emirlere uymak bu nevidendir.

Allah Teâlâ, bu nevi imtihanlarla mü'minleri terbiye ederek onları daha büyük emânetleri taşıyabilecek bir olgunluğa eriştirmeyi murad etmektedir. İslâm emânetini yüklendikleri; insanların canları, malları, ırzları kendilerine emânet edildiği, hukukun tevzii makamına geçtikleri zaman ayaklarının kaymamasını ve emâneti zâyi etmemelerini istemektedir. O halde bu ilâhî tâlimatlar istikâmetinde mü'minler öyle bir faziletle yükselmelidirler ki, her zaman ve her yerde haram ve çirkin olan şeyler şöyle dursun, aslı helâl olan her türlü nimetler etraflarına saçılmış, önlerine serilmiş olsa bile, Allah'ın izni olmadan onlara el uzatmayacak, haksız ve salâhiyetsiz olarak hiçbir şeye dokunmayacak, kendine sahip, nefsine hâkim ve Allah'ın bütün emirlerine bağlı olacaklardır. Bu

ahlâkî kemalleriyle her türlü ilâhî emâneti taşımaya lâyık hâle geleceklerdir.

Şimdi de ihramlıyken av hayvanı öldürmenin cezasını bildirmek üzere buyruluyor ki:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَقْتُلُوا الصَّيْدَ وَاَنْتُمْ حُرُمٌۜ وَمَنْ قَتَلَهُ مِنْكُمْ
مُتَعَمِّدًا فَجَزَٓاءٌ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ يَحْكُمُ بِه۪ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ هَدْيًا
بَالِغَ الْكَعْبَةِ اَوْ كَفَّارَةٌ طَعَامُ مَسَاك۪ينَ اَوْ عَدْلُ ذٰلِكَ صِيَامًا لِيَذُوقَ
وَبَالَ اَمْرِه۪ۜ عَفَا اللّٰهُ عَمَّا سَلَفَۜ وَمَنْ عَادَ فَيَنْتَقِمُ اللّٰهُ مِنْهُۜ وَاللّٰهُ عَز۪يزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿٩٥﴾

95. Ey iman edenler! İhramlı iken av hayvanlarını öldürmeyin. İçinizde kim bu halde iken kasten bir hayvanı öldürürse, yaptığı işin vebâlini tatması için verilecek ceza şudur: Ya içinizden iki âdil kimsenin kararıyla öldürdüğü ava eş değerdeki bir hayvanı Kâbe'ye ulaştırarak kurban etmek veya kefâret olarak fakirleri doyurmak yahut ona denk gelecek şekilde oruç tutmaktır. Bu konuda geçmişte yapılan hataları Allah affetmiştir. Fakat kim tekrar o günahı işlerse, Allah bunun intikamını ondan alır. Çünkü Allah, kudreti dâimâ üstün gelendir, intikam alandır.

اَلصَّيْدُ (sayd) kelimesi, eti yensin yenmesin kendisinden faydalanılan bütün yabani hayvanları ifade eder. Ancak zararlı hayvanlardan olan akrep, yılan, karga, fare ve vahşi köpek bunun dışında tutulmuştur. Bu zararlı hayvanlar gerektiği zaman hem Harem bölgesi dışında hem de Harem bölgesinde öldürülebilirler. اَلْحُرُمُ (hurum) kelimesi ise "ihramlı kişi" anlamındaki "harâm" kelimesinin çoğulu olup; ister Harem sınırları içinde olsun, ister olmasın, ihramlı kişiler için kullanılır. Harem sınırları içerisinde bulunan kişi de ister ihramlı olsun, ister elbise giymiş olsun ihramlı hükmündedir. İhramlı kişi ne silah yardımıyla, ne av köpeği ve av kuşu kullanarak, ne Harem bölgesi dâhilinde ne de dışında kesinlikle avlanamaz. İhramlı olmayan kişi ise Harem sınırları dışında avlanabilir, fakat Harem sınırları içerisinde avlanamaz. Burada bahsedilen Harem, belirli sınırları olan ve kendine ait husûsî dîni hükümleri bulunan Mekke Haremi'dir.

İhramlı iken av hayvanını kasten öldüren kişi, buna karşılık bir ceza ödemelidir. Öncelikle avlanan hayvanın kıymeti, ilim ehli nazarında itimada şayan iki doğru kimsenin takdiriyle avlanıldığı bölgenin ya da alım satım yapılmayan tenha bir yerde öldürmüşse oraya en yakın bölgenin fiyatlarıyla tespit edilir. Eğer öldürülen hayvanın kıymeti bir kurban değerinde olacak olursa öldüren kişi, cezasını çekmede şu üç yoldan birini tercih edebilir:

• Öldürdüğü hayvanın kıymeti olan meblağ ile bir kurban satın alarak Harem'de kurban etmek.

• Bu parayla yiyecek satın alarak fakirlere dağıtmak. Bu her fakire 1.5 kg buğday ya da 3 kg hurma verilerek yapılır.

• Her bir fakire verilecek yiyecek miktarı yerine bir gün oruç tutmak.

İhramlıyken avlanmakla ilgili burada şöyle bir istisnâ yapılmaktadır:

أُحِلَّ لَكُمْ صَيْدُ الْبَحْرِ وَطَعَامُهُ مَتَاعًا لَكُمْ وَلِلسَّيَّارَةِ وَحُرِّمَ عَلَيْكُمْ صَيْدُ الْبَرِّ مَا دُمْتُمْ حُرُمًا وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذٖٓى اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٩٦﴾

96. Deniz hayvanlarını avlamak ve yemek hem sizin hem de yolcuların faydalanması için size helâl kılındı. Fakat ihramda olduğunuz müddetçe karada avlanmak size haramdır. Huzurunda toplanacağınız Allah'a karşı gelmekten ve O'nun azabına uğramaktan sakının.

اَلْبَحْرُ (bahr) kelimesi Arapça'da "deniz" mânasına geldiği gibi, tatlı veya tuzlu akarsuları, ırmakları, dereleri, havuz ve göl gibi büyük su birikintilerini de ifade eder. Burada kelime bu geniş mânasıyla kullanılmıştır. İhramlı olan kimseler, her zaman ve her yerde su ürünlerinden istifade edebilir; onları avlayabilir ve ondan yiyebilirler. Hanefiler deniz ürünlerinden sadece balık türlerinin, diğer üç mezhep ise sadece suda yaşayan her türlü hayvanın yenebileceğini söylemişlerdir.

Yüce Allah, kullarına rahmetinin en ince tecellileri olarak hayatın tüm alanlarını en hassas ölçülere göre düzenleyen hükümler bildirmektedir. Bunların bilinebilen ve bilinemeyen nice hikmetleri vardır:

جَعَلَ اللّٰهُ الْكَعْبَةَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ قِيَامًا لِلنَّاسِ وَالشَّهْرَ الْحَرَامَ وَالْهَدْيَ وَالْقَلَٓائِدَ ذٰلِكَ لِتَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿٩٧﴾ اِعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ شَدٖيدُ الْعِقَابِ وَاَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٩٨﴾ مَا عَلَى الرَّسُولِ اِلَّا الْبَلَاغُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ ﴿٩٩﴾

97. Allah Kâbe'yi, o Beyt-i Harâm'ı, haram ayları, Kâbe'ye hediye edilen kurbanı ve kurbanlıklara takılan gerdanlıkları insanlar için maddî-manevî bir kalkınma ve geçim vesilesi kılmıştır. Şunu bilesiniz ki, Allah göklerde ve yerde ne varsa hepsini bilir. Çünkü Allah her şeyi hakkiyle bilendir.

98. Bilin ki, Allah'ın cezalandırması çok şiddetlidir. Allah aynı zamanda çok bağışlayacıdır, engin merhamet sahibidir.

99. Peygamberin vazîfesi sadece tebliğ etmektir. Allah açığa vurduğunuz şeyleri de, gizlediğiniz şeyleri de bilir.

Allah Teâlâ Beyt-i Harâm yani son derece muhterem, saygıdeğer ve her türlü hürmete lâyık olan Kâbe'yi, haram aylarını, harem bölgesine gönderilen kurbanlıkları ve onlara takılıp kurbanlık olduklarını gösteren gerdanlıkları insanların maddî ve mânevî olarak kalkınmalarına, ilerleyip gelişmelerine vesile kılmıştır. Halk bunlar vesilesiyle hayat bulur, geçimini sağlar, din ve dünyalarını ayağa kaldırırlar. Korkanlar buraya sığınır, zayıflar burada emniyet bulur. İnsanlar hac ve umre için buraya gelirler ve namaz kılanlar da buraya dönerler.

O halde samimi bir şekilde inanıp ihlas ve ihsân kıvamında bir kulluk yolunu tutmak gerekmektedir. Kulluk yaparken de değer ölçüsü, zâhiren maddî şeylerin çokluğu değil, temizlik, güzellik ve takvâ olmalıdır:

قُلْ لَا يَسْتَوِى الْخَبِيثُ وَالطَّيِّبُ وَلَوْ اَعْجَبَكَ كَثْرَةُ الْخَبِيثِۚ فَاتَّقُوا
اللّٰهَ يَٓا اُو۬لِى الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ۟ ﴿١٠٠﴾

100. Rasûlüm! Pis ve murdar olan şeylerin çokluğu seni hayrete sevk etse bile: "Pis ve murdar olanla temiz ve hoş olan asla bir değildir" de. Öyleyse ey selim akıl sahipleri, Allah'a karşı gelmekten sakının ki kurtuluşa eresiniz.

Âyette zikredilen "pis ve temiz" kelimeleriyle helâl ile haram, iman ile küfür, mü'min ile kâfir, itaatkâr ile isyânkâr, âdi ile kaliteli gibi mânalar kastedilmiştir. İnsan ruhuna bu açıdan bakıldığında şu manzara karşımıza çıkar:

Kendisine necaset bulaşmış olan cisimler, temiz fıtrat sahibi insanlara göre pis sayılacağı gibi, aynı şekilde "Allah'ı inkâr, O'nu bilmeme ve O'na taatten yüz çevirme" gibi kötülüklere müptelâ olmuş ruhlar da, kâmil ruhlara göre pistir. Fakat Allah'ı bilen ve O'na ibâdete devam eden ruhlar, ilâhî mârifet nurlarıyla aydınlanırak tertemiz mukaddes ruhlara yakınlıkla neşelenirler. Maddî âlemdeki pis ve temiz olan şeyler bir olmadığı gibi, aynı şekilde mânevî âlemdeki pis ve temiz olan şeyler de bir değildir. Hatta ruhanî âlemde bu ayrılık daha şiddetlidir. Çünkü maddeten pis olanın zararı, az ve önemsiz, yine maddeten temiz olanın faydası da sınırlıdır. Buna karşılık mânen pis olanın zararı son derece büyük ve ebedî olduğu gibi, yine mânen temiz olanın faydası da büyük ve ebedîdir ki bu da, peygamberler, sıddîklar, şehitler ve sâlihlerle arkadaş olup âlemlerin Rabbi Allah'a yaklaşmaktır. Dolayısıyla bu âyet, taatlere

teşvik ve günahlardan uzaklaştırmanın en kuvvetli ifadelerinden birisi olmaktadır.

Âyetteki **"Pis ve murdar olanın çokluğu seni hayrete sevk etse de"** (Mâide 5/100) ifadesine göre; mânevî âlemde pis olan şey, maddî âlemde bazan temiz, kıymetli ve lezzetli görünebilir. Fakat onun kıymetli görünmesi, lezzetli olması ve elde edilmesi, kişinin ebedî ve bâkî saâdetlerden mahrum kalmasına sebep olur. Dolayısıyla pis olanın çokluğu ve cazibesi insanı hayrete düşürse bile, bunun mârifet, muhabbet, taat, ruhanî mutluluk ve rabbânî ikramlarla sevinmek demek olan temiz ve güzel şeylere denk olması imkânsızdır. O halde hakikati kavrayıp kurtuluşa erebilmek için derin bir saygı, sevgi ve ürperti içinde Allah'tan korkmak lâzımdır. Bunun fiilî bir göstergesi olarak boş sorular ve anlamsız hurafelerden vazgeçip Allah'ın buyruklarına uymak gerektiğini bildirmek üzere şöyle buyruluyor:

Rastgele Soru Sormayın

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَسْـَٔلُوا عَنْ اَشْيَٓاءَ اِنْ تُبْدَ لَكُمْ تَسُؤْكُمْۚ
وَاِنْ تَسْـَٔلُوا عَنْهَا ح۪ينَ يُنَزَّلُ الْقُرْاٰنُ تُبْدَ لَكُمْۜ عَفَا اللّٰهُ عَنْهَاۜ وَاللّٰهُ
غَفُورٌ حَل۪يمٌ ﴿١٠١﴾ قَدْ سَاَلَهَا قَوْمٌ مِنْ قَبْلِكُمْ ثُمَّ اَصْبَحُوا بِهَا كَافِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾

101. Ey iman edenler! Açıklandığı takdirde sizi sıkıntıya sokacak hususlarda soru sormayın. Kur'an indirilirken bunları sorarsanız, size cevabı açıklanıverir. Halbuki Allah onlardan sizi muaf tutmuştur. Allah çok bağışlayandır ve cezalandırmakta hiç acele etmeyendir.

102. Doğrusu sizden önceki bir topluluk da böyle sorular sormuş, ardından açıklanan hükümleri kabul etmedikleri için kâfir olmuşlardı.

Bu âyet-i kerîmelerin iniş sebebi olarak rivayet edilen hâdiselerden biri şöyledir: Allah Rasûlü (s.a.v.), haccın farz kılındığını bildiren Âl-i İmrân süresi 97. âyet nâzil olunca bir hutbe okudu ve: "*Ey insanlar! Allah size haccı farz kıldı*" buyurdu. Bir sahâbî: "Her sene mi yâ Rasûlallah?" diye sordu. Efendimiz soruyu duymazdan geldi. Sorunun üçüncü defa tekrar edilmesi üzerine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): "*Ş ayet «evet» deseydim her sene haccetmeniz farz olurdu. Siz ise buna tahammül edemezdiniz. Benim açıkladığım konularda soru sormayın. Sizden önceki bazı toplumlar peygamberlerine çok soru sormaktan ve sonra da bunlar üzerinde ş anla mazlığa dü mekten dolayı helâk olmu lardır. Ş u halde size bir ş eyi emrettiğimde onu olabildiğince yerine getirmeye çalı ın, size yasakladıklarımdan da kaçının*" buyurdu. Bu hâdise üzerine bu âyetler nâzil oldu. (bk. Müslim, Hac 412; Tirmizî, Hac 5; İbn Mâce, Menâsik 2)

Aslında insanın bilmediği hususları bilenlerden sorup öğrenmeye çalışması Kur'an'ın bir emridir. Âyet-i kerîmede: **"Bilmiyorsanız, bilenlere sorun!"** (Enbiyâ 21/7) buyrulur. İlim bir hazîne, sorular o hazinenin anahtarlarıdır. Dolayısıyla bu âyetlerde yasaklanan, yersiz ve faydasız hususlarda sorulan sorulardır.

Ancak âyet-i kerîmenin mesajı sadece indiği döneme ait değil, kıyâmete kadar bütün zamanlar için geçerlidir. Bu sebeple bütün mü'minlerin dikkat etmesi gereken bir gerçeği beyân etmektedir. O da şudur: Dinî vazîfeler hususunda herkes Allah ve Rasûlü'nün emirlerini öğrenip gücü yettiğince yerine getirmeye çalışmalı, yasaklarından kaçınmalı, kendi anlayışını ve içinde yaşadıkları toplumların örf ve adetlerini dine karıştırmaya kalkışmamalıdır. Dinin farz,

vacip, sünnet, müstehap, mendup, haram, mekruh şeklinde özetlenebilecek hükümlerini olduğu gibi benimsemeli; asıl dinî vecibeleri bir tarafa bırakıp şahsi kanaatlere dayalı yeni sorumluluklar ihdas etmeye yeltenmemelidir.

İslâm gelmeden önce Arapların kendilerine has bir kısım örf ve adetleri vardı. Bunlardan biri de belli özellikler taşıyan evcil hayvanları; develeri, dâvarları putlar adına serbest bırakmaları, sonra da bunların kesilmesini ve kullanılmasını yasak saymalarıydı. Gelen âyet-i kerîmelerde onların İslâm'a uygun olmayan bu adetleri söz konusu edilmekte ve bu yanlışın düzeltilmesi istenmektedir.

مَا جَعَلَ اللّٰهُ مِنْ بَحِيرَةٍ وَلَا سَٓائِبَةٍ وَلَا وَصِيلَةٍ وَلَا حَامٍۙ وَلٰكِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَۜ وَاَكْثَرُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٣﴾ وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا اِلٰى مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَاِلَى الرَّسُولِ قَالُوا حَسْبُنَا مَا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَاۜ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَٓاؤُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ شَيْـٔاً وَلَا يَهْتَدُونَ ﴿١٠٤﴾

103. Allah bahîra, sâibe, vasîle ve hâm diye bir şeyi meşrû kılmamıştır; fakat inkâra saplananlar Allah adına yalan uyduruyorlar. Zâten onların çoğu akıl erdiremezler.

104. Onlara: "Allah'ın indirdiğine ve Peygamber'e gelin; onlar ne buyuruyorsa onu yapın" denildiği zaman: "Atalarımızı üzerinde bulduğumuz yol bize yeter" derler. Peki, ya ataları bir şey bilmeyen ve doğru yolu da bulamayan kimseler ise?

Burada kullanılan isimlerin mânaları şöyledir:

اَلْبَحِيرَةُ (bahîra): Deve beş kere yavrulayıp, en sonuncu yavrusu erkek olunca, o devenin kulağını dilerler, ona binmeyi ve onu kesmeyi kendilerine yasaklarlar ve onu putları için salıp âzâd ederlerdi.

اَلسَّائِبَةُ (sâibe): İstediği yere gidip dolaşsın diye salıverilen hayvan demektir. Bir kimse hastalansa veya yolculuktan dönse veya nezretse veyahut da bir nimete şükretmek istese, bunun için bir deve salıverirdi.

اَلْوَصِيلَةُ (vasîle): "Başkasına ulaştırılmış ve bitiştirilmiş" mânasındadır. Koyun, dişi doğurursa, bu sahibinin olurdu. Eğer erkek doğurur ise, doğan bu yavru da putlarının olurdu. Eğer erkek ve dişi karışık doğurur ise, "Bu kardeşine ulaştı" derler ve erkek yavruyu, putlarına kurban etmezlerdi.

اَلْحَامُ (hâm): On sene damızlık için kullanılan sonra salıverilen deve demektir. Bu da, sırtına binilmesi haram olan develerdendir.

Bu tür iddiaların din ve akıl ile bağdaşacak hiçbir tarafı yoktur.

Geçmişlere hürmet göstermek, onların güzel hal ve davranışlarını örnek almak yasaklanan değil, bilakis teşvik edilen bir husustur. Fakat bunun câhillik ve sapıklık değil, ilim ve hidâyet yolunda olması gerekir. Ancak ilmi, irfanı olan, hidâyet üzere bulunan ve ilmiyle âmil kimselere ittiba edilebilir. Örf ve adetler de meşrû ve makul olmak şartıyla kıymetlidir. Demek ki aslolan hakkı yani doğru olanı bilmek, bulmak ve ona tâbi olmaktır. Çünkü doğru olandan başkasına uyan mutlaka zarar edecektir. Bu vesileyle Yüce Allah mü'minlere şu hatırlatmalarda bulunur:

يَٓا اَيُّهَا الَّذٖينَ اٰمَنُوا عَلَيْكُمْ اَنْفُسَكُمْۚ لَا يَضُرُّكُمْ مَنْ ضَلَّ اِذَا اهْتَدَيْتُمْ
اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْ جَمٖيعًا فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿١٠٥﴾

105. Ey iman edenler! Siz kendi halinizi düzeltmeye çalışın! Zira siz doğru yol üzere olduğunuz sürece sapıklığa düşenler size hiçbir zarar veremezler. Hepinizin dönüşü yalnızca Allah'a olacak ve O, yaptıklarınızı size bir bir haber verecektir.

Bu ifadeden, "hiç kimse kimseye karışmasın, herkes kendi kendine yalnız bir hayat yaşasın" gibi Kur'an'ın ruhuna uymayan yanlış bir mâna anlaşılmamalıdır. Çünkü doğru yolda olmanın esaslarından biri de, gücü yettiği kadar iyiliği emretmek, kötülüğü yasaklamaktır. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Ey mü'minler! İçinizden hayra çağıran, iyiliği emredip kötülüğü yasaklayan seçkin bir topluluk bulunsun. İşte onlar, doğru ve kalıcı yatırım yapanların ta kendileridir." (Âl-i İmrân 3/104)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

ş

"Sizden her kim bir kötülüğü görür ve deği tirmeye gücü yeterse onu eliyle deği tirsin, eğer buna gücü yetmezse diliyle deği tirsin, buna da gücü etmezse kalbiyle buğzetsin" (Müslim, İman 78; Tirmizî, Fiten 11) buyurarak yapılması gerekeni öğütler.

Ebûbekir (r.a.)'ın şu açıklamaları ise, bu âyet-i kerîmeyi nasıl anlamak gerektiğine ışık tutmaktadır: O bir gün minberde şöyle konuşmuştur: "Ey insanlar, siz bu âyeti okuyor ve onu doğru olmayan bir şekilde tevil ediyorsunuz. Ben Rasûlullah (s.a.v.)'in şöyle buyurduğunu iştim: *«İnsanlar zâlimi gördükleri zaman eğer ellerini tutmaz ve onu zulümden engellemez iseler, aradan fazla bir zaman geçmeden Allah kendi nezdinden onların hepsini ku atacak bir azap gönderir.»"* (Ebû Dâvûd, Melâhim 17; Tirmizî, Fiten 8) İşte **"Hem öyle bir fitneden sakının ki, geldiği zaman içinizden sadece zulmedenlere dokunmaz, herkesi kuşatır"** (Enfâl 8/25) âyet-i kerîmesi bu hakikati haber vermektedir.

Doğru yol üzere bulunmanın en önemli göstergelerinden biri, en zor

zamanlarda bile insanların hak ve hukuklarını korumaya çalışmak ve bu yolda zaman ve zeminin gerektirdiği tüm önlemleri almaktır. Buna bir örnek olması açıısndan buyruluyor ki:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا شَهَادَةُ بَيْنِكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ ح۪ينَ
الْوَصِيَّةِ اثْنَانِ ذَوَا عَدْلٍ مِنْكُمْ اَوْ اٰخَرَانِ مِنْ غَيْرِكُمْ اِنْ اَنْتُمْ ضَرَبْتُمْ
فِي الْاَرْضِ فَاَصَابَتْكُمْ مُص۪يبَةُ الْمَوْتِۜ تَحْبِسُونَهُمَا مِنْ بَعْدِ الصَّلٰوةِ
فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ اِنِ ارْتَبْتُمْ لَا نَشْتَر۪ي بِه۪ ثَمَنًا وَلَوْ كَانَ ذَا قُرْبٰىۙ وَلَا
نَكْتُمُ شَهَادَةَ اللّٰهِ اِنَّٓا اِذًا لَمِنَ الْاٰثِم۪ينَ ﴿١٠٦﴾ فَاِنْ عُثِرَ عَلٰٓى اَنَّهُمَا
اسْتَحَقَّٓا اِثْمًا فَاٰخَرَانِ يَقُومَانِ مَقَامَهُمَا مِنَ الَّذ۪ينَ اسْتَحَقَّ عَلَيْهِمُ
الْاَوْلَيَانِ فَيُقْسِمَانِ بِاللّٰهِ لَشَهَادَتُنَٓا اَحَقُّ مِنْ شَهَادَتِهِمَا وَمَا اعْتَدَيْنَٓا
اِنَّٓا اِذًا لَمِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٠٧﴾ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَنْ يَأْتُوا بِالشَّهَادَةِ عَلٰى
وَجْهِهَٓا اَوْ يَخَافُٓوا اَنْ تُرَدَّ اَيْمَانٌ بَعْدَ اَيْمَانِهِمْۜ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاسْمَعُوا

وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ ﴿١٠٨﴾

106. Ey iman edenler! Birinize ölüm gelip çattığı zaman vasiyet esnâsında sizden adâletli iki kişi; şâyet ölüm musîbeti yolculuk yaparken sizi yakalarsa sizden olmayanlardan iki kişi aranızda şâhitlik yapsın. Eğer şâhitlerden şüphelenirseniz, namazdan sonra onları alıkoyun ve kendilerine şöyle yemin ettirin: "Vallahi, akrabamız bile olsa biz yeminimizi hiçbir menfaat karşılığında satmayız ve Allah'ın emâneti olan bu şâhitliği de asla gizlemeyiz. Böyle yaparsak mutlaka günahkârlardan oluruz."

107. Şayet o iki şâhidin yalan söyleyip gerçekten günah işledikleri ortaya çıkarsa, bu takdirde haksızlığa uğrayan mirasçılardan şâhitliğe daha lâyık olan başka iki kişi onların yerine geçerek şöyle yemin ederler: "Vallahi, bizim şâhitliğimiz, onların şâhitliğinden daha doğrudur ve bu şâhitliğimizle kimsenin hakkına tecavüz etmiş olmayacağız. Aksi halde biz gerçekten zâlimlerden oluruz."

108. Bu uygulama, bütün tarafların şâhitliği en doğru bir şekilde yerine getirmeleri ve yemin ettikten sonra başkalarının yapacağı yeminlerle

yalanlarının ortaya çıkıp rezil olmaktan korkarak hakkıyla şâhitlik yapmaları bakımından en uygun yoldur. Allah'a karşı gelmekten sakının ve emirlerini dinleyip itaat edin. Çünkü Allah, buyruklarını tutmayıp yoldan çıkan bir topluluğu doğru yola eriştirmez.

Bu âyetlerin iniş sebebi olarak şu olay nakledilir: Temîm ed-Dârî, Adiyy b. Bedâ ve Büdeyl b. Ebû Meryem ticaret için birlikte Şam'a gitmişlerdi. Temîm henüz müslüman olmamıştı, Adiyy de hıristiyan idi. Büdeyl ise müslümandı. Şam'a vardıklarında, bir rivayete göre yolda, Büdeyl hastalandı. Yanındaki eşyaların bir listesini yapıp bunları yazdığı kâğıdı yol arkadaşlarına haber vermeden kumaşların arasına yerleştirdi. Sonra onlara döndüklerinde eşyalarını ailesine teslim etmeleri için vasiyette bulundu, ardından ruhunu teslim etti. Arkadaşları döndüklerinde, eşyanın arasında yer alan altın nakışlarla bezenmiş gümüş bir kabı alıp diğerlerini ailesine teslim ettiler. Ailesi Büdeyl'in yaptığı listede bir de gümüş kap bulunduğunu görünce bunu istediler, onlar böyle bir şey teslim aldıklarını inkâr ettiler. Ailesi durumu Rasûlullah (s.a.v.)'e arzetti. Bunun üzerine 106. âyet indi.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ikindi namazını müteakip onlara yemin ettirdi. Mesele bir müddet öylece çözümsüz kaldı. Sonra dâva konusu gümüş kap Mekke'de bulundu. Sahiplerine kimden aldıkları soruldu, onlar da Temîm ed-Dârî ve Adiyy b. Bedâ'dan satın aldıklarını söylediler. Durum tekrar Rasûlullah'a arzedildi, bu kez 107. âyet nâzil oldu. Peygamber Efendimiz ölünün vârislerinden iki kişiye bu konuda yemin ettirdi ve dâvayı kazandılar.

Diğer bir rivayete göre Temîm ve Adiyy bu kabı 1000 dirheme satıp parasını bölüşmüşlerdi. Temîm müslüman olunca bu olaydan duyduğu rahatsızlık üzerine Büdeyl'in ailesine durumu açıklayıp 500 dirhemi ödedi. Onlar da Adiyy aleyhine dâva açtılar ve âyete göre yemin edip dâvayı kazandılar. (bk. Buhârî, Vesâya 35; Ebû Dâvûd, Akdiye 19; Tirmizî, Tefsir 5/19-20)

108. âyette, şâhitliğin ağırlaştırılmış yemin şartına bağlanması ve bu yeminin de karşı bir yeminle çürütülebilme imkânının verilmesinin gerçeğin ortaya çıkmasına en uygun yol olduğu belirtilmektedir. Zira yemini tekit etmede âhiret korkusu, yemini reddetmede de dünya korkusu gibi şer'î hikmetler vardır. Bu iki korkunun birleşmesi de şâhitliği hakkiyle yerine getirmeye en çok sevk edecek sebeptir.

Unutulmamalıdır ki, Peygamberlerin bile hesaba çekileceği mahşer gününde bütün bu haksızlıkların hesabı sorulacaktır:

Peygamberlerin Bile
Hesaba Çekileceği Gün

يَوْمَ يَجْمَعُ اللّٰهُ الرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَٓا اُجِبْتُمْ قَالُوا لَا عِلْمَ لَنَا اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١٠٩﴾

109. Allah kıyâmet günü peygamberleri toplayacak ve: "Tebliğinize karşılık ümmetlerinizden nasıl bir mukâbele gördünüz?" buyuracak, onlar da: "Bizim bu hususta hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz bütün gizlilikleri hakkiyle bilen ancak sensin" diyecekler.

O gün peygamberler tebliğ vazîfelerini tam olarak îfâ edip etmediklerinden ve ümmetlerinin kendilerine nasıl bir mukabelede bulunduğundan hesap vereceklerdir. (bk. A'râf 7/6) Nitekim aşağıda gelen âyetlerde kıyâmet günü peygamberlerin nasıl sorguya çekileceklerine dair bir örnek olmak üzere Hz. İsa'nın durumu şöyle tasvir edilir:

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ اذْكُرْ نِعْمَت۪ي عَلَيْكَ وَعَلٰى وَالِدَتِكَۢ
اِذْ اَيَّدْتُكَ بِرُوحِ الْقُدُسِ تُكَلِّمُ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ وَكَهْلًاۚ وَاِذْ
عَلَّمْتُكَ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْج۪يلَۚ وَاِذْ تَخْلُقُ مِنَ
الطّ۪ينِ كَهَيْـَٔةِ الطَّيْرِ بِاِذْن۪ي فَتَنْفُخُ ف۪يهَا فَتَكُونُ طَيْرًا بِاِذْن۪يۚ وَتُبْرِئُ
الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ بِاِذْن۪يۚ وَاِذْ تُخْرِجُ الْمَوْتٰى بِاِذْن۪ي وَاِذْ كَفَفْتُ بَن۪ٓي
اِسْرَٓائ۪لَ عَنْكَ اِذْ جِئْتَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَقَالَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ اِنْ هٰذَٓا
اِلَّا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿١١٠﴾ وَاِذْ اَوْحَيْتُ اِلَى الْحَوَارِيّ۪نَ اَنْ اٰمِنُوا ب۪ي
وَبِرَسُول۪يۚ قَالُٓوا اٰمَنَّا وَاشْهَدْ بِاَنَّنَا مُسْلِمُونَ ﴿١١١﴾

110. O zaman Allah şöyle buyuracak: "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene olan nimetimi hatırla. Hani seni Rûhu'l-Kudüs ile desteklemiştim de hem beşikte hem yetişkin halde iken insanlarla konuşurdun. Sana yazı yazmayı, hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim. Hani benim iznimle çamurdan kuş sûretinde bir varlık yapıyor, ona üflüyor, o da yine benim iznimle gerçek kuş oluyordu. Benim iznimle anadan doğma körü ve teni alacalıyı iyileştiriyor, yine benim iznimle ölüleri diriltiyordun. Bir vakit de, İsrâiloğulları'nın öldürme kastıyla sana uzanan ellerini geri çekmiştim:

kendilerine apaçık delililler ve mûcizeler getirmiştin de, aralarında küfür içinde boğulup gidenler: «Bu düpedüz büyüden başka bir şey değil!» demişlerdi.”

111. “Hani Havârilere: «Bana ve Peygamberime iman edin!» diye emretmiştim. Onlar da: «Biz iman ettik, ya Rab! Sen de şâhit ol ki, biz gerçekten hakka teslim olmuş müslümanlarız!» demişlerdi.”

Allah Teâlâ Îsâ (a.s.)’a verdiği nimetleri, yaptığı ihsânları ve peygamberliğine delil olmak üzere lutfettiği mûcizeleri hatırlatmaktadır. (bk. Bakara 2/87; Âl-i İmrân 3/46, 48, 49, 52)

Havârilerin gökten sofra istemeleri meselesine gelince:

إِذْ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ هَلْ يَسْتَطِيعُ رَبُّكَ أَنْ يُنَزِّلَ
عَلَيْنَا مَائِدَةً مِنَ السَّمَاءِ قَالَ اتَّقُوا اللّٰهَ إِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١١٢﴾
قَالُوا نُرِيدُ أَنْ نَأْكُلَ مِنْهَا وَتَطْمَئِنَّ قُلُوبُنَا وَنَعْلَمَ أَنْ قَدْ صَدَقْتَنَا
وَنَكُونَ عَلَيْهَا مِنَ الشَّاهِدِينَ ﴿١١٣﴾

112. O vakit Havâriler: “Ey Meryem oğlu İsa! Senin Rabbin bize gökten bir sofra indirmeye güç yetirebilir mi?” demişlerdi; o da: “Eğer gerçekten mü’min iseniz Allah’tan korkun!” demişti.

113. Havâriler: “İstiyoruz ki o sofradan yiyelim, böylece kalplerimiz mutmain olsun, bize doğru söylediğini bilelim ve buna şâhitlik edenlerden olalım” dediler.

Mûcize istemek küfrün bir alâmeti olup, Allah’ın gücünü deneme sevdasıdır. Dolayısıyla mü’minin mûcize talebinde ısrar etmesi asla câiz olamayacağı gibi, mûcize istiyor görünmesi bile, imanında bir şüphe bulunduğuna işaret edeceği için en azından bir sû-i edeptir. Bu sebeple Hz. İsa onlara **“Eğer gerçekten mü’min iseniz Allah’tan korkun!”** (Mâide 5/112) demiştir.

Onlar böyle bir talepte bulunmalarının gerekçesini ise dört maddede dile getirmişlerdir:

• Karınlarını doyurmak,

• Allah’ın kudretinin delillerini gözleriyle görerek imanlarının sağlamlaşarak kalplerinin mutmain olması,

• Hz. İsa’nın peygamberlik dâvasında doğru olduğunu kesin olarak bilmek,

• İsrâiloğulları’ndan gökten inen bu sofrayı göremeyenlere, “onu gözlerimizle gördük” diye şâhitlik yapanlardan olmak.

Âyetlerin ifade tarzına dikkat edildiğinde Havârilerin mûcize talebinde

bulunurken sergiledikleri tarz ve edalarında edebe aykırı bazı durumların olduğu anlaşılır: Îsâ (a.s.)'a hitap ederken, "Ey Allah'ın Rasûlü" veya "Ey Allah'ın Ruhu" gibi hürmet ifadeleri kullanmamışlar, aksine ona, hem de annesine nisbet ederek ismiyle hitap etmişlerdir. Allah'a karşı da edebe uygun davranmamışlar ve O'nun dilediği şeyi, istediği şekilde yaratmaya güç ve kudreti olduğundan şüphesi olan bir kimse gibi, "Rabbinin gücü yeter mi?" diye soru sormuşlardır. Bundan sonra da himmetlerinin düşüklüğünü, hedeflerinin basitliğini ve arzularının seviyesizliğini açığa vurup Hz. İsa gibi büyük bir peygamberi aracı yaparak Allah Teâlâ'dan gelip geçici dünyevî bir menfaat; fânî bir sofra talebinde bulunmuşlar, kalıcı dinî bir fayda talep etmemişlerdir. Sofrayı isteyip maksatlarını söylerken de yemeği öne almışlar, diğer dinî ve ruhânî maksatlarını geriye bırakmışlardır.

Hz. İsa Havârilerin bu taleplerinden vazgeçmeyeceklerini görünce sofranın indirilmesini istemeye karar verdi:

قَالَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ اللّٰهُمَّ رَبَّنَٓا اَنْزِلْ عَلَيْنَا مَٓائِدَةً مِنَ السَّمَٓاءِ تَكُونُ لَنَا عِيدًا لِاَوَّلِنَا وَاٰخِرِنَا وَاٰيَةً مِنْكَۚ وَارْزُقْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الرَّازِقِينَ ﴿١١٤﴾ قَالَ اللّٰهُ اِنّ۪ي مُنَزِّلُهَا عَلَيْكُمْ فَمَنْ يَكْفُرْ بَعْدُ مِنْكُمْ فَاِنّ۪ٓي اُعَذِّبُهُ عَذَابًا لَٓا اُعَذِّبُهُٓ اَحَدًا مِنَ الْعَالَمِينَ ﴿١١٥﴾

114. Bunun üzerine Meryem oğlu İsa şöyle dua etti: "Allahım! Ey Rabbimiz! Bize gökten öyle bir sofra indir ki hem bizim için, hem önce gelenlerimiz ve sonra gelecek olanlarımız için bir bayram ve senin kudretini, benim peygamberliğimi gösteren bir delil olsun. Bizi rızıklandır; çünkü sen rızık verenlerin en hayırlısısın!"

115. Allah da şöyle buyurdu: "Ben o sofrayı size elbette indireceğim. Fakat bundan sonra içinizden kim nankörlük edip inkâra saparsa, hiç şüphesiz ben onu dünyalar içinde hiç kimseyi cezalandırmadığım şekilde cezalandıracağım."

Îsâ (a.s) önce Cenâb-ı Hakk'a "Allahım, Rabbimiz" diye iki defa nida etti. Bu hitap, onun tazarru ve yakarışının ne kadar içten olduğunu, duasını ne kadar samimi yaptığını göstermektedir. Hz. İsa duasında, Havârilerin aksine dîni maksatları öne almış, inecek sofranın kendileri için, hem öncekiler hem de sonrakileri için mânevî neşelerin coştuğu bir bayram olmasını istemiş, yeme maksadını ise hem geriye bırakmış hem de rızık olmakla ifade etmiş, sonra da rızıkta takılıp kalmayıp rızkı veren Allah'a geçmiş, O'nu yüceltmiş ve böylece

ona şükrünü arzetmiştir. Bu da ruhların, mânevî derecelerine göre niyazda bulunduklarını ve mertebe itibariyle aralarında büyük farkların olduğunu göstermektedir.[2]

Mahşer yerindeki Îsâ (a.s.) yönelik ilâhî sorgu şöyle devam ediyor:

وَاِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ ءَاَنْتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ اتَّخِذُونِى وَاُمِّىَ اِلٰهَيْنِ مِنْ دُونِ اللّٰهِؕ قَالَ سُبْحَانَكَ مَا يَكُونُ لِى اَنْ اَقُولَ مَا لَيْسَ لِى بِحَقٍّؕ اِنْ كُنْتُ قُلْتُهُ فَقَدْ عَلِمْتَهُؕ تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَٓا اَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَؕ اِنَّكَ اَنْتَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ اِلَّا مَٓا اَمَرْتَنِى بِهٖٓ اَنِ اعْبُدُوا اللّٰهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْۚ وَكُنْتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَا دُمْتُ فِيهِمْۚ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى كُنْتَ اَنْتَ الرَّقِيبَ عَلَيْهِمْؕ وَاَنْتَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ اِنْ تُعَذِّبْهُمْ فَاِنَّهُمْ عِبَادُكَۚ وَاِنْ تَغْفِرْ لَهُمْ فَاِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾

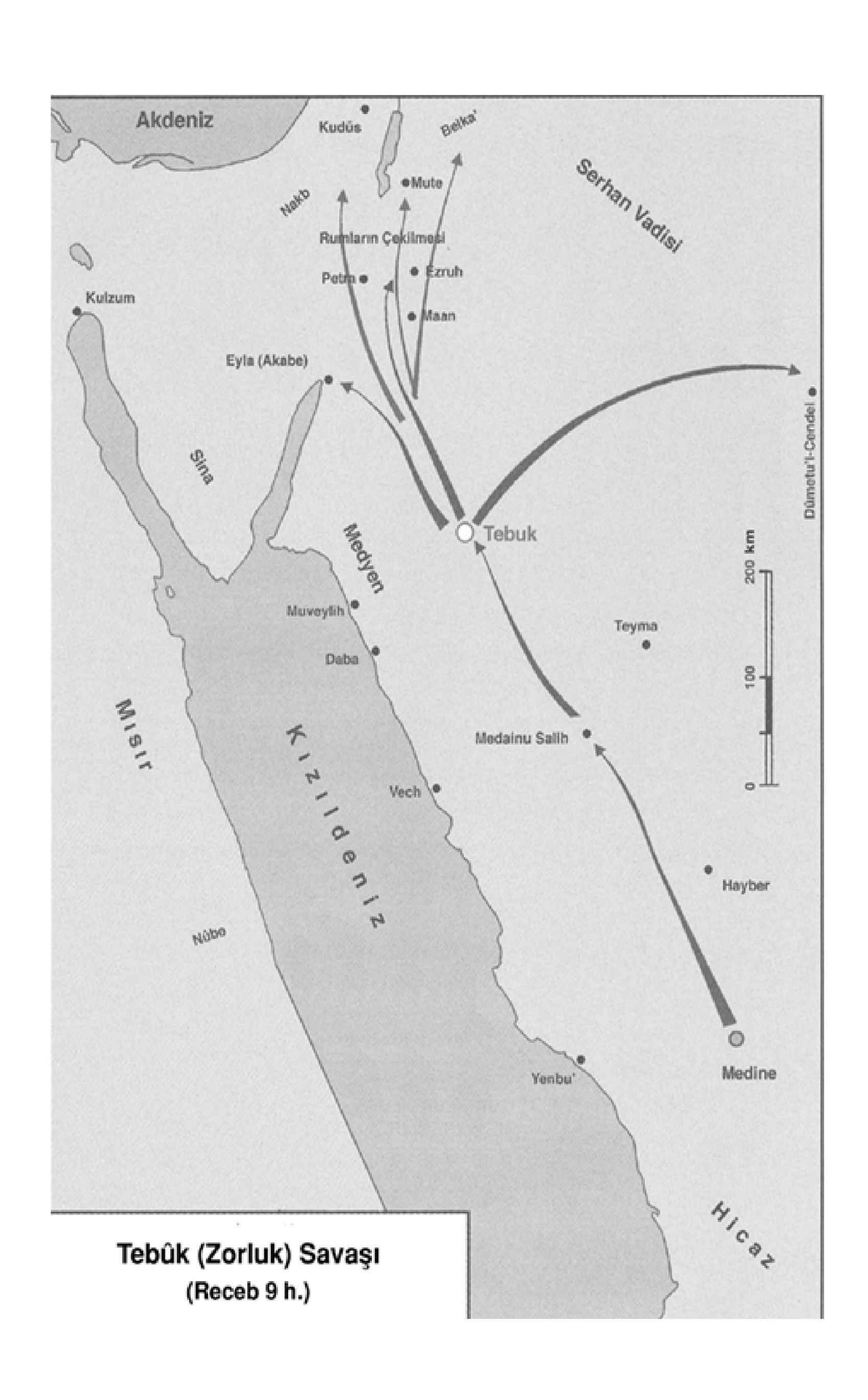
116. Yine Allah: “Ey Meryem oğlu İsa! İnsanlara: «Allah’ın yanı sıra beni ve annemi de iki tanrı kabul edin» diye sen mi söyledin?” buyuracak, o da şöyle diyecek: “Hâşâ! Sen, ortağı bulunmaktan ve her türlü noksan sıfatlardan pak ve uzaksın Allahım! Hakkım olmayan bir şeyi söylemek bana düşmez. Eğer böyle bir şey söylemişsem sen onu elbette bilirsin. Çünkü sen benimle ilgili her şeyi, içimden geçenleri dahi bilirsin; fakat ben sende olanı, senin gizleyip de bana öğretmediğini bilemem. Şüphesiz bütün gizlilikleri hakkiyle bilen ancak sensin.”

117. “Ben onlara ancak bana emrettiğin şeyi söyledim: «Benim de Rabbim, sizin de Rabbiniz olan Allah’a kulluk edin» dedim. Aralarında bulunduğum müddetçe onların hallerine, ne durumda olduklarına şâhit idim. Fakat beni vefat ettirip aralarından çıkardıktan sonra onları görüp gözetleyen sadece sen kaldın. Zâten sen her şeyi hakkiyle görensin.”

118. “Onlara azap edersen, şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan muhakkak ki sen kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olansın.”

. Sofranın indirilip indirilmediğine dair iki görüş ileri sürülmüştür. Birinci görüşe göre sofra indirilmiş, insanlar ondan yemiş, bu mûcizeyi kabul etmeyip isyana dalanlar ise maymun ve domuzlara çevrilmişlerdir. İkinci görüşe göre

Allah sofrayı indirmeyi “bir daha inkâra düșülmemesi” șartıyla va‘d edince, Havâriler istiğfara sarılıp, “böyle bir tehlikeyi kesinlikle arzu etmeyiz” demișler ve sofra da inmemiștir.

Tebûk (Zorluk) Savaşı
(Receb 9 h.)

Bu âyetlerden anlaşıldığına göre, hıristiyanlardan Hz. İsa'yı ilâh edinenler olduğu gibi, annesi Hz. Meryem'i de ilâh kabul edenler vardı. Nitekim tarihî bilgiler Arabistan'da Collyridienler ismiyle anılan sapık bir hıristiyan grubunun Hz. Meryem'i tanrıça olarak kabul ettiğini göstermektedir. Ayrıca onlar, "Meryem bir insan doğurmadı, o bir ilâh doğurdu" dediklerine göre ve anne ile çocuk arasındaki mevcut münâsebet sebebiyle, annenin de doğurduğu kişi mesâbesinde olması gerektiğini kabul etmek zorundadırlar. Bunu kabul etmek zorunda oldukları takdirde ise, Hz. Meryem hakkında bu sözü bizzat söylemiş gibi olmaktadırlar.

Cenâb-ı Hakk'ın bu dehşete düşüren ve titreten azarına karşılık Hz. İsa'nın söyledikleri, kulun Allah karşısında takınması gereken edebi en ince noktalarıyla ortaya koyan bir güzellik ve keyfiyettedir.

Hz. İsa'nın bu 118. âyette yer alan yakarışı Allah Rasûlü (s.a.v.)'i derinden etkiler ve dua olarak tekrar ederdi. Birgün Efendimiz, Hz. İbrâhim'in **" Rabbim! Bu putlar, insanların pek çoğunun yoldan çıkmasına sebep olmaktadır. Bundan böyle kim bana uyarsa şüphesiz o bendendir"** (İbrâhim 14/36) sözünü ve Hz. İsa'nın da **"Onlara azap edersen, şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan muhakkak ki sen kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olansın!"** (Mâide 5/118) duasını okudu. Akabinde ellerini kaldırdı ve:

"*Allahım, ümmetimi koru, ümmetime merhamet et!*" diye yalvararak ağladı. Bunun üzerine Cenâb-ı Hak:

"*– Ey Cebrâil! Rabbin her eyi daha iyi bilir ya, git, Muhammed'e niçin ağladığını sor*" buyurdu. Cebrâil (a.s.) geldi. Rasûlullah Efendimiz ona, ümmeti için duyduğu endişeden dolayı ağladığını söyledi. Cebrâil'in dönüp durumu haber vermesi üzerine Allah Teâlâ:

"*– Ey Cebrâil! Muhammed'e git ve ona: «Ümmetin konusunda seni râzı edeceğiz ve seni asla üzmeyeceğiz» müjdemizi ula tır*" buyurdu. (Müslim, İman 346)

Mahşerde vuku bulacak bu sorgulamanın dehşetinden sarsılan gönüllere su serpmek, heyecanlarını teskin etmek ve doğruların kurtuluşa ereceklerini haber vermek üzere şöyle buyruluyor:

قَالَ اللّٰهُ هٰذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقٖينَ صِدْقُهُمْؕ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرٖي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَٓا اَبَدًاؕ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿١١٩﴾ لِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا فٖيهِنَّؕ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿١٢٠﴾

119. Allah şöyle buyuracak: “Bu gün, iman ve yaşayışlarında doğruluktan ayrılmayanlara doğruluklarının fayda vereceği bir gündür. Onlar için altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler vardır. Allah onlardan râzı olmuştur, onlar da Allah’tan râzı olmuşlardır. En büyük başarı ve kurtuluş işte budur!”

120. Göklerin, yerin ve bunlarda bulunan her şeyin mülkiyeti ve hâkimiyeti Allah’ındır. O’nun her şeye gücü yeter.

Allah’ın kuldan râzı olması bütün cennet nimetlerinin fevkinde bir nimettir. En büyük zafer, başarı ve kurtuluş da bu rızâ makâmına ulaşabilmektir. O halde kula düşen Allah’ı tanımak, birliğini ve büyüklüğünü idrak etmeye çalışmak ve O’na samimi bir kul olabilmektir.

Mâide sûresinin sonunda Cenâb-ı Hakk’ın sadık ve samimi kullara müjdelediği içlerinde ırmaklar çağıldayan ebedî cennetlere ve ilâhî rızâya hamd ile mukâbelenin gerekliliğini hatırlatma sadedinde şimdi En‘âm sûresi gelmektedir:

سُورَةُ الْاَنْعَامِ

6- EN‘ÂM SÛRESİ

6. EN'ÂM SÛRESİ

En'âm sûresi çoğunluğun görüşüne göre Mekke'de bir defada inmiştir. Ancak üç veya altı âyetinin Medine'de indiğine dair bir görüş de bulunmaktadır. 165 âyettir. Mushaftaki tertibe göre 6, iniş sırasına göre 55. sûredir. Sûreye isim olan الأَنْعَام (en'âm) kelimesi Arapça'da "deve, sığır ve koyun gibi evcil hayvanlar, ceylan, geyik ve benzeri yabani hayvanlar ve bir takım binek hayvanları" mânasında kullanılmaktadır.

Konusu

Esasen İslâm'ın inanç esaslarının işlendiği bu sûrede özetle şu mevzular yer almaktadır:

• Allah'ın birliğinin delilleri; ilim, irade, kudret gibi sıfatları beyân edilerek şirkin geçersizliği ve âhirette sebep olacağı vahim neticeleri haber verilir.

• Peygamberin tebliğ vazîfesi ve bu vazîfeyi îfâ ederken kullandığı imkânların sınırlı oluşu, zengin veya fakir her seviyeden muhatapla münâsebetleri ele alınmakta, özellikle çevreden gelen baskılar sebebiyle fakir müslümanlara olması gereken ilginin azaltılmaması istenmektedir.

• Tevhid mücâdelesinde Rasûlullah (s.a.v.) ve etrafındaki müslümanları teselli etmek, münkirlerden gelecek eziyetlere karşı sabırlı olmaya teşvik etmek gayesiyle Hz. İbrâhim'in putperest kavmiyle olan münâsebetleri üzerinde durulur.

• Bir kısım hayvanlar ve ziraat mahsulleriyle alakalı olarak putperest Arapların benimsedikleri yanlış uygulamalar dile getirilip reddedilir.

• Son olarak ana-babaya iyilik, çocukları öldürmemek, günahları terk etmek, yetim malı yememek, adâletli olmak ve benzeri gibi İslâm'ın temel ahlâkî esasları tekrar edilerek tâbi olunacak dosdoğru yolun bu olduğu belirtilir.

Fazileti

En'âm sûresinin faziletine dair Allah Rasûlü (s.a.v.)'in şöyle buyurduğu rivayet edilir:

"En'âm sûresi bana toplu olarak indirildi. Yetmi bin melek tesbih ve hamdederek bu sûrenin indirili ine e lik etti." (Taberânî, *el-Mu'cemü's-sağîr*, I, 145)

"En'âm sûresi, Kur'ân-ı Kerîm'in en üstün sûrelerinden biridir." (Dârimî, Fezâilü'l-Kur'an 17)

Allah Sizi
Çamurdan Yarattı

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَجَعَلَ الظُّلُمَاتِ وَالنُّورَۜ
ثُمَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Hamd, gökleri ve yeri yaratan, karanlıkları ve aydınlığı var eden Allah'a aittir. Böyleyken kâfirler, birtakım putları Rablerine denk tutuyorlar.

"Zulumât" ve "nûr"dan maksat "gece karanlığı" ile "gündüz aydınlığı" olabileceği gibi, "şirk, nifak ve küfrün karanlığı" ile "İslâm, iman, nübüvvet ve yakînin aydınlığı" da olabilir. Ayrıca "zulumât" çoğul, "nûr" ise tekil gelmiştir. Çünkü karanlığın sebepleri çok, aydınlığın sebebi tektir. Sapık yollar çok, doğru yol tektir. Burada karanlığın şirk ve çoklukla ilgisi bulunduğuna ve bunda tek ve tekliğin çoklukta kaybolmasına; aydınlığın da tevhid ile alakası olduğuna ve bunda da çokluğun tekte kaybolduğuna dikkat çekilmektedir. Bu bakımdan "kâfir ufuklarda kaybolan yani çokluk içinde boğulan, mü'min ise ufukların kendinde kaybolduğu yani vahdete eren kimsedir" sözü pek mânidârdır.

Yüce Allah gökler ve yerleriyle büyük âlemin yaratılmasından bahsettikten sonra gelen âyette küçük âlem olan insanın yaratılmasından bahsetmektedir.

هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ ط۪ينٍ ثُمَّ قَضٰى اَجَلًاۜ وَاَجَلٌ مُسَمًّى عِنْدَهُ ثُمَّ اَنْتُمْ تَمْتَرُونَ ﴿٢﴾

2. O, sizi çamurdan yarattı, sonra ömrünüze belirli bir süre tâyin etti. O'nun katında belirlenmiş bir ecel daha vardır. Siz ise hâlâ şüphe edip duruyorsunuz.

Âyette geçen اَلْاَجَلُ (ecel) kelimesi "bir sürenin sonu" mânasına gelir. Burada iki defa tekrar edilmektedir. Birinci ecelden maksat her bir insan için takdir edilen ölüm vakti, ikincisinden maksat ise kâinatın infilak edip yeni bir düzenin kurulacağı kıyâmet vaktidir. Görüldüğü üzere Allah imtihan için bir ecel, sonra imtihan neticesine göre nimet vermek için başka bir ecel takdir etmiştir. İmtihan eceli dünyada, nimet eceli ise ukbâdadır. Rabbimiz, kendi rızâsını talep etmemiz için bir ecel belirlemiştir ki, bu bizlere dünyada tanınan "mühlet

vakti”dir. Sonra onun ardından bir “vuslat vakti” tâyin etmiştir. Mühlet vaktinin belli bir müddeti ve nihâyeti vardır; fakat vuslat vaktinin ne belli bir müddeti ne de nihâyeti vardır. Varlığın bir başlangıç vakti olduğunda şüphe bulunmamaktadır. Fakat tevhid güneşleri bir kez doğdu mu, artık ona ebediyen şbatış yoktur. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, I, 287) Bu bakımdan, gönüllerde tevhid güneşinin parıldamasına vesile olması için buyruluyor ki:

وَهُوَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَفِى الْاَرْضِ ۜ يَعْلَمُ سِرَّكُمْ وَجَهْرَكُمْ وَيَعْلَمُ مَا تَكْسِبُونَ ﴿٣﴾

3. O, göklerde ve yerde ibâdete lâyık tek Allah'tır. O sizin gizlinizi de açığa vurduğunuzu da bilir; yine hayır veya şer ne kazandığınızı da bilir.

Buna göre, kendilerine gelen Allah'ın âyetlerini hiçe sayanlar, bunun sonucuna katlanmalıdırlar:

وَمَا تَأْتِيهِمْ مِنْ اٰيَةٍ مِنْ اٰيَاتِ رَبِّهِمْ اِلَّا كَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿٤﴾

فَقَدْ كَذَّبُوا بِالْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَهُمْ ۜ فَسَوْفَ يَأْتِيهِمْ اَنْبٰٓؤُا مَا كَانُوا بِهٖ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٥﴾

4. Böyle iken, ne zaman onlara Rablerinin âyetlerinden bir âyet gelse, hiç düşünmeden hemen ondan yüz çevirirler.

5. Kendilerine gerçeğin ta kendisi olan Kur'an geldiğinde onu da yalanladılar ve alaya aldılar. Elbette bir gün gelecek, alay ettikleri bu gerçekler ne imiş göreceklerdir.

4. âyette zikredilen “âyetler”den maksat, Allah Teâlâ'nın ilâhlığını, varlığını ve birliğini haber veren Kur'an âyetleri, Peygamber Efendimiz'in gösterdiği diğer mûcizeler veya Allah'ın kudretine delâlet eden kevnî delillerdir. İşte müşrikler ve münkirler, bu âyetler üzerinde düşünüp Allah'ın birliğini ve kudretini idrak etmeye çalışacakları yerde, onlardan yüz çevirmişlerdir. Bunun neticesi olarak iman etme şerefine erememişlerdir.

Onlara gelecek “haber”den maksat dünyada İslâm'ın intişarı, müslümanların ilerlemesi, kâfirlerin mü'minler karşısında hezimet ve mağlubiyete uğraması; âhirette de cehennem azabının karşılarına dikilmesidir.

Peki onlara akıl ve düşünme melekelerinin verilmiş olmasının hikmeti nedir:

اَلَمْ يَرَوْا كَمْ اَهْلَكْنَا مِنْ قَبْلِهِمْ مِنْ قَرْنٍ مَكَّنَّاهُمْ فِى الْاَرْضِ مَا لَمْ نُمَكِّنْ لَكُمْ وَاَرْسَلْنَا السَّمَٓاءَ عَلَيْهِمْ مِدْرَارًا ۖ وَجَعَلْنَا الْاَنْهَارَ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ بِذُنُوبِهِمْ وَاَنْشَاْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ قَرْنًا اٰخَرِينَ ﴿٦﴾

6. Onlardan önce nice nesilleri helâk ettiğimizi görüp üzerinde hiç düşünmezler mi? Üstelik biz onlara yeryüzünde size vermediğimiz imkânları vermiş, üzerlerine bol bol yağmurlar yağdırmış, ev ve bağlarının altlarından ırmaklar akıtmıştık. Evet, günahları sebebiyle onları helâk ettik ve onların ardından başka nesiller meydana getirdik.

Toplumların ecellerinin gelmesinde günah ve hatalarının mühim bir yeri vardır. Nitekim Âd ve Semûd kavmi, Kârûn ve Firavun gibi önceki toplumların helâk sebeplerinden bahseden şu âyet ne kadar dikkat çekicidir:

“Biz bu topluluk ve kişilerden her birini günahları yüzünden kıskıvrak yakalayıverdik: Kiminin üzerine taş yağdıran bir kasırga gönderdik. Kimini o korkunç çığlık yakaladı. Kimini yerin dibine geçirdik. Kimini de suda boğduk. Allah, böyle yapmakla kesinlikle onlara zulmetmedi; lâkin onlar kendi kendilerine zulmettiler.” (Ankebût 29/40)

Şimdi de Cenâb-ı Hak, kâfirlerin kendilerini Kur’an’ı inkâra nasıl şartlandırdıklarını şöyle bir misalle dikkatlerimize sunuyor:

وَلَوْ نَزَّلْنَا عَلَيْكَ كِتَابًا فِى قِرْطَاسٍ فَلَمَسُوهُ بِاَيْدِيهِمْ لَقَالَ الَّذِينَ
كَفَرُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿٧﴾

7. Rasûlüm! Şayet sana kağıt üzerine yazılmış bir kitap gönderseydik de onu elleriyle tutmuş olsalardı, o küfürlerinde diretenler yine de: “Bu, olsa olsa apaçık bir büyüdür” derlerdi.

Rivayete göre Mekke müşrikleri, “Ey Muhammed, bize Allah katından, yanında onun Allah katından ve senin de Allah’ın elçisi olduğuna şehâdet edecek dört melekle birlikte bir kitap getirmedikçe asla sana iman edecek değiliz” demişler ve bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil olmuştur. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 216)

Müşriklerin bir diğer talebi, Peygamber’in yanına gözleriyle görebilecekleri bir meleğin gelmesi, onunla beraber dolaşması ve onun peygamber olduğunu söylemesiydi:

وَقَالُوا لَوْلَا اُنْزِلَ عَلَيْهِ مَلَكٌ ۜ وَلَوْ اَنْزَلْنَا مَلَكًا لَقُضِىَ الْاَمْرُ ثُمَّ لَا
يُنْظَرُونَ ﴿٨﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ مَلَكًا لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبِسُونَ ﴿٩﴾

8. Bir de: “Ona, bizim de görebileceğimiz bir melek indirilmeli değil miydi” dediler. Eğer biz bir melek indirseydik, elbette iş bitirilir, kendilerine göz açtırılmaz, bir an bile yaşama fırsatı verilmezdi.

9. Eğer peygamberi melek olarak gönderseydik, onu yine bir insan

suretinde gönderir de onları içine düştükleri şüpheye yine düşürürdük.

Gözleriyle görebilecekleri şekilde meleğin gelmesi durumunda artık peygamber gönderilmesinin bir hikmeti kalmayacak ve imtihan sırrı çözülecektir. Diğer taraftan onlar, meleği gerçek suretinde görmeye güçleri yetmeyeceğinden, yıldırım çarpmaktan daha dehşetli bir şekilde helâk olacaklardır. Özellikle Kur'an'ı getiren Cebrâil (a.s.)'ı gerçek suretinde görmek dayanılacak bir durum değildir. Ancak peygamberler içinde Allah Rasûlü (s.a.v.) gibi çok nadir kimseler onu bir iki kez görebilmiştir. Peygamber Efendimiz'in vahiy alırken nasıl dehşetli bir sarsıntı ile kendinden geçtiği de bilinmektedir. Dolayısıyla sıradan insanlar meleği asli suretinde gördüğünde derhal helâk olacaklar, tevbe için bir anlık bile fırsat bulamayacaklardır.

Bu bakımdan Allah Rasûlü (s.a.v.), kavminden gördüğü kötü muameleye karşı şöyle teselli edilmektedir:

وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَحَاقَ بِالَّذِينَ سَخِرُوا مِنْهُمْ مَا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِؤُنَ ﴿١٠﴾ قُلْ سِيرُوا فِى الْأَرْضِ ثُمَّ انْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ ﴿١١﴾

10. Rasûlüm! Şunu unutma ki, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti. Fakat alay ettikleri gerçek, o alay edenleri dört bir yandan kuşatıp mahvetmişti.

11. De ki: "Yeryüzünde gezin dolaşın da, peygamberleri yalanlayanların sonu nasıl olmuş bir bakın!"

Bu zorluklar, ilâhî dâvanın tebliğcisi ve savunucusu olmanın tabiatında vardır. Fakat netice mühimdir.

Şimdi de dikkatler, peşpeşe gelen âyetlerin kendisine inanıp bağlanmayı öğütlediği Allah Teâlâ'nın kudret ve azametini anlamak için göklerde ve yerde bulunan varlıkları tefekküre yönlendirilmektedir:

Allah Merhameti İlke Edindi

قُلْ لِمَنْ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ قُلْ لِلّٰهِۜ كَتَبَ عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَۜ لَيَجْمَعَنَّكُمْ اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ لَا رَيْبَ فِيهِۜ اَلَّذِينَ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢﴾

12. “Göklerde ve yerde olanlar kimindir” diye sor. Onlar gerçeği söylemeseler de sen: “Allah’ındır” de. O, kullarına rahmetiyle muameleyi kendine ilke edinmiştir. O sizi, geleceğinde hiçbir şüphe bulunmayan kıyâmet gününde elbette bir araya toplayacaktır. Fakat nefislerini zarara uğratanlar buna inanmazlar.

Gölerin ve yerin yaratıcısı, sahibi Allah olduğuna göre, O, dünyada kâfirlere, günahkârlara çabucak azap göndermeye de, öldükten sonra onları diriltmeye de kadirdir. Fakat O, mecbur olmamakla beraber, bizzat kendi lutuf ve kereminden kullarına merhamet edeceğini va‘detmiştir. O, kullarına merhametli davranmakta, inkâr edenleri hemen cezalandırmamakta, kendine dönmeleri için mühlet tanımakta ve pişman oldukları takdirde tevbelerini kabul edeceğini haber vermektedir. Çünkü *“O’nun rahmeti gazabını geçmiştir.”* (Buhârî, Tevhid 15, 22; Müslim, İman 14-16)

Cenâb-ı Hak yine bu rahmeti sebebiyle, herkesin dünyada yaptığının karşılığını görmesi için insanları mutlaka kıyâmet gününde toplayacaktır. Eğer dünyada zulme uğrayan âhirette hakkını almazsa; ömrünü sefalet içinde geçirmiş, Hakk’a itaat eden kul, âhirette sabrının mükâfatını görmezse ona haksızlık olur. İşte Allah rahmeti gereği insanları mahşerde bir araya toplayacak, onlara yaptıkları amellerin karşılığını verecektir.

Fakat nefislerini zarara uğratanlar; yani sermâyeleri olan tertemiz fıtratlarını, selîm akıllarını kaybedenler, gerçekler yerine sadece vehimlerine uymaları, taklide dalmaları ve düşünmemeleri sebebiyle küfürde ısrar etmekte ve imandan yüz çevirmektedirler. Bu sebeple iman etmeleri ve Allah’ın rahmetine ermeleri söz konusu olamaz. Oysa:

وَلَهُ مَا سَكَنَ فِي الَّيْلِ وَالنَّهَارِۜ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٣﴾

13. Gecenin karanlığı, gündüzün aydınlığı içinde barınan her şey O’nundur. O hakkiyle işitendir, kemâliyle bilendir.

Allah ister gecenin karanlığında, ister gündüzün aydınlığında olsun, isterse o kadar geniş kâinatın herhangi bir yerinde bulunsun olup biten her şeyi işitir ve bilir. O’nun işitmesinden ve bilmesinden hiçbir şey hâriçte kalamaz. O halde:

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَتَّخِذُ وَلِيًّا فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَهُوَ يُطْعِمُ وَلَا يُطْعَمُ قُلْ اِنّ۪ٓي اُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ اَوَّلَ مَنْ اَسْلَمَ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٤﴾ قُلْ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبّ۪ي عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿١٥﴾ مَنْ يُصْرَفْ عَنْهُ يَوْمَئِذٍ فَقَدْ رَحِمَهُ وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْمُب۪ينُ ﴿١٦﴾

14. De ki: “Gökleri ve yeri yoktan var eden, her canlıyı besleyip doyurmasına karşılık kendisi hiçbir şekilde beslenmeye ihtiyacı olmayan Allah’tan başkasını mı kendime dost edineceğim?” Yine şöyle de: “Bana Hakk’a teslim olanların ilki olmam emredildi ve «sakın müşriklerden olma!» buyruldu.”

15. De ki: “Eğer Rabbime isyan edecek olursam, gerçekten büyük bir günün azabından korkarım.”

16. O gün kim azaptan uzak tutulursa, şüphesiz Allah ona rahmet etmiştir. İşte apaçık kurtuluş budur.

Allah’ın isimlerinden biri olan اَلْوَلِيُّ (Velî), “dost, yardımcı, yönetici, yapılması için işlerin kendine havale edildiği varlık” demektir. Yine o isimlerden biri olan “Fâtır” ise “yokluktan varlık sahasına çıkaran, yoktan var eden” mânasındadır.

Peygamberlerin bile korkudan titredikleri kıyâmet gününün azabını önemsememek ve ciddiye almamak büyük bir gafletin işaretidir. Halbuki o günün azabı öyle dehşetli bir azaptır ki, o gün ondan kurtulabilene muhakkak Allah merhametiyle muâmele etmiştir. O azaptan kurtulmak gerçekten büyük bir başarıdır. Burada âhirette kurtuluşun ancak Allah’ın rahmeti sayesinde mümkün olabileceğine bir işaret vardır. Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) de bunu açıklar mâhiyette şöyle buyurur: *“Nefsimi kudret elinde bulunduran Allah’a yemin olsun ki, insanlardan hiç kimse ameliyle cennete giremez; ancak Allah’ın rahmet ve lutfuyla girer.”* Ashâb-ı kirâm: “Senin amelinde mi seni cennete sokmaz ey Allah’ın Rasûlü?” diye sorduklarında şöyle cevap verir. *“Benim amelim de beni cennete sokmaz, meğer Allah rahmetiyle beni korumuş ola.”* (Buhârî, Rikãk 18; Müslim, Munâfikîn 71)

Bu bakımdan:

وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَ وَاِنْ يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَد۪يرٌ ﴿١٧﴾ وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِه۪ وَهُوَ الْحَك۪يمُ الْخَب۪يرُ ﴿١٨﴾

17. Eğer Allah sana bir sıkıntı verecek, bir zarar dokunduracak olursa,

onu yine kendisinden başka giderecek yoktur. Eğer sana bir iyilik lutfederse, bilesin ki zâten O'nun her şeye gücü yeter.

18. O, kullarının üstünde her istediğini yapma kudretine sahiptir. O her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır, her şeyden haberdârdır.

Allah Rasûlü (s.a.v.)'in, terkisine aldığı İbn Abbas (r.a.)'ya yaptığı şu nasihatler âdetâ bu âyetlerin bir tefsiri mâhiyetindedir:

"Allah'ın buyruklarını gözet ki, Allah da seni gözetip korusun. Allah'ın rızâsını her i te önde tut ki Allah'ı önünde bulasın. Bir ey isteyeceksen Allah'tan iste. Yardım dileyeceksen, Allah'tan dile! Ve bil ki, bütün bir ümmet toplanıp sana fayda temin etmeye çalı salar, ancak Allah'ın senin için takdir ettiği faydayı temin edebilirler. Yine eğer bütün ümmet, sana zarar vermeye kalksalar, ancak Allah'ın senin hakkında takdir ettiği zararı verebilirler. Çünkü artık kaderi yazan kalem yazmaz olmu , yazıları deği meyecek ekilde kesinle mi tir." (Tirmizî, Kıyâmet 59)

Yine Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), bu âyetlerden aldığı ilhamla farz namazlardan sonra şöyle dua ederdi :

"Allahım! Senin verdiğine engel olacak, vermediğini verecek kimse yoktur. Senin lutfun olmadan hiçbir zengine serveti fayda vermez" (Buhârî, Ezân 155 ; Müslim, Mesâcid 137, 138)

Her zaman ve her zeminde Allah'ın kuldan istediği şeyleri bilmenin yolu, tüm insanlığa bir uyarı olarak gönderdiği Kur'ân-ı Kerîm'i okuyup anlamaktan geçmektedir:

قُلْ اَيُّ شَيْءٍ اَكْبَرُ شَهَادَةً قُلِ اللّٰهُ شَهِيدٌ بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَاُوحِيَ اِلَيَّ
هٰذَا الْقُرْاٰنُ لِاُنْذِرَكُمْ بِهِ وَمَنْ بَلَغَ اَئِنَّكُمْ لَتَشْهَدُونَ اَنَّ مَعَ اللّٰهِ اٰلِهَةً
اُخْرٰى قُلْ لَا اَشْهَدُ قُلْ اِنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَاِنَّنِي بَرِيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿١٩﴾

19. Onlara: "Kimin şâhitliği daha büyük ve daha önemlidir?" diye sor. Cevap vermezlerse şunu söyle: "Benimle sizin aranızda Allah şâhittir. Bu Kur'an, kendisiyle sizi ve ulaştığı herkesi ebedî azaba karşı uyarmam için bana vahyedildi. Siz, Allah ile birlikte başka ilâhların bulunduğuna gerçekten şâhitlik mi ediyorsunuz?" Şunu da söyle: "Ben buna şâhitlik etmem!" Ve de ki: "O, ancak bir tek ilâhtır ve elbette ben sizin O'na ortak koşmanızdan da, koştuğunuz ortaklardan da bütünüyle uzağım."

Mekke ileri gelenleri: "İddia etmekte olduğun peygamberlik dâvasında seni doğrulayan hiç kimse yok. Seni yahudilere ve hıristiyanlara sorduk. Onların yanında da senin ne haberine, ne de vasıflarına dair bir bilgi yok. O halde

zannettiğin gibi bir peygamber olduğuna şâhitlik edecek birini getir” dediler. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 217)

Her ne kadar müşrikler, “Ehl-i kitaba sorduk; senin hakkında onların yanında hiçbir bilgi yok” deseler de gerçek böyle değildir. Çünkü:

اَلَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْرِفُونَهُ كَمَا يَعْرِفُونَ اَبْنَاۤءَهُمْۘ اَلَّذِينَ خَسِرُوا
اَنْفُسَهُمْ فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠﴾

20. Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, kendi öz oğullarını tanıdıkları gibi o Peygamber’i tanırlar. Ama nefislerini zarara uğratanlar, iman etmezler.

“Kendilerine kitap verilenler”den maksat yahudi ve hıristiyanlardır. Bunlar Hz. Muhammed (s.a.v.)’i, onun sıfatlarını, peygamber olacağını ve ona Kur’an gibi bir kitap indirileceğini kendi öz oğullarını bildikleri gibi biliyorlardı. Yanlarında bulunan Tevrat ve İncil’de bu bilgiler vardı. Fakat müşrikler, yahudi ve hıristiyanlar temiz fıtratlarının sesine kulak vermeyerek, hatta onu bozarak ve imanı gerektiren delillerden yüz çevirerek kendilerini hüsrana uğratmışlar ve iman etmemişlerdir. (bk. Bakara 2/146) Bu ise en büyük zulümdür. Zira:

الظَّالِمُونَ ﴿٢١﴾ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ

21. Allah hakkında yalan uyduran veya O’nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Şüphe yok ki zâlimler kurtuluşa eremezler.

Allah’ın ortakları olduğunu iddia eden, kendi kendilerine helâl, haram hükümler koyup bunları Allah’ın buyruğu gibi gösteren, Kur’an’ın âyetlerini yalanlayan, Allah’ın varlığını gösteren delilleri ve mûcizeleri görmezlikten gelen müşriklerden daha zâlim kimse olamaz. Bununla birlikte eğer Peygamber, kendi uydurduğu sözleri Allah’a mal edip, “Bunlar Allah’ın vahyidir” derse, ondan da daha zâlim kimse olamaz. Halbuki Hz. Muhammed (s.a.v.) Allah’tan korkan, doğru ve emin bir insandır. O halde onun getirdiği hakikatleri yalanlayanlar en zâlim duruma düşmüş olurlar.

Şimdi de bu yalancı zâlimlerin mahşer yerindeki çaresiz ve perişan hallerine bakın:

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ اَشْرَكُوا اَيْنَ شُرَكَاۤؤُكُمُ
الَّذِينَ كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٢٢﴾ ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ اِلَّا اَنْ قَالُوا وَاللّٰهِ
رَبِّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ ﴿٢٣﴾ اُنْظُرْ كَيْفَ كَذَبُوا عَلٰى اَنْفُسِهِمْ وَضَلَّ

عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢٤﴾

22. Kıyâmet günü onları bir araya toplayacağız, sonra da Allah'a ortak koşanlara: "Hani nerede o, Allah'a ortak saydıklarınız?" diye soracağız.

23. Bunun üzerine onların: "Rabbimiz Allah'a yemin olsun ki, biz O'na asla ortak falan koşmuş değiliz" demekten başka bir çareleri olmayacak.

24. Şunlara bak, hâlâ yalan söyleyip, hem de kendi kendilerini yalanlıyorlar! Dünyada iken uydurdukları sahte tanrılar da onları nasıl yüzüstü bırakıp görünmez oluverdi!

Mahşer günü içine düşülecek bu çıkmazdan tek kurtuluş yolu, kalplerden Kur'an'ı anlamaya engel olan perdeleri kaldırıp atmaktır:

Kalplerdeki Perdeler

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُ اِلَيْكَۚ وَجَعَلْنَا عَلٰى قُلُوبِهِمْ اَكِنَّةً اَنْ يَفْقَهُوهُ
وَفٖي اٰذَانِهِمْ وَقْراًۜ وَاِنْ يَرَوْا كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَاۜ حَتّٰى اِذَا جَاؤُكَ
يُجَادِلُونَكَ يَقُولُ الَّذٖينَ كَفَرُوا اِنْ هٰذَا اِلَّا اَسَاطٖيرُ الْاَوَّلٖينَ ﴿٢٥﴾

25. İçlerinde sana kulak verip okuduğun Kur’an’ı dinleyenler var. Halbuki biz, onu anlayamasınlar diye kalpleri üzerine kat kat perdeler gerdik, kulaklarına da bir ağırlık koyduk. Artık hangi delil, işaret ve mûcizeyi görürlerse görsünler, yine de iman etmezler. Hatta yanına geldiklerinde seninle münakaşaya girişirler ve inkâra saplanıp kalmış o kâfirler: “Bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değil” derler.

İçlerinde Ebû Süfyan ve Velid b. Muğîre’nin de bulunduğu bir grup müşrik, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’in okuduğu Kur’an’ı dinleyip daha sonra aralarında bulunan ve acem kıssalarını anlatmakla meşhur olan Nadr b. Hâris’e: “Ey Ebû Katîle, Muhammed ne diyor?” diye sorarlar. Nadr: “Kâbe’yi kendi evi yapana yemin ederim ben de onun ne söylediğini bilmiyorum. Şu kadar ki dudaklarını oynattığını görüyorum. Benim size anlattıklarım gibi geçmişlerin masallarını anlatıyor” der. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme iner. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 217)

Müşrikler Kur’an’ı anlayıp inanmak değil bilakis itiraz etmek, karşı çıkmak, alay ve hakaret etmek için bahaneler bulmak amacıyla dinliyorlardı. Gurur, kibir, bencillik, ihtiras gibi kötü huylarla, sihir, hurafe, şirk gibi bâtıl inançlarla ruhları kirlenmiş; fıtrî tabiatlarının istikrarı bozulmuştu. Bu şekilde ruhları kararmış insanların, aklî melekelerini, doğruyu yanlıştan, iyiyi kötüden ayırma kabiliyetlerini de kaybetmeleri ilâhî bir kanundur. Bu sebepledir ki onların kalpleri üzerinde Kur’an’ı anlamalarını engelleyen perdeler, kulaklarında da bir ağırlık, bir sağırlık meydana getirildiği ifade buyrulmuştur. Şu halde onların inkârları, ilâhî kanun uyarınca kalplerinin perdelenmesi kendi tutum ve davranışlarının, bencil duygularının, ön yargılarının, taassup ve inatlarının bir sonucudur; bundan dolayı da yanlış inançlarından ve kötü fiillerinden sorumludurlar. Böyle kimseler Allah’ın ne kadar âyeti varsa hepsini görseler, bütün açık deliller gözleri önüne serilse yine inanmazlar. Küfür ve inkârda bu kadar ileridedirler:

وَهُمْ يَنْهَوْنَ عَنْهُ وَيَنْـَٔوْنَ عَنْهُۚ وَاِنْ يُهْلِكُونَ اِلَّٓا اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٦﴾

26. Böylece onlar hem insanları Kur'an ve Peygamber'den uzaklaştırırlar hem de kendileri ondan uzak dururlar. Ama böyle yapmakla sadece kendilerini helâk ederler de bunun farkına bile varmazlar.

Bu insanların âhirette duyacakları pişmanlıklar şöyle haber veriliyor:

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا يَا لَيْتَنَا نُرَدُّ وَلَا نُكَذِّبَ بِاٰيَاتِ رَبِّنَا وَنَكُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴿٢٧﴾ بَلْ بَدَا لَهُمْ مَا كَانُوا يُخْفُونَ مِنْ قَبْلُۜ وَلَوْ رُدُّوا لَعَادُوا لِمَا نُهُوا عَنْهُ وَاِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٢٨﴾ وَقَالُٓوا اِنْ هِيَ اِلَّا حَيَاتُنَا الدُّنْيَا وَمَا نَحْنُ بِمَبْعُوثِينَ ﴿٢٩﴾ وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ وُقِفُوا عَلٰى رَبِّهِمْۜ قَالَ اَلَيْسَ هٰذَا بِالْحَقِّۜ قَالُوا بَلٰى وَرَبِّنَاۜ قَالَ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٠﴾

27. Nihâyet ateşin karşısında durdurulduklarında onların hâlini bir görsen! O zaman: "Ah ne olurdu, dünyaya bir daha geri döndürülsek de Rabbimizin âyetlerini yalanlamasak, mü'minlerden olsak!" diye hayıflanırlar!

28. Hayır, bu sözlerinde de samimi değiller! Aslında onlar öteden beri gizledikleri iç yüzleri, günahları, mü'minlere kurdukları tuzaklar bütün açıklığıyla karşılarına çıktığı için böyle söylüyorlar. Yoksa dünyaya geri döndürülecek olsalar, yine kendilerine yasaklanan kötülükleri yapmaya girişir, aynı inkârlarında diretirler. Çünkü onlar gerçekten yalan söylüyorlar.

29. Onlar dünyada: "Hayat, ancak yaşadığımız şu dünya hayatından ibarettir. Biz öldükten sonra bir daha diriltilecek değiliz" demişlerdi.

30. Bir de onları Rablerinin huzurunda durduruldukları zaman bir görsen! Allah onlara: "Nasıl, yeniden diriliş gerçek değil miymiş?" diye soracak, onlar: "Rabbimize yemin olsun ki evet gerçekmiş" diyecekler, bunun üzerine Allah da: "Öyleyse inkâr etmeniz sebebiyle tadın azabı!" buyuracak.

Demek ki birgün mutlaka Allah'a kavuşacağına inanmayanların kaybedenlerden olacağı şüphesizdir:

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَٓاءِ اللّٰهِۜ حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَتْهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً

قَالُوا يَا حَسْرَتَنَا عَلٰى مَا فَرَّطْنَا فِيهَاۙ وَهُمْ يَحْمِلُونَ اَوْزَارَهُمْ عَلٰى ظُهُورِهِمْۜ اَلَا سَٓاءَ مَا يَزِرُونَ ﴿٣١﴾

31. Allah'ın huzuruna çıkmayı yalan sayanlar elbette hüsrana uğramışlardır. Kıyâmet ansızın başlarına kopuverince onlar, sırtlarına yüklendikleri suç ve günah yükleri altında: "Dünyada yaptığımız günahlar, kaçırdığımız fırsatlardan dolayı yazıklar olsun bize!" diye dövünüp feryat ederler. Şunlara bakın! Ne kötü bir yük taşıyorlar!

Günahın sırta yüklenilmesi şöyle izah edilir: Mü'min kabrinden çıktığında onu gayet güzel yüzlü, düzgün yapılı ve mis kokulu bir yaratık karşılar ve ona: "Beni tanıdın mı?" diye sorar. Mü'min: "Hayır tanımadım" diye cevap verince o: "Ben senin sâlih amellerinim, haydi bin sırtıma, seni taşıyayım. Çünkü, dünyada iken sen beni taşımıştın" der. Nitekim bu mânaya işaretle âyet-i kerîmede **"Takvâ sahiplerini, binek üzerinde ikram ile Rahmân'a götürdüğümüz gün"** (Meryem 19/85) buyrulur. Kâfiri ise kabrinden çıktığı anda çirkin görünüşlü ve kötü kokulu bir yaratık karşılar ve ona: "Beni tanıdın mı?" diye sorar. O: "Hayır tanımadım" diye cevap verince şöyle der: "Ben senin kötü amellerinim, dünyada iken bana çok binmiştin, bugün de ben sana bineceğim." İşte âyetteki **"sırtlarına yüklendikleri suç ve günah yükleri altında"** (En'âm 6/31) ifadesinin mânası budur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,*VII, 236)

Dolayısıyla insan, dünya hayatını âhiret penceresinden seyretmeli, dünyanın mahiyetini iyi kavramalı ve âhiret mahrumu olmamalıdır. Çünkü:

اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٣٢﴾ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَٓا اِلَّا لَعِبٌ وَلَهْوٌۜ وَلَلدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذ۪ينَ يَتَّقُونَۜ

32. Dünya hayatı bir oyun ve eğlenceden başka değildir! Âhiret yurdu ise Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?

"Oyun", kişiyi faydalı olan şeylerden alıkoyup uzaklaştıran şeylerdir. "Eğlence" ise kişinin ciddi işlerden uzaklaşıp, gayr-i ciddi ve mânasız şeylerle uğraşmasıdır. İnsan oyun ve eğlenceden onlarla meşgul olduğu anda zevk alır, ondan ayrıldıktan sonra pişman olur, huzursuzluk duyar. Eğlenceye dalınca da ömür çabuk geçer. İşte dünya hayatı da böyledir. Yaşandığı sürece zevkli gelir, çabuk geçer, fakat ondan ayrılınca kişi, kendisini başka bir hayata hazırlamamış ise dünyadan kendisine sadece pişmanlık kalır. Oyun ve eğlencenin süresi azdır, kısadır. Âhirete göre dünyanın süresi de çok azdır. Bu bakımdan fânî olan hayatı anlamlı ve değerli kılan şeyler, oyun ve eğlence değil, Allah'ın rızâsını kazanma

ve O'na yakınlaşma arzusuyla yapılan hayırlı işlerdir.

Dünyanın üç yüzü vardır: Birinci yüzü Allah Teâlâ'nın isimlerine bakar. Dünyadaki her şey Cenâb-ı Hakk'ın isimlerinin neticesi olmakla, sıfatları ve isimleriyle Allah'ın varlık, birlik ve sonsuz kudretine delildir, işarettir. Âhirete bakan ikinci yüzüyle dünya, âhiretin tarlasıdır. Cennet ve cehennem, bu dünya tarlasında ekilen ya iman ve amel-i sâlih tohumlarının veya küfür ve günah tohumlarının boy vermiş şekli olarak karşımza çıkacaktır. Dünya bu iki yüzüyle çok önemlidir. O kadar ki "yer", "gökler ve yer" şeklinde Kur'an'da bir arada anılmakla göklere denk tutulmuştur. Dünyanın üçüncü yüzü, insanın nefsi arzularına, oyun ve eğlenceye, beşerî tutkulara bakar ki, işte Kur'ân-ı Kerîm'de yerilen dünyanın bu yüzüdür. Bu yüzüyle dünya fâni, boş, oyun, eğlence, mal biriktirip evlat ve mal çokluğu ile övünmeden ibarettir.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.), pek çok hadis-i şeriflerinde dünya hayatının mâhiyeti hakkında bilgi vermiş, onun aldatıcı yönlerine dikkat çekmiş, imtihan için verilen bu hayattan istifade için: *"...Orada Allah'ı zikretmeye ve Allah'ı zikretmeye götüren eylere ehemmiyet verilmesini; ya öğreten ya öğrenen olmayı ve bunların hepsinin ecirde ortak olacağını"* bildirmiştir. (Tirmizî, Zühd 14)

Bütün bu gerçeklere rağmen insanlar, bu gerçekleri kendilerine şefkat ve merhametle öğreten en büyük bir muallimi niçin üzerler, anlamak zordur:

Onlar Allah'ın Âyetlerini Yalanlıyorlar

قَدْ نَعْلَمُ اِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذ۪ي يَقُولُونَ فَاِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلٰكِنَّ الظَّالِم۪ينَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ يَجْحَدُونَ ﴿٣٣﴾

33. Onların söylediklerinin seni üzdüğünü biz elbette biliyoruz. Gerçekte onlar seni yalanlamıyorlar, fakat o zâlimler bile bile Allah'ın âyetlerini inkâr ediyorlar.

Âyetin nüzûl sebebi ile alakalı şöyle bir rivayet nakledilir: Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Ebû Cehil ve arkadaşlarını yanından geçerken ona:" Ey Muhamed! Allah'a and olsun ki biz seni yalanlamıyoruz. Bize göre şüphesiz sen doğru söylüyorsun. Fakat senin getirdiğini yalanlıyoruz" dediler. Bunun üzerine bu âyet indi. (Tirmizî, Tefsir 6/1)

Şüphesiz Allah Rasûlü (s.a.v.) bir insan olarak, müşriklerin kendi hakkında söyledikleri sihirbaz, mecnun, kâhin, şâir gibi olumsuz sözlerden, sataşmalardan mahzun olmaktaydı. Hele onların iman etmemelerine, inkârda direnmelerine son derece üzülmekteydi. (bk. Kehf 18/6) Zaman zaman nâzil olan âyetler ona sabırlı olmasını ve üzülmemesini telkin etmekteydi. Nitekim bir âyet-i kerîmede: **"Rasûlüm! Sabret; şunu bil ki sabretmen de ancak Allah'ın yardımıyla olur. Dâvetini kabul etmiyorlar diye üzülme; kurmaya çalıştıkları tuzaklar sebebiyle de telâş edip sıkıntıya düşme"** (Nahl 16/127) buyrulmaktadır. Burada dîni tebliğ edecek kişilerin sahip olmaları gereken ahlâkî vasıflar içinde doğruluğun, dürüstlüğün ve güvenilirliğin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca bunlar ve devam eden âyetlerle Efendimiz teselli edilmekte, gönlüne ferahlık verilmektedir:

وَلَقَدْ كُذِّبَتْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ فَصَبَرُوا عَلٰى مَا كُذِّبُوا وَاُو۫ذُوا حَتّٰٓى اَتٰيهُمْ نَصْرُنَاۚ وَلَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِۚ وَلَقَدْ جَٓاءَكَ مِنْ نَبَا۬ئِ الْمُرْسَل۪ينَ ﴿٣٤﴾

34. Rasûlüm! Hiç şüphesiz senden önce de nice peygamberler yalanlandılar. Fakat onlar bütün bu yalanlanmalarına ve maruz kaldıkları sözlü, fiilî her türlü eziyete katlandılar. Derken kendilerine yardımımız yetişti de, sonunda kazananlar onlar oldu. Öyle ya, Allah'ın sözlerini, yardım ve zafer va'dini değiştirebilecek kimse yoktur. Nitekim o peygamberlerle ilgili ibret verici hâdiselerden bir kısmı zâten sana ulaşmış bulunuyor.

Âyette geçen كَلِمَاتُ اللّٰهِ (kelimâtullâh) “Allah’ın kelimeleri”, hakla bâtıl, doğruyla yanlış arasındaki mücadelede neticeyi haber veren bir ilâhî kanunu ifade etmektedir. Bu kanuna göre, doğru ve takvâ sahibi insanların sabır, metânet, doğruluk, dürüstlük, fedakârlık ve vefakârlıklarını, imanlarındaki sağlamlığı ve Allah’a olan bağlılıklarını kanıtlamaları için uzun bir süre imtihana tâbi tutulmaları gerekmektedir. Bu yolda onlar zorluklara ve musibetlere uğrayacaklar; ancak bu zor ve engebeli yoldan geçmekle öğrenilen yüksek ahlâkî vasıfları kazanacaklar ve ancak bu silahlarla küfür karşısındaki savaşı kazanabileceklerdir. Yine, bu ilâhî kanuna göre, kullar gerekli mânevî donanımları elde edip ilâhî yardımı celbedecek noktaya ulaştıklarında, kendilerine Allah’ın yardımı tam zamanında gelip ulaşacaktır. Dolayısıyla, Allah’ın insan ve toplum hayatını düzenleyen kanunlarını iyi tanımak ve bu kanunlara uygun hareket etmek lâzımdır:

وَاِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكَ اِعْرَاضُهُمْ فَاِنِ اسْتَطَعْتَ اَنْ تَبْتَغِيَ نَفَقًا فِي الْاَرْضِ اَوْ سُلَّمًا فِي السَّمَٓاءِ فَتَأْتِيَهُمْ بِاٰيَةٍؕ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ لَجَمَعَهُمْ عَلَى الْهُدٰى فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْجَاهِلِينَ ﴿٣٥﴾

35. Buna rağmen eğer onların imandan yüz çevirmeleri sana ağır geliyorsa, o halde şâyet güç yetirebileceksen yer altından bir tünel kazıyarak veya göğe bir merdiven dayayarak onlara bir mûcize getiriver de görüp inansınlar! Halbuki Allah dileseydi hepsini hidâyet üzere toplardı. Öyleyse sakın câhillerden olma!

Cenâb-ı Hak, Rasûlü’nü uyarmakta ve şöyle demektedir: “Onların küfürde inat ve ısrarları karşısında sabırsızlık gösterme, vazîfeni bizim gösterdiğimiz yolda ısrarla yerine getirmeye devam et. Eğer bu vazîfe mûcizelerle yerine getirilecek olsaydı, bunu bizzat kendimiz yapardık. Fakat, istenilen itikadî, amelî ve ahlâkî gelişmenin sağlanabilmesi ve mükemmel bir takvâ toplumunun kurulması için bu metot uygun değildir. Bununla birlikte, eğer onların yüz çevirmeleri ve hidâyete kayıtsız kalmaları sebebiyle gönlünde oluşan acıya katlanamıyorsan ve kabul edebilecekleri apaçık bir mûcizenin onların kalplerindeki katılığı dağıtıp imana gelmelerini sağlayacağını düşünüyorsan, o zaman kendin öyle bir mûcize getirmeye uğraş; gücün yeterse yer katmanlarını del geç veya göklere çık. Fakat ilâhî kanunlarımızda böyle bir şeye yer olmadığından bu arzunu yerine getirmemizi bizden bekleme!”

Buna göre Yüce Allah, İslâm’ın insanlara akli yoldan sunulmasını istemekte; akıllar iknâ edilerek, kalpler itmi’nana erdirilerek müslümanca bir hayat

yaşanmasını murad etmektedir.

Sonuç itibariyle:

إِنَّمَا يَسْتَجِيبُ الَّذِينَ يَسْمَعُونَ ۘ وَالْمَوْتٰى يَبْعَثُهُمُ اللّٰهُ ثُمَّ اِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴿٣٦﴾

36. Şunu bil ki ancak samimiyetle dinleyenler senin dâvetini kabul ederler. Mânen ölülere gelince Allah onları yeniden diriltecek, sonra da O'na döndürüleceklerdir.

İslâm dâvetine, inatla ondan kaçanlar değil, ancak kulağını ve kalbini ona açanlar, onu can kulağıyla ve samimiyetle dinleyenler icâbet ederler. Nitekim bir âyet-i kerîmede: **"Sen ancak Kur'an'a uyan ve görmediği halde Rahmân'dan korkan kimseyi uyarabilirsin"** (Yâsîn 36/11) buyrulur. Kâfirler ise, akıllarını çalıştıramamak, hakkı kabul etmemek ve hiçbir delile kulak vermemek bakımından ölüler gibidirler. Bunlar Allah ve Rasûlü'ne iman ederlerse dünyada mânen dirilirler. Bugün iman etmeyenler yarın iman edebilirler.

Şunu unutma ki, gönlünde gerçeği bulma yönünde en küçük bir arzu bulunan kişi, bir kelebeğe, bir arıya, kanat çırpıp uçan bir kuşa baksa bu onun Allah'ı tanımasına ve dînine teslim olmasına yetecektir:

وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۘ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ قَادِرٌ عَلٰى اَنْ يُنَزِّلَ
اٰيَةً وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٧﴾

37. Kalkmışlar, "Rabbinden ona bizim istediğimiz türden bir mûcize indirilse ya!" deyip duruyorlar. De ki: "Allah'ın her türden mûcize göndermeye elbette gücü yeter." Fakat onların çoğu bunu bilmez.

İnanmayanların zaman zaman Allah Rasûlü (s.a.v)'den bir kısım mûcize talepleri olmuştur. Safa tepesini altına çevirmesi, Mekke'nin arazisini genişletmesi, nehirler akıtması, gökten kitap indirmesi gibi hârikulâde olayların vukuunu istemişlerdir. Halbuki en küçük bir sûresinin bile benzerini getirmekten acze düştükleri Kur'an gibi bir mûcize karşılarında dururken, başka bir mûcize istemeleri işi yokuşa sürmekten başka bir şey değildir.

Bununla birlikte:

وَمَا مِنْ دَابَّةٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا طَٓائِرٍ يَطِيرُ بِجَنَاحَيْهِ اِلَّٓا اُمَمٌ اَمْثَالُكُمْ ۘ
مَا فَرَّطْنَا فِى الْكِتَابِ مِنْ شَيْءٍ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ يُحْشَرُونَ ﴿٣٨﴾

38. Yerde yürüyen bütün canlılar ve iki kanadıyla havada uçan bütün kuşlar, sizin gibi sosyal nizama tâbi birer topluluktur. Biz kitapta hiçbir

şeyi eksik bırakmadık. Sonra onların hepsi Rablerinin huzurunda toplanacaklardır.

“Biz kitapta hiçbir şeyi eksik bırakmadık” (En‘âm 6/38) ifadesinde yer alan “kitap”tan maksat Levh-i Mahfûz olabilir. Allah Teâlâ, kâinatta olmuş ve olacak her şeyi, her varlığı ve her hâdiseyi, ezelî ilminin bir ifadesi olarak bütün teferruat ve kanunlarıyla birlikte bu kitapta tâyin ve tespit etmiştir. Öyle ki orada hiçbir şey eksik bırakılmamıştır. Adeta bütün hilkat bir kitap, bütün varlıklar da o kitabın kelimelerini ve delâlet ettikleri şeyleri ifade eden nakışlar ve yazılardır. “Kitap”tan maksadın Kur’ân-ı Kerîm olması da düşünülebilir. Çünkü orada da insanın muhtaç olduğu bütün temel bilgiler ve Allah’a inanmayı gerekli kılan yeteri kadar âyet ve deliller yer almaktadır. Bunun içindir ki:

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا صُمٌّ وَبُكْمٌ فِي الظُّلُمَاتِۜ مَنْ يَشَأِ اللّٰهُ يُضْلِلْهُۜ

وَمَنْ يَشَأْ يَجْعَلْهُ عَلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٣٩﴾

39. Âyetlerimizi yalanlayanlar, zifiri karanlıklara boğulmuş birtakım sağırlar ve dilsizlerdir. Allah dilediğini saptırır, dilediğini ise dosdoğru bir yol üzere kılar.

Allah’ın âyetlerini yalanlayanlar mânen sağırdırlar; o âyetleri gereği gibi düşünecek ve anlayacak şekilde işitmezler, onlara “geçmişlerin masalları” derler ve bunları delil saymayıp başka mûcizeler isterler. Dilsizdirler; hakkı söylemezler ve hak dâvete de icâbet etmezler. Bu halleriyle onlar küfür, şirk, cehâlet, inat, taklit ve nefsin arzu ve ihtiras karanlıkları içine dalmışlardır. Karanlıklar içinde hiçbir şeyi göremezler, öylece yuvarlanır giderler.

Doğrusu Allah, verdiği melekeleri hidâyet yolunda kullanamayan ve onları işlemez hale getiren kimseleri, tercihleri bu istikâmette olduğu için sapıklığa düşürür. Temiz fıtratını bozmayan, akl-i selîmiyle hareket eden, Allah’ın varlık ve birliğini gösteren delil ve işaretleri iyi değerlendiren yani tercihini iman ve hidâyet yönünde kullanan kimseleri de dosdoğru yola ulaştırır ve o yol üzere devam ettirir. Zira kudret O’nun, kuvvet O’nun, hüküm ve yetki O’nundur. Kulların güveneceği, dayanacağı, yardım isteyeceği, başları dara düştüğü zaman yalvarıp yakaracağı tek merci O’dur:

قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ اَوْ اَتَتْكُمُ السَّاعَةُ اَغَيْرَ اللّٰهِ تَدْعُونَۚ

اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٠﴾ بَلْ اِيَّاهُ تَدْعُونَ فَيَكْشِفُ مَا تَدْعُونَ اِلَيْهِ اِنْ

شَٓاءَ وَتَنْسَوْنَ مَا تُشْرِكُونَ ۚ ﴿٤١﴾

40. De ki: "Söyleyin bakalım: Başınıza Allah'ın bir cezası inse veya kıyâmet gelip çatsa, Allah'tan başkasına mı yalvarırsınız? Eğer doğruluktan zerre kadar nasibiniz varsa, haydi cevap verin!"

41. Hayır, hayır! Dara düştüğünüz her zaman olduğu gibi yalnız Allah'a yalvarırsınız. O da dilerse yalvardığınız sıkıntıyı giderir ve siz de Allah'a koştuğunuz ortakları o sırada unutuverirsiniz.

İnsanın fıtratı, bütün derinlikleriyle beraber kalbi ve zihni durumu burada gerçeğin bir göstergesi olarak takdim edilmektedir. Çünkü bu, bir olan Allah'ın varlığına ve her insanın kalbinin derinliklerinde yatan Allah'a ibâdet ihtiyacına açık bir delildir. Bu ihtiyaç ve temâyül gaflet ve cehâletle perdelense de, zaman zaman musibetlerin tesiriyle su yüzüne çıkmaktadır. İşte İkrime b. Ebû Cehil'in İslâm'la şereflenmesi böyle bir âyeti görmesiyle gerçekleşmiştir:

Allah Rasûlü (s.a.v.) Mekke'yi fethettiği zaman İkrime Cidde'ye kaçmış, oradan da deniz yoluyla Habeşistan'a geçmişti. Yolculuk esnasında gemiyi batıracak şiddette bir fırtına çıktı. Önce yolcular yardım için putlarına yalvarmaya başladılar. Fakat, geminin batmak üzere olduğu korkusuna kapılacakları derecede fırtına şiddetlenince hep bir ağızdan, "Şimdi Allah'tan başkasına yalvarmanın zamanı değil, çünkü bizi ancak o kurtarabilir" diye bağırdılar. İşte bu durum İkrime'nin gözlerini ve kalbinin kilitlerini açtı ve: "Eğer burada bize Allah'tan başka yardım edecek yoksa, bir başka yerde nasıl olabilir? Hz. Muhammed (s.a.v.)'in yirmi senedir bize öğrettiği ve bizim de kendisiyle savaştığımız dâva da bundan başkası değil" diye düşündü. Hemen Allah Teâlâ'ya: "Eğer bu fırtınadan kurtulursam doğruca Peygamber Muhammed (s.a.v.) gidecek ve ona tâbi olacağım" diye söz verdi. Cenab-ı Hak onu fırtınadan kurtardı ve o da verdiği sözü yerine getirdi. (Hâkim, *el-Müstedrek*, I, 241; Vâkidî, *el-Meğâzî*, III, 851)

Şimdi de, Efendimiz (s.a.v.)'i teselli için önceki ümmetlerden misaller veriliyor:

Azap Gelince Keşke Yalvarsalardı

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَٓا اِلٰٓى اُمَمٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاَخَذْنَاهُمْ بِالْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ لَعَلَّهُمْ
يَتَضَرَّعُونَ ﴿٤٢﴾ فَلَوْلَٓا اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَا تَضَرَّعُوا وَلٰكِنْ قَسَتْ
قُلُوبُهُمْ وَزَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

42. Yemin olsun ki, senden önceki ümmetlere de peygamberler göndermiştik, fakat onları yalanlamışlardı. Bunun üzerine biz de onları, belki inkârdan vazgeçip Allah'a yakarırlar diye çetin musîbetler, zorluk ve sıkıntılar içinde bırakmıştık.

43. Hiç değilse, bu zorluk ve musîbetler başlarına geldiğinde boyun büküp yalvarmaları gerekmez miydi! Fakat tam aksine kalpleri iyice katılaştı; şeytan da onlara yapmakta oldukları günahları süsleyip püsledi.

Cenab-ı Hak kulların hidâyete gelmelerini sağlamak için onları iki yolla imtihan eder: Darlık yolu, bolluk yolu. Bu âyetlerde birinci yol beyân edilmektedir. Kulluğu kabullenmeleri, ilâhî emirlere boyun eğmeleri, günahlardan vazgeçerek Yüce Mevlâ'ya gönülden yalvarıp yakarmaları için onları öncelikle mallarına arız olan kıtlık ve yoksulluklara, bedenlerine arız olan hastalık ve sıkıntılara maruz kılar. Maksat, bu menfî durumlardan ibret alıp intibaha gelerek Hak kapısını bulmalarıdır. Fakat beklenen olmaz. Bu musibetler ve belâlar karşısında akıllanacak yerde tam aksine inkâr ve isyan çukuruna dalarak kalpleri katılaşır. Şeytan da yaptıkları günahları gözlerine güzel gösterir. Ondan sonraki isyan ve azgınlıkları daha da şiddetli olur. Çünkü artık onlar üzerinde baskı ve şiddetin hiçbir terbiye edici özelliği kalmamıştır.

Gelen âyetlerde ise terbiye, ıslah ve imtihan için tatbik edilen ikinci yol beyân edilir:

فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهٖ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ اَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتّٰٓى اِذَا
فَرِحُوا بِمَٓا اُو۫تُٓوا اَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَاِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ
الْقَوْمِ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٤٥﴾

44. Kendilerine verilen öğüt ve yapılan uyarıları unutunca, bu defa üzerlerine bütün nimetlerin kapılarını açtık. Nihâyet kendilerine verilen nimetler yüzünden iyice şımardıkları sırada, onları ansızın yakalayıverdik de birdenbire bütün ümitlerini yitirdiler.

45. Böylece zulmedip duran o kavmin kökü büsbütün kesilmiş oldu. Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun!

Bu yol bollukla imtihan yoludur. Peygamberlerin uyarılarını dikkate almayan, başlarına gelen darlık ve sıkıntıları da unutan bu toplumlara bu kez Allah belki şükrederler diye bol bol nimetler verir, bütün nimetlerin kapılarını üzerlerine açar. Her türlü rahatlıklar, sıhhatler, zaferler, başarılar, zevkler, safa ve eğlenceler hizmetlerine âmâde olur. Ne arzu etseler bulabilecek, ne isteseler yapabilecek bir hale gelirler. Onlar Allah'ın bu nimetlerinin kıymetini bilip şükredecekleri yerde şımarırlar. Tuttukları yolun iyi olduğuna ve bütün bunların kendi hakları olduğuna ve her türlü mesuliyetten azat olduklarına hükmederler. Her şey kendilerininmiş, Allah ve âhiret yokmuş gibi zevk u sefaya dalarlar. Tam böyle ferahlandıkları, şımardıkları, adeta "gel keyfim gel" dedikleri bir sırada Allah onları azabıyla yakalayıverir.

Kâfirlerin ve âsilerin helâk edilmesi, onların bozuk inançlarının ve kötü amellerinin uğursuzluğundan geride kalan yeryüzü ehli için bir kurtuluş ve hamdi gerektiren büyük bir nimet olduğundan âyet Allah'a hamdle sona ermektedir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): "*Allah Teâlâ'nın, günah ve masiyetlere dalmış birine sevdiği dünya nimetlerini verdiğini gördüğün zaman bil ki bu, onu yavaş yavaş, farkına varmadan felakete sürüklemek içindir*" buyurmuş, sonra da bu 44. âyeti okumuştur. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 145)

Kullarını başlarına gelebilecek ceza ve musibetlere karşı uyaran Yüce Allah, elbette söylediklerini ve istediği her şeyi yapacak güç sahibidir:

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَخَذَ اللّٰهُ سَمْعَكُمْ وَاَبْصَارَكُمْ وَخَتَمَ عَلٰى قُلُوبِكُمْ مَنْ اِلٰهٌ غَيْرُ اللّٰهِ يَأْتِيكُمْ بِهِۜ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ ثُمَّ هُمْ يَصْدِفُونَ ﴿٤٦﴾

46. De ki: "Hiç düşündünüz mü, Allah sizin işitme duyunuzu ve gözlerinizi yok etse, kalplerinizin üzerine de mühür vursa, onları size Allah'tan başka hangi ilâh geri verebilir?" Bak, biz âyetleri nasıl döndürüp türlü türlü açıklıyoruz, ama onlar hâlâ yüz çeviriyorlar!

Müşriklere şöyle seslenilir: İşiten kulaklarınız, gören gözleriniz, idrak eden kalpleriniz var; bunları görüyor, biliyorsunuz. Sizi insan yapan bu kıymetli uzuvları size veren Cenab-ı Hak dilerse mevcut sağırlar, körler, akıl hastası olanlar, bayılanlar ve ölenlerde yaptığı gibi sizden de istediği zaman geri alabilir. Bunu da görüyor ve biliyorsunuz. Allah bunları giderdiğinde, sağırların kulakları, körlerin gözleri açıldığı, akıl hastaları iyileştiği, uyuyanların uyandığı

gibi dilediği zaman yine geri verebiliyor. Bunu da görüyorsunuz. Peki Allah bunları alsa fakat vermek istemezse size onları alıp geri verebilecek Allah'tan başka hiçbir kudret düşünülebilir mi? Hele sizin ilâh diye tapındığınız o putlardan birinin bunları iade edebilmesine imkân var mıdır? Şüphesiz ki hayır. O halde bu açık ve türlü türlü delillere rağmen Allah'ın varlığını ve birliğini ve kudretini nasıl inkâr ediyorsunuz? Nasıl olup da Allah'tan başka ilâhlar ediniyorsunuz? Yine nasıl oluyor da öldükten sonra dirilmenin ve kıyâmetin imkânına inanmıyorsunuz? Bu yüzden gelen âyet, insanlığı Allah'ın azabına karşı uyarmaktadır:

قُلْ اَرَاَيْتَكُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُ اللّٰهِ بَغْتَةً اَوْ جَهْرَةً هَلْ يُهْلَكُ اِلَّا الْقَوْمُ الظَّالِمُونَ ﴿٤٧﴾

47. De ki: "Söyleyin bakalım, şâyet size Allah'ın azabı ansızın da gelse, göz göre göre de gelse, zâlimlerden başkası mı helâk edilecek?"

Allah'ın azabı, ansızın veya açıkça, gece veya gündüz, önceden bir takım işaretler hiç belirmeden veya önceden beliren bir takım işaretlerden sonra gelebilir. Nitekim şu âyet-i kerîme bu gerçeği haber vermektedir:

"Yoksa o ülkelerin halkı, geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular? Veya o ülkelerin halkı, güpegündüz oyun eğlenceye daldıkları sırada kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden güvende mi oldular? Yoksa onlar, Allah'ın kendileri için hazırlayacağı tuzaktan güvende mi oldular? Unutmayın ki, tam olarak ziyana uğramış kimselerden başkası, Allah'ın hazırlayacağı tuzaktan kendini güvende hissedemez!" (A'râf 7/97-99)

Peygamberlerin gönderilmesi de insanları Allah'ın azabından ve ebedî helâkten sakındırmak içindir:

وَمَا نُرْسِلُ الْمُرْسَلِينَ اِلَّا مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَۚ فَمَنْ اٰمَنَ وَاَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٤٨﴾ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا يَمَسُّهُمُ الْعَذَابُ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿٤٩﴾

48. Biz peygamberleri ancak müjdeci ve uyarıcı olarak göndeririz. Dolayısıyla kim iman eder, hâlini ve yolunu düzeltirse onlara hiçbir korku yoktur, onlar mahzun da olmayacaklardır.

49. Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, günah işleyip yoldan çıkmaları yüzünden onlara azap dokunacaktır.

Şunu unutmamak gerekir ki, Peygamber'den istenen, hârikalar yaratmak değil,

kendine gelen vahye tâbi olmaktır:

قُلْ لَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْدٖى خَزَٓائِنُ اللّٰهِ وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ
اِنّٖى مَلَكٌۚ اِنْ اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰٓى اِلَيَّۜ قُلْ هَلْ يَسْتَوِى الْاَعْمٰى
وَالْبَصٖيرُۜ اَفَلَا تَتَفَكَّرُونَ ﴿٥٠﴾

50. Rasûlüm! De ki: “Size «Allah’ın hazîneleri yanımda» demiyorum, gaybı da bilmiyorum. Yine size «ben bir meleğim» de demiyorum. Ben ancak bana vahyedilene tâbi oluyorum.” De ki: “Kör ile gören bir olur mu? Hiç düşünmüyor musunuz?”

Âyetteki, **“«Allah’ın hazîneleri yanımda» demiyorum”** (En‘âm 6/50) ifadesi, kâfirlerin Efendimiz’e hitâben: “Eğer sen gerçekten peygambersen, Allah’tan bize dünyanın nimet ve iyiliklerini çokça verip saâdet kapılarını açmasını iste” tarzındaki taleplerine cevaptır. **“Gaybı da bilmiyorum”** (En‘âm 6/50) ifadesi, kâfirlerin: “Eğer Allah’ın peygamberiysen, faydalı şeyleri elde edip, zararlı şeyleri savuşturmaya hazır olalım diye, meydana gelecek fayda ve zararları bize önceden haber vermelisin” şeklindeki edepsizce isteklerine bir cevaptır. (bk. A‘râf 7/188) Âyetteki, **“Size «ben bir meleğim» de demiyorum”** kısmı ise yine kâfirlerin Peygamberin melek olması veya yanında bir meleğin gönderilmesi (bk. Furkãn 25/7) tarzındaki itirazlarına bir cevap olarak gelmiştir.

Unutulmamalıdır ki, Peygamber’in vahiyle yapacağı uyarı, ancak şu kimselere faydalı olabilir:

وَاَنْذِرْ بِهِ الَّذٖينَ يَخَافُونَ اَنْ يُحْشَرُٓوا اِلٰى رَبِّهِمْ لَيْسَ لَهُمْ مِنْ دُونِهٖ
وَلِيٌّ وَلَا شَفٖيعٌ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿٥١﴾

51. Kalplerinde Rablerinin huzurunda toplanıp sorguya çekilme korkusu taşıyanları, kendileri için O’ndan başka ne bir koruyucu ve yardımcı ne de bir şefaatçi olmadığı konusunda Kur’an’la uyar. Belki böylece şirk ve günahlardan bütünüyle sakınırlar!

Bu gerçekler ışığında Peygamber ve onun gibi toplumdan sorumlu kişiler, kalben kimlere alaka gösterip kimlerden yüz çevirecekleri noktasında Allah’ın muradını dikkate alarak şu âyetin mesajına iyi kulak vermelidirler:

وَلَا تَطْرُدِ الَّذٖينَ يَدْعُونَ رَبَّهُمْ بِالْغَدٰوةِ وَالْعَشِىِّ يُرٖيدُونَ وَجْهَهُۜ مَا
عَلَيْكَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَىْءٍ وَمَا مِنْ حِسَابِكَ عَلَيْهِمْ مِنْ شَىْءٍ

فَتَطْرُدَهُمْ فَتَكُونَ مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿٥٢﴾

52. Sabah ve akşam sadece Rablerinin rızâsını dileyerek O'na dua ve ibâdet edenleri sakın yanından kovma! Çünkü ne sen onların hesabından sorumlusun, ne de onlar senin hesabından. Şu halde onları kovma ki, zâlimlerden olmayasın!

Bu âyet-i kerîmenin muhtevasıyla ilgili bir rivayeti Habbâb (r.a.) şöyle anlatmaktadır:

Akra' b. Hâbis ile Uyeyne b Hısn, Rasûlullah Efendimiz'e geldiler. Onu Bilâl, Suheyb, Ammâr, Habbâb gibi fakir ve kimsesiz müslümanlar arasında otururken buldular. Çevresindeki bu zayıf müslümanları hakîr görerek Efendimiz'e:

"– Bizimle, şu fakirlerin bulunmadığı bir ortamda konuşmanı isteriz. Böylece bizim bunlardan üstün olduğumuz anlaşılsın. Arap kabilelerinden gelen elçi ve heyetlerin bizi bu kölelerle birlikte görmelerinden utanırız..." dediler. Allah Rasûlü: "Olur" buyurdu. Onlar:

"– Olur, demen yetmez, bunu yazılı hâle getir" dediler. Bunun üzerine Peygamber (s.a.v.) Hz. Ali'yi çağırdı, bir de yazmak için sayfa istedi. Biz bir köşede oturuyorduk. O sırada Cibrîl (a.s.) En'âm sûresi 52-54. âyetlerini indirdi. Sonra Efendimiz, anlaşmayı yazmak üzere eline aldığı sayfayı derhal bir kenara bıraktı ve bizi yanına çağırdı. Huzuruna geldiğimizde; **"Selâm sizlere, Rabbiniz rahmet ve merhameti kendisine düstûr edinmiştir"** (En'âm 6/54) diyordu. Ona yaklaştık; hattâ o kadar yaklaştık ki dizlerimizi onun dizlerine dayadık. Bu âyetin inmesinden sonra, biz eskiden olduğu gibi Efendimiz'in yanında oturmaya devam ettik. Fakat o, yanımızdan kalkıp gitmek istediği zaman kalkar giderdi. Ne zaman ki:

"Sabah akşam Rablerinin rızâsını dileyerek O'na dua ve ibâdet edenlerle beraber olmaya candan sabret..." (Kehf 18/28) âyet-i kerîmesi indi, artık böyle yapmaz oldu. Bundan sonra biz daha titiz davranmaya başladık. Birlikte otururken vakit bir hayli geçince Efendimiz'in rahatça kalkıp gidebilmesi için, biz erken davranır ve onun yanından kalkardık. (İbn Mâce, Zühd 7; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VII, 262-263)

Bilinmelidir ki zengin veya fakir olmak, kişilerin tercihine bırakılmış bir durum olmayıp, önemli bir kulluk imtihanı sorusudur:

وَكَذٰلِكَ فَتَنَّا بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لِيَقُولُوا اَهٰؤُلَٓاءِ مَنَّ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنْ بَيْنِنَاۜ

اَلَيْسَ اللّٰهُ بِاَعْلَمَ بِالشَّاكِرِينَ ﴿٥٣﴾

53. “Allah aramızdan bula bula bunları mı lutfuna lâyık gördü?” demeleri için, onların bir kısmını diğer bir kısmıyla işte böyle imtihan ettik. Şükredenleri en iyi bilen Allah değil midir?

Müşrikler, zayıf, fakir ve kölelikten yeni kurtulmuş müslümanları ayak takımı, bayağı insanlar sanmışlar, mal ve mevkilerine güvenerek kendilerini onlardan üstün görmüşlerdir. Cenab-ı Hak da iman ve İslâm nimetini o yoksul, fakir ve ezilmiş kimselere nasip etmek suretiyle mal ve mevkilerine mağrur olanları imtihan etmiştir. Bu sebeple onlardan kendini şerefli ve üstün gören biri, daha önce müslüman olmuş bayağı saydığı birine bakarak İslâm’a girmeyi gururuna yediremez, kibirlenir, “Bu mu benden önce müslüman olmuş?” der ve müslüman olmazdı. Yine müşrikler şu âyet-i kerîmede haber verildiği üzere: **“Eğer Kur’an iyi ve faydalı bir şey olsaydı, şu ayak takımı kimseler ona inanmakta bizi geçemezlerdi”** (Ahkãf 46/11) derlerdi. Oysa onlar, hidâyetin en büyük ilâhî lutuf olduğunu, Allah’ın bunu ancak dilediği kullara verdiğini ve onlara rahmetiyle muâmele edeceğini unutuyorlardı:

وَاِذَا جَاۤءَكَ الَّذ۪ينَ يُؤْمِنُونَ بِاٰيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ
عَلٰى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَۙ اَنَّهُ مَنْ عَمِلَ مِنْكُمْ سُوۤءًا بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ
مِنْ بَعْدِه۪ وَاَصْلَحَ فَاَنَّهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٥٤﴾ وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ
وَلِتَسْتَب۪ينَ سَب۪يلُ الْمُجْرِم۪ينَ۟ ﴿٥٥﴾

54. Âyetlerimize inananlar sana geldikleri zaman onlara şöyle de: “Size selâm olsun! Rabbiniz kullarına rahmetiyle muâmele etmeyi kendine düstûr edinmiştir. Buna göre artık içinizden kim câhillikle bir kötülük işler, sonra da tevbe eder ve hâlini düzeltirse, şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.”

55. İşte biz, günahkâr kâfirlerin gittiği yolun doğru yoldan kesin çizgilerle ayrılıp iyice belirginleşmesi için âyetleri böyle açıklıyoruz.

Peygamberin üzerinde yürüdüğü ve insanları da kendisine dâvet ettiği doğru yolun ana esasları şöyledir:

قُلْ اِنّ۪ي نُه۪يتُ اَنْ اَعْبُدَ الَّذ۪ينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِۜ قُلْ لَٓا اَتَّبِعُ
اَهْوَاۤءَكُمْۙ قَدْ ضَلَلْتُ اِذًا وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُهْتَد۪ينَ ﴿٥٦﴾

56. Rasûlüm, onlara şunu söyle: “Allah’ı bırakıp da taptığınız şeylere kulluk etmem bana kesinlikle yasaklanmıştır.” De ki: “Ben sizin çarpık

isteklerinize, asılsız görüşlerinize asla uyacak değilim. Eğer uyarsam o zaman sapıklığa düşer, doğru yolda gidenlerden olamam!"

İslâm, tevhid esasına dayalı bir dindir. Bu sebeple birinci hedefi putperestliği ortadan kaldırarak insanların tek olan Allah'a inanmalarını sağlamaktır. Tevhidin ilk temsilcisi olması gereken kişi de şüphesiz Peygamber (s.a.v.)'dir. Dolayısıyla onun Allah'ı bırakıp putlara ibâdet etmesine müsaade edilmesi söz konusu olamaz. Tevhid Allah'ın emri, onun dışındaki anlayışlar ise nefsânî arzuların bir tezâhürüdür. Bu bakımdan müşriklerin zaman zaman talepleri üzerine Peygamberin bu konuda en küçük bir taviz göstermesi düşünülecek şey değildir. Şayet böyle ihtimal düşünülürse, o takdirde kendisi sapıklığa düşüp doğru yoldan ayrılacağı gibi, kendisine uyacak kimselerin de geleceklerini tehlikeye atmış olacaktır. Oysa:

قُلْ اِنّ۪ي عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَكَذَّبْتُمْ بِه۪ ۜ مَا عِنْد۪ي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِه۪ ۜ
اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ۜ يَقُصُّ الْحَقَّ وَهُوَ خَيْرُ الْفَاصِل۪ينَ ﴿٥٧﴾

57. De ki: "Hiç şüphesiz ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanmaktayım, fakat siz onu yalanladınız. Bir an önce gelmesini istediğiniz o azap benim elimde değildir. Hüküm ancak Allah'a aittir. O, gerçek ne ise hep onu buyurur. Her konuda dâimâ en iyi hükmü veren, doğru ile eğriyi ayıran yalnız O'dur."

Allah Rasûlü (s.a.v.)'in en büyük delili şüphesiz Kur'ân-ı Kerîm'dir. Münkirler bunu yalanlamış, onun Allah kelamı olduğunu inkâr etmiş, bu sebeple Rasûlullah (s.a.v.)'e inanmamışlardır. Onlar bu kadarla da yetinmeyerek: **"Allahım! Eğer bu Kur'an, senin katından gelen gerçek bir kitap ise, hiç durma hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem verici bir azap gönder"** (Enfâl 8/32) diyorlardı. Yine zaman zaman: **"Eğer doğru söylüyorsanız bizi tehdit edip durduğunuz bu kıyâmet ne zaman?"** (Yâsîn 36/48) diyerek azabı acele istiyorlardı. Onların bu taleplerine karşılık Peygamber Efendimiz, azabın bir an önce indirilmesiyle alakalı herhangi bir yetkisinin olmadığını, bu hususta tek irade, yetki ve hüküm sahibinin Allah olduğunu ve O'nun doğruyu eğriden ayıracak en hayırlı hükmü vereceğini bildirmektedir.

Eğer azabı indirme yetkisi Allah'ın değil de Peygamber'in elinde olsaydı sonuç ne olurdu:

اَعْلَمُ بِالظَّالِم۪ينَ ﴿٥٨﴾ قُلْ لَوْ اَنَّ عِنْد۪ي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِه۪ لَقُضِيَ الْاَمْرُ بَيْن۪ي وَبَيْنَكُمْ ۜ وَاللّٰهُ

58. De ki: "Eğer bir an önce gelmesini istediğiniz o azap benim elimde olsaydı, benimle sizin aranızdaki iş elbette çoktan bitirilmiş olurdu. Allah, zâlimleri pek iyi bilir."

Burada dikkat edilmesi gereken bir husus şudur: Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), kendisine gelen vahyi olduğu gibi tebliğ etmekte ve Allah'ın kendisine tanıdığı yetki, vazîfe ve sorumluluğun ötesinde herhangi bir ilâhî güç taşımadığını tam bir dürüstlük ve samimiyetle insanlara bildirmektedir. İşte bu, onun peygamberliğinin açık delillerinden biridir.

Zira mutlak ilim, güç ve kudret yalnız Allah'a aittir:

Gaybın Anahtarları
O'nun Yanında

وَعِنْدَهُ مَفَاتِحُ الْغَيْبِ لَا يَعْلَمُهَٓا اِلَّا هُوَۜ وَيَعْلَمُ مَا فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ
وَمَا تَسْقُطُ مِنْ وَرَقَةٍ اِلَّا يَعْلَمُهَا وَلَا حَبَّةٍ فِي ظُلُمَاتِ الْاَرْضِ وَلَا
رَطْبٍ وَلَا يَابِسٍ اِلَّا فِي كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٥٩﴾

59. Gaybın anahtarları Allah'ın yanındadır; başkası onları bilemez. Karada ve denizde ne varsa hepsini O bilir. O'nun bilgisi dışında dalından bir yaprak bile düşmez. O, yerin karanlıları içindeki bir tek dâneyi, yaş ve kuru ne varsa her şeyi bilir. Bütün bunlar, gerçeği tüm netliği ile gösteren apaçık bir kitapta yer almaktadır.

Akıl ve duyu organlarıyla bilinmesi mümkün olmayan "gaybın anahtarları", diğer bir mânaya göre "gaybın hazîneleri" Allah'ın emrindedir. Daha açılmamış, vücuda gelmemiş, insanların ilmi ulaşmamış, ulaşması da mümkün olmayan öyle gayb hazineleri vardır ki, bütün bunların kendileri, kapıları ve anahtarları Allah'ın kudret elindedir. Bunları O'ndan başka kimse bilmez, sadece O bilir. Cenab-ı Hak bunları bildiği gibi, en ince noktalarına kadar bütün varlıkları, örnek vermek gerekirse karada ve denizde bulunan her şeyi bilir. Hatta onun bilgisi olmadan bir yaprak bile düşmez. O yerin karanlıkları içine düşen en küçük bir daneyi, yaş ve kuru her şeyi bilir.

Böyle sınırsız, nihâyetsiz ve kuşatıcı ilim sahibi Cenâb-ı Hakk'ın, üzerimizde her gün, her an kesintisiz cereyan edip duran tecellî ve tasarruflarına dikkat çekmek üzere buyruluyor ki:

وَهُوَ الَّذِي يَتَوَفّٰيكُمْ بِالَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُمْ بِالنَّهَارِ ثُمَّ يَبْعَثُكُمْ
فِيهِ لِيُقْضٰى اَجَلٌ مُسَمًّىۚ ثُمَّ اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ ثُمَّ يُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٦٠﴾

60. O Allah, sizi geceleyin ölü gibi uyutuyor, gündüzleyin ne yaptığınızı biliyor, sonra sizi belirlenmiş ecelin tamamlanması için sabah vaktinde uyandırarak yeniden diriltiyor. En sonunda dönüşünüz O'na olacak, o da size yaptıklarınızı bir bir haber verecektir.

Geceleyin uyumamız "ölüm", sabahleyin uyanmamız ise yeniden diriliş mânasına gelen "ba's" ifadeleriyle anlatılmıştır. Zira uyku ölümün kardeşidir. Uyku esnasında insanın şuuru elinden çıkar. Ruh bedeni tam olarak terk etmese

de ruhun en mühim fonksiyonu olan düşünme özelliği kişiden alınır. Buna bağlı olarak özellikle görme, işitme, tatma, koklama ve dokunma hisleriyle hareket ve konuşma gibi faaliyetleri ya tamâmen durur veya oldukça yavaşlar. Bunlar ciddi mânada ölümü hatırlatan durumlardır. Uyanma ise bahsedilen bedenî ve ruhî faaliyetlerin yeniden başlayıp normale dönmesini sağladığından bir nevi yeniden diriliş gibidir. Uyku insanın dinlenmesini, yorgunluk ve sıkıntılarını atmasını sağlayan; beden ve ruhta meydana gelen arızaları gideren büyük bir ilâhî lutuftur. Ancak uyumayı da uyanmayı da insan üzerinde icra eden şüphesiz Cenâb-ı Hak'tır. İsterse uyutur uyandırmaz, dilerse hiç uyutmaz. İnsan, böyle yüce bir kudretin kabzasında olduğunu hiç olmazsa uyuması ve uyanması gerçeğini dikkate alarak hatırından çıkarmamalıdır.

Allah ki:

وَهُوَ الْقَاهِرُ فَوْقَ عِبَادِهِ وَيُرْسِلُ عَلَيْكُمْ حَفَظَةً ط حَتّٰى اِذَا جَٓاءَ
اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ تَوَفَّتْهُ رُسُلُنَا وَهُمْ لَا يُفَرِّطُونَ ﴿٦١﴾ ثُمَّ رُدُّٓوا اِلَى
اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ ط اَلَا لَهُ الْحُكْمُ وَهُوَ اَسْرَعُ الْحَاسِبِينَ ﴿٦٢﴾

61. O, kullarının üzerinde her istediğini yapma kudret ve kuvvetine sahiptir. Ayrıca üzerinize, yaptıklarınızı kaydeden ve sizi koruyan melekler gönderir. Nihâyet birinize ölüm gelip çattığında elçilerimiz onun canını alırlar; vazîfelerini yerine getirirken de en küçük bir kusur ve ihmalde bulunmazlar.

62. Sonra alınan o canlar gerçek sahipleri olan Allah'ın huzuruna getirilirler. İyi bilin ki, bütün hüküm ve tasarruf yetkisi yalnız O'na aittir ve O hiç geciktirmeden, en çabuk bir şekilde hesap görendir.

Allah kullar üzerine, bir taraftan onları çeşitli afet ve belâlardan koruyan, diğer taraftan da yaptıkları her türlü amellerini kaydeden melekler gönderir. Âyet-i kerîmelerde şöyle buyrulur:

"Her bir insanın önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu kayıt ve koruma altına alan takipçi melekler vardır." (Ra'd 13/11)

"Oysa yanıbaşınızda sizi sürekli gözetleyenler var; her söz ve davranışınızı kayda geçiren tertemiz, şerefli melekler. Yaptığınız her şeyi bilirler." (İnfitâr 82/10-12)

Yaratılan her insanın sınırlı bir ömrü vardır ve mutlaka ölümü tadacaktır. Ona ölüm geldiği zaman, koruyucu melekler ondan elini çeker, Azrâil ve emrindeki melekler gelir ve ölecek kişinin canını alırlar. Ne koruyucu ne amelleri kaydedici

ne de can alıcı melekler zerre kadar bir ihmal gösterirler. Onlar vazîfelerini tam yapar ve Allah'ın emrini geciktirmeden îfâ ederler. Aldıkları canları gerçek sahip ve efendileri olan Allah'ın huzuruna getirirler. Bu noktada insanların dünyada Mevlâ diye tanıdıkları, taptıkları, yalvardıkları şeylerin gerçek Mevlâ olmadıkları ortaya çıkar.

Yüce Rabbimiz, kalplerimizi her şeyden koparıp yalnızca kendi zâtına bağlamamız için fiil ve tecellilerini açıklamaya şöyle devam ediyor:

قُلْ مَنْ يُنَجّٖيكُمْ مِنْ ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِ تَدْعُونَهُ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةًۚ لَئِنْ اَنْجٰينَا مِنْ هٰذِهٖ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرٖينَ ﴿٦٣﴾ قُلِ اللّٰهُ يُنَجّٖيكُمْ مِنْهَا وَمِنْ كُلِّ كَرْبٍ ثُمَّ اَنْتُمْ تُشْرِكُونَ ﴿٦٤﴾

63. Onlara şöyle de: "Karanın ve denizin karanlıklarına, tehlikelerine maruz kaldığınızda sizi bundan kim kurtarır? Ki böyle anlarda tüm samimiyetinizle boyun bükerek, bazan O'na ağlaya sızlaya yakarır, bazan içten içe dua eder ve: «Eğer Allah bizi bu sıkıntıdan kurtarırsa, söz veriyoruz, kesinlikle şükredenlerden olacağız!» diye yalvarırsınız.

64. De ki: "Sizi bu tehlikelerden ve her türlü sıkıntıdan sadece Allah kurtarıyor; fakat kurtardıktan sonra siz yine O'na ortak koşuyorsunuz."

Belâlar ve sıkıntılar karşısında Allah'a nasıl sığınmak gerektiği hususunda Abdülkadir Geylânî (k.s.)'un şu nasihatları ne kadar tesirlidir:

"Sizden biri herhangi bir belaya düçar olursa; önce kendi kendine o belâdan kurtulmaya çabalasın. Kurtulmayı başaramazsa, idarecilerden veya başkalarından yardım istesin ve kurtulmaya baksın. Bu şekilde kurtulmak kâbil olmadığı takdirde Rabbine dua etmeye, yalvarmaya, tazarru ve niyaza başlasın. O'nun kuvveti ve kudreti önüne serilsin. Duasına icâbet edilmediğini görürse, bıkmasın, O'na yalvarmaktan usanmasın. Tâ bütün sebepler bitip tükeninceye kadar... İşte o sebepler bitip tükendi mi, insan artık sadece bir ruh olarak kalır. Bir ruh halini alınca, yalnız Hakk'ın fiilini görmeye başlar. O zaman tam bir muvahhid yani Allah'ın birliğini kesinlikle kabul eden kişi olur. Ama zarûrî bir şekilde muvahhid olur. Artık kesin bir şekilde bilir ki, hakikatte fâil yalnız Allah'tır. Bunu böyle bildikten sonra, bütün işlerini Allah'a ısmarlar. Bir mülk ve lezzet içinde yaşamaya başlar... Ki bu lezzet ve tat, dünya mülklerinden çok tatlıdır. Bundan böyle o kişinin nefsi, Cenâb-ı Hakk'ın kendisine takdir ettiği hiçbir şeye karşı buruk yüz göstermez." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 463-464)

Allah Teâlâ'nın kudretinin tecelli ettiği alanlardan biri de şudur:

قُلْ هُوَ الْقَادِرُ عَلٰٓى اَنْ يَبْعَثَ عَلَيْكُمْ عَذَابًا مِنْ فَوْقِكُمْ اَوْ مِنْ تَحْتِ اَرْجُلِكُمْ اَوْ يَلْبِسَكُمْ شِيَعًا وَيُذٖيقَ بَعْضَكُمْ بَأْسَ بَعْضٍۜ اُنْظُرْ كَيْفَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّهُمْ يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾

65. Şöyle de: "O, üstünüzden veya ayaklarınızın altından size azap göndermeye, yahut sizi fırkalar hâlinde birbirinize düşürüp kiminize kiminin hıncını tattırmaya elbette kadirdir." Bak, onlar iyice anlasınlar diye âyetleri nasıl inceden inceye, döndüre döndüre açıklıyoruz?

"Üstten gelen azap", yıldırım düşmesi, taş yağması, kasırga esmesi, tufan olması gibi gök âfetleridir. Zâlim idarecilerin zulmü de buna dâhildir. "Ayakların altından gelen azap" deprem olması, yerin göçmesi, sel gelmesi ve yangın çıkması gibi yer âfetleridir. Önceki kavimlerin başına geldiği gibi Cenâb-ı Hakk'ın bu musibetlerden birini, birkaçını veya hepsini şimdi de insanların başına geçirmesi ve böylece onları cezalandırması mümkündür. Bundan daha beteri, Allah sizi zıt düşüncelere sahip farklı fırka ve partilere ayırarak birbirinize düşman edebilir. Böylece birbirinize saldırır, karşılıklı intikam alma hesaplarına girişir ve çok büyük acılar çekebilirsiniz. Bu âyet düşünce ayrılıklarının, düşmanlık, kavga ve savaşların mühim bir sebebi olduğuna dikkat çekmektedir.

Ümmetin fırkalara bölünmesi ve birbirleriyle savaşması konusunda Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur: *"Aziz ve celil olan Allah'tan üç husus istedim. Bana ikisini verdi, birisini vermedi. Rabbimden, geçmi ümmetleri helâk ettiği eylerle bizi helâk etmemesini diledim bunu bana verdi. Yine Rabbimden bizden olmayan bir dü manı bize üstün getirmemesini diledim, onu da bana verdi. Yine Rabbimden bizi gruplar hâlinde birbirimize dü ürmemesini diledim, bunu bana vermedi."* (Nesâî, Kıyâmu'l-leyl 16; Müslim, Fiten 19-20)

Ayrılığa düşmemenin, mevcut bir ayrılık varsa bu tehlikeden de kurtulmanın yolu olarak, Allah'ın birleştirici ve bütünleştirici ipi olan Kur'an'a sarılmak gerekmektedir. Bu sebeple Kur'an'ın gerçekliğine dikkat çekilerek buyruluyor ki:

وَكَذَّبَ بِهٖ قَوْمُكَ وَهُوَ الْحَقُّۜ قُلْ لَسْتُ عَلَيْكُمْ بِوَكٖيلٍۜ ﴿٦٦﴾

لِكُلِّ نَبَاٍ مُسْتَقَرٌّۘ وَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿٦٧﴾

66. Fakat senin kavmin, gerçeğin ta kendisi olduğu halde Kur'an'ı yalanladı. Sen de onlara: "Ben sizin yaptıklarınızdan ve doğru yolu

bulmanızdan sorumlu bir yetkili değilim!" de!

67. Verilen her haberin gerçekleşeceği belirli bir zaman vardır. Gün gelecek siz de bunu bileceksiniz.

Kur'an, Kur'an'ın verdiği haberler ve burada özellikle münkirlerin başlarına gelecek belâ ve intikam tecellileri ile alakalı ilâhî ikazlar gerçeğin ta kendisidir. Her bir haberin gerçekleşeceği mukadder ve muayyen bir zaman vardır. Bunlar haber verildiği şekilde belirli bir süreç içinde safha safha mutlaka gerçekleşecektir.

Şimdi de mü'minleri, Allah'ın âyetlerini yalanlayıp bunlar hakkında uygun olmayan sözler söyleyen kâfirlerin üzerine inmekte olan ilâhî gazap ve kahır tecellilerinden korumak üzere şu sarsıcı ikazlar geliyor:

وَإِذَا رَأَيْتَ الَّذِينَ يَخُوضُونَ فِي آيَاتِنَا فَأَعْرِضْ عَنْهُمْ حَتَّى يَخُوضُوا

الْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٦٨﴾ فِي حَدِيثٍ غَيْرِهِ وَإِمَّا يُنْسِيَنَّكَ الشَّيْطَانُ فَلَا تَقْعُدْ بَعْدَ الذِّكْرَى مَعَ

68. Âyetlerimiz hakkında alaylı tavırlarla münâsebetsizliğe dalanları gördüğünde, onlar başka bir konuya geçinceye kadar kendilerinden uzak dur. Şayet şeytan sana bir an için unutturur da yanlarında kalacak olursan, hatırlar hatırlamaz derhal kalk ve o zâlimler gürûhuyla bir arada oturma!

اَلْخَوْضُ (havd) kelimesi, "suya dalmak" mânasındadır. Daha sonra bu kelime, içinde boğulup kaybolacak şekilde bilinmeyen şeylerin derinliklerine dalmak mânasında kullanılmıştır. Bu kelimede "karıştırmak" anlamı da vardır. **"Âyetler hakkında alaylı tavırlarla münâsebetsizliğe dalmak"**tan (En'âm 6/68) maksat ise Kur'ân-ı Kerîm'i alaya almak, inkâr etmek, onunla eğlenmek ve onu değiştirmeye çalışmaktır. Bu âyetle Yüce Rabbimiz Peygamber Efendimiz'e ve onun ümmetine bir edep öğretmektedir. Çünkü Efendimiz, müşrik bir topluluğun yanına oturur, onlara öğüt verip dâvette bulunduğu halde onlar Kur'ân-ı Kerîm'le alay ederlerdi. Bu sebeple onlardan yüz çevirmesini emretmiştir. (bk. Nisâ 4/140)

Aynı şekilde günah fiilleri işleyen, düşmanlık duyguları içinde kötü söz ve davranışlarda bulunan kimseleri de terk etmek gerekir. Âyetteki "zâlimler" ifadesi buna işaret etmektedir. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.), gıybet yapılan meclisleri terk etmeyi öğütlemektedir. (bk. Dârimî, Mukaddime 23)

68. âyet indikten sonra müslümanlar: "Müşrikler Kur'an ile alay edip, onun hakkında ileri geri konuşmaya daldıklarında, eğer onların yanından kalkıp ayrılırsak, Mescid-i Harâm'da oturmaya ve Kâbe'yi tavaf etmeye imkân bulamayız" dediler. Bunun üzerine şu âyet indi: (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-*

gayb, XIII, 22-23)

يَتَّقُونَ ﴿٦٩﴾ وَمَا عَلَى الَّذِينَ يَتَّقُونَ مِنْ حِسَابِهِمْ مِنْ شَيْءٍ وَلٰكِنْ ذِكْرٰى لَعَلَّهُمْ

69. Takvâ sahiplerine onların günahlarından, hesaplarından herhangi bir sorumluluk yoktur. Fakat yine de mü'minlerin hatırlatma vazîfeleri vardır. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten sakınırlar.

Bu âyetin inişiyle beraber mü'minlere, dîni tebliğ etme, öğüt ve nasihat verme maksadıyla müşriklerle birlikte bulunma ruhsatı verilmiş oldu. Usulüne uygun tebliğ yapıldıktan sonra, onlar kabul etmemekte direndikleri takdirde, faydasız tartışmalara girerek zamanlarını ve enerjilerini boşa harcamaları doğru değildir. Bunun yerine zamanlarını ve imkânlarını hidâyete tâlip olan ve doğruyu araştıran insanların terbiyesi ve ıslahı yolunda harcamaları lâzımdır. Bu fikri iyice tekit edip Peygamber'i ve mü'minleri boşuna uğraşılardan kurtarıp faydalı olana yönlendirmek için buyruluyor ki:

وَذَرِ الَّذِينَ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَعِبًا وَلَهْوًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَذَكِّرْ بِهِ

اَنْ تُبْسَلَ نَفْسٌ بِمَا كَسَبَتْ لَيْسَ لَهَا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلِيٌّ وَلَا شَفِيعٌ

وَاِنْ تَعْدِلْ كُلَّ عَدْلٍ لَا يُؤْخَذْ مِنْهَا اُولٰئِكَ الَّذِينَ اُبْسِلُوا بِمَا كَسَبُوا

لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمِيمٍ وَعَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

70. Dinlerini bir oyun ve eğlence edinen, kendilerini dünya hayatı aldatmış o kimseleri kendi hallerine bırak. İnsanlara Kur'an ile şunu hatırlat: Herkes kendi yaptığı günahlar yüzünden hesaba çekilecek. O zaman insanın Allah'tan başka ne bir yardımcısı ne de bir şefaatçisi olacak. Azaptan kurtulmak için her şeyini fidye olarak vermek istese bile yine de kabul edilmeyecek. İşte onlar işledikleri günahlar yüzünden helâke sürüklenmiş kimselerdir. İnkârlarından dolayı onlara kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır.

İnsan yaptığı amellerin eline teslim edilecektir. Çekeceği azap, başkasından değil, kendi yaptığı işlerden oluşacaktır. İnsan yaptığı kötülüklerin mânevî temessülleriyle karşılaşacak, çirkin suratlı azap ejderine dönmüş günah fiillerin eline kalacak, onlardan kendini kurtarması mümkün olmayacaktır. Çünkü insan onları dünyada işleyip ruhuna yerleştirmiş ve bu can dostlarını kendi eliyle hazırlamıştır. Dolayısıyla en mühim mesele ruhu dünyada temiz tutmak, günahlardan arındırmak ve temiz bir halde Rabbine teslim edebilmektir. Yoksa azabı hak etmiş olarak ve Allah'ın affından ümitsiz bir şekilde âhirete göçen can

orada perişan olacak, çirkin amellerinin eline teslim edilecek, Allah'tan başka bir dost ve yardımcı bulamayacak ve cehennemin can yakan azaplarına maruz kalacaktır. Bu sebeple, insanları böyle kötü bir akibetten kurtarmak için Kur'an'la öğüt vermeye devam edilmelidir. Kur'an'ın en başta gelen öğüdü ise, hiçbir fayda ve zararı olmayan putları bırakıp tek olan Allah'a kulluk etmektir:

Şeytanların Ayarttığı Kimseler

قُلْ اَنَدْعُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُنَا وَلَا يَضُرُّنَا وَنُرَدُّ عَلٰٓى اَعْقَابِنَا بَعْدَ اِذْ هَدٰينَا اللّٰهُ كَالَّذِى اسْتَهْوَتْهُ الشَّيَاطِينُ فِى الْاَرْضِ حَيْرَانَ لَهُٓ اَصْحَابٌ يَدْعُونَهُٓ اِلَى الْهُدَى ائْتِنَا قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى وَاُمِرْنَا لِنُسْلِمَ لِرَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿٧١﴾ وَاَنْ اَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذِٓى اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٧٢﴾

71. Onlara şöyle söyle: "Allah'ı bırakıp da bize bir fayda ve zarar vermeyen o sahte tanrılara mı tapalım? Allah bizi doğru yola erdirdikten sonra ökçelerimiz üstüne gerisin geri küfre mi dönelim? Tıpkı, «Bize gel!» diye kendisini yolun doğrusuna çağıran arkadaşları varken, onları dinlemeyip, şeytanların ayartmasına kapılarak yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşan ahmak kimsenin durumuna mı düşelim?" De ki: "Allah'ın gösterdiği yol, en doğru yoldur. Bize Âlemlerin Rabbine teslim olmamız emredildi."

72. "Yine bize: Namazı dosdoğru kılın ve Allah'a karşı gelmekten sakının" diye emredildi. O Allah ki, sonunda O'nun huzurunda toplanacaksınız.

71. âyette tevhitten sonra şirke sapan, hidâyetle dalâlet arasında bocalayan, kalbini tek ilâhla çeşitli ilâhlar arasında bölen kimsenin iç âleminde yaşadığı şaşkınlık bir temsille anlatılır. Şöyle ki: O şaşkın kişinin etrafını şeytanlar sarıyor, onu aldatıp Allah'ın yolundan saptırıyor ve küfre itiyorlar. Dolayısıyla o kişi bu halde şaşkın şaşkın dolaşıyor. Duyguları ve hisleri hidâyetle dalâlet arasında gidip geliyor. Ama onun kendisini "Bize gel!" diye doğru yola çağıran arkadaşları da var. O ise şaşkın halde bulunmakla hidâyet çağrısına uymak arasında bocalıyor. Hangi fırkaya uyacağını ve hangi tarafa gideceğini bilemiyor. Böylece sürekli bir ruhî ızdırap içinde kıvranıp duruyor. (Seyyid Kutub, *Fî Zılâl,* II, 1131) Halbuki gerçek hidâyet Allah'ın gösterdiği doğru yol olup, bunu elde etmenin şartı da kâmil bir iman, namazı dosdoğru kılmak ve Allah'tan hakkiyle korkmaktır.

Allah'ın verdiği bu bilgilerin doğru olduğunu anlamak için göklerin ve yerin yaratılışına ibretle bakmak yeterli olacaktır:

وَهُوَ الَّذِى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ وَيَوْمَ يَقُولُ كُنْ فَيَكُونُ

قَوْلُهُ الْحَقُّ ۜ وَلَهُ الْمُلْكُ يَوْمَ يُنْفَخُ فِي الصُّورِ ۜ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ۜ
وَهُوَ الْحَكِيمُ الْخَبِيرُ ﴿٧٣﴾

73. Gökleri ve yeri gerçek bir gâye ve hikmet ile, yerli yerince yaratan O'dur. "Ol!" dediği gün her şey birden oluverir. O'nun sözü gerçektir. Sûra üflendiği gün de bütün varlık ve mutlak hâkimiyet O'nundur. O, duyuların kapsam alanı dışında kalanları da kapsam alanına girenleri de bilir. O, her hükmü ve işi sağlam ve hikmetli olandır ve her şeyden haberdârdır.

Sûr, İsrâfil (a.s.)'ın kıyâmette insanları Yüce Divan'a çağırmak üzere üfleyeceği borunun adıdır. Buna iki defa üfleyecektir. İlk üfleyişte tüm kâinat yıkılacak, bütün canlılar ölecek, ikinci üfleyişte ise bütün canlılar yeniden dirilecekler ve kendine has kanunları olan âhiret hayatı başlayacaktır. O hayatta geçerli sermaye, her türlü şirk lekesinden temizlenmiş sağlam bir tevhid inancıdır. Şimdi Yüce Rabbimiz, İbrâhim (a.s.) üzerinden böyle bir tevhid inancına erişmenin yollarını aydınlatmaktadır:

وَإِذْ قَالَ إِبْرٰهِيمُ لِأَبِيهِ اٰزَرَ اَتَتَّخِذُ اَصْنَامًا اٰلِهَةً ۚ اِنّ۪ٓي اَرٰيكَ وَقَوْمَكَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٧٤﴾

74. Bir zaman İbrâhim babası Âzer'e: "Bir takım putları kendine tanrı mı ediniyorsun? Doğrusu ben seni de, kavmini de açık bir sapıklık içinde görüyorum" demişti.

Azer, Hz. İbrâhim'in babasıdır. Tarihi kaynaklarda onun isminin "Tarah" olduğu geçer. Muhtemelen iki ismi vardır ve Kur'an bunlardan "Azer" ismini seçmiştir. Azer, putperesttir. İbrâhim (a.s.) defalarca ondan putlara ibâdeti terk edip doğru yola gelmesini istemiş, hatta hidâyeti için Allah'a yalvarmış, fakat bir netice alamamıştır. (bk. Meryem 19/42-48; Tevbe 9/114) Ancak İbrâhim (a.s.) tevhid gerçeğini hem babası hem de onun peşinden giden tebaasına açık ve net bir şekilde söylemekten çekinmemiştir. Çünkü:

وَكَذٰلِكَ نُر۪ٓي اِبْرٰه۪يمَ مَلَكُوتَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِن۪ينَ ﴿٧٥﴾

75. Biz İbrâhim'e delille akıl yürütmesi, kesin bir ilme ve imana sahip olması için göklerin ve yerin muhteşem saltanatını öylece gösteriyorduk.

اَلْمَلَكُوتُ (melekût) kelimesi "mülk, tam olarak malik olmak, sahip olmak, Allah'ın göklerde ve yerde olan rubûbiyet ve ulûhiyet tecellileri, hükümranlık ve yönetimi" gibi mânalara gelmektedir. Allah Teâlâ İbrâhim (a.s.)'ın gözüne, kesin bir bilgi ve imana ulaşabilmesi için yıldızları, ay ve güneşiyle gökleri ve yeri

gösterdikten başka, tümüyle bütün kâinatın sonsuz kudret sahibi Cenâb-ı Hakk'ın hükümdarlık ve saltanatına tâbi olduğunu, bunlarda cereyan eden rubûbiyet sırlarını ve ulûhiyet tecellilerini onun basîretine göstermiş, kalbine bildirmiştir. Böylece Hz. İbrâhim, gökleri, yerleri ve bunlarda bulunan bütün varlıklarla birlikte kâinatı yaratan, eşsiz bir nizam içinde hepsini idare eden, yöneten rabbânî kudretin, hepsinin sahibi ve hâkimi bulunan ve benzeri olmayan bir tek kudretten ibaret olduğunu kesin olarak görmüş, bilmiş ve buna gerçek mânada iman etmiştir. Böyle kuvvetli bir imana dayanarak son derece şuurlu bir yaklaşımla putperest kavmini mantikî yollarla ikna için mücadeleye başlamıştır:

فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ الَّيْلُ رَاٰ كَوْكَبًاۚ قَالَ هٰذَا رَبّ۪يۚ فَلَمَّٓا اَفَلَ قَالَ لَٓا اُحِبُّ الْاٰفِل۪ينَ ﴿٧٦﴾ فَلَمَّا رَاَ الْقَمَرَ بَازِغًا قَالَ هٰذَا رَبّ۪يۚ فَلَمَّٓا اَفَلَ قَالَ لَئِنْ لَمْ يَهْدِن۪ي رَبّ۪ي لَاَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّٓالّ۪ينَ ﴿٧٨﴾ فَلَمَّا رَاَ الشَّمْسَ بَازِغَةً قَالَ هٰذَا رَبّ۪ي هٰذَٓا اَكْبَرُۚ فَلَمَّٓا اَفَلَتْ قَالَ يَا قَوْمِ اِنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿٧٨﴾ اِنّ۪ي وَجَّهْتُ وَجْهِيَ لِلَّذ۪ي فَطَرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ حَن۪يفًا وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۚ ﴿٧٩﴾

76. Derken gece bastırınca İbrâhim bir yıldız gördü: "Bu benim Rabbim, öyle mi?" dedi. Yıldız batınca da: "Ben batıp kaybolanları sevmem" dedi.

77. Sonra doğmakta olan ayı görünce: "Bu benim Rabbim, öyle mi?" dedi. O batıp kaybolunca: "Eğer Rabbim bana doğru yolu göstermeseydi, elbette sapıklığa düşenlerden olurdum" dedi.

78. Birgün de güneşi doğarken gördü ve hemen: "Bu benim Rabbim, öyle mi? Bu hepsinden de büyük!" dedi. O da batıp kaybolunca asıl gerçeği haber verdi: "Ey kavmim, şüphesiz ben, sizin Allah'a koştuğunuz ortaklardan beriyim."

79. "Şunu bilin ki ben, dupduru bir iman ve teslimiyetle yüzümü gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah'a çevirdim. Ben müşriklerden değilim."

"Ben batıp kaybolanları sevmem" (En'âm 6/76) sözüyle Hz. İbrâhim, Rab ile kul arasındaki münasebette sevginin en mühim esas olduğunu, fakat hareket etme ve batmanın rubûbiyet delili değil, sonradan yaratılmış olma, etkilenme, mahkum olma ve yok olma delili olduğunu gösterir. Bu sebeple batıp kaybolanın rab olamayacağını, batana sevgi göstermenin sonu boşa çıkacak bir sapıklık olduğunu ve gerçek Rabbin her türlü zevalden uzak bulunan bir yaratıcı kudret

olması gerektiğini ortaya koyar.

Kıssanın esasının, Allah'ı birleyenle Allah'a ortak koşanın tartışması olduğu açıkça görülür. Dolayısıyla bu ikna edici ve susturucu delillerle aynı zamanda Allah Rasûlü (s.a.v.), Hz. İbrâhim'e çok değer veren ve onun neslinden gelmekle öğünen putperest kavmini tevhide dâvet etmiştir. Hak dînin temsilcileri ve tebliğcileri de kıyâmete kadar insanları bu nevi delillerle tevhide dâvet edeceklerdir. Çünkü zaman değişse de insan gerçeği, şirk ve tevhid hakikati hiçbir zaman değişmemektedir.

Hz. İbrâhim ile kavmi arasındaki tartı ma öyle devam ediyor:

وَحَآجَّهُ قَوْمُهُ ۜ قَالَ اَتُحَآجُّوٓنّ۪ي فِي اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينِ ۜ وَلَٓا اَخَافُ مَا تُشْرِكُونَ بِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ يَشَآءَ رَبّ۪ي شَيْـًٔا ۜ وَسِعَ رَبّ۪ي كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا اَفَلَا تَتَذَكَّرُونَ ﴿٨٠﴾ وَكَيْفَ اَخَافُ مَٓا اَشْرَكْتُمْ وَلَا تَخَافُونَ اَنَّكُمْ اَشْرَكْتُمْ بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِه۪ عَلَيْكُمْ سُلْطَانًا ۜ فَاَيُّ الْفَر۪يقَيْنِ اَحَقُّ بِالْاَمْنِۚ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَۘ ﴿٨١﴾

80. Kavmi İbrâhim'le tartışmaya girişti. İbrâhim onlara şunları söyledi: "Şimdi siz benimle Allah hakkında mı tartışıyorsunuz? Oysa Allah beni doğru yola iletmiş bulunuyor. Ben, sizin Allah'a ortak koştuğunuz şeylerden korkmam. Çünkü ben inanıyorum ki, Rabbimin izni ve iradesi

olmadan hiçbir varlık bana zarar veremez. Rabbimin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Hiç düşünüp öğüt almaz mısınız?”

81. “Hem siz, kendilerine tapılacağına dair Allah’ın hiç bir delil göndermediği putları O’na ortak koşmaktan korkmuyorsunuz da, ben sizin ortak koştuğunuz şeylerden ne diye korkacakmışım? O halde, bilginiz varsa söyleyin bakalım: İki taraftan hangisi güven içinde olmaya lâyıktır?”

Kendisini putların zarar vermesiyle korkutmaya çalışan kavmine, putların hiçbir şeye güç yetiremeyecek cansız varlıklar olduğunu söyleyen ve korkmaya en lâyık zatın Allah olduğunu belirten İbrâhim (a.s.) **“O halde, bilginiz varsa söyleyin bakalım: İki taraftan hangisi güven içinde olmaya lâyıktır?”** (En‘âm 6/81) sorusuyla kavmini tekrar düşünme, muhakeme ve mukayeseye dâvet eder. “Eğer bilginiz varsa” kaydı ise, bâtıl inançlardan kurtulmada doğru bilginin önemine işaret eder. Sorduğu sorunun cevabını da yine Hz. İbrâhim verir:

مُهْتَدُونَ ۚ ﴿٨٢﴾ اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَلَمْ يَلْبِسُوا اِيمَانَهُمْ بِظُلْمٍ اُولٰئِكَ لَهُمُ الْاَمْنُ وَهُمْ

82. “İman edip de imanlarına zulüm bulaştırmayanlar var ya, işte onlar güven içindedir; doğru yolu bulanlar da onlardır.”

Âyetteki “zulüm”den maksat Allah’a şirk koşmaktır. Çünkü zulmün asıl anlamı, “bir şeyi olması gereken yere koymamak, hak sahibinin hakkını vermemektir.” Buna göre, ulûhiyet ve rubûbiyet yalnızca Allah’ın hakkı olduğu halde, O’nun dışında başka varlıkları ilâh yerine koymak, Allah’ın mahlûkatı üzerindeki hakkını tanımamaktır. Peygamber Efendimiz: *“Allah’ın kulları üzerindeki hakkı O’na kulluk edip hiçbir eyi kendisine ortak ko mamalarıdır”* buyurur. (Buhârî, Tevhid 1; Müslim, İman 48-51)

Sonradan gelen bütün peygamberler de ataları Hz. İbrâhim’in izinde yürümüş ve aynı gerçeği tebliğ etmişlerdir:

اِنَّ رَبَّكَ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿٨٣﴾ وَتِلْكَ حُجَّتُنَٓا اٰتَيْنَاهَٓا اِبْرٰهِيمَ عَلٰى قَوْمِهِ ۜ نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَٓاءُ ۜ

83. İşte bunlar, kavmine karşı kullanması için İbrâhim’e verdiğimiz delillerimizdir. Biz, dilediğimiz kimselerin derecesini kat kat yükseltiriz. Şüphesiz Rabbin, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olan, her şeyi hakkiyle bilendir.

اَلْحُجَّةُ (hüccet), kişinin savunduğu görüşünü desteklemek üzere ileri sürdüğü “delil” mânasına gelir. Âyetteki “delillerimiz” ifadesiyle, Hz. İbrâhim’in kavmiyle tartışması esnasında tevhidi savunmak üzere ileri sürdüğü ve bunlar vasıtasıyla müşrikleri mağlup ettiği bütün delillere işaret edilir. Bununla birlikte İbrâhim

(a.s.)’ın, melekût âleminin gösterilmesi; yıldız, ay ve güneşin aynasında rubûbiyetin müşâhedesi, Cenâb-ı Hakk’a sadâkatle teveccüh etmek, O’nun dışındakilerden tamâmen yüz çevirmek, mâsivâdan arınmak, benlik şirkinden kurtulmak, kâmil iman sahibi olmak ve ayne’l-yakîn derecesine vâsıl olmak gibi ilâhî ikramlara nâil olduğu görülür.

Hz. İbrâhim, kendi hidâyetinden başka, hem büyük dedesi Hz. Nûh’un hem de çocuklarının hidâyete ermiş olmasıyla bahtiyar bir peygamberdir:

وَوَهَبْنَا لَهُٓ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَۜ كُلًّا هَدَيْنَاۚ وَنُوحًا هَدَيْنَا مِنْ قَبْلُ وَمِنْ ذُرِّيَّتِه۪ دَاوُ۫دَ وَسُلَيْمٰنَ وَاَيُّوبَ وَيُوسُفَ وَمُوسٰى وَهٰرُونَۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَۙ ﴿٨٤﴾ وَزَكَرِيَّا وَيَحْيٰى وَع۪يسٰى وَاِلْيَاسَۜ كُلٌّ مِنَ الصَّالِح۪ينَۙ ﴿٨٥﴾ وَاِسْمٰع۪يلَ وَالْيَسَعَ وَيُونُسَ وَلُوطًاۜ وَكُلًّا فَضَّلْنَا عَلَى الْعَالَم۪ينَۙ ﴿٨٦﴾ وَمِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَاِخْوَانِهِمْۚ وَاجْتَبَيْنَاهُمْ وَهَدَيْنَاهُمْ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍ ﴿٨٧﴾ ذٰلِكَ هُدَى اللّٰهِ يَهْد۪ي بِه۪ مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ۜ وَلَوْ اَشْرَكُوا لَحَبِطَ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٨٨﴾

84. Biz ona İshâk’ı ve torunu Yâkub’u ihsân ettik. Her birini doğru yola erdirdik. Daha önce Nûh’u ve zürriyetinden Dâvûd’u, Süleyman’ı, Eyyub’u, Yûsuf’u, Mûsâ’yı ve Hârûn’u da doğru yola erdirmiştik. Biz, iyilik ve ihsân sahiplerini böyle mükâfatlandırırız.

85. Yine Zekeriya’yı, Yahya’yı, Îsâ’yı ve İlyâs’ı da doğru yola erdirdik. Onların hepsi sâlihlerdendi.

86. Aynı şekilde İsmâil’i, Elyesa‘ı, Yûnus’u ve Lût’u da doğru yola erdirdik. Onların hepsini diğer insanlara üstün kıldık.

87. Onların babalarından, zürriyetlerinden ve kardeşlerinden bazılarına da aynı üstünlüğü verdik, onları seçtik ve dosdoğru bir yola eriştirdik.

88. İşte bu yol, Allah’ın yoludur. O, bu yola kullarından dilediğini eriştirir. Eğer onlar Allah’a ortak koşmuş olsalardı, yaptıkları tüm ameller elbette boşa giderdi.

Peygamberlerin üstünlüğünün sebep ve hikmetlerine gelince:

اُو۬لٰٓئِكَ الَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَۚ فَاِنْ يَكْفُرْ بِهَا هٰٓؤُلَٓاءِ فَقَدْ وَكَّلْنَا بِهَا قَوْمًا لَيْسُوا بِهَا بِكَافِر۪ينَ ﴿٨٩﴾

89. Bu seçkin zatlar, kendilerine kitap, hüküm ve peygamberlik verdiğimiz kimselerdir. Eğer münkirler, sana da vahyettiğimiz bu gerçeklere inanmazlarsa, şunu bilsinler ki, onların yerine bunları inkâr etmeyecek bir toplum getiririz.

Allah Teâlâ peygamberlere kitap, hüküm ve nübüvvet ihsân etmiştir. Kitap; hidâyet, ilim ve mârifettir. Hüküm; hâkimiyet, hidâyeti idrak melekesi, hidâyet kanunlarını hayatta tatbik etme istidadıyla, hayatın problemlerini çözmede isabetli görüş sahibi olma istikâmetinde vehbî kabiliyet yani hikmettir. Nübüvvet ise en yüksek mertebe olup peygamberler bu hususiyetleriyle insanları hidâyete dâvet ederler. Peygamber Efendimiz'e de bu ilâhî nimetler en zirve seviyesiyle ihsân edilmiştir. Ancak o dönemde Kureyş müşrikleri, sonraki dönemlerde de diğer kâfirler, bu nimetleri görmezden gelip iman etmezlerse hiçbir önemi yoktur. Çünkü Allah, bunları inkâr etmeyecek, bu nimetlerin kıymetini bilecek, iman ve şükür ile ona sarılacak bir toplumu görevlendirmiştir. Her zaman Allah'ın indirdiği hikmetlere inanan, onun gösterdiği yolda giden seçkin bir toplum bulunacaktır.

Bütün peygamberler, aynı yolun yolcusu ve Allah yolunun dâvetçileridir. Bu sebeple Peygamber Efendimiz'e ve onun şahsında tüm insanlığa peygamberlerin yoluna uymaları tavsiye edilerek şöyle buyruluyor:

أُولٰٓئِكَ الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُ فَبِهُدٰيهُمُ اقْتَدِهْ ۗ قُلْ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا

اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٰى لِلْعَالَمٖينَ ۟ ﴿٩٠﴾

90. İşte o peygamberler, Allah'ın her bakımdan doğru yola erdirdiği kimselerdir. Öyleyse sen de artık onların yoluna tâbi ol ve şöyle de: "Tebliğime karşılık sizden hiçbir ücret talep etmiyorum. Bu Kur'an, akıl sahibi bütün varlıklar için bir hatırlatma ve bir öğütten ibarettir."

Âyet-i kerîme, hem Peygamberi hem de onun şahsında bütün mü'minleri, Allah'ın doğru yola erdirmiş olduğu peygamberlerin yoluna uymaya dâvet etmektedir. Bu mesaj aynı zamanda Kur'ân-ı Kerîm'in muhatabı olan herkese, Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz'in hiç görülmemiş, duyulmamış bir din icat etmediğini, aksine geçmiş peygamberlerin yolunu devam ettirdiğini hatırlatmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm çok yüce ve şerefli bir kitaptır. Ne var ki, bazı insanlar ne onun ne de onu lutfeden Allah'ın kadr ü kıymetini bilemezler:

Allah'ı Hakkıyla Takdîr Edemediler

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهٖٓ اِذْ قَالُوا مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ عَلٰى بَشَرٍ مِنْ شَيْءٍ
قُلْ مَنْ اَنْزَلَ الْكِتَابَ الَّذ۪ي جَٓاءَ بِه۪ مُوسٰى نُورًا وَهُدًى لِلنَّاسِ
تَجْعَلُونَهُ قَرَاط۪يسَ تُبْدُونَهَا وَتُخْفُونَ كَث۪يرًاۚ وَعُلِّمْتُمْ مَا لَمْ تَعْلَمُٓوا
اَنْتُمْ وَلَٓا اٰبَٓاؤُ۬كُمْۜ قُلِ اللّٰهُۙ ثُمَّ ذَرْهُمْ ف۪ي خَوْضِهِمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩١﴾

91. Bazıları: "Allah hiçbir insana bir şey indirmemiştir" demekle Allah'ı şânına yaraşır bir şekilde tanıyıp takdir edemediler. Onlara de ki: "Peki, Mûsâ'nın insanlara bir nûr ve bir yol gösterici olarak getirdiği, sizin de parça parça kâğıtlar hâline koyup işinize geleni açıkladığınız, fakat işinize gelmediği için çoğunu gizlediğiniz, ayrıca ne sizin ne de atalarınızın bilmediği birçok şeyleri sayesinde öğrendiğiniz Tevrat'ı kim indirdi?" Ardından da: "Allah indirdi" de, sonra bırak onları, daldıkları bâtıllarında oynayadursunlar.

Söz geliminden bu sözü söyleyenlerin yahudi ve hıristiyanlar olduğu anlaşılabilir. Kur'an gerçeğiyle karşılaşan müşrik Araplar, kitap sahibi oldukları, peygambere inandıkları ve gerçeği bilerek konuşabilecekleri için yahudilere başvurmuşlar; "Söyleyin bize, gerçekten Muhammed'e Allah'tan bir söz indirilmiş midir?" diye sormuşlar, onlar da âyette ifade edildiği şekilde cevap vermişlerdir. Allah Rasûlü'ne olan düşmanlıklarını ortaya koyup onun nübüvvetini inkâr ederken, kendileri için de büyük bir anlam ifade eden peygamberlik müessesesini kökünden inkâr ettiklerinin farkında bile olamamışlardır. Bu cevap, İslâm düşmanlarının eline güçlü bir silah vermiş ve onlar da halkı İslâm'dan uzaklaştırmak için bunu bir delil olarak kullanmışlardır.

Cenâb-ı Hak, her iki düşman ve inkârcı grubu birlikte susturmak üzere, yakînen tanıdıkları, gerçek olduğunu bildikleri ve işlerine gelecek şekilde kullandıkları Hz. Mûsâ ve ona indirilen Tevrat'ı misal vermekte ve onu kimin indirdiğini sormaktadır. Elbette ki onu Allah indirmiştir. O halde aynı Allah'ın, insanlığa bir rahmet, nimet, nûr ve hidâyet rehberi olarak Hz. Muhammed (s.a.v.)'e Kur'ân-ı Kerîm'i indirmesi niçin imkânsız olsun:

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ مُصَدِّقُ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ وَلِتُنْذِرَ اُمَّ الْقُرٰى

يُحَافِظُونَ ﴿٩٢﴾ وَمَنْ حَوْلَهَا وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَهُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ

92. İşte bu Kur'an, kendinden önceki kitapları doğrulayan, şehirlerin anası olan Mekke halkını ve çevresinde bulunan herkesi uyarman için indirdiğimiz feyiz ve bereket kaynağı bir kitaptır. Âhirete inananlar ona da inanır ve namazlarını vaktinde dosdoğru kılmaya devam ederler.

Kur'ân-ı Kerîm "mübârektir"; hayrı çok, bereketli, mukaddes ve faydası dâimî olan bir kitaptır. Kendisine inanıp, talimatları istikâmetinde yaşayanların dünya ve âhiret hayatları için feyiz, bereket, mutluluk ve huzur kaynağıdır. Kur'an, insanlığa armağan edilen ilk ilâhî kitap da değildir. Ondan önce de ilâhî kitaplar gelmiştir ve Kur'an onları tasdik etmekte, teyid etmekte ve doğruyu yanlıştan ayırmaktadır.

İslâm'ın tebliğcisi Hz. Muhammed (s.a.v.) de, önce özellikle dinî mânada bütün şehirlerin anası olan Mekke halkını, sonra da peyderpey onun civarında bulunan bütün dünya halklarını bu Kur'an ile uyarmak, yaratılış hedeflerini unutup gaflete düşmüş kitleleri sarsıp kendine getirmek ve gittikleri bâtıl yolların hazin akibetini kendilerine hatırlatmakla vazîfelendirilmiştir. Ancak Kur'an'a inanacak kimseler, dünyaya tapan ve şehvetlerinin kölesi olanlar değil, dünya hayatının ötesinde âhiretin olduğuna inanan ve bunun korku ve ümidini yüreğinde taşıyanlar olacaktır.

Kur'an'ı inkâr edenlere gelince:

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ قَالَ اُوحِيَ اِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ
اِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَاُنْزِلُ مِثْلَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ وَلَوْ تَرٰٓى اِذِ الظَّالِمُونَ
فٖي غَمَرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ بَاسِطُٓوا اَيْدٖيهِمْ اَخْرِجُٓوا اَنْفُسَكُمْ
اَلْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ
وَكُنْتُمْ عَنْ اٰيَاتِهٖ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٩٣﴾

93. Allah hakkında yalan uyduran veya kendisine hiçbir şey vahyedilmediği halde "Bana vahiy geliyor" iddiasında bulunan kimseden, bir de: "Allah'ın indirdiğinin benzerini ben de indiririm" diyenden daha zâlim kim olabilir? Sen o zâlimlerin ölümün şiddetli sıkıntıları içinde can çekiştikleri ve meleklerin onlara pençelerini uzatarak: "Haydi çıkarın canlarınızı! Allah hakkında gerçek dışı sözleriniz ve O'nun âyetlerini büyüklük taslayıp kabul etmeyişiniz yüzünden bugün aşağılayıcı bir azapla

cezalandırılacaksınız" dedikleri zaman onların hâlini bir görsen.

Müşrikler, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in Allah'a iftira ettiğini, kendi hayalinden doğan sözleri Allah'a isnat ettiğini söylüyorlardı. Onlardan bazıları da Kur'an ile alay edip: **"Duyduk, duyduk! İstesek elbette biz de bunun gibi şeyler söyleyebiliriz. Çünkü bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değil!"** (Enfâl 8/31) diyorlardı. İşte bu âyette onların bu tür iddialarına cevap verilmekte, Allah'tan gelen bu sözleri Hz. Muhammed (s.a.v.)'in uydurmadığını, kendisine vahyedilmediği halde "Bana vahiy geliyor" diyenin en zâlim kimse olacağı hatırlatılmaktadır.

Bu zâlimler ölüm esnasında son derece şiddetli sıkıntılarla yüz yüze gelecekler, can alıcı melekler pençelerini uzatarak, ellerindeki demir balyozlarla vurarak, işkence ede ede ruhlarını çıkaracak, ölümün ağır darbeleri altında bir türlü çıkmak bilmeyen ruhları için: **"Haydi çıkarın canlarınızı!"** (En'âm 6/93) diyecekler ve onları işledikleri bu büyük günahları, kibirlenip âyetleri kabule yanaşmamaları sebebiyle pek alçaltıcı, aşağılayıcı bir azapla korkutacaklardır.

Gelen âyette ise bu âyetin devamı olarak kıyâmet gününden bir manzaraya, dehşet verici bir safhaya dikkat çekilir:

وَلَقَدْ جِئْتُمُونَا فُرَادٰى كَمَا خَلَقْنَاكُمْ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَتَرَكْتُمْ مَا خَوَّلْنَاكُمْ
وَرَٓاءَ ظُهُورِكُمْۚ وَمَا نَرٰى مَعَكُمْ شُفَعَٓاءَكُمُ الَّذ۪ينَ زَعَمْتُمْ اَنَّهُمْ ف۪يكُمْ
شُرَكٰٓؤُاۜ لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَضَلَّ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ ﴿٩٤﴾

94. Andolsun ki, sizi başta nasıl tek tek yaratmışsak, şimdi de tek tek yapayalnız huzurumuza geldiniz ve dünyada size verip hayaline daldırdığımız her şeyi arkanızda bıraktınız. Hani işlerinizi tanzimde Allah'ın ortakları olduğunu ileri sürdüğünüz şefaatçilerinizi de yanınızda görmüyoruz! Onlarla aranızdaki bütün bağlar kopmuş ve sizi kurtaracaklarını sandığınız sahte tanrılar yanınızdan kaybolup gitmiştir.

Müşrikler, putların Allah'ın ortakları ve O'nun nezdinde kendi şefaatçileri olduklarını zannediyorlardı. (bk. Yûnus 10/18; Zümer 39/3) Fakat kıyâmet günü aralarındaki bütün ilişkileri kopacak, kesilecek, tarumar olacak. Allah'a ortak sandıkları varlıklar onları terk edecek ve kaybolup gidecekler. Herkes kendi ameliyle ve Rabbiyle baş başa kalacaktır.

İşte istikbalimizi yakından alakadar eden bu gerçekleri göz önüne getirip, üzerinde düşünerek iman ve ihlasla Allah'a yönelmek; O'na karşı bir haksızlık, yanlışlık, nankörlükte bulunmamak ve O'nu fiil ve sıfatlarıyla en güzel şekilde tanımaya çalışmak icab eder. Şöyle ki:

Tohumu ve Çekirdeği Çatlatan Allah

إِنَّ اللّٰهَ فَالِقُ الْحَبِّ وَالنَّوٰى ط يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَمُخْرِجُ
الْمَيِّتِ مِنَ الْحَيِّ ط ذٰلِكُمُ اللّٰهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٩٥﴾

95. Şüphesiz Allah, daneyi ve çekirdeği çatlatıp yarandır. Ölüden diriyi O çıkarır; diriden ölüyü çıkaran da O'dur. İşte Allah budur. Bu gerçekler karşısında nasıl oluyor da bâtıl sevdâlar peşine düşüp O'na kulluk etmekten yüz çeviriyorsunuz?

"Habbe" buğday, arpa, mısır gibi tahıl dânelerini; "nevâ" ise kaysı, şeftali, erik gibi meyve çekirdeklerini ifade eder. Ekinler, otlar ve ağaçlar, tohumları olan dâne ve çekirdeklerin yarılıp çatlaması ve filiz vermesiyle meydana gelir. İşte o dâneleri ve çekirdekleri çatlatıp yaran, ondan bitkileri, meyve ve sebzeleri yaratan kudret, Allah'ın kudretidir. Allah ölüden diriyi, diriden de ölüyü çıkarır. Bize göre ölü durumunda olan dâne ve çekirdekten diri olan ekinler ve ağaçları çıkarır. Mânen ölü olan kâfirin neslinden de mânen diri olan mü'minleri çıkarır.

Kâinatta her an yenilenen bu kudret tecellilerini görüp durdukları halde, insanlar nasıl olur da Allah'a kulluktan yüz çevirip, O'ndan başkasına yalvarırlar? Bunu akılla telif etmek zordur.

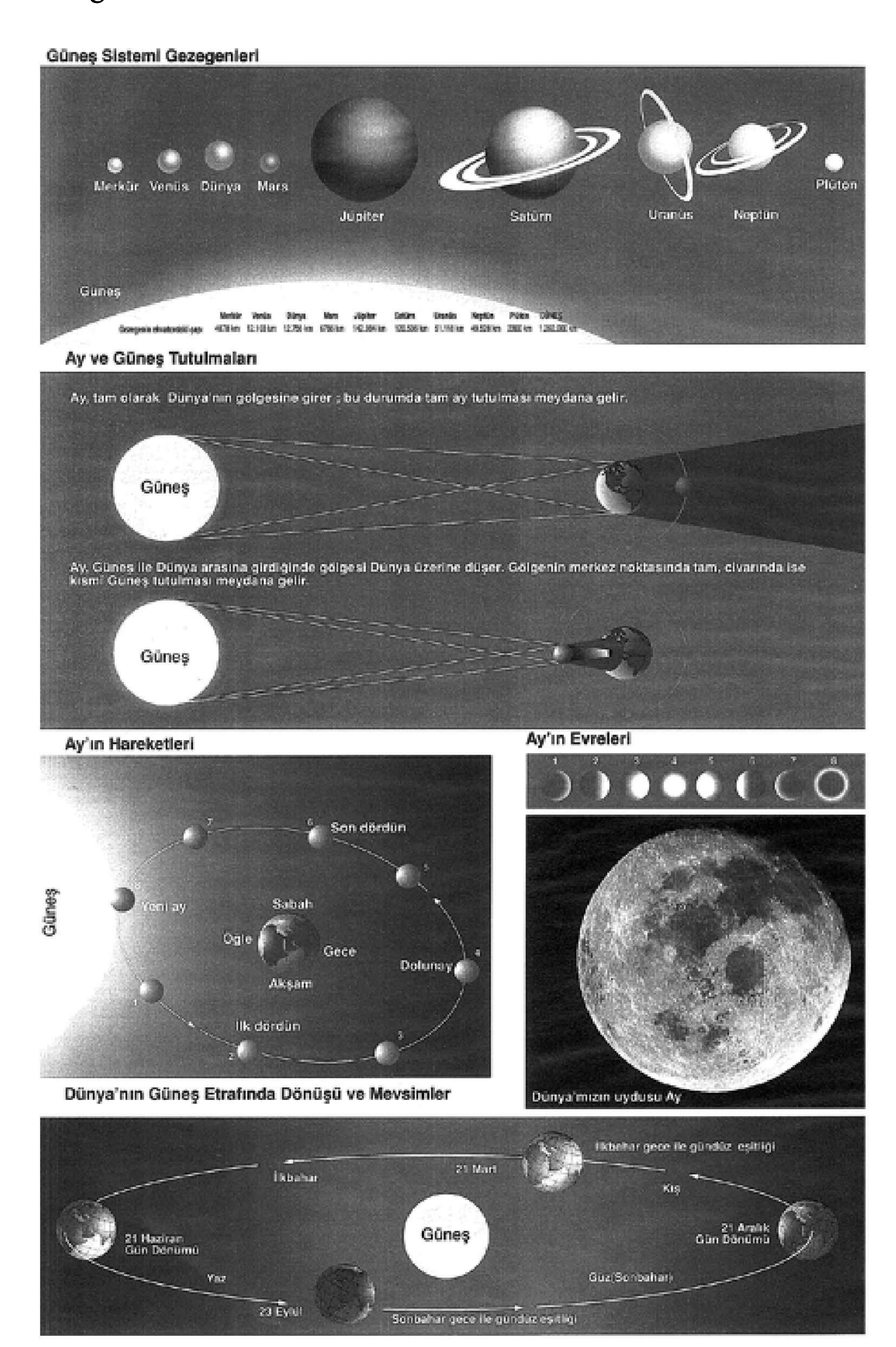
İlâhî kudretin tecelli ettiği bir diğer yer sabah, gece, güneş ve aydır:

فَالِقُ الْاِصْبَاحِ ج وَجَعَلَ الَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ط ذٰلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴿٩٦﴾

96. Gece karanlığını yarıp sabahı ortaya çıkaran O'dur. O, geceyi bir dinlenme zamanı, güneş ve ayı da vakitlerin tespiti için birer hesap ölçüsü olarak yaratmıştır. Bütün bunlar, kudreti dâimâ üstün gelen, her şeyi hakkiyle bilen Allah'ın takdiridir.

Ayın hem dünya etrafında hem güneş etrafındaki dönüşü; güneşin de uydusu olan bütün gezegenlerle birlikte başka bir merkez etrafında dönüşü belli bir hesaba göre şaşmadan sürer gider. Bunların dönüşleri ve hareketleri bir hesaba göre olduğu gibi, insanlar da zamanlarını bunların düzenli hareketlerine göre hesap ederler. Dünyanın kendi etrafında dönmesi bir günün, güneş etrafında tam bir dönüş yapması bir yılın, ayın dünya etrafında dönmesi bazan otuz bazan yirmi dokuz günden oluşan ayların meydana gelmesini sağlar. Bunlar şüphesiz, karşı konulmaz bir kuvvet ve sınırsız bir ilim sahibi olan Allah'ın koyduğu

kanunlara göre olmaktadır.

Peki yıldızlar:

وَهُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ النُّجُومَ لِتَهْتَدُوا بِهَا ف۪ي ظُلُمَاتِ الْبَرِّ وَالْبَحْرِۜ
قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٩٧﴾

97. O, karanın ve denizin karanlıklarında gideceğiniz yolu bulasınız diye yıldızları sizin için var edendir. Biz hikmetlerini bilecek bir topluluk için, gerçeğin işaret ve delillerini işte bu şekilde detaylarıyla açıklıyoruz.

Yıldızlar, insan üzerinde hâkimiyeti olan ve mabud sayılabilecek varlıklar değil, aksine insana hizmet eden birer lamba ve rahmet alâmetleridir. İlim sahipleri bu ibretli hâdiseler üzerinde derinlemesine tefekkür ederek daha çok istifade edebileceklerdir. Âyetlerin haber verdiği bu varlıkların ve hâdiselerin kâinat kitabında, toprak ve denizde, yer ve gökte, bitkilerde ve hayvanlarda, uzayda ve astronomide o kadar fazla tafsilatı vardır ki, bunlardan tam olarak faydalanabilmek de yine ilmî kabiliyeti olup, bu sahalarda sistemli bir şekilde ve derinlemesine araştırma yapabilecek kişilere mahsus durumdur. Bu sebeple müslümanların âyetlerin işaret buyurduğu bu ilmî sahalarda araştırma yapma ve bunları öğrenmeye çalışma vazîfeleri vardır.

Sıra insanın yaratılmasında:

وَهُوَ الَّذ۪ي اَنْشَاَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌۜ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ ﴿٩٨﴾

98. O, sizi tek bir nefisten yaratandır. Sizin için bir müddet emânet olarak kalacağınız, bir de sürekli kalacağınız bir yer vardır. Biz, gerçeği derinden ve etraflıca kavrama gayretinde olanlar için âyetlerimizi en güzel şekilde açıklıyoruz.

اَلْمُسْتَقَرُّ (müstakar) kelimesi, "karar kılacak, emniyet içinde oturulacak yer"; اَلْمُسْتَوْدَعُ (müstevda') ise "emânet konulacak yer" mânasındadır. İnsanın yaratılışı dikkate alınarak müstakarra "ana rahmi, yeryüzü"; müstevda'a da "babanın sulbü, kabir" gibi mânalar verilebilir. Fakat dikkatlice incelendiği zaman bu iki kelimenin insanın ilk olarak yaratılışından başlayıp varlığı devam ettiği müddetçe "içinde bulunduğu" ve "intikal etmeye hazır olduğu" her safhaya işaret ettiği görülür. Bilindiği üzere insan her zaman hem bir karar hem de intikale aday olma, emânet hâlinde bulunma hallerini birlikte yaşar. Böylece o nihâyetinde cennet veya cehennemde karar kılıncaya kadar toprakta, babanın sulbünde, anne rahminde, toprağın üzerinde, yerin altında, kabirde ve mahşer yerinde hem bir karar halini hem de intikale aday emânet halini birlikte yaşar, durur. İşte iki kelime, insanın bir türlü bitmek bilmeyen inişiyle çıkışıyla bu

hayat serüvenini anlatır. Ancak bu ibretli hâdiselerden istifade edebilmek için ilim sahibi olmakla birlikte kendini bilmek (fıkh) da şarttır.

Âyette şöyle bir işârî mâna dikkat çeker: Tenler için bir müstakar ve bir müstevda' olduğu gibi, insanın gönül âlemindeki sırlar ve gizli durumlar için de bir müstakar ve müstevda' vardır. Nice kullar var ki kalbinin karar mekânı şehvetler ve boş arzular vatanı hâline gelmiştir. Nice kullar var ki kalbinin karar mekanı zühd ve takvâ durağı olmuştur. Öyle kullar da var ki onların kalplerinin karar mekanları ötesin de ötesindedir. Orada Allah'ın dışında bir düşüncenin yer tutacağı ne bir mesken ne de bir mahal vardır. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, I, 305)

Allah Teâlâ, şimdi de dikkatleri yağmura ve onunla neşvü nemâ bulan çimenleri, filizleri, ağaçları, bağları ve bahçeleriyle bitkiler âlemine çeker:

وَهُوَ الَّذ۪ٓي اَنْزَلَ مِنَ السَّمَٓاءِ مَٓاءًۚ فَاَخْرَجْنَا بِه۪ نَبَاتَ كُلِّ شَيْءٍ
فَاَخْرَجْنَا مِنْهُ خَضِرًا نُخْرِجُ مِنْهُ حَبًّا مُتَرَاكِبًاۚ وَمِنَ النَّخْلِ مِنْ طَلْعِهَا
قِنْوَانٌ دَانِيَةٌ وَجَنَّاتٍ مِنْ اَعْنَابٍ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ
مُتَشَابِهٍۜ اُنْظُرُٓوا اِلٰى ثَمَرِه۪ٓ اِذَٓا اَثْمَرَ وَيَنْعِه۪ۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكُمْ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٩٩﴾

99. O, gökten su indirendir. Biz, her türlü bitkiyi o suyla yetiştiririz. O bitkiden bir filiz, filizden de üst üste dizili dâneler, başaklar çıkarırız. Hurma ağacının tomurcuklarından yere doğru sarkan salkımlar, üzüm bağları, zeytin ve nar bahçeleri çıkarırız. Bunların hepsinin hem birbirine çok benzeyen yönleri, hem de birbirinden çok farklı özellikleri vardır. Her birinin meyvesine bir ilk ortaya çıktığı, bir de olgunlaştığı zaman bakın. Gözünüzün önünde cereyan eden bu işlerde, iman eden bir toplum için elbette nice dersler ve ibretler vardır.

Âyetle alakalı şöyle bir işârî izah yapılmıştır: Allah Teâlâ, ilâhî yardım göğünden hidâyet yağmurunu indirir. Onunla bir taraftan zühd ve fetvâ ehlinin, diğer taraftan aşk ve takvâ ehlinin mânevî mertebelerine göre çeşit çeşit mârifetler ve sırlar çıkarır. Çünkü, kalp bir bahçe gibidir, ondan istidâtlı olduğu bitki çıkar. Her bitki çıktığı toprağın tercümânıdır. (Bursevî, *Ruhu'l-Beyân,* III, 97)

Gözümüzün önünde her an cereyan edip duran bunca ilâhî işaret ve delillere rağmen Allah'ı tanımamak ve O'na ortaklar koşmak gerçekten şaşılacak bir durumdur:

Allah'a Nasıl Ortak Koşabilirsiniz?

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ الْجِنَّ وَخَلَقَهُمْ وَخَرَقُوا لَهُ بَنٖينَ وَبَنَاتٍ بِغَيْرِ عِلْمٍۜ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يَصِفُونَ ﴿١٠٠﴾

100. Buna rağmen tuttular, cinleri Allah'a ortak koştular; halbuki onları da Allah yaratmıştır. Bir de kesin bir bilgiye dayanmaksızın O'na oğullar ve kızlar yakıştırdılar. Allah, onların ileri sürdükleri bütün bu nitelemelerden sonsuz derecede uzak ve çok yücedir.

Araplar, cinlerin bir takım ilâhî güç ve kabiliyet sahibi olduklarına inanır, zararlarından korunmak için tedbirler alır, hoşnutluklarını kazanmaya çalışır, bunun için cinler adına kurban keserlerdi. Ayrıca onlar, cinlerin kâhinlere gökten haberler getirdiğine, şeytanların da şâirlere ilham verdiğine inanır; böylece Allah ile bu gizli varlıklar arasında bir bağ kurarlardı. (bk. Sâffât 37/158) Yine bir kısım câhiliye Arapları şeytanın şer ilâhı olduğuna inanır, melekleri Allah'ın askerleri, cinleri de şeytanın askerleri sayarlardı. Hâsılı bu âyette gözle görülmeyen bazı varlıkların, özellikle cinlerin ulûhiyetine inananların bu bâtıl itikatlarının doğru olmadığı beyân edilir.

Allah Teâlâ, şânına lâyık olmayan bütün bu isnatların ve sıfatların hepsinden çok uzak, çok münezzeh ve çok yücedir.

Çünkü:

بَدٖيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ اَنّٰى يَكُونُ لَهُ وَلَدٌ وَلَمْ تَكُنْ لَهُ صَاحِبَةٌ وَخَلَقَ كُلَّ شَيْءٍۚ وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلٖيمٌ ﴿١٠١﴾

101. O, gökleri ve yeri hiç yoktan, eşsiz ve benzersiz şekilde yaratandır. Eşi olmadığı halde O'nun nasıl çocuğu olabilir ki? Her şeyi O yaratmıştır ve O her şeyi hakkiyle bilendir.

Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden biri olan اَلْبَدٖيعُ (Bedî'), "varlıkları daha önce bir örneği olmaksızın yoktan ve benzersiz bir mükemmellikte yaratan" demektir. Bu ismin zikredilmesiyle beraber, göklerin ve yerin eşsiz ve örneksiz yaratılmış olduğuna işaret edilmekle beraber, aslında onları eşsiz bir şekilde yaratan Allah Teâlâ'nın herhangi bir dengi, eşi ve benzeri bulunmasını tasavvur etmenin dahi ihtimal dâhilinde olmadığı bildirilir. O halde O'na çocuk isnat

etmek de yanlıştır. Hem eşi olmadığı, her şeyi O yarattığı ve her şeyi hakkiyle bilen de O olduğu halde O'nun çocuğu olduğu nasıl düşünülebilir ki?

Netice itibariyle:

ذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمْۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ فَاعْبُدُوهُۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَك۪يلٌ ﴿١٠٢﴾

102. Rabbiniz Allah işte O'dur. O'ndan başka ilâh yoktur. O, her şeyi yaratandır. Öyleyse yalnız O'na kulluk edin. Her şeyin dizginini elinde tutan, her işte kendisine güvenilip dayanılan O'dur.

Vekîl, vekil kılındığı işlerin tümünü eksiksiz yerine getirebilen kişi demektir. Allah her şeye vekîl olması, her hususta ve her şeye karşı O'na dayanılmasını ve tevekkül edilmesini gerektirir. Dolayısıyla kul işlerine Allah'ı vekil kılmalı, dünyevî ve uhrevî sıkıntılardan kurtarması için ibâdetlerini vesile yapmalıdır. Ancak Allah'a tevekkül ederken, O'nun zatı ve sıfatlarıyla ilgili şu hususu dikkatten uzak tutmamalıdır:

لَا تُدْرِكُهُ الْاَبْصَارُۘ وَهُوَ يُدْرِكُ الْاَبْصَارَۚ وَهُوَ اللَّط۪يفُ الْخَب۪يرُ ﴿١٠٣﴾

103. Gözler O'nu göremez, fakat o gözleri görür. O, yarattıklarının ihtiyacını bütün incelikleriyle bilip karşılayan ve her şeyden haberdâr olandır.

Allah Teâlâ, beşeri duyularla idrak edilemeyecek derecede pek yüce ve aşkın bir varlıktır. Gözler O'nu göremediği gibi, kalpler ve akıllar da O'nun mâhiyetini idrakten âcizdirler. Fakat O, hem kendini göremeyen gözleri görür, hem kendini idrak edemeyen kalp ve akılları ihata eder. O'nun görmesinin ve bilmesinin kuşatmadığı hiçbir şey düşünülemez.

Allah'ın güzel isimlerinden biri olan اَللَّط۪يفُ (Latîf), "her şeyi en ince teferruatına kadar eksiksiz bilen; kullarına karşı son derece merhametli, lutufkâr olan, yumuşaklıkla muâmele eden" demektir. Kulun "Latîf" isminden alacağı nasip insanlara rıfk ile muâmele etmek, onları yumuşaklıkla Allah'a dâvet edip âhiret saâdetine ulaştırmaya çalışmak, bunları yaparken de taassup, kabalık ve düşmanlık göstermemektir. اَلْخَب۪يرُ (Habîr) ise "her şeyden, mülk ve melekût âleminde meydana gelen her olaydan, hareket eden her zerreden, özelikle kullarının her türlü söz, fiil ve davranışlarından haberdâr olan" mânasındadır. "Habîr" isminden kulun nasibine düşen ise kendi âleminde olup bitenlerden haberdâr olmasıdır.

Kulda bu ilâhî sıfatların tecelli etmesi için, akıl ve kalpleri aydınlatıp onlara doğru yolu gösteren âyetlere kulak verilmeli ve gereği yapılmalıdır:

قَدْ جَٓاءَكُمْ بَصَٓائِرُ مِنْ رَبِّكُمْۚ فَمَنْ اَبْصَرَ فَلِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ عَمِيَ فَعَلَيْهَا وَمَٓا اَنَا۬ عَلَيْكُمْ بِحَف۪يظٍ ﴿١٠٤﴾

104. Şüphesiz size Rabbinizden gerçeği gösteren deliller geldi. Artık kim gözünü açıp gerçeği görürse faydası kendisine; kim de gözünü kapatıp körlük yaparsa zararı kendisinedir. O halde de ki: "Ben sizin başınızda bir koruyucu ve bir gözetleyici değilim."

اَلْبَصَٓائِرُ (basâir), "basîret" kelimesinin çoğuludur. Göze göre görme ne ise, kalbe göre basîret de odur. Basîret, Allah'ın kalplere yerleştirdiği ilâhî bir nurdur. İnsanın görmesine sebep olan görme nûruna "göz" denildiği gibi; kalbin görmesini sağlayan ve dilimizde "kalp gözü" diye de bilinen idrak edici kuvvete de basîret denilir. Bu kelime, özellikle insandaki akıl, zekâ, anlayış ve firâsetin gizli veya açık herhangi bir işi büyük bir dikkat ve nüfuzla gerektiği şekilde kavrayabilecek derecede açık ve parlak olması halini ifade eder. Bununla beraber basîrete, "delil, hüccet, burhan, şâhit, iman nazarıyla ibret alınacak hidâyet sebepleri" gibi mânalar da verilmiştir. Çünkü bunlar, kişinin anlayış gücünü kuvvetlendirir, basîret ve idrakinin açılmasına vesile olur. Dolayısıyla Allah'tan geldiği haber verilen "basîretler"den maksat Kur'an; onun haber verdiği tevhit, nübüvvet, öldükten sonra dirilme, hesap ve ceza gibi hususlarla alâkalı deliller; insandaki düşünme, anlama ve öğrenme melekesidir.

İnsanın basîretini iyi kullanarak bedbahtlık yollarından sakınması ve saâdete ulaştıracak yollara girmesi lâzımdır. Bedbahtlığın alâmeti, gözün kuruması, kalbin katılığı, dünya sevgisi ve uzun emellerdir. Saâdetin alâmeti ise sâlihleri sevmek, onlara yakın olmak, Kur'an tilâveti, geceleri uyanık olmak, âlimlerin meclisinde bulunmak ve kalp yumuşaklığıdır. Değişik şekil ve muhtevada bildirilen Kur'an âyetlerinden yararlanacak olanlar da bunlardır:

وَكَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ وَلِيَقُولُوا دَرَسْتَ وَلِنُبَيِّنَهُ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١٠٥﴾

105. Biz âyetleri böyle döne döne, türlü türlü açıklıyoruz ki gerçeği anlasınlar. Kâfirler: "Sen bunları bir başkasından ders almışsın, bize anlatıyorsun" diyeceklerdir. Ama biz diliyoruz ki, öğrenmek niyetiyle araştıranlar için gerçeği Kur'an'da apaçık ortaya koyalım.

Burada âyetleri açıklamanın iki hikmeti üzerinde durulur: Birincisi; inkârcıların: **"Sen bunları bir başkasından ders almışsın, bize anlatıyorsun"**

(En‘âm 6/105) demeleri içindir. Çünkü ona indirilen âyetler, tahsil etmeye ve incelemeye dayanan birçok ilimler ihtiva etmektedirler. Bir ümmî, anadan doğduğu gibi okuması yazması olmayan bir kimse bunları bilemez. Kâfirlerin zanlarına göre bunlar vahiyle de olmayacağına göre, demek ki o, kimsenin haberi olmadan gizlice ders almıştır. Zira bunları bilebilmesinin başka yolu yoktur. İkincisi; bilecek ve anlayacak olanlara Kur’an âyetlerinin güzel bir şekilde açıklanmasıdır:

اِتَّبِعْ مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ وَاَعْرِضْ عَنِ
الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٠٦﴾ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَٓا اَشْرَكُواۜ وَمَا جَعَلْنَاكَ عَلَيْهِمْ
حَف۪يظاًۚ وَمَٓا اَنْتَ عَلَيْهِمْ بِوَك۪يلٍ ﴿١٠٧﴾

106. Rasûlüm! Sen, Rabbinden sana ne vahyediliyorsa ona uy. O’ndan başka ilâh yoktur. Müşrikler ne derse desin aldırma, onlara ehemmiyet verme.

107. Eğer Allah dileseydi onlar Allah’a şirk koşmazlardı. Seni onların başında bir koruyucu ve gözetleyici yapmadık. Sen onların yaptıklarından sorumlu bir vekil de değilsin.

Allah Rasûlü (s.a.v.)’in tebliğ vazîfesi vardır fakat inkârcılar üzerinde koruyuculuk ve bekçilik yapmak gibi bir mesuliyeti yoktur. Ancak Peygamber’in de mü’minlerin de gerek dîni tebliğ ederken gerekse diğer beşerî ilişkiler esnasında insanların inançlarına saygı adına dikkatli olmaları istenerek şöyle buyruluyor:

وَلَا تَسُبُّوا الَّذ۪ينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَيَسُبُّوا اللّٰهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍۜ
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٠٨﴾ كَذٰلِكَ زَيَّنَّا لِكُلِّ اُمَّةٍ عَمَلَهُمْ ثُمَّ اِلٰى رَبِّهِمْ مَرْجِعُهُمْ فَيُنَبِّئُهُمْ بِمَا

108. Onların Allah’tan başka taptıkları hakkında kötü konuşmayın ki, onlar da haddi aşarak bilgisizce Allah hakkında kötü sözler söylemeye kalkışmasınlar. Biz her ümmete yaptıkları işleri böyle süslü gösterdik. Sonra onların dönüşleri Rablerine olacak, O da yapmakta oldukları şeyleri bir bir kendilerine haber verecektir.

Başkalarının inançlarına ve kutsal saydıkları değerlere hakaret etmek İslâmî edep ve ahlâkla bağdaşmadığı gibi, İslâm’ın izzetine de zarar getirir. Anlaşılan o ki bazı müslümanların müşrikler ve inançları hakkındaki ölçüsüz sözleri onları taşkınlığa sevk etmiş; doğrudan doğruya Allah’a sövmek maksadıyla olmasa bile,

öfkeye kapılarak müslümanların kutsal inançlarına sövüp saymaya kalkışmışlardır. Dolayısıyla bu âyette müslümanların bu durumlara imkân verecek söz ve davranışlardan kaçınmaları emredilmektedir. Zira saygı ve nezâket, muhatabın gönlüne tesir etmenin en mühim yolu iken, hakaret ve küfür ise muhatabın sadece düşmanlık duygularını kabartır; inatlaşma, sertleşme ve giderek çatışmaya yol açar.

Gelen âyetler, kâfirlikte diretenlerin ruhî durumlarına ve psikolojik alt yapılarına projektör tutmaktadır:

وَاَقْسَمُوا بِاللّٰهِ جَهْدَ اَيْمَانِهِمْ لَئِنْ جَٓاءَتْهُمْ اٰيَةٌ لَيُؤْمِنُنَّ بِهَا قُلْ اِنَّمَا
الْاٰيَاتُ عِنْدَ اللّٰهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ اَنَّهَٓا اِذَا جَٓاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠٩﴾
وَنُقَلِّبُ اَفْـِٔدَتَهُمْ وَاَبْصَارَهُمْ كَمَا لَمْ يُؤْمِنُوا بِهٖٓ اَوَّلَ مَرَّةٍ وَنَذَرُهُمْ فٖي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١٠﴾

109. Kendilerine bir mûcize geldiği takdirde ona kesin olarak inanacaklarına dair var güçleriyle Allah'a yemin ettiler. De ki: "Mûcizeler ancak Allah katındadır." İstedikleri mûcize gelse bile, yine ona inanmayacaklarının farkında değil misiniz?

110. Biz onların gönüllerini ve gözlerini çeviririz de daha önce inanmadıkları gibi mûcizeyi gördükten sonra da iman etmezler. Neticede biz onları azgınlıkları içinde basîretsiz bir halde dolaşıp durmak üzere kendi hallerine terk ederiz.

Allah Rasûlü (s.a.v.) İslâm'ı tebliğ ederken münkirlerin şiddetli tepkileriyle karşılaşıyordu. İman etmelerini çok arzu etmesine rağmen, onlar tam aksine küfürde inat ve ısrar ediyor; inanmaları için Peygamberimiz'den olur olmaz mûcizeler istiyorlardı. Muhtemelen sahâbe-i kirâm da zaman zaman, iyi niyetleri sebebiyle, kâfirlerin mûcize talebinde samimi olduklarını düşünüyor, bir mûcize gösterildiği takdirde iman edebileceklerini zannediyorlardı. Âyetler, kâfirlerin bu taleplerinde samimi olmadıklarını, mûcize gösterildiğinde bile iman etmeyeceklerini, mü'minlerin bu gerçeğin farkında olmaları gerektiğini haber verir.

Kur'ân-ı Kerîm'de münkirlerin ne tür mûcizeler talep ettiklerine dair bilgiler yer alır. Gelen âyette onların bir kısmına temas edilmekte ve bunların gerçekleşmesi hâlinde bile inatçı kâfirlerin hidâyete erişmelerinin zor olacağı bildirilmektedir:

Ölüler Dirilip Onlarla Konuşsa

وَلَوْ اَنَّنَا نَزَّلْنَٓا اِلَيْهِمُ الْمَلٰٓئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتٰى وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُٓوا اِلَّٓا اَنْ يَشَٓاءَ اللّٰهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿١١١﴾

111. Eğer onlara istedikleri gibi melekleri indirseydik, ölüler dile gelip kendileriyle konuşsaydı ve her şeyi toplayıp şâhit olarak karşılarına getirseydik, Allah dilemedikçe yine de onlar iman edecek değillerdi; fakat onların çoğu bilmezler.

Buna göre:

• Onların **"Elçi olarak bize gökten melekler indirilmeli değil miydi?"** (Furkãn 25/21), **"Eğer doğru söylüyorsan, bize melekleri getirip göstersene!"** (Hicr 15/7) diye istedikleri mûcize gösterilerek bütün melekler indirilse,

• **"Eğer öldükten sonra dirileceğimiz iddiasında doğru ve samimi iseniz, haydi atalarımızı diriltin de görelim"** (Duhãn 44/36) diye istedikleri mûcize de gerçekleşse ve ölüler dile gelip kendileriyle konuşsa, onlara gerçekleri söylese,

• **"Ya da Allah ve meleklerini karşımıza getirmelisin, onlar da senin doğruluğuna şâhitlik etmelidir"** (İsrâ 17/92) diye istedikleri mûcize de gösterilse ve her şey kefil olarak karşılarına getirilip toplansa, Allah dilemedikçe hiçbir zaman iman etme ihtimali yoktur. Fakat pek çoğu, her türlü mûcize gelse bile Allah dilemedikçe hiçbir şey yapamayacaklarını bilmezler de, sadece kendilerine güvenir, azgınlık ve inatlarında devam etmek üzere öyle yalan yere yemin ederler. Bu ise şeytanın aldatmasından başka bir şey değildir:

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا لِكُلِّ نَبِيٍّ عَدُوًّا شَيَاطِينَ الْاِنْسِ وَالْجِنِّ يُوحِي بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ زُخْرُفَ الْقَوْلِ غُرُورًاۜ وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١١٢﴾ وَلِتَصْغٰٓى اِلَيْهِ اَفْـِٔدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَلِيَرْضَوْهُ وَلِيَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُقْتَرِفُونَ ﴿١١٣﴾

112. İşte biz her peygamberin karşısında insan ve cin şeytanlarından oluşan bir düşman şebeke var etmişizdir. Bunlar, aldatmak için birbirlerine yaldızlı sözler fısıldayıp dururlar. Şayet Rabbin dileseydi böyle

yapamazlardı. Bu bakımdan onları, uydurdukları yalanlarla başbaşa bırak!

113. Şeytanlar bu fısıldaşmayı, âhirete inanmayanların gönülleri ona aksın, sonra büsbütün ısınıp ondan zevk alır hâle gelsin ve zâten tabiatleri hâline gelmiş günahları işlemeye devam etsinler diye yaparlar.

Ne zaman bir peygamber Allah'a dâvet etmek ve doğru yolu göstermek için geldiyse, tüm şeytânî kuvvetler, onu vazîfesinde başarısızlığa uğratmak için hemen harekete geçmişlerdir. O halde onların düşmanlıklarına üzülmeye gerek yoktur. Bilakis bu düşmanlıklara rağmen, her türlü engeli aşarak tebliğin başarılı olması için çalışmak gerekmektedir. O insan ve cin şeytanları, aldatmak için birbirlerine yaldızlı bir takım sözler fısıldarlar. Bundan özellikle cin şeytanlarının insan şeytanlarına fısıldadıkları sözler anlaşılmaktadır. (bk. En'âm 6/121) Ancak insanları yaldızlı sözlerle kandırıp yoldan çıkaran insanlar da şeytan olarak nitelendirilmişlerdir. Bunların şeytanla ortak vasfı, fısıltı ile, gizli gizli sözlerle kandırmak, kalplere kötü düşünceler aşılamaktır. Bu "yaldızlı sözler"; insanları Kur'an'a ve kendilerini Hakk'a dâvet eden peygambere karşı isyana tahrik etmek için şeytanların kullandığı tüm planlar, vasıtalar, şüpheler ve aldatmacalardır. Nitekim Nâs sûresinde de insanların göğüslerine kötü düşünceler fısıldayan cin ve insan şeytanlarından Allah'a sığınılması emredilir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) Ebû Zer (r.a.)'a: *"Cin ve insan eytanlarından Allah'a sığındın mı?"* diye buyurur. O, "insandan da şeytan mı var?" diye sorunca Efendimiz: "*Evet, onlar cin ve eytanlardan daha erlidirler"* diye cevap verir. (Nesâî, İstiâze 48; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 108)

Mâlik b. Dinar der ki. "İnsanlardan olan şeytanlar benim için cinlerden olan şeytanlardan daha tehlikelidir. Çünkü Allah'a sığındığım zaman cin şeytanları kaçar giderler. Fakat insan şeytanları gelip göz göre göre beni günaha sürüklemeye çalışırlar."

Her türlü düşmanlık karşısında imanın daha da kuvvetlenmesinin sırrı, yalnızca Allah Teâlâ'yı hâkim olarak tanımak ve O'nun hükümlerini açıklayan Kur'ân-ı Kerîm'i tüm insanlık hayatının yegane ölçüsü kılmaktır:

أَفَغَيْرَ اللّٰهِ أَبْتَغِي حَكَمًا وَهُوَ الَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكُمُ الْكِتَابَ مُفَصَّلًا ۜ
وَالَّذِينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَعْلَمُونَ أَنَّهُ مُنَزَّلٌ مِنْ رَبِّكَ بِالْحَقِّ فَلَا
تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ ﴿١١٤﴾

114. Rasûlüm, onlara şunu söyle: "İçinde neyin doğru, neyin yanlış olduğu iyice açıklanmış olarak size kitabı indiren Allah iken, aramızdaki anlaşmazlıkları çözmede O'ndan başka bir hüküm koyucu mu

arayacağım?" Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler, Kur'an'ın gerçeğin ta kendisi olarak Rabbinden indirilmiş olduğunu bilirler. Öyleyse sakın şüphe edenlerden olma!

Allah Teâlâ Kur'ân-ı Kerîm'i, hiçbir şüpheye mahal kalmayacak şekilde hakkı bâtıldan, doğruyu yanlıştan ayırmak üzere geniş geniş açıklamalar ihtiva eden bir kitap olarak inzal buyurmuştur. Dolayısıyla bunun dışında başka bir delil veya mûcize istemeye ihtiyaç yoktur. Allah'ın hükmünü bize bildiren böyle bir kitap elimizdeyken, meselelerin izahında ve anlaşmazlıkların çözümünde tutup Allah'tan başka bir hakem aramak boşunadır. Çünkü:

الْعَلِيمُ ﴿١١٥﴾ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا ۚ لَا مُبَدِّلَ لِكَلِمَاتِهِ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ

115. Rabbinin sözü doğruluk yönüyle de, adâlet yönüyle de mükemmeldir. O'nun sözlerini değiştirebilecek hiç kimse yoktur. O her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

Kur'ân-ı Kerîm hem çeşitli haberler hem de emir ve yasakları içeren hükümler yer almaktadır. Haberde aranan doğruluk, hükümlerde aranan ise adâlettir. Kur'an verdiği haberler yönüyle tamâmen doğrudur, gerçeğin ta kendisidir; yalandan ve şüpheden uzaktır. Kanunları ve hükümleri yönüyle de tamâmen âdildir; zulümden ve eğri büğrülükten uzaktır. Üstelik Allah'ın kelimelerini, âyetlerini değiştirebilecek, ona karşı hakimlik, düzelticilik yapacak hiçbir şey, hiçbir kimse yoktur. Ne kimse O'nun kelimelerini kaldırıp yerine daha doğru ve daha adâletlisini koyabilir, ne de aynısını getirebilir. Söz O'nun sözü, kanun O'nun kanunu, kitap O'nun kitabı, hüküm O'nun hükmüdür. Şu halde Allah'tan başka bir hakem aramak nasıl mümkün olabilir! O halde:

وَإِنْ تُطِعْ أَكْثَرَ مَنْ فِي الْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ۚ إِنْ يَتَّبِعُونَ
إِلَّا الظَّنَّ وَإِنْ هُمْ إِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿١١٦﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ مَنْ
يَضِلُّ عَنْ سَبِيلِهِ ۖ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿١١٧﴾

116. Eğer yeryüzünde bulunanların çoğuna uyacak olursan, onlar seni Allah yolundan saptırırlar. Çünkü onlar yalnız zanlarına göre hareket eder ve sadece asılsız tahminlerle yalan söylerler.

117. Şüphesiz Rabbin, kendi yolundan sapanları çok iyi bilir; doğru yolu bulanları da çok iyi bilir.

Dinî ve dünyevî meselelerde insanların çoğunluğunun belli bir görüş, inanç ve yaşayış biçimini seçtiğine bakarak, sadece buradan hareketle bunun doğru

olduğunu zannetmek ve onlara tâbi olmak her zaman isabetli değildir. Zira bu çoğunluk, inançlarını ve hayat tarzlarını belirlerken ilâhî emirlere, akl-ı selime, gerçek bilgiye ve temiz vicdana dayanmak yerine bir takım kuruntulara, zan ve tahminlere de dayanıyor olabilirler. Bunlara uyulduğu takdirde doğru olandan uzaklaşılacağı ve yanlış yollara sapılacağı âşikârdır. O halde doğru olan, çoğunluğun hangi yolu izlediğine bakmak değil, Allah'ın râzı olacağı hayat tarzının nasıl olduğunu öğrenmek ve ona tâbi olmaktır. Tek başına da kalsa inanç ve kararlılıkla o yolda yürümektir. Zira Allah'ın istediği şekilde yaşayanlar doğru yolda olacak, bunu terk edenler ise doğru yoldan sapacaklardır. Her iki grubu da şüphesiz Allah en iyi bilmektedir.

Şimdi, yenilip yenilmeyecek etler konusunda doğru yolu göstermek üzere şöyle buyruluyor:

فَكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ اِنْ كُنْتُمْ بِاٰيَاتِهٖ مُؤْمِن۪ينَ ﴿١١٨﴾ وَمَا
لَكُمْ اَلَّا تَأْكُلُوا مِمَّا ذُكِرَ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَقَدْ فَصَّلَ لَكُمْ مَا حَرَّمَ
عَلَيْكُمْ اِلَّا مَا اضْطُرِرْتُمْ اِلَيْهِۜ وَاِنَّ كَث۪يرًا لَيُضِلُّونَ بِاَهْوَٓائِهِمْ بِغَيْرِ
عِلْمٍۜ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ اَعْلَمُ بِالْمُعْتَد۪ينَ ﴿١١٩﴾

118. Eğer Allah'ın âyetlerine hakkiyle inanmış mü'minlerseniz, O'nun ismi anılarak kesilmiş hayvanların etlerinden yiyin.

119. Allah'ın ismi anılarak kesilmiş hayvanların etlerini yemenize engel olan nedir? Oysa Allah, zarûret hâlinde yiyebileceğiniz şeyler dışında, size neleri haram kıldığını açık açık bildirmiştir. Doğrusu pek çok kimse, kesin bir bilgiye dayanmaksızın kendi temelsiz ve asılsız görüşleriyle insanları doğru yoldan saptırıyorlar. Şüphesiz Rabbin haddi aşanları çok iyi bilir.

Cenab-ı Hak, etler başta olmak üzere yenmesi haram olan yiyecekleri Kur'an'da açıkça beyân buyurmuştur. Zaruret hallerinde ise haram olan bir kısım şeylerin asgari ihtiyaç seviyesinde kullanılmasına ruhsat vermiştir. (bk. Bakara 2/173; Mâide 5/3; En'âm 6/145) Fakat Allah'ın emir ve yasaklarını hiçe sayan bir kısım insanlar, doğru bir bilgiye, sağlam bir delile sahip olmaksızın, herhangi bir araştırma ve inceleme yapmaksızın sırf kendi keyiflerini, nefsânî temâyüllerini, gönüllerinin istemesini veya istememesini yegâne ölçü kabul ederek harama helâl, helâle haram demek suretiyle insanları saptırmaya çalışırlar. Halbuki onlara düşen vazîfe, kendiliklerinden bir şey türetmek değil, haram ve günahın her türlüsünden sakınmaktır:

كَانُوا يَقْتَرِفُونَ ﴿١٢٠﴾ وَذَرُوا ظَاهِرَ الْاِثْمِ وَبَاطِنَهُ ۜ اِنَّ الَّذِينَ يَكْسِبُونَ الْاِثْمَ سَيُجْزَوْنَ بِمَا

120. Günahın açığını da gizlisini de terk edin. Çünkü günah işleyenler, yaptıklarının cezasını mutlaka çekeceklerdir.

"Günahın açığı", iki şekilde izah edilebilir: Biri açıktan açığa, alenî olarak yapılan kötü fiil; diğeri de, isterse gizli yapılsın kötülüğü, kötü olduğu açık ve besbelli olan fiildir. Buna karşılık "günahın gizlisi" de iki çeşittir: Biri gizli yapılan kötü fiil, diğeri de isterse açıktan yapılsın kötülüğü gizli, yani fenalığı ilk planda açıktan açığa anlaşılamayan, sonradan ortaya çıkan ve bundan dolayı ilk önce günah olduğunun anlaşılması bir delil ve habere dayanan kötü fiildir. Bununla birlikte "günahın açığı" zinâ, hırsızlık ve benzeri gibi dış uzuvlar ile yapılan; "gizlisi" de inkâr, haset, kibir gibi sırf kalb ile yapılan günahlar olabilir. Bu sebepledir ki Alaattin Attâr (k.s.) şu tavsiyede bulunur:

"Bir kimse, susup duruyorsa, onun bu hâli şu üç şeyden boş olmamalıdır:

- Gönle kötü düşüncelerin girmesini önlemek,
- Yüce Allah'ı sessiz sessiz anmayı sağlamak,
- Kalp hallerini gözetmek...

Gönle Yüce Allah düşüncesinden başkasını koymamaya çalışmak zordur. O gönle gelen şeyleri tamâmen atıp uzaklaştırmak ise mümkün değildir. Yirmi sene gönlüme bir şey koymamaya çalıştım, sonra yine geldi. Geldi ama, yer tutamadı." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye,* s. 555)

Anlaşılan o ki Allah'ın haram kıldığı şeyler, sadece herkesin açıktan açığa kolayca anlayabileceği açık kötülüklerden ibaret değildir. Bununla beraber herkesin kolayca anlayamayacağı gizli ve batınî kötülükler de vardır. İşte Allah'ın beyân buyurduğu haramların, günahların bir kısmı ve hatta çoğunluğu böyle insanların kendi akıllarıyla anlayamayacakları gizli kötülüklerdir. Bunlar ancak Allah'ın bildirmesiyle bilinebilir ve hepsinden sakınmak gerekir. Çünkü hangi türü olursa olsun günah işleyenler, kazandıkları günahları sebebiyle cezalandırılacaklardır. O halde:

وَلَا تَأْكُلُوا مِمَّا لَمْ يُذْكَرِ اسْمُ اللّٰهِ عَلَيْهِ وَاِنَّهُ لَفِسْقٌ ۜ وَاِنَّ الشَّيَاطِينَ

لَمُشْرِكُونَ ﴿١٢١﴾ لَيُوحُونَ اِلٰٓى اَوْلِيَٓائِهِمْ لِيُجَادِلُوكُمْ ۚ وَاِنْ اَطَعْتُمُوهُمْ اِنَّكُمْ

121. Allah'ın ismi anılmadan kesilen hayvanların etlerini yemeyin; çünkü bu, Allah'ın yolundan çıkmaktır. Muhakkak ki şeytanlar, kendileriyle işbirliği hâlindeki dostlarına sizinle mücâdele etsinler diye sürekli telkinde bulunurlar. Eğer onlara uyarsanız, o zaman siz de hiç şüphesiz müşrik

olursunuz.

Allah'ın ismi anılmadan kesilen hayvanların etleri haram kılınmıştır. Ancak "unutma" ve "kasdîlik" ihtimâline göre mezhep imamları bu hususta farklı görüşlere sahiptir. Hanefîler'e göre sadece kasıtlı olarak Allah'ın ismi anılmadan kesilen hayvanın etini yemek haramdır. İmam Şafiî, âyetin asıl maksadının Allah'tan başkası adına kesilen hayvanın etini haram kılmak olduğunu düşünerek, böyle bir niyet bulunmadığı sürece, bilerek de olsa bilmeden de olsa, Allah'ın ismi zikredilmeden kesilen hayvanın etinin yenilebileceğini belirtir. İmam Mâlik ise kasten de olsa unutkanlık veya bilgisizlik sebebiyle de olsa, Allah'ın ismi zikredilmeden kesilen hayvanın etini yemenin haram olduğunu söyler.

Âyet-i kerîme, haram ve helâller konusunda Allah'ın emrine itaati emrederken, bu hususta Allah'tan yüz çevirenlerin isteklerine uymanın da şirk olduğunu bildirir. Zira Allah'ın birliğini kabul etmek, hayatın tüm yönlerinde Allah'a itaat etmeyi gerektirir. Şu bir gerçek ki, Allah'a itaat eden karanlıklardan kurtulurken, bundan yüz çeviren karanlıklar içinde kalacaktır:

Mânen Ölü İken Dirilttiğimiz

أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشٖى بِهٖ فِى النَّاسِ كَمَنْ مَثَلُهُ فِى الظُّلُمَاتِ لَيْسَ بِخَارِجٍ مِنْهَاۜ كَذٰلِكَ زُيِّنَ لِلْكَافِرٖينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٢﴾

122. Küfür içinde olmakla mânen ölü iken imanla dirilttiğimiz ve kendisine insanlar arasında yürüyebileceği bir nûr verdiğimiz kişi, asla çıkamayacak şekilde inkâr karanlıkları içinde bocalayıp duran kimse gibi olur mu hiç? Olmaz ama, kâfirlere yaptıkları işler işte böyle süslü püslü görünür.

Âyetin iniş sebebi şöyledir: Bir gün Ebû Cehil namaz kılmakta olan Peygamber (s.a.v.)'in üzerine işkembe attı. O sırada elinde yayıyla avdan dönen Hamza'ya Ebû Cehil'in yaptıkları haber verildi. O zaman Hamza henüz iman etmemişti. Ebû Cehil ile karşılaştığında hiddetle elindeki yayı kafasına vurdu. Ebû Cehil kendini savunarak: "Görmüyor musun? O'nun getirdiği âyetler bizi akılsızlıkla suçluyor, tanrılarımıza hakaret ediyor!" dedi. Hamza şöyle cevap verdi: "Gerçekten de insanların en akılsızları sizsiniz. Allah'ı bırakıp putlara kulluk ediyorsunuz. Ben şehâdet ederim ki, Allah'tan başka ilâh yoktur. O tektir ve ortağı yoktur. Muhammed, O'nun kulu ve Rasûlü'dür." Bu hâdise üzerine bu âyet nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 227)

İmanla dirilen kişiye verilen nûr, Kur'an'dır. Kur'an onun kafasındaki ve kalbindeki bütün karanlıkları aydınlatır. Kur'an'dan aldığı bilgi ve ışıkla doğru yolu bulur ve o yolda yürür. Küfür ve cehâlet karanlıklarında bocalayan kimse ise doğru yolu bulamaz, nereye gittiğini bilemez. Karanlıklar içinde öylece kalakalır. Bu iki insanın aynı seviyede olması mümkün değildir. Fakat kâfirlere yaptıkları kötü işler süslü ve cazip gösterildiğinden bunu düşünmeye fırsat bulamazlar. Dolayısıyla biz:

وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَا فٖى كُلِّ قَرْيَةٍ اَكَابِرَ مُجْرِمٖيهَا لِيَمْكُرُوا فٖيهَاۜ وَمَا يَمْكُرُونَ اِلَّا بِاَنْفُسِهِمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿١٢٣﴾

123. Bu şekilde, her ülkede kendilerine yüksek mevki ve servet verdiğimiz önde gelen pek çoklarını, o ülkenin sürekli günah hasadıyla meşgul bulunan gerçek suçluları kılarız ve onlar menfaatlerini korumak ve insanları imandan çevirmek için orada dâimâ tuzaklar kurarlar.

Kurdukları tuzaklar sadece kendi aleyhlerinedir ama, bunun farkına bile varamazlar.

İyilerin karşısına düşmanların çıkarılması, mücâdelenin canlı bir şekilde devamı ve hak yolunda sebât edenlerle zaafiyet gösterenlerin birbirinden ayrılması açısından önem arzeden ilâhî bir kanundur. Ancak hilekârlık yapanlar ve tuzak kuranlar aslında bunu kendi aleyhlerine yaparlar. Kurdukları tuzaklar kendi başlarına çevrilir ve cezalarını görürler. Hilekârlıkla dünyada ruhlarını, âhirette de ebedî hayatlarını tahrip ederler, fakat bunun farkında olmazlar. Çünkü:

وَاِذَا جَاۤءَتْهُمْ اٰيَةٌ قَالُوا لَنْ نُؤْمِنَ حَتّٰى نُؤْتٰى مِثْلَ مَاۤ اُوتِيَ رُسُلُ اللّٰهِ ؕ
اَللّٰهُ اَعْلَمُ حَيْثُ يَجْعَلُ رِسَالَتَهُ ؕ سَيُصِيبُ الَّذِينَ اَجْرَمُوا صَغَارٌ عِنْدَ
اللّٰهِ وَعَذَابٌ شَدِيدٌ بِمَا كَانُوا يَمْكُرُونَ ﴿١٢٤﴾

124. Onlara bir âyet geldiği zaman: “Allah’ın peygamberlerine verilenin bir benzeri bize de verilmedikçe asla inanmayız” derler. Allah peygamberlik vazîfesini kime vereceğini herkesten iyi bilir. Günahkârların başına, sürekli kurup durdukları tuzaklar yüzünden yakın bir gelecekte Allah tarafından bir zillet ve şiddetli bir azap gelecektir.

Rivayete göre Velid b. Muğire, “Peygamberlik gerçek olsaydı, ben ona senden lâyık olurdum, çünkü ben senden büyüğüm ve senden zenginim” demişti. Ebû Cehil de: “Abdümenâf oğulları bizimle şeref konusunda yarıştılar, nihâyet tam feresey-rihân yani koşuda denk iki at gibi olduğumuz sırada: «Bizden bir Peygamber var ona vahyolunuyor» dediler. Vallahi biz buna asla râzı olmayız ve ebedî olarak tâbi olmayız. Meğer ki ona geldiği gibi bize de vahiy gelsin” demişti. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu’l-gayb,* XIV, 143-144)

Bu iddialara Cenâb-ı Hak, **“Allah peygamberlik vazîfesini kime vereceğini herkesten iyi bilir”** (En‘âm 6/124) beyânıyla cevap vermektedir. Peygamberlik, her isteyenin elde edeceği kesbî bir makam değil, Allah Teâlâ’nın dilediği kullarına lutfettiği vehbî ve mübârek bir vazîfedir. Allah, peygamberlerini yüceltecek, onları dünyada muzaffer kılacak ve âhirette de kendilerine sonsuz ikramlarda bulunacaktır. Buna mukâbil peygamberlere inanmayan ve günahlara devam edenlere, kibir ve büyüklenmelerine karşılık Allah yanında bir zillet, aşağılık, küçüklük; yaptıkları hile sebebiyle de gayet şiddetli bir azap isabet edecektir.

Allah’a teslim olanla olmayanın durumunu mukayese ederek anlatan şu âyet-i kerîme ne kadar ibretlidir:

فَمَنْ يُرِدِ اللّٰهُ اَنْ يَهْدِيَهُ يَشْرَحْ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِۚ وَمَنْ يُرِدْ اَنْ يُضِلَّهُ يَجْعَلْ صَدْرَهُ ضَيِّقًا حَرَجًا كَاَنَّمَا يَصَّعَّدُ فِي السَّمَٓاءِۜ كَذٰلِكَ يَجْعَلُ اللّٰهُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٢٥﴾

125. Allah, kimi doğru yola erdirmek isterse onun göğsünü İslâm'a açar. Kimi de sapıklığa düşürmek isterse, onun göğsünü göğe yükseliyormuşçasına dar ve sıkıntılı yapar. Allah, iman etmeyenlerin başına böyle belâ ve sıkıntılar yağdırır.

Allah'ın hidâyetini takdir ettiği insanlar hidâyete erer, İslâm'ı kabul edip o sisteme göre hareket ederek, onun bahşettiği teslimiyet, huzur, neşe ve mutluluğu yaşar. Göğsü genişler, kalbi ferahlanır ve sevinç duyar. İlâhî emirlere göre yaşamak ona zor gelmez; bunları seve seve kabul edip uygular. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e göğsün açılması hakkında soru sorulduğu zaman şöyle buyurmuştur: *"Allah mü'minin kalbine bir nûr atar, o da bununla sevinir ve ferahlanır."* Bunun üzerine ashâb-ı kirâm: "Ey Allah'ın Rasûlü, onu tanımayı sağlayacak bir alâmeti var mıdır?" dediklerinde, Rasûlullah (s.a.v.): *"Onun alâmeti, ebedîyet yurduna yönelmek, aldanma yurdu olan dünyadan uzakla mak ve gelip çatmadan önce ölüme hazırlanmaktır"* buyurdu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* VIII, 36)

Sapıklığa düşmesi takdir olunanların ise göğüsleri daralır, sıkılır, son derece tıkanır; sanki diklemesine göğe çıkıyormuş gibi olurlar. Göğe tırmanmak nasıl yapılması mümkün olmayan son derece zor ve zahmetli bir iş ise, bu tür kimselere iman, İslâm, hakkı kabul ve ona itaat etmek çok güç gelir. İslâm'ın emirleri hatırlatılınca duymak istemez, canı sıkılır, bunalır ve daralırlar. Böylece doğru yoldan uzaklaşarak içinden çıkılmaz sapıklık bataklıklarına gömülür, kalırlar. Huzur ve kurtuluşu İslâm'da değil, sapıklıkta aramaya çalışırlar. Bu tercihleri sebebiyle Allah onların üzerine küfür, darlık, sıkıntı pisliklerini yağdırır. Bu tür mânevî pislikler ve murdarlıklar onları istilası altına alır. Zaman geçtikçe bunun altından kurtulmaları daha da güçleşir.

Fert ve toplumu ilgilendiren her türlü psikolojik ve sosyolojik hastalıklarımızı tedavi edip, bunların doğurduğu ruhî darlıklardan kurtularak Allah'a teslimiyetin derin huzurunu tatmak için Allah'ın dînini iyi öğrenmek ve onun gereklerini yapmak lâzımdır. Bu sebeple buyruluyor ki:

وَهٰذَا صِرَاطُ رَبِّكَ مُسْتَقٖيمًاۜ قَدْ فَصَّلْنَا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾

لَهُمْ دَارُ السَّلَامِ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَهُوَ وَلِيُّهُمْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢٧﴾

126. Rabbinin dosdoğru yolu işte budur. Düşünüp öğüt alacak bir toplum için biz, âyetleri böyle ayrıntılı bir şekilde açıklıyoruz.

127. Onlar için Rableri yanında emniyet ve selâmet yurdu olan cennet vardır. Yaptıkları sâlih ameller sebebiyle Allah onların dostu ve yardımcısıdır.

İslâm, Allah'ın, kendisinde hiçbir eğrilik bulunmayan dosdoğru yoludur. Bu yolda yürüyenler neticede selâmet yurduna yani her türlü nimetin bulunduğu fakat hiçbir kötülüğün bulunmadığı esenlikler diyarı olan cennete gireceklerdir. Selâmet yurdu dünyada dilini gıybetten, gönlünü gafletten, azalarını her türlü günahtan, aklını bid'atten, muamelelerini haram ve şüpheden, amellerini riya ve yapmacıklıktan, hallerini ucup ve kibirden koruyanlara ihsân edilecektir.

Gerek insanlardan, gerek cinlerden kalplerine iman yerine küfrü yerleştirmek suretiyle zâlim olanlara gelince:

Birbirini Aldatan İnsan ve Cinler

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ جَمِيعًاۚ يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ قَدِ اسْتَكْثَرْتُمْ مِنَ الْاِنْسِۚ
وَقَالَ اَوْلِيَٓاؤُ۬هُمْ مِنَ الْاِنْسِ رَبَّنَا اسْتَمْتَعَ بَعْضُنَا بِبَعْضٍ وَبَلَغْنَٓا اَجَلَنَا
الَّذ۪ٓي اَجَّلْتَ لَنَاۜ قَالَ النَّارُ مَثْوٰيكُمْ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ
اِنَّ رَبَّكَ حَك۪يمٌ عَل۪يمٌ ﴿١٢٨﴾

128. Allah bütün insanları ve cinleri huzurunda toplayacağı kıyâmet günü: "Ey cinler topluluğu! Siz insanlardan pek çoğunu yoldan çıkardınız" buyuracak. İnsanlardan cinlere uymuş ve onlarla iyice yakınlık peyda etmiş olanlar da: "Rabbimiz! Doğrusu biz, birbirimizden faydalandık ve böylece bizim için takdir ettiğin sürenin sonuna geldik" diyecekler. Bunun üzerine Allah şöyle buyuracak: "Sizin varacağınız yer ateştir. Allah aksini dilemedikçe, hepiniz orada sonsuza kadar kalacaksınız." Şüphesiz senin Rabbin, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olan, her şeyi hakkiyle bilendir.

"Cin topluluğu"ndan maksat, şeytanlardır. İnsanların cinlerden faydalanması, cinlerin onlara şehvet yollarını ve vasıtalarını göstermeleri; hile, tuzak, yalan söyleme, sihir ve büyü usullerini, eğri yollardan gidip yalan dolanla iş yapmanın, etrafa fesat saçıp gizlenmenin çarelerini öğretmeleri sebebiyle gerçekleşir. Cinlerin insanlardan faydalanması ise insanların, onların telkinlerini gönül hoşluğuyla kabul etmeleri ve kolaylık göstererek yardımda bulunmaları yoluyla gerçekleşir. Bu yolla cinler hedef ve maksatlarına ererler. Bunun tabii bir neticesi olarak:

وَكَذٰلِكَ نُوَلّ۪ي بَعْضَ الظَّالِم۪ينَ بَعْضًا بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ۟ ﴿١٢٩﴾

129. İşte biz, kazandıkları günahlar yüzünden zâlimleri kötülük işlemede birbirine böylece dost ve yardımcı yaparız.

Mü'minler birbirlerinin dostu olduğu gibi, kâfirler, zâlimler ve günahkârlar da birbirlerinin dostu olurlar. Mü'minler iyi ruhlarla ünsiyet tesis ederken, günahkârlar da kötü ruhlarla, şeytanlarla ülfet ederler. Zâlimlerin bu dostluğu, dünyada olduğu gibi, önceki âyette de belirtildiği üzere mahşerde de cehennemde de devam eder. Dünyada zulüm, haksızlık ve cinâyetlerde suç

ortaklığı yapan bu zâlimler, âhirette de cezalarını ortaklaşa çekerler.

Allah Teâlâ, o zâlimlere mahşer günü şöyle hitap edecek:

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ اَلَمْ يَأْتِكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ اٰيَاتٖى وَيُنْذِرُونَكُمْ لِقَٓاءَ يَوْمِكُمْ هٰذَاۜ قَالُوا شَهِدْنَا عَلٰٓى اَنْفُسِنَا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَشَهِدُوا عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ اَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرٖينَ ﴿١٣٠﴾

130. Allah onlara: “Ey cin ve insan topluluğu! İçinizden âyetlerimi size okuyup açıklayan ve hesap vereceğiniz bu günle karşılaşacağınızı söyleyerek sizi uyaran peygamberler gelmedi mi?” diye soracak. Onlar da: “Kendi aleyhimize de olsa şâhitlik ederiz ki, evet geldi” diyecekler. Önceden dünya hayatı onları aldatmış, böylece inkâr yolunu tutmuşlardı; şimdi de kendi aleyhlerinde şâhitlik yapıp kâfir olduklarını itiraf edecekler.

Cenâb-ı Hakk’ın, kendilerine uyarıcı peygamberlerin gelip gelmediği sorusuna kâfirlerin vereceği bir cevap da şöyle olacaktır: **“Evet, bize bir uyarıcı geldi. Fakat biz onu yalanladık ve onlara: «Allah’ın bir şey indirdiği falan yok; siz ancak büyük bir sapıklık ve şaşkınlık içindesiniz» dedik”** (Mülk 67/9)

Ancak:

ذٰلِكَ اَنْ لَمْ يَكُنْ رَبُّكَ مُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا غَافِلُونَ ﴿١٣١﴾

وَلِكُلٍّ دَرَجَاتٌ مِمَّا عَمِلُواۜ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٢﴾

131. Şu bir gerçek ki Rabbin, halkı dinî gerçeklerden habersiz herhangi bir memleketi, kendilerine doğru yolu gösteren uyarıcılar göndermeden haksız yere helâk edecek değildir.

132. Herkesin iyi veya kötü yaptığı işlere göre derecesi farklı olacaktır. Çünkü Rabbin, onların yaptıklarından habersiz değildir.

Cenâb-ı Hak, peygamber gönderip uyarmadan hiç kimseyi emirlerini yapıp yapmadığından sorumlu tutmaz ve cezalandırmaz. (bk. İsrâ 17/15; Fâtır 35/24) Önce peygamberler gönderir, insanları uyarır, doğru yolu bulmaları için onlara mühlet verir, ıslah olup olmayacaklarına bakar. Buna rağmen gerçekleri kabule yanaşmazlarsa o zaman cezayı hak ederler. Çünkü Allah zulümden pak ve uzaktır. O, herkese iyi veya kötü yaptığı amellerine göre bir derece takdir eder. İyileri sâlih amellerine karşılık cennette derecelerle yükseltirken, kötüleri de günahlarına karşılık cehennemde derece derece aşağı indirir.

O Allah ki:

وَرَبُّكَ الْغَنِيُّ ذُو الرَّحْمَةِۜ اِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَسْتَخْلِفْ مِنْ بَعْدِكُمْ مَا يَشَٓاءُ كَمَٓا اَنْشَاَكُمْ مِنْ ذُرِّيَّةِ قَوْمٍ اٰخَرِينَۜ ﴿١٣٣﴾ اِنَّ مَا تُوعَدُونَ لَاٰتٍۙ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿١٣٤﴾

133. Rabbin hiç kimseye ve hiçbir şeye muhtaç değildir, aynı zamanda sonsuz rahmet sahibidir. Nasıl sizi bir başka topluluğun soyundan getirip onların yerine ikâme etmişse, aynı şekilde, dilerse sizi de ortadan kaldırır ve peşinizden dilediği bir topluluğu yerinize yerleştirir.

134. Geleceğe ve âhirete dair size olacağı bildirilen şeyler elbette gerçekleşecektir; bunun önüne asla geçemezsiniz.

Yüce Rabbimiz, kullarından gönderdiği peygamberlere ve indirdiği kitaplara iman ve itaat etmelerini istemektedir. Zira onların yaratılış maksatları kulluktur. Bundan yüz çevirdikleri takdirde, Allah'ın, kendilerini helâk edip yerlerine başkalarını getirmeye kadir olduğunu bilmeleri hatırlatılmaktadır. (Nisâ 4/133; Muhammed 47/38)

Netice itibariyle:

قُلْ يَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ اِنّ۪ي عَامِلٌۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَۙ مَنْ تَكُونُ لَهُ عَاقِبَةُ الدَّارِۜ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿١٣٥﴾

135. Onlara şöyle de: "Ey kavmim, elinizden gelen ne varsa yapın, şüphesiz ben de vazîfemi yapmaya devam edeceğim. Şu dünya yurdu kime kalacak ve bu hayat sona erince kim sevinip mutlu olacak elbette bileceksiniz. Gerçek şu ki zâlimler kurtuluşa eremezler.

Bu âyet, Peygamber'e inanmayan, karşı gelen, kibir ve inatlarında direnen müşriklere son derece kesin bir uyarıdır. Kâfirlere açıktan meydan okumadır.

Gelen âyetler, inkârcıların zirâî ürünler ve hayvanlarla ilgili yanlış düşünce ve uygulamalarına yer vererek, bu hususta yapılan haksızlıkların önüne set çeker:

Ne Kötü Hüküm Veriyorlar

وَجَعَلُوا لِلّٰهِ مِمَّا ذَرَاَ مِنَ الْحَرْثِ وَالْاَنْعَامِ نَص۪يبًا فَقَالُوا هٰذَا لِلّٰهِ
بِزَعْمِهِمْ وَهٰذَا لِشُرَكَٓائِنَاۚ فَمَا كَانَ لِشُرَكَٓائِهِمْ فَلَا يَصِلُ اِلَى اللّٰهِۚ
وَمَا كَانَ لِلّٰهِ فَهُوَ يَصِلُ اِلٰى شُرَكَٓائِهِمْۜ سَٓاءَ مَا يَحْكُمُونَ ﴿١٣٦﴾

136. Allah'ın yarattığı ekin ve hayvanlardan Allah'a da bir pay ayırıp kendi bâtıl iddialarınca: "Bu Allah'ın, bu da O'na ortak koştuğumuz tanrılarımızın" dediler. Tanrıları için ayırdıklarından Allah adına bir şey harcamazlar, fakat Allah için ayırdıklarından tanrıları adına harcarlar. Verdikleri hüküm ne kötüdür!

Bu örnekle hayatın önemli bir gerçeği bize hatırlatılmaktadır: Allah'a ortak koşulan yerde, hükümler Allah adına değil, dâimâ ortaklar adına verilir. Allah'ın zenginliği ise sadece Allah adına fedakârlık yapılacağı zaman hatırlanır. Bütün imkânlar, Allah'a ortak kabul edilen şeyler için seferber edilir; gerçek hayatta da onların sözü geçer. Allah'a ise, kendisine saygı duyulan, ama her işe de karıştırılmayan bir ilâh rolü biçilir. (Kandemir ve diğerleri, *Meâl,* I, 489) Böyle bir anlayışın, İslâm'ın öğrettiği tevhid ve ulûhiyet inancıyla bağdaşması mümkün değildir. Aksine bu, Allah'a koşulan en büyük şirktir.

Kur'ân-ı Kerîm, çocukların öldürülmesiyle ilgili son derece çirkin ve bâtıl adetleri de kökünden söküp atar:

وَكَذٰلِكَ زَيَّنَ لِكَث۪يرٍ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ قَتْلَ اَوْلَادِهِمْ شُرَكَٓاؤُهُمْ
وَمَا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٧﴾ لِيُرْدُوهُمْ وَلِيَلْبِسُوا عَلَيْهِمْ د۪ينَهُمْۜ وَلَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا فَعَلُوهُ فَذَرْهُمْ

137. İşte böylece Allah'a ortak tuttukları o sahte tanrılar, gittikleri bu yolda müşriklerden pek çoğuna çocuklarını öldürmeyi bile iyi bir iş göstermekte, neticede bizzat kendilerini helâke sürüklediği gibi, dinlerini de karmakarışık hâle getirmektedir. Eğer Allah dileseydi böyle yapamazlardı. Şu halde sen onları, uydurdukları yalanlarla baş başa bırak!

Burada kastedilen "ortaklar", putlara hizmetkârlık edenler veya azgın cin ve insan şeytanlarıdır. Bunlar, esir düşerler, muhtaç olurlar korkusuyla ve savaşta yardım edemeyecekleri gerekçesiyle özellikle kız çocuklarının öldürülmesini iyi bir iş gibi gösterirlerdi. Yine rivayete göre câhiliye döneminde insanlar: "Şayet şu kadar erkek çocuğum olursa onlardan birini kesip kurban edeceğim" diye

yemin ederdi. Nitekim Efendimiz'in dedesi Abülmuttalip de oğlu Abdullah'ı bu şekilde kurban etmeye yemin etmişti. Şeytanların bunu yaparken hedefleri, o insanları helâk etmek ve dinleri hususunda onları şüpheye düşürmekti. Çünkü Hz. İbrâhim'den gelen hanif dîninde, hangi gerekçe ile olursa olsun evlatları öldürmek diye bir adet söz konusu değildi.

Şu âyetlerde de yine müşriklerin câhilce uygulamalarına yer verilir:

وَقَالُوا هٰذِهٖٓ اَنْعَامٌ وَحَرْثٌ حِجْرٌۗ لَا يَطْعَمُهَٓا اِلَّا مَنْ نَشَٓاءُ بِزَعْمِهِمْ
وَاَنْعَامٌ حُرِّمَتْ ظُهُورُهَا وَاَنْعَامٌ لَا يَذْكُرُونَ اسْمَ اللّٰهِ عَلَيْهَا افْتِرَٓاءً
عَلَيْهِۜ سَيَجْزِيهِمْ بِمَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿١٣٨﴾ وَقَالُوا مَا فِي بُطُونِ
هٰذِهِ الْاَنْعَامِ خَالِصَةٌ لِذُكُورِنَا وَمُحَرَّمٌ عَلٰٓى اَزْوَاجِنَاۚ وَاِنْ يَكُنْ مَيْتَةً
فَهُمْ فِيهِ شُرَكَٓاءُۜ سَيَجْزِيهِمْ وَصْفَهُمْۜ اِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿١٣٩﴾

138. Yine bâtıl zanlarıyla: "Şu hayvanlar ve ekinler haramdır; bunları bizim dilediğimizden başkası yiyemez. Şu hayvanlara binilmesi ve sırtlarına yük vurulması yasaktır" dediler. Bir kısım hayvanlar da var ki, onları keserken üzerlerine Allah'ın adını anmazlar. Bütün bunlar, onların Allah adına uydurdukları yalanlardır. Allah da onları, uydurup durdukları bu yalanlar yüzünden cezalandıracaktır.

139. Bir de şöyle dediler: "Şu hayvanların karınlarında bulunanlar erkeklerimize helâl, kadınlarımıza haramdır. Şayet yavru ölü doğarsa erkek kadın herkes ondan yiyebilir." Allah onları, bu kâbil iddia ve yakıştırmalarından dolayı cezalandıracaktır. Şüphesiz O, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olan, her şeyi hakkiyle bilendir.

Bu yalanları sebebiyle Allah'ın onları cezalandırması âhirette olacağı gibi, âyette yakın geleceği ifade eden kipin kullanılmasının da işâret ettiği üzere, her zaman için dünyada da olur. Bu şekilde Allah'a iftira ile meşgul bulunanlar, bulundukları yerde hâkimiyetlerini kaybederler; makam, mevki, mal ve hayatlarından olurlar; bir takım tabiî gibi görünen âfetlere maruz kalırlar. Kurdukları sistemin yerini başka bir sistem ve kanunların yerini başka kanunlar alır. Aynı cezalandırma, İslâm'a, onun ahkâmına gereken saygı ve bağlılığı göstermeyen müslümanların başına da gelir ve gelmiştir de. Bugün İslâm dünyasının pek çok yerinde İslâmî hükümlerin yerini başka hükümlerin alması, dînimizin hükümlerine gereken saygının ve bağlılığın gösterilmemesine Cenâb-ı Hakk'ın bir cezasıdır. İslâm ahkâmına gereken saygı ve bağlılığı göstermeyenler,

ondan mahrum bırakılarak cezalandırılmışlardır. Ona tekrar kavuşma o büyük emâneti taşaıyabilecek bir liyâkati gerektirmektedir. (Ünal, *Meâl,* s. 327)

Müşriklerin bu bâtıl adetlerine göre bahîre, sâibe (bk. Mâide 5/103) diye isimlendirdikleri adak hayvanların sağ olarak doğan yavrularını sadece erkekler yiyebilir; ölü doğan veya doğum esnasında ölen yavruyu ise hem erkekler hem de kadınlar yiyebilirdi. Buradan câhiliye Araplarının kadınları bazı haklardan mahrum bıraktıkları ve ölü hayvanın etini yedikleri anlaşılır. Netice itibariyle:

قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ قَتَلُوا أَوْلَادَهُمْ سَفَهًا بِغَيْرِ عِلْمٍ وَحَرَّمُوا مَا رَزَقَهُمُ
اللَّهُ افْتِرَاءً عَلَى اللَّهِ ۚ قَدْ ضَلُّوا وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿١٤٠﴾

140. Çocuklarını bilgisizlik yüzünden câhilâne bir davranış olarak beyinsizce öldürenler ve Allah'ın kendilerine ihsân ettiği helâl rızıkları hem de Allah adına yalan uydurarak haram sayanlar gerçekten ziyana uğramışlardır. Onlar kesinlikle azıp sapmış, doğru yolu bulamamışlardır.

Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.), ashâbından bir zatın, huzurunda dâimâ mahzun ve kederli olduğunu gördü. Efendimiz ona: "Seni üzen nedir?" diye sordu. O: "Ey Allah'ın Rasûlü, ben câhiliye devrinde öyle bir günah işledim ki; müslüman olduğum halde onun affedilememesinden korkuyorum" diye cevap verdi. Rasûlullah (s.a.v.): "Günahın ne olduğunu bana söyle" buyurdu. O şahıs:

"Ya Rasûlallah! Ben, Câhiliyye devrinde kızını diri diri toprağa gömenlerdendim. Benim bir kız çocuğum dünyaya geldi. Karım, onu öldürmemem için bana yalvardı. Ben de onu bıraktım, öldürmedim. Böylece kızcağız büyüdü. Büluğ çağına erdi. Hatta o, kadınların en güzeli olmuştu. Nihâyet ona dünür gelmeye başladı. İşte bundan sonra taassub beni kapladı. Onu evlendirmeye de, evlendirmeden evde bırakmaya da gönlüm râzı olmuyordu. Eşime: "Ben falan kabileye akrabalarımı ziyaret etmeye gitmek istiyorum. Kızı da benimle gönder" dedim. Hanımım, buna çok sevindi. Kıza güzel elbiselerini giydirdi, ziynetlerini taktı ve ona ihânet etmeyeceğime dair benden söz aldı. Onu alıp bir kuyunun başına götürdüm. Kızcağız kuyuyu görünce, benim kendisini oraya atmak istediğimi anladı. Boynuma sarılarak ağlamaya başladı ve: «Babacığım bana ne yapmak istiyorsun?» dedi. O zaman ona acıdım. Dönüp kuyuya baktım, tekrar câhiliyye taassubu içimi kapladı. Kızım tekrar boynuma sarıldı ve: «Babacığım, annemin emânetini zâyi etme» diye yalvarmaya başladı. Ben bir kuyuya bir de kızıma bakıp ona acıyor, merhamet ediyordum. Sonunda şeytan bana gâlip geldi ve onu tutup baş aşağı kuyuya attım. Kızım: «Babacığım, beni öldürdün!» diye bağırıyordu. Sesi kesilene kadar orada bekledim ve sonra

geriye döndüm.”

Bunları dinleyince Rasûlullah (s.a.v.) ağladı ve: *“Eğer câhiliye devrinde yaptıklarından ötürü birisini cezalandırmakla emrolunsaydım, bu yaptığın sebebiyle seni cezalandırırdım”* buyurdu. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, VII, 97)

Yüce Rabbimiz şimdi, müşriklerin temas edilen son derece anlamsız, asılsız ve çirkin anlayışları karşısında daralan gönllerimizi ferahlatmak üzere gözümüzü muhteşem güzellikteki bağlara, bahçelere çevirmekte ve dikkatimizi bizlere ihsân buyurduğu helâl rızıklara çekmektedir:

وَهُوَ الَّذٖٓى اَنْشَاَ جَنَّاتٍ مَعْرُوشَاتٍ وَغَيْرَ مَعْرُوشَاتٍ وَالنَّخْلَ
وَالزَّرْعَ مُخْتَلِفًا اُكُلُهُ وَالزَّيْتُونَ وَالرُّمَّانَ مُتَشَابِهًا وَغَيْرَ مُتَشَابِهٍ كُلُوا
مِنْ ثَمَرِهٖٓ اِذَٓا اَثْمَرَ وَاٰتُوا حَقَّهُ يَوْمَ حَصَادِهٖ وَلَا تُسْرِفُوا اِنَّهُ لَا يُحِبُّ
الْمُسْرِفٖينَ ﴿١٤١﴾ وَمِنَ الْاَنْعَامِ حَمُولَةً وَفَرْشًا كُلُوا مِمَّا رَزَقَكُمُ
اللّٰهُ وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبٖينٌ ﴿١٤٢﴾

141. Asmalı asmasız bağları ve bahçeleri, çeşit çeşit renk ve tatlarda hurmaları ve ekinleri, zeytinleri ve narları, kimi bakımdan birbirine benzer, kimi bakımdan benzemez biçimde yaratıp yetiştiren Allah’tır. Ürün verdikleri zaman onların ürününden yiyin; mahsulün biçilip toplandığı gün fakirlerin hakkını verin. Fakat israf etmeyin. Çünkü Allah, israf edenleri sevmez.

142. Gerek yük taşımaya elverişli olan, gerek derisinden, yününden, tüyünden sergi yapıp kullandığınız ve etinden, sütünden faydalandığınız evcil hayvanları yaratıp emrinize veren de Allah’tır. Allah’ın size ihsân ettiği rızıklardan yiyin ve şeytanın adımlarına uymayın. Çünkü şeytan, sizin için apaçık bir düşmandır.

Verilmesi emredilen hak, Mekke döneminde nâzil olan **“Mallarından hem yardım isteyen fakirlere, hem de muhtaç olduğu halde iffetinden dolayı dilenmekten çekinen yoksullara pay ayırırlardı”** (Zâriyât 51/19. Ayrıca bk. Meâric 70/24-25) gibi âyetlerde beyân edilen ve Medine döneminde zekât farz kılınmadan önce verilmesi talep edilen bir haktır. Zekât farz kılındıktan sonra bu emrin, mahsulatın zekâtı olan öşürle ilgili hükümleri de içine aldığında şüphe yoktur.

142. âyette geçen اَلْحَمُولَةُ (hamûle) kelimesi yük demektir. Burada yük taşımak için kullanılan hayvanlar kastedilmiştir. اَلْفَرْشُ (ferş) ise henüz binilme çağına

gelmemiş küçük hayvan veya yünlerinden, kıllarından sergi, döşek yapılan; sütünden ve etinden istifade edilen hayvanlardır. Şimdi bu hayvanların hangileri olduğu beyân edilir:

ثَمَانِيَةَ اَزْوَاجٍۚ مِنَ الضَّأْنِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْمَعْزِ اثْنَيْنِۜ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِۜ نَبِّؤُ۫نِي بِعِلْمٍ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٤٣﴾ وَمِنَ الْاِبِلِ اثْنَيْنِ وَمِنَ الْبَقَرِ اثْنَيْنِۜ قُلْ آٰلذَّكَرَيْنِ حَرَّمَ اَمِ الْاُنْثَيَيْنِ اَمَّا اشْتَمَلَتْ عَلَيْهِ اَرْحَامُ الْاُنْثَيَيْنِۜ اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَٓاءَ اِذْ وَصّٰيكُمُ اللّٰهُ بِهٰذَاۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا لِيُضِلَّ النَّاسَ بِغَيْرِ عِلْمٍۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ۟ ﴿١٤٤﴾

143. Allah erkekli, dişili çiftler hâlinde sekiz hayvan yarattı: Koyundan iki, keçiden iki. De ki: "Allah iki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi? Yoksa o iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı? Eğer doğru söylüyorsanız, kesin bir bilgi ve belgeye dayanarak bana cevap verin!

144. Deveden iki, sığırdan da iki. De ki: "Allah iki erkeği mi haram kıldı, yoksa iki dişiyi mi? Veya o iki dişinin rahimlerinde bulunan yavruları mı? Yoksa siz, Allah bahsettiğiniz yasağı koyarken o anda orada hazır ve şâhit mi idiniz? Kesin bir bilgiye dayanmadan sırf insanları saptırmak için Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kimdir? Şüphesiz Allah, böyle zâlimler topluluğunu doğru yola erdirmez.

Sekiz adet olarak sayılan koyunun, keçinin, devenin ve sığırın erkeğini de dişisini de, dişilerinin rahimlerinde bulunan yavruları da yaratan Allah'tır. İstediği hükmü koyma yetkisine sahip tek varlık olan Allah, bunlardan hiçbirini haram kılmamıştır. Kimseye de bunları haram kılma yetkisi vermemiştir.

Gelen âyetlerde ise yenilmesi haram olan etler bildirilir:

Haram Kılma Yetkisi Allah’ındır

قُلْ لَٓا اَجِدُ ف۪ي مَٓا اُو۫حِيَ اِلَيَّ مُحَرَّماً عَلٰى طَاعِمٍ يَطْعَمُهُٓ اِلَّٓا اَنْ
يَكُونَ مَيْتَةً اَوْ دَماً مَسْفُوحاً اَوْ لَحْمَ خِنْز۪يرٍ فَاِنَّهُ رِجْسٌ اَوْ فِسْقاً
اُهِلَّ لِغَيْرِ اللّٰهِ بِه۪ۚ فَمَنِ اضْطُرَّ غَيْرَ بَاغٍ وَلَا عَادٍ فَاِنَّ رَبَّكَ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿١٤٥﴾

145. Onlara şöyle de: “Bana vahyedilenler içinde, bir kimseye haram kılınmış yiyecekler olarak sadece ölmüş hayvan etini, akıtılmış kanı, bir pislikten ibaret olan domuz etini, bir de yoldan çıkma mânasında bir günah olarak Allah’tan başkası adına kesilmiş hayvanı buluyorum. Fakat kim yasaklanan bu şeylerden yemeye mecbur kalırsa, başkasının hakkına tecavüz etmemek ve zaruret ölçüsünü geçmemek şartıyla yiyebilir. Çünkü senin Rabbin çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Aynı konuya Bakara 173, Mâide 3 ve Nahl 115. âyetlerde de yer verilmiştir. Bu âyetlerde de yine bu dört cins etin dışında bir şeyin haram kılınmadığı görülür. Çünkü Mâide 3. âyette zikredilen “boğulan, düşerek, sopa gibi bir şeyle vurularak, toslanarak veya canavar tarafından parçalanarak ölen hayvanlar” hep “meyte” yani leş hükmündedir. “Dikili taşlar üzerine boğazlananlar” da “Allah’tan başkası adına kesilen hayvanlar”a dâhildir.

Burada sayılanların dışında, daha önce yahudilere haram kılınan etlere gelince, bunun herkesi bağlayan genel bir hüküm olmayıp, onların azgınlıkları sebebiyle gerçekleşen özel bir durum olduğu şöyle haber verilir:

وَعَلَى الَّذ۪ينَ هَادُوا حَرَّمْنَا كُلَّ ذ۪ي ظُفُرٍۚ وَمِنَ الْبَقَرِ وَالْغَنَمِ حَرَّمْنَا
عَلَيْهِمْ شُحُومَهُمَٓا اِلَّا مَا حَمَلَتْ ظُهُورُهُمَٓا اَوِ الْحَوَايَٓا اَوْ مَا اخْتَلَطَ
بِعَظْمٍۜ ذٰلِكَ جَزَيْنَاهُمْ بِبَغْيِهِمْۘ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿١٤٦﴾

146. Yahudilere bütün tırnaklı hayvanları haram kılmıştık. Sığır ve koyunların sırt ve bağırsaklarına yapışmış yahut kemiğe karışmış yağları dışındaki tüm iç yağlarını da onlara haram kılmıştır. Azgınlıkları yüzünden biz onları böyle cezalandırdık. Gerçekten biz gerçeği söyleriz.

Allah Teâlâ, 145. âyette de belirtildiği gibi sadece dört çeşit hayvan etinin yenilmesini haram kılmışken, yahudiler için bu yasağın çerçevesini biraz daha

genişletmiştir. Azgınlıkları sebebiyle, bu sayılan dört çeşidin dışında, onlara bütün tırnaklı hayvanların etlerini haram kılmıştır. ذِي ظُفُرٍ (zî zufur) ifadesi, genel bir değerlendirmeyle koyun, keçi ve sığır hâriç olmak üzere, gerek beygir gibi tek tırnaklı olsun, gerek parmak ve parmak belirtileri bulunsun, tırnağı bulunan hayvanların hepsini içine almaktadır. Bu izah, yahudiler hakkında gerçekleşen haram kılmanın kapsamının genişliğini ve onlara uygulanan baskının şiddetini ortaya koymaktadır. Demek ki onlara domuz ve yırtıcı hayvanlarla birlikte, deve ve bütün kuşlar haram kılınmıştır. Bununla birlikte sığır ve koyunun iç yağları da onlara haram kılınmıştır. Ancak her ikisinin sırtlarının ve bağırsaklarının taşıdığı yağlar veya kemiğe karışmış yağlar, ki kuyruk yağı buna dâhildir, haram kılınmamıştır. (bk. Nisâ 4/160)

Bunlar, Allah'ın bildirdiği ilâhî hükümlerdir. Bunları yalanlayanlara verilecek cevap şudur:

فَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ رَبُّكُمْ ذُو رَحْمَةٍ وَاسِعَةٍۚ وَلَا يُرَدُّ بَاْسُهُ عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٤٧﴾

147. Eğer senin yalan söylediğini iddia edecek olurlarsa onlara şöyle de: "Evet, Rabbiniz çok geniş merhamet sahibidir. Bununla birlikte O'nun, suç işleyenlere vereceğini va'dettiği cezanın kaldırılması da sözkonusu değildir."

Âyet-i kerîmede dinî hususlarda kendi kendilerine yasaklar koyan kimselere ağır bir tehdit yer almakta; böyle davrananların, Allah'ın azabına uğrayacakları haber verilmektedir.

Yaptıkları kötülük ve yanlışların ezelden belirlenmiş ilâhî bir yazgı olduğunu ileri sürerek sorumluluktan kurtulmaya çalışanlara gelince:

سَيَقُولُ الَّذِينَ اَشْرَكُوا لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَٓا اَشْرَكْنَا وَلَٓا اٰبَٓاؤُ۬نَا وَلَا حَرَّمْنَا مِنْ شَيْءٍۜ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ حَتّٰى ذَاقُوا بَاْسَنَاۜ قُلْ هَلْ عِنْدَكُمْ مِنْ عِلْمٍ فَتُخْرِجُوهُ لَنَاۜ اِنْ تَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ اَنْتُمْ اِلَّا تَخْرُصُونَ ﴿١٤٨﴾

148. Müşrikler: "Eğer Allah dileseydi ne biz O'na ortak koşabilirdik ne de babalarımız; ne de herhangi bir şeyi haram kılabilirdik!" diyecekler. Onlardan öncekiler de, azabımızı tadıncaya kadar peygamberlerini böyle yalanlamışlardı. Şöyle de: "Sizin yanınızda, çıkarıp bize göstereceğiniz kesin bir bilgi ve belgeniz var mı? Varsa gösterin! Siz sadece kuru bir zanna uyuyorsunuz ve siz ancak asılsız tahminlerle yalan söylüyorsunuz."

Müşrikler, yanlış inanç ve davranışlarını haklı göstermek için şöyle ilginç bir

özür ileri sürerler: “Bizim Allah’a ortak koşmamız ve bazı helâlleri haram saymamız Allah’ın dilemesi sonucudur. Eğer Allah dilemese biz hiçbir zaman bu tür şeyleri yapamayız. Bunları yaptığımıza göre, Allah buna müsaade ediyor demektir. Allah müsaade ettiğine göre demek ki yaptıklarımız doğrudur ve bunda kınanacak bir şey yoktur. Eğer yaptığımız işler doğru değilse, bu durumda suçlanması gereken biz değiliz, -hâşâ- Allah’tır.”

Halbuki, cüzi irade ve seçme yetkisine sahip olan insan, bir şeyin kötü olduğunu bile bile, “Allah böyle istediği için böyle yapıyorum” diyerek kendini sorumluluktan kurtaramaz. Çünkü onun, Allah’ın ne dilediğini bilmesi mümkün değildir. Ancak peygamberlere gönderdiği vahiylerle murad-ı ilâhîyi bilmek mümkün olabilir. Bu sebeple Cenâb-ı Hak, bu tür iddiada bulunan kimselerden, iddialarını doğrulayacak kesin bir bilgi ve sağlam bir belge getirmelerini istemektedir. Eğer böyle bir bilgi ve belge yoksa, ileri sürülen iddialar bir yalan, kuruntu ve saçmalıktan başka bir şey değildir. Müşriklerin elinde böyle bir delilin bulunması da sözkonusu olamaz. Çünkü:

قُلْ فَلِلّٰهِ الْحُجَّةُ الْبَالِغَةُۚ فَلَوْ شَٓاءَ لَهَدٰيكُمْ اَجْمَعٖينَ ﴿١٤٩﴾

149. De ki: “En üstün ve en mükemmel delil Allah’ındır. Eğer Allah dileseydi, sizin hepinizi doğru yola erdirirdi.”

اَلْحُجَّةُ الْبَالِغَةُ (el-hücetü’l-bâliğa), “son derece açık, üstün, sağlam, ispatlayıcı, sahibinin doğruluğunu ortaya koyucu, mükemmel, değişmez, bozulması ve geçersiz kalması mümkün olmayan delil” demektir. Bundan da maksat Kur’ân-ı Kerîm, Rasûlullah (s.av)’in beyânları ve Allah’ın ilim, hikmet, azamet ve kudretine delâlet eden kevnî âyetlerdir.

Bir dâvanın doğruluğunu ispatlamaya yardımcı olacak bir diğer unsur da “şâhit”tir. Bu sebeple buyruluyor ki:

قُلْ هَلُمَّ شُهَدَٓاءَكُمُ الَّذٖينَ يَشْهَدُونَ اَنَّ اللّٰهَ حَرَّمَ هٰذَاۚ فَاِنْ شَهِدُوا فَلَا تَشْهَدْ مَعَهُمْۚ وَلَا تَتَّبِـعْ اَهْوَٓاءَ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَالَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْاٰخِرَةِ وَهُمْ بِرَبِّهِمْ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٠﴾

150. De ki: “Haydi, şu haram dediklerinizi gerçekte Allah’ın haram kıldığına dair şâhitlik edecek şâhitlerinizi getirin bakalım!” Ancak onlar şâhitlik etse bile, sakın sen onlarla beraber şâhitlik etme. Âyetlerimizi yalanlayan ve âhirete inanmadıkları gibi başka varlıkları Rablerine denk tutan kimselerin hevâ ve heveslerine uyma!

Şâhit, bir dâvanın ispatı için bilgisine baş vurulan kimsedir. Bu âyette getirilmesi istenen şâhitler, müşrikleri bu bâtıl yollara sevkeden liderleri ve ileri gelenleridir. Bunlar da daha ziyade putların bakıcıları, Kâbe'nin bekçileri veya Araplar yanında dîni bir kimliği bulunan kimselerdir. Müşrikler, yasak sayılan şeyleri, atadan dededen süregelen gelenekler olarak yine bu kişilerden öğrenmişlerdi. Bu sebeple Cenâb-ı Hak, Peygamber Efendimiz'e, onlar bu şeyleri Allah'ın yasakladığını söyleseler bile, onların sözlerine itibar etmemesini, bilakis onları şu ilâhî gerçekleri kabule çağırmasını istemektedir:

Allah’ın Harâmları

قُلْ تَعَالَوْا اَتْلُ مَا حَرَّمَ رَبُّكُمْ عَلَيْكُمْ اَلَّا تُشْرِكُوا بِهٖ شَيْـًٔا وَبِالْوَالِدَيْنِ
اِحْسَانًا وَلَا تَقْتُلُوا اَوْلَادَكُمْ مِنْ اِمْلَاقٍ نَحْنُ نَرْزُقُكُمْ وَاِيَّاهُمْ وَلَا
تَقْرَبُوا الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَلَا تَقْتُلُوا النَّفْسَ الَّتٖي
حَرَّمَ اللّٰهُ اِلَّا بِالْحَقِّ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿١٥١﴾ وَلَا
تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتٖيمِ اِلَّا بِالَّتٖي هِيَ اَحْسَنُ حَتّٰى يَبْلُغَ اَشُدَّهُ وَاَوْفُوا الْكَيْلَ
وَالْمٖيزَانَ بِالْقِسْطِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا وَاِذَا قُلْتُمْ فَاعْدِلُوا وَلَوْ
كَانَ ذَا قُرْبٰى وَبِعَهْدِ اللّٰهِ اَوْفُوا ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ
﴿١٥٢﴾ وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطٖي مُسْتَقٖيمًا فَاتَّبِعُوهُ وَلَا تَتَّبِعُوا السُّبُلَ فَتَفَرَّقَ
بِكُمْ عَنْ سَبٖيلِهٖ ذٰلِكُمْ وَصّٰيكُمْ بِهٖ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٥٣﴾

151. Onlara şöyle de: “Gelin, Rabbinizin size haram kıldığı şeyleri bildireyim: O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana-babaya iyilik edin. Fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin; çünkü sizi de onları da biz rızıklandırıyoruz. Açık olsun, gizli olsun hiçbir günaha ve kötülüğe yaklaşmayın. Haklı bir sebep olmadıkça Allah’ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. İşte bunlar, akıl erdirmeniz için Allah’ın size emrettiği hususlardır.»

152. “Yetişkinlik çağına erinceye kadar, muhafaza ve yardım maksadıyla en güzel şekilde olanı dışında, yetimin malına yaklaşmayın. Ölçüyü ve tartıyı adâletle tam yapın. Biz hiç kimseyi gücünün üstünde bir şeyle sorumlu tutmayız. Konuştuğunuz zaman, en yakınlarınızın aleyhinde bile olsa adâleti gözetip doğruyu söyleyin. Allah’a ve Allah için verdiğiniz sözleri yerine getirin. İşte bunlar, düşünüp ders almanız için Allah’ın size emrettiği hususlardır.”

153. Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur, öyleyse ona uyun. Başka yollara uymayın ki, o yollar sizi grup grup parçalayarak Allah’a giden yoldan ayırmasın. İşte bunlar, kendisine karşı gelmekten sakınmanız için Allah’ın size emrettiği hususlardır.

Bu âyet-i kerîmelerde, önceki bütün şeriatlerde de yer alan ve hiç neshedilmeyen on mühim hususa yer verilir. Bunlar, toplumların ve asırların

değişmesiyle değişmeyen ilâhî esaslardır. Bu esaslar sırasıyla şöyledir:

Birincisi; Allah'a hiçbir şeyi ortak koşmayın. İslâm'ın en mühim esası tevhiddir. Bu sebeple ilk olarak şirk yasaklanmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'de, ne kadar büyük olursa olsun Allah Teâlâ'nın diğer günahları affedilebileceği fakat şirk günahını asla affetmeyeceği tekitle beyân buyrulur. (bk. Nisâ 4/48, 116)

İkincisi; ana-babaya iyilik yapın. Onlara elinizden geldiği ve imkânlarınız elverdiği ölçüde ihsânda bulunun. Onlara hiçbir kötülük yapmayın ve gönüllerini incitmeyin.

Üçüncüsü; fakirlik korkusuyla çocuklarınızı öldürmeyin. Bu emir, açlık korkusu ve geçim endişesiyle hem câhiliye döneminde uygulanan kız çocuklarının diri diri gömülmesini hem de günümüzde sıkça karşılaştığımız gibi değişik yöntemlerle anne karnındaki çocukları öldürmeyi yasaklamaktadır.

Dördüncüsü; kötülüklerin ve zinâ gibi çirkin işlerin açığına da gizlisine de yaklaşmayın. "Fuhş" kelimesinin çoğulu olan اَلْفَوَاحِشَ (fevâhiş), "çirkin ve yüz kızartıcı, utanç verici söz, fiil ve davranışlar" demektir. Âyet bu tür kötülüklerin açığını ve gizlisini yapmayı değil, onlara yaklaşmayı yasaklamaktadır. Bunları yapmak haram olduğu gibi, bunların başlangıcı, sebepleri ve yolları da haramdır. (bk. İsrâ 17/32)

Beşincisi; haklı bir sebep olmadıkça Allah'ın öldürülmesini haram kıldığı cana kıymayın. İslâm, insan hayatını korunması gereken kutsal bir değer olarak kabul etmiş ve haksız yere cana kıymayı en büyük günahlardan saymıştır.

Altıncısı; kötü niyetlerle yetimin malına yaklaşmayın. Yetim, babası ölmüş ve henüz bülüğ çağına ermemiş çocuğa denir. Yetimin velisi, onun haklarını korumada çok dikkatli olmalı, onun malını haksız bir şekilde yemek hususunda Allah'tan korkmalıdır. Çünkü bu konuda çok ciddî ikaz ve tehditler vardır. (bk. Nisâ 4/10) Ancak velî, yetimin malını iyi niyetle ve yetimin yararına kullanabilir. Geliştirmek ve yetime kazanç sağlamak niyetiyle o malı ticârî ve zirâî işlerde çalıştırabilir. O maldan yetime yetecek kadar alabilir, yetimin masraflarını o maldan karşılayabilir. Yetişkinlik çağına geldiğinde de malını kendisine teslim eder.

Yedincisi; ölçüyü ve tartıyı adâletle tam yapın. Hem ölçtüğünüz ve tarttığınız aletleriniz doğru olsun, eksik veya fazla olmasın; hem de ölçüp tartarken eksik veya fazla yapmayın. Dolayısıyla yetim malı olmasa bile, başkasının hakkına tecavüz de haram kılınmıştır.

Allah dostlarından birisi, sağlığında tartı ile ticaret yapan bir adamın ölüm döşeğinde ziyaretine gider. Ona: "Haydi lâ ilâhe illallah de!" diyerek kelime-i tevhidi telkîn edince can çekmekte olan kişi şöyle cevap verir: "O dediğini

söyleyemiyorum. Sanki terazinin dili, dilimin üzerine oturmuş "Lâ ilâhe illallah" dememe mâni oluyor." Ziyarete giden zat: "Sen tartıyı doğru yapmıyor muydun?" diye sorar. Adam: "Elbette doğru yapıyordum, fakat bazı zamanlar farkında olmadan terazinin içinde tozlar kalıyordu" der.

Sekizincisi; akraba bile olsa konuştuğunuz zaman adâletli olun. Gerek hüküm verirken, gerek şâhitlik yaparken, gerekse herhangi bir hususta söz söylediğinizde, akrabanızın aleyhinde bile olsa doğrusunu söyleyin, taraf tutmayın.

Dokuzuncusu; Allah'a ve Allah için verdiğiniz sözleri yerine getirin. Gerek Allah'ın size teklif etmiş olduğu ahitleri, emirleri, yasakları ve gerek sizin Allah'a veya Allah adına başkalarına verdiğiniz ahitleri, nezirleri, yeminleri, akitleri, geçerli olan her çeşit taahhütleri tamâmen yerine getiriniz. Çünkü ahdi bozmak da haramdır.

İşte Peygamberimiz'in tebliğ ettiği dosdoğru yol budur. Rasûlullah (s.a.v.), bu âyeti okuyunca önüne düzgün bir çizgi çekti ve *"İ te bu Allah'ın dosdoğru yoludur"* buyurdu. Sonra o düz çizginin sağından ve solundan çeşitli çizgiler çekti ve *"Bunlar da eytanın insanları çağırdığı yollardır"* buyurdu ve bu âyeti okudu. (İbn Mâce, Mukaddime 1)

Allah Teâlâ, bu âyetlerde sayılan emirleri bir zamanlar İsrâiloğulları'na da bildirmişti:

ثُمَّ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ تَمَامًا عَلَى الَّذ۪ٓي اَحْسَنَ وَتَفْص۪يلًا لِكُلِّ
شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لَعَلَّهُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّهِمْ يُؤْمِنُونَ ﴿١٥٤﴾

154. Nitekim bir zaman da Mûsâ'ya, iyilik edenlere nimetimizi tamamlamak, her şeyi iyice açıklamak üzere bir hidâyet rehberi ve rahmet olarak Tevrat'ı vermiştik ki, bir gün Rablerine kavuşacaklarına gerçekten iman etsinler.

Bütün ilâhî kitaplar hep aynı kaynaktan gelmiştir. Hz. Mûsâ'ya verilen Tevrat da, Peygamberimiz'e indirilen Kur'an da böyledir. Allah Teâlâ Tevrat'ı Mûsâ (a.s.)'a, ilâhî emirlere en güzel şekilde uyan, iyilik sahibi sâlih kullara nimet ve ikramını tamamlamak; dinî hususlarda onların ihtiyaç duyduğu her türlü meseleyi açıklayıp vuzuha kavuşturmak; bir hidâyet rehberi ve bir rahmet kaynağı olarak indirmiştir. Hedef, hitap ettiği insanlara Allah'ı, âhireti, hesabı, cennet ve cehennemi öğretmek ve onların bir gün yeniden dirilip Rablerinin huzuruna varacaklarına inanmalarını sağlamaktır. Bunlar aynı zamanda bütün ilâhî kitapların ortak özellikleridir. Nitekim:

وَهٰذَا كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ مُبَارَكٌ فَاتَّبِعُوهُ وَاتَّقُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَۙ ﴿١٥٥﴾

155. Aynı şekilde bu Kur'an da bizim indirdiğimiz pek yüce ve bereketli bir kitaptır; ona uyun ve ona karşı gelmekten sakının ki Allah'ın rahmetine nâil olasınız.

Kur'an mübârek bir kitaptır. İnsanlara dinî ve dünyevî bakımdan pek çok faydaları vardır. Mânaları çok bereketlidir. Kur'an, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) için bereketli bir kitaptır; çünkü onun kalbine indirilmiş ve onun ahlâkı Kur'an kılınmıştır. Ümmeti için bereketli bir kitaptır; çünkü Kur'an onlarla Rableri arasında kuvvetli bir iptir. Ona sımsıkı sarılan Allah'a ulaşır. Onun emirlerine uygun amel işleyen ve ona karşı gelmekten sakınan ilâhî rahmete nâil olur.

Kur'ân-ı Kerîm'in indiriliş hikmetine gelince:

Kur'an'ı İndirdik ki

اَنْ تَقُولُوا اِنَّمَا اُنْزِلَ الْكِتَابُ عَلٰى طَٓائِفَتَيْنِ مِنْ قَبْلِنَاۖ وَاِنْ كُنَّا عَنْ دِرَاسَتِهِمْ لَغَافِلِينَۙ ﴿١٥٦﴾ اَوْ تَقُولُوا لَوْ اَنَّٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا الْكِتَابُ لَكُنَّٓا اَهْدٰى مِنْهُمْۚ فَقَدْ جَٓاءَكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌۚ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَصَدَفَ عَنْهَاۜ سَنَجْزِي الَّذِينَ يَصْدِفُونَ عَنْ اٰيَاتِنَا سُٓوءَ الْعَذَابِ بِمَا كَانُوا يَصْدِفُونَ ﴿١٥٧﴾

156. Ayrıca: "Bizden önceki iki toplum olan yahudi ve hıristiyanlara kitap indirildi, biz ise onların okuyup üzerinde çalıştıkları gerçeklerden habersizdik" demeyesiniz.

157. Veya: "Eğer bize de kitap indirilseydi, onlardan daha çok doğru yol üzere olurduk" diye itirazda bulunmayasınız. İşte size Rabbinizden apaçık bir delil, doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet geldi. Artık Allah'ın âyetlerini yalanlayan ve onlardan yüz çevirenden daha zâlim kim olabilir? Biz, âyetlerimizden yüz çeviren ve halkı onlardan alıkoyanları, bu tutumları yüzünden, azabın en kötüsüyle cezalandıracağız.

Bu âyetlerde Kur'ân-ı Kerîm'in indirilişinin iki mühim hikmeti üzerinde durulur. Birincisi, onun ilk muhatapları olan Arapların, önceki iki topluma yani yahudi ve hıristiyanlara kendi dillerinde kitabın indirildiğini, onların bunu rahatlıkla okuyup anladıklarını, fakat yabancı bir dil olması sebebiyle kendilerinin bu kitaplardan, taşıdıkları ilâhî buyruklardan bir şey anlamadıklarını, bu sebeple iyi bir kul olma imkânı bulamadıklarını söyleyerek dünya veya âhirette mazeret beyân etmelerine fırsat vermemektir. (bk. Fussilet 41/44)

İkincisi de yine Arapların, kendilerine kitap indirildiği takdirde, bir çok mezhep ayrılığı içinde birbiriyle boğuşan, ellerindeki büyük nimetlerin kıymetini bilmeyen yahudi ve hıristiyanlardan daha doğru yolda olacaklarını söylemelerine, böyle bir mazeret ileri sürmelerine engel olmaktır.

İşte bu ve benzeri hikmetlere binâen, önce Araplara, onlardan sonra da kıyâmete kadar gelecek bütün nesillere, Allah'a kulluğun yollarını göstermek üzere Kur'an indirilmiştir. Artık iman edip gerçeğe teslim olmak için beklenecek bir zaman yoktur:

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّٓا اَنْ تَأْتِيَهُمُ الْمَلٰٓئِكَةُ اَوْ يَأْتِيَ رَبُّكَ اَوْ يَأْتِيَ بَعْضُ
اٰيَاتِ رَبِّكَۜ يَوْمَ يَأْت۪ي بَعْضُ اٰيَاتِ رَبِّكَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا ا۪يمَانُهَا لَمْ
تَكُنْ اٰمَنَتْ مِنْ قَبْلُ اَوْ كَسَبَتْ ف۪ٓي ا۪يمَانِهَا خَيْرًاۜ قُلِ انْتَظِرُٓوا اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٥٨﴾

158. Onlar iman etmek için neyi beliyorlar? Ölüm veya azap meleklerinin gelmesini mi? Haklarında Rabbinin azap hükmünü verip bunu icraya koymasını mı? Yahut Rabbinin kıyâmetle ilgili bazı alâmetlerinin ortaya çıkmasını mı? Fakat Rabbinin bunlar türünde bir âyetinin geldiği gün, eğer kişi daha önce iman etmemiş veya imanı bir iddiadan ibaret kalıp onunla hayırlı bir iş yapmamış ise, artık o gün inanması kendisine bir fayda sağlamaz. Onlara: "Bekleyin bakalım, şüphesiz biz de bekliyoruz" de!

Müşriklere ve onların durumunda olan herkese, iman etmeleri için artık neyi beklediklikleri sorulmaktadır:

• **"Melekler onlara pençelerini uzatarak: «Haydi çıkarın canlarınızı!» derler"** (En'âm 6/93) buyruğunca, ellerini uzatıp, gırtlaklarına binip, sırtlarına vura vura canlarını çıkaracak ölüm veya azap meleklerinin gelmesini mi bekliyorlar?

• Veya Rabbin gelmesini, azabının vuku bulmasını, yahut **"Rabbinin emri gelip melekler sıra sıra dizildiği zaman! O gün cehennem de bütün dehşetiyle getirilir. İnsan o gün, bütün yaptıklarını birer birer hatırlar; ama bu hatırlamanın ona ne faydası olur ki?"** (Fecr 89/22-23) âyetlerinin haber verdiği gibi, haklarında en son ilâhî hükmün ortaya çıkmasını mı bekliyorlar?

• Yoksa başlarına taş yağması, göğün parçalanıp üzerlerine düşmesi veya kıyâmet alametlerinin ortaya çıkması gibi fiilen yok olmalarına delâlet eden ve kendilerini inanmaya mecbur bırakacak olan Rabbinin bazı alâmetlerinin gelmesini mi bekliyorlar?

Kalpte imanın ekilip mahsûlünün elde edilme zamanı, âhiret hayâtı değil, dünya hayâtıdır. Nitekim Efendimiz (a.s.): *"Dünya âhiretin tarlasıdır"* (Aclûnî, *Ke fu'l-hafâ,* I, 494) buyurmaktadır. Şu halde dünyada kalbine iman tohumunu ekmeyen veya o iman gücüyle sâlih ameller işleyip hayır kazanmayan kişiye âhirette iman tohumunu ekip geliştirmeyi arzu etmesinin bir faydası olmaz. Sâlih ameller ise güzel sözü yani "lâ ilâhe illallah" kelimesini yükseltip büyütür (bk. Fâtır 35/10), Rabbinin izniyle her zaman yemiş veren meyveli güzel bir ağaç hâline getirir. (bk. İbrâhim 14/25-26) O ağacın meyveleri mârifet, muhabbet,

gerçekleri müşâhede, Allah'a kavuşma ve ahlâkî kemâle ermektir. Dinî gerçeklere sırt çevirenler ise bu mânevî nimetlerden mahrum bırakılacaklardır:

إِنَّ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيَعًا لَسْتَ مِنْهُمْ فِي شَيْءٍ ط إِنَّمَا
أَمْرُهُمْ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ يُنَبِّئُهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿١٥٩﴾

159. Dinlerini parça parça edip fırka fırka olanlar yok mu, senin onlarla hiçbir alâkan yoktur. Onların işi ancak Allah'a kalmıştır. Sonra Allah, yaptıklarını kendilerine bir bir haber verecektir.

"Dinlerini parçalayıp fırka fırka olanlar" ifadesi yahudiler ve hıristiyanları içine aldığı gibi müşrikleri ve kâfirleri, hatta bu duruma düşen müslümanları da içine almaktadır. Çünkü kurtuluşları için Yüce Allah'ın gönderdiği dine tâbi olmayan, yanlış tevil ve yorumlarla onu bozmaya çalışan, Allah'ın emretmemiş olduğu şeyleri uydurup bid'at olarak ortaya çıkaran kimseler dinlerini parçalamış olurlar.

Âyet-i kerîmede aynı zamanda, ileride İslâm'ın ruhuna aykırı bir tarzda ortaya çıkacak çeşitli İslâm fırkalarına da işaret bulunmaktadır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.):

"*Yahudiler yetmi bir fırkaya ayrıldılar. Onlardan bir tanesi hâriç, diğerlerinin tamamı cehennemdedir. Hıristiyanlar da yetmi iki fırkaya ayrıldılar. Onlardan bir fırka hâriç diğerlerinin tamamı cehennemdedir. Ümmetim ise yetmi üç fırkaya ayrılacaktır. Bunlardan biri hâriç diğerleri cehennemdedir*" buyurur. "O bir tane kurtulan grup kimlerdir ya Rasûlallah?" süaline cevap olarak da: "*Onlar, benim ve ashâbımın üzerinde gittiğimiz yolda gidenlerdir*" buyurur. (Ebû Dâvûd, Sünnet 1; Tirmizî, İman 18)

İyilik ve kötülüklerin cezasına gelince:

مَنْ جَاءَ بِالْحَسَنَةِ فَلَهُ عَشْرُ أَمْثَالِهَا ج وَمَنْ جَاءَ بِالسَّيِّئَةِ فَلَا يُجْزَى
إِلَّا مِثْلَهَا وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿١٦٠﴾

160. Kim bir iyilik yaparsa, yaptığının on katıyla mükâfatlandırılacaktır. Kim de bir kötülük yaparsa ancak o kötülüğe denk bir ceza görecektir. Kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacaktır.

İyilikler en az bire on mükâfatlandırılır. Bu, asgari sınırdır. Üst sınırı ise belirlenmemiştir. Bakara sûresi 261. âyette bire yedi yüz ve duruma göre onun katları, yani bire bin dörtyüz, iki bin sekizyüz... va'dedilmektedir. Şu misâl ne kadar ibrete şâyandır:

Güney Arnavutluk'ta fakir bir kadın vardı. Bir kış günü gariban bir çocuğun perişan hâline dayanamayarak ona bir çift eski partal ayakkabı verdi. Zaman geldi bu çocuk devşirme usûlüyle Osmanlı sarayına girdi. Orada yükseldi ve Ayaz Paşa ismiyle meşhur oldu. Ancak Ayaz Paşa eski günlerini unutmamış, o eski pabuçlarını da bir yere saklamıştı. Paşa olunca bu pabuçların içini altınla doldurdu ve bir şükran ifadesi olarak o fakir kadına gönderdi. (İlber Ortaylı, *Osmanlıyı Yeniden Ke fetmek,* s. 30)

Bu misâl, muhtâca yardım etmenin dünyevî bir faydasını göstermektedir. Kim bilir âhiretteki faydası nasıl olacaktır?!.

Günahlar ve kötülüklere gelince, bunlar affedilmeyip cezalandırılması gerektiği zaman, fazla değil yapılan kötülüğün tam dengi bir ceza ile cezalandırılır. Hiç kimseye zerre kadar zulmedilmez, haksızlık yapılmaz. Ne iyilik sahiplerine, yaptıkları iyilikten eksik mükâfat verilir; ne de kötülük sahiplerine, kötülüklerinden fazla ceza verilir. İşte Allah'ın dîni böyle dosdoğru bir dindir:

قُلْ اِنَّن۪ي هَدٰين۪ي رَبّ۪ي اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَق۪يمٍۚ د۪ينًا قِيَمًا مِلَّةَ اِبْرٰه۪يمَ حَن۪يفًاۚ وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٦١﴾ قُلْ اِنَّ صَلَات۪ي وَنُسُك۪ي وَمَحْيَايَ وَمَمَات۪ي لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿١٦٢﴾ لَا شَر۪يكَ لَهُۚ وَبِذٰلِكَ اُمِرْتُ وَاَنَا۬ اَوَّلُ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿١٦٣﴾

161. De ki: "Şüphesiz Rabbim beni dosdoğru bir yola eriştirdi; doğru, her bakımdan kusursuz, hiçbir eğriliği olmayan bir dîne, bâtıldan uzaklaşıp hakka yönelen İbrâhim'in dînine! İbrâhim, hiçbir zaman müşriklerden olmadı."

162. De ki: "Şüphesiz benim namazım, bütün ibâdetlerim, hayatım ve ölümüm, Âlemlerin Rabbi Allah içindir."

163. "O'nun hiçbir ortağı yoktur. Ben bununla emrolundum ve ben müslümanların ilkiyim."

Allah'ın, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz'e ihsân ettiği din dosdoğru, eğriliği, eksikliği ve fazlalığı olmayan İslâm dînidir. Bu din, Allah'ın birliği inancı üzerine binâ edilen Hz. İbrâhim'in dîninin bir devamıdır. Bu dînin amelî hususiyeti de, kulun namazının, kurbanının, her türlü ibâdetinin, hayat ve ölümünün sadece Âlemlerin Rabbi Allah için olmasıdır. Her ibâdetin ve her hayırlı işin bu inanç, bu niyet ve bu ihlasla yapılmasıdır. Peygamber (s.a.v.)'e bu emredildiği gibi, ona inananlara da bu emredilmiştir. Nitekim **"Ben bununla emrolundum ve ben**

müslümanların ilkiyim" (En'âm 6/163) cümlesi, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in, kendisine emredilen ilâhî emirlere süratle uyup yerine getirmesini, o emirlerin kendine mahsus olmayıp, herkese bunların emredildiğini ve bütün müslüman olanların ona uyması gerektiğini açıklamaktadır.

Buna rağmen inkârcılar, müslümanları kendi hayat tarzlarını kabule çağırır veya bu hususta onları zorlarlarsa, kendilerine şöyle bir cevabın verilmesi tavsiye edilmektedir:

قُلْ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغٖي رَبًّا وَهُوَ رَبُّ كُلِّ شَيْءٍۜ وَلَا تَكْسِبُ كُلُّ نَفْسٍ اِلَّا عَلَيْهَاۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ اُخْرٰىۚ ثُمَّ اِلٰى رَبِّكُمْ مَرْجِعُكُمْ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ فٖيهِ تَخْتَلِفُونَ ﴿١٦٤﴾

164. De ki: "Allah her şeyin Rabbi iken ben kendime O'ndan başka bir Rab mi arayacağım. Sevap veya günah herkesin kazancı yalnız kendinedir. Hiçbir günahkâr bir başkasının günahını yüklenmez. Sonunda dönüşünüz Rabbinize olacak ve hakkında anlaşmazlığa düştüğünüz hususları O size bir bir haber verecektir."

Müşriklerin ve inkâra saplanmış zavallıların Peygamber Efendimiz'e: "Gel bizim dînimize dön, dünya ve âhiret ne istersen biz sana kefil oluruz"; mü'minlere de: "Geliniz, bizim yolumuzda yürüyünüz, günahlarınız bizim boynumuza olsun" (bk. Ankebût 29/12) demelerine karşı verilecek cevâbı, bu âyet-i kerîme öğretmektedir.

Netice itibariyle:

وَهُوَ الَّذٖي جَعَلَكُمْ خَلَٓائِفَ الْاَرْضِ وَرَفَعَ بَعْضَكُمْ فَوْقَ بَعْضٍ دَرَجَاتٍ لِيَبْلُوَكُمْ فٖي مَٓا اٰتٰيكُمْۜ اِنَّ رَبَّكَ سَرٖيعُ الْعِقَابِۘ وَاِنَّهُ لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿١٦٥﴾

165. Sizi yeryüzünün halîfeleri yapan, verdiği nimetlerle sizi imtihan etmek için bir kısmınıza diğerlerinden üstün dereceler veren O'dur. Şüphesiz Rabbin, azabı pek çabuk olandır; bununla beraber O, elbette çok bağışlayıcıdır ve engin merhamet sahibidir.

İnsanın halîfe kılınması, onun için büyük bir şereftir. Diğer bütün yaratıklar insanın emrine verilmiştir ve ona hizmet ederler. Buradaki اَلْخَلَائِفُ (halâif) kelimesinden "birbiri ardınca gelen nesiller" mânasını anlamak da mümkündür. Allah Rasûlü (s.a.v.), peygamberlerin sonuncusu, ümmeti de diğer ümmetlerin yerine geçmiş son ümmettir.

Cenâb-ı Hak mal, mülk, sağlık, sıhhat ve afiyet, makam ve mevki, fizikî yapı, akıl ve şeref bakımından insanların bazılarını diğer bazılarına üstün kılmıştır. Bunun tek gayesi, herkesi sahip olduğu imkânlarla imtihan etmektir. Verilen nimetleri yerinde kullanıp kullanmadıklarını, bu hususta hangisinin daha başarılı olduğunu ortaya çıkarmaktır. (bk. Zuhruf 43/32) Dolayısıyla herkes, sahip olduğu nimetlerin birer imtihan sorusu olduğunu ve bir gün bunların hesabını vereceğini asla unutmamalıdır. Kulluk hayatını devam ettirirken günahlar konusunda Allah'ın azabından korkmalı; güzel amellere devam etmek suretiyle O'nun rahmet ve mağfiretinden de ümitvâr olmalıdır. Allah'ın azabı ve rahmetiyle alakalı olarak Sevgili Peygamberimiz şöyle buyurur:

"Eğer mü'min Allah'ın katında bulunan cezayı bilseydi, hiç kimse O'nun cennetini ummazdı. Kâfir de Allah'ın katında bulunan rahmetin derecesini bilseydi, hiç kimse cennetten ümit kesmezdi." (Müslim, Tevbe 23; Tirmizî, Deavât 99)

En'âm sûresinin son âyetinde yer alan "istıhlâf" yani halîfe kılma ve insanın tâbi tutulduğu imtihanın geçmişten beri meydana gelme şeklini dikkat çekici örnekleriyle açıklamak üzere A'râf sûresi başlıyor:

سُورَةُ الْأَعْرَافِ

7- A‘RÂFSÛRESİ

7. A‘RÂF SÛRESİ

A‘râf sûresi Mekke’de nâzil olmuştur. 206 âyettir. İbretli “Ashâb-ı sebt” kıssasını anlatan 163-170. âyetlerin Medine’de indiğine dair rivayetler vardır. Mushaf tertibine göre 7, iniş sırasına göre 39. sûredir. İsmini 46 ve 48. âyetlerde geçen اَلْأَعْرَافُ (A‘râf) kelimesinden alır. “A‘râf ”, cennetle cehennem arasında bulunan yerin ismidir. Bu sûrenin ayrıca Mîsâk ve Mîkat diye isimleri de vardır.

Konusu

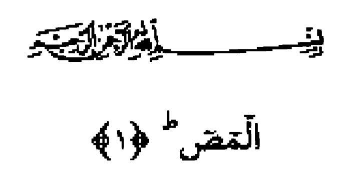
A‘râf sûresi, hacmine uygun genişlikte ele aldığı Hz. Âdem, Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. Şuayb ve Hz. Mûsâ kıssaları çerçevesinde Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz’in getirdiği Kur’an’ın gerçek bir kitap olduğunu, ona iman ve itaatin gerekli olduğunu; çünkü âhiretin, hesabın, cennet ve cehennemin kaçınılması imkânsız bir akıbet olduğunu son derece tesirli misallerle ve ibretli tablolarla beyân eder. Ehl-i kitaba da yer yer atıflarda bulunarak, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in sadece Araplara gönderilmiş bir peygamber olmadığını, onun tebliğinin kıyâmete kadar bütün insanlığı içine aldığını vurgular. Rasûlullah (s.a.v.) ve ona inananlara da, İslâm’ı tebliğ ederken dikkat etmeleri gereken hususları hatırlatır. Özellikle din düşmanlarının tahriklerine karşı sabırlı ve tahammüllü olmalarını; hissî davranıp hedeflerine zarar verecek herhangi bir yanlış adım atmamalarını öğütler.

Fazileti

Rivayete göre Allah Rasûlü (s.a.v.), A‘râf sûresini ikiye bölerek akşam namazında tilâvet etmiştir. (Buhârî, Ezân 98; Nesâî, İftitâh 67)

Kur'an'a Uyun

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Mîm. Sād.

Bu harflere "hurûf-i mukataa" denilir. Bir kısım mânalar ifade ettikleri söylenmekle beraber, bunların, Allah ile Peygamber'i arasında bir şifre olduğu kabul edilir. (bk. Bakara 2/1)

Kur'ân-ı Kerîm'in indiriliş hikmetini açıklamak üzere buyruluyor ki:

لِلْمُؤْمِنٖينَ ﴿٢﴾ كِتَابٌ اُنْزِلَ اِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فٖى صَدْرِكَ حَرَجٌ مِنْهُ لِتُنْذِرَ بِهٖ وَذِكْرٰى

2. Bu Kur'an, kendisiyle insanları uyarman ve mü'minlere öğüt vermen için sana indirilen bir kitaptır. Onu tebliğ etme işinden ve buna karşılık alacağın tepkiden dolayı sakın göğsünde bir daralma olmasın!

Kur'ân-ı Kerîm'in muhataplarını "inananlar ve inanmayanlar" diye ikiye ayırmak mümkündür. İnanmayanlar için bu kitap baştan sona bir uyarı ve korkutmadır. İnananlar için de bir öğüt, nasihat ve hatırlatmadır. Onlara yapmaları gereken işleri, sakınmaları gereken yanlışları, iman ettikleri halde ayrıntılarını unuttukları hususları hatırlatır. Peygamberin vazîfesi ise Kur'an'ı insanlara ulaştırmak; onunla kâfirleri uyarmak ve mü'minlere hatırlatmada bulunmaktır. Bunu yaparken de, karşılaşabilecekleri bir kısım zorluklar ve engellemeler sebebiyle içlerinde bir daralma ve sıkıntı duymamaktır.

Gerçekten de câhiliyet karanlığına gömülmüş ve azgınlaşmış insanları ciddi bir eğitim ve öğretim süzgecinden geçirerek, onların içinden, sonradan gelecek nesillere örnek olacak bir toplum inşa edebilmek kolay bir durum değildir. Hatta son derece zor bir iştir. Bu zorluğu, Kur'an'ın emrine boyun eğip hakkı meydana çıkarmak uğrunda meşakkatlere göğüs gerenlerden, tıpkı Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in yaptığı gibi, beşer hayatının her yönünü Allah'ın iradesine uygun olarak temelden değiştirmeyi hedef alanlardan başkasının tam olarak idrak ve tasavvur etmesi mümkün değildir.

Bu âyet Peygamber'e hitap edip ona vazîfesini hatırlatırken, gelen âyet de tüm insanlara hitap ederek, münkirleri öncelikle küfür ve şirkten, mü'minleri de günahlardan korunarak Kur'an'ın emir ve yasaklarına uymaya dâvet eder:

مَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢﴾ اِتَّبِعُوا مَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ وَلَا تَتَّبِعُوا مِنْ دُونِهٖٓ اَوْلِيَٓاءَۜ قَلِيلًا

3. Rabbinizden size indirilen Kur'an'a uyun; Allah'tan başkasını dost ve yardımcı edinip de onların ardından gitmeyin. Ne de az düşünüp öğüt alıyorsunuz.

Ölçü, kitaptır. Bu sebeple doğru olan, kitabın ölçülerine göre hareket etmektir. Kitaba aykırı olan, Cenâb-ı Hakk'ın emir ve yasaklarına aykırı bulunan hususlarda hiç kimseye tâbi olmamak gerekir. Bu sebeple âyet, aklımızı kullanmaya yönlendirerek, **"Ne de az düşünüp öğüt alıyorsunuz"** (A'râf 7/3) ikazıyla sona ermekte; peşinden de, ilâhî gerçeklerden öğüt almayanların tepelerine inen ceza ve azaplar ibretli bir misal olarak haber verilmektedir:

وَكَمْ مِنْ قَرْيَةٍ اَهْلَكْنَاهَا فَجَٓاءَهَا بَأْسُنَا بَيَاتًا اَوْ هُمْ قَٓائِلُونَ ﴿٤﴾ فَمَا
كَانَ دَعْوٰيهُمْ اِذْ جَٓاءَهُمْ بَأْسُنَٓا اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا اِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٥﴾

4. Biz nice memleketleri helâk ettik. Geceleyin uyurlarken veya gündüz vakti dinlenirlerken azabımız ansızın başlarına çöküverdi.

5. Onlara azabımız geldiğinde son söz ve çığlıkları ancak: "Biz, gerçekten zâlimlermişiz" demek oldu.

Allah Teâlâ nüfusu hayli kalabalık şehirlerden اَلْقَرْيَةُ (karye) "köy" diye söz etmektedir. İçinde iman eden tek kişi bulunmayan bir şehirden böyle söz etmesi, ora halkını küçültmek ve horlamak içindir.

Azabın gelmesi için "geceleyin uyurken" ve "gündüz istirahat ederken" şeklinde özellikle iki vakit belirlenmiştir. Çünkü bunlar dinlenme ve istirahat zamanı olup bu vakitlerde azap beklentisi asgari seviyededir. Ayrıca insanın ummadığı bir nimetle karşılaşması onu daha çok sevindirdiği gibi, beklemediği bir belâ ile karşılaşması da ona daha fazla zorluk ve sıkıntı verir. Dolayısıyla onlar, beklemedikleri bir anda ansızın azapla karşılaşmışlar ve neye uğradıklarına şaşırmışlardır.

Bahsedilen bu felaketler, onların sadece dünyadaki azaplarıdır. Bunun arkasından bir gün gelecek ve yaptıklarının hesabı görülecektir:

فَلَنَسْـَٔلَنَّ الَّذِينَ اُرْسِلَ اِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ الْمُرْسَلِينَۙ ﴿٦﴾ فَلَنَقُصَّنَّ
عَلَيْهِمْ بِعِلْمٍ وَمَا كُنَّا غَٓائِبِينَ ﴿٧﴾

6. Biz elbette kendilerine peygamber gönderilenleri de sorguya çekeceğiz, gönderilen peygamberleri de mutlaka sorguya çekeceğiz.

7. Sonra olup biten her şeyi kesin bir bilgiye dayanarak kendilerine anlatacağız. Çünkü biz, hiçbir zaman onlardan uzak ve habersiz değildik.

Cenâb-ı Hak, kendilerine peygamber gönderilen fert ve toplumlara: **"Peygamberlerin dâvetine ne cevap vermiştiniz?"** (Kasas 28/65) diye soracak; peygamberlere de: **"Tebliğinize karşılık ümmetlerinizden nasıl bir mukâbele gördünüz?"** (Mâide 5/109) diye soracaktır. Bu sorgulamadan maksad, o dehşetli günde inkârcıları peygamberlerin huzurunda azarlamak, paylamak, susturmak ve rezil etmektir. Peygamberlere sorulduğu zaman onlar: **"Bizim bu hususta hiçbir bilgimiz yoktur. Şüphesiz bütün gizlilikleri hakkiyle bilen ancak sensin"** (Mâide 5/109) diyeceklerdir. Bunun üzerine Yüce Yaratıcı, en gizli durumlarına varıncaya kadar özellikle inkârcı ve günahkârların veya istediği her kimsenin yaptıklarını, içlerinde sakladıklarını, gizlediklerini nihâyetsiz ilmiyle ortaya serecektir. Bunun bir sonucu olarak:

وَالْوَزْنُ يَوْمَئِذٍ الْحَقُّ فَمَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ فَأُولٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ فَأُولٰئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا أَنْفُسَهُمْ بِمَا كَانُوا بِآيَاتِنَا يَظْلِمُونَ ﴿٩﴾

8. Gerçek tartı o gün olacaktır. Artık kimin iyilikleri tartıda ağır gelirse, işte onlar nihâî başarı ve kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

9. Kimin de iyilikleri tartıda hafif gelirse, işte onlar, âyetlerimize karşı çıkmaları yüzünden kendilerini ziyan edenlerdir.

Terazilerin konması ve amellerin tartılmasıyla ilgili olarak bir diğer âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Kıyâmet günü biz adâlet terâzilerini kuracağız da hiç kimseye en küçük bir haksızlık yapılmayacak. Yapılan iş hardal tanesi kadar bile olsa, biz onu getirip mizana koyacağız. Hesap görücü olarak biz yeteriz!"** (Enbiyâ 21/47)

O zorlu hesabı gözardı etmeksizin Allah Teâlâ'yı tanıyıp O'nun ahlâkıyla ahlâklanabilmek ve kullukta kemâle erebilmek için yaratılışımızın başlangıcını, nereden gelip nereye gittiğimizi derinden derine tefekkür etme zarureti vardır:

وَلَقَدْ مَكَّنَّاكُمْ فِي الْأَرْضِ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعَايِشَ قَلِيلًا مَا تَشْكُرُونَ ﴿١٠﴾

10. Gerçek şu ki sizi yeryüzüne yerleştirdik; orada sizin için geçim vasıta ve kaynakları var ettik. Fakat siz ne kadar az şükrediyorsunuz!

Allah Teâlâ yeryüzünü bizim için kalacağımız, hayatımızı sürdüreceğimiz bir vatan, öldüğümüzde de içinde istirahat edeceğimiz bir karargâh kılmıştır. Âyet-i kerîmede: **"Sizi topraktan yarattık, yine sizi oraya döndüreceğiz ve bir kez daha sizi diriltip oradan çıkaracağız"** (Tâhâ 20/55) buyrulur. Rabbimiz bize

tabiat kuvvetleri üzerinde tasarrufta bulunabileceğimiz güç ve kudret bahșetmiștir. Bunlarla birlikte hayatımızın devamı için gerekli olan yeme, içme, giyme ve barınma imkânlarını, her türlü ihtiyacımızı karșılayacak vasıtaları lutfetmiștir. Bu büyük nimetlere karșılık bize düșen vazîfe, gücümüz yettiğince șükretmektir.

İnsanın üzerindeki büyük nimetlerin farkında olabilmesi için yaratılıșın bașlangıcına bakmasını sağlamak ve ona kendini șükürden alıkoyan İblîs'le olan mücadelesini hatırlatmak üzere șöyle buyruluyor:

وَلَقَدْ خَلَقْنَاكُمْ ثُمَّ صَوَّرْنَاكُمْ ثُمَّ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَۗ فَسَجَدُوٓا اِلَّٓا اِبْل۪يسَؕ لَمْ يَكُنْ مِنَ السَّاجِد۪ينَ ﴿١١﴾

11. Sizi yarattık, sonra size șekil ve biçim verdik, sonra da meleklere: "Âdem'e secde edin!" buyurduk. Hepsi hemen secde etti. İblîs müstesnâ; o, secde edenlerden olmadı.

Hz. Âdem için sözkonusu edilen yaratılma ve șekil verilme gerçeği, onun neslinden gelen bütün insanlar için geçerlidir. Aynı șekilde meleklerin Âdem'e secdesi de, sadece kiși olarak Âdem'e değil, tüm insan cinsine ait bir keyfiyettir. Bu sebeple âyetin hitabı bir kișiye veya gruba değil, genel olarak insan cinsine yöneltilmiștir. Allah Teâlâ'nın "Âdem'e secde edin!" emrine, bütün melekler hemen icâbet edip secde ettikleri halde İblîs secde etmemiștir:[3]

قَالَ مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَؕ قَالَ اَنَا۬ خَيْرٌ مِنْهُۚ خَلَقْتَن۪ي مِنْ نَارٍ وَخَلَقْتَهُ مِنْ ط۪ينٍ ﴿١٢﴾ قَالَ فَاهْبِطْ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ اَنْ تَتَكَبَّرَ ف۪يهَا فَاخْرُجْ اِنَّكَ مِنَ الصَّاغِر۪ينَ ﴿١٣﴾

12. Allah: "Ey İblîs! Emrettiğim zaman seni secde etmekten alıkoyan nedir?" diye sordu. İblîs: "Ben ondan daha üstünüm. Çünkü beni ateșten onu ise çamurdan yarattın" dedi.

13. Allah: "Öyleyse hemen in o cennetten! Orada büyüklük taslamaya hakkın yok. Haydi defol! Çünkü sen așağılık kimselerden birisin!" buyurdu.

Âdem'e secde emrine kadar Allah Teâlâ, İblîs'in içinde tașıdığı isyan duygularını harekete geçirecek hiçbir emir vermemiș ve imtihan etmemiști. Dolayısıyla İblîs'in o zamana kadar meleklerin arasında bulunması ve isyan etmemesi, hâdiselerin kendi istek ve temâyüllerine uygun tarzda gerçekleșmesiyle alakalı idi. Âdem'i yaratıp ona secdeyi farz kılınca, bu imtihan

İblîs’in isyan duygularını harekete geçirmiş ve onun o zamana kadar gizlediği iç yüzünü ortaya çıkarmıştır.

13. âyette geçen الصَّاغِرِينَ (sâğirîn) kelimesi, “kendi kendini zelîl eden, haysiyetini çiğnettiren, aşağı ve bayağı kimse” mânasına gelmektedir. İblîs, sadece Allah’ın yarattığı bir kul olduğu halde, kendini beğenen, büyüklük taslayan düşüncesiyle zillet içinde olmayı bizzat kendisi istedi. Yapacağı secdenin, asaletini ve şerefini alçaltacağını düşünerek kendini yaratan Rabbinin emrine küstahça karşı geldi. Üstünlük ve mükemmelliği hakkında, sanki bunlar ona aitmiş gibi gurur, kibir ve kendini beğenmişlik tasladı. Dolayısıyla bu durum onu aşağılamış, sefil ve bayağı bir hale getirmiş ve bu alçaklığın sorumlusu da bizzat kendisi olmuştur.

Secdeden kaçınan İblîs, bu kez isyanına isyan katmak ve azgınlığını uzun bir zaman sürdürebilmek için bir çıkış yolu arıyor:

قَالَ أَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿١٤﴾ قَالَ إِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿١٥﴾

14 İblîs: “İnsanların yeniden diriltileceği güne kadar bana yaşama fırsatı ver” dedi.

15. Allah da: “Tamam, artık sen kendine yaşama fırsatı verilenlerden birisin” buyurdu.

İblîs, öldükten sonra tekrar diriliş ve hesaba çekilme gününe kadar kendisine mühlet verilmesini istedi. Aslında bu talebiyle o, hiç ölmeme arzusunu dile getirmiş oldu. Çünkü diriliş gününden sonra artık bir daha ölümün olmadığını biliyordu. Kullarının dualarını işiten ve onlara icâbet eden Cenâb-ı Hak, İblîs’in talebini de bütünüyle reddetmemiş, ona müsaade buyurmuştur. Fakat bu süre, İblîs’in istediği diriliş gününe kadar değil, Allah’ın diledikleri hâriç herkesin öleceği (bk. Zümer 39/68), vakti belli bir güne, sûra ilk kez üfürüldüğü zamana kadardır. (bk. Hicr 15/37-38)

İblîs’e süre verilmesinin en mühim hikmeti; insanları imtihan etmek, ihlaslı olanlarla kötü arzularına uyanları ayırmak ve şeytana karşı gelenlerin kat kat sevap kazanmalarına vesile olmaktır. Ancak meselenin bu ince hikmet boyutunu kavrayıp İblîs’le zor bir mücadeleye girişmek herkesin başarabileceği bir iş değildir. Çünkü İblîs bu konuda son derece ısrarcıdır:

قَالَ فَبِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأَقْعُدَنَّ لَهُمْ صِرَاطَكَ الْمُسْتَقِيمَ ﴿١٦﴾ ثُمَّ
لَآتِيَنَّهُمْ مِنْ بَيْنِ أَيْدِيهِمْ وَمِنْ خَلْفِهِمْ وَعَنْ أَيْمَانِهِمْ وَعَنْ شَمَائِلِهِمْ
وَلَا تَجِدُ أَكْثَرَهُمْ شَاكِرِينَ ﴿١٧﴾ قَالَ اخْرُجْ مِنْهَا مَذْؤُمًا مَدْحُورًا

لَمَنْ تَبِعَكَ مِنْهُمْ لَأَمْلَأَنَّ جَهَنَّمَ مِنْكُمْ أَجْمَعِينَ ﴿١٨﴾

16. Bunun üzerine İblîs şunları söyledi: "Beni azdırmana karşılık, yemin olsun ki ben de kullarını saptırmak için senin doğru yolun üzerinde pusu kurup oturacağım."

17. "Sonra onlara mutlaka önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım. Sen de onların çoğunu şükredici bulamayacaksın" dedi.

18. Allah da: "Kınanmış ve rahmetimden kovulmuş olarak haydi defol oradan! Artık insanlardan kim sana uyarsa, yemin olsun ki, hepinizi cehenneme tıkayacağım" buyurdu.

Sayılan dört yön, düşmanın bir kişiye veya orduya saldırabileceği dört yöndür. İblîs'in bu dört yönden gelmesini şu şekilde izah etmek mümkündür:

"Önlerinden": Âhiret yönünden onlara sokulacağım. Onları âhiret hakkında şüpheye düşüreceğim. Yine hasedi onlara sevimli gösterip, o zamanda yaşayan âlimlere ve faziletli insanlara hased etmeye; onların güzel hal, fiil ve sözlerine dil uzatmaya sevk edeceğim.

"Arkalarından": Dünya cihetinden yanlarına sokulup onları dünyaya rağbet ettireceğim. Yine asabiyet; ırkçılık, soy sopla övünmeyi onlara cazip gösterip, ashâb-ı kirâma, tabiîne ve önceden yaşamış sâlih insanlara dil uzatmaya ve onları ayıplamaya yönlendireceğim.

"Sağlarından": Onlara, yapmış oldukları iyilikler yoluyla yaklaşacağım. Onları ucub yani yaptığını beğenip onunla övünmeye ve riyâya düşüreceğim.

"Sollarından": Onlara günahları tarafından yaklaşıp günahları kendilerine süslü göstereceğim. Benim bu tahriklerim sonucunda onlar, doğru yol olan iman, İslâm ve ihsân çizgisinden sapacak, nankörlük yolunu tutacak ve böylece şükredici kullardan olamayacaklardır.

Bunun üzerine Allah Teâlâ İblîs'e, kınanmış, yerilmiş ve rahmetinden kovulmuş olarak cennetten çıkmasını söyler. Cehennemi de İblîs'e uyan cin ve insanlarla dolduracağına yemin eder. Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Cehennem ve cennet birbirleriyle tartı tılar. Cehennem:

«- Bana zorbalar ve büyüklenenler girecek» dedi. Cennet ise:

«- Bana da güçsüzler ve miskinler girecek» diye cevap verdi. Allah Teâlâ cehenneme:

«- Sen benim azabımsın; seninle dilediğime azab ederim» buyurdu. Cennete de:

«- Sen de benim rahmetimsin; seninle dilediğime rahmet ederim. Sizden her birinizi dolduracaklar var» buyurdu." (Buhârî, Tefsir 50/1; Müslim, Cennet 36)

Peki İblîs, cennete yerleştirilen Âdem ve Havva'yı isyana nasıl sürükledi:

İblîs'in Âdem'e secdeden kaçınması hakkında bk. Bakara 2/34.

Âdem ve Havva Şeytana Kanıyor

وَيَآ اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ فَكُلَا مِنْ حَيْثُ شِئْتُمَا وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظَّالِمِينَ ﴿١٩﴾ فَوَسْوَسَ لَهُمَا الشَّيْطَانُ لِيُبْدِيَ لَهُمَا مَا وُرِيَ عَنْهُمَا مِنْ سَوْاٰتِهِمَا وَقَالَ مَا نَهٰيكُمَا رَبُّكُمَا عَنْ هٰذِهِ الشَّجَرَةِ اِلَّٓا اَنْ تَكُونَا مَلَكَيْنِ اَوْ تَكُونَا مِنَ الْخَالِدِينَ ﴿٢٠﴾ وَقَاسَمَهُمَٓا اِنّ۪ي لَكُمَا لَمِنَ النَّاصِح۪ينَۙ ﴿٢١﴾

19. Allah: "Ey Âdem! Sen de eşinle beraber cennete yerleşin. Dilediğiniz yerden canınızın çektiği her çeşit nimetten yiyin, için. Fakat şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zâlimlerden olursunuz!" buyurdu.

20. Derken şeytan, gözlerinden gizlenmiş edep yerlerini açığa çıkarmak ve fıtratlarında yer alıp da o ana kadar farkında olmadıkları şehvet duygularını kamçılayıp onları isyana sürüklemek için her ikisine de fısıldayarak şu telkinde bulundu: "Rabbiniz size bu ağacı, sırf melek olmamanız veya burada ebediyen kalmamanız için yasakladı."

21. Bir de ardından: "Gerçekten ben sizin iyiliğiniz için öğüt veriyorum" diye yemin üstüne yemin etti.

İlâhî huzurdan kovulduktan sonra insana düşmanlığını yeminle ve açıktan ilan eden, bu hususta Rabbinden izin de alan İblîs, hemen harekete geçerek Âdem ve eşine vesvese verdi. Kalplerine girip sinsî düşünceleri üflemeye, tekrar tekrar telkin etmeye başladı. Hedefi, azgınlığının ortaya çıkmasına yegane âmil olan insanın ayaklarını kaydırmak, onu cennetten çıkarmak ve aşağıların aşağısına yuvarlamaya çalışmaktı. Bunu başarmak için de düşmanının en zayıf noktasını yakalaması gerekiyordu. Nihâyetinde bu noktayı da buldu. Daha önce birbirine kapalı bulunan avret yerlerinin ve farkında olmadıkları şehvet duygularının açığa çıkıp onlara görünmesini sağlayacaktı. Halbuki Âdem ve Havva, o zamana kadar avret yerlerinin varlığından habersizdiler; bunu görmüyorlar hatta bilmiyorlardı. Cenâb-ı Hak başlangıçta bu yerleri bir şekilde örtmüş ve gizlemişti. İşte İblîs bu gizli avret yerlerinin ortaya çıkmasını sağlayacak, bu hususta Âdem ve Havva'yı dürtüp harekete geçirecek türden bir vesvese verdi. Yine aynı maksattan hareketle onlara **"Rabbiniz size bu ağacı, sırf melek olmamanız veya burada ebediyen kalmamanız için yasakladı"** dedi. Bu yasak

ağaçtan yedikleri takdirde yeme ihtiyacından kurtulup melekler gibi olacaklarını yahut ölüm yüzü görmeyip ebedî kalacaklarını söyledi. Bütün bu çaba ve gayretleri hep onların iyiliği için gösterdiğine ve kendisinin doğru söyleyen samimi bir nasihatçı olduğuna dair de ağır yeminler etti. Burada İblîs'in, insandaki cinsiyet, ihtiyaçsız olma ve ebedî kalma duygularını çok iyi kullandığı görülmektedir:

فَدَلّٰيهُمَا بِغُرُورٍۚ فَلَمَّا ذَاقَا الشَّجَرَةَ بَدَتْ لَهُمَا سَوْاٰتُهُمَا وَطَفِقَا يَخْصِفَانِ عَلَيْهِمَا مِنْ وَرَقِ الْجَنَّةِۜ وَنَادٰيهُمَا رَبُّهُمَٓا اَلَمْ اَنْهَكُمَا عَنْ تِلْكُمَا الشَّجَرَةِ وَاَقُلْ لَكُمَٓا اِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُمَا عَدُوٌّ مُبِينٌ ﴿٢٢﴾

22. Böylece onları yaldızlı sözlerle aldatarak, konumlarına yakışmayan bir işe sürükledi: O yasak ağacın meyvesini tadar tatmaz birden edep yerleri kendilerine açılıp görülüverdi; onlar da cennet yapraklarıyla örtünmeye çalıştılar. Rableri onlara: "Ben size o ağacı yasaklamadım mı? Üstelik şeytanın sizin apaçık düşmanınız olduğunu söylemedim mi" buyurdu.

Âdem ve Havva'nın, açılan avret yerlerini cennetteki bitkilerin yapraklarıyla örtmeye çalışmaları gösteriyor ki, haya insanda fıtrî bir duygudur ve insan fıtraten avret yerlerinin kapalı olmasını ister, açık olmasını hoş görmez.

İşledikleri günahın farkında olan Âdem ve Havva'ya, ilâhî ikaz da hiç gecikmeden geldi. Cenâb-ı Hak onlara: **"Ben size o ağacı yasaklamadım mı? Üstelik şeytanın sizin apaçık düşmanınız olduğunu söylemedim mi?"** buyurdu. Bu ikazlardan birincisi, yasağa karşı gelmelerinden dolayı; ikincisi de düşman sözüne aldanmalarından dolayı vâki olmuştur. Çünkü Allah Teâlâ onlara ağaca yaklaşmayı yasaklarken şeytanın kendileri için apaçık düşman olduğunu, onun hilesinden sakınmalarını da onlara ihtâr etmişti. (bk. Tâhâ 20/117)

Böylece Âdem ve Havva, kıyâmete kadar insanlara musallat olacak baş düşmanları İblîs'le bu ilk karşılaşmalarında imtihanı kaybettiler. Fakat umutsuzluğa düşmediler, kibre kapılmadılar. Aksine günahlarını itiraf ederek Rablerine yöneldiler, O'nun sonsuz merhametine sığındılar:

قَالَا رَبَّنَا ظَلَمْنَٓا اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ ﴿٢٣﴾

23. Hemen niyâza durdular: "Rabbimiz! Biz kendi kendimize zulmettik. Eğer bizi bağışlamaz ve bize merhamet etmezsen hiç şüphesiz ebedî

kaybedenlerden oluruz.”

Bakara sûresi 37. âyetteki **“Âdem Rabbinden bir takım kelimeler aldı”** ifadesiyle işaret edilen sözler, bu âyette haber verilen sözlerdir. Cenâb-ı Hakk’ın sorduğu suallere karşı İblîs’in verdiği cevapla Âdem ve Havva’nın verdiği cevaplar mukayese edildiği zaman, Âdem’in mizacı ile İblîs’in içyüzü arasında ne büyük bir fark bulunduğu anlaşılır. İblîs’in ateş ile çamuru kıyaslayarak ateşi daha üstün görmesindeki cehâletinin sırrı bu noktada açığa çıkar. İlâhî huzurda İblîs’in sergilediği kibrin kötülüğü ile, Âdem ve eşinin gönüllerinden taşan tevâzu hissiyatının güzelliği idrakten uzak kalmaz. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’in: *“Kim Allah için tevâzu gösterirse Allah onu yüceltir; kim kibirlenip büyüklük taslarsa onu da alçaltır”* (İbn Mâce, Zühd 16) beyânının tecellileri, İblîs ve Âdem kıssasında muşahhas bir halde görülür.

Konuyla ilgili âyet-i kerîmelerin muhtevasından hareketle Âdem’in, sergilediği beş güzel hususiyetle saâdet ve selâmete eriştiği anlaşılır. Bunlar emre karşı gelmeyi itiraf etmesi, pişmanlık duyması, nefsini kötülemesi, tevbeye yönelmesi ve rahmetten ümidini kesmemesidir. Buna karşılık İblîs’in de şu beş çirkin vasıfla bedbaht olduğu görülür. Bunlar günahını kabul etmemesi, pişmanlık duymaması, kendini kınamayıp azgınlığını Allah’a nispet etmesi ve rahmetten ümidini kesmesidir. Bununla birlikte Âdem ve Havva’nın tevbe ve istiğfara sarılması, affedilmelerine vesile olsa da cennetten kovulmalarının önüne geçememiştir:

قَالَ اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ وَلَكُمْ فِي الْأَرْضِ مُسْتَقَرٌّ
وَمَتَاعٌ إِلَى حِينٍ ﴿٢٤﴾ قَالَ فِيهَا تَحْيَوْنَ وَفِيهَا تَمُوتُونَ وَمِنْهَا تُخْرَجُونَ ﴿٢٥﴾

24. Allah buyurdu ki: “Birbirinize düşman olarak cennetten inin. Artık yeryüzüne yerleşecek ve belli bir süreye kadar oranın nimetlerinden faydalanacaksınız.”

25. “Orada yaşayacak, orada ölecek ve kıyâmet günü yeniden oradan diriltilip çıkarılacaksınız.”

“İniniz!” hitabı Âdem, Havva, şeytan ve bunların potansiyel olarak içlerinde taşıdıkları zürriyetlerinedir. Bunlar, yeryüzünde birbirlerine düşmanlık yapacak şekilde indirilmişlerdir. Şeytanın insana düşman olduğu açıkça ortadadır. (bk. Fâtır 35/6) Dolayısıyla dünya hayatında şeytan insana düşmanlık yapacak, insanları birbirine düşman edecek, müspet ve menfî karakterler ortaya çıkacak, kardeş kardeşi öldürecek ve insanlık tarihi boyunca bu düşmanlık asla bitmeyecektir. Hatta insan, şeytana tâbi olup Rabbine isyan ettiğinden bizzat

kendine düşmanlık yapacaktır.

Dikkate şayândır ki, Âdem'e başlangıçta melekler tarafından gıpta edilmiş ve hepsi ona secde etmişlerdi. Onun başında vuslat tâcı, bedeninde kerâmet elbisesi, belinde Allah'a yakınlık kemeri, boynunda Hakk'a yakınlık gerdanlığı vardı. Yaratılanlardan hiçbiri mevkice ondan daha üstün değildi. Hiçbir kimse onun eriştiği yüceliklere ulaşamamıştı. Bir an bile kesilmeksizin ona: "Ey Âdem, Ey Âdem" diye dâimâ iltifatla nida ediliyordu. Ancak işlediği bir hata yüzünden elbiseleri soyuldu, bazı üstün meziyetlerinden mahrum edildi ve mekanı değiştirildi, bütün işleri altüst oldu. Allah'ın her türlü ikramlarla taltif ettiği ilk insan, bir hata yüzünden böyle bir cezaya çarptırılırsa, bir çok günah işleyen diğer insanların halinin nice olacağını teemmül etmek gerekir.

O halde yeniden diriliş gününde kaybedenlerden olmamak için şu ilâhî tâlimatlara kulak verin:

Takvâ Elbisesi Daha Hayırlıdır

يَا بَن۪ٓي اٰدَمَ قَدْ اَنْزَلْنَا عَلَيْكُمْ لِبَاسًا يُوَارٖي سَوْاٰتِكُمْ وَرٖيشًاۜ وَلِبَاسُ التَّقْوٰى ذٰلِكَ خَيْرٌۜ ذٰلِكَ مِنْ اٰيَاتِ اللّٰهِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٢٦﴾

26. Ey Âdem oğulları! Size hem edep yerlerinizi örtecek bir elbise, hem de giyinip süsleneceğiniz bir elbise indirdik. Takvâ elbisesine gelince, en güzel ve en hayırlı elbise işte odur. Bunlar, insanlar düşünüp öğüt alsınlar diye Allah'ın indirdiği âyetlerdendir.

Elbise nimetinin ihsân edilmesinin pek çok sebep ve hikmeti vardır. Bunlar; avret yerlerini örtmek, giyinip süslenmek ve giyinmeyi takvâ yani hem bedeni hem de ruhu korumak niyetiyle yapmaktır. Gerçekten de "takvâ elbisesi" yani takvâ hissiyâtı, utanma duygusu ve Allah korkusuyla giyilen ve Allah'ın izniyle maddî mânevî her türlü ayıptan, çirkinlikten, zarar ve tehlikeden koruyacak olan "korunma elbisesi", mutlak mânada iyilik ve faydadan ibarettir. Elbise nimetinden istifade, ancak bununla mümkün olabilecektir. Ayrıca elbisenin var edilmesi, Allah Teâlâ'nın insanlığa olan ikram ve ihsânını, yardım ve rahmetini gösteren delil ve alametlerdendir. İnsanların bunun sebep ve hikmetlerini inceden inceye düşünmeleri, Allah'ın nimetlerinin kıymetini bilip çirkinliklerden sakınmaları beklenir.

Diğer yönden "takvâ elbisesi" ifadesine "iman, sâlih amel, iffet ve haya" gibi mecazi bir mâna vermek de mümkündür. Buna göre giyilen maddî elbise bedenimizi örttüğü, koruduğu ve süslediği gibi, takvâ da ruhumuzu kötü duygu ve düşüncelerden korur ve onu süsler.

Âdem-İblîs kıssası vesilesiyle Âdem oğullarına verilen ikinci tâlimat şudur:

يَا بَن۪ٓي اٰدَمَ لَا يَفْتِنَنَّكُمُ الشَّيْطَانُ كَمَٓا اَخْرَجَ اَبَوَيْكُمْ مِنَ الْجَنَّةِ يَنْزِعُ عَنْهُمَا لِبَاسَهُمَا لِيُرِيَهُمَا سَوْاٰتِهِمَاۜ اِنَّهُ يَرٰيكُمْ هُوَ وَقَبٖيلُهُ مِنْ حَيْثُ لَا تَرَوْنَهُمْۜ اِنَّا جَعَلْنَا الشَّيَاطٖينَ اَوْلِيَٓاءَ لِلَّذٖينَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٢٧﴾

27. Ey Âdem oğulları! Şeytan nasıl anne-babanızın üzerinden elbiselerini soyup edep yerlerini birbirlerine göstermiş ve onları cennetten çıkarmışsa, sakın aynı şekilde sizi de dünyada tâbi tutulduğunuz imtihanlarda kaybetmenize sebep olarak benzer bir belânın içine atmasın! Çünkü şeytan

ve soyu, sizin onları göremeyeceğiniz yerden sizi görürler. Şüphesiz biz, şeytanları iman etmeyenlere dost ve onların işbirlikçileri yaptık.

Cenâb-ı Hak bütün insanlığı, bu kıssadan ibret alarak şeytanın vesvesesine kanmama ve tuzaklarına düşmeme hususunda uyarmaktadır. Çünkü türlü yalanlarla Âdem ve Havva'yı aldatan İblîs, onların çocuklarını daha kolay kandırabilecek ve ayaklarının kaymasına neden olabilecektir. Bu sebeple şeytanın hile ve desiselerine karşı dâimî bir surette uyanık durulması gereği ortaya çıkmaktadır.

Allah Teâlâ şeytanları, iman etmeyen kâfirlerin dostları, yoldaşları, başlarına belâ olmuş yakınları ve arkadaşları kılmıştır. İmansızlıkla şeytanlık arasında bir cezb ve incizâb kanunu[4] cereyân eder. Korumasız bahçeye haşere ve böceklerin üşüşmesi gibi, imandan mahrum kalplere de şeytanlar öyle musallat olur. İman etmeyenler şeytanlığı sever, şeytânî haslet ve hareketlere meftûn olurlar. Nitekim bu hususa ışık tutan bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Görmedin mi, biz şeytanları kâfirlerin üzerine musallat ettik; onları durmadan günaha tahrik ediyor, kaynatıyor, oynatıp kıvrandırıyorlar."** (Meryem 19/83)

Bu yüzdendir ki:

وَإِذَا فَعَلُوا فَاحِشَةً قَالُوا وَجَدْنَا عَلَيْهَآ اٰبَآءَنَا وَاللّٰهُ اَمَرَنَا بِهَا ۜ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يَأْمُرُ بِالْفَحْشَآءِ ۜ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٢٨﴾ قُلْ اَمَرَ
رَبّ۪ي بِالْقِسْطِ ۠ وَاَق۪يمُوا وُجُوهَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَادْعُوهُ مُخْلِص۪ينَ
لَهُ الدّ۪ينَ ۜ كَمَا بَدَاَكُمْ تَعُودُونَ ۜ ﴿٢٩﴾

28. O imansızlar çirkin bir iş yaptıkları zaman: "Biz atalarımızın da böyle yaptığını gördük; esasen Allah da bize böyle emretti" derler. Şöyle de: "Allah, hiçbir zaman kötü ve çirkin işleri emretmez. Yoksa siz, Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?"

29. De ki: "Rabbim her işte doğru ve adâletli olmayı emretti. Her secde ettiğinizde kalp ve beden ahengi içinde bütün varlığınızla O'na yönelin. İtaat ve ibâdetinizde yalnız O'nun rızâsını gözeterek tüm samimiyetinizle Allah'a yalvarın. Nasıl sizi ilk defa O yaratmışsa, yine O'na döneceksiniz."

Müşrikler putlara tapıyor ve Kâbe'yi çıplak tavaf ediyorlardı. Körü körüne bir taklit taassubu içinde atalarının izlerini takip ediyor, atalarını böyle yaparken gördükleri için bundan vazgeçmeyeceklerini söylüyor, üstelik bu son derece çirkin fiil ve davranışları kendilerine bizzat Allah'ın emrettiğini iddia ediyorlardı. Halbuki Allah, asla ahlâksızlığı, hayâsızlığı, kötü ve çirkin şeyleri

emretmez. Bunlar şeytanın vesvesesinden başka bir şey değildir. Allah ancak adâleti, itidali, her şeyin ifrat ve tefrit tarafına varmayan orta biçimini emreder. O halde kullar, öteden beri devam ede gelen yanlış örf ve adetlere, nefsanî arzu ve isteklere değil Allah'ın emrine kulak vermelidir. Çünkü O'nun huzurunda büyük bir hesapla karşılaşmak mukadderdir:

فَرِيقًا هَدٰى وَفَرِيقًا حَقَّ عَلَيْهِمُ الضَّلَالَةُ ۜ اِنَّهُمُ اتَّخَذُوا الشَّيَاطِينَ
اَوْلِيَٓاءَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَيَحْسَبُونَ اَنَّهُمْ مُهْتَدُونَ ﴿٣٠﴾

30. İki grup hâlinde: Bir grubu Allah doğru yola erdirmiştir. Diğer grubun ise, yanlış yolu seçmeleri yüzünden sapıklığa düşmesi kaçınılmaz bir gerçek olmuştur. Çünkü o sapıklığa düşenler, Allah'ı bırakıp şeytanları dost edindiler; yine de kendilerinin doğru yola olduklarını sanırlar.

Günahına tevbe eden ve Allah'a dönen Âdem doğru yolu bulanlara; kibir ve inadında ısrar edip Allah'a itaatten yüz çeviren İblîs de sapıklığa düşenlere misâl verilmektedir. Kıyâmete kadar bu hidâyet ve sapıklık çizgisi devam edecek; Yüce Allah'ın bir takdiri olarak kullardan bir kısmı Âdem gibi doğru yola erecek, bir kısmı ise İblîs gibi sapıklığa maruz kalacaktır. Ne hazindir ki, Allah'ı bırakıp şeytanları dost edinen hidâyet mahrumu ve sapıklık yolunun yolcuları olan o bedbahtlar, kendilerinin iyi bir iş yaptıklarını yani doğru yol üzere bulunduklarını sanıyorlar. Belki de onları hidâyetten alıkoyan en büyük nefsânî hastalık da bu yanlış düşünceleri olmaktadır.

Âdem oğullarına verilen tâlimatlar şöyle devam ediyor:

يَا بَنٖٓي اٰدَمَ خُذُوا زٖينَتَكُمْ عِنْدَ كُلِّ مَسْجِدٍ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا
تُسْرِفُوا ۚ اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفٖينَ ﴿٣١﴾

31. Ey Âdem oğulları! Namaz kıldığınız, ibâdet ettiğiniz her yerde temiz ve güzel elbiselerinizi giyin. Yiyin, için fakat israf etmeyin. Çünkü Allah israf edenleri sevmez.

Erkek ve kadının avret yerlerini örtecek kadar giyinmeleri farzdır. Setr-i avret dediğimiz bu durum, namazın da dıştaki şartlarından biridir. Dolayısıyla namaz kılmak istendiğinde avret yerlerini örtmek gerekir. Âyet-i kerîme ilk olarak bize bu vazîfemizi hatırlatmakta, câhiliye Araplarının yaptığı gibi çıplak olarak mescide gitmeyi ve tavaf yapmayı yasaklamaktadır. Bununla birlikte, "zînet" kelimesinin "süslenmek için giyilen kıymetli elbiseler" mânasından hareketle âyet, bir müslümanın namaz kılarken mümkün olabilecek en güzel elbiselerini

giyinmesini, en güzel bir durum ve şekilde bulunmasını, özellikle cemaatle namaz kılmak, cuma ve bayram namazlarını edâ etmek üzere mescide giderken temiz, tertipli ve düzenli olmasını emreder. Cemaatle namaz kılarken safların intizamı, camiye giriş çıkışta, cami içinde oturuşta edep, haya, vakar ve ağırbaşlılık da burada takınılması gereken zînetin muhtevasına dâhildir. Ayrıca burada İslâmî açıdan şehirlerdeki yerleşim yerleri tanzim edilirken cami ve cami civarlarının en güzel yerlerde bulunmasına özen gösterilmesine de teşvik vardır.

Rivayete göre câhiliye döneminde müşrikler, hac ibâdetini ve Kâbe'yi tâzim gayesiyle hac esnasında ancak ölmeyecek kadar yemek yerler, hac günlerinde iç yağı yemezlerdi. Bunu gören müslümanların "Biz hac ibâdetine tâzimde bulunmaya onlardan daha lâyıkız, yani biz de böyle yapalım" demeleri üzerine bu âyet-i kerîme nâzil olmuş (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 230); ölçülü bir şekilde yemeyi ve içmeyi emretmiş, fakat israfı haram kılmıştır.

Yeme ve içme konusunda Allah Rasûlü (s.a.v.)'in şu tavsiyelerine kulak vermek faydalı olacaktır:

"Kibirsiz ve israfsız olarak yiyin, için, giyinin ve sadaka verin. Zira Allah, kulunun üstünde nimetini görmek ister." (Buhârî, Libâs 1; Nesâî, Zekât 66)

"Âdem oğlu karnından daha kötü bir kap doldurmamı tır. İnsana belini doğrultacak birkaç lokmacık yeter. Eğer mutlaka yemesi gerekli ise midesinin üçte birini yemeğe, üçte birini içmeye, üçte birini de nefes almaya ayırsın." (Tirmizî, Zühd 47)

Fakat bu açıklamalardan temiz ve helâl nimetlerin mü'minlere haram kılındığı veya kısıtlandığı gibi yanlış bir mâna da çıkarılmamalıdır:

قُلْ مَنْ حَرَّمَ زِينَةَ اللّٰهِ الَّت۪ٓي اَخْرَجَ لِعِبَادِه۪ وَالطَّيِّبَاتِ مِنَ الرِّزْقِۜ قُلْ هِيَ لِلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٣٢﴾

32. Rasûlüm şöyle de: "Allah'ın kulları için yarattığı zînetleri, temiz ve hoş rızıkları kim haram kılabilir?" De ki: "Bunlar, dünya hayatında iman edenler içindir; kıyâmet günü ise sadece mü'minlerin olacaktır." İşte biz, bilen bir toplum için âyetleri böyle açık açık beyân ediyoruz.

"Allah'ın kulları için çıkardığı zînet" ifadesi, pamuk, keten gibi bitkilerden, yün ve ipek gibi hayvanlardan, zırh ve benzeri gibi madenlerden çıkan ve insanları süsleyen giysileri; hayvanlardan ve diğerlerinden üzerine binilen binitleri ve çeşitli zinet eşyalarının hepsini içine almaktadır. Ancak Rasûlullah (s.a.v.), erkekler için altın, gümüş ve ipeği haram kılmıştır. "Temiz ve hoş

rızıklar"dan maksat ise kazanç ve tat itibariyle helâl, temiz ve güzel olan bütün yiyecek ve içeceklerdir.

Allah'tan başka hiç kimse bu nimetleri haram kılma yetkisine sahip değildir. Eşyada aslolan mübahlıktır. Bir şeyin haram olduğunu açıkça beyân eden bir nass[5] olmadığı sürece, o şeyin haramlığına hükmetmek mümkün olamaz. Bu bakımdan aşırı dindarlık duygusu, şahsi tercihler, günah ve kötülüklerle mücadele arzusu gibi bir kısım şahsî hassasiyetlerin tesiriyle dînin izin verdiği saha içinde kalan tutum ve davranışları, yiyecek, içecek ve giyecekleri haram olarak nitelendirmek bu âyetin hükmüne terstir ve yanlıştır.

Cenâb-ı Hak bütün bu nimetleri dünya hayatında mü'minler için yaratmıştır. Mü'minler, bu nimet ve imkânlardan istifadeyle Allah'a kulluk yapacaklardır. Dünya nimetlerinden en büyük ölçüde yararlanmak için ellerinden geldiğince çalışacak, araştırma yapacak, İslâm'ın izzetini, milletlerinin şerefini korumak, kâfirlere muhtaç olmadan yaşamak için gayret göstereceklerdir. Mânevî kemal ve güzellikler yanında fert ve toplumun sağlık, güvenlik, refah ve mutluluğunu sağlayacak her türlü maddî imkânları bulup kullanacaklardır. Bu, Kur'an'ın hedeflediği ideal toplum yapısını oluşturma açısından Allah'ın mü'minlere bir emridir.

Harâm kılınan hususlara gelince:

قُلْ إِنَّمَا حَرَّمَ رَبِّيَ الْفَوَاحِشَ مَا ظَهَرَ مِنْهَا وَمَا بَطَنَ وَالْإِثْمَ وَالْبَغْيَ
بِغَيْرِ الْحَقِّ وَأَنْ تُشْرِكُوا بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَأَنْ تَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

33. De ki: "Rabbim açık ve gizlisiyle yüz kızartıcı bütün çirkin fiilleri, her türlü günahı, haksızlık edip ölçüyü aşmayı, ilâh kabul edilebileceklerine dair haklarında Allah'ın hiçbir delil indirmediği birtakım nesneleri O'na ortak koşmanızı ve Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri söylemenizi haram kılmıştır."

Önceki âyet-i kerîme, helâllerin haram kılınmasını yasakladığı gibi, bu âyet-i kerîme de Allah'ın haram kıldığı hususları haber vermektedir. Buna göre Cenâb-ı Hak:

• Zinâ, fuhuş başta olmak üzere açık ve gizli bütün çirkin fiilleri, hayasızlık ve ahlâksızlıkları,

• Bütün günahları, şeriate uygun olmayan her türlü kötü fiili,

• Başkalarının malına, canına, ırz ve namusuna karşı saldırıyı,

• Allah'ın, ilâh ve mabud olduklarına dair haklarında hiçbir delil indirmediği şeyleri O'na ortak koşmayı,

• Herhangi bir doğru bilgi ve delile dayanmadan "Allah şunu helâl kıldı, bunu haram kıldı" gibi sözler söylemeyi haram kılmıştır.

Gelen âyetle ise Allah'ın toplum ve devletlerin hayatıyla alakalı koyduğu içtimâi bir kanuna işaret edilmektedir:

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌۚ فَاِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٣٤﴾

34. Her ümmet için takdir edilmiş belli bir süre vardır. Bu sürenin sonu geldiğinde artık onu ne bir an geciktirebilirler, ne de bir an öne alabilirler.

Toplumlar ve devletler de aynen fertler gibi doğar, büyür ve ölürler. Cenâb-ı Hak, az veya çok, küçük veya büyük her toplum ve devlet için bir ömür ve helâkleri için bir ecel tâyin etmiştir. Bu süre içinde onlara peygamberler gönderir; içlerinden âlimler ve ıslahatçılar çıkarır. Allah'ın emirleri kendilerine anlatılır. Bu tâlimatlar karşısında toplumların gidişatları, hal ve hareketleri, sergiledikleri tutum ve davranışları sosyolojik olarak bu ecelin tâyininde rol oynar. Bu ecel geldiği zaman çöküş başlar ve Allah'tan başka kimse bu çöküşü engelleyemez. O halde toplumlar ve devletler, ilâhî nizama göre yanlış olan gidişatlarını düzeltmedikleri halde, belirlenen ecel gereği kendilerine tanınan müsaadeye aldanıp da sonsuza kadar böyle devam edecek diye sanmamalı, fırsat elde iken hemen tevbekâr olup bir an önce Allah'ın emirlerine sarılmak suretiyle istikbalini emniyet altına almaya çalışmalıdır. Bunun da ilk şartı peygamberlerin dâvetine uymaktır:

Cezb ve incizap: İki şeyin birbirine olan aşırı tutkunluğu sebebiyle birinin diğerini kendine doğru çekmesi ve asla ayrılmayacak şekilde ikisinin birbirine bağlanması. Güneşin, etrafında dönüp duran gezegenlerle ilişkisi gibi...

Nass: Kur'ân-ı Kerîm ve sünnetten bir delil.

Peygamberin Dâvetine Uymak

يَا بَنِي آدَمَ إِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ رُسُلٌ مِنْكُمْ يَقُصُّونَ عَلَيْكُمْ آيَاتِي فَمَنِ
اتَّقَى وَأَصْلَحَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ ﴿٣٥﴾ وَالَّذِينَ
كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٣٦﴾

35. Ey Âdem oğulları! İçinizden size âyetlerimi okuyup açıklayacak peygamberler gelir de, kim onlara karşı gelmekten sakınır ve güzel işler yaparak hâlini düzeltirse, onlar için hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.

36. Âyetlerimizi yalanlayan ve büyüklenip onlardan yüz çevirenlere gelince, işte onlar ateşin yoldaşlarıdır ve orada sonsuza dek kalacaklardır.

Peygamberlerin tebliğleri karşısında muhatapların iki farklı tavır takınmaları mümkündür: İman veya inkâr; kabul veya red. Netice de elbette bu iki yoldan hangisinin tercih edildiğine bağlı olacaktır.

Şimdi inkâr yolunu tutan zâlimlerin ölüm ve âhiret hallerinden ibretli manzaralar gösterilmek üzere buyruluyor ki:

فَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ كَذَّبَ بِآيَاتِهِ أُولَٰئِكَ يَنَالُهُمْ
نَصِيبُهُمْ مِنَ الْكِتَابِ حَتَّى إِذَا جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا يَتَوَفَّوْنَهُمْ قَالُوا
أَيْنَ مَا كُنْتُمْ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ قَالُوا ضَلُّوا عَنَّا وَشَهِدُوا عَلَى
أَنْفُسِهِمْ أَنَّهُمْ كَانُوا كَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

37. Allah adına yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Bunların eline sadece kaderlerinde yazılan şeyler geçecektir. Elçilerimiz canlarını almak üzere geldiklerinde onlara: "Allah'ı bırakıp da taptığınız sahte tanrılar hani nerede?" diye soracaklar. Onlar da: "Bizi yüzüstü bırakıp ortadan kayboluverdiler" diye karşılık verecek ve kâfir olduklarına dair kendi aleyhlerinde şâhitlik edeceklerdir.

En büyük zulüm Allah adına yalan uydurmak; bilgisizce "Allah şunu haram kıldı, şunu helâl kıldı" demek veya O'nun âyetlerini yalanlamaktır. Bundan daha çirkin ve daha büyük zulüm yoktur. Dolayısıyla bu zulmü işleyenden daha büyük zâlim de olamaz.

Bu zâlimlerin ölüm süreci ve kabir hayatı tamamlanıp İsrâfil'in suruyla

yeniden dirilerek mahşer yerine toplandıkları zaman:

قَالَ ادْخُلُوا فِي اُمَمٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِ فِي النَّارِۜ كُلَّمَا دَخَلَتْ اُمَّةٌ لَعَنَتْ اُخْتَهَاۜ حَتّٰى اِذَا ادَّارَكُوا فِيهَا جَمِيعًاۙ قَالَتْ اُخْرٰيهُمْ لِاُو۫لٰيهُمْ رَبَّنَا هٰٓؤُ۬لَٓاءِ اَضَلُّونَا فَاٰتِهِمْ عَذَابًا ضِعْفًا مِنَ النَّارِۜ قَالَ لِكُلٍّ ضِعْفٌ وَلٰكِنْ لَا تَعْلَمُونَ ﴿٣٨﴾ وَقَالَتْ اُو۫لٰيهُمْ لِاُخْرٰيهُمْ فَمَا كَانَ لَكُمْ عَلَيْنَا مِنْ فَضْلٍ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْسِبُونَ۟ ﴿٣٩﴾

38. Allah şöyle buyuracak: "Sizden önce gelip geçmiş cin ve insan topluluklarıyla beraber siz de girin cehenneme!" Bu şekilde her bir topluluk ateşe girdikçe yoldaşlarına lânet edecek. Nihâyet hepsi birbiri ardınca orada toplandıklarında, sonra gelenler önce girenler hakkında: "Rabbimiz! Bizi doğru yoldan işte bunlar saptırdılar; bu sebeple onlara iki kat ateş azabı çektir" diyecekler. Allah da: "Her birinize iki kat azap var, fakat siz bilmiyorsunuz" buyuracak.

39. Öncekiler ise sonrakilere: "Sizin bize hiçbir üstünlüğünüz yoktur. Öyleyse kazandığınız günahların karşılığı olarak tadın azabı!" diyecekler.

"İnkâr edenler bölük bölük cehenneme sürülecek…" (Zümer 39/71) âyetinin haber verdiği şekilde bütün kâfirler mahşer yerinde bir araya getirilerek sonra birbiri ardınca gruplar hâlinde cehenneme atılacaklar. Hem de birbirlerine lânet okuyarak… Burada اَلْاُخْتُ (uht) yani kardeş kelimesi kullanılmıştır. Çünkü bunlar dünyada aynı din ve inancı paylaşmak suretiyle küfürde kardeş olmuşlardı.

Grupların ardı ardına cehenneme girmeleri tamamlanıp hepsi orada bir araya gelince aralarında çeşitli konuşmalar olacak. Burada o konuşmalardan birine yer verilmektedir. Anlaşılan o ki, burada konuşanlardan bir grubu dünyada küfür ve sapıklıkta önderlik yapanlar, bir grubu ise onlara körü körüne tâbi olanlardır.

Her iki gruba da kat kat azap verilecek; çünkü öncekiler ve önderler hem kendileri sapıklık içinde oldukları hem de başkalarına sapıklık yollarını açtıkları için; diğerleri ise onlara uymaları yanında fikirleri, malları, güçleri, tutum ve davranışlarıyla onları destekleyip yüreklendirdikleri, güçlerine güç kattıkları ve sonrakilere kötü örnek oldukları için kat kat ceza göreceklerdir. Cehennemliklere verilecek azabın kat kat olmasına Rasûlullah (s.a.v.)'in şu beyânı açıklık getirmektedir:

"İslâm'da iyi bir çığır açan kimseye, bunun sevabı vardır. O çığırda yürüyenlerin
ş *sevabından da kendisine verilir. Fakat onların sevabından hiçbir ey noksanla maz. Her kim de İslâm'da kötü bir çığır açarsa, o ki iye onun günahı vardır. O kötü çığırda yürüyenlerin günahından da ona pay ayırılır. Fakat onların günahından da hiçbir ey noksanla maz."* (Müslim, Zekât 69)

Hâsılı öncesi ve sonrasıyla bütün cehennem halkı için tam bir perişanlık, tam bir pişmanlık ve tam bir hüsran olacaktır. Böyle yalancı kâfirlere ne göklerin kapıları açılacak, ne de cennete girebileceklerdir:

إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّى يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الْمُجْرِمِينَ ﴿٤٠﴾ لَهُمْ مِنْ جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِنْ فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٤١﴾

40. Şüphesiz ki âyetlerimizi yalanlayan ve büyüklenip onlardan yüz çevirenler yok mu, göğün kapıları onlar için açılmayacak ve onlar, deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremeyeceklerdir. İşte biz günahkârları böyle cezalandırırız.

41. Onlar için cehennem ateşinden döşekler ve üstlerinde de yine ateşten örtüler vardır. İşte biz zâlimleri böyle cezalandırırız.

Gökler ruhlar için saâdet ve surûr kaynağıdır. Hayır ve bereket göklerden iner. Bu sebeple ruhlar ancak göklere yükselmek sûretiyle mutlulukların en güzeline erişme imkânı bulurlar. Yerde yürüyenlerin ayakları su topladığı halde, ruhları göklerde gezenlerin kalplerinde ilâhî feyiz ve bereket şabnemleri birikir. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Gökte de hem rızkınız vardır, hem de size va'dedilen cennetler."** (Zâriyât 51/22) İşte kâfirler bu nimetlerden mahrum kalacak ve deve iğne deliğinden geçinceye kadar cennete giremeyeceklerdir.

Küçüklükte "iğne deliği", büyüklükte ise "deve" mesel olmuştur. Dolayısıyla bir şeyin küçüklüğü ve inceliği mübalağa edileceği zaman "iğne deliği gibi", irilik ve büyüklükte mübalağa için ise "deve gibi" denilir. Şu halde kâfirlerin cennete ebediyen giremeyeceklerini ifade bakımından, irilikte mesel olan olan devenin boynu, hörgücü, ayakları, özel şekli, bütün eğri büğrülüğü ve acaipliği ile incelikte mesel olan iğne deliğine girmesiyle verilen misal son derece mübalağalı ve tesirli olmuştur. Bu haliyle devenin iğne deliğinden geçmesi nasıl mümkün değilse, kâfirlerin cennete girmesi de aynı şekilde mümkün değildir.

Verilen örnekten anlaşıldığına göre cennete sonsuza dek giremeyecek o

kâfirler için, altlarında cehennem ateşinden döşekler, üstlerine de yine cehennem ateşinden örtüler vardır. Hâsılı onların döşekleri, yorganları, yatak ve örtüleri sadece ateş olacak, cehennem onları her taraftan kuşatacaktır. Burada çok beliğ bir şekilde, tasvir edilen kişilerin dünyada rahatı, rahat yatakları ve bu yataklarda yatmayı çok sevdikleri ima edilmektedir. Çünkü ceza dâimâ işlenen suçun cinsinden olur. Bu şekilde rahata ve rahat yataklarda yatmaya düşkün olanlar, yemeye, içmeye ve şehvetlere de düşkün olurlar. Nitekim Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.): *"Ümmetim için kârın büyüklüğü, çok uyku, tembellik ve yakîn azlığından korkarım"* (Ali el-Müttekî, *Kenzü'l-ummâl*, III, 360) buyurarak bu hususta mü'minleri uyarmaktadır.

Kâfirlerin bu perişan, feci ve hazin durumlarına karşılık mü'minlerin halleri son derece güzel ve aydınlıktır:

وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ لَا نُكَلِّفُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَاۘ اُو۬لٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ هُمْ ف۪يهَا خَالِدُونَ ﴿٤٢﴾ وَنَزَعْنَا مَا ف۪ي صُدُورِهِمْ مِنْ غِلٍّ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهِمُ الْاَنْهَارُۚ وَقَالُوا الْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذ۪ي هَدٰينَا لِهٰذَا وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَٓا اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُۚ لَقَدْ جَٓاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّۜ وَنُودُٓوا اَنْ تِلْكُمُ الْجَنَّةُ اُو۫رِثْتُمُوهَا بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٤٣﴾

42. İman edip sâlih ameller işleyenlere gelince, ki biz kimseyi gücü yetmediği şeylerden sorumlu tutmayız, işte onlar cennetin yârânı ve yoldaşlarıdır; orada sonsuzca kalacaklardır.

43. Biz o mü'minlerin göğüslerinde diğer insanlara karşı kin, haset, suizan nâmına ne varsa hepsini söküp çıkarırız. Altlarından da ırmaklar akar. Onlar: "Bizi buna eriştiren Allah'a hamdolsun! Eğer Allah bize doğru yolu göstermeseydi biz kendiliğimizden doğru yolu bulamazdık. Demek Rabbimizin peygamberleri bize gerçeği getirmişler" derler. Onlara şöyle seslenilir: "Dünyada yaptığınız iyi amellere karşılık mirasçı olduğunuz muhteşem cennet işte budur!"

42. âyette söz arasında yer alan **"Biz kimseyi gücü yetmediği şeylerden sorumlu tutmayız"** kaydı, cennete girmek için takat getirilmeyecek işlerin altına girme şartının olmadığını, herkesin, gücü yettiği kadar ibâdet ve taata devam ettiği takdirde cennete girebilme imkânına sahip olduğunu haber verir.

Cennet ebedî huzur, surûr, saâdet, selâmet ve mutluluk yurdudur. Cenâb-ı Hak kullarını "dâru's-selâm"a dâvet etmektedir. (bk. Yûnus 10/25) Dünyada

insanların huzur ve mutluluğunu bozan en kötü illet, kalpte diğer insanlara karşı beslenen kin, nefret, haset ve düşmanlık duygularıdır. Bu menfî duygular, insanlar arasında oluşması istenen sevgi ve kardeşliği engeller, dostluklara mâni olur. Halbuki cennet, aynı zamanda mü'minlerin dost oldukları ve koltuklar üzerinde karşılıklı oturup muhabbetle birbiriyle sohbet ettikleri feyiz ve bereket mekanıdır. Bu sebeple Yüce Mevlâmız, cennetine kabul buyurduğu mü'min kullarının, göğüslerinde bulunan sevgi ve kardeşliğe mâni kin ve nefretin tamamını söküp atacak, kalplerindeki mânevî arızaları bütünüyle temizleyecektir. Böylece aralarında sevgiden başka bir şey kalmayacak ve altlarından ırmaklar akan cennetlerde Hak Teâlâ'nın ikram buyurduğu sayısız nimetlerle nimetleneceklerdir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Cennetlikler cennete girince bir kimse öyle seslenir: «Siz cennette ebediyen ya ayacak, hiç ölmeyeceksiniz. Hep sağlıklı kalacak, hiç hastalanmayacaksınız. Hep genç kalacak, hiç ya lanmayacaksınız. Hep nimet ve mutluluk içinde ya ayacak, hiç keder ve sıkıntı çekmeyeceksiniz." Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) sözüne devamla buyurdu ki: *"Onlara öyle seslenileceğini bildiren: **«Dünyada yaptığınız iyi amellere kar ılık mirasçı olduğunuz muhte em cennet i te budur!»*** (A'râf 7/43) *âyeti de bunu göstermektedir."* (Müslim, Cennet 22)

Gelen âyetlerde cennetliklerle cehennemlikler arasındaki konuşmaların yer aldığı; bir yanda sevinç ve mutluluk sadâlarının, diğer yanda pişmanlık, bedbahtlık ve azap çığlıklarının yükseldiği pek dehşetli âhiret sahneleri gözler önüne serilmektedir:

Cennetlikler Cehennemliklere Sesleniyor

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ الْجَنَّةِ اَصْحَابَ النَّارِ اَنْ قَدْ وَجَدْنَا مَا وَعَدَنَا رَبُّنَا
حَقًّا فَهَلْ وَجَدْتُمْ مَا وَعَدَ رَبُّكُمْ حَقًّاۜ قَالُوا نَعَمْۚ فَاَذَّنَ مُؤَذِّنٌ بَيْنَهُمْ
اَنْ لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِمٖينَۙ ﴿٤٣﴾ اَلَّذٖينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ
وَيَبْغُونَهَا عِوَجًاۚ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ كَافِرُونَۜ ﴿٤٥﴾

44. Cennet ehli cehennem ehline: “Biz, Rabbimizin bize verdiği bütün sözlerin gerçek olduğunu gördük. Nasıl siz de Rabbinizin başınıza geleceğini söylediği şeylerin gerçekleştiğini gördünüz mü?” diye seslenirler. Onlar da: “Evet!” derler. Bunun üzerine aralarında bir münâdî: “Allah’ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun” diye bağırır.

45. O zâlimler, dünyada insanları Allah’ın yolundan çevirir, o yolu eğip bükmeye ve kötü göstermeye çalışırlardı. Onlar âhireti de büsbütün inkâr ederlerdi.

Zâlimlerden maksat, ebedî cehennemi hak etmiş kâfirlerdir. Bunların en önde gelen üç vasfı şudur:

• Kendileri uzak durdukları gibi başka insanları da Allah’ın dîninden çevirmek,

• Dosdoğru dîni eğri büğrü yapmaya çalışmak, dînin yanlış olduğunu göstermek için çalışıp çabalamak,

• Âhireti inkâr etmek.

Şimdi A‘râf’taki insanların durumları gösterime sunuluyor:

وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌۚ وَعَلَى الْاَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسٖيمٰيهُمْۚ
وَنَادَوْا اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ
يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَاِذَا صُرِفَتْ اَبْصَارُهُمْ تِلْقَٓاءَ اَصْحَابِ النَّارِۙ قَالُوا
رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِمٖينَۚ ﴿٤٧﴾

46. Cennetle cehennem arasında bir perde vardır. A‘râf üzerinde de cennetlik ve cehennemlikleri simalarından tanıyan adamlar bulunur. Onlar cennet ehline: “Selâm size!” diye seslenirler. Kendileri ise henüz cennete girmemiş, fakat oraya girmeyi şiddetle arzulamaktadırlar.

47. Gözleri cehennemlikler tarafına kayınca, onların o korkunç halleri karşısında: "Rabbimiz! Bizi zâlimler topluluğuyla beraber eyleme!" diye yalvarırlar.

Cennet ile cehennem arasında bir perde, bir engel, bir sûr bulunmaktadır. Nitekim **"Derken, mü'minlerle aralarına bir duvar çekilir. Bu duvarın aralığından münafıkların pişmanlık içinde mü'minleri izleyecekleri bir kapısı vardır; o kapının mü'minlerin bulunduğu iç tarafında rahmet, münafıklara bakan dış tarafında ise azap vardır"** (Hadîd 57/13) âyetiyle bu engele işaret edilmektedir. اَلْاَعْرَافُ (A'râf), yüksek bir yer mânasına gelen اَلْعُرْفُ (urf) kelimesinin çoğuludur. Meşhur görüşe göre bununla cennetle cehennem arasında bulunan sûrun yüksek tepeleri kastedilir.

Burada bir kısım kimseler bulunur. Kur'an bunları "ricâl" yani "adamlar" olarak ifade buyuruyor. Bunların kimler olduğu hususunda başlıca iki görüş vardır: Birinci görüşe göre bunlar amelleri kusurlu olup, mizanda iyilikleri ve kötülükleri eşit gelmiş Allah'ın birliğine inanan bir topluluktur ki, cennetle cehennem arasında bir müddet kalırlar. Sonra Allah Teâlâ haklarında bir hüküm verir. İkincisine göre ise bunlar, peygamberler, şehitler, hayırlılar, âlimler veya adam şeklinde görünen melekler gibi dereceleri yüksek ve orada özel bir vazîfeyle görevlendirilmiş zâtlardır.

Birinci görüşe göre **"henüz cennete girmemiş, fakat oraya girmeyi şiddetle arzulamakta"** (A'râf 7/46) olanlar, A'râf 'ta bulunan kişilerdir. Yani cennet ehli cennete girmiş, bunlar henüz girmemişler fakat girmeyi arzu ve ümit ederler. Cennetliklere özenerek "Selam size!" derler. Cehennem ve cehennemliklerden de Allah'a sığınırlar. İkinci görüşe göre ise, bu hal, cennet ehlinin o sırada içinde bulundukları hâldir. Yani cennet ehli henüz cennete girmemiş, fakat girmek ümidinde bulunmuş oldukları sırada A'râf ehli onları selâmetle müjdelerler. Bunlar, cenneti hak etmiş yüksek rütbeli kimseler olsalar da, ilâhî bir yönlendirmeyle cehennem ehlinin acıklı hâlini gördüklerinde, onlarla beraber olmaktan Allah'a sığınırlar. Her iki ihtimale göre de cehennemin son derece dehşetli olduğu, bundan her an Allah'a sığınmak lâzım geldiği gerçeği ortaya çıkar.

Nitekim:

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ الْاَعْرَافِ رِجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمٰيهُمْ قَالُوا مَٓا اَغْنٰى
عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تَسْتَكْبِرُونَ ﴿٤٨﴾ اَهٰٓؤُ۬لَٓاءِ الَّذ۪ينَ اَقْسَمْتُمْ
تَحْزَنُونَ ﴿٤٩﴾ لَا يَنَالُهُمُ اللّٰهُ بِرَحْمَةٍۜ اُدْخُلُوا الْجَنَّةَ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَنْتُمْ

48. A‘râftakiler, simalarından tanıdıkları cehennem ehli bazı adamlara seslenerek şöyle derler: “Gördünüz ya, ne kalabalık taraftarlarınız, ne hesapsız servetiniz, ne de kibirli tavırlarınız bugün size bir fayda sağladı.”

49. Cennetlikleri işaret ederek: “«Böylelerine Allah rahmetini eriştirmeyecek» diye yemin ettiğiniz kimseler şunlar değil miydi? Şimdi ise onlara Allah: «Girin cennete; artık size bir korku yok ve siz asla mahzun da olmayacaksınız» buyuruyor.”

Kâfirler dünyada mal, evlat ve taraftarlarının çokluğuna güvenir, bundan cesaret alarak hem hakkı kabulü gururlarına yediremez, kibirlenip yüz çevirir hem de insanları küçük görerek, “Allah bunlara mı merhamet edecek? Allah’ın rahmeti bunlara mı kaldı?” diye alay ederlerdi. Dolayısıyla kendilerini simalarından, yüzlerindeki nursuzluk, çirkinlik ve siyahlıktan tanıyan A‘râf ehli, bir taraftan cehennemliklere bu gaflet ve yanılgılarını hatırlatırken, bir taraftan da onların küçümsediği, değer vermediği mü’minleri cennet ve oradaki ebedî saâdetle müjdelerler.

Şimdi ise mahşerdeki en acı manzaralardan biri gösteriliyor:

وَنَادٰٓى اَصْحَابُ النَّارِ اَصْحَابَ الْجَنَّةِ اَنْ اَفِيضُوا عَلَيْنَا مِنَ الْمَٓاءِ اَوْ
مِمَّا رَزَقَكُمُ اللّٰهُ قَالُٓوا اِنَّ اللّٰهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى الْكَافِرِينَ ﴿٥٠﴾ اَلَّذِينَ
اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لَهْوًا وَلَعِبًا وَغَرَّتْهُمُ الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فَالْيَوْمَ نَنْسٰيهُمْ
كَمَا نَسُوا لِقَٓاءَ يَوْمِهِمْ هٰذَا وَمَا كَانُوا بِاٰيَاتِنَا يَجْحَدُونَ ﴿٥١﴾

50. Cehennem ehli cennet ehline: “Suyunuzdan veya Allah’ın size ihsân ettiği diğer nimetlerden biraz da bizim üzerimize akıtın” diye seslenirler. Onlar da: “Allah bunları kâfirlere haram kılmıştır” derler.

51. O kâfirler ki dinlerini oyun ve eğlence edinip, din adına oyun ve eğlence türünden şeylerle meşgul olmuşlardı; dünya hayatı kendilerini aldatmıştı. Onlar, nasıl kendilerini bekleyen bu dehşetli günle yüz yüze geleceklerini unutup âyetlerimizi bile bile inkâr ettilerse, biz de bugün onları öylece unutur, affedip nimet vermek için hiç hatırlamayız.

50. âyet-i kerîme, yeme ve içme ihtiyacının insanda bulunup onu en son terk eden duygulardan olduğuna delâlet eder. Çünkü cehennemdekiler, o kadar şiddetli azap ve işkencelerin içinde kıvranırken bile açlık ve susuzluk hissediyor, bunun için bütün güçleriyle yalvarıyor, acı ve elemlerin zirvesinde oldukları halde bir yudum su ve bir lokma yiyecek istiyorlar. Halbuki dünyada bir insan şiddetli bir acıya maruz kalınca hemen yemeden ve içmeden kesilir. Demek ki

cehennemde yaşanacak açlık ve susuzluk, diğer azaplardan daha şiddetli olacaktır. (Kuşeyrî, *Letâifu'l-i ârât*, I, 336)

51. âyette cehenemliklerin ateşe mahkum edilip cennet nimetlerinden mahrum kalmalarının gerekçeleri haber verilmektedir. Bu yüzden Allah onları kıyâmet günü unutacak yani hepsini cehenneme doldurup her türlü istek ve feryatlarını cevapsız bırakacaktır. Böylesi feci bir âkıbet, tamâmen onların yaptıklarının bir cezasıdır. Çünkü daha önce Allah onlara doğru yolu gösteren bir rehber kitap göndermişti:

Hidâyet ve Rahmet Olan Bir Kitap

وَلَقَدْ جِئْنَاهُمْ بِكِتَابٍ فَصَّلْنَاهُ عَلٰى عِلْمٍ هُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٥٢﴾

52. Oysa biz onlara, kesin bir bilgiye dayanarak mânasını ve hükümlerini tek tek açıkladığımız, iman edecek kimselere doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet kaynağı olan bir kitap göndermiştik.

Cenâb-ı Hak, insanların ileri sürecekleri haklı bir mazeret olmaması için itikat, ibâdet, muâmelât, mükâfat ve ceza gibi kulluğu ilgilendiren bütün hususları gerektiği şekilde açıklayan kitaplar indirmiş, bu sahada en son olarak da Kur'ân-ı Kerîm'i lutfetmiştir. Kur'an, iman edenler için bir hidâyet rehberi ve rahmet kaynağıdır; onlara doğru yolu gösterir ve ilâhî rahmete ermelerine vesile olur. Âyetteki "kesin bir bilgiye dayanarak" kaydı ise, bu kitâbın ilâhî bilgiye dayandığını, bu sebeple onun verdiği bilgilerin, hüküm ve haberlerin yanlışlık ihtimali taşımaktan uzak olduğunu tekit eder. O halde:

هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّا تَأْو۪يلَهُۜ يَوْمَ يَأْت۪ي تَأْو۪يلُهُ يَقُولُ الَّذ۪ينَ نَسُوهُ مِنْ قَبْلُ
قَدْ جَٓاءَتْ رُسُلُ رَبِّنَا بِالْحَقِّۚ فَهَلْ لَنَا مِنْ شُفَعَٓاءَ فَيَشْفَعُوا لَنَٓا اَوْ
نُرَدُّ فَنَعْمَلَ غَيْرَ الَّذ۪ي كُنَّا نَعْمَلُۜ قَدْ خَسِرُٓوا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٥٣﴾

53. Onlar, Kur'an'a iman etmek için ille de onun bildirdiği kıyâmet haberinin gerçekleşmesini mi bekliyorlar? O gerçekleştiği gün, daha önce onu unutanlar şöyle diyecekler: "Demek Rabbimizin peygamberleri bize gerçeğin ta kendisini getirmişler, ama biz kulak asmamışız! Şimdi bize şefaat edecek kimseler yok mu? Veya dünyaya tekrar gönderilsek de daha önce yapamadığımız sâlih ameller yapsak!" Ne var ki onlar kendi felaketlerini bizzat kendileri hazırladılar ve kendilerine en büyük zararı verdiler. Uydurdukları sahte tanrıları da onları yüzüstü bırakıp görünmez oluverdi.

Kelime olarak "bir bilgi veya olayın açıklanması, yorumlanması" mânasına gelen اَلتَّأْو۪يلُ (te'vîl) burada "Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilen özellikle âhiret, hesap, cennet ve cehenneme ait haberlerin gerçekleşmesi ve böylece açık seçik bir şekilde anlaşılması" anlamında kullanılmıştır. Demek Kur'an'a inanmayanlar, iman edebilmek için başka bir şey değil illâ da onun âhirete, mükâfat ve cezaya, cennet ve cehenneme ait verdiği haberlerin, ikaz ve tehditlerin vuku bulmasını, başlarına gelmesini bekliyorlar. Fakat bu haberlerin gerçekleştiği gün iş işten

geçmiş olacak ve kurtuluş için bir çıkar yol kalmayacaktır.

Böylesi fenâ bir son ve ebedî hüsrandan kurtulmanın yolu Allah'ı en güzel şekilde tanımaya çalışmak ve O'na lâyıkıyla kul olmaktır:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فٖى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ۠ يُغْشِى الَّيْلَ النَّهَارَ يَطْلُبُهُ حَثٖيثًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ وَالنُّجُومَ مُسَخَّرَاتٍ بِاَمْرِهٖ ۜ اَلَا لَهُ الْخَلْقُ وَالْاَمْرُ ۜ تَبَارَكَ اللّٰهُ رَبُّ الْعَالَمٖينَ ﴿٥٤﴾

54. Şüphesiz sizin Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan sonra arşa istivâ eden; gündüzü, kendisini süratle kovalayan geceyle bürüyüp örten; güneşi, ayı ve yıldızları emrine boyun eğdiren Allah'tır. Bilin ki, yaratma da, emir ve idâre yetkisi de yalnız O'na aittir. Âlemlerin Rabbi olan Allah yüceler yücesidir.

Bize göre "gün" 24 saatlik bir vakit diliminden ibarettir. Fakat Allah katında gün bizim hesap ettiğimiz 24 saatten ibaret değildir. Kur'ân-ı Kerîm'in verdiği bilgilere göre Allah katında bizim hesap ettiğimiz bin seneye (Secde 32/5), elli bin seneye (Meâric 70/4) denk günler olduğu gibi, **"Allah, sayısız isim ve sıfatlarıyla her an sınırsız tecellî ve yaratma hâlindedir"** (Rahmân 55/29) âyetinde "gün", tek bir ân mânasında kullanılmıştır. Buna göre Rabbimizin ölçülerine göre gün, duruma göre değişen ve miktarını ancak kendisinin bilebileceği bir zaman sürecidir. Göklerin ve yerin altı günde yaratılması da, yine süresini ancak Allah'ın bilebileceği altı devir, ilmî çalışmaların verdiği bilgiye dayanarak söylersek altı jeolojik devirde yaratılması anlamını taşır. Nitekim günümüzde bu alanda gerçekleştirilen bilimsel araştırmalar, kâinatın, süresi milyar yıllarla ifade edilen çok uzun devirler içinde yaratıldığını söylemektedir.

Cenâb-ı Hak, gökleri ve yeri yarattıktan sonra "arşa istivâ etmiştir." اَلْعَرْشُ (arş) yüksek bir mekân, eve nispetle tavan, tavana nispetle çatı, çadır ve çatı gibi yükselen ve gölge veren şeyler mânasına gelir. Bu mânalardan hareketle arş, hükümdarların oturduğu taht ve bu tahtın gereği olan kuvvet, hakimiyet ve saltanat mânasında da kullanılmıştır. اَلْاِسْتِوَاءُ (istivâ) ise oturmak, kurulmak, yerleşmek, yönetmek, idare etmek demektir. Allah'ın arşa istivâsını fizikî ve cismânî olarak düşünmek mümkün olamaz. Dolayısıyla bu ifade, bütün varlıkların üstünde ve ötesinde sonsuz yüceliğe sahip, mutlak hâkim olan Allah'ın, kâinata ve kâinatta bulunan her şeye hükmetmesi, onları en mükemmel şekilde düzenleyip yönetmesi mânasındadır. Bunun temsilî bir ifade olduğunu düşünürsek, hükümdarlar tahta oturup ülkelerini yönettikleri gibi,

mâhiyetini sadece kendisinin bileceği bir şekilde Rabbimiz de tahtına oturup bütün kâinatı yönetmekte, sevk ve idâre etmektedir. Bunun açık delillerinden biri geceyi gündüzün üzerine örtmesi; gecenin gündüzü süratle takip etmesi ve ona yetişmeye çalışmasıdır. Bir başka açık delil de güneşi, ayı ve yıldızları yaratıp emrine boyun eğdirmiş olmasıdır.

Âyetin **"Yaratma da, emir ve idâre yetkisi de yalnız O'na aittir"** (A'râf 7/54) kısmı pek derin mânalar ifade eder: Maddesiyle, mânasıyla bütün varlıkları yaratan ve onlarla ilgili her türlü emri veren Allah'tır. Bütün kâinat O'nun yaratığı; bunların yaratılması, varlıklarının devam ettirilmesi ve yönetilmesiyle ilgili kanunlar da O'nun emridir. Madde ve mâna, beden ve ruh, mülkiyet ve tasarruf hep Allah'ın eseri ve düzenlemesi olup, O'nun mükemmel ilmi, hür iradesi ve nihâyetsiz kudretiyle ortaya çıkıp varlıklarını devam ettirmektedirler. İşte bu muazzam işleri gerçekleştiren ve âlemlerin Rabbi olan Allah pek yücedir.

اَلْبَرَكَةُ (bereket) kelimesinde büyüklük, yücelik, süreklilik ve sağlamlıkla birlikte büyüme, artma ve gelişme mânaları vardır. Bunlara ilâve olarak iyilik ve refah mânalarını da taşır. Buna göre âyet, "Allah'ın iyilik, ihsân, ikram ve faziletleri nihâyetsizdir. O'nun hayrı her yere ulaşır. O, hudûdu olmayan yüce bir makam ve mevki sahibidir. Üstelik, O'nun iyilikleri ve faziletleri için bir bozulma veya eksilme sözkonusu değildir, sürekli ve sabittir. İnsanı yaratan ve onu kullukla sorumlu tutan da O'dur." Dolayısıyla insan Rabbini en iyi şekilde tanımaya çalışacak, O'nun emrini her şeyin üstünde tutacak ve var gücüyle kulluğunun gereğini yerine getirmeye gayret gösterecektir. Bunu başarmak için de acziyetini fark edip Rabbine yalvaracaktır:

اُدْعُوا رَبَّكُمْ تَضَرُّعًا وَخُفْيَةً اِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدٖينَ ﴿٥٥﴾ وَلَا تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَا وَادْعُوهُ خَوْفًا وَطَمَعًا اِنَّ رَحْمَتَ اللّٰهِ قَرٖيبٌ مِنَ الْمُحْسِنٖينَ ﴿٥٦﴾

55. Rabbinize yalvara yakara ve gizlice dua edin. Çünkü O, aşırı gidenleri sevmez.

56. Yeryüzü düzene konduktan sonra orada fitne fesat çıkarıp bozgunculuk yapmayın. Azâbından korkarak ve rahmetini umarak O'na dua edin. Hiç şüphesiz Allah'ın rahmeti, iyilik eden ve işini güzel yapanlara pek yakındır.

Duanın kabul edilmesi için Allah Teâlâ'nın râzı olacağı bir ihlas, samimiyet, gönül kırıklığı, tazarru ve niyaz hâlinde yapılmalıdır. Bağırıp çağırmak, emreder

gibi istemek doğru değildir. Bu sebeple burada bize Rabbimize yalvara yakara, gizlice, için için, azabından korkarak ve rahmetini umarak dua etmemiz emredilmektedir. Bu hususta haddi aşanları Allah'ın sevmediği ihtarı yapılırken; güzel işler yapan, yaptığı işi güzel yapan, dâimâ iyilik peşinde olan, her türlü bozgunculuktan uzak duran ihsân sahiplerinin Allah'ın rahmetine erecekleri müjdesi verilir.

Ebû Mûsâ el-Eş'ârî (r.a.)'ın naklettiği şu hâdise duada takınılması gereken edebi açıklar:

Biz Allah Rasûlü (s.a.v.)'le beraber bir gazada bulunuyorduk. İnsanlar yüksek sesle tekbir getirmeye başladılar. Peygamberimiz:

" *Ey insanlar! Kendinize acıyın; siz sağıra veya burada olmayana dua etmiyorsunuz. Bilakis siz i iten, bilen ve sizinle beraber olana dua ediyorsunuz*" buyurdu." (Buhârî, Tevhid 9; Müslim, Zikir 44-45)

56. âyette geçen **"bozgunculuk yapmayın"** yasağı öldürme, yaralama, gasp ve hırsızlık gibi insana verilen zararları; inkâr ve bid'atlerle dine verilen zararları; zinâ, livata, zinâ iftirası gibi insan onuruna, namusuna ve aileye verilen zararları; sarhoş edici şeylerle akla verilen zararları şumûlüne alır. Çünkü dünya hayatında insanlara ait beş temel hak ve menfaat konusu vardır: Can, mal, nesep, din ve akıl. Bunlar korunmadığı ve bunları korumak için gereken çalışmalar yapılmadığı takdirde dünyada karışıklıkların çıkmasına ve düzenin bozulmasına engel olmak mümkün değildir.

O halde Rabbinizin kâinatta nasıl bir düzen içinde işlerini yönettiğini ibretle seyredip, siz de hayatınızı aynı düzen içinde devam ettirmeye çalışın ve âhiret gerçeğini aklınızdan çıkarmayın:

وَهُوَ الَّذ۪ي يُرْسِلُ الرِّيَاحَ بُشْراً بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِه۪ۜ حَتّٰٓى اِذَٓا اَقَلَّتْ
سَحَاباً ثِقَالاً سُقْنَاهُ لِبَلَدٍ مَيِّتٍ فَاَنْزَلْنَا بِهِ الْمَٓاءَ فَاَخْرَجْنَا بِه۪ مِنْ كُلِّ
الثَّمَرَاتِۜ كَذٰلِكَ نُخْرِجُ الْمَوْتٰى لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

57. O Allah ki, rüzgârları rahmetinin öncesinde müjdeci olarak gönderir. Nihâyet bu rüzgârlar, yağmur yüklü bulutları pek hafifmişçesine kaldırıp yüklendiği zaman biz onu kuruyup ölmüş bir memlekete sevk ederiz; böylece oraya su indirir de onunla her çeşit ürünü çıkarırız. İşte biz ölüleri de kabirlerinden böyle çıkaracağız; umulur ki düşünüp ders alırsınız.

Ebû Ali Ahmed Rûzbâr (k.s.), âyette bahsedildiği gibi deliller üzerinde tefekkür edebilme hakkında şu izahı yapar:

"Tefekkür üç yönlüdür. Şöyle ki:

• Yüce Allah'ın varlığına dair delilleri tefekkür etmek. Her kimde böyle bir tefekkür varsa onda sevgi doğar.

• Yüce Allah'ın vereceğini va'dettiği sevapları tefekküre dalmak. Her kimde böyle bir tefekkür varsa, onda ibâdetlere karşı istek doğar.

• Yüce Allah'ın hatalara karşı azap tehdidini tefekkür etmek. Her kimde böyle bir tefekkür varsa, o kimsede ar ve hayâ duygusu doğar." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, s. 290)

Böyle ince bir tefekkür nazarıyla bakınca âyetin şu mânalara işâret ettiği görülür: "Rüzgârlar", ilâhî yardım rüzgârlarıdır. "Bulutlar", hidâyet bulutlarıdır. "Su" ise muhabbet suyudur. Allah Teâlâ bu su vasıtasıyla ilâhî gerçekleri yakından görme meyveleri ile türlü türlü ahlâkî güzellik ve olgunluklar meydana getirir. Aynı şekilde Allah Teâlâ ölü kalpleri dirilterek göğüs kabirlerinden çıkarır. Âyetin **"umulur ki düşünüp öğüt alırsınız"** (A'râf 7/57) kısmı ise "umulur ki mukaddes mekanlarda bulunan ünsiyet havuzlarında ve yakınlık bahçelerinde geçirdiğiniz müstesnâ anlarınızı hatırlarsınız" demek olur. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, III, 232)

Ancak yağan yağmura karşılık her toprak aynı derecede diriliş heyecanı göstermez ve aynı kalitede ürün vermez:

وَالْبَلَدُ الطَّيِّبُ يَخْرُجُ نَبَاتُهُ بِاِذْنِ رَبِّهٖۚ وَالَّذ۪ي خَبُثَ لَا يَخْرُجُ اِلَّا نَكِدًاۜ كَذٰلِكَ نُصَرِّفُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَشْكُرُونَ۟ ﴿٥٨﴾

58. Toprağı verimli güzel bir arazi, yağmuru görür görmez Rabbinin izniyle gür ve bereketli ürünler verir. Çorak ve verimsiz toprak ise, ne kadar yağmur yağarsa yağsın, faydasız bitkiden başka bir şey çıkmaz. Biz, şükredecek bir toplum için âyetleri böyle açıklıyoruz.

Bu örneğe göre önceki âyetle birlikte bu âyetten şöyle bir mâna anlamak mümkün olabilir:

Peygamberler, dinî mânada ilâhî rahmetin müjdecisi ve yayıcılarıdır. Yüklenip getirdikleri şeriatler, ihtiva ettikleri ilâhî emir ve yasaklarla birlikte hayatın kendisiyle gerçekleştiği temiz suyla dolu ağır bulutlar gibidir. Kur'an kalplerin âb-ı hayatı, onun öğrettiği din ve mârifet, ebedî bir hayat olan ilâhî rahmete ermenin en önemli vasıtasıdır. Bu ilâhî emirlere muhatap ve bunları yerine getirmekle sorumlu olan insanlar da yağmurun indiği yerler gibi iki kısımdır: Toprakların iyisi-kötüsü, verimlisi-verimsizi olduğu gibi insanların ve insan topluluklarının da iyisi ve kötüsü, mü'mini ve kâfiri vardır. İyileri, peygamberlerin dâvetinden istifade eder, ilâhî âyetler üzerinde tefekkür ederek

onlardan ibret alır, iman eder, hayat bulur ve Allah'ın nimetlerine şükreder. Onların, gerçek hayat olan âhiret hayatını kazanmak için yaptıkları ibâdetler, hayırlı ameller, verimli toprağın çıkardığı güzel ürünler gibidir.

Rasûlullah (s.a.v.) ise bu hakikati şöyle açıklamaktadır:

"Allah'ın benimle göndermi olduğu hidâyet ve ilim, yeryüzüne yağan bol yağmura benzer. Yağmurun yağdığı yerin bir bölümü verimli bir topraktır: Yağmur suyunu emer, bol çayır ve ot bitirir. Bir kısmı da suyu emmeyip üstünde tutan çorak bir yerdir. Allah burada biriken sudan insanları faydalandırır. Hem kendileri içer, hem de hayvanlarını sular ve ziraatlarını o su sayesinde yaparlar. Yağmurun yağdığı bir yer daha vardır ki, düz ve hiçbir bitki bitmeyen kaypak arazidir. Ne su tutar, ne de ot bitirir. İ te bu, Allah'ın dîninde anlayı lı olan ve Allah'ın benimle gönderdiği hidâyet ve ilim kendisine fayda veren, onu hem öğrenen hem öğreten kimse ile, buna ba ını kaldırıp kulak vermeyen, Allah'ın benimle gönderdiği hidâyeti kabul etmeyen kimsenin benzeridir." (Buhârî, İlim 20; Müslim, Fezâil 15)

Nitekim sûrenin bundan sonraki âyetlerinde beyân edilecek olan peygamber kıssaları ve geçmiş milletlerin tarihi bu değişmez gerçeğin en büyük şâhitleri olarak karşımızda durmaktadır:

Allah'a Kulluk Edin

لَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِهٖ فَقَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ عَظ۪يمٍ ﴿٥٩﴾ قَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِه۪ٓ اِنَّا لَنَرٰيكَ ف۪ي ضَلَالٍ مُب۪ينٍ ﴿٦٠﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ ب۪ي ضَلَالَةٌ وَلٰكِنّ۪ي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦١﴾ اُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبّ۪ي وَاَنْصَحُ لَكُمْ وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٦٢﴾

59. Biz Nûh'u kavmine peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu ben, başınıza gelecek büyük bir günün azâbından korkuyorum."

60. Kavminin önde gelenleri ise: "Gerçekten biz seni apaçık bir sapıklık içinde görüyoruz" dediler.

61. Nûh şunları söyledi: "Ey kavmim! Bende hiçbir sapıklık yoktur. Bilakis ben, Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim."

62. "Size Rabbimin buyruklarını tebliğ ediyor, öğüt veriyor ve Allah'tan gelen vahiy sâyesinde sizin bilmediklerinizi biliyorum."

Allah Teâlâ her kavme, kendi aralarından, dillerini bilen ve onlara apaçık tebliğde bulunabilen peygamberler göndermiştir. (bk. İbrâhim 14/4) Bu, Rabbimizin kullarına büyük bir ihsânıdır. Bu münâsebetle Nûh (a.s.) da kavmine risâlet vazîfesiyle görevlendirilmiştir. Hz. Nûh, önceki ve sonraki bütün peygamberler gibi, onları, kendinden başka hiçbir ilâh bulunmayan, yegâne mabûd olan Allah'a kulluğa dâvet etmiştir. Yapılan bu dâvet gayet açık ve anlaşılır bir dâvettir; kapalı kalan ve anlaşılmayan bir tarafı yoktur. Ancak bu dâveti kabulün en büyük engeli, küfür, isyan ve günah kirlerine batmış nefistir.

62. âyette zikredilen "risaleti tebliğ"le "nasihat etmek" arasında şöyle bir fark olduğu söylenebilir: Risaleti tebliğ, Allah'ın emrettiği bütün mükellefiyetleri, hükümleri, emir ve yasakları açıkça beyân etmek ve anlaşılır bir şekilde tanıtmaktır. Nasihat ise itaate teşvik, günahlardan sakındırmak ve âhirette faydası olacak hayırlı ameller işlemeye irşad etmektir. Nitekim Hz. Nûh, kendi misyonunu şöyle hülasa etmektedir:

اَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَٓاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْ وَلِتَتَّقُوا وَلَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٦٣﴾ فَكَذَّبُوهُ فَاَنْجَيْنَاهُ وَالَّذ۪ينَ مَعَهُ فِي

الْفُلْكِ وَاَغْرَقْنَا الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا ط اِنَّهُمْ كَانُوا قَوْمًا عَمٖينَ ع ﴿٦٤﴾

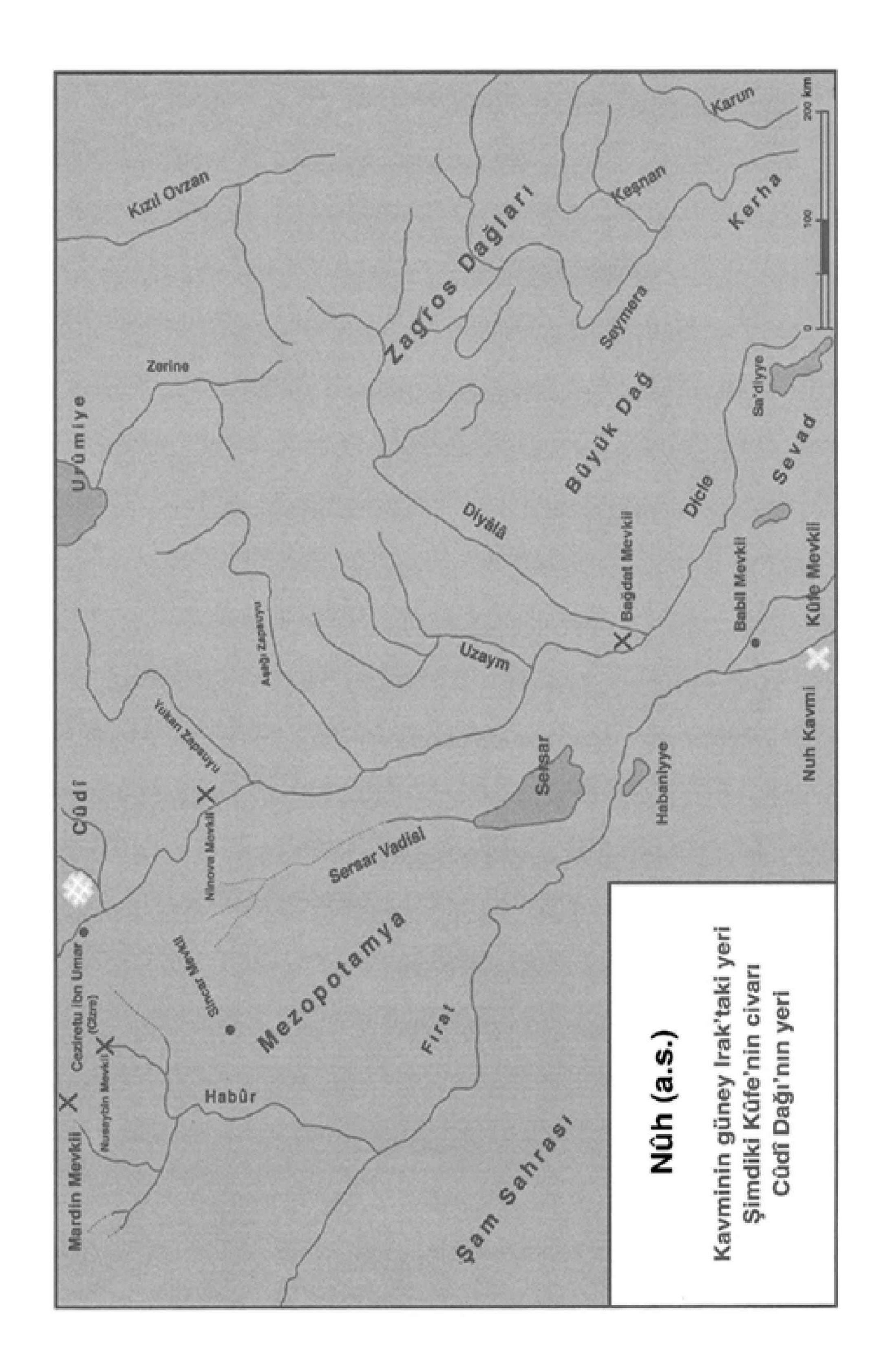
63. “Allah’ın azabını hatırlatarak sizi uyarması, böylece günahlardan sakınıp ilâhî merhamete nâil olabilmeniz için, içinizden biri vasıtasıyla size Rabbinizden bir uyarı ve nasihat gelmesine mi şaşıyorsunuz?”

64. Fakat kavmi onu yalanladı. Biz de onu ve gemide onunla beraber bulunanları kurtardık; âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk. Çünkü onlar, körleşmiş bir kavim idiler.

Burada peygamberlik ve vahyin üç hikmeti beyân edilir:

- İnsanları, gelecekte, özellikle öldükten sonra mahşerde ve cehennemde karşılaşacakları azap ve sıkıntılara karşı uyarmak,
- Onları Allah’a karşı gelmekten ve her türlü günahlardan sakındırmak,
- Böylece Allah’ın rahmetine ve cennetine nâil olmalarını sağlamaktır.

İşin dikkat çeken yönü şu ki onlar, Hz. Nûh gibi seçkin bir şahsın Allah’ın peygamberi olmasına taaccüp etmişler, fakat putların Allah’ın ortakları olduğu tarzındaki sapık düşüncelerine taaccüp etmemişlerdir. Bu, onların ne büyük bir cehâlet ve müthiş bir ahmaklık içinde olduklarını gösterir.

Âd kavminin yaptıkları da Nûh kavminden farksızdı:

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُ

اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٦٥﴾ قَالَ الْمَلَاُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِه۪ٓ اِنَّا لَنَرٰيكَ ف۪ي
سَفَاهَةٍ وَاِنَّا لَنَظُنُّكَ مِنَ الْكَاذِب۪ينَ ﴿٦٦﴾ قَالَ يَا قَوْمِ لَيْسَ ب۪ي سَفَاهَةٌ
وَلٰكِنّ۪ي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٦٧﴾ اُبَلِّغُكُمْ رِسَالَاتِ رَبّ۪ي وَاَنَا
لَكُمْ نَاصِحٌ اَم۪ينٌ ﴿٦٨﴾ اَوَعَجِبْتُمْ اَنْ جَٓاءَكُمْ ذِكْرٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَلٰى
رَجُلٍ مِنْكُمْ لِيُنْذِرَكُمْۜ وَاذْكُرُٓوا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَٓاءَ مِنْ بَعْدِ قَوْمِ نُوحٍ
وَزَادَكُمْ فِي الْخَلْقِ بَصْۜطَةًۚ فَاذْكُرُٓوا اٰلَٓاءَ اللّٰهِ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ ﴿٦٩﴾

65. Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Artık Allah'tan korkup günahlardan sakınmaz mısınız?"

66. Kavminin inkâra saplanmış ileri gelenleri de: "Şüphesiz seni biz bir çılgınlık ve beyinsizlik içinde bocalar görüyoruz ve senin gerçekten yalancılardan olduğunu düşünüyoruz" dediler.

67. Hûd şöyle dedi: "Ey kavmim! Bende herhangi bir çılgınlık ve beyinsizlik yoktur. Bilakis ben Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim."

68. "Size Rabbimin buyruklarını tebliğ ediyorum. Ben sizin iyiliğinizi isteyen güvenilir bir nasîhatçiyim."

69. "Allah'ın azabını hatırlatarak sizi uyarması için, içinizden biri vasıtasıyla size Rabbinizden bir uyarı ve nasihat gelmesine mi şaşıyorsunuz? Düşünün ki, O sizi Nûh kavminden sonra yeryüzünde halîfeler yaptı ve sizi yaratılış bakımından daha güçlü, kuvvetli ve gösterişli kıldı. O halde Allah'ın verdiği nimetleri hatırınızdan çıkarmayıp ona göre davranın ki kurtuluşa eresiniz."

Âd kavmi, Yemen, Aden ve Ummân arasında bulunan Ahkãf diyârında yaşamış bir Arap toplumudur. Kavme ismi verilmiş bulunan Âd'ın, Hz. Nûh'un torunlarından olduğu rivayet edilir. Zamanları, Nûh (a.s.)'dan tahmînen sekiz yüz sene sonradır. Verimli toprakları olan bu kavim; otu, suyu, ve çeşitli nimetleri bol, bağlık-bahçelik bir yerleşim yerine sahip idiler. Yerin üzerinde gürül gürül akan ırmakları, bağları, bahçeleri, sürü sürü dâvarları; yer altında da, çeşitli su depoları ve köşkleri vardı. (bk. Şuarâ 29/129, 133, 134) Bu kavmin insanları güçlü-kuvvetli, cüsseli, uzun boylu ve uzun ömürlü idiler. Kayaları yontarak evler yapar, gösterişli binâlar inşâ ederlerdi.

Hz. Hûd aynen Hz. Nûh gibi kavmini kendisinden başka hiçbir ilâh

bulunmayan Allah Teâlâ'ya kulluğa dâvet etti. Onları küfür, şirk ve her türlü günahlardan uzaklaşarak takvâ hayatı yaşamaya çağırdı. Fakat onlar bu kurtarıcı çağrıya kulak asmadıkları gibi Hz. Hûd'u beyinsizlik, akıl kıtlığı ve görüş zayıflığı ile itham ettiler; onun yalancı olduğuna hükmettiler.

Hz. Hûd, şu nimetler üzerine dikkat çekerek kavmini düşünmeye dâvet etti:

• Allah onları Hz. Nûh kavminden sonra getirip yeryüzünün halîfeleri ve hakimleri kılmıştır. Tufandan sonra ilk defa teşkilatlanan ve yeryüzünde îmâr faaliyetlerine başlayan kavim bunlar olmuşlardır.

• Onları uzun boylu, sağlam yapılı, güçlü ve kuvvetli yaratmıştır. Gerçekten Âd kavmi, diğer kavimlere göre uzun boylu ve güçlü kuvvetli idiler. Zamanlarında onlar gibi uzun vücutlu kimse yoktu.

• O halde inkâr bataklığında yok olup gitmek yerine, kurtuluşa erebilmek için Allah'ın bu nimetlerinin kadrini bilip hidâyete ermeye çalışmaları onlar için şüphesiz daha faydalı olacaktır.

Hz. Hûd'un, açık ve anlaşılır bu tebliğine karşı inkarcı kavmin sergilediği tavra gelince:

قَالُوٓا اَجِئْتَنَا لِنَعْبُدَ اللّٰهَ وَحْدَهُ وَنَذَرَ مَا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُنَاۚ فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا
اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٧٠﴾ قَالَ قَدْ وَقَعَ عَلَيْكُمْ مِنْ رَبِّكُمْ رِجْسٌ
وَغَضَبٌۜ اَتُجَادِلُونَن۪ي ف۪ٓي اَسْمَٓاءٍ سَمَّيْتُمُوهَٓا اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُكُمْ مَا نَزَّلَ اللّٰهُ
بِهَا مِنْ سُلْطَانٍۜ فَانْتَظِرُٓوا اِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِر۪ينَ ﴿٧١﴾ فَاَنْجَيْنَاهُ
وَالَّذ۪ينَ مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَقَطَعْنَا دَابِرَ الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَمَا كَانُوا مُؤْمِن۪ينَۚ ﴿٧٢﴾

70. Dediler ki: "Ya! Demek sen bize tek olan Allah'a kulluk edelim ve babalarımızın tapa geldikleri putları bırakalım diye geldin ha? Eğer doğru söylüyorsan, bizi tehdit edip durduğun o azabı getir de görelim!"

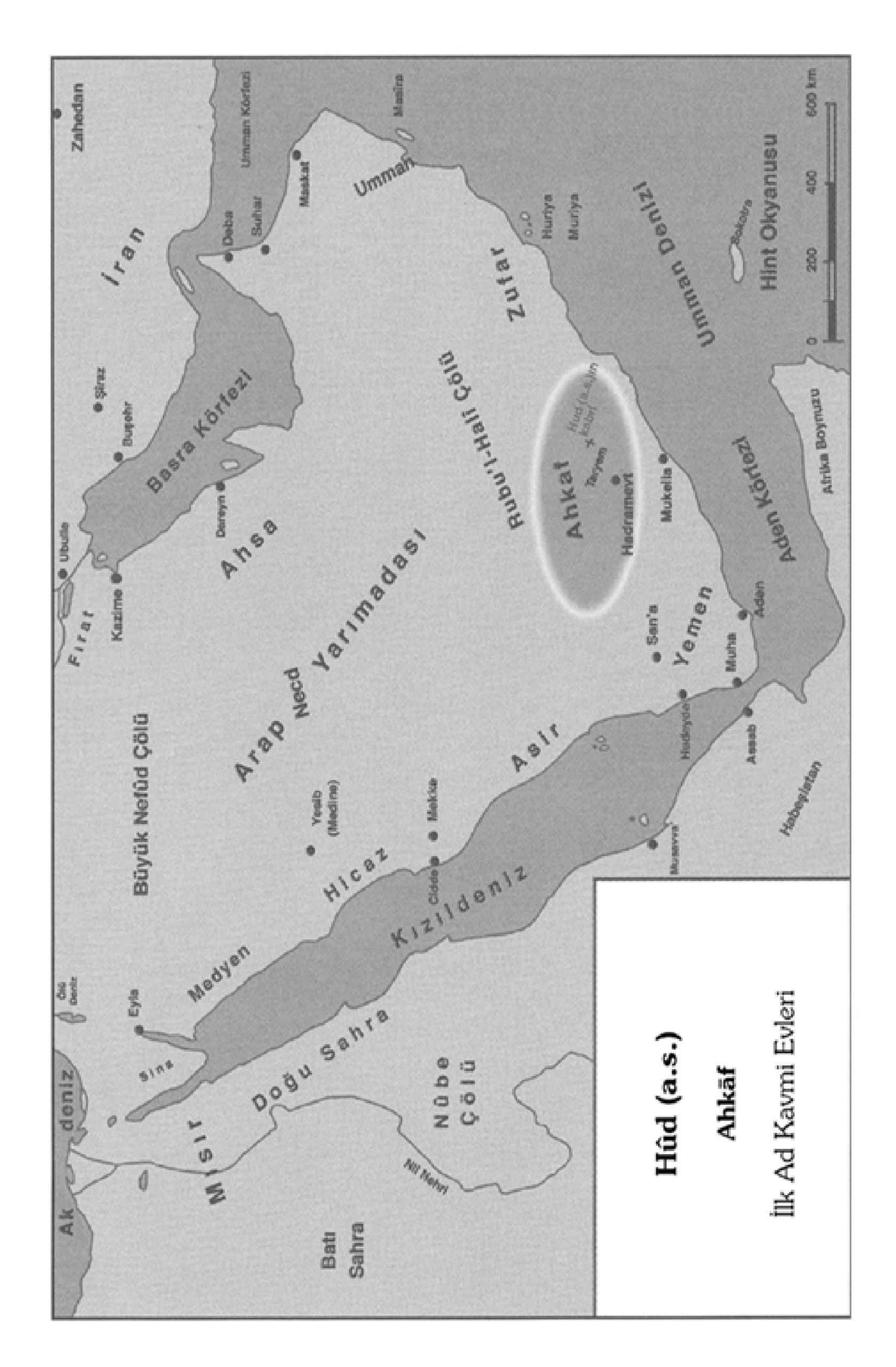
71. Hûd şöyle dedi: "Artık gerçekten sizin başınıza Rabbinizden bir azap ve gazap inmesi kesinleşmiştir. Benimle, sizin ve atalarınızın uydurdup kendilerine ulûhiyet atfettiğiniz, fakat ilâh ve mabud olabileceklerine dair Allah'ın hiçbir delil indirmediği, indirmesi de mümkün olmayan birtakım boş isimlerden ibaret putlarınız hakkında mı tartışıyorsunuz? Madem öyle, bekleyin bakalım bu işin sonu ne olacak! Ben de sizinle beraber beklemekteyim!"

72. Nihâyet onu ve beraberinde olanları katımızdan bir rahmet ile kurtardık; âyetlerimizi yalanlayıp iman etmemiş olanların ise kökünü

kestik.

Dikkat edilmelidir ki, nübüvvet rütbesinden daha üstün bir rütbe, risâlet derecesinden daha yüksek bir derece yoktur. Buna rağmen Allah Teâlâ, hem Hz. Hûd'u hem de ona inananları rahmetiyle kurtardığını haber vermektedir. Bunun hikmeti, kurtuluşun yapılan ameller karşılığında hak edilmiş bir durum değil de, ancak Allah'ın fazlı ve rahmetiyle ulaşılacak hayırlı bir netice olduğunu bildirmektir. Buna göre kurtulan herkes ancak Cenâb-ı Hakk'ın lutf u keremi ile kurtulmuştur ve kurtulacaktır. (Kuşeyrî, *Letâifu'l-i ârât*, I, 341)

72. âyette helâk olmanın sebebinin Allah'ın âyetlerini yalanlama ve imansızlık olduğuna, kurtuluş yolunun ise Allah'ın âyetlerini doğrulama ve bunlara iman olduğuna dikkat çekilmektedir.

İnsanlığın yaşadığı bir başka ibretli misal de Semûd kavminin halidir:

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًاۢ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ

غَيْرُهُ ط قَدْ جَٓاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ ط هٰذِهٖ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا
تَأْكُلْ فٖٓي اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ اَلٖيمٌ ﴿٧٣﴾
وَاذْكُرُٓوا اِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَٓاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّاَكُمْ فِي الْاَرْضِ
تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهُولِهَا قُصُورًا وَتَنْحِتُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا ج فَاذْكُرُٓوا
اٰلَٓاءَ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِدٖينَ ﴿٧٤﴾

73. Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu Rabbinizden size apaçık bir delil gelmiştir. O da, size bir mûcize olarak Allah'ın şu devesidir. Onu kendi hâline bırakın, Allah'ın arzında yesin, içsin. Sakın ona bir kötülük yapmayın, yoksa sizi can yakıcı bir azap yakalayıverir."

74. "Bir düşünün: Allah sizi Âd kavminin ardından halîfeler kıldı ve yeryüzünde size geniş imkânlar bahşetti. Yerin düzlüklerine saraylar kuruyor, dağları yontarak evler yapıyorsunuz. Öyleyse Allah'ın bütün bu nimetleri üzerinde düşünün de, bozguncular kesilip yeryüzünde karışıklık çıkarmayın."

Semûd kavmi, Hz. Nûh'un oğlu Sâm'ın neslinden gelen Semûd'un kavmidir. Hûd (a.s.)'ın vefâtından sonra, Semûd'un torunları Kuzey Arabistan bölgesine, Şâm ile Hicâz arasında bulunan Hicr mevkiine yerleşmişlerdi. Daha sonra buradan ayrılıp Âd kavminin bölgesine yerleştiler. Semûd'un nesli çoğalıp bir kavim hâline geldi. Kendilerine "Âd-ı Sânî" yani "İkinci Âd" ismi verildi. Bu kavim de, vaktiyle Âd kavminin sahip olduğu nimetlere sahip oldular ve öncekiler gibi onlar da gaflet ve sapıklığa düştüler. Âd kavminin helâkini, azgınlıkları dolayısıyla gelen azâb-ı ilâhîden başka bir sebebe bağlayarak gaflet mahmurluğu içinde: "Âd kavmi, sağlam binâlar yapmadıkları için helâk oldular. Zira onlar, evleri kumlar üzerine yapmışlardı. Biz ise sağlam kayalar üzerine yaptık. Gelen fırtınalardan herhangi bir zarar görmeyiz..." dediler. Kendilerine köşkler, saraylar inşâ ettiler. Taşları oydular, onlara yeni şekiller verdiler. Köşklerini ve saraylarını çeşitli şekillerle tezyîn ettiler. Tevhîd inancını unutup Allah'a ortak koştular ve yapmış oldukları putlardan kendilerine tanrılar edindiler. Kur'ân-ı Kerîm'in çeşitli sûrelerinde, iman etmedikleri ve sayısız azgınlıklarla haddi aştıkları için helâk edilen bu kavimden ibretle bahsedilir.

Peygamberleri Hz. Sâlih, iman edip ilâhî emirlere tâbi olmaları ve bozgunculuktan vazgeçip yeryüzünde karışıklık çıkarmamaları için de onları

kendilerine ihsân edilen nimetler üzerinde tefekküre dâvet etmiştir. Bu nimetler şunlardır:

• Âd kavminin helâkinden sonra onların yerine halîfe olmuşlardır. Yeryüzünün imarı, hâkimiyeti ve hükümranlığı onların eline geçmiştir.

• Allah onları yeryüzüne yerleştirmiş; onlar da düzlük yerlerde köşkler, saraylar kurmuşlar, bununla da yetinmeyip daha sağlam ve uzun ömürlü olması için dağları yontarak evler yapmışlardır.

Bu nimetlerin değerini anlayıp Allah'a kulluk etmek; bozgunculuk ve kargaşadan uzak durmak gerekirken azgın kavmin sergilediği tavır bunun tam aksi olmuştur:

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضْعِفُوا لِمَنْ اٰمَنَ
مِنْهُمْ اَتَعْلَمُونَ اَنَّ صَالِحًا مُرْسَلٌ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا اِنَّا بِمَا اُرْسِلَ بِهِ
مُؤْمِنُونَ ﴿٧٥﴾ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا بِالَّذِي اٰمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ ﴿٧٦﴾
فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ اَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ ائْتِنَا بِمَا تَعِدُنَا اِنْ
كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿٧٧﴾ فَاَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَاَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ
جَاثِمِينَ ﴿٧٨﴾ فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَةَ رَبِّي
وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلٰكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّاصِحِينَ ﴿٧٩﴾

75. Kavminin büyüklük taslayan önde gelenleri, kendi kavimlerinden zayıf ve hor gördükleri mü'minlere: "Sâlih'in, Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu kesin olarak biliyor musunuz?" diye çıkışırlar, onlar da: "Biz, ona indirilen her şeye kesinlikle iman ediyoruz" derlerdi.

76. Büyüklük taslayan o zâlimler ise: "Siz neye inanıyorsanız, işte biz de onu bütünüyle inkâr ediyoruz" diye karşılık verirlerdi.

77. Derken o dişi deveyi kesip öldürdüler, böylece Rablerinin emrinden dışarı çıktılar ve: "Ey Sâlih, eğer gerçekten sen peygamberlerden isen bizi tehdit edip durduğun azabı getir de görelim!" diye meydan okudular.

78. Nihâyet o dehşetli sarsıntı onları kıskıvrak yakalayıverdi de oldukları yerde yüz üstü serilip kaldılar.

79. Bu tecelli karşısında Sâlih, oradan uzaklaşırken şöyle diyordu: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin buyruklarını tebliğ ettim, size samimi olarak nasihatte bulundum. Fakat siz nasihat edenleri sevmiyordunuz."

Kur'ân-ı Kerîm'de peygamberlerin hitap ettiği kitleler dikkate alındığında, bunlar içinde hem dünyada hem de âhirette birbiriyle hep münâkaşa hâlinde olan iki grubun var olduğu görülür. Müstekbirler ve mustaz'aflar. Müstekbirler, gurur ve kibre kapılarak ilâhî hakîkatleri kabul etmemekte direnip büyüklük taslayan zorbalardır. Mustaz'aflar ise müstekbir kesimin zayıf ve hor gördüğü, değer vermediği, baskı altında tutup istedikleri istikâmette yönlendirmeye çalıştıkları zavallı, biçâre kimselerdir. İşte Semûd kavmi içinde bulunan bu zorbalar, zayıf, fakir ve kimsesiz mü'minleri baskı altında tutarak imanlarından vazgeçirmeye çalışmışlar ve kendilerinin kâfir olduklarını açıkça ilan etmişlerdir. Bu yetmiyormuş gibi, deveye dokunmama hakkında Hz. Sâlih'e verdikleri sözden cayıp Allah'ın emrine karşı gelerek deveyi kesmişler, Hz. Sâlih'ten de kendilerini tehdit ettiği azabı getirmelerini isteyecek kadar ileri gitmişlerdir. Böylece başlarına ilâhî azabın gelmesi kesinleşmiş ve kendilerini yakalayan şiddetli bir deprem ile helâk edilmişlerdir.

Tebük seferinde ashâb-ı kirâm, Semûd kavminin helâk olduğu yerden geçerken Peygamber Efendimiz (s.a.v.):

"–Bu ta tan oymalı evlere hüzünle girin! Buradan bir ey de almayın! Çünkü burada azgın bir kavme azâb-ı ilâhî geldi..." buyurmuşlardı. Sahâbe-i kirâm:

"–Yâ Rasûlallah, kırbalarımıza su doldurduk. Hattâ bu su ile hamur yaptık!" dediler. Peygamber (s.a.v.):

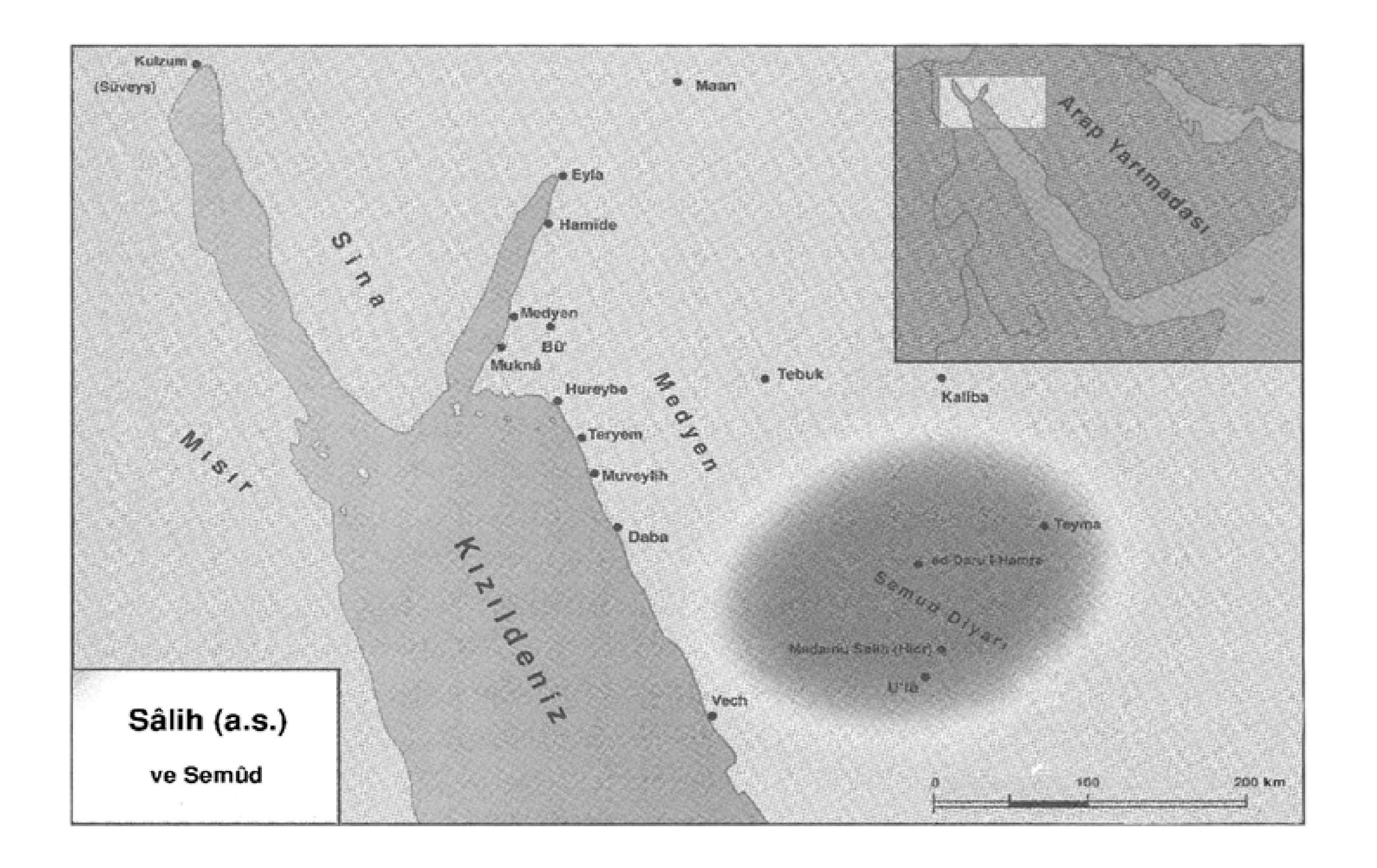
"–Sularınızı bo altın, hamurlarınızı da dökün!" buyurdu. (Buhârî, Enbiyâ 17)

Bir diğer rivayette Efendimiz, bu tavsiyesinin sebebini açıklarken: *"Onların ya adığı felâketin sizin ba ınıza da gelmesinden endi e ettim"* buyurmuştur. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 117)

Bu ibretli hâdiseden, ilâhî kahrın tecellî ettiği beldelerde, isyân ve günah yüklü mekânlarda mânen devam eden o kahrın in'ikâsına mâruz kalmamak için oralarda bulunmamak, zarûreten geçmek gerektiğinde ise süratle geçmek îcâb ettiği anlaşılır.

Günümüz batı toplumlarında bir kangren hâline dönüşen korkunç sapıklığın derin izlerini taşıyan Lût kavminin kıssası da pek ibretlidir:

Kulzum
(Süveyş)
Maan
Arap Yarımadası
Eyla
Hamide
Sina
Medyen
Bü'
Mukna
Hureybe
Medyen
Tebuk
Kaliba
Mısır
Teryem
Muveylih
Daba
Kızıldeniz
Teyma
Vech
0
100
200 km
Sâlih (a.s.)
ve Semûd

Benzeri Olmayan
Bir Densizlik

وَلُوطًا اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ٓ اَتَأْتُونَ الْفَاحِشَةَ مَا سَبَقَكُمْ بِهَا مِنْ اَحَدٍ مِنَ
الْعَالَم۪ينَ ﴿٨٠﴾ اِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ الرِّجَالَ شَهْوَةً مِنْ دُونِ النِّسَٓاءِۜ
بَلْ اَنْتُمْ قَوْمٌ مُسْرِفُونَ ﴿٨١﴾ وَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ قَالُٓوا
اَخْرِجُوهُمْ مِنْ قَرْيَتِكُمْۚ اِنَّهُمْ اُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٨٢﴾

80. Lût'u da peygamber gönderdik. Kavmine şöyle dedi: "Dünyada sizden önce hiç kimsenin yapmadığı o iğrenç işi bir yol hâline getirip nasıl irtikap ediyorsunuz?"

81. "Kadınları bırakıp şehvetle erkeklere yaklaşıyorsunuz. Doğrusu siz, haddi aşan azgın bir toplumsunuz."

82. Kavminin cevâbı: "Lût ve yandaşlarını memleketinizden çıkarın. Çünkü bu beyler, kendilerince temizliğe çok düşkün insanlar!" demekten başka bir şey olmadı.

Lût (a.s.), Hz. İbrâhim'in kardeşinin oğludur. Yani İbrâhim (a.s.) onun amcasıdır. Allah Teâlâ onu Sodom ve Gomore halkına peygamber göndermiştir. O bölgede, daha önce hiçbir millette görülmeyen bir hayâsızlık yaygınlaşmıştı. Erkekler, kadınları bırakıp şehvetlerini tatmin için erkeklere yaklaşıyorlardı. Bu, fevkalâde çirkin ve insan haysiyetine uymayan bir davranıştı. Lût (a.s.) onları, hayvanların bile yapmayacağı bu hayâsızlıktan vazgeçirmeye çalıştı.

O bedbaht insanlar nasihat dinleyip günahı terk edecek yerde Hz. Lût ve arkadaşlarıyla, "bunlar, kendilerinin çok temiz olduğunu düşünen insanlarmış!" diyerek alay etmeye başladılar ve onların memleketlerinden sürülmelerini talep ettiler. Hâsılı başlarına ilâhî azâbın gelmesini gerektirecek bir azgınlık ve günaha tevessül ettiler:

فَاَنْجَيْنَاهُ وَاَهْلَهُٓ اِلَّا امْرَاَتَهُۘ كَانَتْ مِنَ الْغَابِر۪ينَ ﴿٨٣﴾ وَاَمْطَرْنَا
عَلَيْهِمْ مَطَرًاۜ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُجْرِم۪ينَ ﴿٨٤﴾

83. Neticede Lût'u ve ailesini kurtardık. Karısı hâriç; o geride kalıp helâk edilenlerden oldu.

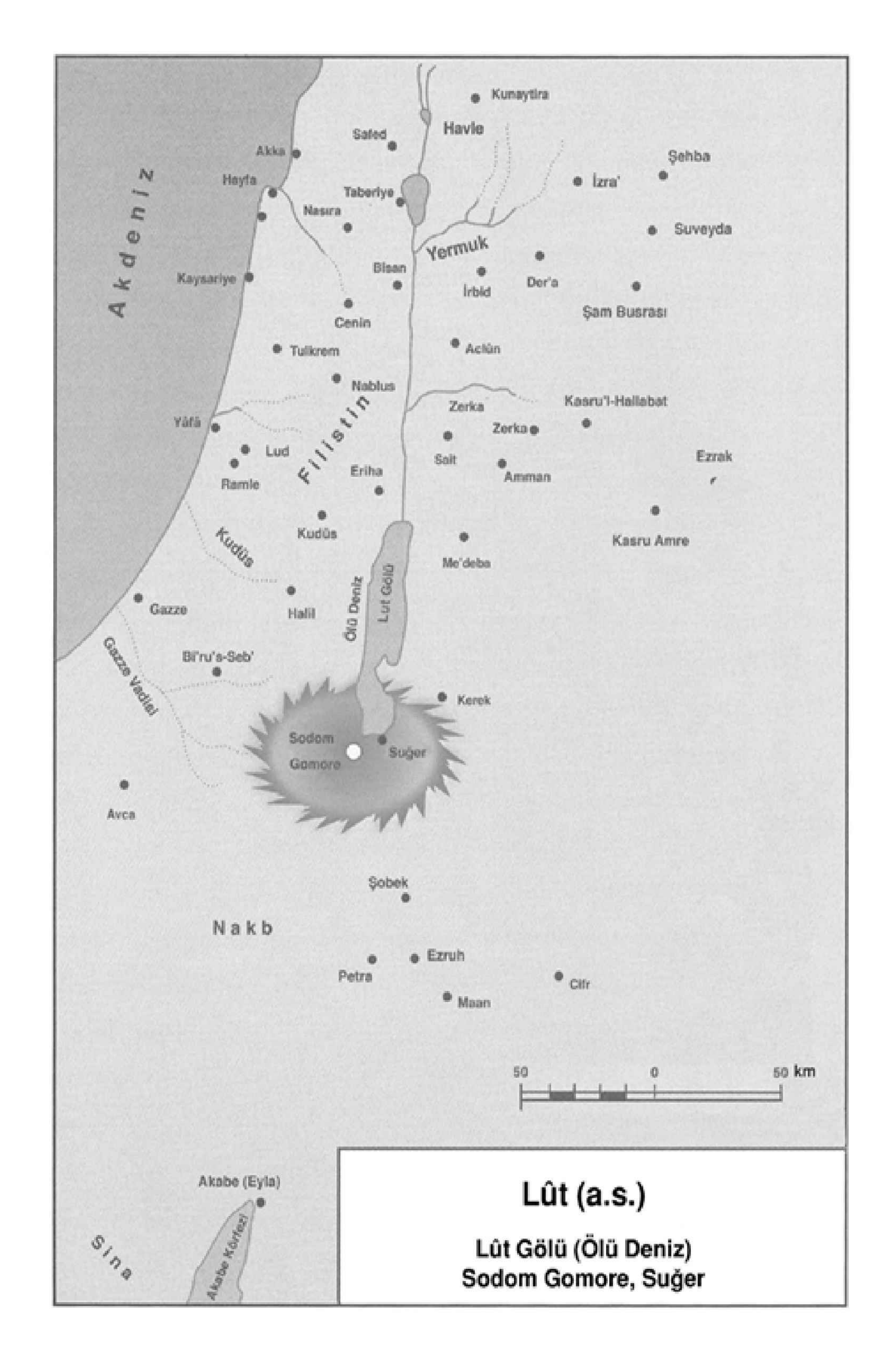
84. Üzerlerine müthiş bir taş yağmuru yağdırdık. Bir bak ki,

günahkârların âkıbeti nasıl oldu!

84. âyetteki “Bak!” emri, aklı olup düşünen herkesedir. Bakmak, onların durumundan ibret alıp yaptıklarından sakınmak içindir. O halde Cenâb-ı Hakk’ın, peygamberlerine karşı gelen, günahkâr ve azgın kavimleri nasıl helâk ettiğine bakıp ibret almak; böyle bir hazin âkıbete uğramaktan sakınmak gerekir.

Şimdi de, bir ibret sahnesi olarak Medyen kavminin yaptıkları gözler önüne seriliyor:

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ
اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَوْفُوا الْكَيْلَ وَالْمِيزَانَ وَلَا
تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تُفْسِدُوا فِي الْاَرْضِ بَعْدَ اِصْلَاحِهَاۜ
ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَۚ ﴿٨٥﴾ وَلَا تَقْعُدُوا بِكُلِّ صِرَاطٍ
تُوعِدُونَ وَتَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِهٖ وَتَبْغُونَهَا عِوَجًاۚ
وَاذْكُرُوا اِذْ كُنْتُمْ قَلِيلًا فَكَثَّرَكُمْۖ وَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ
الْمُفْسِدِينَ ﴿٨٦﴾ وَاِنْ كَانَ طَٓائِفَةٌ مِنْكُمْ اٰمَنُوا بِالَّذ۪ٓي اُرْسِلْتُ
الْحَاكِمِينَ ﴿٨٧﴾ بِهٖ وَطَٓائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا فَاصْبِرُوا حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُ بَيْنَنَاۚ وَهُوَ خَيْرُ

85. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; çünkü sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Doğrusu Rabbinizden size apaçık bir delil gelmiştir. Artık ölçüyü ve tartıyı

tam yapın. Mal ve eşyanın değerini düşürerek insanlara haksızlık yapmayın. Yeryüzünde düzen sağlandıktan sonra orada bozgunculuk çıkarmayın. Gerçekten mü'min iseniz, sizin için hayırlı olan budur."

86. "İnananları tehdit etmek, onları Allah yolundan alıkoymak ve bu doğru yolu eğri göstermek maksadıyla yol başlarını tutmayın. Düşünün ki, bir zamanlar siz az ve zayıftınız, fakat Allah sayınızı çoğalttı, gücünüzü artırdı. Bozguncuların sonu nasıl olmuş, bir bakın da ibret alın!"

87. "Eğer içinizden bir grup bana gönderilen gerçeğe inanmış ve bir grup da inanmamışsa, ben ne diyeyim; madem öyle, o zaman Allah aramızda hükmünü verinceye kadar sabırla bekleyin. Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."

Medyen, Mısır ile Filistin arasında Sînâ yarım adasının kuzeyindeki bölgenin adıdır. Hz. Şuayb döneminde burada Arapların Emur koluna mensup kabileler oturmaktaydı. Medyenliler, sapıklık ve isyan yollarına düşmüşler, Allah'a ibâdet ve itâati terk etmişlerdi. Putlara ve heykellere tapıyorlardı. Medyen'in kervan yolları üzerinde bulunması sebebiyle halk, ticâretle meşguldü. Ancak hîle yaygınlaşmış, bir sanat ve mârifet hâline gelmişti.

Allah Teâlâ onlara Hz. Şuayb'ı peygamber gönderdi. Medyen'de doğup büyüyen Şuayb (a.s.) kavmine güzel nasihatlerde bulundu. Çok güzel konuştuğu için kendine خَطِيبُ الأَنْبِيَاءِ (Hatîbü'l-Enbiyâ) "Peygamberlerin Hatîbi" lakabı verilmiştir.

Hz. Şuayb, kavmine şirkte uzak durup sadece Allah'a kulluğu hatırlattıktan sonra toplumda revaçta olan bir kısım günahlardan sakınmalarını söylemiştir. Bunları şu şekilde hülasa etmek mümkündür:

• Ölçüyü ve tartıyı doğru ve tam olarak yapmak, bu hususta hile yolarına kaçmamak. Rivayete göre Medyen halkının iki ölçeği ve iki tartısı vardı. Bunlardan biri diğerinden daha büyüktü. Onlar, insanlardan bir şey satın aldıkları zaman büyük ölçeği kullanarak ölçüyü tam yapıyorlardı. Kendileri onlara bir şey sattıkları zaman küçük ölçeği kullanarak ölçü ve tartıyı eksik yapıyorlardı. Ölçerken ve tartarken insanların haklarını eksiltmek, nefsin hasisliği, himmetin düşüklüğü, hırsın fazlalığı, hevâ ve zulme uymaktan ileri gelir.

• İnsanların eşyasını eksik vermemek, mallarının değerini düşürmemek. Bu, mallarda kusurlu olduğunu söylemek, değerli ve rağbet edilen bir şey olmadığını ifade etmekle; ölçü ve tartılarda ise fazla ya da eksiltmek suretiyle hile yapmakla olur.

• Gelen peygamberin gayretleriyle ıslah edilip belli bir düzen kurulduktan

sonra yeryüzünde bozgunculuk yapmamak, kargaşa ve anarşi çıkarmamak.

• İnsanları tehdit ederek Allah'ın yolundan saptırmak ve Allah'ın dînini eğip bükmek maksadıyla yol başlarında oturmamak. Onlar, Hz. Şuayb'a iman edenleri öldürmek ve işkenceye uğratmakla tehdit ediyorlardı. Yine onlar, Hz. Şuayb'ın bulunduğu yere çıkan yolların başında oturuyor, onun yanına gitmek isteyen kimseleri tehdit ederek alıkoyuyor ve "O bir yalancıdır, onun yanına gitmeyin" diyorlardı. Kureyş müşriklerinin, Allah Rasûlüne yaptıklarının aynısını yapıyorlardı.

Ne çâre ki, içlerinden inananlar olduğu gibi, bir kısmı da inkâr yolunu seçti. Bunun üzerine Şuayb (a.s.) onlara, en iyi, en doğru hüküm verici olan Allah aralarında hükmedinceye, inananları kurtarıp inkâr edenleri helâk edinceye kadar sabretmelerini istedi. Fakat azgın kavmin ne itirazlarının ne de düşmanlıklarının sonu geliyordu:

قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَنُخْرِجَنَّكَ يَا شُعَيْبُ
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَكَ مِنْ قَرْيَتِنَآ اَوْ لَتَعُودُنَّ فِي مِلَّتِنَا قَالَ اَوَلَوْ كُنَّا
كَارِهِينَ ﴿٨٨﴾ قَدِ افْتَرَيْنَا عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اِنْ عُدْنَا فِي مِلَّتِكُمْ بَعْدَ اِذْ
نَجّٰينَا اللّٰهُ مِنْهَا وَمَا يَكُونُ لَنَآ اَنْ نَعُودَ فِيهَآ اِلَّآ اَنْ يَشَآءَ اللّٰهُ رَبُّنَا
وَسِعَ رَبُّنَا كُلَّ شَيْءٍ عِلْمًا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا افْتَحْ بَيْنَنَا وَبَيْنَ
قَوْمِنَا بِالْحَقِّ وَاَنْتَ خَيْرُ الْفَاتِحِينَ ﴿٨٩﴾

88. Kavminin büyüklük taslayan önderleri ona şöyle dediler: "Ey Şuayb! Seni ve sana iman edenleri hiç şüpheniz olmasın ki memleketimizden sürüp çıkaracağız, ya da siz bizim dînimize, düzenimize döneceksiniz." Şuayb'ın cevabı ise şöyle oldu: "Bu teklifinizi çirkin görüyor, yürekten istemiyor olsak da bile, zorla öyle mi?"

89. "Allah bizi sizin o bâtıl dîninizden ve yolunuzdan kurtardıktan sonra yeniden ona dönersek, bu takdirde elbette yalan isnadıyla Allah'a iftirada bulunmuş oluruz. Doğrusu Rabbimiz Allah'ın dilemesi hâriç, bizim sizin bâtıl dîninize dönmemiz asla sözkonusu değildir. Rabbimizin ilmi her şeyi kuşatmıştır. Biz yalnızca Allah'a güvenip dayandık." Sonra Allah'a yönelerek: "Rabbimiz! Sen bizimle kavmimiz arasında hükmünü ver. Çünkü hüküm verenlerin en hayırlısı sensin!" diye yalvardı.

Müstekbirlerin ve zorbaların âdeti, dâimâ üstün olmaya ve kendilerinden zayıf olanlara istediklerini yaptırmaya çalışmaktır. Çünkü onlar, elde ettikleri

nimetlerin şımarıklığı, zenginliğin azgınlığı ve despotluğun taşkınlığı içindedirler. Tutuldukları dünya sevgisi, onlara, her türlü kötülüğü yaptıracak ve her türlü melaneti işletecek güçtedir. Bu sebeple Hz. Şuayb'ın nasihatlerini dinlemeyen kavmin büyüklük taslayan ileri gelenleri, Şuayb (a.s.) ve ona inananları baskı altında tutup yurtlarından çıkarmaya veya dinlerinden döndürmeye zorlamışlardır. İki ihtimalden birinin gerçekleşeceği hususunda yemin etmişlerdir. Fakat asıl maksatları, onları dinlerinden döndürmeye çalışmaktır. Sürgünü, onları buna zorlamak için ileri sürmüşlerdir.

Kavmin küfür ve kibirde direnmeleri üzerine Şuayb (a.s.), artık kendisiyle kavmi arasında gereken hükmü vermesi için Rabbine yalvarmış (A'râf 7/89), artık kimin haklı kimin haksız olduğunun bir an önce ortaya çıkmasını talep etmiştir. Bunun üzerine:

وَقَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لَئِنِ اتَّبَعْتُمْ شُعَيْبًا إِنَّكُمْ إِذًا
لَخَاسِرُونَ ﴿٩٠﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ
﴿٩١﴾ الَّذِينَ كَذَّبُوا شُعَيْبًا كَأَنْ لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا الَّذِينَ كَذَّبُوا
شُعَيْبًا كَانُوا هُمُ الْخَاسِرِينَ ﴿٩٢﴾ فَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ
أَبْلَغْتُكُمْ رِسَالَاتِ رَبّ۪ي وَنَصَحْتُ لَكُمْ فَكَيْفَ اٰسٰى عَلٰى قَوْمٍ كَافِرِينَ ﴿٩٣﴾

90. Kavminin inkâra saplanmış önderleri halkı sıkıştırmaya başladılar: "Bakın, eğer Şuayb'ın arkasından giderseniz, o takdirde siz de kesinlikle zarara uğrar, perişan olursunuz."

91. Bunun üzerine o dehşetli sarsıntı onları kıskıvrak yakaladı da, oldukları yerde yüzüstü serilip kaldılar.

92. Şuayb'ı yalanlayanlar, sanki orada hiç yaşamamış gibiydi. Asıl zarara uğrayanlar, Şuayb'ı yalanlayanlar oldu.

93. Bu tecelli karşısında Şuayb oradan uzaklaşırken şöyle diyordu: "Ey kavmim! Ben size Rabbimin buyruklarını tebliğ ettim ve iyiliğinizi isteyerek size samimi nasihatte bulundum. Şimdi böyle nankör, kâfirlikte böylesine ısrarlı bir gürûh için ne diye gam çekeyim ki?"

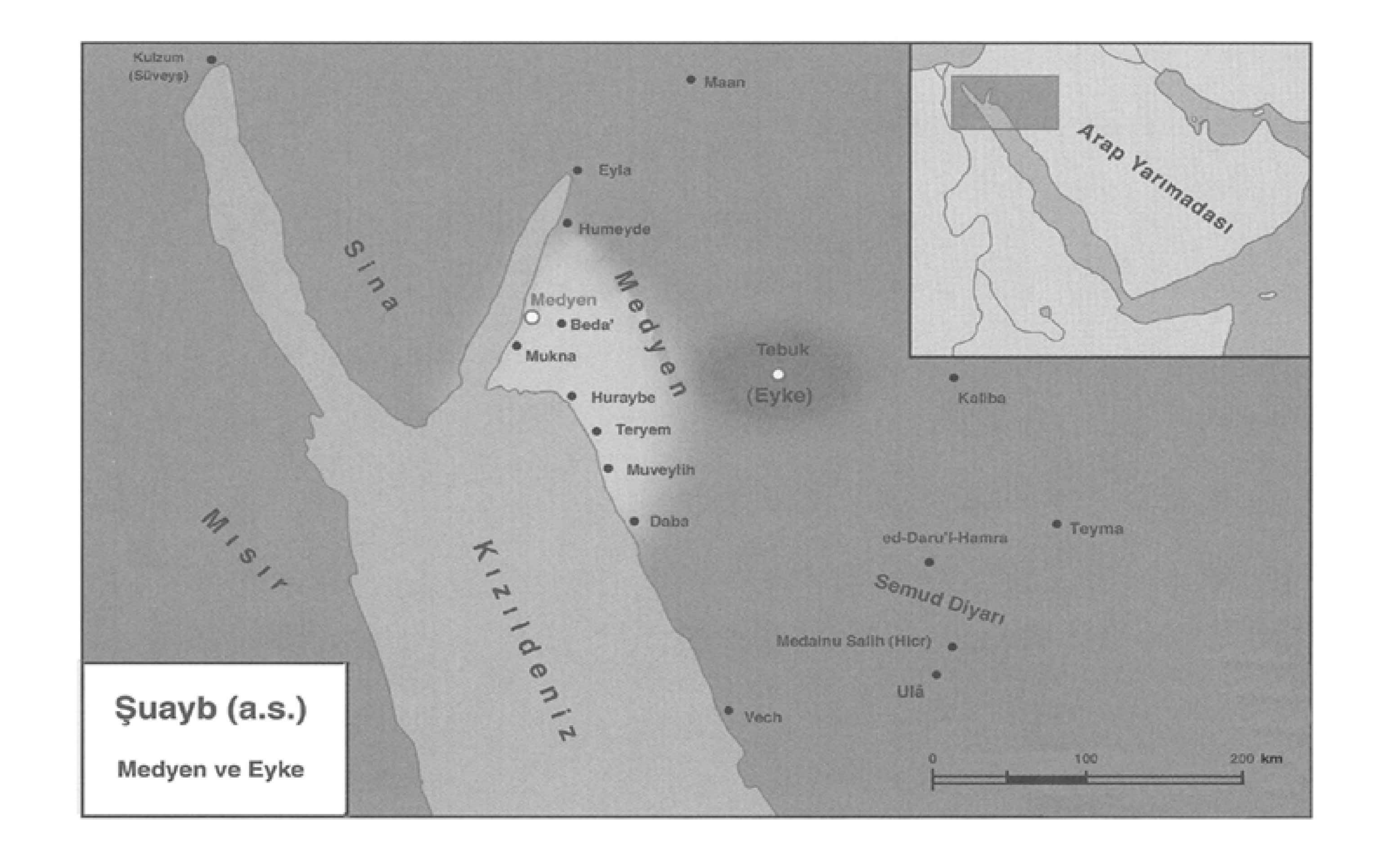
Medyen halkı, büyük bir iddia ve yeminle söyledikleri **"Ey Şuayb! Seni ve sana iman edenleri hiç şüpheniz olmasın ki memleketimizden sürüp çıkaracağız"** (A'râf 7/88) sözleri karşılığında cezaya çarptırıldılar ve yurtlarından feci bir şekilde, hem de ebediyen dönüşü olmayan bir çıkarılma ile çıkarılanlar da onlar oldu. **"Asıl zarara uğrayanlar, Şuayb'ı yalanlayanlar**

oldu” (A‘râf 7/92) sözü ile de onların **“Bakın, eğer Şuayb’ın arkasından giderseniz, o takdirde siz de kesinlikle zarara uğrar, perişan olursunuz”** (A‘râf 7/90) sözleri karşılığındaki cezaları haber verilmektedir. Onlar bu haksız sözlerine karşılık cezalandırılmışlardır. Böylece hem din hem dünya bakımından ziyana uğrayanlar Şuayb (a.s.)’a uyanlar değil, kendileri olmuştur.

Sonuç olarak Hz. Şuayb, helâk edilen kavminden yüz çevirip, tebliğ ve nasihat olarak üzerine düşen vazîfeyi yerine getirdiğini, dolayısıyla küfürleri sebebiyle helâk edilen bir kavme üzülmenin yersiz olduğunu söyleyerek kendini teselli etmiştir.

Şimdi, böyle şiddetli bir azap ve ilâhî intikam tecellileriyle kökleri kazınıp yerle bir olan kavimlerin kıssalarındaki ibret tablolarını ve bunlardan alınması gereken dersleri hülâsa hâlinde gözler önüne sermek üzere şöyle buyrulmaktadır:

Şuayb (a.s.)
Medyen ve Eyke
Arap Yarımadası
Kulzum
(Süveyş)
Maan
Eyla
Humeyde
Sina
Medyen
Medyen
Beda'
Mukna
Huraybe
Teryem
Muveylih
Daba
Tebuk
(Eyke)
Kaliba
Mısır
Kızıldeniz
ed-Daru'l-Hamra
Teyma
Semud Diyarı
Medainu Salih (Hicr)
Ulâ
Vech
0
100
200 km

Kıssalardan Alınacak İbretler

وَمَٓا اَرْسَلْنَا ف۪ي قَرْيَةٍ مِنْ نَبِيٍّ اِلَّٓا اَخَذْنَٓا اَهْلَهَا بِالْبَأْسَٓاءِ وَالضَّرَّٓاءِ لَعَلَّهُمْ يَضَّرَّعُونَ ﴿٩٤﴾ ثُمَّ بَدَّلْنَا مَكَانَ السَّيِّئَةِ الْحَسَنَةَ حَتّٰى عَفَوْا وَقَالُوا قَدْ مَسَّ اٰبَٓاءَنَا الضَّرَّٓاءُ وَالسَّرَّٓاءُ فَاَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٩٥﴾

94. Biz hangi memlekete bir peygamber gönderirsek, önce oranın halkını ezici fakirlikler, kımıldatmayan sıkıntılar ve musibetlere uğratırız ki, kalpleri yumuşasın, gafletten uyanıp kendilerine gelsinler ve boyun büküp Allah'a yalvarsınlar.

95. Sonra kötülüğün yerini iyilikle, darlığın yerini bollukla değiştiriririz. Zamanla onların nüfusları ve servetleri artınca: "Atalarımız da bazan böyle darlık ve sıkıntılar, bazan de bolluk ve mutluluklar yaşamışlardı" der, olup bitenlerden hiç ders almazlar. Biz de onları, kendileri farkına bile varmadan ansızın yakalayıverirsiz.

Allah Rasûlü (s.a.v.), belâ ve musîbetler karşısında mü'min ile münafığın tavrını şöyle beyân eder:

"Mü'mine bir hastalık gelir, sonra da Allah ona ifa verirse, bu hastalık onun geçmi günahlarına kefâret, geri kalan hayatı için de bir öğüt olur. ayet münafik hastalanır, sonra da âfiyet verilirse o, sahibi tarafından bağlanıp sonra da salıverilen fakat niçin bağlandığını, niçin salıverildiğini bilmeyen bir deve gibidir." (Ebû Dâvûd, Cenâiz 1/3089)

Bir hadis-i şerifte de şöyle buyrulur:

"Mü'minin durumu gıbta ve hayranlığa değer. Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır: Sevinecek olsa, ükreder; bu onun için hayır olur. Ba ına bir belâ gelecek olsa, sabreder; bu da onun için hayır olur." (Müslim, Zühd 64)

Bu âyetler nâzil olduğu sırada Mekke'de Kureyş müşrikleri Peygamberimiz (s.a.v.)'e aynı muhalefeti gösteriyorlardı. Sonunda şiddetli bir kıtlığa maruz kalıp açlıktan kıvranmaya başladılar. Hâdise şöyle oldu: Kureyşliler Peygamberimiz (s.a.v.)'in tebliğine karşı gelmeye başlayıp, müslümanlara olan işkence ve eziyetlerini had safhaya vardırınca, Rasûlullah (s.a.v.), mübârek ellerini semâya kaldırdı ve Kureyş müşriklerine şöyle beddua etti:

"–Yâ Rabbi! u zâlim kavme, Yûsuf (a.s.) zamânındaki gibi yedi sene kıtlık azâbı

vererek bana yardım eyle!"

Bunun üzerine, yağmurlar kesildi; Kureyş müşriklerini öyle bir kuraklık ve kıtlık yakaladı ki, her şeyi kökten kazıdı, silip süpürdü. Birçokları açlıktan öldüler. Yiyecek bir şey bulamayınca, ölü hayvanların etlerini, derilerini yemeye başladılar. Onlardan biri göğe baktığında, açlık sebebiyle ortalığı duman kaplamış gibi görürdü. (bk. Duhãn 44/10-11)

Bu kuraklık son derece şiddetlenince Ebû Süfyân, Âlemlerin Efendisi'ne mürâcaat etti ve:

"–Ey Muhammed! Sen rahmet olarak gönderildiğini söylüyor, Allah'a itaati, akrabaya yardımı emrediyorsun. Kavmin ise kıtlıktan yok olmak üzeredir! Onlardan bu felâketin kaldırılması için Allah'a dua ediver! Eğer senin duan vesîlesiyle Allah bu belâyı üzerimizden kaldıracak olursa, Allah'a iman edeceğiz!" dedi. Ardından da yemin ederek söz verdi. Bunun üzerine Fahr-i Kâinat (s.a.v.) dua etti. Yağmur yağdı. Kıtlık nihâyete erdi. Rahata eren müşrikler ise tekrar şirke döndüler. (Buhârî, Tefsir 30, 44; Müslim, Münafıkîn, 40; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 431, 441)

Dolayısıyla bu âyetler, indikleri dönemde Peygamberimiz'in karşısında yer alan Kureyş'in o andaki durumu dikkate alındığında daha kolay ve güzel bir şekilde anlaşılacaktır.

Cenab-ı Hak, onlara ve tüm insanlığa kurtuluş, hayır ve bereket kapısını göstermek üzere buyruyor ki:

وَلَوْ اَنَّ اَهْلَ الْقُرٰٓى اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَرَكَاتٍ مِنَ السَّمَٓاءِ
وَالْاَرْضِ وَلٰكِنْ كَذَّبُوا فَاَخَذْنَاهُمْ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٦﴾

96. Eğer o ülkelerin halkı iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınsalardı, elbette üzerlerine gökten ve yerden boluk ve bereket kapılarını açardık. Fakat onlar gerçeği yalanladılar. Biz de işledikleri günahlar yüzünden onları ansızın yakalayıverdik.

Göğün ve yerin bereket kapılarının açılmasının iki mühim sebebi, iman ve takvâdır. Eğer helâk kıssaları anlatılan o ülke halkları, bu hususlara dikkat etseydiler, helâk olmayacak, aksine gökten ve yerden elbette büyük bereketlere nâil olacaklardı. "Bereketler"den maksat, gökten ve yerden insanoğluna ihsân edilen maddî ve mânevî bütün hayırlar, nimet ve ihsânlardır. Burada özellikle "nimet" değil "bereket" kelimesinin kullanılmasında bir incelik vardır. Çünkü önemli olan nimet değil, nimetteki berekettir. Bu sebeple: "Onlara nimetleri kat kat artırırdık" değil, "verdiğimiz nimetleri bereketli kılardık" buyrulmuştur.

Fakat bahsi geçen kavimler, “iman ve takvâ” yolunu değil, “inkâr ve günah” yolunu tercih ettikleri için ilâhî kahra uğramışlardır:

اَفَاَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰى اَنْ يَاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا بَيَاتًا وَهُمْ نَآئِمُونَؕ ﴿٩٧﴾ اَوَ
اَمِنَ اَهْلُ الْقُرٰى اَنْ يَاْتِيَهُمْ بَاْسُنَا ضُحًى وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٩٨﴾ اَفَاَمِنُوا
مَكْرَ اللّٰهِۚ فَلَا يَاْمَنُ مَكْرَ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْخَاسِرُونَ۟ ﴿٩٩﴾

97. Yoksa o ülkelerin halkı, geceleyin uyurlarken kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden emin mi oldular?

98. Veya o ülkelerin halkı, güpegündüz oyun eğlenceye daldıkları sırada kendilerine azabımızın gelmeyeceğinden güvende mi oldular?

99. Yoksa onlar, Allah’ın kendileri için hazırlayacağı tuzaktan güvende mi oldular? Unutmayın ki, tam olarak ziyana uğramış kimselerden başkası, Allah’ın hazırlayacağı tuzaktan kendini güvende hissedemez!

Bu âyet-i kerîmeler, yeryüzünün neresinde yaşarsa yaşasın, Allah’ın azabına karşı dâimâ teyakkuz hâlinde bulunma açısından bütün insanlar için büyük bir îkazdır. Çünkü burada tekrar edilen اَهْلُ الْقُرٰى (ehlü’l-kurâ) ifadesinin, başta Mekke halkı olmak üzere, dünyanın her bir bölgesinde yaşayan insanları şumûlüne alması, cihânşumûl[6] bir kitap olan Kur’an’ın maksadına daha muvafık düşer.

Cenâb-ı Hak, küfür, isyan ve günaha batmış toplumları vaktini haber vererek cezalandırmaz. Bilakis şartlar oluşunca O’nun azabı ansızın geliverir. Bu sebeple, ister insanların uykuya daldıkları gece vakti olsun, ister bir oyun ve eğlenceden ibaret olan dünya meşgalelerine daldıkları kuşluk vakti olsun, hiç kimse kendini Allah’ın azabına karşı emniyette hissetmemelidir. Mü’minler de buna dâhildir. Çünkü mü’min, Allah’ın rahmeti gibi azabının da gerçek olduğuna inanır, bir taraftan rahmetini umarken diğer taraftan azabına uğramaktan yüreği titrer. O, Allah’ın kudretinin yüceliğini bilenin O’nun gizli tuzağından korkması gerektiğini; Allah’ın gizli tuzağından emin olanın ise O’nun yüce kudretinden gâfil halde bulunduğunu bilir. Bu müspet ve yapıcı duygular, mü’mini her türlü kötülüklerden alıkoyar ve hayırlı işler yapmaya sevkeder.

Azabın gelmesine karşı duyarsız davranmanın sebebi ise kalplerin körelmiş olmasından başka bir şey değildir:

اَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِ اَهْلِهَٓا اَنْ لَوْ نَشَٓاءُ اَصَبْنَاهُمْ
بِذُنُوبِهِمْۚ وَنَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿١٠٠﴾ تِلْكَ

الْقُرٰى نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓائِهَاۚ وَلَقَدْ جَٓاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ

الْكَافِرِينَ ﴿١٠١﴾ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا مِنْ قَبْلُۜ كَذٰلِكَ يَطْبَعُ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِ

100. Önceki sahiplerinden sonra yeryüzüne vâris olanlar hâlâ şu gerçeği anlamadılar mı ki, eğer biz dilemiş olsak, günahları yüzünden onları da benzer musîbetlere uğratıp helâk ederiz. Ne var ki, biz onların kalplerini mühürlüyoruz da gerçeği işitemez oluyorlar.

101. İşte helâk ettiğimiz o ülkeler: Rasûlüm! Onların ibret dolu haberlerinden bazı sahneleri sana anlatıyoruz. Gerçek şu ki, peygamberleri onlara apaçık deliller, mûcizeler getirdi. Fakat onların, daha önce de yalanladıkları gerçeklere inanmaya hiç niyetleri yoktu. Allah, kâfirlerin kalplerini işte böyle mühürler.

Dünya âdeta iki kapılı bir han gibidir; bir taraftan dolmakta bir taraftan boşalmaktadır. İnsan hayatının başlangıcından günümüze kadar kim bilir kaç nesil yok olmuş, yerine kaç nesil gelmiştir. Sonra gelenler, kendilerinden önce gelenlerin hayat hikayelerinden ve yaşadıkları tecrübelerden ibret ve ders almalıdırlar. Burada özellikle Nûh, Âd, Semûd, Lût ve Şuayb kavimlerinin kalıntıları üzerinde mesken tutan toplumlara, bunlar arasında da Kur'an'ın ilk muhatabı olan Mekkelilere husûsî bir ikaz olduğu âşikârdır.

101. âyette geçen "Allah'ın kalpleri mühürlemesi"nden maksat, insanların kendi tercihleri olan küfürlerinin, psikolojik olarak idrak ve anlayış kabiliyetlerini kapatması, mânevî duygularını dumura uğratmasıdır. Hâsılı onlar, kendi inkârları, kendi yanlış tutum ve davranışları sebebiyle bu hale düşmüşlerdir.

Netice itibariyle:

وَمَا وَجَدْنَا لِاَكْثَرِهِمْ مِنْ عَهْدٍۚ وَاِنْ وَجَدْنَٓا اَكْثَرَهُمْ لَفَاسِقِينَ ﴿١٠٢﴾

102. Onların çoğunda ahde vefâ diye bir şey görmedik. Tam aksine, onların çoğunun büyük günahları açıktan ve çekinmeden işleyen yoldan çıkmış kimseler olduğunu gördük.

اَلْعَهْدُ (ahit)ten maksat, Allah Teâlâ'nın, Elest Bezmi'nde kıyâmete kadar gelecek insanların ruhlarından aldığı kulluk sözüdür. Bu ahdi, "Cenâb-ı Hakk'ın bütün insanların fıtratına bahşettiği hakikati bulma, gerçeği kabul etme meyli, her insanın fıtrî olarak sahip kılındığı iman ve iyilik istidadı" olarak da açıklamak mümkündür. İnsanların pek çoğu bu kulluk sözünü yerine getirememiş, fıtratındaki Allah'a inanma ve bağlanma melekesini doğru yolda kullanamamış,

böylece hak yolun dışına çıkmıştır.

Şimdi de ibret ve hikmet dolu sahneleriyle Hz. Mûsâ kıssasına geçilmektedir:

Cihanşümul: Evrensel; kıyâmete kadar her dilden, renkten ve ırktan tüm dünya insanlarını doğru yola dâvet eden bir kitap. Hiçbir zaman ve zeminin onun dâvet kapsamı dışında kalması mümkün değildir. Çünkü o, dünya hayatıyla ilgili olduğundan daha fazla ölüm ötesi âlemde ebedî kurtuluş yollarını göstermektedir.

Mûsâ'yı Firavun'a Gönderdik

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ فَظَلَمُوا بِهَاۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُفْسِد۪ينَ ﴿١٠٣﴾

103. Sonra adı geçen peygamberlerin ardından Mûsâ'yı mûcizelerimizle Firavun'a ve onun önde gelen yöneticilerine gönderdik; fakat onlar da diğerleri gibi, emrimizi tutmayıp âyetlerimize karşı zâlimce bir tutum sergilediler. Bir defa daha gör ki, o bozguncuların sonları nasıl oldu!

Hz. Mûsâ'nın risâleti gönderildiği kavmin tümüne şâmil iken (bk. Neml 27/12) burada özellikle **"Firavun ve onun önde gelen yöneticilerine gönderdik"** (A'râf 7/103) buyurulması, bunların işleri sevk ve idarede asıl, geri kalanların ise her konuda onlara tâbi olması sebebiyledir. اَلْمَلَاُ (mele') daha önce de geçtiği üzere "bir fikir ve bir karar üzere bir araya gelip şekil ve görünüş itibariyle gözleri, kıymet ve ehemmiyet itibariyle gönülleri dolduran, aklı eren, sözü dinlenen heyet; bir toplumun önde gelenleri" demektir. Onlar ne derse, halk onu kabul eder ve peşinden giderler.

"Firavun", bir şahsın özel ismi değil, Amâlika kabilesinden Mısır ülkesinin başına geçen hükümdarlara verilen lakaptır. Nitekim o zamanlar İran hükümdarlarına "Kisrâ", Rum meliklerine "Kayser", Habeşistan krallarına da "Necâşî" denilmekteydi.

Bu âyet bir girizgâh, bundan sonraki âyetler ise bunun tafsilatı olup, o fâsıkların başlarına neler geldiğini açıklamaktadır:

وَقَالَ مُوسٰى يَا فِرْعَوْنُ اِنّ۪ي رَسُولٌ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَۙ ﴿١٠٤﴾ حَق۪يقٌ عَلٰٓى اَنْ لَٓا اَقُولَ عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّۜ قَدْ جِئْتُكُمْ بِبَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاَرْسِلْ مَعِيَ بَن۪ٓي اِسْرَٓائ۪لَۜ ﴿١٠٥﴾ قَالَ اِنْ كُنْتَ جِئْتَ بِاٰيَةٍ فَأْتِ بِهَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿١٠٦﴾ فَاَلْقٰى عَصَاهُ فَاِذَا هِيَ ثُعْبَانٌ مُب۪ينٌۚ ﴿١٠٧﴾ وَنَزَعَ يَدَهُ فَاِذَا هِيَ بَيْضَٓاءُ لِلنَّاظِر۪ينَ۟ ﴿١٠٨﴾

104. Mûsâ şöyle dedi: "Ey Firavun! Ben, gerçekten Âlemlerin Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamberim."

105. "Bana düşen Allah hakkında ancak doğru ne ise onu söylemektir. Bakın size Rabbinizden apaçık bir delil getirdim. Artık İsrâiloğulları'nı sal

da, benimle beraber gelsinler.”

106. Firavun dedi ki: “Eğer bir mûcize getirdiysen ve gerçekten doğru söylüyorsan, haydi onu göster bakalım!”

107. Bunun üzerine Mûsâ asasını yere attı; o birdenbire apaçık, kocaman bir yılan kesiliverdi.

108. Sonra elini koynundan çıkardı; o da, orada bulunan herkesin hayret dolu bakışları arasında bembeyaz oluverdi.

Kendisini Hakk’a dâvet için Firavun’a giden Mûsâ (a.s.), doğruluğunun delili olarak önce elindeki asâyı yere atar; asâ birdenbire son derece çevik hareket eden koskocaman bir ejderha kesilir. Bunun peşinden elini cebine sokar çıkarır, esmer olan eli, görenleri hayrete düşürecek şekilde, âdeta filorasan gibi bembeyaz oluverir.

Bunlar Hz. Mûsâ’nın gerçekten peygamber olduğunu gösteren ve ancak ilâhî kudretin tesiriyle olabilecek apaçık delillerdi. Fakat bakalım Firavun ve eşrafının buna tepkisi nasıl oldu:

قَالَ الْمَلَاُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ عَلِيمٌۙ ﴿١٠٩﴾ يُرِيدُ اَنْ يُخْرِجَكُمْ مِنْ اَرْضِكُمْۚ فَمَاذَا تَأْمُرُونَ ﴿١١٠﴾ قَالُٓوا اَرْجِهْ وَاَخَاهُ وَاَرْسِلْ فِي الْمَدَٓائِنِ حَاشِرِينَۙ ﴿١١١﴾ يَأْتُوكَ بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿١١٢﴾

109. Firavun’un kavminin ileri gelen yetkilileri, konuyu aralarında müzakere edip şöyle dediler: “Bu, gerçekten de çok mahir, çok usta bir sihirbaz!”

110. “Sizi yerinizden, yurdunuzdan çıkarmak istiyor.” Firavun: “Peki, ne yapmamı tavsiye edersiniz?” diye sordu.

111. Şöyle dediler: “Onu ve kardeşi Hârûn’u alıkoy; şehirlere de tellâllar gönder.”

112. “Ne kadar mahir, usta sihirbaz varsa hepsini toplayıp getirsinler.”

Önde gelen adamlarının tavsiyelerini can kulağıyla dinleyen Firavun çevre illere toplayıcı memurlar gönderir. Ne kadar iş bilen sihirbaz varsa hepsini toplayıp getirirler:

وَجَٓاءَ السَّحَرَةُ فِرْعَوْنَ قَالُٓوا اِنَّ لَنَا لَاَجْرًا اِنْ كُنَّا نَحْنُ الْغَالِبِينَ ﴿١١٣﴾ قَالَ نَعَمْ وَاِنَّكُمْ لَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ﴿١١٤﴾

113. Sihirbazlar Firavun’a geldiler: “Gâlip gelen biz olursak, herhalde bize bir mükâfat olur, değil mi?” dediler.

114. Firavun: “Tabiî! O zaman, elbette siz benim gözdelerimden olacaksınız” dedi.

Sihirbazların böyle bir mükâfat beklentisi içinde olmaları, onların hem halk içinde yüksek bir itibara sahip olduklarını hem de sihirdeki maharetleriyle Mûsâ’yı mağlup edecekleri hususunda kendilerine güvendiklerini gösterir. Firavun’un ise onların bu taleplerine karşılık **“Tabiî! O zaman, elbette siz benim gözdelerimden olacaksınız”** (A‘râf 7/114) diyerek, onlara beklediklerinden daha fazlasını va‘detmesi de, onun her şeye rağmen Mûsâ’nın başarılı olmasından duyduğu endişeyi ortaya koyar.

Derken Hz. Mûsâ ile sihirbazlar, bir bayram sabahı şehrin büyük meydanında toplanan kalabalık halkın karşısına çıktılar:

قَالُوا يَا مُوسٰى اِمَّآ اَنْ تُلْقِيَ وَاِمَّآ اَنْ نَكُونَ نَحْنُ الْمُلْقِينَ ﴿١١٥﴾ قَالَ اَلْقُواۚ فَلَمَّآ اَلْقَوْا سَحَرُوٓا اَعْيُنَ النَّاسِ وَاسْتَرْهَبُوهُمْ وَجَٓاؤُ بِسِحْرٍ عَظِيمٍ ﴿١١٦﴾

115. Sihirbazlar: “Ey Mûsâ! Asânı önce sen mi atacaksın, yoksa ilk olarak biz mi atalım?” dediler.

116. Mûsâ da: “Siz atın!” dedi. Sihirbazlar, son hazırlıklarını yapıp ellerindeki büyü aletlerini yere atınca, orada bulunan herkesin gözünü boyadılar, onları korkudan dehşete düşürdüler ve böylece büyük bir sihir gösterisi yaptılar.

Sihirbazlar öncelikle kimin maharetini göstereceği hususunda Hz. Mûsâ’ya danıştılar. Bir mânada ona karşı edepli davrandılar ve onun kararına saygı duyacaklarını ifade etmiş oldular. Neticede iman şerefine ermelerinde bu saygının bir tesiri olduğu düşünülebilir. Nitekim Mevlânâ Hazretleri, bu hususla ilgili şöyle bir işârî îzahta bulunur: “Sihirbazlar bir ülü’l-azm peygambere, Allah’a yakın yüce bir kula, müsâbakanın başında öncelik tanıyarak gösterdikleri nezâket, iltifat ve hürmet dolayısıyla tevhîd inancına geldiler, fakat o büyük peygamberle müsâbakaya çıkmaları sebebiyle de cezaya uğradılar.”

Rivayete göre sihirbazların yere bıraktığı ipler şekil itibariyle büyük ve kalın yılanlara benziyorlardı. İçlerine özel olarak doldurulmuş civa, yerin ve güneşin sıcaklığıyla ısındıkça, bunlar oynayıp kıvrılarak hareket ediyorlar ve meydanda korkunç pek çok yılan dolaşıyormuş gibi bir manzara arz ediyorlardı. Bu sebeple onlar, büyük bir sihir gerçekleştirerek insanların gözlerini büyülemeyi ve onların içine müthiş bir korku salmayı başarmışlardı. Hatta Mûsâ (a.s.) bile bu yüzden içinde bir korku duymuştu. (bk. Tâhâ 20/67) Fakat Mûsâ (a.s.)’a Allah’ın yardımı yetişmede gecikmedi:

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اَنْ اَلْقِ عَصَاكَۚ فَاِذَا هِيَ تَلْقَفُ مَا يَأْفِكُونَۚ ﴿١١٧﴾ فَوَقَعَ الْحَقُّ وَبَطَلَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَۚ ﴿١١٨﴾ فَغُلِبُوا هُنَالِكَ وَانْقَلَبُوا صَاغِرٖينَۚ ﴿١١٩﴾

117. Biz de Mûsâ'ya: "Asânı yere at!" diye vahyettik. Bir de ne görsünler; asâ, sihirbazların büyü adına ortaya koydukları ne varsa hepsini yalayıp yutuyor!

118. Böylece gerçek ortaya çıktı ve diğerlerinin yaptığı sihirler boşa gitti.

119. İşte oracıkta Firavun ve takımı yenildiler ve küçük düşüp rezil oldular.

Rivayete göre sihirbazlar: "Eğer Mûsâ'nın yaptığı sihir olsaydı, iplerimizi ve değneklerimizi yutamaz, onlar ortada kalırdı" dediler. Böylece Hz. Mûsâ'nın Allah tarafından gönderilen gerçek bir peygamber ve gösterdiği harikulâde olayların da Allah'ın kudretiyle meydana gelen gerçek mûcizeler olduğu kesinlik kazandı.

Peki sihirbazlar ne yaptı:

وَاُلْقِيَ السَّحَرَةُ سَاجِدٖينَ ﴿١٢٠﴾ قَالُٓوا اٰمَنَّا بِرَبِّ الْعَالَمٖينَۙ ﴿١٢١﴾ رَبِّ مُوسٰى وَهٰرُونَ ﴿١٢٢﴾

120. Sihirbazlar ise hep birden secdeye kapandılar.

121. Ve şöyle dediler: "Âlemlerin Rabbine iman ettik."

122. "Mûsâ'nın ve Hârûn'un Rabbine!"

Sihrin ne olduğunu ve en püf noktalarını çok iyi bilen sihirbazlar, Hz. Mûsâ'nın gösterdiği hâdisenin sihir olmadığını, sihrin sınırının ötesinde ve ondan bambaşka bir iş olduğunu ve bunun Âlemlerin Rabbinden kaynaklanan bir gücün eseri olduğunu hemen anladılar. Her çeşit sihrin bunun karşısında güçsüz ve hükümsüz kalacağını hep bir ağızdan kabul ve itiraf ettiler. Böylece Mûsâ (a.s.)'ın gerçek peygamber olduğuna karar verip ona inandılar. Gönüllerine sinen hakikatin tesiriyle kendilerini tutamayıp derhal secdelere kapandılar. Bu âniden yerlere serilişlerinin, başka bir şey değil, kalplerine yerleşen ve iç dünyalarını yakan iman ateşinin bir tezâhürü olduğunu ifade etmek üzere de: **"Âlemlerin Rabbine iman ettik. Mûsâ'nın ve Hârûn'un Rabbine!"** (A'râf 7/121-122) diye haykırdılar. Bu durumda Firavun ve eşrafı için, Hz. Mûsâ'nın bir sihirbaz olduğunu iddia etmek artık imkânsız hale geldi. Çünkü bu işi en iyi bilen sihirbazlar, bilfiil gösteri ve deneme ile bunun bir sihir olmadığını doğrulamışlardı. O halde Mûsâ'nın gerçek bir peygamber olduğunu kabulden

başka yol kalmamıştı.

Fakat Firavun öyle kolaylıkla pes edecek ve dâvasından vazgeçecek gibi görünmüyordu:

قَالَ فِرْعَوْنُ اٰمَنْتُمْ بِهٖ قَبْلَ اَنْ اٰذَنَ لَكُمْۚ اِنَّ هٰذَا لَمَكْرٌ مَكَرْتُمُوهُ فِي
الْمَدٖينَةِ لِتُخْرِجُوا مِنْهَٓا اَهْلَهَاۚ فَسَوْفَ تَعْلَمُونَ ﴿١٢٣﴾ لَاُقَطِّعَنَّ
اَيْدِيَكُمْ وَاَرْجُلَكُمْ مِنْ خِلَافٍ ثُمَّ لَاُصَلِّبَنَّكُمْ اَجْمَعٖينَ ﴿١٢٤﴾

123. Firavun, tehditler savurarak şöyle dedi: “Ben size izin vermeden ona iman ettiniz ha! Bu yaptığınız, halkı kendi memleketlerinden çıkarmak için şehirde birlikte planladığınız bir oyundur. Ama başınıza neler gelecek, yakında göreceksiniz!”

124. “Elbette ellerinizi, ayaklarınızı çaprazlama keseceğim, sonra da hepinizi darağacında sallandıracağım!”

Firavun, tüm meseleyi hükümdarlık şeref ve haysiyetinin çiğnenmesi ve şahsi gururunun pâyimâl edilmesi noktasına getirdi. Sihirbazların tüm gösterilerinin, onların Hz. Mûsâ ile kurmuş oldukları gizli bir planın, hâince bir tuzağın neticesi olduğunu söyledi. Ona göre tüm bunlar, müsâbaka meydanına gelmeden önce yapılan bir anlaşmanın, bir danışıklı dövüşün, bir hîlenin ustaca sergilenmesinden başka bir şey değildi. Hedefleri de, Firavun’a karşı bir komplo gerçekleştirmek, hükümetin nüfûzunu kırıp ülkede ihtilal yapmak, sonuçta İsrâiloğulları’nı arkalarına alıp Mısır’ın yerli halkı olan kıptîleri oradan sürüp çıkarmaktı. Firavun, bu teşebbüsüyle, bir taraftan halkı “vatan elden gidiyor” telaşına düşürüp onları Hz. Mûsâ ve iman edenler aleyhine kışkırtıyor, bir taraftan da, yaptığı bu suçlamanın doğru olduğunu itiraf etmeleri için de sihirbazları şiddetli bir ceza ve ölümle tehdit ediyordu. Ama sihirbazların artık bu tehditlere aldırış edecek halleri kalmamıştı:

قَالُٓوا اِنَّٓا اِلٰى رَبِّنَا مُنْقَلِبُونَۚ ﴿١٢٥﴾ وَمَا تَنْقِمُ مِنَّٓا اِلَّٓا اَنْ اٰمَنَّا بِاٰيَاتِ
رَبِّنَا لَمَّا جَٓاءَتْنَاۜ رَبَّنَٓا اَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَتَوَفَّنَا مُسْلِمٖينَۚ ﴿١٢٦﴾

125. Onlar da şöyle dediler: “Zâten biz Rabbimize döneceğiz.”

126. “Ama sen, başka bir sebeple değil, sadece Rabbimizin âyetleri bize geldiğinde ona iman ettik diye bizden intikam alıyorsun.” Sonra Allah’a yönelerek: “Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır ve müslüman olarak canımızı al!” diye yalvardılar.

Üzerinde düşünülmesi gereken mühim bir husus, imanın, belki saniyelerle

ifade edilebilecek çok kısa bir süre içerisinde sihirbazların gönül ve ruh dünyalarında meydana getirdiği tarifi imkânsız değişikliktir. Kısa bir müddet önce, atalarının dînine yardım etmek uğruna evlerini, barklarını terk eden; sıkılgan ve mütevazi bir şekilde, Firavun'dan, Hz. Mûsâ ile olan mücadelede başarılı olduklarında kendilerine ne gibi mükâfatlar verileceğini soran bu insanlar şimdi, hakîki bir imanın cesareti ve şecaatiyle dolmuş, önünde tâzimle eğildikleri ve âdeta dilendikleri aynı krala karşı meydan okuyacak kadar cesur ve kahraman olmuşlardı. En büyük tehditler ve en korkunç işkenceler bile kendilerine tesir edemeyecek bir seviyeye ulaşmışlardı.

Beklemediği bir mağlubiyete uğrayan Firavun, devam eden âyetlerde görüleceği üzere, hak ve adâlet karşısında takınmış olduğu sahtekâr tavrı bırakmak ve açıkça despotluk ve zulme baş vurmak mecburiyetinde kalacaktır:

Firavun Zulme Soyunuyor

وَقَالَ الْمَلَأُ مِنْ قَوْمِ فِرْعَوْنَ اَتَذَرُ مُوسٰى وَقَوْمَهُ لِيُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ وَيَذَرَكَ وَاٰلِهَتَكَ قَالَ سَنُقَتِّلُ اَبْنَٓاءَهُمْ وَنَسْتَحْيٖ نِسَٓاءَهُمْ وَاِنَّا فَوْقَهُمْ قَاهِرُونَ ﴿١٢٧﴾

127. Firavun kavminin önde gelen yetkilileri: "Sihirbazları öldüreceksin de Mûsâ ve kavmini, yeryüzünde bozgunculuk yapsınlar, seni ve tanrılarını terk etsinler diye mi kendi hallerine bırakacaksın?" dediler. Firavun da: "Merak etmeyin! Bilakis onların erkek çocuklarını öldürecek, kız çocuklarını da kullanmak üzere sağ bırakacağız. Elbette biz onları ezecek üstün bir güç ve hâkimiyete sahibiz" cevabını verdi.

Dikkat çeken bir husus şu ki; Firavun Mûsâ hakkında bir şey söylemiyor, ismini bile ağzına almıyordu. Zira asâdan gözü yılmış, Mûsâ'dan son derece korkmuştu. Mûsâ denildiği zaman, yerden göğe ağzını açmış, kendisini yutmaya hazır bir ejderhanın üzerine atıldığı hayali zihninde canlanıyordu. Lakin bu korkusunu gizlemeye ve konuyu karıştırıp başka taraflara çekmeye çalışıyor ve cevabında güya Mûsâ'nın ismini bile anmaya tenezzül etmiyormuş gibi görünerek, âdeta "Mûsâ'nın şahsen hiçbir önemi yoktur" fikrini ima etmeye çalışıyordu. Onun bütün kuvvet kaynağının İsrâiloğulları olduğunu, onları ortadan kaldırdığında Mûsâ'nın hiçbir şey yapma imkânının kalmayacağını söylemek istiyordu. Bunu yapmaya güçleri olduğuna göre artık herhangi bir korku ve endişeye gerek yoktu. İşte tarih boyu Firavun'un ve onun siyaseti böyle olmuştur ve böyle olmaya devam etmektedir.

Firavun hânedanının aleyhlerinde aldığı kararı duyan İsrâiloğulları büyük bir endişe ve korkuya kapıldılar. Çünkü benzeri zulüm onlara daha önce yapılmış, Hz. Mûsâ'nın doğduğu yıllarda binlerce erkek çocuklarını kurban vermişlerdi:

قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اسْتَعٖينُوا بِاللّٰهِ وَاصْبِرُوا اِنَّ الْاَرْضَ لِلّٰهِ يُورِثُهَا مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهٖ وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقٖينَ ﴿١٢٨﴾ قَالُٓوا اُوذٖينَا مِنْ قَبْلِ اَنْ تَأْتِيَنَا وَمِنْ بَعْدِ مَا جِئْتَنَا قَالَ عَسٰى رَبُّكُمْ اَنْ يُهْلِكَ عَدُوَّكُمْ وَيَسْتَخْلِفَكُمْ فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٢٩﴾

128. Mûsâ, kavmine şu tenbih ve tesellide bulundu: "Allah'tan yardım isteyin ve sabredin! Şüphesiz bütün yeryüzü Allah'ındır; ona kullarından

dilediğini vâris kılar. Unutmayın ki, hayırlı son, nihâî zafer, ancak Allah'a karşı gelmekten sakınanların olacaktır."

129. İsrâiloğulları Mûsâ'ya: "Sen bize gelmeden önce de, geldikten sonra da hep işkence gördük, eziyetlere uğradık" diye sızlandılar. Bunun üzerine Mûsâ: "Ne biliyorsunuz, bakarsınız Rabbiniz düşmanlarınızı helâk eder ve nasıl amel edeceğinizi görmek için onların yerine sizi yeryüzünde hâkim kılar" dedi.

Bu tavsiyesi ile Hz. Mûsâ kavmine, tam olarak Allah'a güvenip dayandıkları, yardımı sadece O'ndan istedikleri, sabra sarıldıkları ve güzel bir takvâ hayatı yaşadıkları takdirde istikballerinin parlak olacağı müjdesini vermekteydi. Ancak onlar yapılan bu tavsiye ve verilen müjdeden pek teselli olmadılar. Hz. Mûsâ'ya şikayet ve serzenişte bulundular. Onun peygamber olarak gelmesinin durumu değiştirmediğini; ondan önce de ondan sonra da hep eziyete maruz kaldıklarını söylediler. Onlar, "öncekiyle" Hz. Mûsâ'nın doğumu sırasında yapılan eziyeti ve erkek çocuklarının öldürülmesini; "sonrakiyle" de bu defa yapılması söylenen eziyetleri kastediyorlar, bir an önce bu çileli hayattan kurtulma arzularını dile getirmek istiyorlardı. Bunun üzerine Hz. Mûsâ, Allah'tan aldığı bilgiye dayanarak onların sızlanmalarını durdurmak ve istikbale yönelik gönüllerinde umut çiçekleri yeşertmek düşüncesiyle, Cenâb-ı Hakk'ın, yakın bir zaman içinde düşmanları olan Firavun ve kavmini helâk edeceği ve yerlerine kendilerini hakim kılacağı müjdesini verir. Fakat bunun da bir imtihan olduğunu; nimetin kıymeti bilinince mükâfata, bilinmeyince ise ilâhî kahır ve intikam tecellisine sebep olacağını hatırlatmadan edemez.

Şimdi söz, Hz. Mûsâ'nın, Firavun ve İsrâiloğulları hakkında verdiği haberlerin nasıl ve ne ölçüde tahakkuk ettiğine gelmektedir:

وَلَقَدْ اَخَذْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَ بِالسِّن۪ينَ وَنَقْصٍ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٣٠﴾

130. Gerçekten biz, düşünüp akıllarını başlarına almaları için Firavun ve yandaşlarını senelerce kuraklık, ürün kıtlığı ve gelir darlığıyla cezalandırdık.

Âyet-i kerîmede şu hususlara dikkat çekildiği görülür:

• Fert ve toplum hayatında ekonomik şartların çok mühim bir yeri vardır. İktisâdî hayatın sarsıntıya uğraması ve bozulması, o toplumun çökmekte olduğunun ciddî bir işareti sayılmalıdır. Toplumun iktisâdî yönden iyileşip kalkınabilmesi ise fertlerinin ahlâklı olup, Allah'ın ihsân ettiği zenginlik kaynaklarını, israftan kaçınarak, fert ve toplumun menfaatine olacak şekilde çalıştırıp geliştirmelerine bağlıdır.

• Allah Teâlâ’nın rahmetinin ne kadar geniş ve sonsuz olduğu anlaşılmaktadır. Zira Rabbimiz, Firavun ve kavmi gibi her bakımdan helâke hak kazanmış kimseleri bile hemen helâk etmeyip, onları daha önceden bir takım sözlü ve fiilî ikazlarla kendine dönmeye dâvet etmektedir.

• Gelen musibetler, zorluk ve sıkıntılar insanların uyanmasına ve ibret alıp gerçeği kabullenmesine mühim bir sebeptir.

Ancak Firavun hânedânı başlarına gelen musibetlerden bir türlü ders almıyorlardı:

فَاِذَا جَٓاءَتْهُمُ الْحَسَنَةُ قَالُوا لَنَا هٰذِهٖۚ وَاِنْ تُصِبْهُمْ سَيِّئَةٌ يَطَّيَّرُوا بِمُوسٰى وَمَنْ مَعَهُۜ اَلَٓا اِنَّمَا طَٓائِرُهُمْ عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٣١﴾

131. Hayatın akışı içinde onlara bir iyilik geldiğinde “Bu bizim hakkımız” derlerdi. Kötü bir durumla karşılaştıklarında ise bunun Mûsâ ile beraberinde olanların uğursuzluğundan kaynaklandığını söylerlerdi. Şunu bilin ki, onların uğursuz saydığı şey, kötü işlerine karşı Allah’ın verdiği cezadır; fakat onların çoğu bunu bilmez.

Âyette geçen اَلتَّطَيُّرُ (tatayyur) kelimesi bir şeyi; bir hayvanı, insanı veya olayı uğursuz sayma demektir. Câhiliye döneminde bir kimse sefere çıktığında karşılaştığı ilk kuş kendisine göre sağ tarafa uçarsa bunu uğurlu, sol tarafa doğru uçarsa uğursuz sayardı. Dolayısıyla ilk zamanlar hem uğursuzluğu hem uğurluluğu ifade eden bu kelime daha sonra sadece “uğursuzluk” mânasında kullanılır olmuştur. Allah Rasûlü (s.a.v.), bir şeyi uğursuz saymanın câhiliye âdeti olduğunu ve bunun İslâm’da yeri olmadığını haber vermektedir. (bk. Buhârî, Tıp 17, 19; Müslim, Selam 102, 107, 109) Fakat bazı şeyleri geleceğe ait bir hayır ve ümit vesilesi olarak görmede bir sakınca olmadığını bildirerek hatta bunu teşvik ve tavsiye buyurmaktadır. (bk. Buhârî, Tıp 43, 44; Müslim, Selâm 110-113)

İnkâr ve inatlarında devam etmeleri yüzünden o azgın kavmin üzerine musibetler şiddetli azap kamçıları hâlinde peşpeşe inmeye başladı:

وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهٖ مِنْ اٰيَةٍ لِتَسْحَرَنَا بِهَاۙ فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٢﴾ فَاَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجَرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالدَّمَ اٰيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ ﴿١٣٣﴾

132. Onlar Mûsâ’ya şöyle derlerdi: “Bizi büyülemek için hangi mûcizeyi

getirirsen getir, sana asla inanacak değiliz."

133. Bunun üzerine biz de, ayrı ayrı mûcizeler olarak onların üzerine tufan, çekirge, haşerât, kurbağa ve kan felâketlerini gönderdik. Yine de iman etmeyi kibirlerine yediremediler ve dâimâ günah işlemekle meşgul inkârcı bir toplum olarak kaldılar.

Sözkonusu musibetler şunlardır:

اَلطُّوفَانُ (tûfân): Bir hafta aralıksız devam eden şiddetli bir yağmur yağdı, Nil nehri taştı ve büyük bir sel tûfanı meydana geldi. Bu tûfan Mısır halkının evlerini basıp hepsini tahrip etti. Fakat İsrâiloğulları'na bir zararı olmadı.

اَلْجَرَادُ (cerâd): Çekirgeler demektir. Bunlar, bütün yeşil ürünleri yiyip bitirir, araziyi kısa sürede çırılçıplak hale getirirler. Anlaşılan o ki, bu çekirgeler, tufandan sonra biten kuvvetli ve gür ekinleri yiyip bitirmişlerdir.

اَلْقُمَّلُ (kummel): Bit, pire ve güve gibi çeşitli cinsteki küçük böceklerdir. Bunlar Firavun kavminin hem bedenlerine hem ürünlerine musallat olmuşlar, onları son derece sıkıntıya sokmuşlardır.

اَلضَّفَادِعُ (dafâdi'): Kurbağalar demektir. Her tarafı kurbağalar doldurmuş, âdetâ başlarına kurbağa yağmıştır.

اَلدَّمُ (dem): Kan demektir. İçecekleri bütün sular ve Nil nehri kan olarak akmaya başlamıştır.

Onlar, çeşitli isyan ve günaha teşebbüs ettikçe, Allah da onlara çeşitli cezalar vermiştir. Bir türlü günahlardan kurtulup temizlenmeye yönelememişlerdir. Esasında onlar, kalp cihetiyle, hakikatin delillerini görmekten uzaklaştırılmak suretiyle cezalandırılmışlardır. Bu ise, zahirlerine dokunan pek çok felâketten daha büyük bir belâdır.

Gelen bu musibetler karşısında inkarcı halkın sergilediği tavır pek gülünçtür:

وَلَمَّا وَقَعَ عَلَيْهِمُ الرِّجْزُ قَالُوا يَا مُوسَى ادْعُ لَنَا رَبَّكَ بِمَا عَهِدَ عِنْدَكَ لَئِنْ كَشَفْتَ عَنَّا الرِّجْزَ لَنُؤْمِنَنَّ لَكَ وَلَنُرْسِلَنَّ مَعَكَ بَنِى اِسْرَٓائِيلَ ﴿١٣٤﴾ فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُمُ الرِّجْزَ اِلَٓى اَجَلٍ هُمْ بَالِغُوهُ اِذَا هُمْ يَنْكُثُونَ ﴿١٣٥﴾ فَانْتَقَمْنَا مِنْهُمْ فَاَغْرَقْنَاهُمْ فِى الْيَمِّ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ ﴿١٣٦﴾

134. Başlarına o felâketlerden her biri çöktükçe: "Ey Mûsâ! Sana verdiği söz hürmetine bizim için Rabbine dua et! Andolsun ki, eğer bizden bu azabı

kaldırırsan sana kesinlikle iman edeceğiz ve hiç şüphesiz İsrâiloğulları'nı serbest bırakıp seninle göndereceğiz" diyorlardı.

135. Biz, verdikleri sözü yerine getirebilecekleri bir süreye kadar musîbeti üzerlerinden kaldırınca da, her seferinde sözlerinden hemen dönüyorlardı.

136. Bu şekilde âyetlerimizi yalanlayıp onları hiç umursamadıkları için, neticede biz de hak ettikleri cezayı verdik ve hepsini denizde boğduk.

Hz. Mûsâ'nın duasıyla son musibet de kaldırılıp yine sözlerinden cayınca, kalplerinin hidâyeti kabul etme özelliği tamâmen köreldiği ve uyanma kabiliyetleri bütünüyle tükendiğinden Cenâb-ı Hak onları Kızıl denizde boğmuş, içlerinden bir fert bile kurtulamamıştır.

İsrâiloğulları'nı bekleyen güzel neticeye gelince:

وَاَوْرَثْنَا الْقَوْمَ الَّذِينَ كَانُوا يُسْتَضْعَفُونَ مَشَارِقَ الْاَرْضِ وَمَغَارِبَهَا الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا ۜ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ الْحُسْنٰى عَلٰى بَنِي اِسْرَآئِلَ بِمَا صَبَرُوا ۜ وَدَمَّرْنَا مَا كَانَ يَصْنَعُ فِرْعَوْنُ وَقَوْمُهُ وَمَا كَانُوا يَعْرِشُونَ ﴿١٣٧﴾

137. Asırlardır hor görülüp ezilmekte olan İsrâiloğulları halkını da, feyiz ve bereketlerle donattığımız o toprakların doğusuna ve batısına vâris kıldık. Böylece Rabbinin İsrâiloğulları için verdiği o güzel söz, sabretmelerinin bir neticesi olarak tamâmen gerçekleşmiş oldu. Firavun ve kavminin, o sanat ve sanayi ürünü eserlerini; yükseltmekte oldukları köşkleri, sarayları; yetiştirdikleri bağ ve bahçeleri yıkıp yerle bir ettik.

Müfessirlerin çoğunluğuna göre bahsedilen bölgenin doğu tarafı bugünkü Filistin ve Suriye, batı tarafı ise Mısır'dır. Ancak, Mâide sûresi 21. âyette geçen **"Allah'ın sizin için takdir ve girmenizi emir buyurduğu şu mukaddes ülke"** ve İsrâ sûresi 1. âyette geçen **"etrafını bereketli kıldığımız Mescid-i Aksâ"** beyânlarından hareketle bahsedilen bereketli yerin hususiyle Filistin olduğunu söylemek de mümkündür.

İsrâiloğulları'nın zilletten kurtulup yeryüzünde hâkimiyet elde edeceklerine dair Cenâb-ı Hakk'ın va'di vardı. Bu va'd Kasas sûresi 5. âyette: **"Biz ise o ülkede hor ve hakir görülenlere lutufta bulunmak, onları önderler yapmak ve onları Firavun'un devlet ve saltanatına mirasçı kılmak istiyorduk"** şeklinde yer almaktadır. Ayrıca bunu Mûsâ (a.s.): **"Ne biliyorsunuz, bakarsınız Rabbiniz düşmanlarınızı helâk eder ve nasıl amel edeceğinizi görmek için onların yerine sizi yeryüzünde hâkim kılar"** (A'râf 7/129) sözüyle de dile getirmişti. İşte Firavun hânedânının bütün köşk ve sarayları, bağ ve bahçeleriyle birlikte

helâk edilmesinden sonra bu ilâhî va‘d bütünüyle gerçekleşmiş, İsrâiloğulları, bahsedilen topraklara yerleşmiş ve orada hâkim duruma gelmişlerdir.

Şimdi sıra Firavun’un zulmünden kurtulan İsrâiloğulları’nın, Allah’ın bu ihsânına karşılık neler yaptıklarını, nasıl bir davranış sergilediklerini izlemeye geldi:

وَجَاوَزْنَا بِبَنٖٓى اِسْرَٓائٖيلَ الْبَحْرَ فَاَتَوْا عَلٰى قَوْمٍ يَعْكُفُونَ عَلٰٓى
اَصْنَامٍ لَهُمْۚ قَالُوا يَا مُوسَى اجْعَلْ لَنَٓا اِلٰهًا كَمَا لَهُمْ اٰلِهَةٌۜ قَالَ
اِنَّكُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿١٣٨﴾ اِنَّ هٰٓؤُلَٓاءِ مُتَبَّرٌ مَا هُمْ فٖيهِ وَبَاطِلٌ مَا
كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٣٩﴾ قَالَ اَغَيْرَ اللّٰهِ اَبْغٖيكُمْ اِلٰهًا وَهُوَ فَضَّلَكُمْ عَلَى الْعَالَمٖينَ ﴿١٤٠﴾

138. İsrâiloğulları’nı denizden geçirdik. Derken kendilerine ait bir takım putlara tapmakta olan bir kavme rastladılar. Hemen: “Ey Mûsâ! Bize de onların ilâhları gibi bir ilâh yapıver!” dediler. Mûsâ şunları söyledi: “Gerçekten siz, hep böyle cehâlet içinde gidip gelen bir topluluksunuz.”

139. “İmrendiğiniz şu kimselerin din diye tutundukları şey yıkılmaya mahkûmdür ve ibâdet kasdıyla işleyegeldikleri bütün ameller de boştur, mânasızdır.”

140. Mûsâ şöyle devam etti: “Allah sizi, ihsân buyurduğu iman ve din sayesinde diğer bütün milletlere üstün kılmış iken, ben size O’ndan başka bir ilâh mı arayayım!”

Bir kısım tarihî bilgiler, o kavmin taptıkları putların sığır ve boğa heykelleri şeklinde olduğunu, İsrâiloğulları’nda daha sonra baş gösterecek buzağıya tapma hastalığının da ilk olarak buradan kaynaklandığı yönündedir.

Uzun seneler Firavunların hâkimiyeti altında köle olarak yaşamış ve şahsiyetleri ezilmiş İsrâiloğulları, onların ellerinden kurtulsalar da, hayatlarına girmiş olan kötü tesirlerden kendilerini bir anda temizleyememişlerdi. Mısır’dan çıktıktan sonra bir put tapınağı görür görmez, önceki alışkanlıklarının tesiriyle ve tabii bir refleks hâlinde hemen benzeri bir şeye tapınma ihtiyacı hissetmişlerdi. Bu arzularını kendisine açtıklarında Mûsâ (a.s.)’ın tepkisi son derece sert oldu. Bunca büyük mûcizeleri ve delilleri gördükten sonra, kendilerini kurtarmaya çalışan ulü’l-azm bir peygamberin huzurunda putçuluğa özenmek câhillikten başka bir şey değildi. Aynı zamanda böyle bir talep, Hz. Mûsâ’nın başarmak istediği işi, başlamadan bitirmek anlamına geliyordu. Bu sebeple Hz. Mûsâ, o puta tapan kavmin mevcut hallerinin hiç de özenilecek bir durum olmadığını, yaşadıkları bu bâtıl dînin yıkılıp helâk olacağını, yapmakta

oldukları ibâdetlerin de faydasız, mânasız ve boş olduğunu söyleyerek kavmini iknâ etmeye çalıştı. Kendilerine bunca nimetler ihsân eden; peygamber göndermek, kölelikten kurtarmak gibi bir kısım özel lutuflarla kendilerini başkalarına üstün tutan Allah'ı bırakıp başka bir ilâh aramanın boşuna bir çaba olduğunu hatırlattı.

Hz. Mûsâ'nın önceki âyetlerde yer alan ikazlarına ilâveten gelen âyet-i kerîmede de bizzat Cenâb-ı Hak İsrâiloğulları'na hitap etmektedir.

وَاِذْ اَنْجَيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِۚ يُقَتِّلُونَ اَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْۜ وَفِي ذٰلِكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿١٤١﴾

141. Ey İsrâiloğulları! Sizi Firavun hânedânının elinden kurtardığımız zamanı da hatırlayın. Onlar size en kötü işkencenceleri yapıyor; erkek çocuklarınızı öldürüyor ve kızlarınızı kullanmak için sağ bırakıyorlardı. Bunda sizin için Rabbinizden büyük bir imtihan vardı.

Kavmi ile arasında nükseden bu yeni imtihan ve sıkıntının ardından Hz. Mûsâ'ya Rabbi ile Tūr dağında buluşma müjdesi geliyor:

Rabbim Bana Kendini Göster

وَوٰعَدْنَا مُوسٰى ثَلٰثِينَ لَيْلَةً وَاَتْمَمْنَاهَا بِعَشْرٍ فَتَمَّ مِيقَاتُ رَبِّهِ اَرْبَعِينَ
لَيْلَةًۚ وَقَالَ مُوسٰى لِاَخِيهِ هٰرُونَ اخْلُفْنِي فِي قَوْمِي وَاَصْلِحْ وَلَا
تَتَّبِعْ سَبِيلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤٢﴾

142. Tūr dağında ibâdet etmesi için Mûsâ ile otuz gece için sözleşmiş, sonra ona on gece daha ilâve etmiştik. Böylece Rabbinin belirlediği süre kırk geceye tamamlanmış oldu. Mûsâ, kardeşi Hârûn'a: "Kavmim içinde benim yerime geç, onların hatalarını düzelt; sakın ha bozguncuların yoluna uyma!" dedi.

İsrâiloğulları Mısır'dan ayrıldıktan sonra esaret bağlarından kurtularak hür ve bağımsız bir millet hâline geldiler. Bunun üzerine Hz. Mûsâ, kavminin uyacağı şeriat kendisine öğretilmek üzere ilâhî bir emirle Tūr-i Sînâ'ya çağrıldı. Kendisine yüklenecek bu ağır vazîfenin gerektirdiği kuvvet ve salâhiyeti kazanmasını sağlayacak oruç, zühd, ibâdet, dua, murakebe, tezkiye ve tefekkür için önce otuz günlük bir süre belirlendi. Sonra ihtiyaca binâen on gün daha ilave edilerek bu süre kırka tamamlandı. Nitekim Bakara sûresi 51. âyette bu sürenin "kırk gece" olduğu kaydedilir. Gündüzleri de belirlenen bu süreye dâhil olduğu halde, yalnızca "gece" buyrulması, ay hesabına göre günün geceden başlaması hikmetine bağlıdır. Hz. Mûsâ bu esnada kavmini, Vadi'ş-Şeyh denilen yere bıraktı. Kardeşi Hârûn'u da kavminin başında bulunup onları yönetmesi için yerine vekil tâyin etti. Kavminin ne yapacaklarına tam güvenemediği için kardeşini özellikle "bozguncuların yoluna uymama" konusunda uyardı.

Allah Teâlâ ile konuşma ve O'ndan vahiy alma öncesinde Hz. Mûsâ'ya kırk gün riyâzat yaptırılması ve özellikle "gece" ifadesinin kullanılmasından şöyle bir mâna sezilebilir: Allah'a yakın olmak isteyen kulların, büyük bir aydınlığa ve tecelli sabahına erebilmeleri için geceler kadar karanlık ıstırap saatleri ile çile doldurmaları gerekmektedir. Çünkü ilâhî feyizler daha ziyade geceleri vâki olur. Bütün başarı sabahları, ıstırap gecelerinin seherlerini izleyerek meydana çıkar. Nitekim oruç, ibâdet ve riyâzatla geçirilen bu kırk gecenin fecr-i sâdık saatlerini andıran sonlarına doğru Hz. Mûsâ, Allah Teâlâ'nın kelâmına mazhar olmuş ve şu tecelliye ermiştir:

وَلَمَّا جَاءَ مُوسٰى لِمِيقَاتِنَا وَكَلَّمَهُ رَبُّهُۙ قَالَ رَبِّ اَرِنِي اَنْظُرْ اِلَيْكَ قَالَ

لَنْ تَرٰيني وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ فَاِنِ اسْتَقَرَّ مَكَانَهُ فَسَوْفَ تَرٰيني ۚ فَلَمَّا تَجَلّٰى رَبُّهُ لِلْجَبَلِ جَعَلَهُ دَكًّا وَخَرَّ مُوسٰى صَعِقًا ۚ فَلَمَّآ اَفَاقَ قَالَ سُبْحَانَكَ تُبْتُ اِلَيْكَ وَاَنَا اَوَّلُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٤٣﴾

143. Nihâyet Mûsâ belirlediğimiz zamanda buluşma yerine geldi. Rabbi kendisiyle konuşmaya başlayınca, gerek bunun verdiği şevk ve heyecan, gerekse O'nu görme aşk ve cezbesi içinde: "Rabbim! Kendini bana göster de sana bakayım!" dedi. Allah ona: "Sen beni asla göremezsin! Fakat şu dağa bak; eğer dağ yerinde durabilirse sen de beni görürsün" buyurdu. Rabbi dağa tecelli edince onu paramparça ediverdi. Mûsâ da bayılıp düştü. Kendine gelince: "Rabbim! Seni noksan sıfatlardan tenzih ederim, affına sığınarak sana yöneliyorum, sana iman edenlerin ilki de benim" dedi.

Âyetteki "dağa bak" emrinde şu işârî mânalar hissedilmektedir: Bu emirde Mûsâ (a.s.) için pek şiddetli bir imtihan vardır. Çünkü Allah Teâlâ onu, istediğini görmekten men etmiş ve ondan başkasına bakmayı emir buyurmuştur. Eğer ona, gözlerini kapayıp bundan sonra hiç bir şeye bakmamayı emretseydi bu ona daha kolay gelirdi. Ne var ki ona: **"Sen beni asla göremezsin, fakat dağa bak"** (A'râf 7/143) denilmiştir. Bundan daha da şiddetlisi, dağa Cenâb-ı Hakk'ın tecellîsi verildi. Sonra da Mûsâ (a.s.)'a Rabbini görme isteğiyle geldiği dağa bakması emredildi. Bu, hakikaten çok zor bir imtihandır. Fakat Mûsâ (a.s.) Allah'ın yaptığına rızâ göstermiş ve hükmüne boyun eğmiştir. "Dağa bak" emrinin Mûsâ (a.s.) için bir lutuf olduğunu söyleyenler de olmuştur. Çünkü Allah Teâlâ, Mûsâ (a.s.)'ın isteğini açıkça reddetmemiş, bilakis sabırlı davranmasına yardımcı olmak üzere bu reddi bazı sebeplere bağlamıştır. Mûsâ (a.s.) uyanıklık hâline geri döndürülüp ayılınca tekrar işin başına dönüp **"Affına sığınarak sana yöneliyorum"** dedi. Yani "Mertebelerin en yücesi olan seni görmek gerçekleşmemiş olsa bile, işin başı olan tevbeyi azaltacak değilim" demek istedi. Ayrıca Allah'ı görme talebi, kulluk mahallinden ayrılmak mânasını taşır. Çünkü kulluğun şartı, kul ile Rab arasında yakınlık meydana gelse de bir an hizmet mahallinden uzak durmamaktır. Zira yakınlık nefsin payıdır; hizmet ise Rabbin hakkıdır. Rabbin hakkıyle birlikte olmak ise nefsin hazzı ile birlikte bulunmaktan daha mühimdir. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, I, 354)

Cenâb-ı Hakk'ın görülmesi aklen câizdir. Çünkü bir varlığın görülebilir olmasının yegâne şartı var olmaktır. Ancak naklî deliller Allah'ın dünyada değil, âhirette görüleceğini haber vermektedir. Nitekim Peygamberimiz (s.a.v.), cennette mü'minlerin Allah'ı dolunayın görüldüğü gibi açık olarak göreceklerini

müjdelemektedir. (bk. Buhârî, Ezân 129; Müslim, Fiten 95) Bu bilgiler doğrultusunda bakıldığında, Hz. Mûsâ, Allah’ı görmeyi talep ederken, imkânsız olanı değil, câiz olanı istemiştir. Rabbimiz ise **“Sen beni asla göremezsin”** (A‘râf 7/143) cevâbı ile, kendini görmenin ebediyen imkânsızlığını değil, dünyada görülemeyeceğini beyân buyurmuştur.

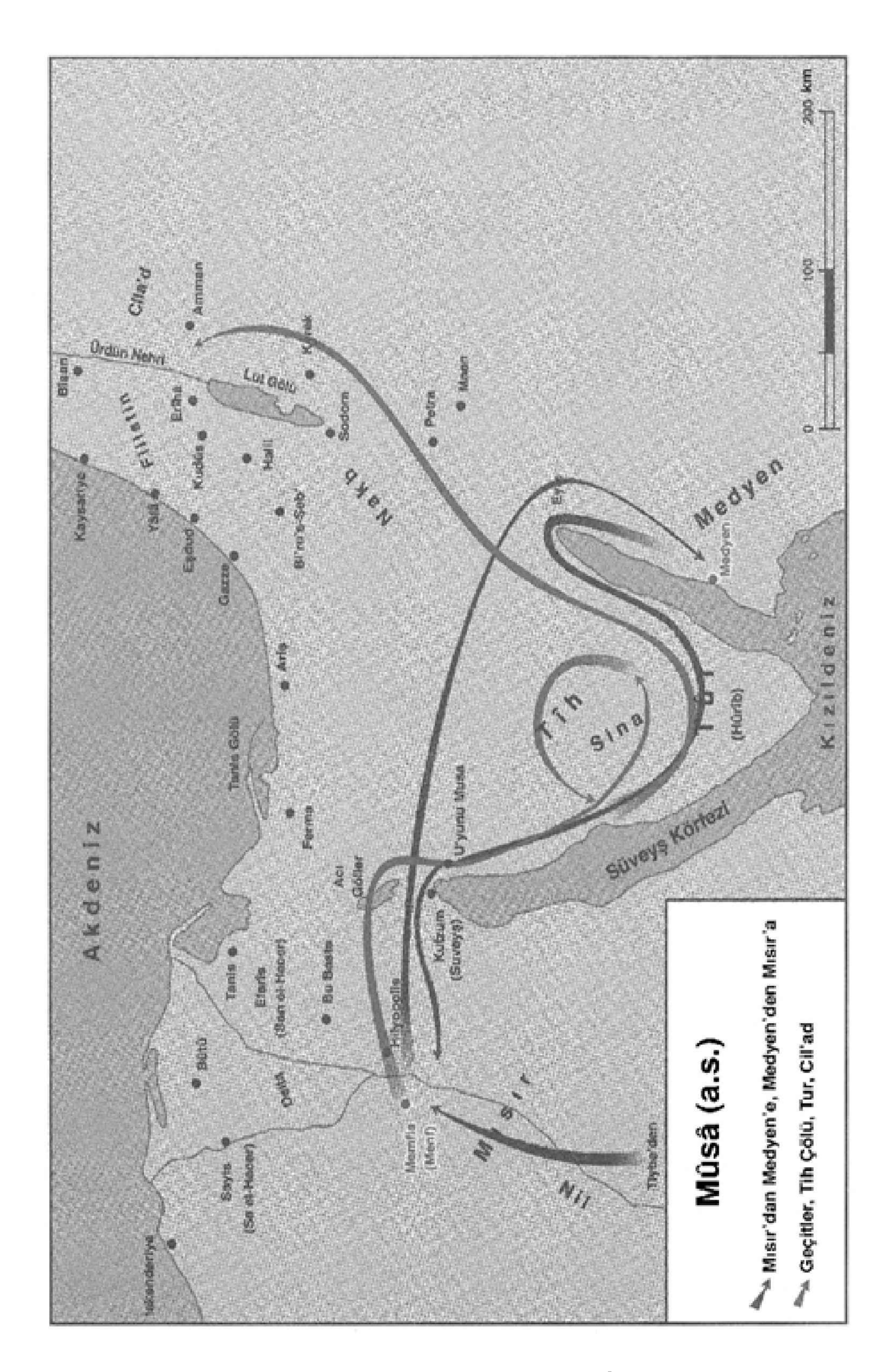
Bu fevkalâde tecellîler ardından Hz. Mûsâ’ya ilâhî iltifatlar gelmeye başladı:

قَالَ يَا مُوسٰٓى اِنّ۪ي اصْطَفَيْتُكَ عَلَى النَّاسِ بِرِسَالَاتٖي وَبِكَلَامٖيۘ فَخُذْ مَٓا اٰتَيْتُكَ وَكُنْ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿١٤٤﴾

144. Allah şöyle buyurdu: “Ey Mûsâ! Seni peygamberlikle, buyruklarımı tebliğle görevlendirmek ve seninle vasıtasız olarak konuşmak sûretiyle insanlar arasında sana seçkin bir mevki verdim. O halde sana verdiğimi al ve şükredenlerden ol!”

Âyetteki **“şükredenlerden ol”** (A‘râf 7/144) emrinde şöyle latîf bir işaret vardır: “Sakın şikâyet edenlerden olma. Yani eğer dileğini geri çevirdik ve istediğini vermediysek, döndüğünde bana şikâyette bulunma!” (Kuşeyrî, *Letâifü’l-i ârât*, I, 355)

Şükredilecek nimetlerin başında Tevrat ve orada yer alan hükümler bulunmaktadır:

وَكَتَبْنَا لَهُ فِي الْأَلْوَاحِ مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَوْعِظَةً وَتَفْصِيلًا لِكُلِّ
شَيْءٍ فَخُذْهَا بِقُوَّةٍ وَأْمُرْ قَوْمَكَ يَأْخُذُوا بِأَحْسَنِهَا سَأُرِيكُمْ دَارَ الْفَاسِقِينَ ﴿١٤٥﴾

145. Biz Mûsâ için Tevrat levhalarında her türlü öğüdü verdik; yapılacak her şeyin açıklamasını yaptık. Sonra da şunu söyledik: “Bunlara kuvvetle sarıl! Kavmine de buradaki hükümleri hayatlarında en güzel şekilde uygulamalarını emret. Yakında size doğru yoldan çıkanların yurdunu göstereceğim.”

Şüphesiz iyinin daha iyisi, güzelin daha güzeli vardır. Azimetle amel etmek ruhsatlara sarılmaktan, affetmek ve bağışlamak kısastan, farz ve vacipleri yerine getirmek mübahlarla amel etmekten daha güzeldir. Dolayısıyla burada takvâ hayatının geliştirilmesine ve olabildiği kadar rûhen olgunlaşmaya bir teşvik vardır. Onların da buna ihtiyacı bulunmaktadır. Zira Cenâb-ı Hak onlara yakın bir gelecekte doğru yoldan çıkmış günahkâr kimselerin yurdunu göstereceğini haber vermektedir. Bu haber hem bir müjdeyi, hem de bir tehdidi şumülüne almaktadır: Bir taraftan günahlar içinde ömür geçiren zorbalar kavminin diyarlarına girip onlara mirasçı olacaklarını müjdelemektedir. Buna erişmelerinin de ancak işlerin ve amellerin en güzeline sarılmalarıyla mümkün olabileceğini hatırlatmaktadır. Diğer taraftan ise onları, yurtlarına girecekleri o fâsıkların uğradıkları feci âkıbetle tehdit ederek, fısk u fücûrdan uzak durmaya yönlendirmekte, aynı zamanda kendilerinden zuhur edecek fâsıklara karşı da uyanık olmaya çağırmakta, netice itibariyle fısk yolunu tutup cehennemi boylamaktan da sakındırmaktadır.

Mühim olan, Allah’ın âyetlerini anlamayı engelleyen kalbî hastalıkları iyi tanıyıp onlardan arınabilmektir:

سَاَصْرِفُ عَنْ اٰيَاتِيَ الَّذ۪ينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّۜ وَاِنْ يَرَوْا
كُلَّ اٰيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَاۚ وَاِنْ يَرَوْا سَب۪يلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَب۪يلًاۚ وَاِنْ
يَرَوْا سَب۪يلَ الْغَيِّ يَتَّخِذُوهُ سَب۪يلًاۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَكَانُوا
عَنْهَا غَافِل۪ينَ ﴿١٤٦﴾ وَالَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَلِقَٓاءِ الْاٰخِرَةِ حَبِطَتْ
اَعْمَالُهُمْۜ هَلْ يُجْزَوْنَ اِلَّا مَا كَانُوا يَعْمَلُونَۚ ﴿١٤٧﴾

146. Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları âyetlerimi anlamaktan uzaklaştıracağım. Çünkü onlar her ne mûcize görseler, ona inanmazlar. Doğru yolu görseler, onu yol edinmezler. Buna karşılık azgınlık ve taşkınlık yolunu görseler hemen onu uyulacak yol olarak benimserler. Bunun sebebi, onların âyetlerimizi yalanlamaları ve bunları anlamaktan büsbütün uzak durmalarıdır.

147. Âyetlerimizi ve bir gün âhiretle yüz yüze gelecekleri gerçeğini yalanlayanların bütün amelleri boşa gitmiştir. Hem başka nasıl olacaktı ki? Yoksa yaptıklarından başka bir şeyin karşılığını mı göreceklerdi?

Allah Rasûlü (s.a.v.) kibrin ne büyük bir günah olduğu hususunda şöyle buyurur:

"Kibir hakkı kabul etmemek ve insanları küçümsemektir." (Müslim, İman 147; Ebû Dâvûd, Libâs 26)

"Kalbinde zerre kadar kibir olan kimse cennete giremez." (Ebû Dâvûd, Libâs 26)

Kur'ân-ı Kerîm, kendisini, Allah'a kul olmaktan, O'nun emirlerine boyun eğmekten daha üstün gören; gönderdiği peygamberler, indirdiği kitaplar ve gösterdiği mûcizelere aldırış etmeyen; sanki o Allah'ın kulu ve Allah da onun Rabbi değilmiş gibi davrananları, "kibirli, gururlu ve kendini beğenmiş" kimseler olarak vasıflandırır. Allah'a karşı açıkça sergilenen böyle bir küstahlığın hiçbir haklı gerekçeye dayanması mümkün değildir. Zira hiçbir kulun Allah'ın arzında ve sadece O'nun verdiği nimetler ile yaşarken, sanki O'nun kulu değilmiş gibi bir tavır içinde olmaya elbette hakkı yoktur. Bu sebeple âyette **"haksız yere büyüklük taslayanlar"** (A'râf 7/146) kaydı getirilmiştir.

Âyette geçen سَبِيلَ الرُّشْدِ (sebîle'r-rüşd), Kur'ân-ı Kerîm'de iman ve sâlih amellerle ifade buyrulan bütün iyilik ve güzellikleri içine alan ve dosdoğru yol olan İslâm yoludur. سَبِيلَ الْغَيِّ (sebîle'l-gayy) ise başta küfür, şirk, nifak olmak üzere her türlü sapıklık, azgınlık, kötülük ve bozgunculuğu içine alan azgınlık yoludur. İşte kibir ve gurur hastalığına yakalananlar, bunu tedavi etmedikleri sürece ne bir peygambere kulak verme, ne de ona tâbi olma istidadı gösterebilirler. Hangi tür bir mûcize, işaret ve delil görürlerse görsünler, ona iman etmezler; kalplerinin kuvveti inanma başarısını göstermeye yetmez.

Geçmişte yaşanan şu ibret verici örnek, böylesi kötü toplumların hallerini ve başlarına gelen felâketi ne güzel anlatmaktadır:

وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسٰى مِنْ بَعْدِهٖ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُوَارٌۜ اَلَمْ يَرَوْا اَنَّهُ لَا يُكَلِّمُهُمْ وَلَا يَهْدِيهِمْ سَبِيلًاۢ اِتَّخَذُوهُ وَكَانُوا ظَالِمِينَ ﴿١٤٨﴾ وَلَمَّا سُقِطَ فٖٓي اَيْدِيهِمْ وَرَاَوْا اَنَّهُمْ قَدْ ضَلُّواۙ قَالُوا لَئِنْ لَمْ يَرْحَمْنَا رَبُّنَا وَيَغْفِرْ لَنَا لَنَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿١٤٩﴾

148. Mûsâ'nın kavmi, kendisinin Tūr'a gitmesinin ardından süs takılarından böğürür gibi ses çıkaran bir buzağı heykeli yapıp ona

tapınmaya başladılar. O heykelin kendileriyle konuşmadığının ve onlara bir yol göstermediğinin de mi farkında değillerdi? Buna rağmen onu tanrı edindiler ve zâlimlerden oldular.

149. Onlar, doğru yoldan saptıklarını anlayıp yaptıklarına pişmanlık içinde kıvranarak: "Eğer Rabbimiz bize merhamet etmez ve bizi bağışlamazsa, yemin olsun ki biz elbette bütün bütün kaybedenlerden oluruz" dediler.

Burada uluhiyet sıfatı olarak "konuşmanın" ve "yol göstermenin" seçilmesi çok mânidardır. Çünkü Allah Teâlâ Hz. Mûsâ vasıtasıyla İsrâiloğulları ile konuşmuş, onların peygamberi olan Mûsâ (a.s.)'ı kelâmına muhatap kılmakla şereflendirmişti. İkinci olarak da Allah Teâlâ, bilhassa Mısır'dan çıkmak üzere harekete geçtikleri andan itibaren Mısır içinde, denizde ve çölde kendilerine yol gösteriyordu. İsrâiloğulları, Cenâb-ı Hakk'ın bu her iki büyük nimetine ve icraatına şâhittiler. Bunlara gücü yetmeyen bir şeyin ilâh olamayacağı açıktı. Fakat onların, bunu düşünecek halleri bile yoktu. Bu sebeple onu tanrı edindiler, câzibesine kapılıp ona tapındılar. Allah'ın emrine uygun davranmadıkları; Allah'a kulluğu bırakıp buzağıya taptıkları; hakikati bulmaları için verilen gözlerini, kulaklarını ve akıllarını yok saydıkları ve Hz. Mûsâ'nın talimatlarını unuttukları için zâlimler oldular.

Hz. Mûsâ Tūr'dan dönüp kavmini bu halde görünce, onlara yanlış bir iş yaptıklarını ve dinden saptıklarını söyledi. Onları azarlayıp buzağı heykelini ateşe attı. (bk. Tâhâ 20/97) Bunun üzerine yaptıklarına son derece pişman oldular ve kendilerini bağışlaması için Allah'a yalvardılar.

149. âyetin haber verdiği bu durum, belirtildiği gibi Hz. Mûsâ'nın Tūr'dan dönmesinden sonra olmakla birlikte, onların yaptıkları işlerin bütünüyle pişmanlığa dönüştüğü daha net bir şekilde anlaşılması için önce zikredilmiş, bu işin nasıl gerçekleştiği de bu âyetin bir açıklaması olarak aşağıdaki âyetlerde şöyle haber verilmiştir:

Hz. Mûsâ'yı Kuşatan Çile Çemberi

وَلَمَّا رَجَعَ مُوسٰٓى اِلٰى قَوْمِه۪ غَضْبَانَ اَسِفًاۙ قَالَ بِئْسَمَا خَلَفْتُمُون۪ي مِنْ بَعْد۪يۚ اَعَجِلْتُمْ اَمْرَ رَبِّكُمْۚ وَاَلْقَى الْاَلْوَاحَ وَاَخَذَ بِرَأْسِ اَخ۪يهِ يَجُرُّهُٓ اِلَيْهِۜ قَالَ ابْنَ اُمَّ اِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضْعَفُون۪ي وَكَادُوا يَقْتُلُونَن۪يۘ فَلَا تُشْمِتْ بِيَ الْاَعْدَٓاءَ وَلَا تَجْعَلْن۪ي مَعَ الْقَوْمِ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٥٠﴾ قَالَ رَبِّ اغْفِرْ ل۪ي وَلِاَخ۪ي وَاَدْخِلْنَا ف۪ي رَحْمَتِكَۘ وَاَنْتَ اَرْحَمُ الرَّاحِم۪ينَ ﴿١٥١﴾

150. Mûsâ, son derece öfkeli ve üzgün bir halde kavmine dönünce: "Ben gittikten sonra arkamdan ne kötü işler yapmışsınız. Rabbinizin emrini çarçabuk terk mi ediverdiniz?" diye çıkıştı. Elindeki Tevrat levhalarını yere bıraktı; kardeşi Hârûn'un başından tutup kendine doğru çekmeye başladı. Kardeşi de: "Anamın oğlu! İnan ki bu topluluk beni bir hiç yerine koydu. Az kalsın beni öldürüyorlardı. Şimdi kalkıp bana düşmanları sevindirecek bir şey yapma ve beni bu zâlimler güruhuyla bir tutma" dedi.

151. Mûsâ şöyle yalvardı: "Rabbim! Beni ve kardeşimi bağışla! Bizi rahmetine eriştir. Şüphesiz sen merhametlilerin en merhametlisisin."

Hz. Mûsâ Tūr'dan dönerken kavminin buzağıya taptığını haber almıştı. (bk. Tâhâ 20/85) Bu sebeple son derece kızgın, öfkeli ve üzgün bir halde döndü. Burada şöyle bir işâri mâna hissedilir:

Tūr dağında Cenâb-ı Hak ile buluşan, O'nun beşer hissiyatına akseden yönüyle tarifsiz halâvetteki kelâmını işiten Mûsâ (a.s.), oradan döndüğünde kavmini binlerce derece bir titizlikle ilâhî buyruklara ve kendi tâlimatlarına uyduklarını, kendi aralarında son derece bir uyum, birlik ve beraberlik hâlinde olduklarını görseydi bile, Allah'ın kelâmını işitmekten mahrum bırakılarak ağyârı müşâhedeye döndürülmekle tâbi tutulduğu imtihan sebebiyle yine de bir ıstırab ve huzursuzluk içinde olması beklenirdi. Halbuki, Tūr'da yaşadığı o ulvî hâlin ve teneffüs ettiği o lahûtî demlerin akabinde, dönüp geldiğinde kavmini hak yoldan sapmış ve buzağıyı ilâh edinmiş halde görünce nasıl bir sıkıntı, üzüntü ve ıstırab içine düştüğünü düşünmek gerekir. Gerçekten şu mihnetlerden hangisinin Mûsâ (a.s.) daha ağır geldiği bilinemez:

- Allah'ın kelâmını işitmek nimetini kaybetmiş olmak,
- "Sen beni asla göremezsin" hitabıyla Allah'ı görmeyi istemekten engellenmiş

olmak,

• İsrâiloğulları'nın fitneye düşüp, şehvetlerinin kalplerini istila etmesi sebebiyle buzağıya ibâdet ettiklerini görmek.

Sübhânallah! Allah'ın, peygamberlerine ve velîlerine olan belâ ve imtihanları ne kadar da şiddetli! (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, I, 358)

Buzağıya tapanların durumuna gelince:

إِنَّ الَّذِينَ اتَّخَذُوا الْعِجْلَ سَيَنَالُهُمْ غَضَبٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَذِلَّةٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُفْتَرِينَ ﴿١٥٢﴾

152. Buzağıyı tanrı edinenlerin başına hiç şüphesiz Rablerinden bir gazap çökecek ve böylece dünya hayatında bir zillete mahkum olacaklardır. İşte biz, gerçeği çarpıtarak Allah adına yalan uyduranları böyle cezalandırırız.

Sözkonusu zillet, düşmanları karşısında mağlup duruma düşmeleri veya isyankârlıkları sebebiyle, kendilerine va'dedilen kutsal topraklardan mahrum bırakılarak vatansız bir hâle gelmeleridir. Sâmirî'ye isâbet eden zillet insanlardan uzaklaşması; onun insanlara, insanların da ona dokunmasının yasaklanmasıdır. (bk. Tâhâ 20/97) الْمُفْتَرِي (müfteri) olmaları ise, hiçbir haklı bir gerekçeye dayanmadan, tamâmen nefislerinin arzusu istikâmetinde hareket ederek âdi bir nesneden yapılmış buzağı heykeline tapmalarıdır. Bu âyetle Allah Teâlâ, sadece İsrâiloğulları'nı değil, kendisi dışında bir kısım ilâhlar edinip onlara tapan başka toplumları da cezalandırıp zillete düşüreceğini, bunun bir sünnetullah olduğunu haber vermektedir.

Ancak şirk günahı bile olsa tevbe kapısı devamlı açıktır:

وَالَّذِينَ عَمِلُوا السَّيِّئَاتِ ثُمَّ تَابُوا مِنْ بَعْدِهَا وَاٰمَنُوا ۘ إِنَّ رَبَّكَ مِنْ بَعْدِهَا لَغَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٥٣﴾

153. Kötülükler yaptıktan sonra ardından tövbe edip inananlara gelince, şüphesiz ki Rabbin, bu tevbe ve imandan sonra onlar için çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Bu arada Mûsâ (a.s.)'ın durumuna bakılacak olursa:

وَلَمَّا سَكَتَ عَنْ مُوسَى الْغَضَبُ اَخَذَ الْاَلْوَاحَ ۚ وَفِي نُسْخَتِهَا هُدًى وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ هُمْ لِرَبِّهِمْ يَرْهَبُونَ ﴿١٥٤﴾

154. Mûsâ'nın öfkesi yatışınca levhaları aldı. O levhalarda, Rablerinden korkanlar için doğru yolu gösteren öğütler ve Allah'ın rahmet edeceği

yazılıydı.

Burada öfkenin insana, doğru olmayan bazı işler yaptırdığına dair dolaylı bir işaret vardır. Ayrıca "öfkenin susması" ifadesiyle Kur'ân-ı Kerîm, öfkeyi canlı bir varlık gibi somutlaştırmakta; onu Mûsâ'nın üzerine çullanan, onu durmadan şiddete sarılmaya iten, "şunu yap, şöyle söyle, levhaları bırak, kardeşinin başını tut" tarzında emirler veren canlı bir varlık gibi tasvir etmektedir. Bu canlı varlık, ondan el çekip, onu kendi hâline terk ettiğinde Mûsâ kendine gelmekte; öfke saikiyle yaptığı bir kısım yanlışları düzeltmektedir. Attığı levhaları tekrar eline alması bunlardan biridir. Bu levhalarda, Rablerinden korkup günahlardan sakınanlar için doğru yolu gösteren öğütler ve ilâhî rahmete ermeyi sağlayacak hayırlı ameller ile mânevî terakkiye irşat eden bilgiler bulunmaktaydı.

Âyette özellikle "Rablerinden korkanlar için" buyrulur. Çünkü, Allah'ın kitabının âyetlerinden istifade edebilecek olanlar yalnız onlardır. Kul, samimi bir istekle Allah'ı, güzel amel ile de cenneti arzular; Allah'tan uzak kalmanın ve cehenneme girmenin can yakıcı azabından korkarsa tam korku ile ümit arasında olmuş olur. Korku ve ümitle de arzuladığı şeye ulaşır. Hak Teâlâ'nın sıfatlarını tanıdığı nispette kulun kalbinde korku hisleri canlanmaya başlar. Bunun dışa yansıyan alâmeti ise, kalben dünyayı ve insanları terk etmek, nefis ve şeytan ile savaşmaktır.

Şimdi kavminin yaptıkları yüzünden Hz. Mûsâ'nın çekildiği bir diğer imtihanı ibretle izlemeye başlıyoruz:

وَاخْتَارَ مُوسٰى قَوْمَهُ سَبْعِينَ رَجُلًا لِمِيقَاتِنَاۚ فَلَمَّٓا اَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ
قَالَ رَبِّ لَوْ شِئْتَ اَهْلَكْتَهُمْ مِنْ قَبْلُ وَاِيَّايَۜ اَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ السُّفَهَٓاءُ
مِنَّاۚ اِنْ هِيَ اِلَّا فِتْنَتُكَۜ تُضِلُّ بِهَا مَنْ تَشَٓاءُ وَتَهْدِي مَنْ تَشَٓاءُۜ اَنْتَ
وَلِيُّنَا فَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا وَاَنْتَ خَيْرُ الْغَافِرِينَ ﴿١٥٥﴾ وَاكْتُبْ لَنَا
فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْاٰخِرَةِ اِنَّا هُدْنَٓا اِلَيْكَۜ قَالَ عَذَابِٓي اُصِيبُ
بِهِ مَنْ اَشَٓاءُۚ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍۜ فَسَاَكْتُبُهَا لِلَّذِينَ يَتَّقُونَ
وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَالَّذِينَ هُمْ بِاٰيَاتِنَا يُؤْمِنُونَۚ ﴿١٥٦﴾

155. Mûsâ halkı arasından temsilci olarak yetmiş kişi seçip, tâyin buyurduğumuz vakitte dağa geldi. (Ama oraya gelince bunlar Allah'ı görmek istediler; Allah'ı görmedikçe inanmayacaklarını söylediler.) Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı yakalayıverdi. Mûsâ şöyle yalvarmaya

başladı: “Rabbim! Dileseydin onları da beni de daha önce helâk ederdin. İçimizdeki bir takım beyinsizlerin yaptıkları yüzünden mi hepimizi helâk edeceksin? Bu iş, ancak senin bir imtihanındır ki, onunla dilediğini saptırır, dilediğini doğru yola erdirirsin. Sen bizim dostumuz ve yardımcımızssın. Bizi bağışla ve bize merhamet et. Çünkü sen, bağışlayanların en hayırlısısın!”

156. “Bize dünyada da âhirette de iyi ve güzel olanı takdir buyur. Şüphesiz biz sana yöneldik, senin yolunu tuttuk.” Allah şöyle buyurdu: “Azabım var, onu kimi dilersem onun başına dolarım. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır. Fakat rahmetimi özellikle bana karşı gelmekten sakınanlara, zekâtı verenlere ve âyetlerimize iman edenlere nasip edeceğim.”

Allah Teâlâ Hz. Mûsâ’ya, buzağıya tapmalarından dolayı özür dilemek üzere kavminin en iyilerinden yetmiş kişi seçerek belirlenen vakitte huzuruna getirmesini emretmişti. Mûsâ (a.s.) da bunları seçip Tūr’a götürdü. Rivayete göre Hz. Mûsâ onlardan oruç tutmalarını, yıkanıp temizlenmelerini ve elbiselerinin de temiz olmasını istemişti. Bunlar dağa yaklaştıklarında, dağı bir sis kapladı. Mûsâ da onlarla beraber sisin içine girdi, hepsi secdeye kapandılar. Allah Teâlâ, Mûsâ’ya dilediği gibi emirler veriyor ve yasakları bildiriyordu, onlar da işitiyorlardı. Sis açılınca, **“Ey Mûsâ! Biz Allah’ı açıkça görmedikçe sana inanacak değiliz!”** (Bakara 2/55) diyerek direttiler. İhtimal ki, bununla “Sen işittiğimiz bu sesin Allah’ın sesi olduğunu söylüyor «nefislerinizi öldürün» (bk. Bakara 2/54) diyenin Allah olduğunu bildiriyorsun, fakat biz Allah’ı göremediğimiz takdirde senin bu sözünün doğruluğunu tasdik edemeyiz” demek istiyorlardı. Bunun üzerine onları şiddetli bir sarsıntı yakaladı. Bakara sûresi 55-56. âyetlerde geçtiği üzere onları yıldırım çarptı veya dağda bir zelzele oldu; onlar da düşüp bayıldılar, hatta öldükleri rivayet edilir. Bunun üzerine Mûsâ (a.s.) âyetlerde haber verilen şekilde münâcatta bulunmuştur.

Allah Teâlâ, Hz. Mûsâ’nın, **“Bize dünyada da âhirette de iyi ve güzel olanı takdir buyur”** (A‘râf 7/156) şeklindeki duasına karşılık: **“Azabım var, onu kimi dilersem onun başına dolarım. Rahmetim ise her şeyi kuşatmıştır”** (A‘râf 7/156) buyurmak suretiyle, bir taraftan ona ve onun ümmetinden sâlih kişilere geniş bir rahmet ümidi vermiş; ancak bunun kendisi için bir zorunluluk olmadığını hatırlatma mâhiyetinde, azabının da dikkate alınmasını istemiştir. Sonra da azaptan koruyup rahmete erdirecek iyi hal ve sâlih amellere misâl olmak üzere:

- Takvâ ehlinden olmayı,

• Zekâtı vermeyi ve

• Allah'ın âyetlerine inanmayı zikretmiştir.

İbn Abbas (r.a.)'ten rivayete göre, **"Rahmetim her şeyi kuşatmıştır"** (A'râf 7/156) âyeti inince şeytan cesaretlenip: "Ben de şeylerden bir şeyim" dedi. Allah Teâlâ, **"o rahmeti takvâ sahiplerine.... yazacağım"** (A'râf 7/156) buyurarak onu rahmetinin kapladığı şeyler cümlesinden çıkardı. Yahudiler ve hıristiyanlar da: "Biz de günahlardan korunur, zekâtı verir ve Rabbimizin tüm âyetlerine inanırız" dediler. Allah Teâlâ, aşağıda gelen âyetlerle onlardan son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'e inanıp ona uymayanları rahmetinin sınırları dışına çıkardı: (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IX, 108)

اَلَّذٖينَ يَتَّبِعُونَ الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْاُمِّيَّ الَّذٖى يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ
فِى التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْجٖيلِ يَأْمُرُهُمْ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهٰيهُمْ عَنِ الْمُنْكَرِ
وَيُحِلُّ لَهُمُ الطَّيِّبَاتِ وَيُحَرِّمُ عَلَيْهِمُ الْخَبَٓائِثَ وَيَضَعُ عَنْهُمْ اِصْرَهُمْ
وَالْاَغْلَالَ الَّتٖى كَانَتْ عَلَيْهِمْ فَالَّذٖينَ اٰمَنُوا بِهٖ وَعَزَّرُوهُ وَنَصَرُوهُ
وَاتَّبَعُوا النُّورَ الَّذٖٓى اُنْزِلَ مَعَهُ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿١٥٧﴾

157. Onlar, ellerindeki Tevrat ve İncil'de özelliklerini yazılı buldukları o Rasûl'e, okuma yazma bilmeyen o Peygamber'e uyarlar. O Peygamber onlara iyilik, doğruluk ve güzelliği emretmekte; her türlü kötülüğü ve çirkinliği yasaklamakta; temiz ve hoş olan bütün yiyecek ve içecekleri onlara helâl, kötü ve pis olan şeyleri ise onlara haram kılmakta; sırtlarındaki kendi şeriatlarından kalma ağır yükleri kaldırmakta, boyunlarına vurulmuş zincirleri kırıp atmaktadır. Bu bakımdan ona inanan, ona saygı duyan, düşmanlarına karşı ona yardım eden ve kendisine indirilen Kur'an'a uyan kimseler, işte onlar, kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

Cenab-ı Hak Hz. Mûsâ'ya Tūr dağındaki buluşmasında ve Tevrat'ta âlemlere rahmet olan son peygamberi haber vermiş; talep ettiği rahmet ve iyiliğin onun ümmeti için yazılacağını va'dederek, vakti gelince İsrâiloğulları'nın ona iman edip tâbi olmalarını teşvik etmiştir. Aynı zamanda Tevrat'tan sonra ve Kur'an'dan önce İncil'in geleceğini bildirmiştir. Tevrat ve İncil'de, peygamberlerin sonuncusu Hz. Muhammed (s.a.v.) ile ona nâzil olacak Kur'ân-ı Kerîm hakkında bir kısım vasıf ve özellikleri itibariyle bilgiler yer almaktaydı. Efendimiz geldiği sırada Tevrat ve İncil'i hakkiyle okuyup anlayan kitap ehli, Hz.

Mûsâ'nın talep ettiği rahmet ve iyiliğe erebilmenin ancak son peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.)'e uyma sayesinde mümkün olacağını ellerindeki kitaplarında yazılı olarak buluyorlardı.

Âyet-i kerîmede Allah Rasûlü (s.a.v.)'in şu mühim vasıfları haber verilir:

1. O, Allah'ın elçilik vazîfesini yüklenmiş ümmî bir peygamberdir. Peygamber Efendimiz'in ümmîliği; Ümmü'l-Kurâ olan Mekke'ye nispetle "Mekkeli olması", ümmet kelimesine nispetle "Arap milletinden olması" ve anne mânasındaki "ümm" kelimesine nispetle "anasından doğduğu gibi, okuma yazma bilmeyen" mânalarını ihtivâ eder. Fakat daha ziyade son mâna tercih edilmiştir. (bk. Ankebût 29/48) Aslında ümmîlik sıradan insanlar için ilim eksikliğini ifade eden bir noksanlık sıfatıdır. Ancak ilmî yüceliği ve kemâli, hangi seviyede olursa olsun bütün okuyup yazanları âciz bırakacak bir peygamberin "ümmî" olması, onun doğrudan doğruya Allah tarafından gönderildiğini her türlü şüpheden arınmış olarak ispat eden harikulade bir üstün özelliktir. Başlı başına bir mûcizedir.

2. O her türlü iyiliği, hakkı, adâleti, dînin ve aklın güzel gördüğü ve insanın selim fıtratına uygun düşen her türlü hayırlı işleri emreder.

3. O yapılmaması ve sakınılması gereken her türlü çirkin söz, fiil ve davranışlardan sakındırır.

4. O, zararlı olmayan ve tiksinti vermeyen temiz ve hoş şeyleri, yiyecek, içecek ve giyecekleri helâl kılar. Böylece Efendimiz sayesinde içine pis bir şey karışmadığı ve israf edilmediği müddetçe yaratılıştan temiz, hoş ve lezzetli olan her şeyin yenilip içilmesi helâl kılınmıştır. Halbuki yaptıkları zulümler sebebiyle bunların bir kısmı daha önce İsrâiloğulları'na haram kılınmıştı. (bk. Nisâ 4/160)

5. O, yaratılıştan pis, zararlı ve tiksinti verici, selim insan fıtratının nefret ettiği her şeyi haram kılar. Gerek domuz eti, leş, kan ve alkollü içecekler gibi maddî bakımdan; gerek kumar, faiz, rüşvet ve sahtekârlık gibi mânevî bakımdan pis olan şeyleri yasaklar. Çünkü bunları kullanmak azap sebebidir, Azaptan kurtulup rahmete erebilmek için bunlardan kaçınmak gerekir.

Âyet-i kerîmede "marûf ve münker"in daha çok fiil ve davranışlar; "tayyibât ve habâis"in ise yiyecek ve içecekler için kullanıldığı dikkati çekmektedir.

6. O, daha önceki şeriatlerde, özellikle yahudilikte bulunan mesela tevbesinin kabul edilmesi için insanın kendini öldürmesi (bk. Bakara 2/54), bazı helâl gıdaların haram kılınması, cumartesi günü çalışmanın yasak olması gibi ağır mükellefiyetleri kaldırır, zincirleri kırar; yerine kolaylık ve müsâmaha üzerine kurulmuş bir din getirir.

Hâsılı o Ümmî Peygamber, bütün insanlık için rahmet, kurtuluş ve özgürlük vesilesidir. O, akla, insan fıtratına ve insanın maddî ve mânevî olarak her türlü

ihtiyacının en ideal bir şekilde karşılanmasına uygun olan bir din getirmiştir. Bütün insanlarla birlikte burada özellikle Ehl-i kitap olan yahudi ve hıristiyanlara da bu fırsatı kaçırmamaları, o şanlı Peygamber'e iman ederek; ona gereken en yüce saygı ve hürmeti göstererek; getirdiği dînin öğrenilmesi, yaşanması ve yaşatılmasına samimâne yardım ederek ve onun getirdiği Kur'an'ın ve sünnetin ahkâmına tâbi olarak kurtuluşu yakalamaları ve Allah'ın her şeyi kuşatan rahmetine girmeleri tavsiye edilmektedir. Peygamberimiz'e de, kendisinin bütün insanlığa gönderildiğini şöylece ilan etmesi emir buyrulmaktadır:

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنّ۪ي رَسُولُ اللّٰهِ اِلَيْكُمْ جَم۪يعًاۨ الَّذ۪ي لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ يُحْي۪ وَيُم۪يتُۖ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذ۪ي يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِه۪ وَاتَّبِعُوهُ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ ﴿١٥٨﴾

158. Rasûlüm! Bütün insanlara ilan et: "Ey insanlar! Şüphesiz ben Allah'ın, sizin hepinize gönderilmiş peygamberiyim. O Allah ki, göklerin ve yerin mülkiyeti ve hâkimiyeti O'nundur. O'ndan başka ilâh yoktur; hayat verir ve öldürür. O halde Allah'a iman edin; Allah'a ve O'nun bütün sözlerine, kitaplarına inanan o Ümmî Peygamber'e de iman edip ona uyun ki doğru yolu bulasınız."

Bu âyet-i kerîme, Peygamberimiz Hz. Muhammed (s.a.v.)'in risâletinin, diğer peygamberlerin aksine bir kavme veya bir bölgeye husûsî değil, bütün insanları, cinleri ve bütün çağları içine alacak şekilde umûmî olduğunu gösteren açık beyânlardan biridir. (bk. Sebe' 34/28) Bu âyetle ayrıca bazı yahudilerin, "Muhammed gerçekten peygamberdir, ama sadece Araplar'ın peygamberidir; yahudilere gönderilmemiştir" tarzındaki iddiaları da reddedilmektedir. Peygamberimiz ve Kur'an geldikten sonra artık bütün eski dinler geçerliliğini kaybetmiş olduğundan, kitap ehli de dâhil olmak üzere herkes, doğru yolu bulup kurtuluşa erebilmek için Allah'a ve peygamberi Hz. Muhammed'e inanıp ona uymaya çağrılmaktadır. Zira cennete ve Allah'a varan yol, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Efendimiz'e uymaya bağlıdır. (bk. Âl-i İmrân 3/31)

Allah Rasûlü (s.a.v.)'e itaat ve sünnetine uyma hususunda sahâbe-i kirâmın ve sâlih zatların sergilediği çok güzel örnekler vardır:

Muhyiddin İbn Arabi (k.s.) der ki: "Birisi hâriç Peygamberimiz'den sâdır olan bütün sünnetleri yerine getirmeye çalıştım. Yapamadığım sünnet şuydu: Rasûlullah (s.a.v.) kızı Fatıma'yı Hz. Ali ile evlendirmişti. Onun evinde

tekellüfsüz gecelerdi. Benim kız çocuğum olmadığı için bu sünneti işleyemedim."

Bayezid-i Bistamî (k.s.) bir gün arkadaşlarına: "Kalkın, kendini velî diye takdim eden şu adamı görelim" der. İçlerinden biri şöyle anlatıyor: "Gittik, bahsettiği adama yolda rastladık. Camiye gidiyordu. Yolda kıbleye karşı tükürdü. Bayezid geri döndü, adama selâm bile vermedi ve: «Rasûlullah (s.a.v.)'in edeblerinden bir edep hususunda bile güvenilir olmayan bu adama, nasıl olur da, iddia ettiği gibi velîlerin ve sıddîkların makamı konusunda itimat edilebilir?» dedi."

Ahmed b. Hanbel (r.h.) de şöyle demiştir: Bir gün, bir grup insanla beraber bulunuyordum. Onlar soyunup suya girdiler. Ben ise *"Allah'a ve âhiret gününe iman eden kimse pe temalsiz olarak hamama girmesin"* (Tirmizî, Edeb 43) hadisiyle amel ederek soyunmadım ve suya girmedim. O gece rüyâmda bir adamın bana şöyle dediğini gördüm: "Ey Ahmed, sana müjdeler olsun! Sünnete uygun davrandığın için Allah seni bağışladı ve kendisine uyulacak bir imam kıldı." Adama: "Sen kimsin?" diye sordum, "Cebrâilim" diye cevap verdi. (bk. Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, III, 329-330)

Nitekim Hz. Mûsâ'nın kavmi arasında da böyle seçkin kimseler vardı:

Doğru ve Âdil Bir Toplum

وَمِنْ قَوْمِ مُوسٰى اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُونَ ﴿١٥٩﴾

159. Mûsâ'nın kavmi içinde hakkı anlatıp onunla insanlara doğru yolu gösteren ve yine hakka dayanarak doğruluğu ve adâleti uygulayan bir topluluk vardı.

Hz. Mûsâ'nın kavminin hepsi, yukarıda bir kısım kötü halleri bildirilenler gibi haksız ve zâlim insanlar değillerdi. İçlerinden dînin emirlerine uygun yaşayan, insanları da doğrulukla hak dine dâvet eden ve insanlar arasında adâletle hükmeden iyiler de vardı. Peygamber Efendimiz'e iman edenler de bu iyilerin halefleridir.

İsrâloğulları'ndan kısaca bahsetmek gerekirse:

وَقَطَّعْنَاهُمُ اثْنَتَيْ عَشْرَةَ اَسْبَاطًا اُمَمًا ؕ وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰٓى اِذِ اسْتَسْقٰيهُ قَوْمُهُٓ اَنِ اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَۚ فَانْبَجَسَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ؕ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ ؕ وَظَلَّلْنَا عَلَيْهِمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْهِمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى ؕ كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ ؕ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿١٦٠﴾

160. Biz İsrâiloğulları'nı, Yâkub'un on iki oğlundan türeyen oymaklar hâlinde on iki kabileye ayırdık. Çölde susuz kalıp da kavmi Mûsâ'dan su isteyince ona: "Asanla taşa vur!" diye vahyettik. O da vurur vurmaz taştan on iki pınar birden fışkırıverdi. Böylece her kabile su alacağı yeri öğrendi. Yine çöl sıcağında üzerlerine bulutu gölge yaptık; kendilerine kudret helvası ile bıldırcın eti ikram ettik. "Size verdiğimiz temiz ve helâl rızıklardan yiyin" dedik. Onlar bu nimetleri hiçe saymakla aslında bize bir zarar veremediler, fakat böylelikle sadece kendilerine zulmediyorlardı.

اَلْاَسْبَاطُ (esbât) kelimesi "torun" mânasına gelen "sıbt" kelimesinin çoğuludur. Burada Hz. Yâkub'un on iki oğlundan gelen nesilleri ifade etmek üzere "boy, oymak" mânasında kullanılmıştır. Buna ilâveten "ümmetler" mânasındaki اَلْاُمَمُ (ümem) kelimesinin getirilmesi ise, bunların sadece birer boy değil, her biri bir ümmet olmak üzere on iki ayrı cemaate ayrıldıklarına işaret eder.

Tih çölünde susuz kalan İsrâiloğulları, Mûsâ (a.s.)'dan su isterler. Allah'ın

emriyle Mûsâ asasını taşa vurur ve oradan on iki pınar fışkırır. Bir kargaşa olmaması için her kabilenin kullanacağı pınar belli olur. (bk. Bakara 2/60) Cenâb-ı Hak onları bulutla gölgelendirir; kudret helvası ve bıldırcın etiyle besler. Fakat onlar bu nimetlerin kıymetini bilemez, nankörlük yapar; zulüm ve haksızlık yolunu tutarlar. Fakat bunun cezasını da yine kendileri çekerler. (bk. Bakara 2/57)

O İsrâiloğulları ki:

وَإِذْ قِيلَ لَهُمُ اسْكُنُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ وَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ وَقُولُوا حِطَّةٌ وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا نَغْفِرْ لَكُمْ خَطِيٓئَاتِكُمْۜ سَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ ﴿١٦١﴾ فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ قَوْلًا غَيْرَ الَّذٖى قِيلَ لَهُمْ فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِجْزًا مِنَ السَّمَٓاءِ بِمَا كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٦٢﴾

161. Bir zamanlar onlara şöyle buyurduk: “Şu şehre yerleşin, oradaki nimetlerden istediğiniz gibi yiyin, için. «Günahlarımızı bağışla ey Rabbimiz!» deyip şehrin kapısından alçakgönüllülükle eğilerek girin ki biz de hatalarınızı bağışlayalım. Böyle doğru ve güzel davranışlarda bulunanları fazlasıyla ödüllendireceğiz.”

162. Fakat onlardan zulmedenler, kendilerine söylenen sözü değiştirip başka bir şekle koydular. Biz de, zulmü âdet hâline getirmelerinden dolayı üzerlerine gökten korkunç bir azap indirdik.

İsrâiloğulları’nın “Ya Rabbi! Affet, günahlarımızı bağışla!” mânasında اَلْحِطَّةُ (hıtta) değil de bir harf ilâvesiyle arpa dânesi mânasında اَلْحِنْطَةُ (hınta) demeleri ve bu yüzden azaba uğramalarında şöyle bir nükte yer almaktadır: “Onlar, söylemeleri istenen kelimeye bir harf ekleyerek «hıtta» yerine alayvâri bir şekilde «hınta» dediler ve bahsedilen azaba uğradılar. Bu hâdise, dîni mevzularda bir ilavede bulunmanın ve bid‘at çıkarmanın gerçekten ne kadar tehlikeli ve zararlı bir durum olduğunu göstermektedir. Ayrıca söz amelden her bakımdan noksan ve gerided ir. Şu halde sözü değiştirmek böyle bir azabı gerektirdiğine göre, fiil ve ameli değiştirmenin ne kadar daha büyük bir cezayı gerektirdiğini düşünmek lâzımdır. (Kuşeyrî, *Letâifü’l-i ârât*, I, 363)

Şimdi anlatılacak olan “Ashâb-ı Sebt” kıssası, Allah’ın buyruklarına karşı gelmenin dünyada bile nasıl acı sonuçlara sebep olduğunu çok ibretli sahneler hâlinde gözler önüne serer:

وَسْـَٔلْهُمْ عَنِ الْقَرْيَةِ الَّتٖى كَانَتْ حَاضِرَةَ الْبَحْرِۘ اِذْ يَعْدُونَ فِى السَّبْتِ

إِذْ تَأْتِيهِمْ حِيتَانُهُمْ يَوْمَ سَبْتِهِمْ شُرَّعًا وَيَوْمَ لَا يَسْبِتُونَ لَا تَأْتِيهِمْ
كَذٰلِكَ نَبْلُوهُمْ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٣﴾ وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِنْهُمْ لِمَ
تَعِظُونَ قَوْمًا اللّٰهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعْذِرَةً
إِلٰى رَبِّكُمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ ﴿١٦٤﴾

163. Rasûlüm! O yahudilere deniz kenarında bulunan şehir halkının başına gelenleri sor: Onlar Cumartesi günü Allah'ın koyduğu balık avlama yasağını alenen çiğniyorlardı. Çünkü balıklar onlara Cumartesi günü sürüler hâlinde su yüzünde görülerek geliyorlardı. Cumartesi dışındaki günlerde ise gelmiyorlardı. Kendileri için konan hükümleri açıktan çiğneyip durmaları sebebiyle onları böyle imtihan ediyorduk.

164. İçlerinden bir grup: "Allah'ın dünyada helâk edeceği veya âhirette çok şiddetli bir şekilde azap edeceği bir gürûha ne diye boş yere öğüt verip duruyorsunuz?" dedi. Öğüt verenler ise: "Rabbinize karşı tebliğ sorumluluğumuzdan kurtulmak için; bir de belki onlar da Allah'ın yasaklarını çiğnemekten sakınırlar diye böyle yapıyoruz" şeklinde cevap verdiler.

Kendilerinden sorulması istenen kimseler, Rasûlullah (s.a.v.) döneminde yaşayan yahudilerdir. Sorudan maksad ise, soranın bilmediği bir şeyi öğrenmeye çalışması değil, bilakis Rasûlullah (s.a.v.)'in onları, eskiden beri nankör olduklarını, Allah'ın koyduğu sınırları tecavüz ettiklerini ve seleflerinden gördükleri şekilde peygamberlere muhalefetlerini ikrara zorlaması ve bu yolla onları kınamasıdır.

Âyette bahsedilen yer, Medyen ile Tūr arasında bulunan Eyle kasabasıdır. Cumartesi, yahudilerin kutsal günüdür. O günde çalışmak ve dolayısıyla avlanmak yasaktı. İsrâiloğulları'ndan Eyle kasabası halkı, Cumartesi günü bütün işleri tatil edip ibâdet etmeleri gerektiği hâlde balık avlıyorlardı. Cumartesi yasağına uydukları gün, balıklar onlara açıktan açığa sürüler hâlinde gelirdi. O gün saldırıya uğramamaya alıştıkları ve kendilerine dokunulmayacağını hissettikleri için kaçmıyorlardı. Diğer günlerde ise gelmiyorlardı. Allah'ın emirlerini hiçe sayan bu halk, Cumartesi günleri balıkların akın akın gelmesine imrendiler, hırslarını yenemediler ve balıkları avlamaya başladılar.

Bir müddet sonra halk ikiye ayrıldı. Bir kısmı yasakları çiğneyen günahkâr kimseler, diğer kısmı da dindar ve iyiliksever insanlardı. Fakat sâlihler azınlıkta kalmışlar ve âsilere söz geçiremez, onları önleyemez olmuşlardı. Nihâyetinde

iyiler de kendi aralarında iki gruba ayrıldılar. Bir grup uğraşıp didindi, her yolu ve usûlü deneyerek zahmetler çekti, nasihat etti, sonunda bıkarak ümitsizliğe kapıldı. Sayıca çok az denecek bir başka grup daha vardı ki onlar ümitsizliğe kapılmadan, bütün zorluklara göğüs gererek ve her türlü zahmete katlanarak o söz dinlemez halka vaaz ve nasihate devam ettiler. İşte o ümitsizler grubu:

"– Ne diye kendinizi boşuna yoruyorsunuz? Bu söz dinlemez azgınlara niçin boş yere nasihat edip duruyorsunuz?" diyerek bunları tebliğden vazgeçirmeye çalıştılar. Diğerleri ise bu menfî telkinlere aldırış etmeyip âhiretteki hesâbı düşünerek, tebliğ vazîfelerini yaptıklarına dair ellerinde Allah Teâlâ'ya arzedecekleri bir mazeret olması için; bir de o insanların azgınlıktan vazgeçebilecekleri ümidiyle tebliğe devam ettiler.

Aslında dîni tebliğ, her müslüman için son nefesine varıncaya kadar pek mühim bir vazîfedir. Ne kadar günahkâr olurlarsa olsunlar, insanların doğru yola ulaşmasını arzu etmek ve bu hususta ümitsizliğe düşmemek gerekir. Bu güne kadar hiç söz dinlemeyen bir kısım insanlar belki yarın söze kulak verip günahlardan sakınmaya başlayabilir. Yasakları bütünüyle terk etmese bile, onların bir kısmından uzaklaşarak bu sâyede çekeceği azâbı hafifletebilir. Dolayısıyla hangi durum ve şartlar altında olursa olsun tebliğ yapmaya ve öğüt vermeye devam etmek, bunları tamâmen terk etmekten evlâdır. Zira tebliği bütünüyle terketmek ümit kapısını tamâmen kapatmak anlamına gelir. Bu ise İslâm'ın yasakladığı son derece hazin bir durumdur. Şurası açıktır ki, hiç bir mukâvemetle karşılaşmayan fenâlıklar, daha süratli yayılır. O halde herhangi bir fenalığı ortadan kaldırmak mümkün olmasa bile, hızını azaltmanın önemi de göz ardı edilmemelidir. (bk. Elmalılı, *Hak Dini,* IV, 2313)

Netice şöyle oldu:

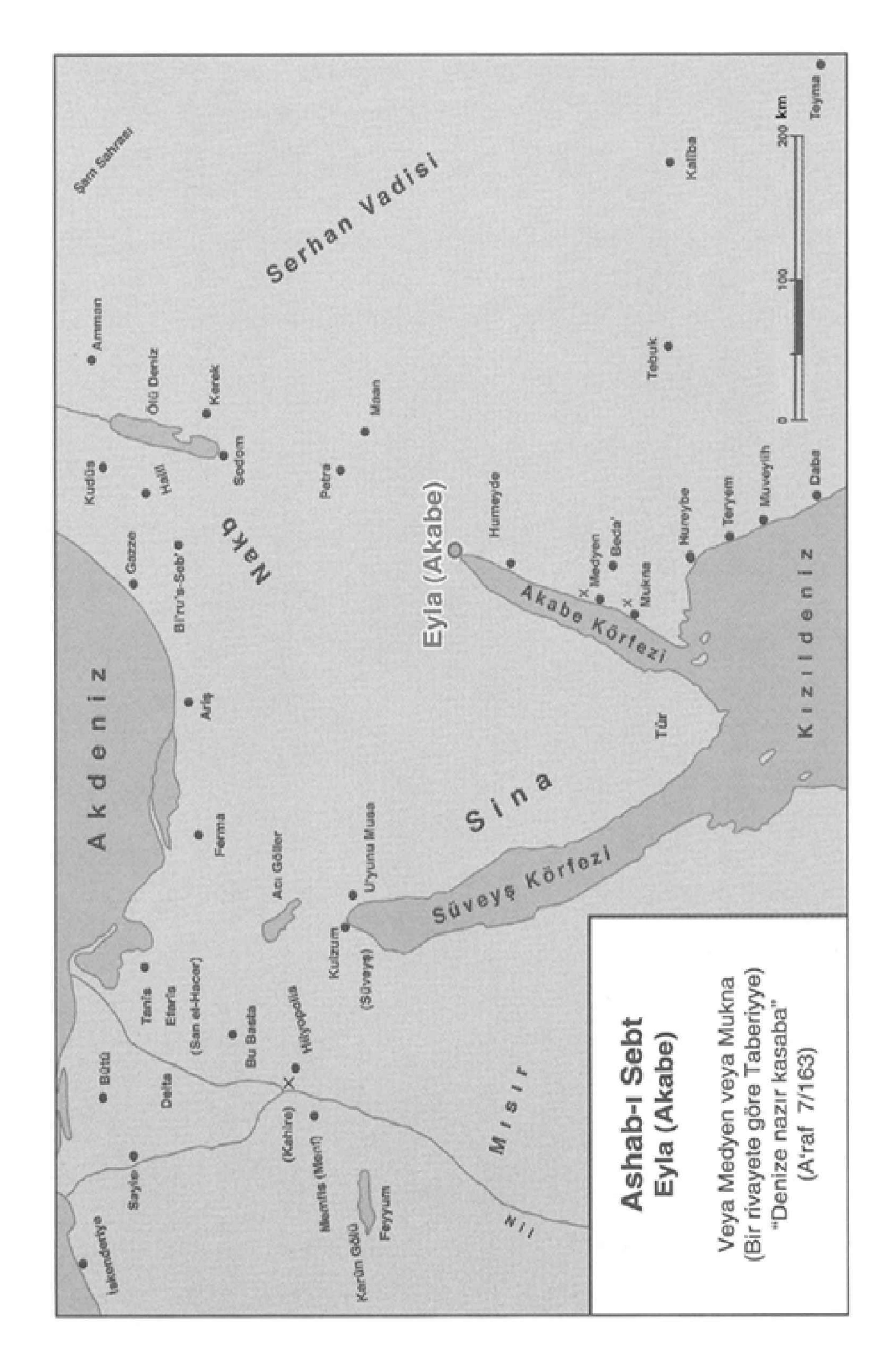
فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ أَنْجَيْنَا الَّذِينَ يَنْهَوْنَ عَنِ السُّوءِ وَأَخَذْنَا الَّذِينَ ظَلَمُوا بِعَذَابٍ بَئِيسٍ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ ﴿١٦٥﴾ فَلَمَّا عَتَوْا عَنْ مَا نُهُوا عَنْهُ قُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ ﴿١٦٦﴾

165. Onlar, kendilerine yapılan uyarıları tamâmen kulak ardı ettiler. Biz de kötülükten sakındıranları kurtardık; zulmedenleri ise, alışkanlık hâline getirdikleri günahlar yüzünden dehşetli bir yoksulluk azabıyla cezalandırdık.

166. Yine onlar, iyice azgınlaşıp, kendilerine yasaklanan şeyleri küstahça işlemeye devam edince, biz de onlara "Aşağılık maymunlar olun!" dedik.

Allah Teâlâ'nın yahudilere verdiği cezalar bununla da sınırlı değildir:

وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكَ لَيَبْعَثَنَّ عَلَيْهِمْ إِلَىٰ يَوْمِ الْقِيَامَةِ مَن يَسُومُهُمْ سُوءَ الْعَذَابِ ۗ إِنَّ رَبَّكَ لَسَرِيعُ الْعِقَابِ ۖ وَإِنَّهُ لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١٦٧﴾
وَقَطَّعْنَاهُمْ فِي الْأَرْضِ أُمَمًا ۖ مِّنْهُمُ الصَّالِحُونَ وَمِنْهُمْ دُونَ ذَٰلِكَ ۖ وَبَلَوْنَاهُم بِالْحَسَنَاتِ وَالسَّيِّئَاتِ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٦٨﴾

167. Bu yüzden Rabbin şu kesin hükmünü ilân etti: Yahudiler bu kötü huylarından vazgeçmedikleri sürece tâ kıyâmet gününe kadar onlara en ağır işkenceleri çektirecek kimseleri başlarına musallat edeceğim.

Şüphesiz senin Rabbin, vakti gelince cezalandırması çok süratli olandır; elbette O çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

168. Daha sonra onları parçalanmış topluluklar hâlinde yeryüzünün her tarafına dağıttık. İçlerinde iyi olanlar da vardır, iyi olmayanlar da. Belki gittikleri yanlış yollardan, işledikleri günahlardan dönerler diye onları bazan nimetlerle, bazan de musîbetlerle imtihan ettik.

Gerçekten yahudiler, zulüm ve isyanları sebebiyle Mûsâ (a.s.)'dan Peygamberimiz (s.a.v.)'e, asr-ı saâdetten de günümüze kadar âyette haber verilen şiddetli sıkıntılara mâruz kalmışlar, özellikle çeşitli vergi yükleri altına sokulmuşlardır. İnsanlık tarihinde ilk defa Hz. Mûsâ yahudilere yedi veya on üç yıl süreyle vergi yüklemiştir. (bk. Kurtubî, *el-Câmi‘*, VII, 310) Daha sonraki dönemlerde Yunan ve Keldânî krallarının, ardından hıristiyanların boyunduruğu altına girip onlara vergi ödemişler; Peygamberimiz zamanında da müslümanların hükümranlığı altında bulunarak onlara haraç ve cizye ödemişlerdir. Sonraki dönemlerde vuku bulan, hatta Almanya'daki Nazilerin yahudi düşmanlığından kaynaklanan ceza ve baskılara kadar dünyanın çeşitli yerlerinde ve çeşitli dönemlerde yahudilerin mâruz kaldıkları her türlü baskı ve sıkıntıları bu âyet çerçevesinde değerlendirmek mümkündür. Âyetin açık beyânına göre, zulüm ve azgınlıkta devam ettikleri takdirde, kıyâmete kadar bu durum sürecektir.

Yahudiler, yine bu inkârcı ve ısyancı tutum ve davranışları sebebiyle parça parça gruplar hâlinde dünyanın her bir tarafına dağılmışlardır. Kurulan İsrâil devleti, bu parçalanmış grupları toplamak için yıllardır büyük harcamalar yapmakla birlikte hâlâ bunu tam olarak başaramamıştır. Yalnız bu durum, onlar içinde hiç iyilerin olmadığı mânasına gelmemelidir. Onlar içinde gerçekten çok iyi kimseler vardır. (bk. A‘râf 7/159) Peygamber Efendimiz'e iman edenler bunlardandı. Fakat içlerinde iyiliğe yakın olanlardan başlayıp derece derece en alt basamaklara kadar son derece bayağı kimseler bulunmaktaydı. Bunlar hem sayıca çok, hem de yönetimi elinde tutan kimselerdi. Esas sıkıntılar da buradan kaynaklanmaktaydı. Cenâb-ı Hak onları, uyanıp kendilerine gelmeleri ve Allah yolunu tutmaları için tarih boyunca böyle zaman zaman sıhhat, servet ve refah gibi iyiliklerle; zaman zaman da hastalık, kıtlık ve yokluk gibi sıkıntılarla imtihan etmiştir.

Daha sonra:

فَخَلَفَ مِنْ بَعْدِهِمْ خَلْفٌ وَرِثُوا الْكِتَابَ يَأْخُذُونَ عَرَضَ هٰذَا الْاَدْنٰى

وَيَقُولُونَ سَيُغْفَرُ لَنَاۚ وَاِنْ يَأْتِهِمْ عَرَضٌ مِثْلُهُ يَأْخُذُوهُۜ اَلَمْ يُؤْخَذْ

عَلَيْهِمْ مِيثَاقُ الْكِتَابِ اَنْ لَا يَقُولُوا عَلَى اللّٰهِ اِلَّا الْحَقَّ وَدَرَسُوا مَا فِيهِۜ وَالدَّارُ الْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لِلَّذِينَ يَتَّقُونَۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦٩﴾

169. Derken onların ardından hayırsız bir nesil türedi ve Tevrat onların eline geçti. Ama onlar bu kitabın âyetlerini şu dünyanın geçici ve değersiz geçimliğine değişir, tam bir aldanmışlık içinde "Allah'ın sevgili kulları olarak nasıl olsa bağışlanacağız!" derler. Aynı şekilde yine meşrû olmayan bir kazanç zuhur etse onu da almaktan çekinmezler. Peki onlardan, Allah hakkında doğru olandan başka bir şey söylemeyeceklerine dair o kitap gereğince sağlam bir söz alınmamış mıydı? Evet, alınmıştı. Üstelik kendileri de kitapta olanları okuyup öğrenmişlerdi. Şunu bilin ki, âhiret yurdu, Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı başınıza almayacak mısınız?

Âyet-i kerîme, her ne kadar Tevrat'ı dünya menfaati için yanlış bir şekilde kullanan yahudileri kınamakta ise de, âyetin mesajı bütün insanları ve özellikle de Peygamberimiz (s.a.v.)'den sonra Kur'an'a vâris olan müslümanları yakından ilgilendirmektedir. Çünkü Allah'ın âyetlerini az bir pahaya satmak, rüşvet ve faiz almak gibi haramlar işleyip sonra da "Nasıl olsa Allah affeder" şeklinde boş kuruntulara kapılmak, sadece yahudilere mahsus bir hastalık değildir. Günümüzde bir takım müslümanların da bu şekilde günahlar işledikleri görülmektedir. Hem ilâhî emir ve yasaklar istikâmetinde yaşamak sadece yahudilerden istenen bir sorumluluk değil, bütün müslümanların da en mühim vazîfesidir. Buna göre:

وَالَّذِينَ يُمَسِّكُونَ بِالْكِتَابِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَۜ اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ الْمُصْلِحِينَ ﴿١٧٠﴾

170. Kitaba sımsıkı sarılanlar ve namazı dosdoğru kılanlara gelince, şüphesiz ki biz, hem kendilerinin, hem de toplumun ıslahına adanmışların mükâfatını asla zâyi etmeyiz.

Kitaba sımsıkı sarılmakla alakalı bir misal olmak üzere Hasan Basrî (k.s.)'un ashâb-ı kirâm hakkındaki şu müşâhedesi câlib-i dikkattir: "Bedir savaşına katılmış yetmiş sahâbî gördüm. Onlar helâllerden, sizin haramlardan sakındığınızdan daha çok sakınırlar; belalara, sizin iyiliklere sevinmenizden daha çok sevinirlerdi. Siz onları görseydiniz deli derdiniz. Onlar, sizin en hayırlılarınızı görselerdi, «Bunların herhalde âhiretten hiç nasibi yok» derlerdi. Şerlilerinizi görselerdi, onların hesap gününe inanmadıklarına hükmederlerdi. Kendilerine, helâl olan şeylerden verilmek istense, kalplerinin bozulması

korkusuyla almazlardı." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, III, 345)

Şimdi kitabın emirlerine sıkı sarılmayan yahudilere, daha önce tâbi tutuldukları bir imtihan hatırlatılmaktadır:

وَاِذْ نَتَقْنَا الْجَبَلَ فَوْقَهُمْ كَاَنَّهُ ظُلَّةٌ وَظَنُّوا اَنَّهُ وَاقِعٌ بِهِمْۚ خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فٖيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ ﴿١٧١﴾

171. Bir zamanlar o dağı yerinden sökerek üzerlerine sanki bir gölgelik gibi kaldırmıştık da onun başlarına düşüvereceğini sanmışlardı. Biz de onlara şöyle demiştik: "Size verdiğimiz kitaba bütün gücünüzle sarılın ve içindeki kanun, irşat ve tavsiyeleri belleyip aklınızdan kesinlikle çıkarmayın. Belki böylece Allah'a karşı gelmekten ve O'nun azabına uğramaktan sakınırsınız."

Kıssanın burada hatırlatılmasındaki hikmet şudur: Allah'ın hükmüne ve kudretine karşı koymak mümkün değildir. Gönül rızâsıyla O'na itaat etmeyenler, nihâyet zorla boyun eğmeye mecbur kalacaklardır. Bu açıdan dağın yerinden sökülüp bir gölgelik gibi üzerlerine sarkıtılması gibi o dayanılması mümkün olmayan zorlama ve baskı mûcizesinin hükmünü unutmamak lâzım gelir. Çünkü o ve onun gibi ilâhî baskılar; deprem, heyelan, tufan, yanardağ patlaması ve yangın gibi büyük musibetler her zaman vuku bulabilmektedir. Buna göre esas akıllılık, o duruma düşmeden, hürriyet içinde ve gönül rızâsıyla hakkın emrine boyun eğmek ve kitabın ahkâmına sarılmaktır. İnsanların her günah ve isyanlarına mukâbil dağlar yerinden oynamasa da, her vakit Hz. Mûsâ'nın mûcizesi gibi bir mûcize olmasa da, Allah'ın emrini tanımayan ve hakkın koyduğu ahkam ile mücadele etmek sevdasında bulunanlar, Allah Teâlâ'nın, her zaman için dağlar kadar belaları insanların başına yıkabilecek bir kudret ve kuvvete sahip olduğunu hiçbir zaman unutmamalıdırlar. Cenâb-ı Hak mühlet verir, fakat ihmal etmez. Zaman zaman hem kelâmî hem de kevnî olarak ikaz ve inzar da bulunarak intibaha dâvet eder. Bunlardan gerekli dersleri çıkarıp doğru yola gelmeyenleri ise ebedî azabına uğratır.

Bu ilâhî gerçekleri gönlümüzde canlı tutabilmek için Rabbimizle yaptığımız şu fıtrî misaka dikkatlerimizi çevirmemiz gerekir:

Ben Sizin Rabbiniz Değil miyim?

وَاِذْ اَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنٖٓى اٰدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَاَشْهَدَهُمْ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْۚ اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْۜ قَالُوا بَلٰىۚ شَهِدْنَاۚ اَنْ تَقُولُوا يَوْمَ الْقِيٰمَةِ اِنَّا كُنَّا عَنْ هٰذَا غَافِلٖينَۙ ﴿١٧٢﴾ اَوْ تَقُولُٓوا اِنَّمَٓا اَشْرَكَ اٰبَٓاؤُ۬نَا مِنْ قَبْلُ وَكُنَّا ذُرِّيَّةً مِنْ بَعْدِهِمْۚ اَفَتُهْلِكُنَا بِمَا فَعَلَ الْمُبْطِلُونَ ﴿١٧٣﴾ وَكَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ وَلَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿١٧٤﴾

172. Hani Rabbin Âdem oğullarının bellerinden zürriyetlerini almış, onları kendilerine şâhit tutarak: "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" diye sormuştu. Onlar da: "Evet, şâhitlik ederiz ki sen bizim Rabbimizsin" demişlerdi. Böyle yaptık ki kıyâmet günü: "Doğrusu bizim bundan haberimiz yoktu!" demeyesiniz.

173. Veya: "Çok önceden beri atalarımız Allah'a şirk koşmuşlardı; biz de onların ardından gelip yapabileceği başka bir şey olmayan bir nesil idik. Şimdi kalkıp, o bâtıl şirk yolunu başlatanların yaptıkları yüzünden bizi helâk mi edeceksin?" şeklinde bir mazerette bulunmayasınız.

174. İşte biz âyetleri böyle detaylı bir şekilde açıklıyoruz ki, belki onlar doğru yola dönerler.

Allah Teâlâ ile Âdem oğulları arasında cereyan eden bu ahitleşmeyi ve Allah'ın onları rubûbiyetine şâhit tutmasını hem hakîki hem de temsilî mânada anlamak mümkündür.

Hakîkî mânaya göre; Allah Teâlâ dünyayı yaratmadan önce dünyaya gelecek olan bütün insanların ruhlarını "Elest Bezmi" diye meşhur olan ruhlar âleminde bir araya getirerek onları kendi varlığına şâhit tutmuştur. "Ben sizin Rabbiniz değil miyim?" süaline "Evet!" cevabını alarak, kendisinin onların rabbi olduğunu yine onlara ikrar ettirmiştir. Böylece kendisi ile dünyaya gelecek bütün insanlar arasında Rab-kul ilişkisi bağlamında bir sözleşme yapmıştır. Ayrıca bu sözleşmeye bizzat kendilerini şâhit tutmuş veya bizzat kendisi ve melekleri bu sözleşmeye şâhit olmuşlardır. (bk. Âl-i İmrân 3/18) Günümüzde genetik ilmi, bütün insanların aslını teşkil eden genlerin, babaları Hz. Âdem'in sulbüne rahatlıkla sığabileceğini söylemektedir. Dolayısıyla Allah Teâlâ'nın rûhlar âleminde bu ilk ahdi almasına ve bizlerin de "kalû belâ"dan beri müslüman

olmamıza bir mâni gözükmemektedir.

Temsilî mânaya göre ise; Allah Teâlâ insanı fıtrat olarak Rabliğini kabul edecek şekilde yaratmıştır. Ona hissetme, düşünme, akletme, idrak ve iman etme özelliklerini vermiştir. Ayrıca hem insanın varlığına hem de kâinata pek çok deliller koyup, insanın bunlara bakarak kendi Rabliğini tanımasına imkân hazırlamıştır. İşte sözleşmeden murat budur. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de buna benzer temsilî anlatımlar vardır. (bk. Fussılet 41/11)

İster hakîkî ister temsilî olsun yapılan bu sözleşmenin ve alınan bu ahdin hikmeti, insana kulluk mesuliyetini hatırlatmak; kıyâmet günü, "bizim böyle bir şeyden haberimiz yoktu" veya "bâtıl yola sapmış müşrik bir toplumun içinde dünyaya geldik, böyle dinî hakîkatlerin farkında bile olamadık" şeklinde mazeretler ileri sürmesine mâni olmaktır. Allah Teâlâ'ya karşı samimi bir kulluk sorumluluğu olduğu ve hiçbir kimsenin diğerinin günahından sorumlu olmayacağı şuurunu, ilâhî kudret elinden kendine has müstesnâ bir güzellikle varlık sahasına çıkan her bir insanın aklına tek tek yerleştirmektir. Âyetlerin böyle açık ve anlaşılır bir şekilde beyân edilmesinin hedefi de yine insanın taklidi bırakıp tahkike ermesine, gittiği yanlış yolları terk edip doğru yola dönmesine ve Allah'a yönelmesine yardımcı olmaktır.

Ancak Allah'ın âyetlerine kulak verip doğru yolu bulanlar da, bu nimetin kıymetini bilmeli, var gücüyle buna şükretmeye çalışmalı ve tekrar küfre dönmek gibi kötü bir sonuçtan Allah'a sığınmalıdır. Anlatılan şu kıssa, bu konuda ne ibretli bir misâldir:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ الَّذٖى اٰتَيْنَاهُ اٰيَاتِنَا فَانْسَلَخَ مِنْهَا فَاَتْبَعَهُ الشَّيْطَانُ
فَكَانَ مِنَ الْغَاوٖينَ ﴿١٧٥﴾ وَلَوْ شِئْنَا لَرَفَعْنَاهُ بِهَا وَلٰكِنَّهُٓ اَخْلَدَ اِلَى
الْاَرْضِ وَاتَّبَعَ هَوٰيهُۚ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ الْكَلْبِۚ اِنْ تَحْمِلْ عَلَيْهِ يَلْهَثْ
اَوْ تَتْرُكْهُ يَلْهَثْؕ ذٰلِكَ مَثَلُ الْقَوْمِ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ فَاقْصُصِ
الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٧٦﴾ سَٓاءَ مَثَلًا الْقَوْمُ الَّذٖينَ كَذَّبُوا
بِاٰيَاتِنَا وَاَنْفُسَهُمْ كَانُوا يَظْلِمُونَ ﴿١٧٧﴾ مَنْ يَهْدِ اللّٰهُ فَهُوَ الْمُهْتَدٖى
وَمَنْ يُضْلِلْ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿١٧٨﴾

175. Rasûlüm! Onlara şu kimsenin ibret verici haberini anlat: Biz ona âyetlerimizi vermiştik. Fakat o, gurura kapılarak, âyetlerimizden sıyrılıp çıktı. Böylece şeytan onu kandırıp peşine taktı. Sonunda yolunu yitirip

azgın sapıklardan biri hâline geldi.

176. Eğer dileseydik, onu âyetlerimiz sâyesinde yüceltirdik; fakat o dünyaya saplandı ve nefsinin isteklerine uydu. Onun hâli, köpeğin hâline benzer ki, üzerine varıp kovalasan da dilini çıkarır solur, kendi hâline bıraksan da solur. İşte âyetlerimizi yalanlayan bir toplumun hâli böyledir. Sen kendilerine bu kıssayı anlat, belki üzerinde düşünürler.

177. Âyetlerimizi yalanlayan ve bizzat kendilerine zulmedip duran bir toplumun hâli gerçekten ne kötüdür!

178. Allah kimi doğru yola erdirirse, işte doğru yolu bulan kimse odur. Kimi de saptırırsa, işte onlar zarara uğrayanların ta kendileridir.

Bahsedilen bu kimsenin Hz. Mûsâ zamanında İsrâiloğulları âlimlerinden Bel'am b. Ebr veya Kenanîlerden Bel'am b. Ba'ûra isminde birisi olduğuna yahut Araplardan Ümeyye b. Ebî Salt Sekafî olduğuna; bu âyetin de bunlardan biri hakkında indiğine dair bazı rivayetler vardır. Bel'am bir kısım ilâhî kitaplar hakkında bilgisi olan duası kabul olunur bir veli iken Arz-ı Mukaddes'e girerken Hz. Mûsâ'nın veya Yuşa'nın karşısında dünya sevgisiyle zâlimlere tarafdarlık etmişti. Mekke'nin önde gelen şâirlerinden olan ve şiirlerinde sıkça mânevî hususlara temas eden Ümeyye de bir kısım ilâhî kitapları okumuş, bir peygamber geleceğine kanaat getirmiş ve fakat onun kendisi olabileceğini düşünmüş, o sırada Rasûlüllah (s.a.v.) gönderilince hasedinden küfre sapmıştı. Diyebiliriz ki asıl kıssa, Bel'am'ın olduğu halde âyetin iniş sebebi Ümeyye b. Ebi Salt olmuştur. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XV, 54) Fakat âyetin nüzûl sebebi husûsî olsa da mânası, bu durumda olan herkese şamildir.

Allah Teâlâ böyle bir insanın durumunu sürekli soluyan bir köpek misaliyle açıklamaktadır. Bu benzetmeden maksat şöyle izah edilebilir:

Soluyan her canlı ya yorgunluğundan veya susuzluğundan dolayı soluduğu halde soluyan köpek böyle olmayıp, yorgun veya rahat, susuz veya değil her halükârda solur. Çünkü bu onun huyudur; bir ihtiyaçtan dolayı değil, o adi huyundan dolayı solur. İşte Allah, kendisine ilim ve din nasip ettiği bir kimseyi, insanların mallarının kirlerine bulaşmaktan zengin kılmış olur. Sonra o kimse kalkar, dünya peşine düşer, kendisini onun içine atarsa bunun durumu, aynen ihtiyaç ve zaruretten dolayı değil de sırf kötü nefsinden, adi huyundan ötürü çirkin işlere devam eden o soluyucu köpeğin durumu gibi olur.

Bir âlim, Allah rızâsını bırakıp ilmi vasıtasıyla sırf dünya malı elde etmeğe yönelirse, bu, insanlara çeşitli ilimlerini öğretmek ve kendisinin faziletlerini, şan ve şöhretini ortaya koymak için olmuş olur. Hiç şüphesiz bu kimse, o sözleri anlatıp ifade ederken dilini sarkıtır ve dünyalık elde etmeğe karşı olan

kalbindeki aşırı susuzluğu ile hırsının hararetinden ötürü dilini çıkarır, sarkıtır. Böylece bu kimsenin durumu, bir ihtiyaç ve zaruret olmadığı halde, sırf adi huyundan ötürü, dilini hep sarkıtan bir köpeğin hâline benzer.

Soluyan köpeğin soluması hiç sona ermediği gibi, hırslı olan insanın hırsı da böyle hiç tükenmez. Köpek kovsan da kovmasan da, yorsan da rahat bıraksan da soluduğu gibi hırslı insan da böyledir. Ona nasihatta bulunsan da bulunmasan da o sapıklığını sürdürür. Zira sapıklık artık onun karakteri olmuştur. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XV, 56-57; Ebûssuûd, *İr âd,* III, 293)

Böyle misallerden ibret alıp, bunlar gibi olmaktan Allah'a sığınmak gerekir. Çünkü hidâyet ve dalâlet Allah'ın dilemesine bağlı olup, neticede cehennem de insan ve cinlerden nasibini alacaktır:

وَلَقَدْ ذَرَأْنَا لِجَهَنَّمَ كَثِيرًا مِنَ الْجِنِّ وَالْاِنْسِۘ لَهُمْ قُلُوبٌ لَا يَفْقَهُونَ بِهَاۘ وَلَهُمْ اَعْيُنٌ لَا يُبْصِرُونَ بِهَاۘ وَلَهُمْ اٰذَانٌ لَا يَسْمَعُونَ بِهَا اُو۬لٰٓئِكَ كَالْاَنْعَامِ بَلْ هُمْ اَضَلُّؕ اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْغَافِلُونَ ﴿١٧٩﴾

179. Yemin olsun ki biz cinlerden ve insanlardan birçok kimseyi cehenneme uyumlu yaratmışızdır. Şu sebeple ki, onların kalpleri var, fakat bununla gerçeği anlamazlar; gözleri var onunla görmezler; kulakları var onunla işitmezler. Hâsılı bunlar hayvanlar gibidir, hatta onlardan daha şaşkındırlar. İşte asıl gâfil olanlar da bunlardır.

İnsanı hayvandan ayıran en mühim fark, gözüyle Allah'ın varlık delillerini görmesi, kulağıyla bunları duyması ve kalbiyle de bunları anlayıp hissetmesidir. Yaratılış gayesi istikâmetinde kullanılmayan bu büyük nimetler, insana faydasız yük olmaktan başka bir şeye yaramaz. Şâir Niyâzî-i Halvetî der ki:

"Bir göz ki anın olmaya ibret nazarında

Ol dü manıdır sahibinin bâ üzerinde."

Dolayısıyla bu muhteşem melekelerini dumura uğratanlar, aradaki fark ortadan kalktığı için hayvanlar gibi olurlar. Hatta bu melekelerini yanlış yolda kullandıklarından ötürü hayvanlardan daha şaşkın duruma düşerler. Çünkü hayvanlar, yaratılıştan gelen hedeflerinden sapmazlar, takatleri nispetinde faydalarına ve zararlarına olan şeyleri seçerler, onları elde etmeye çaba gösterirler ve tehlikelerden korunmaya çalışırlar. Hiçbir uzuvlarını yaratılış gayesinin dışında kullanmazlar. Fakat, "cehennemlik" mührünü yiyenler, bunun aksine, terbiye edildiğinde ebedî saâdeti elde edebilme istidadında olan fıtratlarından gereği gibi yararlanamazlar, hatta yanlış yolda kullanmak

suretiyle onun bozulmasına sebep olarak ebedî hayatlarını zâyi ederler. Yine hayvanlar sahiplerini tanırlar, onları hatırlayıp itaat ederler. Bu gâfiller zümresi ise ne Allah'ı zikrederler ne de O'na itaat ederler. İşte asıl şaşkınlık ve gaflet de budur.

Bununla birlikte eğer bir kul Allah'ı tanımak isterse, bunun yolları açıktır. Çünkü Allah Teâlâ güzel isimleriyle insan ve kâinatta devamlı tecelli hâlindedir:

Güzel İsimler Allah’a Aittir

وَلِلّٰهِ الْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى فَادْعُوهُ بِهَاۖ وَذَرُوا الَّذ۪ينَ يُلْحِدُونَ ف۪ٓي
اَسْمَٓائِه۪ۜ سَيُجْزَوْنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٨٠﴾

180. En güzel isimler Allah’ındır; siz O’na bu isimlerle dua edin. O’nun isimleri konusunda haktan sapanları kendi hallerine bırakın. Çünkü onlar, yaptıklarının cezasını çekeceklerdir.

Âyetin şöyle bir iniş sebebi vardır: Bir müslüman namaz kılarken bir keresinde Allah ismiyle, bir keresinde de Rahmân ismiyle dua etmişti. Ya da “Yâ Rahmân, yâ Rahîm” diyerek Allah’a yalvarmıştı. Bunu duyan müşriklerden biri: “Muhammed ve ashâbı bir Rabbe taptıklarını iddia etmiyorlar mı? Bu adama ne oluyor ki iki Rabbe dua ediyor!” demiş, bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i indirmiştir. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, VII, 325)

Âyette geçen اَلْاَسْمَٓاءُ الْحُسْنٰى (el-esmâü’l-hüsnâ) ifadesi, “en güzel isimler” mânasına gelir. Cenâb-ı Hakk’ın isim ve sıfatlarının böyle güzellikle vasıflandırılmasının hikmetlerinden bazıları şöyledir:

• Bu isimler, Yüce Rabbimizin pek yüce, müteâl bir zat olduğunu ifade eder ve kullarda büyük bir tâzim ve hürmet hissi uyandırır. Bunları işitmek kulaklara ve kalplere sonsuz bir lezzet ve halâvet verir.

• Zikir ve dua olarak okunduğunda kabule vesile olur, sevap kazandırır.

• Kalplere huzur verir, rahmet ümidi aşılar.

• En yüce varlık olan Allah’ın isimlerini, mânalarını anlayarak okumak, okuyanının değerini yüceltir ve güzelliğini artırır.

• Bu isimler Allah Teâlâ hakkında bilinmesi ve inanılması gereken zarûrî bilgileri ifade ettiklerinden bu isimleri bilip okumak kâmil bir imanın teşekkülüne vesile olur. Bu sebeple Allah Rasûlü (s.a.v.): *“Allah’ın doksan dokuz ismi vardır. Kim bunları ezberleyip sayabilirse cennete girer”* (Buhâri, Deavât 68; Müslim, Zikir 5) hadisini de bu istikâmette anlamak gerekir.

Rabbimizin en yüce ismi “Allah”tır. Cenâb-ı Hakk’ın zâtının eşi ve benzeri olmadığı gibi, Allah isminin de eşi ve benzeri yoktur. Yaratıklardan hiç kimseye bu isim verilemez, verilmemiştir. Bu isim, aynı zamanda, Kur’an ve sünnette geçen Allah’ın zât, sıfat ve fiillerine ait bütün esmâ-i hüsnâyı da içine alır. Allah tek olduğu halde, Kur’ân-ı Kerîm’de “Biz, biz yarattık, biz indirdik...” gibi çoğul sîğasının kullanılmasındaki azamet ve ihtişam, işte bu ilâhî isim ve sıfatların bir

araya gelmesinden doğan azamet ve yüceliği beyân eder.

Allah Teâlâ'ya, Kur'an ve sahih sünnette yer alan bu güzel isimlerle dua edilmeli; O'na nispeti doğru ve kesin olmayan isimleri zikrederek dua edilmemelidir. Allah'ın güzel isimlerini kullanmada doğru yoldan sapıp bâtıla meyledenleri de kendi hallerine bırakmak, onlarla tartışmaya bile girmemek gerekir.

Esmâ-i hüsnâ'nın kullanılmasında eğriliğe sapmak şu yollarla olabilir:

• Müşriklerin yaptığı gibi Allah'ın isimlerinde değişiklik yapmak. Çünkü onlar, Allah'ın isimlerini değiştirip putlarına ad olarak veriyorlardı. Mesela "Lât" kelimesini "Allah" lafza-i celâlinden, "Uzzâ" ismini "Aziz" isminden, "Menât" ismini ise "Mennân" isminden almışlardı.

• Bu isimlere fazlalık ilave etmek veya noksanlıklar yapmak.

• Allah'ı baba, oğul gibi sadece yaratılmışlara ait isim ve sıfatlarla anmak,

• Allah'ın isimlerini tamâmen inkâr etmek.

Dolayısıyla yüce Allah'a, O'na ait olmayan isimlerle hitap etmek, O'na, şânına yakışmayan fiiller isnad etmek, isimlerinde fazlalık veya eksiklik yapmak ve sonsuz yüceliğine uygun düşmeyecek dualar ihdas etmek açık bir sapıklıktır.

Şunu belirtmek gerekir ki, Allah Teâlâ'yı şânına lâyık isim ve sıfatlarıyla tanıyıp O'na lâyık kul olmaya çalışanlar şu âyetin övgüyle bahsettiği hak ve adâletle mâruf erlerden olacaklardır:

وَمِمَّنْ خَلَقْنَٓا اُمَّةٌ يَهْدُونَ بِالْحَقِّ وَبِهٖ يَعْدِلُونَ ﴿١٨١﴾

181. Yarattığımız kimseler içinde hakkı anlatıp onunla insanlara doğru yolu gösteren ve yine hakka dayanarak doğruluğu ve adâleti uygulayan bir topluluk vardır.

Mûsâ (a.s.)'ın kavminden övgüye lâyık, hak ve adâlet ölçülerine göre davranan bir seçkin cemaat olduğu gibi (bk. A'râf 7/159), Peygamber Efendimiz'in ümmeti de hak dine sarılarak rehberlik eden, insanlara yol gösteren, hal ve davranışlarında örnek olan ve yeryüzünde adâleti ikameye çalışan böyle seçkin ve en hayırlı bir ümmet olarak yaratılmıştır. (Âl-i İmrân 3/110)

Âyetin işârî mânası şöyledir: "Hak Teâlâ, dünya durdukça orada hakka sahip çıkacak ve hakla hükmedecek ehliyetli ve liyakatli şahsiyetler var edecektir. Bunların hakla hidâyeti, insanları hakka çağırmaları ve dâimâ hak olanı göstermeleridir. Onlar hakla hareket ederler; yine hakla hak için sükûnete bürünürler. Onlar hem hakla ayakta duran hem de hakkı ayakta tutanlardır. Hak Teâlâ onları hakla sağa sola çevirir. İşte bu kimseler, Allah'ın izniyle halkın yardım ve inâyet kaynaklarıdır. Kıtlık olunca onların hürmetine yağmur ve

bolluğa kavuşurlar. Dua ettiklerinde onlar sayesinde dualarına icâbet olunur." (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, I, 371)

Allah'ın âyetlerini yalanlayanlara gelince:

وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٢﴾

وَاُمْلٖي لَهُمْ اِنَّ كَيْدٖي مَتٖينٌ ﴿١٨٣﴾

182. Âyetlerimizi yalanlayanlara gelince, biz onları hiç farkına varmayacakları şekilde ve hiç bilmeyecekleri bir yerden adım adım helâke yuvarlayacağız.

183. Onlara belli bir süreye kadar mühlet veririm. Fakat, vakti gelince, benim tuzağım pek çetindir.

اَلْاِسْتِدْرَاجُ (istidrâc) sözlükte derece derece yükseltmek veya alçaltmak demektir. Burada ise "Allah Teâlâ'nın bazı insanlara, bir kısım günah ve azgınlıklarına rağmen mühlet tanıması, hatta iyice şımarmaları için bol nimetler vermesi, helâk olma derecesinin en üst noktasına çıktıklarında ise, onları oradan helâk uçurumuna yuvarlaması" mânasında kullanılmıştır. Bu sebeple velinin gösterdiği hârikulâde hallere "kerâmet" denildiği halde, istikâmeti bozuk kimselerden zuhur eden bu nevi olaylara "istidrâc" denilmiştir. O halde Allah'ın sözlü ve fiilî âyetlerini yalanlayarak, yok sayarak yaşayanlar, dünyevi açıdan bazı işlerinin yolunda gitmesine aldanmasınlar. Buna rağmen kendilerine ikram edilen nimetlerin, ciddi bir imtihan mânası taşıdığını; hiç bilmedikleri, beklemedikleri bir yerden azabın gelme ihtimalinin her an mevcut olduğunu unutmasınlar. Zira Allah mühlet verebilir, azabı erteleyebilir; fakat yakaladığı zaman pek çetin ve şiddetli bir şekilde yakalar.

Hikem-i Ataiyye'de şöyle denilir: "Devamlı kötülük işlediğin halde Cenâb-ı Hakk'ın sürekli sana iyilikte bulunmasının bir istidrâc olmasından kork. Çünkü O, hiç bilmeyecekleri yerden bu tür kimseleri yavaş yavaş helâke sürükleyeceğini haber vermektedir."

İstadrâcla ilgili şu işaretlere dikkat çekilmektedir: "İstidrâc, fitne korkusu olmadan nimetin ardı ardına gelmesidir. İstidrâc, tuzak korkusu olmaksızın şöhretin yayılmasıdır. İstidrâc, arzuladığı şeyi elde etme imkânı bulduktan sonra esas maksattan yüz çevirmektir. İstidrâc, arzu ve isteklerle oyalanıp vefakârlık göstermeksizin boş emeller peşine düşmektir. İstidrâc, zâhirînin düzgün, sırrının ise Allah'ın dışındaki şeylere bağlı olmasıdır." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, III, 367)

En büyük istidrâc, önlerinde Rasûlullah (s.a.v.) gibi Allah'ın en sevgili

peygamberi bulunduğu halde onu tanıyarak, ona inanıp bağlanarak kurtulma fırsatı varken, bu en büyük lutfun mahrumu olarak hayvanlar gibi hayatta kalmayı bir meziyet sayıp büyük bir aldanış içinde olmaktır. Bu vesileyle buyruluyor ki:

أَوَلَمْ يَتَفَكَّرُوا مَا بِصَاحِبِهِمْ مِنْ جِنَّةٍ ۜ اِنْ هُوَ اِلَّا نَذِيرٌ مُبِينٌ ﴿١٨٤﴾

184. Onlar, yıllardır aralarında yaşayan arkadaşları Muhammed'de en küçük bir delilik emâresi dahi olmadığını hiç düşünmediler mi? O, ancak apaçık bir uyarıcıdır.

Bir gün Allah Rasûlü (s.a.v.) Safâ tepesine çıkıp *"Ey filân oğulları, ey filân oğulları..."* diye kabile kabile, aile aile Kureyş'i çağırdı. Etrafına toplandılar. Onları, iman etmedikleri takdirde Allah'ın azabı ve başlarına getireceği musibetler hakkında ikaz etti. İçlerinden birisi: "Hiç şüphe yok, bu arkadaşınız delirmiş. Bırakalım sabaha kadar bağırsın dursun" dedi de bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IX, 182)

Madem onlar Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliğini anlayamıyorlar, o halde Allah'ın kudretini görmek için hiç nazarlarını varlık âlemine ve oradaki sonsuz ihtişam ve güzellikteki ilâhî kudret akışlarına da mı çevirmiyorlar:

أَوَلَمْ يَنْظُرُوا فِي مَلَكُوتِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ مِنْ
شَيْءٍ ۙ وَاَنْ عَسٰى اَنْ يَكُونَ قَدِ اقْتَرَبَ اَجَلُهُمْ ۚ فَبِاَيِّ حَدِيثٍ بَعْدَهُ
يُؤْمِنُونَ ﴿١٨٥﴾ مَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَلَا هَادِيَ لَهُ ۜ وَيَذَرُهُمْ فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١٨٦﴾

185. Onlar, göklerin ve yerin nasıl muhteşem bir hükümranlık altında idare edildiğini görmüyorlar mı? Allah'ın yarattığı bunlarca varlığa hiç ibret nazarıyla bakmıyorlar mı? Belki de ecellerinin iyice yaklaşmış olduğunu hiç akıllarına getirmiyorlar mı? Peki onlar Kur'an'a inanmadıktan sonra hangi söze inanacaklar?

186. Allah kimi saptırırsa artık onu doğru yola iletecek kimse yoktur. Allah onları kendi hallerine terk eder de, azgınlıkları içinde şaşkın şaşkın bocalayıp dururlar.

Allah Teâlâ'nın nihâyetsiz kudret ve azametini idrak edip, âyetlerine inanmak, gönderdiği peygamberleri tasdik ederek onlara uymak için şu hususlara ibretle bakmak ve onları düşünmek yeterlidir:

• Göklerin ve yerin melekûtu[7]; bunların yaratılışı ve idare edilişinde tecelli eden sonsuz ilâhî kudret, rubûbiyet, saltanat ve tasarruf akışlarına ibretle

bakmak. Nitekim Ebû Muhammed Tüsterî şu ikazda bulunur: “Bu âlemin ötesinde bir melekût âlemi vardır. Halkın orayı görmekten ve oraya ulaşmaktan yana perdeli olmasına sebep şu iki şeydir: Birincisi; Allah’ın haram kıldığı şeyleri yemek. İkincisi; Allah’ın yarattığı halka eziyet.” (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 259)

• Cenâb-ı Hakk’ın zerreden küreye; atomdan, nötron, proton ve elektrondan gezegen, yıldız ve güneşe; en küçük hücreden insana; bakteriden, böcekten, karıncadan file; sebze ve meyvelerden binbir çeşit bitki ve ağaçlara, görünenden görünmeyene kadar yarattığı her varlık hakkında; orada tecelli eden ilâhî ilim, kudret ve sanatın üzerinde incelemede bulunmak.

• Her fert ve toplumun, ister küçük kıyâmet sayılan ölüm veya helâk ile, ister büyük kıyâmetle ecelinin yaklaştığının farkında olması; bu hususta daha önce helâk olup giden fert ve toplumlardan ibret alması; ömür sermayesini iyi kullanıp, tevbe ve amel-i sâlihe yönelmesi.

Âyetlerde yer alan bu ikazların hedefi, şüphesiz insanları hidâyete; itikat, ibâdet, ahlâk ve muâmelatta en doğru ve en güzel olana ulaştırmaktır. Fakat insanlar bu ilâhî dâvete şânına yaraşır şekilde icâbet etmez, gösterilen istikâmette yürümez, hatta bunu ısrar ve inatla reddederlerse, kendi elleriyle kendilerini sapıklık çukuruna atmış olurlar. Bu zihniyette devam ettikleri sürece de onları kurtarıp doğru yola eriştirecek kimse bulunamaz.

İşte bu yapıdaki ahmaklar, içinde bocaladıkları şaşkınlık yüzünden, önlerine serilmiş binlerce ilâhî mûcizeyi görmezlikten gelirler de, mûcize beklentisiyle gaipten haber verilmesini isterler:

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ السَّاعَةِ اَيَّانَ مُرْسٰيهَاۜ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ رَبّ۪يۚ لَا يُجَلّ۪يهَا لِوَقْتِهَٓا اِلَّا هُوَۜ ثَقُلَتْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ لَا تَأْت۪يكُمْ اِلَّا بَغْتَةًۜ يَسْـَٔلُونَكَ كَاَنَّكَ حَفِيٌّ عَنْهَاۜ قُلْ اِنَّمَا عِلْمُهَا عِنْدَ اللّٰهِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿١٨٧﴾

187. Rasûlüm! Sana kıyâmetin ne zaman kopacağını soruyorlar. Şöyle de: “Onun ilmi sadece Rabbimin yanındadır; zamanı gelince de onu ortaya çıkaracak olan sadece O’dur. Onun ağırlığına ne gökler dayanabilir, ne de yer. O, beklemediğiniz bir anda sizi ansızın yakalayacaktır.” Sanki onun vaktini araştırıp da öğrenmişsin gibi sana ısrarla soruyorlar. De ki: “Onun ilmi sadece Allah katındadır, fakat insanların çoğu bu gerçeği bilmezler.”

Âyetin iniş sebebi hakkında iki rivayet nakledilir:

• Bir grup yahudi Peygamber (s.a.v.)'e gelip: "Eğer peygamber isen bize kıyâmetin ne zaman kopacağını haber ver. Çünkü biz, onun ne zaman kopacağını biliyoruz" dediler ve bunun üzerine bu âyet-i kerîme indi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 231)

• Diğer rivayete göre ise soranlar yahudiler değil, Mekke müşrikleridir. Gelip, "Ey Muhammed, biliyorsun aramızda akrabalık bağı var. Bize gizlice söyle, kıyâmet ne zaman kopacak?" demişlerdi. Onların bu istekleri üzerine bu âyet-i kerîme indi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 231)

Âyette iki kez **"Sana soruyorlar"** (A'râf 7/187) ifadesinin geçmesi, bir anlamda bu iki iniş sebebine işaret sayılabilir. Burada kıyâmetin ismi اَلسَّاعَةُ (saat) olarak geçmektedir. Arapçada "saat", bizdeki meşhur olan şekliyle altmış dakikalık bir zaman dilimi değil, saniyeyi hatta saliseyi bile ifade eden bir kelimedir. Kıyâmetin göz açıp kapamadan her an kopabileceğini haber vermek için bu kelime özellikle seçilmiştir. (bk. Nahl 16/77)

Kıyâmet gerçekten son derece dehşetli bir hâdisedir. Kâinatın yıkımıdır. Kur'ân-ı Kerîm kıyâmet üzerinde çok durmakta; kalpleri yerinden sökecek, akılları durduracak dehşetteki kıyâmet sahnelerini, canlı ve hareketli manzaralar hâlinde takdim etmektedir. Gerçekten o, göklere yere ağır gelen; ağırlığı hepsinin tahammülünün dışında ve dayanılmaz boyutta olan bir durumdur. Gelince onun şiddetine ne gökler ne de yer dayanabilir. Onun dehşetiyle, Allah'ın diledikleri hâriç, gökte ve yerde kim varsa hepsi bayılır, ölür giderler. (bk. Zümer 39/68) O gün yer başka bir yerle, gökler başka göklerle değiştirilir. (bk. İbrâhim 14/48) Fakat onun vuku bulacağı vakti sadece Allah Teâlâ bilmektedir. Peygamberimiz dâhil, kullarından hiç kimseye bu sırrı bildirmemiştir. Bu gizlilik, onun dehşetini bir kat daha artırmaktadır.

Bu bakımdan Peygamber'in görevi, işi olmayan şeylerle uğraşmak değil, belirlenen çerçevede tebliğ, irşat, uyarı ve müjdeleme vazîfesini yerine getirmektir:

قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖي نَفْعًا وَلَا ضَرًّا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ وَلَوْ كُنْتُ اَعْلَمُ الْغَيْبَ لَاسْتَكْثَرْتُ مِنَ الْخَيْرِۚ وَمَا مَسَّنِيَ السُّٓوءُۚ اِنْ اَنَا۬ اِلَّا نَذٖيرٌ وَبَشٖيرٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ۟ ﴿١٨٨﴾

188. De ki: "Allah dilemedikçe kendim için ne bir faydaya ne de bir zarara gücüm yetebilir. Eğer gaybı bilseydim, elbette bundan bol bol faydalanırdım ve başıma hiçbir kötülük de gelmezdi. Fakat, ben ancak

iman edecek kimseler için bir uyarıcı ve müjdeciyim."

Mekkeliler "Ey Muhammed, Rabbın fiyatlar ucuz iken sana haber vermez mi ki yükselmeden satın alıp kâr edesin. Kuraklık ve kıtlık vereceği yeri sana haber vermez mi ki oradan bolluk ve bereket verdiği yere gidesin" dediler de bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 232)

Rasûlullah (s.a.v.), kendisine vahiy gelen bir insandı. (bk. Kehf 18/110) Cenâb-ı Hak, zaman zaman "Rasûlüm, söyle!" hitabıyla kendisinin beşer bir peygamber olduğunu; vazîfesinin Allah'ın buyruklarını insanlara ulaştırmak, onları ebedî azapla korkutup sonsuz nimetlerle müjdelemek olduğunu; bunun dışında kendisine gaybı bilmek gibi beşer üstü bir kısım özellikler izafe edilmesinin doğru olmadığını; bilgi ve tasarrufunun, kabiliyet ve imkânlarının, diğer insanlarda olduğu gibi, ancak Allah Teâlâ'nın müsaade buyurduğu sınırlar içinde geçerli olduğunu söylemesini ister. Bunun dışında kendiliğinden bir fayda sağlamaya veya bir zararı gidermeye muktedir olmadığını; eğer gaybı bilebilseydi, kendine dokunacak zararlara, kötülüklere engel olup, gelecek iyilikleri artırma cihetine gitmesinin mümkün olabileceğini belirtir. Dolayısıyla, âyette kendisine söylemesi emredilen bu sözle Efendimiz, bir taraftan peygamberin kimliği hakkında net bir çerçeve çizerken, diğer taraftan Allah'a olan gönül bağlılığını beyân ederek, aslında, insanın Allah karşısında sahip olması gereken kulluk şuuru hususunda da örnek bir davranış sergilemektedir.

Nitekim onun, insanları bu istikâmette irşad etmek üzere Rabbinden getirdiği mesajların özü şudur:

"Melekût" kelimesi hakkında bilgi için bk. En'âm 6/75.

Allah Her Türlü Şirkten Yücedir

هُوَ الَّذ۪ي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَجَعَلَ مِنْهَا زَوْجَهَا لِيَسْكُنَ
اِلَيْهَاۚ فَلَمَّا تَغَشّٰيهَا حَمَلَتْ حَمْلًا خَف۪يفًا فَمَرَّتْ بِه۪ۚ فَلَمَّٓا اَثْقَلَتْ
دَعَوَا اللّٰهَ رَبَّهُمَا لَئِنْ اٰتَيْتَنَا صَالِحًا لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِر۪ينَ ﴿١٨٩﴾
فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمَا صَالِحًا جَعَلَا لَهُ شُرَكَٓاءَ ف۪يمَٓا اٰتٰيهُمَاۚ فَتَعَالَى اللّٰهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٩٠﴾

189. Allah, sizi başlangıçta tek bir nefisten yarattı ve kendisiyle ünsiyet edip gönül huzuru bulacağı eşini de aynı cins ve mâhiyetten var etti. İnsan nesli bu ikisinden türeyip çoğalarak bugüne kadar sürüp geldi. Bilindiği üzere erkek eşine yaklaşınca, eşi hafif bir yük yüklenip hamile kalır ve onu karnında bir müddet taşır. Nihâyet hamileliği ağırlaşınca, eşler birlikte, bir endişe ve telaşla Rableri olan Allah'a yönelerek: "Eğer bize eli ayağı düzgün kusursuz bir çocuk verirsen, yemin olsun ki, biz de karşılığında şükredenlerden olacağız" diye dua ederler.

190. Allah onlara kusursuz bir çocuk verince, Allah'ın kendilerine bağışladığı bu nimetin meydana gelmesinde O'ndan başka güçlere de yer verip şirk koşmaya başlarlar. Oysa Allah, onların ortak koşmasından da, koştukları ortaklardan da sonsuz derecede yücedir.

Allah Teâlâ, insanlığın başlangıcı olarak ilk önce Âdem'i, sonra aynı cins ve mâhiyetten eşi Havva'yı yarattı. İkisinin, sonra da bunların çocuklarının birbiriyle evlilikleri vasıtasıyla günümüze kadar artarak gelen tüm insanlık câmiası ortaya çıktı. Dolayısıyla bu âyetler öncelikle insanlığın başlangıcına dikkat çekmektedir. Âdem ve Havva, mü'min ve muvahhid idiler. Bir kısım hataları olmakla birlikte, Allah'a yalvardılar, tevbe ettiler ve affedildiler. Allah'a şirk koştuklarına dair sahih kaynaklarda en küçük bir bilgi yer almamaktadır. Onlarla birlikte tevhid inancı bir müddet devam etti. Fakat çocukları ve torunları arasında şirk emâreleri yüz göstermeye başladı. İnsanlık, başlangıçta doğru Allah inancına bağlı tek millet iken, şirkin zuhuruyla birlikte bölündüler, ayrılığa düştüler. (bk. Yûnus 10/19) Kur'an indiği zaman Mekke'de koyu bir putperestlik anlayışı içinde yaşayan ve bu inançlarından vazgeçmeyi kolay kolay düşünmeyen müşrikler, işte o şirk çizgisinin sımsıkı takipçileri idi. Dolayısıyla söz, insanın yaratılışından şirke, oradan da Mekke müşriklerine ve o yolda

devam eden diğer müşriklere getirilmiş oldu.

Cenâb-ı Hakka değişik yollarla şirk koşmak imkân dâhilinde iken, bu âyetlerde ana-baba olacak herkesin, dolayısıyla büyük bir nispette bütün insanların daha kolay anlayabileceği çocukla alakalı muşahhas bir misal tercih edilmiştir. Hamilelik döneminde zaman ilerledikçe, bebek büyüyüp doğum yaklaştıkça ana-babanın da heyecanı artar. Bir kısım bebeklerin sağlam, bir kısmının ise değişik noksanlıklarla dünyaya geldiğini tecrübeyle bildiklerinden, kusursuz bir yavrularının olması için Allah'a yalvarırlar. Mü'minler böyle yaptığı gibi, diğer din mensupları hatta müşrikler de böyle yaparlar. Çünkü müşrikler bile, o bebeği kusursuz olarak yaratıp dünyaya getirecek olanın sadece Allah olduğunu bilirler. Nitekim bazı âyetlerde "onlara yeri göğü, güneşi ayı kim yarattı? Yağmuru kim yağdırıyor, onunla yeryüzünü kim diriltiyor?" gibi sorular sorulduğunda "Allah" diye cevap verdikleri bildirilir. (bk. Ankebût 29/61, 63)

Demek ki, mühim olan ara sıra, özellikle zorluk, sıkıntı ve ihtiyaç zamanlarında tevhid inancıyla buluşmak değil (bk. Yûnus 10/22; Ankebût 29/65), bunu hayatın vazgeçilmez bir umdesi hâlinde sürekli devam ettirebilmektir. Fakat bir kısım insanlar, bu kuvvetli iradeyi gösteremediklerinden şirke sapmakta, kendilerine lutfedilen çocuk nimetine şükredecekleri yerde, tam aksine onu Allah'a şirk koşmaya bir sebep yapmaktadırlar. Ya bunu bir "tabiat olayı" olarak değerlendirip tabiatı veya çocuklarına "Abdüşşems, Abdüllât, Abdüluzza" gibi isimler koyarak putları Allah'a ortak koşmaktadırlar. Halbuki Allah, onların koştukları bütün ortaklardan çok yüce, çok münezzehtir:

اَيُشْرِكُونَ مَا لَا يَخْلُقُ شَيْئًا وَهُمْ يُخْلَقُونَ ﴿١٩١﴾ وَلَا يَسْتَطِيعُونَ لَهُمْ نَصْرًا وَلَا اَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٢﴾

191. Bir şey yaratmak şöyle dursun, bizzat kendileri yaratılmış bulunan varlıkları mı Allah'a ortak koşuyorlar?!

192. Onlara hiçbir yardımı olmayan, bırakın onlara yardım etmeyi, kendilerine bile bir yardımı dokunmayan varlıkları mı?

Bu âyetlerde ulûhiyetin en başta gelen üç özelliğine dikkat çekilir:

• Yaratma: Her şeyi yaratan Allah Teâlâ'dır. Onun dışındaki bütün varlıklar O'nun yaratığıdır. Dolayısıyla kendisi yaratılmış olan bir varlığın ilâh olması mümkün değildir.

• Başkalarına yardım edebilme, onların bütün ihtiyaçlarını karşılamaya güç yetirebilme: Allah, her türlü yardım taleplerine cevap verecek kadar zengin,

lutufkâr, cömert ve merhametlidir. O'nun dışında hiçbir varlık bu vasıflara sahip olamayacağı için ilâh da olamaz.

• Kendi kendine yetebilme. Allah kayyûmdur; bizzat kendi kendine var olduğu gibi, başka varlıkların var olması ve ayakta durması da O'na bağlıdır. Allah samettir; O kimseye muhtaç olmadığı gibi, bütün yaratıklar O'na muhtaçtır. Dolayısıyla Allah Teâlâ, kendi kendine yeterli olan ve hiçbir yönden başka bir varlığın yardımına muhtaç olmayan tek varlıktır. O'nun dışındaki varlıklar ise bizzat kendilerine bile yardım etmekten âciz olduğuna göre bunlara ulûhiyet kesinlikle izâfe edilemez:

وَاِنْ تَدْعُوهُمْ اِلَى الْهُدٰى لَا يَتَّبِعُوكُمْ ۚ سَوَآءٌ عَلَيْكُمْ اَدَعَوْتُمُوهُمْ اَمْ اَنْتُمْ صَامِتُونَ ﴿١٩٣﴾ اِنَّ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ عِبَادٌ اَمْثَالُكُمْ فَادْعُوهُمْ فَلْيَسْتَجِيبُوا لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٩٤﴾ اَلَهُمْ اَرْجُلٌ يَمْشُونَ بِهَا ۘ اَمْ لَهُمْ اَيْدٍ يَبْطِشُونَ بِهَا ۘ اَمْ لَهُمْ اَعْيُنٌ يُبْصِرُونَ بِهَا اَمْ لَهُمْ اٰذَانٌ يَسْمَعُونَ بِهَا ۗ قُلِ ادْعُوا شُرَكَآءَكُمْ ثُمَّ كِيدُونِ فَلَا تُنْظِرُونِ ﴿١٩٥﴾ اِنَّ وَلِيِّيَ اللّٰهُ الَّذِي نَزَّلَ الْكِتَابَ ۘ وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ ﴿١٩٦﴾

193. Ey müşrikler! Size doğru yolu göstermeleri için onlara yalvarsanız, size cevap bile veremezler. O halde onlara yalvarsanız da, sükût etseniz de sizin için birdir.

194. Şüphesiz ki, Allah'tan başka taptıklarınız da tıpkı sizin gibi yaratılmış kullardır. Eğer siz başka türlü inanıyor ve bu konuda doğru söylüyorsanız, haydi onlara dua edin de size karşılık versinler!

195. Onların yürüyecekleri ayakları mı var; yoksa tutacakları elleri mi? Görecekleri gözleri mi var; yoksa işitecekleri kulakları mı? Onlara şöyle de: "Haydi Allah'a ortak koştuğunuz tüm varlıkları çağırın; sonra da elele vererek bana istediğiniz tuzağı kurun ve yapabiliyorsanız bana hiç göz açtırmayın!"

196. "Şüphesiz ki benim dost ve yardımcım, Kur'an'ı indiren Allah'tır. O, bütün iyi kulları koruyup gözetir."

Küfür cephesinde inkâr, inat ve taklit duygularının zirveye tırmandığı bu noktada Peygamber'e düşen ise ancak şöyle demektir: "Ben kendi işimi yapmaya devam edeceğim. Sizin ne haliniz varsa görün. Bana karşı da ne hile yapabiliyorsanız yapın, ne tuzak kurabiliyorsanız kurun, elinizden geleni arkaya bırakmayın, bana bir an bile mühlet vermeyin. Bana göre bunların artık hiçbir

ehemmiyeti yoktur; sizden de hiçbir korkum yoktur. Çünkü benim dostum, yardımcım, koruyucum ve kurtarıcım Allah'tır. Ona inanıyor, O'na güveniyor ve O'na tevekkül ediyorum. Size tebliğ ettiğim Kur'an'ı bana indiren de O'dur. O sadece beni değil, kendine inanan ve bağlanan bütün sâlih kullarını da korur, gözetir ve kollar."

196. âyetin **"Allah, bütün iyi kulları koruyup gözetir"** kısmını daha iyi tefekkür edip anlayabilmek açısından mânevî şahsiyetiyle ün yapmış Emevî halîfesi Ömer b. Abdülaziz (r.h.)'le ilgili şu olay dikkat çekicidir:

Bir gün vezîri, son derece yüksek bir zühd hayatı yaşayan ve oldukça dar imkânlarla geçinmeye çalışan Ömer b. Abdülaziz'e:

"–Efendim, beytülmâlden aldığınız şeylerin geçiminize kâfî gelmediği görülüyor. Biraz daha fazlasını emir buyursanız da bir kısmını ihtiyaten biriktirip vefâtınızdan sonra evlât ve torunlarınızın zarûrî ihtiyaçları için bıraksanız?!" dedi.

Bu teklif karşısında Ömer b. Abbdülazîz şu muhteşem cevâbı verdi:

"–Eğer benim geride kalan evlâtlarım iyi, sâlih ve güzel kimselerden olurlarsa, onların sıkıntıya düşmelerinden korkmam. Zira Cenâb-ı Hak; **«Allah, bütün iyi kulları koruyup gözetir»** (A'râf 7/196) buyurmaktadır. Cenâb-ı Hak, onların yardımcısı ve koruyucusu olduktan sonra onların ilerde karşılaşacakları hâllerden hiç endişe etmem. Yok, iyi ve sâlih kimseler değil de aklı ermez, ne yapacağını bilmez sefih kimseler olacaklarsa, böyleleri hakkında da yine Kur'ân-ı Kerîm'de; **«Mallarınızı bir takım aklı ermez, nereye ve nasıl harcanacağını bilmez israfçı kişilere vermeyin»** (Nisâ 4/5) buyrulmuştur. Bu ilâhî yasağa rağmen sefih olacak çocuklarıma mal mı toplayacağım!" (Ebû'l-Ûlâ Mardin, *Huzur Dersleri*, II-III, 769-770)

Gelen âyetlerde tekrar putların âcizliklerine, güçsüzlüklerine ve çaresizliklerine vurgu yapılır.

وَالَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ نَصْرَكُمْ وَلَا أَنْفُسَهُمْ يَنْصُرُونَ ﴿١٩٧﴾ وَإِنْ تَدْعُوهُمْ إِلَى الْهُدَى لَا يَسْمَعُوا وَتَرٰيهُمْ يَنْظُرُونَ إِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ ﴿١٩٨﴾

197. "Sizin Allah'ı bırakıp taptıklarınızın, ne size yardıma güçleri yeter, ne de bizzat kendilerine bir yardımı dokunur."

198. "Eğer size doğru yolu göstermeleri için onlara yalvarsanız, sözünüzü işitemezler. Onların sana baktıklarını sanırsın, oysa görmezler."

198. âyetin **"Onların sana baktıklarını sanırsın, oysa görmezler"** kısmına

iki farklı mâna verilebilir:

Birincisi; müşrikler putlarına kıymetli taşlardan, parlak ve ışık saçan mücevherlerden gözler takar ve onları baktığı şeye doğru gözbebeğini çeviren kişi gibi şekillendirirlerdi. Dolayısıyla buradaki görme baş gözüyle görme olup, hitap, müşriklerin her birinedir. Yani sen bakınca putların sana doğru bakan kimselere benzediğini görürsün; halbuki onlar görmeye güç yetiremezler. Böylece putların işitmekten âciz oldukları belirtildikten sonra görmekten de âciz oldukları ifade edilmiştir.

İkincisi; burada hitap Rasûlullah (s.a.v.)'e yapılmıştır. Buna göre mâna şöyle olur: "Ey Rasûlüm! Müşriklerin sana baş gözleriyle baktıklarını görürsün. Fakat onlar basîretleriyle senin hakikatini göremez, seni olduğun gibi fark edemezler. Gerçekte onlar senden çok uzaktırlar. Fakat iman edip peygamberliğini kabul ettikleri takdirde, basîretleri açılır ve bu uzaklık yerini yakınlığa bırakır."

Gerçeği görüp ebedî saâdete erişmenin yolu, Rabbimizin şu buyruklarını can kulağıyla dinleyip gereğini yapmaktır:

خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ ﴿١٩٩﴾

199. Rasûlüm! Sen yine de af yolunu tut, iyiliği emret ve câhillerden yüz çevir.

Üç mühim husustan meydana gelen bu âyeti kerîme, emir ve yasaklara dair dînin bütün esaslarını hülâsa eder:

• Af ve kolaylık yolunu tut: Öncelikle affedici ol. İnsanların eksiklerine ve kusurlarına bakma. Kusurları bağışla, suçluları ve özür dileyenleri affet. Katılık ve sertlikten uzak dur. Beşerî münâsebetlerde hep müsâmaha ve kolaylık yolunu tut. Önce sen, sana kolay gelecek şeyleri yap, insanlara da kolaylıkla yapabilecekleri şeyleri söyle. Onlara zor gelecek ve sıkıntı verecek şeyleri isteme. Şiddet ve zorluk taraftarı olma. İnsanlardan vergi alacağın zaman da, onlara zorluk ve sıkıntı vermeyecek şekilde hayatî ihtiyaçlarından fazla olan mallardan vergi al.

• İyiliği emret: Burada "iyilik" olarak tercüme ettiğimiz اَلْعُرْفُ (örf), "Allah'ın kitabına, Peygamber (s.a.v.)'in sünnetine ve akl-i selîm sahibi kimselerin değerlendirmesine göre yapılması gerekli, yapılması yapılmamasından daha iyi, varlığı yokluğundan hayırlı, güzel ve faydalı bütün işler"dir. Buna göre "örf", sadece yapılması farz olan işleri değil, aynı zamanda mendup olan, dînin hüküm ve hedeflerine ters düşmemek şartıyla aklı selimin ve kamu vicdanının hayırlı ve yararlı görüp âdet hâline getirdiği her türlü dinî ve dünyevî konulardaki iyilik ve güzellikleri de ihtiva eder.

• Câhillerden yüz çevir: Kendini ve Rabbini bilmez câhillerin ahmakça sözlerine, akılsızca işlerine aynı ile karşılık vermeye kalkışma. Onlarla oturup kalkma, onlarla münazara ve münakaşadan sakın. Yanlışlarını düzeltmek ve kendilerine doğruları öğretmek üzere beraber olduğunda onlara karşı hilimle muâmele et. Sana yaptıkları kötülükleri görmezlikten gel. Çünkü bazı câhiller, onlarla alakadar olduğun esnada akılsızca davranmaya, sana eziyet etmeye, gülmeye ve alay etmeye kalkışabilirler. Bunlara karşı dikkatli ol.

Hadis-i kudside şöyle buyrulur: *"Faziletlerin en yükseği, seninle ili kisini keseni arayıp sorman, seni mahrum bırakana ihsânda bulunman, sana zulmedeni affetmendir."* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 438)

İslâm'ın bu güzelliklerini yaşamada başarılı olmanın yolu, şeytanın vesvese ve tahriklerine karşı uyanık bulunup ayaklarımızın Allah'a taatte sabit olmasıdır:

Şeytandan Allah’a Sığının

وَإِمَّا يَنْزَغَنَّكَ مِنَ الشَّيْطَانِ نَزْغٌ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ إِنَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿٢٠٠﴾ إِنَّ الَّذِينَ اتَّقَوْا إِذَا مَسَّهُمْ طَائِفٌ مِنَ الشَّيْطَانِ تَذَكَّرُوا فَإِذَا هُمْ مُبْصِرُونَ ﴿٢٠١﴾

200. Eğer şeytandan gelen bir vesvese seni dürtecek olursa hemen Allah’a sığın. Çünkü O, hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

201. Allah’a karşı gelmekten sakınanlar, içlerinde şeytandan gelen bir kışkırtı duyar duymaz, hemen Allah’ı hatırlayıp gerçeği görürler.

200. âyette geçen اَلنَّزْغُ (nezğ) kelimesi, tahrik etmek, batırmak, kışkırtmak, vesvese vermek ve iki kimsenin arasını bozmak mânalarına gelir. Burada şeytanın kişiye vesvese verip onu günaha kışkırtması, bir kimsenin bindiği hayvanı tahrikine benzetilir. Sahibi tarafından tahrik edilen hayvan nasıl rahatsız olur, harekete geçer ve tuhaf hareketler yaparsa, şeytanın iğvâ verdiği insan da aynı şekilde davranmak durumunda kalır. Bu sebeple âyet, şeytanın, Allah’ın emrinin aksi istikâmete yönlendirmek, kızdırmak, gayr-i ahlâkî şeyleri emretmek gibi tahrikleri karşısında hemen Allah’a sığınmayı emreder. Çünkü Allah’a sığınan insan, O’nun rahmetinin büyüklüğünü ve azabının şiddetini düşünerek kendine çekidüzen verme imkânı bulur. Yine Allah’a inanan, O’nun her şeyi işittiğini ve bildiğini düşünen bir insan, kurtuluşun O’na teslimiyette olduğunu anlar ve şeytanın vesveselerine yem olmaz. Bu mücadeleye devam ettikçe gönlündeki takvâ duyguları da gelişmeye başlar. Nihâyetinde müttaki bir kul olur. Takvâ mertebesine erişmiş olanların, şeytanın iğvâsına karşı dirençleri daha kuvvetli olur. Onun şerrinden tümüyle emniyette olmasalar da, şeytandan kendilerine çok az bir vesvese dokunduğu; içlerinde en küçük şeytânî bir his, zararlı bir duygu, yıkıcı bir düşünce oluştuğu zaman bile hemen durup düşünürler, Allah’a sığınmak gerektiğini hatırlarlar, böyle durumlarda Allah’ın râzı olacağı en doğru davranışın nasıl olacağını tespit ederek, gerçeği görerek ona göre davranırlar. Tâbir yerindeyse gözlerini dört açarlar; kendi hatalarının nerede olduğunu ve şeytanın hilesinin nereden geldiğini görürler ve hemen bu yanlıştan uzaklaşırlar.

Şeytan taşlama sadece hac ibâdetini îfâ ederken Minâ’da olmaz. O sadece bir temsildir. Ondan devamlı Allah’a sığınmak gerekir. Çünkü “kovulmuş şeytandan Allah’a sığınırım” derken şeytanın vasfı olarak geçen “taşlanan” mânasındaki “racîm” kelimesi süreklilik ifade eder. Dolayısıyla onun devamlı taşlanması gerekir. Sâlih amellerle de bunun kuvvetlendirilmesi lâzımdır. Allah Teâlâ:

“Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah’ı hatırlayıp anmakla doygunluk ve huzura erer” (Ra‘d 13/28) buyurur. Kalp itminan buldukça ruh kuvvetlenir ve şeytana karşı mukavemeti ve mücadelesi artar.

Dâimî zikir hâlinde bulunup şeytanın vesvesesinden tam anlamıyla uzak durabilmek kolaylıkla ulaşılacak ve muhafaza edilecek bir mertebe değildir. Mühim olan onun tesirini azaltmak ve mümkün olduğunca şerrinden Allah’a sığınabilmektir. Yoksa onun, insana olan düşmanlığı ve onunla uğraşması bitecek gibi değildir. Nitekim:

وَإِخْوَانُهُمْ يَمُدُّونَهُمْ فِي الْغَيِّ ثُمَّ لَا يُقْصِرُونَ ﴿٢٠٢﴾

202. Şeytanların kardeşlerine gelince, şeytanlar onları azgınlığa sürükler, bir daha da yakalarını bırakmazlar.

Şeytanın insanlara olan bu düşmanlığı şu âyet-i kerîmelerde dikkat çekici bir üslupla beyân edilir:

“İblîs şunları söyledi: «Beni azdırmana karşılık, yemin olsun ki ben de kullarını saptırmak için senin doğru yolun üzerinde pusu kurup oturacağım. Sonra onlara mutlaka önlerinden, arkalarından, sağlarından ve sollarından sokulacağım. Sen de onların çoğunu şükredici bulamayacaksın.»” (A‘râf 7/16-17)

Artık şeytanın kardeşi hâline gelmiş kâfirlerin durumuna müşahhas bir örnek olması bakımından şöyle buyruluyor:

وَإِذَا لَمْ تَأْتِهِمْ بِآيَةٍ قَالُوا لَوْلَا اجْتَبَيْتَهَا ۜ قُلْ إِنَّمَا أَتَّبِعُ مَا يُوحَى إِلَيَّ مِنْ
رَبِّي ۚ هَذَا بَصَائِرُ مِنْ رَبِّكُمْ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٢٠٣﴾

203. Onlara istedikleri türden bir mûcize getirmediğin zaman: “Onu da bir taraftan derleyip toplasaydın ya!” derler. De ki: “Ben, ancak, Rabbimden bana vahyedilene uyarım. İşte bu Kur’an, Rabbinizden size gelen ve gerçeği gösteren belgeler, iman edenleri doğru yola ileten bir rehber ve rahmettir.”

Bahsedildiği şekilde bütünüyle şeytanların güdümüne girmiş müşrikler, inanmak maksadıyla değil, sırf onu zor durumda bırakmak ve insanlar karşısında küçük düşürmek için Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’den dağları altın yapmak, yerden pınarlar fışkırtmak, göğü parçalayıp üzerlerine indirmek gibi (bk. İsrâ 17/90-93) mûcizeler isterlerdi. Ancak peygamberler, Allah’ın izin verdiği mûcizeyi gösterme imkânına sahipken, izin vermediğini göstermeleri olacak şey değildi. İşte Efendimiz (s.a.v.), onların istediği mûcizeyi göstermediği zaman

müşrikler alaylı bir edâ içinde: "Zâten önceki gösterdiklerini de sağdan soldan toparlayarak gösteriyordun; şimdi istediğimizi de bir şekilde toparlayıp göstersene!" diyorlardı.

Zaman zaman da vahiy kesiliyor, âyetler gelmez oluyordu. Çünkü vahiy, tamâmen Allah Rasûlü (s.a.v.)'in dışında, Allah Teâlâ tarafından kontrol ve idare edilen bir hâdiseydi. Peygamber Efendimiz'in istediği zaman istediği vahyi alabilme hak ve salahiyeti yoktu. Bu durumlarda da yine o müşrikler atılıp: "Zâten önceki okuduğun âyetleri de oradan buradan derleyip toparlıyordun; haydi yine toparlasana" diyorlardı. Bu şekilde Allah Rasûlü (s.a.v.)'in peygamberliğine dil uzatmak istiyorlardı. Bu durumlarda Efendimiz'in verdiği cevap hiç değişmiyordu: "Benim vazîfem, sizin istediğiniz gibi hareket etmek, istediğiniz mûcizeleri göstermek, âyetleri getirmek değil, sadece ve sadece Rabbimden bana vahyedilen tâlimatlara tâbi olmak, onların tarif ettiği bir kulluk yapmaktır."

Burada Kur'an'ın üç mühim vasfına yer verilir;

بَصَآئِرُ (besâir): Kur'an, hakikatin ortaya çıkmasını sağlayan kesin bilgiler ve delililer ihtiva eder. İnsanların din ve dünya hayatlarıyla alakalı doğru bilgiler verir, akılları aydınlatır, itikadı düzeltir, kalpleri tenvir eder.

هُدًى (hüdâ): Kur'an fert ve topluma rehberlik yapar, onların kurtuluşunu sağlar.

رَحْمَةٌ (rahmet): Kur'an netice itibariyle kendisine inanan ve tâbi olan fert ve toplumları gerçek iyiliğe, ebedî nimete, saâdet ve selâmete ulaştırır.

O halde:

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٢٠٤﴾

204. Kur'an okunduğu zaman hemen dikkat kesilerek ona kulak verin, susup dinleyin ki rahmete eresiniz.

Böyle pek yüce vasıflara ve tarifi imkânsız kıymete sahip olan Kur'an okunduğu zaman, inananlarına düşen vazîfe, onu can kulağıyla, bütün ruhuyla dinlemek, gönül kapılarını onun mânalarına açmak ve nefes almazcasına, kılı kıpırdamazcasına, tam bir teslimiyet ve konsantre içinde susup o şekilde dinlemektir. Kur'ân-ı Kerîm'i böyle dinlemek, ilâhî rahmetin tuğyan edip, coşkun bir ırmak gibi dinleyenleri kuşatmasına vesile olacaktır. Çünkü susmak güzel bir şekilde dinlemeye, iyi dinlemek basîretin açılmasına, basîretin açılması mânevî duyguların harekete geçip kişinin iman ve sâlih amellere yönelmesine, iman ve sâlih ameller de ilâhî rahmete ve nimete ermeye sebep teşkil eder.

Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'e gösterilmesi gereken tâzim ve ihtimamın derinliğini anlamak bakımından şu misaller pek ibretlidir:

Hz. Ömer ve Hz. Osman her sabah kalktıklarında Mushaf-ı Şerîf'i hürmetle öpmeyi âdet hâline getirmişlerdi. Abdullah b. Ömer (r.a.) da her sabah Mushaf'ı eline alır, büyük bir tâzîmle öper ve duygulu bir şekilde:

"Rabbimin ahdi, Rabbimin apaçık fermânı!" diye bağrına basardı. (Kettânî, *et-Terâtibu'l-idâriyye,* II, 196-197)

İkrime (r.a.) Mushaf-ı Şerîf'i alır, yüzüne gözüne sürerek ağlar ve:

"Rabbimin kelâmı! Rabbimin kitâbı!" diyerek Cenâb-ı Hakk'a olan tâzîm ve muhabbetini ifade ederdi. (Hâkim, *el-Müstedrek,* II, 272/5062)

Önceleri, mürekkeple yazılan yazılar silinmek istendiğinde, su ile yıkanırdı. Hz. Enes, Hulefâ-i Râşidîn zamanındaki talebelerin, Kur'an âyetlerinin yıkandığı suları rastgele sağa sola atmadıklarını, bilâkis husûsî bir kapta biriktirerek kabir kenarlarında veya ayak basılmayan yerlerde açılan temiz kuyulara döktüklerini bildirmektedir. Bu suları aynı zamanda şifa niyetiyle kullandıkları da olmuştur. (Kettânî, *et-Terâtibu'l-idâriyye,* II, 200)

Âyetin işârî mânası şöyledir: Susmak, iyice dinlemek için; iyice dinlemek de kulaklar için şarttır. "Susun" emrindeki işaret şudur: Zahir kulaklarınızla dinlemek için zahir dillerinizle susun. Bâtın kulaklarınızla dinlemek için de bâtın dillerinizle susun. Umulur ki hakîkî kulakla dinlemekle rahmete erersiniz. Hakîkî kulak ise *"Ben onun kulağı olurum da benimle i itir"* (Buhârî, Rikãk 38) kudsî hadisinde bahsedilen kulaktır. Kim Kur'an'ı Yaratıcısı'nın kulağıyla dinlerse onu asıl okuyandan duymuş olur. İşte **"Rahmân, Kur'an'ı öğretti"** (Rahmân 55/1-2) âyetlerinin sırrı budur. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, III, 389)

Bu sırra erişin en mühim yolu, zikrin ruha işlemesi ve gelen âyetlerde tarif edildiği şekilde kişinin Rabbini dâimî olarak zikretmesidir:

وَاذْكُرْ رَبَّكَ فِى نَفْسِكَ تَضَرُّعًا وَخِيفَةً وَدُونَ الْجَهْرِ مِنَ الْقَوْلِ
بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ وَلَا تَكُنْ مِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٢٠٥﴾

205. Rabbini sabah akşam içten içe, boyun büküp yalvara yakara, derin bir ürpertiyle ve ancak kendin işitebileceğin bir sesle zikret! Sakın gâfillerden olma!

Âyetin işârî açıklaması şöyledir:

"Rabbini içten içe zikret": Allah'ın emrettiği amellerle nefsinin fiillerini, Allah'ın ahlâkıyla da nefsinin ahlâkını değiştirmek ve nefsinin varlığını Allah'ın zâtında yok etmek suretiyle fiillerle, ahlâkla ve zât ile O'nu içinden zikret.

Nitekim bir kudsî hadiste: *"Kulum beni kendi içinde zikrederse ben de onu kendi içimde zikrederim"* (Buhârî, Tevhid 15, 43; Müslim, Zikir 18-19) buyrulur. Bu da **"Siz beni anın, ben de sizi anayım"** (Bakara 2/152) âyetinin sırrını ifade etmektedir. Tıpkı kelebeğin, kendi zâtını onun zâtında yok ederek içinden mumu anınca, mumun da onu kendi bekasıyla bâkî kılarak anması gibi. Ancak Allah misil ve misalden münezzehtir.

"Boyun büküp yalvara yakara, derin bir ürpertiyle ve ancak kendin işitebileceğin bir sesle zikret": Yalvarmakta zorlama vardır. Çünkü zikrin başlangıcında, nefsin fiillerini şeriatin emrettiği ameller ile değiştirmek gerektiğinden zâhiren bir kısım zorluklar olur. Zikrin orta hâli Allah'ın ahlâkıyla ahlâklanıp tarikatın âdâbıyla edeplenmek sûretiyle gizli ve içten olur. Zikrin nihâyeti, hakikat nurlarıyla zâtını Allah'ın zâtında ifnâ etmekle olur ki, bu makama gelen kişi sözle açıktan zikretmekten men olunur.

"Sabah akşam zikret": "Sabah", ezel sabahına, "akşam" ise ebed akşamına işaret eder. Çünkü hakîkî zikir ve hakîkî mezkûr, hakîkî zâkirdir. Hakikatte zâkir ve mezkûr, ezelî ve ebedî olan Allah'tır. Çünkü Allah Teâlâ ezelde **"Siz beni anın, ben de sizi anayım"** (Bakara 2/152) buyurmuştur. Allah'ın kulları ezelde zikretmesi, onlara hitap ettiği zamanda olmuştur. Aslında zâkir de mezkûr da O'dur. Dolayısıyla hakîki mânada Allah'ı, Allah'dan başka kimse zikredemez. Bu sebeple Allah Teâlâ: Sakın hakîkatte zâkir ve mezkûrun Allah Teâlâ olduğunu bilmeyen **"gâfillerden olma"** buyurur. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, III, 393)

Kalbin devamlı Allah'ın zikriyle hemhâl olması ve ondan bir an gâfil kalmamasını izah bakımından şu misâl pek ibretlidir:

Rivayete göre Îsâ (a.s.), teninde alacalar bulunan ve iki şakağı da çökmüş, hasta bir şahsa rastladı. O şahıs, üzerindeki hastalıklardan âdeta habersiz bir hâlde kendi kendine:

"–Yâ Rabbî! Sana sonsuz hamd ü senâlar olsun ki, insanların pek çoğunu müptelâ kıldığın dertten beni halâs eyledin!.." diyordu.

Hz. İsa, muhâtabının idrâk seviyesini anlamak ve mânevî kemâlini yoklamak maksadıyla ona:

"–Ey kişi! Allah'ın seni halâs eylediği hangi dert var ki?!." dedi. Hasta şöyle cevap verdi:

"–Ey Rûhullah! En fecî hastalık ve belâ, kalbin Hak'tan gâfil ve mahrum olmasıdır. Şükürler olsun ki ben Cenâb-ı Hak ile beraber olmanın zevk, lezzet ve füyûzâtı içindeyim. Sanki vücûdumdaki hastalıklardan haberim bile yok..." (Topbaş, *Faziletler Medeniyeti-1*, s. 384)

Allah'a güzel kulluğun müşahhas bir örneğini vermek üzere buyruluyor ki:

إِنَّ الَّذِينَ عِنْدَ رَبِّكَ لَا يَسْتَكْبِرُونَ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيُسَبِّحُونَهُ وَلَهُ يَسْجُدُونَ ﴿٢٠٦﴾

206. Şüphesiz ki Rabbinin huzurunda bulunan melekler, asla büyüklenip O'na ibâdetten geri durmazlar. O'nu dâimâ tesbih eder ve yalnız O'na secde ederler.

"Rabbin katındakiler"den maksat, **"O gün melekleri de görürsün; arşın etrafını kuşatmış, Rablerini överek tesbih ediyorlar"** (Zümer 39/75) âyetinde bahsedilen Allah'a yakın meleklerdir. Bunlara aynı zamanda "Mele-i A'lâ" denilir. Bunlar büyüklenip Cenâb-ı Hakk'a kulluktan bir an bile geri durmazlar. Dâimâ O'nu tesbih ederler ve O'nun için secde ederler. (bk. Enbiyâ 21/19-20)

Âyetlerde bahsedildiği üzere Allah'a yakınlıkları âşikâr olan melekler bile Allah'a kulluk etmekten bir an geri durmayıp tesbih ve secde ederek kulluğa devam ettiklerine göre, her an günah işleme durumunda bulunan insanların ibâdete daha çok ihtiyaçları bulunduğu açıktır. Buna göre yaratılış maksatları kulluk olan insanların, Allah'a kulluğu en büyük şeref bilip dil ve kalpleriyle O'nu tesbih etmeleri, O'nun karşısında tam bir tevazu ile secdeye kapanmaları; Allah'ın rızâsını nefsânî isteklerinden üstün bilip âyette örnek gösterilen melekler gibi bir kulluk şuuruna ve yaşayışına ulaşmaları istenmektedir

Bu âyet-i kerîme okunduğu vakit tilâvet secdesi yapmak gerekir. Peygamber Efendimiz (s.a.v.) tilâvet secdesi hakkında şöyle buyurur:

"Âdem oğlu secde âyetini okuyup da secde ettiği zaman eytan ağlayarak çekilir ve kendi kendine «vay» diyerek hayıflanır ve «bu ki i secde ile emrolundu, secde etti, ona cennet var; ben ise secde ile emrolundum isyan ettim, bana da ate var» der." (Müslim, İman 133)

Bundan sonra, bir mânada güzel ahlâk, takvâ, zikir, ibâdet ve secde ile ulaşılacak cennet ganimetlerini hatırlatan Enfâl sûresi gelmektedir:

سُورَةُ الْاَنْفَالِ

8- ENFÂLSÛRESİ

8. ENFÂL SÛRESİ

Enfâl sûresi, Medine'de hicretin ikinci senesinde nâzil olmuştur. 30-36. âyetlerin Mekke'de indiği de söylenmiştir. 75 âyettir. Mushaf tertibine göre 8, iniş sırasına göre tahmînen 88. sûredir. İsmini, birinci âyette geçen ve "ganimetler" mânasına gelen Enfâl kelimesinden almıştır.

Konusu

Sûrede ağırlıklı olarak Bedir savaşından bahsedilmektedir. Buna bağlı olarak savaşın hedefi, barış, savaşta elde edilen esirler ve ganimetle alakalı hükümler açıklanmaktadır. Bununla birlikte özetle şu hususlara da yer verilmiştir:

• Allah katında makbul bir mü'minin sahip olması gereken itikat, ahlâk ve ibâdetle ilgili temel vasıflar,

• Allah yolunda her türlü imkânlarını seferber ederek savaşanlara gelen ilâhî yardımlar, bunun sebep ve sonuçları,

• Allah'a ve Rasûlüne kayıtsız şartsız itaatin gerekliliği ve itaatsizliğin hazin neticeleri,

• Allah'ın emniyet, mal, evlat gibi nimetlerine şükretmenin ve hakkı bâtıldan en ince ayrıntılarına kadar ayırarak yüksek bir takvâ hayatı yaşamanın tavsiye edilmesi,

• Küfrün psikolojisi ve ondan kurtulmanın çareleri,

• Şeytanın desiseleri ve ona aldananların dünyada, ölüm esnasında ve âhirette karşılaşacakları korkunç manzaralar,

• Allah'ın lutuf, nimet ve cezasının, kulların kendilerini değiştirme ve iyileştirme çabalarıyla irtibatı,

• Maddî ve mânevî değerleri koruyabilmek ve meşrû savunmayı gerçekleştirebilmek için gerekli olan bütün savaş hazırlıklarının yapılması,

• Gerçek imanın müslümana kazandıracağı izzet ve kuvvet, bununla beraber mü'minler arasındaki birlik, beraberlik ve dayanışmanın oluşması, kuvvetlenmesi ve devam etmesi için gereken şartlar ve bunların hakkiyle îfâ edilmesi.

Aranızı Düzeltin

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَنْفَالِۜ قُلِ الْاَنْفَالُ لِلّٰهِ وَالرَّسُولِۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَصْلِحُوا
ذَاتَ بَيْنِكُمْۖ وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُٓ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Rasûlüm! Sana ganimetlerden soruyorlar. De ki: "Ganimetler Allah'a ve Rasûlü'ne aittir. Öyleyse gerçekten mü'min iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, aranızda anlaşmazlığa yol açan hususları düzeltin, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin!"

اَلْاَنْفَالُ (enfâl), "nefel" kelimesinin çoğuludur. "Nefel", aslın üzerine ziyâde olan şey demektir. Namaz, oruç ve zekâtta farz olan miktarın üzerine ilâve edilen kısma "nâfile" dendiği gibi, savaşta da asıl karşılık olan âhiret mükâfatı üzerine ziyâde dünyevî bir menfaat olan ganimete de bu mânada "nefel" denmiştir.

Ganimetler önceki ümmetlere helâl değildi. Allah Teâlâ, bunu ilk defa Peygamberimiz'e ve ümmetine helâl kıldı. Müslümanlar ilk olarak Bedir savaşı sonrasında ganimet elde ettiler. Ancak ganimetlerin bölüşülmesiyle ilgili aralarında bir kısım tartışmalar yaşandı. Sonunda gelip bunun hükmünü Peygamber Efendimiz'e sordular. Âyetin de inişine sebep olan bu tartışmalardan biri şöyle vuku bulmuştur:

Bedir günü Sa'd b. Ebî Vakkâs ve ensârdan birisi ganimet toplamaya çıkmışlardı. Yerde atılmış durumda bir kılıç gördüler ve ikisi birden onu almak için koştular. Sa'd: "O benimdir, onu ben alacağım" dedi. Ensârdan olan kişi de: "Hayır, o benimdir, Allah'ın Rasûlü'ne gidip onun hükmünü soruncaya kadar bu kılıcı sana teslim etmeyeceğim" dedi. Gelip Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e sordular da Allah'ın Rasûlü: *"Ey Sa'd, bu kılıç ne senin ne de onundur. Fakat o, benimdir"* buyurdu. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,* IX, 162)

Ganimetlerin taksimiyle alakalı hükümleri açıklayan bilgiler, bu sûrenin 41. âyetinde gelecektir. Dolayısıyla burada verilen cevapta hâdisenin daha çok ahlâkî cephesine ehemmiyet verilmiş ve mü'minler dünya menfaatine karşı ikaz edilerek, İslâm kardeşliğinin her şeyden daha kıymetli olduğuna işaret edilmiştir.

Buna göre mü'minlere yaraşan, imanlarının bir gereği olarak, Allah'tan korkmak, O'nun gazabını çekecek davranışlardan sakınmak, aralarını ıslah

etmek, basit menfaatler peşinde koşarak kardeşlik hukukunu ihlal etmemek, her durumda Allah ve Rasûlü'nün emrine itaat etmektir. Vasıfları aşağıdaki âyetlerde sayılan kâmil bir mü'min olmanın cehd ve gayreti içinde olmaktır:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ
اٰيَاتُهُ زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿٢﴾ اَلَّذِينَ يُقِيمُونَ
الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ﴿٣﴾ أُولٰئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا
لَهُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَمَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٤﴾

2. Gerçek mü'minler ancak o kimselerdir ki, yanlarında Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir, kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman bu onların imanını artırır ve bütün işlerinde sadece Rablerine dayanıp güvenirler.

3. Onlar namazlarını dosdoğru kılarlar, kendilerine verdiğimiz nimetlerden Allah yolunda harcarlar.

4. İşte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için Rableri yanında yüksek dereceler, bağışlanma, güzel ve tükenmez bir rızık vardır.

Bu âyetlerde bahsedilenler, imanlarını kemâle erdirmiş mü'minlerdir. Onların belli başlı vasıfları sayılmakta ve bunların karşılığında onlara verilecek mükâfatlar bildirilmektedir:

• Allah anıldığı zaman O'nun azametini, kudret ve kuvvetinin büyüklüğünü düşünerek onların yürekleri titrer, ürperir. Allah zikrini duyar duymaz kalpleri harekete geçer, hisleri coşar ve heyecanları artar.

Zira onların kalplerinde Allah muhabbeti ve korkusu her şeyden daha fazla yerleşip kök salmıştır. Sahip oldukları imanın nûru, onları nefsin kir ve karanlıklarından temizleyerek kalplerine letâfet kazandırmıştır. Böylece bu kalpler, kasvet ve katılıktan kurtularak Allah'ı zikre yumuşamışlardır. Âyetin bu kısmı Allah'ı zikrin mü'min kalbe başlangıçta yaptığı tesiri; **"Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah'ı hatırlayıp anmakla doygunluk ve huzura erer"** (Ra'd 13/28) âyeti ise zikirle gelinen nihâî itminân ve huzur halini beyân eder. Nitekim Hz. Ebûbekir (r.a.)'ın yaptığı şu tespit bu açıdan pek mânidardır: İslâm'a henüz yeni girmiş bir grup insan geldi. Kur'ân-ı Kerîm tilâvetini duyduklarında ağlıyor ve ah, vah ediyorlardı. Hz. Ebûbekir onlara: "Biz de İslâm'a ilk girdiğimizde böyle idik, sonra kalplerimiz katılaştı" demiştir. O, bu sözüyle, huzur ve itminân hâlinin son mertebesinde olduğuna işaret etmektedir.

• Kendilerine Allah'ın âyetleri okunduğu zaman onların imanlarını artırır. İnen

her sûre, her âyet yeni mevzulardan bahsedip yeni delililer getirdiğinden, onlara inanan mü'minlerin de imanlarını artırmaktadır.

• Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler. İşlerini sadece O'na havale eder, yalnızca O'ndan korkar ve yalnızca O'ndan yardım beklerler. Gönüllerini fânî olan mal, evlat, makam ve şöhrete değil bâkî olan Allah'a bağlarlar. O'nun dilediğinin vukua geldiğini, dilemediğinin ise olma ihtimalinin bulunmadığını çok iyi bilirler.

• Diğer taraftan onlar, iman nûruyla Hakk'ın cemâl ve celâl tecellilerini müşâhede ettiklerinden, O'nu müşâhedenin engin deryasına dalar, Hak'tan başkasını görmeye ve onunla meşgul olmaya fırsat bulamazlar. Bütün varlıkları Allah Teâlâ'nın celâl tecellileri altında yokluğa mahkum olarak gördüklerinden, tevekkül ve güven duygularını başka bir şeye değil sadece Rablerine tahsis ederler.

• Onlar iç ve dış temizliği, farzları, vacipleri, sünnetleri ve edepleriyle namazı dosdoğru kılarlar.

• Onlar, Allah'ın kendilerine ikram buyurduğu maddî mânevî imkânlardan, muhtaç olanlara yardımda bulunurlar.

Bu vasıflara sahip kişiler gerçek mü'minler olup onlara âhirette şu mükâfatların verileceği müjdelenmektedir:

• Mü'minlere, amellerine göre cennette yüksek dereceler verilecek ve Allah'a yakınlıkları artırılacaktır.

Bununla ilgili olarak Allah Rasûlü (s.a.v.) bir defasında:

"Cennet ehli, üstlerinde bulunan kö klerde ya ayanları, aralarında bulunan derece farkı sebebiyle, sizin gökyüzünün doğu veya batı ufkunda kayan parlak bir yıldızı gördüğünüz gibi görürler" buyurmuşlardı. Ashâb-ı kirâm:

"- Bunlar herhalde peygamberlerin makamlarıdır; onlardan başkası buraya erişemez, değil mi?" diye sorduklarında, Peygamberimiz:

"- Hayır! Nefsim kudret elinde bulunan Allah'a yemin olsun ki, bunlar, Allah'a inanan ve peygamberleri tasdik eden kimselerdir" buyurdu. (Buhârî, Bed'u'l-Halk 8; Müslim, Cennet 10, 11)

• Onların günahları bağışlanacaktır; Allah'ın sonsuz af ve mağfireti sayesinde her türlü hata ve kusurlardan arınacak, tertemiz hale geleceklerdir.

• Onlara, cömertçe ikram edilen, bitmek tükenmek bilmeyen, hesap korkusu olmayan bol, değerli ve kaliteli rızıklar ihsân edilecektir.

Unutulmamalıdır ki, anlatılan bu güzel vasıflara sahip olup, müjdelenen bu mükâfatlara erişebilmek çok da kolay değildir. Bunun bir bedeli vardır:

كَمَآ اَخْرَجَكَ رَبُّكَ مِنْ بَيْتِكَ بِالْحَقِّۖ وَاِنَّ فَرِيقًا مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

لَكَارِهُونَۙ ﴿٥﴾ يُجَادِلُونَكَ فِي الْحَقِّ بَعْدَ مَا تَبَيَّنَ كَاَنَّمَا يُسَاقُونَ اِلَى الْمَوْتِ وَهُمْ يَنْظُرُونَۜ ﴿٦﴾ وَاِذْ يَعِدُكُمُ اللّٰهُ اِحْدَى الطَّٓائِفَتَيْنِ اَنَّهَا لَكُمْ وَتَوَدُّونَ اَنَّ غَيْرَ ذَاتِ الشَّوْكَةِ تَكُونُ لَكُمْ وَيُرِيدُ اللّٰهُ اَنْ يُحِقَّ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِه۪ وَيَقْطَعَ دَابِرَ الْكَافِر۪ينَۙ ﴿٧﴾ لِيُحِقَّ الْحَقَّ وَيُبْطِلَ الْبَاطِلَ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَۚ ﴿٨﴾

5. Hani Rabbin seni, gerçekleşmesini çoktan irade buyurmuş olduğu Hak dâva uğrunda savaşmak üzere evinden çıkarmıştı. Bununla birlikte mü'minlerden bir kısmı düşmanla karşılaşmaktan kesinlikle hoşlanmıyordu.

6. Gerçek apaçık ortaya çıktıktan sonra onlar, sanki göz göre göre ölüme sürükleniyorlarmış gibi, hâlâ savaş konusunda seninle münâkaşa edip duruyorlardı.

7. O zaman Allah size o iki gruptan; kervan veya yaklaşmakta olan müşrik ordusundan birinin mutlaka sizin olacağını va'dediyordu. Siz ise bunlardan kuvveti ve silahı olmayanın elinize düşmesini arzuluyordunuz. Oysa Allah, bu emir ve icraatlarıyla hakkı gerçekleştirip üstün kılmak ve kâfirlerin kökünü kesmek istiyordu.

8. Allah, inkârcı suçlular kahrından çatlasalar da hakkı gerçekleştirip üstün kılmak ve bâtılı ortadan kaldırmak için böyle yapıyordu.

Mü'minlerin savaştan sonra ganimet paylaşımındaki hoşnutsuzlukları, savaş öncesinde de söz konusu olmuştu. Şöyle ki:

Hicretin ikinci senesinde Kureyş'in büyük bir ticâret kervanı, Şam'ın Gazze pazarına gönderilmişti. Müşrikler, müslümanların hac yapmalarına mâni oldukları için, müslümanların da buna bir nevi misilleme olarak Mekkeli müşriklerin Şam ticâret yolunu kesmek isteyeceklerini biliyorlardı. Nitekim, bu sebeple Şam'dan korku içinde yola çıktılar. Ebû Süfyân, kervanda bulunan Damdam b. Amr'ı Tebük'ten çok acele olarak Mekke'ye gönderdi. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* II, 244) Kureyşliler alelacele hazırlandılar. Hazırlıklarını iki veya üç günde bitirdiler. Sefere bütün erkekler katıldı, katılamayanlar da yerlerine adam tutup gönderdi.

Müşriklerin sayısı dokuz yüz elli veya bin idi. Yüz veya iki yüzü atlı, yedi yüzü deveiydi. Çoğu zırhlıydı. Kureyş'in bütün önde gelenleri orduya katılıp gelmişlerdi. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 31-39; Buhârî, Menâkıb 25)

Hicretin ikinci yılı, Ramazan ayının on ikisinde Allah Rasûlü (s.a.v.), Abdullah b. Ümmi Mektûm'u namazları kıldırmak üzere Medine'de vekil bırakarak 313 kişilik ordusuyla şehirden çıktı. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 23-24; İbn Hişâm, *es-Sîre,* II, 250-251)

Ebû Süfyân, müslümanların Bedr'e yöneldiklerini anlayınca kervanın yönünü çevirdi. Bedr'i solunda bırakarak sahile doğru hızla ilerledi. Ticâret kervanını kurtardığında da Kureyş ordusuna adam gönderdi ve geri dönmelerini istedi. Fakat Ebû Cehil, Kureyş ordusunun geri dönmesine mâni oldu ve savaşı tercih etti.

Allah Rasûlü (s.a.v.), gelişen siyâsî seyri adım adım tâkip ettiğinden, artık kaçınılmaz bir ölüm-kalım savaşıyla karşı karşıya olduklarını anladı ve ashâb-ı güzîni toplayıp sordu:

"–Sizce kervanı tâkip etmek mi, yoksa Kurey ordusunu kar ılamak mı daha uygundur?"

İşte bu soru karşısında, âyetlerde de ifade buyrulduğu üzere bir kısım müslümanlar, savaşı hoş karşılamayarak: "Bizce düşmanı karşılamaktansa kervanı takip etmek daha iyi" dediler. Allah Rasûlü'nün mübârek yüzlerinde bir burukluk hâsıl oldu ve: *"Kervan geçip gitti, Ebû Cehil ise bize doğru geliyor"* buyurdu. Bunun üzerine sahâbe-i kirâm, Efendimiz'in tercihinin düşmanla vuruşmak olduğunu hemen anladılar. Muhâcirler adına Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer ayağa kalkıp Kureyş ordusunu karşılamaya hazır olduklarını söylediler.

Efendimiz (s.a.v.), Ensâr'ın da fikrini öğrenmek istedi. O zaman ensârdan Mikdâd b. Esved (r.a.) ayağa kalkarak şu konuşmayı yaptı:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler, yahudilerin Hz. Mûsâ'ya dediği gibi **«Haydi, sen ve Rabbin birlikte gidip savaşın!»** (Mâide 5/24) demeyiz. Bizler, sana Akabe'de verdiğimiz söze sâdık kalarak senin sağında, solunda, önünde ve ardında düşman ile sonuna kadar çarpışmaya her an hazırız!.." (Buhârî, Meğâzî 4; Tefsir 5/4)

Hz. Mikdâd'ın ardından Sa'd bin Muâz (r.a.) ayağa kalktı:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Bizler sana inandık. Getirdiğin Kur'an'ın hak olduğuna şehâdet ettik. Nasıl dilersen öyle yap! Şayet denize dalsan, bizler de seninle beraber dalarız. Ensârdan bir tek kişi bile geri dönmez!"

Bu sadâkat ve teslîmiyet dolu sözler üzerine Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.)'in mübârek sîmaları tebessümle doldu, hayır dua ederek şöyle buyurdu:

"–Öyleyse, haydi Allah'ın bereketiyle yürüyün! Size müjdeler olsun ki Allah iki gruptan birinin sizin olacağını va'detti. Vallahi ben, sanki Kurey lilerin sava meydanında yıkılacakları yerleri görüyor gibiyim..." (Müslim, Cihâd 83; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* I, 48-49;

İbn Hişâm, *es-Sîre,* II, 253-254)

7. âyette de işaret edildiği üzere va‘dedilen bu iki gruptan biri Kureyş’in bizzat kendisi, yani onların mağlûb edilip esir alınması, diğeri de Kureyş’in Şam’dan gelen büyük kervanıdır. Fakat Cenâb-ı Hak, müslümanların kâfirlerle savaşmasını, böylece kâfirlerin kökünün kesilmesini, hakkın gâlip gelip bâtılın yok olup gitmesini istiyordu. Zâten Allah’ın yardımıyla netice de öyle tahakkuk etti:

إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَابَ لَكُمْ أَنِّي مُمِدُّكُمْ بِأَلْفٍ مِنَ الْمَلٰٓئِكَةِ مُرْدِفِينَ ﴿٩﴾ وَمَا جَعَلَهُ اللّٰهُ إِلَّا بُشْرٰى وَلِتَطْمَئِنَّ بِهِ قُلُوبُكُمْ ۚ وَمَا النَّصْرُ إِلَّا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۜ إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ۚ ﴿١٠﴾

9. Siz o demde Rabbinize dua edip yardım istiyordunuz. O da: “Birbiri ardından gelecek bin melekle size yardım edeceğim” diyerek duanızı kabul etmişti.

10. Allah, sadece kazanacağınız zafere bir müjde olsun ve o sayede bütün endişeleriniz silinip kalpleriniz huzura ersin diye sizi meleklerle destekledi. Yoksa yardım ve zafer ancak Allah tarafındandır. Şüphesiz ki Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü sağlam ve hikmetli olandır.

Âyetlerin iniş sebebi şöyledir:

Bedir günü Rasûlullah (s.a.v.) müşriklere baktı; onlar bin kişiydiler, ashâbı ise üçyüz on küsür kişiden ibaretti. Bunun üzerine kıbleye döndü, ellerini yukarı kaldırdı ve Rabbine şöyle dua etmeye başladı:

“Rabbim! Bana olan va‘dini yerine getir. Rabbim, bana va‘dettiğini ver. Rabbim, bu küçücük müslüman topluluğu helâk olursa yeryüzünde sana ibâdet eden hiç kimse kalmayacak!”

Ellerini göğe uzatmış, kıbleye dönmüş halde o kadar dua etti ki ridâsı omuzlarından düştü. O sırada Ebûbekir (r.a.) yanına geldi, ridâsını aldı, omuzlarına koydu, onu kucakladı ve:

“Ey Allah’ın Rasûlü! Anam babam sana feda olsun! Rabbine niyâzın, yakarman artık yeter. Hiç şüphen olmasın, O sana va‘dini mutlaka yerine getirecektir” dedi ve bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeleri indirdi. (Tirmizî, Tefsir 8, 3/3081; Müslim, Cihâd 58; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 30)

İlâhî yardımlar, gözleri saran tatlı bir uyku ve ruhları serinleten güzel bir yağmur hâlinde inmeye başladı:

إِذْ يُغَشِّيكُمُ النُّعَاسَ أَمَنَةً مِنْهُ وَيُنَزِّلُ عَلَيْكُمْ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً لِيُطَهِّرَكُمْ بِهِ وَيُذْهِبَ عَنْكُمْ رِجْزَ الشَّيْطَانِ وَلِيَرْبِطَ عَلَى قُلُوبِكُمْ وَيُثَبِّتَ بِهِ الْأَقْدَامَ ﴿١١﴾

11. En kritik anda Allah, bütün endişelerinizi unutturacak bir emniyet sebebi olarak sizi hafif ve tatlı bir uykuya daldırıyordu. Sizi maddeten ve mânen temizlemek, şeytanın içinize attığı bütün kötü duyguları gidermek, kalplerinizi kuvvetlendirmek ve ayaklarınızın yere sağlam basmasını sağlamak için üzerinize gökten su indiriyordu.

Müslümanların Bedir'deki karargâhları kumluktu, bu sebeple kolaylıkla yürünemiyordu. Ayrıca mevcut su azaldığından, su sıkıntısı da baş göstermişti. Abdest ve gusül için yeterli su bulmakta güçlük çekiliyordu. Şeytan da gerek bu sıkıntılarla gerekse müşriklerin çok ve kuvvetli olması ile mü'min yüreklere korku salmaya çalışıyordu. O gece Allah Teâlâ yağmur yağdırdı. Vâdiden seller aktı. Müslümanlar kaplarını doldurdular, abdest aldılar, guslettiler ve hayvanlarını suladılar. Yağan yağmur, aynı zamanda tozları yatıştırdı ve zemini sağlamlaştırdı. Kureyş müşrikleri ise yağmur sebebiyle yerlerinden ayrılamadılar, hareketsiz kaldılar. Ayrıca Allah Teâlâ müslümanlara sükûnet verici, dinlendirici bir uyku hâli bahşetti. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IX, 256 vd.)

Âyet-i kerîmede o gece yağmurun yağdırılmasının dört hikmetinden bahsedilir:

• Müslümanların kirlerini temizlemelerini, hadesten ve necâsetten tahâret almalarını sağlamak; böylece gönüllerini huzura kavuşturmak.

• Kalplerine arız olan şeytanî vesvese ve düşünceleri temizlemek. Düşman ordusu, Bedir suyunu tuttuklarından, şeytan müslümanları susuzluktan kırılmakla korkutuyordu. Eğer doğru yol üzere bulunsalardı böyle bir sıkıntıya maruz kalmayacaklarını fitliyordu.

• Yağmur vesilesiyle, Allah'ın kendilerine olan yardımının devam ettiğini görerek mü'minlerin kalplerinin kuvvet bulması; Allah'a olan tevekkül ve teslimiyetlerinin artması ve birbirlerine olan bağlarının da kuvvetlenmesi.

• Yağmurun kumları ıslatıp pekiştirmesi sebebiyle ayakların kumlara batmamasını, gömülüp kaymamasını sağlamak. Böylece düşman karşısında da sapasağlam durmalarına yardımcı olmak.

İlâhî yardımın bir diğer şekli, meleklerin yardıma inmesi ve kâfirlerin kalplerine korku salması şeklinde tecelli ediyordu:

إِذْ يُوحِي رَبُّكَ إِلَى الْمَلٰٓئِكَةِ أَنِّي مَعَكُمْ فَثَبِّتُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا ۜ سَاُلْقِي

فِى قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ فَاضْرِبُوا فَوْقَ الْاَعْنَاقِ وَاضْرِبُوا
مِنْهُمْ كُلَّ بَنَانٍۜ ﴿١٢﴾ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ شَٓاقُّوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُۚ وَمَنْ
يُشَاقِقِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿١٣﴾ ذٰلِكُمْ فَذُوقُوهُ
وَاَنَّ لِلْكَافِرِينَ عَذَابَ النَّارِ ﴿١٤﴾

12. Rabbin bir taraftan da meleklere şunları vahyediyordu: "Ben elbette sizinle beraberim; siz de mü'minlerin sarsılmamalarını sağlayın! Ben kâfirlerin yüreğine korku salacağım, siz de onların boyunlarının üzerine vurun; onların yay ve kılıç tutan bütün parmak uçlarını doğrayın!"

13. Bu ceza, onların Allah ve Rasûlü'ne baş kaldırmaları sebebiyledir. Kim Allah ve Rasûlü'ne baş kaldırırsa şunu bilsin ki, Allah'ın cezalandırması çok şiddetlidir.

14. İşte zâlimlerin dünyadaki cezası budur. Ey müşrikler, şimdilik tadın onu bakalım! Kâfirler için bir de cehennem azâbı olduğunu unutmayın!

Allah Teâlâ'nın kâfirlerin kalplerine korku salması, müslümanlara olan en büyük mânevî destektir. Buna göre savaşın en önemli hedeflerinden biri, düşmanı korkutmak, moralini bozmak ve gözünü yıldırmaktır.

Meleklere verilen "Vurun!" emri, onların Bedir de fiilî olarak savaşa katıldıklarını haber verir. Bununla alakalı sahih rivayetlerden bazıları şöyledir:

Rasûlullah (s.a.v.) Bedir günü:

"İ te Cebrâil! Atının ba ından tutmu , üzerinde de sava teçhizâtıyla yardımınıza gelmi durumda!" buyurdular. (Buhârî, Meğâzî 11)

Huvaytıb b. Abdüluzza der ki:

"Ben Bedir'de müşriklerle birlikte bulunmuş, ibret verici şeyler müşâhede etmiş ve melekleri görmüştüm. Onlar gökle yer arasında Kureyşlileri öldürüyor, esir ediyorlardı. O zaman kendi kendime: «Peygamber olduğu söylenen bu zat, muhakkak Allah tarafından korunuyor!» dedim. Gördüğüm şeylerden hiç kimseye bahsetmedim." (Hâkim, *el-Müstedrek,* III, 562/6084)

Ebû Dâvûd el-Mâzinî de şöyle der:

"Bedir gününde, müşriklerden bir adamı vurup öldüreyim diye tâkip ettim. Kılıcım daha ona dokunmadan başının yere düştüğünü gördüm! Anladım ki onu benden başkası, yani bir melek öldürdü!" (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 450)

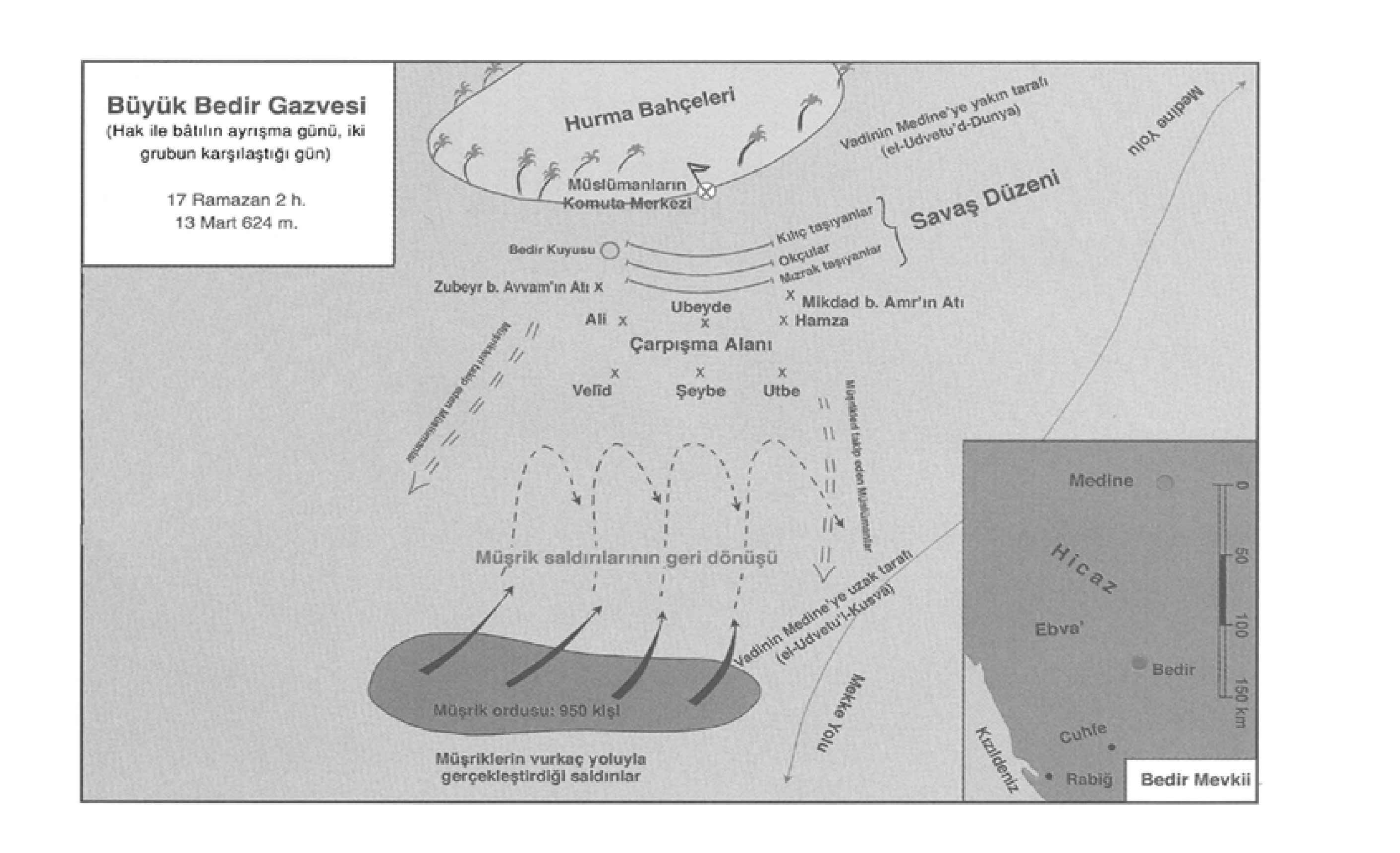
Kâfirlerin böyle bir cezaya uğramaları; Allah ve Rasûlü'ne karşı çıkmaları, onlarla savaşa cüret etmeleridir. Fakat bu, sadece dünyadaki cezalarıdır. Âhirette ise cehenneme gireceklerdir.

O halde mü'minler, göremedikleri âlemde cereyan eden bu ilâhî gerçeklerin farkında olarak korkmadan ve geri kaçmadan savaşa devam etmelidirler:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَق۪يتُمُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا زَحْفًا فَلَا تُوَلُّوهُمُ الْاَدْبَارَۚ ﴿١٥﴾ وَمَنْ يُوَلِّهِمْ يَوْمَئِذٍ دُبُرَهُٓ اِلَّا مُتَحَرِّفًا لِقِتَالٍ اَوْ مُتَحَيِّزًا اِلٰى فِئَةٍ فَقَدْ بَٓاءَ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُۜ وَبِئْسَ الْمَص۪يرُ ﴿١٦﴾

15. Ey mü'minler! Ordular hâlinde kâfirlerle savaşmak üzere karşılaştığınız zaman sakın onlara arkanızı dönüp kaçmayın!

16. Tekrar savaşmak için bir tarafa çekilme veya başka bir birliğe katılma gibi taktik gereği maksatlar dışında her kim o günde düşmana arkasını dönüp kaçarsa, hiç şüphesiz Allah'ın çok şiddetli bir cezasını üzerine çekmiş olur. Onun nihâî varacağı yer cehennemdir. Cehennem ise ne kötü bir varış yeridir!

Büyük Bedir Gazvesi
(Hak ile bâtılın ayrışma günü, iki grubun karşılaştığı gün)
17 Ramazan 2 h.
13 Mart 624 m.
Hurma Bahçeleri
Vadinin Medine'ye yakın tarafı (el-Udvetu'd-Dunya)
Medine Yolu
Müslümanların Komuta Merkezi
Savaş Düzeni
Kılıç taşıyanlar
Okçular
Mızrak taşıyanlar
Bedir Kuyusu
Zubeyr b. Avvam'ın Atı
Mikdad b. Amr'ın Atı
Ali
Ubeyde
Hamza
Çarpışma Alanı
Velîd
Şeybe
Utbe
Müşrikleri takip eden Müslümanlar
Müşrikleri takip eden Müslümanlar
Müşrik saldırılarının geri dönüşü
Vadinin Medine'ye uzak tarafı (el-Udvetu'l-Kusvâ)
Mekke Yolu
Müşrik ordusu: 950 kişi
Müşriklerin vurkaç yoluyla gerçekleştirdiği saldırılar
Medine
Hicaz
Ebva'
Bedir
Cuhfe
Rabiğ
Kızıldeniz
0
50
100
150 km
Bedir Mevkii

Savaşta düşman korkusuyla dönüp kaçmak büyük günahlardan biridir. Rasûlullah (s.a.v.):

ş *“–İnsanı helâke sürükleyen yedi eyden sakınınız”* buyurmuştu. Sahâbîler:

“–Ey Allah’ın Rasûlü, onlar nelerdir?” diye sordular. Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.) şöyle cevap verdi:

“–Allah’a irk ko mak, sihir ve büyü yapmak, dinî bir ceza ile kanunlara göre öldürülen müstesna Allah’ın öldürülmesini haram kıldığı bir insanı katletmek, faiz yemek, yetim malı şemek, dü mana hücşum sırasında sava tan kaçmak, hiçbir eyden haberi olmayan iffetli müslüman kadınlara zinâ isnad etmek.” (Buhârî, Vesâyâ 23; Hudûd 44; Müslim, İman 145)

Savaştan kaçmak, aynı zamanda müslüman için bir ardır. Bu sebeple âyette “arkanızı dönmeyin” buyrulmuştur. Bu ifade savaştan kaçmayı kötülemekte ve düşman karşısında bozguna uğramanın ne kadar âdi bir davranış olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu, sadece utanç vermekle kalmayıp, sahibini Allah’ın gazabına uğratan ve neticede onu cehenneme mahkum eden pek çirkin bir davranıştır.

Ancak şu iki durumda düşman karşısından ayrılmak mümkündür:

Taktik icabı, yeniden dönüp çarpışmak; düşmanı yanıltıp daha iyi vurmak,

Başka bir müslüman birliğe katılıp orada mevzilenmek.

Müslüman, Allah yolunda bütün gücüyle savaşmalı fakat elde ettiği başarıyı kendinden değil Rabbinden bilmelidir. Bu hususta mü’minleri ikaz sadedinde buyruluyor ki:

فَلَمْ تَقْتُلُوهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ قَتَلَهُمْ وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰى
وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَٓاءً حَسَنًا اِنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ﴿١٧﴾ ذٰلِكُمْ
وَاَنَّ اللّٰهَ مُوهِنُ كَيْدِ الْكَافِرِينَ ﴿١٨﴾

17. Onları savaşta siz kendi kuvvetinizle öldürmediniz; onları Allah öldürdü. Rasûlüm! Düşmana bir avuç toprak attığın zaman da sen atmadın; Allah attı. Allah, mü’minleri böylece neticesi güzel bitecek bir imtihana tâbi tuttu. Şüphesiz ki Allah, hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

18. İşte Allah, mü’min olduğunuz için size böyle davranıyor. Hiç şüphesiz Allah, kâfirlerin tuzak ve tedbirlerini işlemez hale getirir.

Bu âyetlerin iniş sebebiyle alakalı rivayetlerin iki tanesi şöyledir:

Allah Rasûlü (s.a.v.) Bedir savaşı günü eline bir avuç kum alıp müşriklere doğru attı ve: *“Yüzler çirkinle sin!”* buyurdu. Atılan kum taneleri orada bulunan bütün müşriklerin gözlerine doldu. Nitekim müşriklerden hâdiseyi bizzat

yaşayan Hakîm b. Hizâm şöyle anlatıyor: “Bedir günü gökten yere doğru gelen bir ses işittik. Sanki bir taşa çarpan kum sesiydi. Meğer Allah Rasûlü o kumu atmış ve biz bozguna uğramıştık. İşte **“Düşmana bir avuç toprak attığın zaman da sen atmadın; Allah attı”** (Enfâl 8/17) âyeti bundan bahseder. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 237)

Bedir savaşı dönüşü ashâb-ı kirâm, bu savaşta yaptıklarını anlatıp: “Ben filân filânı öldürdüm, ben şöyle şöyle yaptım” gibi konuşmalarla birbirlerine karşı övünmeye başladılar. Bu sebeple, öldürenin de, her şeyi takdir edenin de Allah Teâlâ olduğunu, kulun ise bu işlere yalnız kastı ve kesbi ile katıldığını bildirmek üzere bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, VII, 384)

Bedir savaşında tecellî eden zafer, ganimet ve Hakk’ın delillerini görmek gibi durumlar, Allah Teâlâ’nın mü’minlere husûsî ikramları olmuştur. Âdetâ savaşın bütün ilâhî planları, mü’minleri en külfetsiz yoldan zafere eriştirmek, kâfirlerin tuzaklarını zayıflatıp, hilelerini boşa çıkarmak üzere yapılmıştır. Bu sebeple müşriklere hitâben buyuluyor ki:

إِنْ تَسْتَفْتِحُوا فَقَدْ جَاءَكُمُ الْفَتْحُ ۚ وَإِنْ تَنْتَهُوا فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَإِنْ
تَعُودُوا نَعُدْ ۚ وَلَنْ تُغْنِيَ عَنْكُمْ فِئَتُكُمْ شَيْئًا وَلَوْ كَثُرَتْ ۙ وَأَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُؤْمِنِينَ ۚ ﴿١٩﴾

19. Ey müşrikler! Siz zafer mi umuyordunuz; işte zaferi (!) gördünüz! Eğer küfürden ve Peygamber’e düşmanlıktan vazgeçerseniz, bu sizin için daha hayırlı olur. Yok, yeniden savaşmaya ve düşmanlığa kalkışırsanız, biz mü’minlere yine yardım ederiz. Bilin ki, sayıca ne kadar çok olursanız olun, büyük bir topluluk hâlinde bulunmanızın size vereceği hiçbir fayda yoktur. Çünkü Allah, mü’minlerle beraberdir.

Burada müşriklere alayvari bir hitapta bulunulur. Çünkü onlar kesin bir zafer elde etmek üzere Bedir’e gelmişlerdi. Gelirken de Kâbe’nin örtüsüne sarılıp: “Allahım, iki ordudan daha üstün olanına, iki topluluktan daha doğru yolda bulunanına, iki gruptan daha iyisine ve din bakımından daha faziletli olanına yardım et!” diye dua etmişlerdi. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* IX, 275) Zafer gerçekleşti; fakat hiç de onların istediği gibi olmadı. Savaş, müslümanların gâlibiyeti ile neticelendi. Bu vesileyle müşriklere, başlarına gelen musibetten ders alıp, Allah ve Rasûlü ile savaşmaktan vazgeçmeleri, bunun kendileri için daha hayırlı olacağı tavsiye edilir. Bu tavsiyeyi tutmadıkları takdirde başlarına gelecekler şöyle ihtar edilir:

• Tekrar saldırdıkları takdirde Allah mü’minlere yine yardım edecek ve kâfirler yine mağlup olacaklar.

• Sayıca ne kadar çok ve ne kadar zengin olurlarsa olsunlar toplulukları kendilerine bir fayda sağlamayacak.

• Her durumda Allah, mü'minlerin yanında, kâfirlerin karşısında yer alacaktır.

Ancak mü'minler de Allah'ın kendileriyle beraber oluşunu kayıtsız şartsız sanmamalı, bu beraberliğin devamı için gelen âyetlerde beyân buyrulan tâlimatlara sımsıkı sarılmalıdırlar:

Allah ve Rasûlü’ne İtaat Edin

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اَط۪يعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَوَلَّوْا عَنْهُ وَاَنْتُمْ تَسْمَعُونَۚ ﴿٢٠﴾
وَلَا تَكُونُوا كَالَّذ۪ينَ قَالُوا سَمِعْنَا وَهُمْ لَا يَسْمَعُونَ ﴿٢١﴾

20. Ey iman edenler! Allah’a ve Rasûlü’ne itaat edin. Söylediklerini işitip durduğunuz halde ondan yüz çevirmeyin!

21. Bir de kulaklarından kalplerine hiçbir şey girmediği halde, “İşittik!” diyen kimseler gibi olmayın!

İşitmedikleri halde “İşittik!” diyenler, Allah ve Rasûlü’ne iman ve itaat kastiyle kulak vermeyen, dinleseler de bozuk niyetlerle dinleyen, işittikleri şeyler üzerinde akl-i selîm ile düşünmeyen yahudiler, münafıklar veya müşriklerdir. Böyleleri hiç işitmemiş ve haktan yüz çevirmiş kimse konumundadır.

Buna göre “işittik ve itaat ettik” diyen mü’minler, bu sözlerinin gereği neyse onu yerine getirmelidirler. Eğer emirleri yerine getirmede kusurlu davranıp bunları edâ etmez, buna karşılık bir kısım yasakları yapmaya da yönelirse, buna “işitme ve itaat etme” denmez. Böyle biri ancak, iman ettiğini söylediği halde içten içe küfrünü gizleyen münafıktan başkası olamaz. Bu gibilerin gerçek durumlarını ve iç dünyalarını haber vermek üzere buyruluyor ki:

اِنَّ شَرَّ الدَّوَٓابِّ عِنْدَ اللّٰهِ الصُّمُّ الْبُكْمُ الَّذ۪ينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿٢٢﴾
وَلَوْ عَلِمَ اللّٰهُ ف۪يهِمْ خَيْرًا لَاَسْمَعَهُمْۜ وَلَوْ اَسْمَعَهُمْ لَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٢٣﴾

22. Şüphesiz ki, Allah katında canlıların en şerlisi, ilâhî gerçekleri düşünüp anlamayan o sağırlar ve dilsizlerdir.

23. Eğer Allah onlarda bir hayır olduğunu bilseydi, elbette onlara duyururdu. Fakat duyuracak bile olsa, onlar yine haktan yüz çevirir, dönüp giderler.

Hayvanlar insanlara göre daha düşük seviyede bulunan canlılardır. Fakat insanlar arasından, Allah’ın kendilerine ihsân ettiği hakikati akletme, kavrama, onu işitip söyleme gibi melekelerini dumura uğratıp çalıştıramayanlar, hayvanlardan daha aşağı seviyeye düşerler. (bk. A‘râf 7/179; Tîn 95/5) Bunlar, kendilerinde hayır olarak hiçbir şey bulunmayan, bütünüyle şerli kimselerdir. Nitekim âyet-i kerîmede: **“Allah katında canlı varlıkların en şerlisi, inkâra saplanıp da bir türlü iman etmeyen o nankör ve inatçı kâfirlerdir”** (Enfâl

9/55) buyrulur.

Bu bakımdan mü'minlerin, Allah ve Rasûlü'ne gerçek itaatin nasıl olması gerektiğini gösterme vazîfeleri vardır:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا اسْتَج۪يبُوا لِلّٰهِ وَلِلرَّسُولِ اِذَا دَعَاكُمْ لِمَا يُحْي۪يكُمْۚ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ يَحُولُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَقَلْبِه۪ وَاَنَّهُٓ اِلَيْهِ تُحْشَرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Ey iman edenler! Allah ve Rasûlü sizi, size hayat verecek şeylere çağırdığı zaman onlara uyun. Şunu bilin ki Allah kişiyle kalbinin arasına girer. Sonra hiç şüphesiz, hepiniz O'nun huzurunda toplanacaksınız.

Allah ve Rasûlü'nün dâvet ettiği hususlar, bizi ihyâ edecek, diriltecek ve bize hayat bahşedecek şeylerdir. Bunlar, bizi bitki ve hayvan seviyesinden çıkarıp insanlık seviyesine yükseltecek, Allah'a kullukla süslenmiş hür ve huzurlu bir hayata kavuşturacak, bu hedefe ulaştıracak ilim ve ameli tahsile yönlendirecek ve bize ebedî saâdeti bahşedecek hayatî kâidelerdir. İşte Peygamber insanlığa bu hayat prensiplerini öğretmek için gönderilmiştir.

Âyetin **"Allah kişiyle kalbinin arasına girer"** (Enfâl 8/24) kısmına şu mânalar verilmiştir:

• Bu ifade Allah'ın kula ne kadar yakın olduğunu temsîlî olarak anlatır. Buna göre Allah kulun kalbine kendisinden daha yakındır. Çünkü seninle başka bir şey arasında bulunan kişinin, o şeye senden daha yakın olduğu açıktır.

• Bu ifade, sahipleri gâfil olsa da Allah'ın kalplerin bütün gizliliklerine müttali olduğuna dikkat çeker. Nitekim Hz. Ali: "Allahım, hakkımda bildiklerine göre beni bağışla!" diye dua ederdi.

• Bu ifade, Allah'ın ölüm ve diğer âfetlerle kişi ile kalbi arasına girmeden önce kalplerin kötü duygulardan arındırılıp temizlenmesi için gayretli olmaya teşvik etmektedir. Sanki şöyle buyrulmaktadır: "Fırsat elden gitmeden gaybı bilen Allah tarafından gönderilmiş Peygamber'e icâbetle kalplerin tasfiyesine ve nefisleri kemâle erdirmeye çalışın. Çünkü Allah bir takım sebepler yaratır da bunlar yüzünden kul arzu ettiği gibi durumunu düzeltme konusunda kalbini yönlendirme imkânı bulamaz. Allah ve Rasûlüne icâbet edemeden ölür gider."

• Müslümanlar, Bedir günü düşmanların çokluğundan korkuya kapılmışlardı. Şanı yüce Allah, kişi ile kalbi arasına girdiğini ve bunu da onların korkularını güvenliğe değiştirmek suretiyle buna karşılık düşmanlarının güvenlik duygusunu da korkuya dönüştürmek suretiyle gerçekleştirdiğini onlara haber vermiştir.

• Şanı yüce Allah'ın, kulların kalplerine onlardan daha çok hâkim olduğunu ve

dilediği takdirde kendileri ile kalpleri arasına girerek, yine kendi dilemesi müstesna insanın hiçbir şey idrâk etmesine imkân vermeyeceğini haber vermektedir. Bu, insana açık bir ikazdır.

• Bu ifadeyle Allah’ın kulun kalbine sahip olup azmini kırması, niyet ve maksatlarını değiştirmesi ve ona düşüncelerini istediği şekilde yerine getirmesine imkân vermemesi şeklinde de anlaşılabilir. Buna göre Allah kulun saâdetini isterse onunla küfür arasına; şekâvetine hükmederse onunla iman arasına girebilir. Bu sebeple Rasûlullah (s.a.v.) dâimâ: “*Ey kalpleri ve basîretleri evirip çeviren Allahım, benim kalbimi dînin üzere sabit kıl*” diye dua ederdi. (Tirmizî, Kader 7)

Zira Allah’ın korumasından çıkan kulun, hem kendini hem de içinde yaşadığı toplumu zarara uğratacak bir fitneye düşmesinden korkulur:

شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢٥﴾ وَاتَّقُوا فِتْنَةً لَا تُصِيبَنَّ الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْكُمْ خَاصَّةً ۚ وَاعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ

25. Hem öyle bir fitneden sakının ki, geldiği zaman içinizden sadece zulmedenlere dokunmaz, herkesi kuşatır. Yine bilin ki Allah’ın cezalandırması çok şiddetlidir.

Fitne, toplumda dinî inancın zayıflaması; günahların yaygınlaşması; anarşi, kargaşa ve hukuksuzluğun hâkim olması ve Allah’a kulluk yapmanın neredeyse imkânsız hale gelmesidir. Yüce Allah mü’minlere, toplumda günahların işlenmesine ve yaygınlaşmasına engel olmalarını emretmektedir. Değilse onların hepsini kuşatacak bir azap göndereceği ikazında bulunur.

Zeynep bint-i Cahş (r.a.) Rasûlullah (s.a.v.)a: “Ey Allah’ın Rasûlü, sâlih kimseler aramızda bulunduğu halde helâk edilir miyiz?” diye sorunca Efendimiz: “*Evet, kötülük yaygınla acak olursa*” diye cevap vermiştir. (Buhârî, Fiten 4, 28; Müslim, Fiten 1-2)

Yine Efendimiz: “*İnsanlar, zâlimi görüp de onun elini zulümden engellemeyecek olurlarsa, aradan fazla zaman geçmeden, Allah onların hepsini kendi tarafından göndereceği bir azaba uğratır*” buyurmuştur. (Tirmizî, Fiten 8)

Fitnenin ve ona bağlı olarak vuku bulacak musibetin iyi-kötü herkesi kuşatmasını Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bir gemi misaliyle şöyle anlatır:

“Allah’ın çizdiği sınırları a mayarak orada duranlarla bu sınırları a ıp ihlâl edenler, bir gemiye binmek üzere kur‘a çeken topluluğa benzerler. Onlardan bir kısmı geminin üst katına, bir kısmı da alt katına yerle mi lerdi. Alt kattakiler su almak istediklerinde üst kattakilerin yanından geçiyorlardı. Alt katta oturanlar:

«–Hissemize dü en yerden bir delik açsak, üst katımızda oturanlara eziyet vermemi oluruz» dediler.

ayet üstte oturanlar, bu isteklerini yerine getirmek için alttakileri serbest bırakırlarsa, hepsi birlikte batar, helâk olurlar. Eğer ellerinden tutarak bunu önlerlerse, hem kendileri kurtulur, hem de diğerleri kurtulmu olur.” (Buhârî, Şirket 6; Şehâdât 30; Tirmizî, Fiten 12)

Bu hadis-i şerif, bazı kimselerin günahları yüzünden herkesin azaba uğrayabileceğini; iyiliği emredip kötülüğü yasaklamanın terk edilmesi durumunda da bir kısım musibetlerin gelebileceğini haber verir. Dolayısıyla bir bakıma gelebilecek musibetlerden korunmak, diğer yönden de geleceğe ümit ve güven içinde bakabilmek için şu ilâhî uyarıya kulak vermek gerekir:

وَاذْكُرُوا إِذْ أَنْتُمْ قَلِيلٌ مُسْتَضْعَفُونَ فِي الْأَرْضِ تَخَافُونَ أَنْ

يَتَخَطَّفَكُمُ النَّاسُ فَاٰوٰيكُمْ وَاَيَّدَكُمْ بِنَصْرِهِ وَرَزَقَكُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ ﴿٢٦﴾

26. Hatırlayın ki, bir zamanlar siz yeryüzünde zayıf ve hor görülen azınlık bir gruptunuz; insanların sizi her an yakalayıvermesinden korkuyordunuz da Allah size sığınacağınız bir yurt nasip etti, sizi bizzat yardımıyla destekleyip güçlendirdi ve sizi temiz ve hoş rızıklarla rızıklandırdı. Umulur ki şükredersiniz.

Müslümanlar önce:

• Azınlık idiler.

• Mekke müşrikleri tarafından zayıf görülüyor, horlanıyor ve eziyete uğruyorlardı.

• Kendilerine kin ve öfke ile bakan kimselerin saldırılarına karşı onları koruyacak kimse yoktu ve her an böyle yok olma korkusu içinde yaşıyorlardı.

Allah Teâlâ onlara şu ihsânlarda bulundu:

• Onları müşriklerin elinden kurtararak Medine’ye yerleştirdi, orada onlara emniyet ve asayiş verdi.

• İlâhî yardımıyla onları kuvvetlendirdi. Ensâr-ı kirâmı onlara yardımcı yaptı. Bedir’de melekleri yardıma göndererek onları muzaffer kıldı.

• Onlara temiz, hoş ve güzel rızıklar ikram etti, ganimetler ihsân etti. Onları ezilmiş, aşağılanmış bir durumdan böyle şanlı şerefli bir mevkiye getirdi. Bu nimetlerin devamı için şükretmek lâzımdır. Çünkü nimetler şükürle artar, nankörlükle elden gider.

Cüneyd (k.s.) der ki: “Yedi yaşında bir çocukken bir gün dayım Seriyyi Sakatî’nin yanındaydım. Yanında bir topluluk şükür hakkında konuşuyorlardı. Seriy bana: «Ey çocuk, şükür nedir?» diye sordu. Ben de: «Şükür, Allah’ın nimetiyle ona isyan etmemendir» dedim. Bunun üzerine: «Öyle anlaşılıyor ki

Allah’ın sana en büyük nimeti lisânın olacak» dedi. Onun bu sözünü hatırladıkça hâlâ ağlarım.”

Şu misâl, Allah’ın nimetlerine karşı derin bir şükür hissiyâtı içinde olmanın önemini ne güzel anlatır:

Târık b. Ziyâd’ın beş bin kişilik ordusu, doksan bin kişilik İspanya ordusunu perişan etti. Târık, kralın hazineleri üzerine ayağını koymuş, kendi kendine şöyle diyordu:

“Târık! Dün boynu tasmalı bir köle idin; gün geldi Allah seni hürriyetine kavuşturdu. Sonra bir kumandan oldun! Bugün, Endülüs’ü fethettin ve kralın sarayında bulunuyorsun. Şunu iyi bil ve hiçbir zaman unutma ki, yarın da Allah’ın huzûrunda olacaksın!”

Şu halde mü’minler, sahip oldukları maddî ve mânevî nimetlerin kıymetini bilip, bunlara hıyânetten uzak durmalıdırlar:

تَعْلَمُونَ ﴿٢٧﴾ يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا لَا تَخُونُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ وَتَخُونُٓوا اَمَانَاتِكُمْ وَاَنْتُمْ

27. Ey iman edenler! Allah’a ve Peygamber’e hâinlik etmeyin; yoksa bile bile size emânet edilen şeylere de hâinlik etmiş olursunuz.

Hıyânet; emânete riâyet etmemek, vazîfeyi tam olarak yerine getirmemek, haksızlık yapmak, bir şeyi kötü mânada saklayıp gizlemek gibi anlamlara gelir. Allah’a ve Rasûlü’ne hıyânet; Kur’ân-ı Kerîm’in hükümlerine ve Peygamberimiz (s.a.v.)’in sünnetine riâyet etmemek, saygısızlık yapmak, dînin emir ve yasaklarına sırf gösteriş için uymak, Allah ve Rasûlü aleyhinde düşmana gizli sırları vermek gibi durumlardır. Allah ve Rasûlü’ne hıyânet edenler, kendi aralarındaki emânetlere de hıyânet ederler. Artık birbirlerine olan güvenleri yok olur; mal, can, ırz ve namus emniyeti kalmaz. Âyet-i kerîmenin iniş sebebiyle ilgili rivayet bu durumu daha açık bir tarzda ortaya koymaktadır:

Rasûlullah (s.a.v.), Medine’deki yahudi kabilelerinden biri olan Kureyzaoğulları’nı yirmi bir gece süreyle kuşatma altına aldı. Onlar, kardeşleri Nadîroğulları gibi Şam taraflarında Ezreât ve Erîha’da oturan kardeşlerinin yanına gitmek üzere Rasûlullah ile anlaşmak istediler. Rasûlullah bu teklifi reddedip Sa‘d b. Muâz’ın haklarında vereceği karara göre hareket etmelerine müsaade edeceğini bildirdi. Onlar Sa‘d’in hakemliğini kabul etmeyip kendilerine Ebû Lübâbe b. Abdülmünzir’in gönderilmesini talep ettiler. Ebû Lübâbe’nin Kurayza oğullarıyla arası iyiydi. Çünkü çocukları ve malları onların elindeydi. Peygamberimiz Ebû Lübâbe’yi onlara gönderince onlar: “Ne dersin, Sa‘d’ın hükmüne râzı olalım mı?” diye sordular. O da Sa‘d’ın onlar hakkındaki kararının boyunları vurularak öldürülmeleri olduğuna işaret etmek üzere boğazını

gösterip onun hakemliğine râzı olmamalarını îmâ etti. Ebû Lübâbe der ki: “Henüz ayaklarımı yerinden kıpırdatmadan Allah ve Rasûlü’ne ihânet ettiğimi anladım.” Çünkü Rasûlullah (s.a.v.) onlardan Sa‘d’ın haklarında vereceği hükme râzı olmalarını istemiş, o ise onları bundan vazgeçirmişti. İşte bunun üzerine bu âyet nâzil oldu.

Ebû Lübâbe, kendisini mescidin direğine bağlayıp ölünceye ya da Allah tarafından affedilinceye kadar yiyip içmeyeceğine yemin etti. Yedi gün sonra bayılıp düştü. Sonra Allah tevbesini kabul etti. Kendisine tevbesinin kabul edildiği, artık bağlarını çözüp evine gidebileceği söylenince: “Hayır vallahi, Rasûlullah (s.a.v.) gelip bağlarımı çözmedikçe buradan ayrılmam” dedi. Bunun üzerine Rasûlullah (s.a.v.) gelip bağlarını çözdü. Ebû Lübâbe: “Tevbemin tamam olması için, böyle bir günaha giriftar olduğum kavmimin bulunduğu bu memleketi terk edeceğim ve malımın tamâmını tasadduk edeceğim” deyince Rasûlullah (s.a.v.): *“Malının üçte birini tasadduk etmen yeter”* buyurdu. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 238-239)

Görüldüğü üzere bu gibi durumlarda insanın ayaklarının kaymasına sebep olan en büyük tehlike mal ve evlattır. Bunun için buyruluyor ki:

وَاعْلَمُوا اَنَّمَا اَمْوَالُكُمْ وَاَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌۙ وَاَنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُ اَجْرٌ عَظِيمٌ ﴿٢٨﴾

28. İyi bilin ki, mallarınız ve evlatlarınız sizin için ancak birer imtihan sebebidir. Büyük mükâfatın ise yalnız Allah’ın yanında olduğunu unutmayın.

Önceki âyetin nüzûl sebebinde de temas edildiği gibi, bazan mal ve evlat endişesiyle insan bu nevi yanlışlara düşebilir. İşte âyet-i kerîme bu noktaya hususiyle dikkatleri çekmekte, müslümanları mal ve evlat fitnesine karşı uyanıklığa çağırmaktadır. (bk. Münafıkûn 63/9; Teğâbün 64/14)

“Fitne”, bazan “belâ” bazan da “imtihan” anlamında kullanılır. Birinciye göre âyet: “Mallarınız ve çocuklarınız, dünyada günah işlemek, bunun sonucu olarak âhirette de azaba maruz kalmak gibi bir belâya uğramanıza sebep olabilir. Dikkatli olun!” mesajını verir. İkinciye göre ise: “Mal ve çocuklar, Allah’ın kullarını imtihan ettiği malzemelerdir. Bunlar vasıtasıyle Allah, nefsinin arzularına uyanla Mevlâsının rızâsını tercih edeni birbirinden ayırır” mânası anlaşılır. Bu vesileyle kulluk imtihanında başarılı olabilmek için takvâya sarılmanın önemine dikkat çekmek üzere şöyle buyruluyor:

Takvâ Sahibi Olursanız...

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تَتَّقُوا اللّٰهَ يَجْعَلْ لَكُمْ فُرْقَانًا وَيُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّـَٔاتِكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْۜ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظ۪يمِ ﴿٢٩﴾

29. Ey iman edenler! Eğer Allah'a karşı gelmekten sakınırsanız size hakkı bâtıldan, doğruyu yanlıştan ayıracak şaşmaz bir ölçü verir, günahlarınızı örter ve sizi bağışlar. Çünkü Allah, pek büyük lutuf ve ihsân sahibidir.

Bu âyette takvânın, sahibine sağladığı üç mühim fayda haber verilir:

Birincisi; Allah, kendinden korkan, buyruklarına karşı gelmekten sakınan böyle kullarına hakkı bâtıldan, iyiyi kötüden, hayrı şerden ve doğruyu yanlıştan ayırabilecek şaşmaz bir ölçü ve derin bir anlayış kuvveti ihsân eder. Nitekim mânevîyat ve hâl sahibi kadınlardan Rabia b. İsmâil şöyle demektedir:

"Kul Allah'a ibâdet ederse, Cebbâr olan Allah da ona yaptığı hataları bilmeyi nasip eder. Dolayısıyla o kul yanlış hareketlerini düzeltmeye başlar. Halkı bırakır, kendi ayıplarıyla meşgul olur." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 217)

Câfer b. Sâdık, Ebû Hanife'ye şunu sormuştu:

"- Akıllı kimdir?"

"- İyilik ile kötülüğün arasını ayıran."

"- Hayvanlar da ikisinin arasını ayırabiliyorlar, kendilerini dövenle ot vereni birbirinden ayırt edebiliyorlar."

"- Şu hâlde sana göre akıllı kimdir?"

"–İki iyilik ile iki kötülüğün arasını ayırıp, iki iyiden daha iyisini, iki kötülükten daha ehven olanını tercih eden!" (Attâr, *Tezkiretü'l-evliyâ,* I, 54)

İkincisi; onların daha önce işlemiş oldukları günahlarını örter; görmezden gelir.

Üçüncüsü; âhirette de onların kalan bütün günahlarını bağışlar. Çünkü Allah, çok büyük ihsân, ikram ve lutuf sahibidir.

Ancak Allah'ın bu geniş lutfundan istifade yerine O'nun Rasûlü'nü ortadan kaldırmak için türlü türlü planların peşinde koşanlar da vardır:

وَاِذْ يَمْكُرُ بِكَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا لِيُثْبِتُوكَ اَوْ يَقْتُلُوكَ اَوْ يُخْرِجُوكَۜ وَيَمْكُرُونَ وَيَمْكُرُ اللّٰهُۜ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِر۪ينَ ﴿٣٠﴾

30. Hani bir zamanlar kâfirler ya seni tutuklayıp hapsetmek veya öldürmek ya da yurdundan zorla çıkarmak için bir takım tuzaklar

kuruyorlardı. Onlar böyle tuzaklar hazırlayadursunlar, ama Allah da onların tuzaklarına karşılık verecektir. Çünkü Allah, tuzak kuranlara en güzel karşılığı verendir.

Mü'minler bir bir Mekke'yi terk edip Medine'ye hicret ettiler. Ensâr-ı kirâmın yardım ve himayeleriyle orada bir birlik ve bütünlük oluşmaya başladı. Allah Rasûlü (s.a.v.) de Medine'ye hicret ettiği takdirde bu oluşumun başına geçecek ve kısa zamanda hatırı sayılır bir güç hâline geleceklerdi. Durumun nezâketini kavramakta gecikmeyen Mekke müşrikleri Dâru'n-Nedve'de toplanarak Peygamberimiz (s.a.v.)'le alakalı problemi nasıl çözeceklerine dair istişâre ettiler. Âyet bu istişâre neticesinde alınan kararları haber vermektedir. Buna göre müşrikler üç ihtimal üzerinde durmuşlardır:

• Tebliğ faaliyetlerini engellemek maksadıyla elini kolunu bağlayıp zindana atmak; yiyecek ve içeceğini kısmak suretiyle ölüp gitmesini sağlamak.

• Mekke'den çıkarıp, zararından kurtulmak için uzak bir yere sürgüne göndermek.

• Kimin öldürdüğü belli olmasın, Hâşimoğulları da savaşı göze alamayıp diyete râzı olsun diye her kabileden bir genç seçip, topluca onu öldürmelerini sağlamak.

Müşrikler, şeytanın da desteğiyle bu son madde üzerinde anlaştılar. Cebrâil (a.s.) durumu Efendimiz'e haber verdi. Bunun üzerine Peygamberimiz, Hz. Ali'yi yatağına yatırarak gizlice Medine'ye doğru hicret yolculuğuna başladı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IX, 300)

Peygamberimiz (s.a.v.)'e düşmanlıklarını bu şekilde sergileyen müşriklerin Kur'an karşısındaki durumları da şöyle haber verilir:

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا قَالُوا قَدْ سَمِعْنَا لَوْ نَشَٓاءُ لَقُلْنَا مِثْلَ هٰذَٓا ۙ اِنْ هٰذَٓا اِلَّٓا اَسَاطِيرُ الْاَوَّلِينَ ﴿٣١﴾

31. Onlara âyetlerimiz okunduğu zaman: "Duyduk, duyduk! İstesek elbette biz de bunun gibi şeyler söyleyebiliriz. Çünkü bu, öncekilerin masallarından başka bir şey değil!" diye tepki gösterirler.

Âyetin iniş sebebi şöyledir: Müşriklerden Nadr b. Hâris tüccar olarak İran'a gider gelirdi. Bu yolculukları esnâsında rastladığı keşişlerden Kelile ve Dimne masallarını, Kisra ve Kayser hikâyelerini duyup öğrenmişti. Allah Rasûlü (s.a.v.), Kur'an'dan geçmiş kavimlerle alakalı kıssaları okuyunca, Nadr da: "İstesem ben de bunun gibi söylerim" demiş ve bu hâdise üzerine bu âyet-i kerîme inmiştir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, VII, 397)

Onlar böyle söylediler; fakat senelerce uğraştıkları halde bir türlü o Kur'ân-ı Azîmüşşân'ın bir benzerini söyleyemediler. Bunu başaramadıkları için de türlü türlü hilelere, tuzaklara baş vurdular. Bu da yetmedi, savaşmak mecburiyetinde kaldılar.[8] Zaman zaman da inkârlarını daha farklı usluplarla dile getirmekten geri durmadılar:

وَاِذْ قَالُوا اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَٓاءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَل۪يمٍ ﴿٣٢﴾ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ وَاَنْتَ ف۪يهِمْۜ وَمَا كَانَ اللّٰهُ مُعَذِّبَهُمْ وَهُمْ يَسْتَغْفِرُونَ ﴿٣٣﴾

32. Bir zaman da: "Rabbim! Eğer bu Kur'an, senin katından gelen gerçek bir kitap ise, hiç durma hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem verici bir azap gönder" demişlerdi.

33. Halbuki Rasûlüm, sen onların arasında bulunduğun sürece Allah onlara azap edecek değildir. Bir de yaptıklarına pişmanlık duyup günahlarının bağışlanmasını diledikleri sürece de Allah onlara azap etmeyecektir.

Enes b. Mâlik (r.a.)'ın haber verdiğine göre Ebû Cehil: "Allahım, eğer Muhammed ve getirdiği Kur'an senin gönderdiğin bir gerçek ise gökten başımıza taş yağdır veya bizi elîm bir azâba uğrat" dedi. Bunun üzerine: **Rasûlüm, sen onların arasında bulunduğun sürece Allah onlara azap edecek değildir..."** (Enfâl 8/33) âyetleri nâzil oldu. (Buhârî, Tefsir 8/3; Müslim, Münâfikîn, 37)

33. âyet, müşriklerin ve diğer günahkar toplumların toplu helâkten, ilâhî azap ve intikam tecellilerinden uzak kalabilmelerinin iki mühim sebebi üzerinde durur:

• Âlemlere rahmet olarak gönderilen Allah Rasûlü (s.a.v.)'in Mekke'de aralarında bulunuyor olması. Habibi hürmetine Allah onlara mühlet vermekte ve azap taleplerini hemen yerine getirmemektedir. İbn Abbas (r.a.): "Allah Teâlâ'nın, hiçbir bölge halkını, peygamberleri oradan çıkıp, emrolundukları yere ulaşmadıkça azaba uğratmadığını" söyler. (Kurtubî, *el-Câmi*', VII, 399)

Âyette Peygamber (s.a.v.)'e tâzim ve hürmet göstermeye teşvik vardır. Zira Allah onu âlemlere rahmet olarak göndermiştir. Rahmet ile azab birbirine zıttır; iki zıt ise bir arada bulunmaz. Allah Rasûlü (s.a.v.) yaşadığı müddetçe en büyük emân olduğu gibi, sünneti yaşandığı müddetçe de yine en büyük emân olarak devam edecektir. Bu âyet, Efendimiz'in Allah yanındaki şeref ve kıymetini haber veren açık bir delildir. Çünkü onu kullarının güvende olmasına ve azabın inmemesine vesile kılmıştır. Burada, aynı zamanda, salah ve takvâ sahibi

kimselere yakın olan toplumlardan Allah Teâlâ'nın azabı kaldıracağına dair bir işaret görmek mümkündür.

• Hepsi tevbekâr olup istiğfar etmeleri veya aralarında Allah'a istiğfar eden ve edecek olan kimselerin bulunması. İyiler içinden kötüler ortaya çıkıp zulümde aşırı gitmeye başladıkları ve buna engel olunmadığı zaman, bu sebeple meydana gelecek fitnenin zararı iyilere de dokunduğu gibi, kötüler içinde fevkalâde iyiler zuhur etmeye başladığı zamanlarda az da olsa o iyilerin hürmetine, kötülerin hak ettikleri ceza tamâmen affa veya en azından tehire uğrayabilir. Çünkü kötüler azabı celbettiği gibi iyiler de rahmeti celbeder.

Hz. Ali: "Yeryüzünde iki emân vardı. Biri gitti, diğeri kaldı. Giden Rasûlullah (s.a.v.), kalan ise istiğfardır" buyurduktan sonra bu âyeti okumuştur.

Sonsuz merhamet sahibi olan Rabbimiz, kullarını azaptan korumak için bir takım vesileler var eder. Ama insanlar bu vesileleri değerlendirmezlerse, kendi elleriyle kendilerini azaba müstahak hâle getirirler:

وَمَا لَهُمْ اَلَّا يُعَذِّبَهُمُ اللّٰهُ وَهُمْ يَصُدُّونَ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَمَا كَانُوٓا
اَوْلِيَٓاءَهُ ۜ اِنْ اَوْلِيَٓاؤُهُٓ اِلَّا الْمُتَّقُونَ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٣٤﴾

34. Onlar Mescid-i Harâm'ın yönetimine lâyık olmadıkları halde, insanların orada ibâdet etmesini engelleyip dururken Allah onlara niye azap etmesin ki? Mescid-i Harâm'ın hizmet ve yönetimine lâyık olanlar, ancak Allah'a karşı gelmekten sakınan ve içleri O'na karşı saygıyla dopdolu olarak buyruklarını titizlikle yerine getiren mü'minlerdir. Fakat onların çoğu bunu bilmez.

Aralarında Allah Rasûlü (s.a.v.) bulunmasa ve içlerinden iman şerefine erecek tâlihli kullar olmasa idi, müşriklerin ilâhî azaba uğramamaları için hiçbir neden yoktu. Çünkü onlar, azabı gerektirecek pek çok günah ve çirkin işler yapmaktaydılar. Meselâ, müslümanları ve diğer bazı insanları Mescid-i Harâm'a girmekten men ediyorlar; "Biz Kâbe'nin ve Harem'in sahipleriyiz; dilediğimizin oraya girmesine izin verir, dilediğimizi oradan geri çeviririz" diyorlardı. Halbuki Allah Teâlâ, böyle müşrik halleriyle onların Mescid-i Harâm'ın hizmet ve idaresini üstlenmeye liyâkatli olmadıklarını; buna liyâkatli olanların takvâ sahibi müslümanların olduğunu beyân etmiştir.

Müşriklerin bu işe liyâkatsizliğinin gerekçesini de şöyle haber vermektedir:

وَمَا كَانَ صَلَاتُهُمْ عِنْدَ الْبَيْتِ اِلَّا مُكَٓاءً وَتَصْدِيَةً ۜ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٣٥﴾

35. Onların Kâbe'deki ibâdetleri, ıslık çalmak ve el çırpmaktan başka bir

şey değildir. Öyleyse inkâr etmenizden dolayı tadın azabı!

Câhiliye halkı Beytullah'ı tavaf ederken alkış tutar, ıslık çalar ve yanaklarını yere koyarlardı. İşte müşriklerin tavaftaki bu davranışlarının asılsızlığını göstermek üzere bu âyet inmiştir. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 240) Bir diğer rivayete göre onların tavaf sırasındaki bu davranışları, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ve mü'minlerin Mescid-i Harâm'daki ibâdetlerini engellemek ve huzursuzluk çıkarmak gayesi taşımaktaydı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* IX, 318) Nitekim Mukâtil (r.h.), müşriklerin bu engellemelerini şöyle tarif eder: "Allah Rasûlü (s.a.v.), Mescid-i Harâm'da namaza durduğunda Abduddâr oğullarından iki kişi hemen kalkıp sağına geçer ve ıslık çalmaya; diğer iki kişi de kalkıp soluna geçer ve alkış tutmaya başlarlardı. Allah Teâlâ bunları Bedir günü mü'minlerin elleriyle öldürmüştür." (İbnu'l-Cevzî, *Zâdu'l-mesîr,* III, 353-354)

Bundan böyle de inkârcılar, İslâm'a düşmanlığa devam edecek, Allah da onların cezalarını verecektir:

إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ لِيَصُدُّوا عَنْ سَبِيلِ اللّٰهِ فَسَيُنْفِقُونَهَا
ثُمَّ تَكُونُ عَلَيْهِمْ حَسْرَةً ثُمَّ يُغْلَبُونَ وَالَّذِينَ كَفَرُوا اِلٰى جَهَنَّمَ
يُحْشَرُونَ ﴿٣٦﴾ لِيَمِيزَ اللّٰهُ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَيَجْعَلَ الْخَبِيثَ
بَعْضَهُ عَلٰى بَعْضٍ فَيَرْكُمَهُ جَمِيعًا فَيَجْعَلَهُ فٖى جَهَنَّمَ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٣٧﴾

36. İnkâra saplananlar, mallarını insanları Allah yolundan çevirmek için harcarlar. Onu böylece harcamaya devam edeceler. Ama harcanan bu mal onlara bir pişmanlık sebebi olacak. Çünkü hedeflerine varamadan mağlup edilecekler. Neticede kâfirler toplanıp cehenneme sürülecekler.

37. Allah böylece murdar olanı temiz olandan ayırır, sonra murdar olanları birbiri üstüne yığıp, hepsini bir balya hâline getirir ve ardından cehenneme doldurur. İşte onlar, en büyük zarara uğrayanların tâ kendileridir.

Bu âyetler Bedir savaşı için mallarını sarf eden, bu cümleden olmak üzere her biri her gün on deve keserek müşrik askerlerini doyuran Kureyş zenginleri hakkında nâzil olmuştur. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 240) Bununla birlikte müşriklerin Uhud, Hendek gibi savaşlarda harcadıklar paraları; onlardan sonra kıyâmete kadar gelecek kâfirlerin din düşmanlığı için harcadıkları ve harcayacakları paraları ve onların hazin neticelerini beyân etmektedir. Şöyle ki:

Kâfirlerin, müşriklerin, din düşmanlarının, insanları Allah yolundan saptırmak niyetiyle harcadıkları bütün paralar, mallar ve imkânlar kendileri için

bir hasret, büyük bir pişmanlık ve iç yarası olacaktır. Nihâyetinde bunları boş bir dâva uğruna harcadıklarını anlayacaklar ve "Eyvah!" diyeceklerdir. Sonra da mağlup olacaklardır. Dünyada yapılan savaşlarda **"Biz, bu gâlibiyet ve mağlubiyet günlerini insanlar arasında döndürür dururuz"** (Âl-i İmrân 3/140) kanun-i ilâhî gereğince kâh gâlip kâh mağlup olsalar da en sonunda kesinlikle kaybedecek taraf onlar olacaktır. Sadece mağlubiyetle kalmayacak, o kâfirlerin hepsi cehenneme sürülecek ve orada toplanacaklardır.

Bu imtihanlar, Allah Teâlâ'nın kötüleri iyiler arasından ayırıp alması içindir. Bu yolla Cenâb-ı Hak, habis ruhlu kâfirleri iyilerden ayırıp bir araya toplar, onları üst üste bindirir, murdar mallarını da sırtlarına yükler, böylece hepsini son derece sıkıntı ve zahmet verecek şekilde kat kat istifleyerek topluca cehenneme doldurur. Gerçekten hüsrana uğrayanlar, bunlar değil de, başka kim olabilir?

Ancak ilâhî rahmetin bir tecellisi olarak, en koyu inkâr çukurlarında bulunanlar için bile hidâyet kapısı dâimâ açık tutulmaktadır:

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا إِنْ يَنْتَهُوا يُغْفَرْ لَهُمْ مَا قَدْ سَلَفَ ۚ وَإِنْ يَعُودُوا فَقَدْ مَضَتْ سُنَّتُ الْأَوَّلِينَ ﴿٣٨﴾

38. Rasûlüm! Kâfirlere söyle, eğer inkâr ve düşmanlıklarından vazgeçerlerse önceki bütün günahları bağışlanacaktır. Yok, eğer yeniden düşmanlığa dönerlerse, o takdirde, önceki nesillere uygulanan ilâhî helâk kanunu bunlar için de geçerlidir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Bilmez misin ki İslâm kendisinden öncekileri siler, hicret de kendisinden öncekileri siler, hac da kendisinden öncekileri siler ..." (Müslim, İman 192)

Âyetteki bu rahmet üslubu, kâfirleri hidâyete teşvik bakımından büyük bir öneme sahiptir. Çünkü kâfirler, inkârlarıyla birlikte çeşitli günahlar işlemektedirler. Tevbe ettikleri takdirde bile, bu suçlardan sorgulanacak olsalardı, belki hiç tevbeye yanaşamazlar ve hiçbir şekilde mağfirete de nâil olamazlardı. Fakat nihâyetsiz af ve merhamet sahibi Rabbimiz, kâfirlere bile tevbe yollarını açmakta; İslâm'a girdikleri takdirde bol bol mağfiretini müjdelemekte ve geçmişte yaptıkları tüm kötülükleri silip yok edeceğini haber vermektedir.

Ancak, Peygamber'e karşı savaşa devam ettikleri takdirde, bu rahmetten istifade edemeyecek olmaları bir tarafa, peygamberlerine karşı gelip helâk edilen önceki toplumlar gibi bunlar da helâke uğrayacaklardır. Çünkü Allah: **"Ben ve peygamberlerim mutlaka ve mutlaka gâlip geleceğiz"** diye hükmetmiştir. (Mücâdile 58/21)

Bu gâlibiyetin şartı ise yeryüzünde fitne kalmayıncaya kadar çok kapsamlı bir şekilde Allah yolunda savaşa devam etmektir:

وَقَاتِلُوهُمْ حَتّٰى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدّ۪ينُ كُلُّهُ لِلّٰهِۚ فَاِنِ انْتَهَوْا فَاِنَّ
اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ بَص۪يرٌ ﴿٣٩﴾ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَوْلٰيكُمْۜ
نِعْمَ الْمَوْلٰى وَنِعْمَ النَّص۪يرُ ﴿٤٠﴾

39. O halde hiçbir fitne kalmayıncaya ve bütün hâkimiyet sadece Allah'ın oluncaya kadar o kâfirlerle savaşın. Şayet küfür ve isyandan vazgeçerlerse, şüphesiz Allah, onların yaptıklarını görmektedir.

40. Eğer imandan yüz çevirirlerse, artık bilin ki Allah sizin mevlânızdır. O, ne güzel mevlâ, ne güzel yardımcıdır.

Kur'ân-ı Kerîm, savaşın en önemli bir sebebi olarak fitneyi zikreder. Fitne; küfür, şirk, nifak, fısk, zulüm ve bunları doğuran, ayrıca bunların sebep olduğu ortam, kargaşa, anarşi ve kaos demektir. Cenâb-ı Hak ise dâimâ umumi sulhü, adâleti, emniyeti, imanı ve kendine teslimiyeti ister. Bu sebeple fitne kalmayıp din bütünüyle Allah'ın oluncaya kadar savaşmak, müslümanların en mukaddes ve hayatî vazîfeleridir. Bu vazîfe, kesintisiz kıyâmete kadar sürecektir. Çünkü dünya durdukça iman ve küfür olacak ve bunların taraftarları arasındaki mücâdele devam edecektir. Bu savaşın hedefi, Hak dîni gâlip kılmak; hâkimiyetin sadece Allah'ın olmasını sağlamak; Allah'ın kullarını başkalarının mahkûmu yapan bâtıl dinleri yıkmak ve insanların fitne ve eziyetle Allah'tan başkasına boyun eğmeye zorlanmasına mâni olmaktır. Bu hususta müslümanların sahibi, yardımcısı ve destekçisi şüphesiz ki Allah Teâlâ'dır. (bk. Bakara 2/193)

Peki, kâfirlerle yapılan savaşlarda elde edilen ganimetlerin taksimi nasıl yapılacaktır:

"Esâtîr" kelimesinin izahı için bk. En'âm 6/25.

Ganîmetlerin Taksimi

وَاعْلَمُوا اَنَّمَا غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ فَاَنَّ لِلّٰهِ خُمُسَهُ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ وَمَٓا اَنْزَلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا يَوْمَ الْفُرْقَانِ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٤١﴾

41. Şunu bilin ki, ganimet olarak aldığınız şeylerin beşte biri Allah'a, Rasûlü'ne, onun akrabalarına, yetimlere, yoksullara ve yolda kalmışlara aittir. Eğer Allah'a ve iki ordunun karşılaştığı, hak ile bâtılın birbirinden ayrıldığı günde kulumuza indirdiğimize inanıyorsanız bunun böyle olduğunu kabul edin. Allah her şeye hakkiyle güç yetirendir.

Ganimet, kâfirlerden savaşarak ve zor kullanılarak alınan maldır. Fey ise savaşmadan elde edilen mallara denir. Enfâl sûresi 1. âyette ganimetlerin Allah ve Rasûlü'ne ait olduğu belirtilmişti. Bu âyet ise, onun bir açıklaması mâhiyetinde Allah'a ve Rasûlü'ne ait olan kısmın miktarını ve bunun kimlere taksim edilmesi gerektiğini beyân eder. Bunun miktarı beşte birdir. Ganimet önce beşe ayrılır, sonra beşte bir tekrar beş hisseye ayrılıp âyette belirtilen yerlere verilir. Bunlar Allah ve Peygamber, Peygamber'in akrabaları, yetimler, yoksullar ve yolda kalmışlardır. Kalan beşte dört ise savaşa katılan askerlere taksim edilir.

Burada Allah Teâlâ'nın isminin zikredilmesi, tâzim için ve söze teberrüken O'nun ismiyle başlamak içindir. Yoksa beşte birde O'nun bir payı olduğunu belirtmek için değildir. Çünkü sadece ganimetler değil, yerde ve gökte, dünya ve âhirette ne varsa hepsi O'na aittir. Peygamber Efendimiz'in vefatıyla birlikte, ganimetin beşte birinden iki hisse düşmüştür. Bunlar, Peygamberimizin hissesiyle akrabalarının hissesidir. Dolayısıyla bugün o beşte bir beşe değil üçe taksim edilir.

İki ordunun karşılaştığı o ayrışma gününde Peygamberimiz (s.a.v.)'e indirilenden maksat şunlar olabilir:

- O günde inen Kur'an âyetleri,
- Yardım melekleri,
- İlâhî yardım ve zafer.

Ganimet taksiminin beyanından sonra Bedir savaşının tamâmen ilâhî bir planın eseri olduğunu haber vermek üzere buyuruyor ki:

اِذْ اَنْتُمْ بِالْعُدْوَةِ الدُّنْيَا وَهُمْ بِالْعُدْوَةِ الْقُصْوٰى وَالرَّكْبُ اَسْفَلَ مِنْكُمْ

وَلَوْ تَوَاعَدْتُمْ لَاخْتَلَفْتُمْ فِي الْمِيعَادِ وَلٰكِنْ لِيَقْضِيَ اللّٰهُ اَمْرًا كَانَ

اللّٰهَ لَسَم۪يعٌ عَل۪يمٌۙ ﴿٤٢﴾ مَفْعُولًاۙ لِيَهْلِكَ مَنْ هَلَكَ عَنْ بَيِّنَةٍ وَيَحْيٰى مَنْ حَيَّ عَنْ بَيِّنَةٍؕ وَاِنَّ

42. O vakit siz vâdinin Medine'ye daha yakın yamacında, müşrikler de daha uzak tarafında bulunuyordu. Kervan ise sizden daha aşağıda deniz sahilinde idi. Eğer siz savaşmak için belli bir zaman ve mekan hakkında anlaşsaydınız, sözünüzde kesinlikle bu kadar duramazdınız. Fakat Allah, olmasını istediği şeyi gerçekleştirmek için böyle yaptı. Ta ki helâk olan belli bir delile göre helâk olsun, hayatta kalan da belli bir delile göre hayatta kalsın. Şüphesiz ki Allah, hakkiyle işiten ve kemâliyle bilendir.

Müslüman ve düşman ordularının Bedir'deki yerleşimleri, önceden planlanmış bir şey değildi. Ebû Cehil liderliğindeki düşman ordusu daha önce gelip, Medine'ye uzak Mekke'ye yakın olan yeri tutmuştu. Burası hareket için daha uygun, kumsuz ve sağlam zeminli idi. Sonra gelen müslüman ordusu da Medine'ye yakın bir alana yerleşti. Burası ise kumsal olduğundan hareket imkânını zorlaştırıyordu. Kervan ise müslümanların aşağı kısmında sahil tarafında bulunuyordu. Aslında zahirî şartların hepsi kâfirlerin lehine, müslümanların aleyhine gözüküyordu. Gerek asker sayısı, gerek arazi durumu, gerekse savaş mühimmat ve levâzımı açısından görünüşte düşman güçlü müslümanlar zayıf idiler. Öyle ki, savaşma zamanı ve mekanı hakkında iki taraf arasında önceden bir anlaşma olsaydı ve iki ordu arasındaki fark önceden bilinseydi, müslümanlar savaşmaya cesaret edemez, kendi aralarında anlaşmazlığa düşer ve verdikleri sözden dönerlerdi. Zaferden ümitlerini keser, düşmana üstün gelmeyi düşünmek bir tarafa, karşılarına çıkmayı bile göze alamazlardı. Hâsılı iş görünürdeki sebeplere bağlı kalsaydı, aradaki büyük farklılıktan dolayı zaferin kazanılması mümkün olmazdı. Fakat Cenâb-ı Hak müslümanların gâlip gelmesini murad etmişti ve bütün şartları bu muradının gerçekleşmesi istikâmetinde yönlendiriyordu. Bu sebeple, helâk olanın açık bir delile dayanarak helâk olması, hayatta kalanın açık bir delile dayanarak hayatta kalması için, savaş öncesi ve sonrasında üst üste harikulâde hâdiseler meydana gelmeye başladı. Bunlardan en kritik bir anda müslümanları ipekten bir örtü gibi saran uykuya, üzerinde bulundukları kaygan kumsalı pekiştiren yağmura ve yardım için peş peşe inen binlerce meleğe önceki âyetlerde temas edilmişti. (bk. Enfâl 8/11) Şimdi ise savaş öncesinde ve savaş esnasında yaşanan bir başka mûcize haber verilmektedir:

اِذْ يُر۪يكَهُمُ اللّٰهُ ف۪ي مَنَامِكَ قَل۪يلًاؕ وَلَوْ اَرٰيكَهُمْ كَث۪يرًا لَفَشِلْتُمْ وَلَتَنَازَعْتُمْ

فِي الْأَمْرِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ سَلَّمَ ۗ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٤٣﴾ وَإِذْ
يُرِيكُمُوهُمْ إِذِ الْتَقَيْتُمْ فِي أَعْيُنِكُمْ قَلِيلًا وَيُقَلِّلُكُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ لِيَقْضِيَ
اللّٰهُ أَمْرًا كَانَ مَفْعُولًا ۗ وَإِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْأُمُورُ ﴿٤٤﴾

43. Rasûlüm! Hani Allah, savaştan önce müşrik ordusunu sana rüyânda olduklarından çok daha az gösteriyordu. Eğer onları sana çok gösterseydi mutlaka korkup çekinecek ve savaşıp şavaşmama konusunda aranızda anlaşmazlığa düşecektiniz. Fakat Allah sizi böyle bir duruma düşmekten korudu ve esenliğe çıkardı. Şüphesiz O, sînelerde saklı tutulan bütün sırları hakkiyle bilir.

44. Düşmanla karşılaştığınız zaman da onları sizin gözünüze az gösteriyor, sizi de onların gözüne az gösteriyordu; ta ki Allah, olmasını istediği şeyi gerçekleştirsin! Zâten sonunda bütün işler Allah'a dönecektir.

Yüce Rabbimiz, Peygamber Efendimiz'e savaştan önce bir rüyâ gösterdi. O rüyâda Habîbi'nin gözüne düşmanları olduklarından çok daha az olarak gösterdi. Efendimiz de bunu ashâb-ı kirâma haber verip onları savaşa cesaretlendirdi. Fakat bu bir aldanma ve aldatma değildi; büyük bir hikmete binaendi. Eğer Allah Teâlâ, onları oldukları gibi çok gösterseydi, müslümanlar mutlaka korkup çekinecek, yılgınlık gösterecek, savaşıp savaşmama konusunda aralarında anlaşmazlığa düşecek ve bir türlü anlaşamayacaklardı. Fakat Cenâb-ı Hak, düşmanın zahirî kuvvetinden ziyade iç yüzlerindeki zaafiyeti göstermek suretiyle onları sükûnet ve selâmete erdirdi.

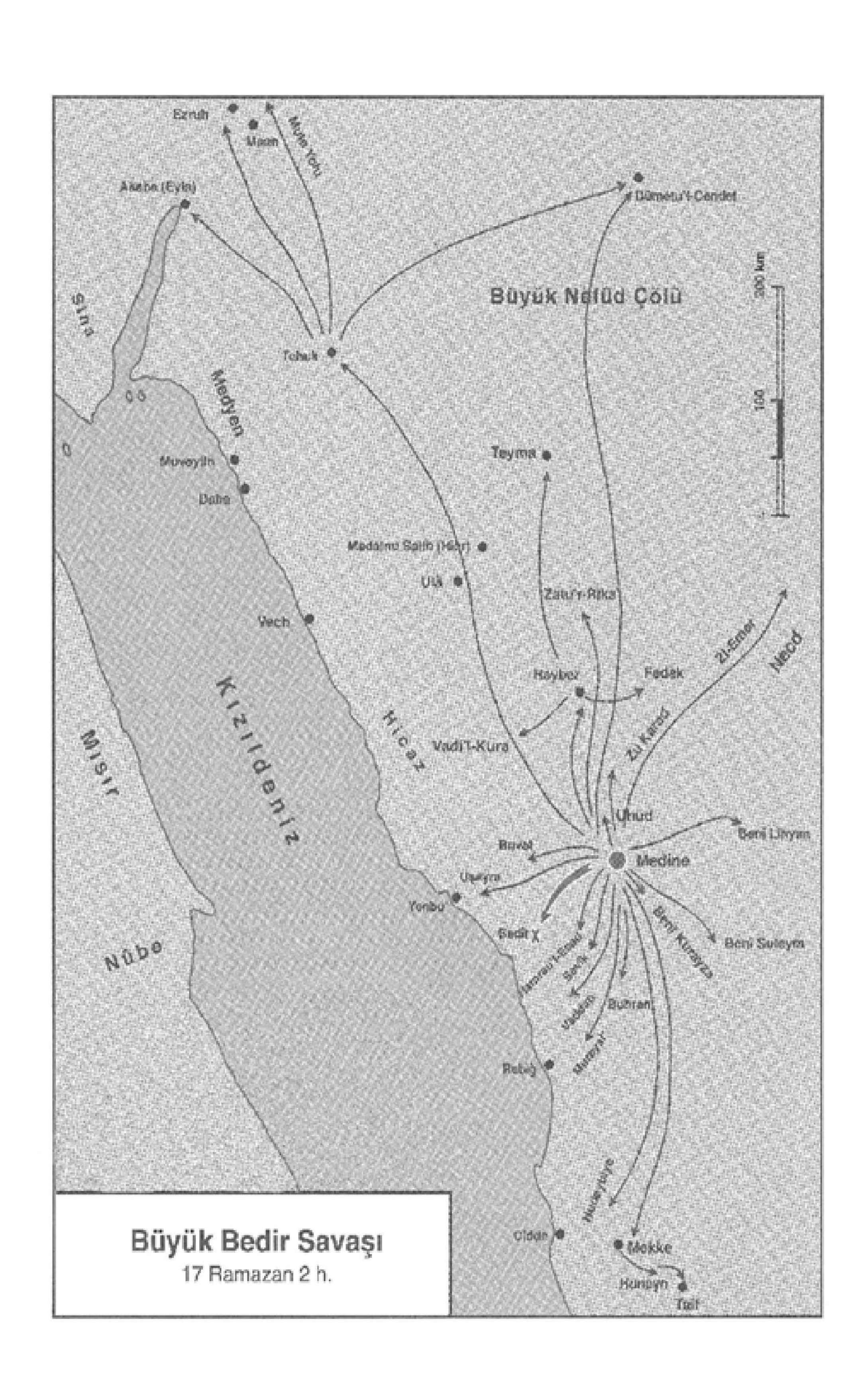
Bu mûcizenin uzantısı savaş esnâsında da devam etti. Fakat bu kez iki yönlü bir az gösterme vuku buldu. Cenâb-ı Hak, korkmasınlar, gözleri yılmasın, moralleri bozulmasın diye müslümanların gözüne kâfirleri az gösteriyordu. Hatta İbn Mesûd (r.a.) yanındakine: "Düşmanlar yetmiş kişi varlar mı?" diye sorunca o kişi "yüz kişi kadar varlar" demişti. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 19)

Kâfir cephesine gelince Rabbimiz onlar için iki türlü bir plan tatbik etti. Savaşa başlamadan önce, müslümanları ciddiye almasınlar, gurur ve saygısızlık içinde düzensiz bir halde savaşa girsinler diye müslümanları onların gözüne az gösterdi. Öyle ki Ebû Cehil, "Muhammed ve ashâbı, bir deve yiyimi, bir lokmacık" demişti. Savaşa başladıktan sonra ise gözlerinde mü'minleri birden bire büyütüp çoğaltıverdi. Âyetin beyânıyla: **"O kâfirler, karşılarındaki mü'minleri baş gözleriyle kendilerinin iki katı görüyorlardı."** (Âl-i İmrân 3/13) Yani 313 kişi olan müslümanları tam 2000 kişi olarak görüyor, kalplerini korku sarıyor ve ödleri kopuyordu. Bu da yine Allah Teâlâ'nın müslümanların

lehine takdir buyurduğu zaferin gerçekleşmesi için tatbik ettiği husûsî bir tecelli idi.

Şimdi de Yüce Rabbimiz, müslümanların savaşta başarılı olmaları için mutlaka tutmaları gereken çok önemli kâideleri öğretmektedir:

تُفْلِحُونَۚ ﴿٤٥﴾ يَآ اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِذَا لَق۪يتُمْ فِئَةً فَاثْبُتُوا وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَث۪يرًا لَعَلَّكُمْ

Büyük Bedir Savaşı

17 Ramazan 2 h.

45. Ey iman edenler! Düşman ordusuyla karşılaştığınız zaman sebât edin, dayanın ve Allah'ı çok çok zikredin ki başarıya erebilesiniz.

Savaşta zafere erişmenin iki mühim düstûru şudur:

• Düşmanla çarpışma esnasında sebât edip mukavemet göstermek; sırt çevirip savaştan kaçmamak. (bk. Enfâl 8/15-16)

• Allah Teâlâ'yı çok çok zikretmek. Çünkü kalplerin korkuya kapıldığı bir hengâmede Allah'ı zikretmek, kalbe kuvvet verir ve sebât etmeye yardımcı olur. Demek ki, savaşta kalp yakîn üzere, dil ise zikir üzere sebât etmeli ve yine dillerden, Tâlût'un ordusunun yaptığı şu dua dökülmelidir: **"Rabbimiz! Üzerimize sabır yağdır, ayaklarımızı sağlamlaştır ve kâfirler gürûhuna karşı bize yardım et!"** (Bakara 2/250)

Fakat savaşta bu mânevî hâli yaşamak ve bunu devam ettirebilmek, ancak mârifetullahın kalpte tam olarak yer etmesine ve keskin bir basîrete sahip olmaya bağlıdır. Bunun da yolu Allah'a ve Rasûlü'ne itaatten geçer:

وَاَطٖيعُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَنَازَعُوا فَتَفْشَلُوا وَتَذْهَبَ رٖيحُكُمْ
وَاصْبِرُوا ؕ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرٖينَ ۚ ﴿٤٦﴾

46. Allah'a ve Rasûlü'ne itaat edin. Birbirinizle çekişmeyin; yoksa korkuya kapılırsınız ve kuvvetiniz elden gider. O halde zorluklara sabredin; çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

Her türlü başarının sırrı, Allah ve Rasûlü'ne kayıtsız şartsız itaattir. Bunun ardından çekişmemek, didişmemek, anlaşmazlığa düşmemek ve münakaşa etmemek gelir. Çünkü mü'minlerin bir vücudun azaları gibi yekvücut olmaları ve kalpleri toplu halde vurması gerekirken, birbirleriyle ihtilafa düşüp didişirlerse korkuya kapılırlar, yılgınlaşırlar; kuvvet, kudret ve devletlerini ellerinden kaçırırlar. Allah Rasûlü'nün yaptığı savaşlarda mûcizevî olarak tecelli eden, arkalarındaki ilâhî yardım rüzgârını kaybederler. O halde hiçbir zaman sabrı elden bırakmadan Allah ve Rasûlü'ne itaat etmeli; Allah yolunda hizmet ve cihâda devam etmelidirler. Savaşlarda özellikle şu menfî durumlardan ve kalbî hastalıklardan uzak durmalıdırlar:

وَلَا تَكُونُوا كَالَّذٖينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ بَطَرًا وَرِئَٓاءَ النَّاسِ
وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبٖيلِ اللّٰهِ ؕ وَاللّٰهُ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحٖيطٌ ﴿٤٧﴾

47. Savaş için çalım satarak ve halka gösteriş yaparak yurtlarından çıkan ve insanları Allah yolundan alıkoyanlar gibi olmayın. Allah, onların

yaptıklarını çepeçevre kuşatmıştır.

Burada müşriklerin savaşa çıkarken sergiledikleri üç mezmûm davranış şekli söz konusu edilip mü'minler bunlardan sakındırılır:

1. Onlar yurtlarından çalım satarak, kibirli ve gururlu bir şekilde çıkmışlardı. "Çalım satmak" diye ifade ettiğimiz اَلْبَطَرُ (batar) kelimesi aslında, "Kişinin, Allah'ın nimetleri sayesinde sahip olduğu gücü ve ihsân etmiş olduğu afiyeti, masiyetleri işlemeye güç kazanmak için kullanması" demektir.

2. Yine onlar yurtlarından halka gösteriş yaparak çıkmışlardı.

3. İnsanları Allah'ın dînine girmekten menediyorlardı. İslâm'a ve imana gelmek isteyenlere mâni oldukları gibi, mü'minlerin Kâbe'yi ziyaret ve tavaf etmelerine de engel oluyorlardı.

İşte müşrikler Mekke'den âyetin haber verdiği halde çıkmışlardı. Cuhfe'ye vardıkları zaman Ebû Süfyan'ın gönderdiği adam gelip: "Geri dönünüz, artık kervan tehlikede değil, selamette" dediyse de Ebû Cehil: "Hayır, vallahi ta Bedir'e kadar varıp şaraplar içmeyince, cariyelerle saz çalıp eğlenmeyince ve oradaki Araplara ziyafetler çekip yemekler yedirmeyince kesinlikle dönmeyeceğiz" dedi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 22) Gerçekten de onlar ta Bedir'e kadar geldiler. Ancak yedikleri kılıç darbeleri, içtikleri ölüm şerbeti, sazları feryâd u figân, kucakladıkları da azab ve hüsran oldu.

Mü'minlerin bu şekilde çalım satarak, gösteriş yaparak, gurur ve kibir duyguları içinde savaşmaları veya diğer hizmetleri yapmaları olacak şey değildir. Onların, savaş dâhil her türlü gayretlerinin hedefi, hak ve adâletin hâkim olması, din ve vicdan hürriyetinin sağlanması olmalıdır. Bunun için de şeytanın aldatmalarına karşı uyanık bulunmalıdırlar:

وَاِذْ زَيَّنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ اَعْمَالَهُمْ وَقَالَ لَا غَالِبَ لَكُمُ الْيَوْمَ مِنَ
النَّاسِ وَاِنّ۪ي جَارٌ لَكُمْۚ فَلَمَّا تَرَآءَتِ الْفِئَتَانِ نَكَصَ عَلٰى عَقِبَيْهِ وَقَالَ
اِنّ۪ي بَر۪ٓيءٌ مِنْكُمْ اِنّ۪ٓي اَرٰى مَا لَا تَرَوْنَ اِنّ۪ٓي اَخَافُ اللّٰهَۜ وَاللّٰهُ شَد۪يدُ الْعِقَابِ۟ ﴿٤٨﴾

48. O zaman şeytan onlara amellerini süslü göstermiş ve: "Bugün insanlardan size gâlip gelebilecek hiçbir kimse yoktur; ben de elbette sizin yanınızdayım" demişti. Ama ne zaman ki iki ordu savaş düzeninde karşı karşıya geldi, o zaman şeytan iki topuğu üzere gerisin geri dönüp kaçmaya durdu ve: "Ben sizden tamâmen uzağım; çünkü ben sizin göremeyeceğiniz şeyleri görüyorum. Hem ben Allah'tan korkarım da!" deyip sıvışıverdi. Allah, cezalandırması çok şiddetli olandır.

Kureyş ordusu hazırlıklarını yapıp savaş için çıkarken şeytan ya içlerinde oluşan aldatıcı bir vesvese, bir gurur hâlinde veya karşılarında temessül etmiş şeytânî bir şahsiyet hâlinde onlara gelerek, savaş için yaptıkları hazırlıkları, sahip oldukları kuvvet ve imkânları kendilerine süslü gösterir. Bu kadar üstünlükle beraber asla yenilmeyecekleri kuruntusunu yaldızlayıp gönüllerine bırakır, kendisinin de onların yardımcısı olduğunu tekitle belirtir. İki ordu karşılaşıp savaş başlayıncaya kadar bu aldatma devam eder. Fakat savaş başlayıp iki ordu birbirine girince; meleklerin, ilâhî ve ruhânî kuvvetlerin mü'minlerin imdadına geldiğini görünce şeytan iki ökçesi üzerine gerisin geri kaçar. Sadece kaçmakla kalmaz, son sürat giderken de yine şeytanlığını yapar. Bu kez, savaşa gelirken sarfettiği hayal ve kuruntuları coşturucu iğvalarının tam aksine azimleri kıracak, iradeleri çözecek ve umut kapılarını bütünüyle kapatacak sözler söyler:

• Daha önce: "Ben mutlaka sizin yanınızdayım, sizin yardımcınızım" demişken şimdi: "Ben sizden tamâmen uzağım, sizinle hiçbir alakam yoktur; başınıza geleceklere karışmam" der.

• Önce "Bu gücünüzle size hiç kimsenin gâlip gelmesi mümkün değil" demişken şimdi "Ben sizin göremediğiniz şeyleri görüyorum; meleklerin yardımını görüyorum, sizin hazin akıbetinizi görüyorum; bu halinizle asla gâlip olamayacağınızı görüyorum" der. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "*eytan, Arefe günü kendisini küçük, hakir, kovulmu ve öfkeli gördüğü kadar hiçbir gün görmü değildir. Bunun sebebi, ilâhî rahmetin sağanak sağanak ini ini, Allah'ın da kulların büyük günahlarını bağı ladığını görmesidir. Bundan tek istisna Bedir günü gördükleridir.*" "Ey Allah'ın Rasûlü, Bedir günü ne gördü ki?" diye sorulunca da: *"O, Cebrâil'i, melekleri sava için düzene koyarken gördü"* buyurmuştur. (Muvatta, Hac 245)

• Önce Allah'ın kuvvetini ve azabını hiç hatırlara getirmemişken şimdi "Ben Allah'tan çok korkuyorum, O'nun azabı pek şiddetlidir" der. İşte bu, her zaman ve her işte kendini gösteren şeytanca tavrın ta kendisidir.

Bedir savaşı sürecinde münafıkların sergilediği tavra gelince:

إِذْ يَقُولُ الْمُنَافِقُونَ وَالَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ غَرَّ هَٰؤُلَاءِ دِينُهُمْ ۗ
وَمَنْ يَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ فَإِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٩﴾

49. O zaman münafıklar ve kalplerinde hastalık bulunanlar, mü'minler hakkında: "Kendilerini bir şey zanneden şu basit adamları dinleri ne fenâ aldatmış!" diyorlardı. Halbuki kim Allah'a güvenip dayanırsa Allah onu

üstün kılar. Çünkü Allah kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

“Münafıklar”dan maksat, Medineli Evs ve Hazrec kabilesinden olan; dilleriyle iman ettiklerini söyledikleri halde küfürlerini kalplerinde gizleyenlerdir. “Kalplerinde hastalık olanlar” ise Mekkelilerden inanmaya temâyül etmiş fakat henüz iman edememiş ve müşriklerin zoruyla savaşa getirilmiş kimselerdir. Her iki grup da müslümanları, sayı ve kuvvet itibariyle kendilerinden kat kat fazla olan bir orduya karşı savaşa çıkmaları sebebiyle kınayarak: **“Bunları dinleri fenâ aldatmış!”** (Enfâl 8/49) demişlerdir. Cenâb-ı Hak, mü’minlerin morallerini yüksek tutmak maksadıyla, onların bu fikirlerinin yanlış olduğunu; kendisine güvenip bel bağlayanları, sayıca az ve güçsüz de olsalar, zafere eriştireceğini, bunu yapacak kuvvete sahip olduğunu haber vermektedir.

Gelen âyetlerde, aldananların mü’minler değil de nefis ve şeytanın esiri olmuş kâfirlerle münafıkların olduğunu gösteren ölümleri sırasında gerçekleşecek bir manzara sahnelenmektedir:

وَلَوْ تَرٰٓى اِذْ يَتَوَفَّى الَّذ۪ينَ كَفَرُواۙ الْمَلٰٓئِكَةُ يَضْرِبُونَ وُجُوهَهُمْ
وَاَدْبَارَهُمْۚ وَذُوقُوا عَذَابَ الْحَر۪يقِ ﴿٥٠﴾ ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْد۪يكُمْ
وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَب۪يدِۙ ﴿٥١﴾

50. Melekler, o kâfirlerin yüzlerine ve arkalarına vurarak ve “Tadın bakalım şimdi cayır cayır yanmanın acısını!” diyerek canlarını alırken onların hâlini bir görsen!

51. Bu yakıcı azap, bizzat kendi ellerinizle işlediğiniz günahlar yüzündendir. Yoksa Allah kullarına asla zulmedici değildir.

Bu âyetlerde, ister savaşta ister savaş hâricinde olsun, kâfirlerin, müşriklerin, din düşmanlarının, Allah’a isyan hâlinde yaşayan günahkârların canlarını verirken yaşadıkları acı, ıstırap ve perişanlıktan bir manzara arz edilir. Onlar öyle rahat rahat ölemezler. Ölüm melekleri bir taraftan yüzlerine ve arkalarına şiddetli bir şekilde vurarak, bu yetmiyormuş gibi bir de: “Tadın yangın azabını, tadın cehennem azabını! Bu sizin ellerinizle yaptığınız, bizzat işlediğiniz günahların bir cezasıdır. Bunda Allah’ın size yaptığı bir haksızlık söz konusu değildir. Çünkü Allah, kullarına asla zulmetmez” diyerek onların canlarını çıkarırlar.

Müşriklerin ve münafıkların sergiledikleri bu tavır ve bu yüzden tepelerine inen azaplar ilk olmayıp, daha önce bunun pek çok örneği yaşanmıştır. Firavun ve hânedânının hâli bunlardan sadece biridir:

كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَفَرُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَاَخَذَهُمُ اللّٰهُ بِذُنُوبِهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ قَوِيٌّ شَد۪يدُ الْعِقَابِ ﴿٥٢﴾

52. Onların hâli tıpkı Firavun hânedânı ile daha öncekilerin hâline benzer: Onlar da Allah'ın âyetlerini inkâr etmişlerdi de, Allah onları günahları yüzünden yakalayıvermişti. Çünkü Allah çok kuvvetlidir, cezalandırması da pek şiddetlidir.

Allah'ın âyetlerini inkâr etmek ve buna karşılık Allah'ın inkâr edenleri helâk etmesi sadece müşriklere has bir durum değildir. Kur'ân-ı Kerîm'de tekrar tekrar misâl verilen Firavun hânedânı ve onlardan önce yaşamış bulunan Nûh, Âd ve Semûd kavimleri (bk. Mü'min 40/31) de Allah'ın âyetlerini inkâr etmişler, peygamberlerine karşı gelmişler ve bu yüzden ilâhî azap, intikam ve kahır tecellilerine uğramışlardır:

ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ لَمْ يَكُ مُغَيِّرًا نِعْمَةً اَنْعَمَهَا عَلٰى قَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْۙ وَاَنَّ اللّٰهَ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌۙ ﴿٥٣﴾

53. Bu cezalandırmanın sebebi şudur: Bir toplum, kendisinde bulunan güzel ahlâk ve meziyetleri değiştirmedikçe Allah da onlara verdiği nimetleri değiştirmez. Hiç şüphe yok ki Allah hakkiyle işiten ve kemâliyle bilendir.

Bu âyet, fert ve toplum hayatında özellikle menfî istikâmette meydana gelen değişmenin, bozulmanın ve düşüşün mühim bir sebebini açıklar. Şöyle ki: Allah Teâlâ onlara, takdir buyurduğu nispet ve keyfiyette nimetler ihsân eder; bolluk verir, sağlık verir, emniyet verir, maddî-manevî imkânlar bahşeder. Aslına bakılırsa bu nimetlerle onları imtihan eder. Eğer nimetlerin kıymetini bilir ve şükrünü îfâ ederlerse, Cenâb-ı Hak onlara olan nimetlerini artırarak devam ettirir. Fakat onlar bu nimetlerin kıymetini bilmez, bunları yerli yerince kullanmaz, aksine sahip oldukları imkânları Allah'a isyan ve kullarına haksızlık yolunda kullanırlarsa, Allah Teâlâ bu nimetleri ellerinden alır; yerine darlık, sıkıntı, hastalık, huzursuzluk, maddî-manevî mahrumiyetler verir. Çünkü Allah, her şeyi işitmekte, bilmekte ve bunlara göre takdirde bulunmaktadır. O'ndan hiçbir şeyi gizli tutmak mümkün değildir.

Kendilerine ihsân edilen nimetlerin kıymetini bilememek de yine sadece müşriklere mahsus bir durum değildir:

كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَۙ وَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْۜ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ فَاَهْلَكْنَاهُمْ

بِذُنُوبِهِمْ وَاَغْرَقْنَٓا اٰلَ فِرْعَوْنَۚ وَكُلٌّ كَانُوا ظَالِمٖينَ ﴿٥٤﴾

54. Kâfirlerin hâli tıpkı Firavun hânedânının ve onlardan öncekilerin hâli gibidir: Onlar da Rablerinin âyetlerini yalanlamışlardı, biz de günahları yüzünden onları helâk etmiştik. Firavun hânedânını da suda boğmuştuk. Çünkü onların hepsi zâlim idiler.

Bunların hepsinin ortak bir vasfı vardı: Hepsi zâlim idiler; iman yerine küfrü, kulluk yerine isyanı, şükür yerine nankörlüğü koymuş, böylece kendi helâklerini hazırlamış, netice itibariyle kendilerine zulmetmiş kimseler idiler. Yaratıkların en şerlileri de, iman nimetinden mahrum bu gibi kâfirlerdir:

En Şerli Yaratıklar

إِنَّ شَرَّ الدَّوَآبِّ عِنْدَ اللّٰهِ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَۚ ﴿٥٥﴾
اَلَّذ۪ينَ عَاهَدْتَ مِنْهُمْ ثُمَّ يَنْقُضُونَ عَهْدَهُمْ ف۪ي كُلِّ مَرَّةٍ وَهُمْ
لَا يَتَّقُونَ ﴿٥٦﴾ فَاِمَّا تَثْقَفَنَّهُمْ فِي الْحَرْبِ فَشَرِّدْ بِهِمْ مَنْ خَلْفَهُمْ لَعَلَّهُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿٥٧﴾

55. Allah katında canlı varlıkların en şerlisi, inkâra saplanıp da bir türlü iman etmeyen o nankör ve inatçı kâfirlerdir.

56. Onlar, ne zaman kendileriyle bir anlaşma yapsan, Allah'tan korkmadan ve hiç çekinmeden her defasında anlaşmalarını bozarlar.

57. Eğer onları savaşta kıstırıp ele geçirecek olursan, onları öyle bir cezalandır ki, arkadan gelip aynı şekilde davranacak diğer düşmanlara ibret olsun; belki akıllarını başlarına alırlar da bir daha böyle yanlışlık yapmazlar.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Benî Kurayza yahudileri ile bir sözleşme yapmıştı. Buna göre müslümanların aleyhinde bir davranışta bulunmayacak, hiç kimseye yardım etmeyecek ve destek vermeyeceklerdi. Böyle iken Bedir savaşında müşriklere silah yardımında bulundular; sonradan da unuttuklarını, hata ettiklerini söylediler. Sonra yeniden bir sözleşme daha yapıldı, onu da Hendek Savaşı'nda bozdular. Reisleri olan Kâ'b b. Eşref, Mekke'ye gitti, orada müşriklerle bir ittifak antlaşması yaptı. İşte bu âyetler bu ve benzeri hâdiseler üzerine nâzil olmuştur. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 33-34; Kurtubî, *el-Câmi'*, VIII, 30)

Bunlar gibi imana gelmez, anlaşma tanımaz, Allah'tan korkmaz grupları, savaş durumu olup da ele geçirince, öyle cezalandırmak, öyle dağıtıp perişan etmek gerekir ki, arkalarında bunlar gibi anlaşmalarını bozacak olanlara ibret olsun, akıllarını başlarına alsınlar da böyle tehlikeli bir davranıştan vazgeçsinler. İbret alsınlar da, başkalarına ibret olmasınlar.

Anlaşmalarda dikkat edilecek bir başka husus da şudur:

وَاِمَّا تَخَافَنَّ مِنْ قَوْمٍ خِيَانَةً فَانْبِذْ اِلَيْهِمْ عَلٰى سَوَٓاءٍۜ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يُحِبُّ الْخَٓائِن۪ينَۚ ﴿٥٨﴾ وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا سَبَقُواۜ اِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ ﴿٥٩﴾

58. Eğer anlaşma yaptığın bir topluluğun hâinlik yapmasından gerçekten endişe edersen, aynı şekilde sen de artık anlaşmanın geçersiz olduğunu

resmen kendilerine bildir ki iki taraf da durumdan tam haberdâr olsun. Doğrusu Allah hâinleri sevmez.

59. İnkâr edenler, yaptıklarının yanlarına kalıp, kendilerini yakalayamayacağımızı ve böylece cezamızdan kaçıp kurtulacaklarını sanmasınlar. Çünkü onlar, bizim elimizden asla kurtulamazlar.

58. âyette geçen اَلنَّبْذُ (nebz) kelimesi dinî bir terim olarak, “Bir devletin anlaşma yaptığı başka bir devletle ilişkilerini kestiğini resmen haber verip ilan etmesidir.” Dolayısıyla bu âyet, İslâm’ın uluslararası ilişkilerde çok mühim bir kâidesini bildirmektedir. Buna göre herhangi bir tarafla antlaşma yapan kimse, süre bitinceye kadar antlaşmaya bağlı kalacaktır. Fakat karşı tarafın tutum ve davranışlarından ciddi endişe verici ve ahdi bozmayı gerektirici bir takım işaretler, alametler ve sebepler ortaya çıkarsa antlaşmayı bozabilir. Ancak bunu tek taraflı bir kararla yapması hukuka aykırıdır; mutlaka karşı tarafa haber vermesi gerekir. Bu sebeple âyet, bir taraftan müslümanların anlaşmalı oldukları kimselere, sanki aralarında hiç anlaşma yokmuş gibi davranmalarını yasaklamakta, diğer taraftan da yine müslümanlara henüz karşı bir müdâhalede bulunmadan önce anlaşmanın bittiğinden diğer tarafı haberdâr etmelerini emretmektedir. Böyle yapılmadığı takdirde, karşı taraf anlaşmanın hâlâ yürürlükte olduğunu sanıp haksız bir muameleye tâbi tutulabilir. Bu ise doğru değildir. Çünkü Allah, kim yaparsa yapsın, hıyânet edenleri sevmez.

İslâm hak ve adâlet dînidir. Herkesin hak ve adâlete uygun davranmasını, hak ve adâlete teslim olmasını ister. Bu bakımdan yapılan antlaşmalara riâyet hususunda, karşı tarafın kâfir olup olmadığına bakılmaksızın, müslümanlara bağlayıcı talimatlar verir. Bu talimatların, İslâm’ın bekâsı ve hidâyete muhtaç kişilerin İslâm’la buluşması açısından çok büyük bir ehemmiyeti vardır. Ancak İslâm düşmanları olan kâfirler, müslümanları da bağlayan bu husûsî hükümlerden hareketle fırsat bulup öne geçeceklerini, kaçıp kurtulacaklarını, gâlip olacaklarını sanmamalıdırlar. Çünkü Allah’ı âciz bırakmaları mümkün değildir. Allah onları, bu gün olmasa yarın, er geç yakalayacak ve cezalarını verecektir. Ancak Rabbimiz bu cezalandırmayı mü’min kulları aracılığı ile yapacağı için, onların her yönüyle savaşa hazır halde bulunmaları gerekmektedir:

وَاَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ تُرْهِبُونَ
بِهٖ عَدُوَّ اللّٰهِ وَعَدُوَّكُمْ وَاٰخَرٖينَ مِنْ دُونِهِمْۚ لَا تَعْلَمُونَهُمْۚ اَللّٰهُ
يَعْلَمُهُمْۜ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ فٖي سَبٖيلِ اللّٰهِ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ

لَا تُظْلَمُونَ ﴿٦٠﴾

60. Ey mü'minler! Düşmanlarınıza karşı bütün imkânlarınızı seferber ederek kuvvet hazırlayın ve beslenmiş, eğitilmiş savaş atları yetiştirin. Böylece, Allah'ın düşmanlarını, sizin düşmanlarınızı ve bunların dışında sizin bilmediğiniz fakat Allah'ın bildiği diğer düşmanları korkutun. Allah yolunda ne harcarsanız karşılığı size tastamam ödenir ve hiçbir haksızlığa uğramazsınız.

Müslümanlar, Allah ve Peygamber düşmanlarıyla savaşabilmek, onları korkutup şerlerinden emin olabilmek için yeterli, donanımlı bir askeri güce sahip olmalıdırlar. Dünyada ayakta kalabilmenin ve Allah'ın rızâsına uygun davranan bir fert, bir toplum, bir devlet ve bir ümmet olabilmenin en mühim şartlarından biri budur.

Bu bakımdan âyetteki "kuvvet" kelimesi, muhteva ve şumûl bakımından son derece geniş bırakılmıştır. Allah Rasûlü (s.a.v.) kuvveti, "atmak" olarak tefsir etmiştir. (Müslim, İmâre 167; Ebû Dâvûd, Cihâd 23) Maksat, düşmana karşı üstünlük vesilesi olacak her türlü hazırlıktır. Savaş için gerekli silahlar, diğer araç ve gereçler, askerî eğitim, savunma ve savaş stratejisi gibi müdafaa ve gâlibiyet için lâzım olan her türlü askeri güç ve imkânlardır. Ancak âyet-i kerîmede, Kur'ân-ı Kerîm'in indiği zamanda en mühim savaş vasıtalarından olan "at yetiştirme" misal olarak verilmektedir.

İslâm'da aslolan savaş değil barıştır. Bu bakımdan barışı sağlayacak yolları aramak ve bu yönde doğacak fırsatları iyi değerlendirmek gerekir:

وَاِنْ جَنَحُوا لِلسَّلْمِ فَاجْنَحْ لَهَا وَتَوَكَّلْ عَلَى اللّٰهِۜ اِنَّهُ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦١﴾ وَاِنْ يُرِيدُوا اَنْ يَخْدَعُوكَ فَاِنَّ حَسْبَكَ اللّٰهُۜ هُوَ الَّذِى اَيَّدَكَ بِنَصْرِهِ وَبِالْمُؤْمِنِينَۙ ﴿٦٢﴾ وَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ لَوْ اَنْفَقْتَ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا مَا اَلَّفْتَ بَيْنَ قُلُوبِهِمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ اَلَّفَ بَيْنَهُمْۜ اِنَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٣﴾

61. Her şeye rağmen o düşmanlar barışa yanaşırlarsa sen de yanaş ve Allah'a güvenip dayan. Hiç şüphesiz Allah hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

62. Eğer hile yapıp seni oyuna getirmek isterlerse bile hiç endişe etme, Allah sana yeter! Kendi yardımıyla ve mü'minlerle seni destekleyen yalnız O'dur.

63. Mü'minlerin gönüllerini ısındırıp birbirine bağlayan da O'dur. Öyle ki

Rasûlüm, eğer sen yeryüzünde bulunan her şeyi bu maksatla harcasaydın yine de onların gönüllerini birleştiremezdin. Fakat Allah onları kardeş yaparak birbiriyle kaynaştırdı. Şüphesiz ki O, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

63. âyetteki, **"Mü'minlerin gönüllerini ısındırıp birbirine bağlayan da O'dur"** ifadesiyle, daha önceden aralarında yüzyıllardan beri süregelen düşmanlıklar bulunan çeşitli Arap kabilelerinin gönüllerini birbirine bağlayan ve güçlü bir topluluk oluşturacak şekilde onları kaynaştıran İslâm'ın lutuf ve nimetleri kastedilir. Allah'ın bu lutfu, özellikle Medineli Evs ve Hazreç kabileleri arasındaki kaynaşmada daha açık görülür. Bu iki kabile birbirlerine düşmandılar ve kanlı Bu'as savaşı, bundan sadece iki sene önce meydana gelmişti. Asırlarca devam eden bu nevi köklü düşmanlıkların, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in yaşadığı dönemde İslâm toplumunun şâhit olduğu birlik ve beraberliğe dönüşmesi gerçekten büyük bir mûcizedir. Böyle bir hâdisenin hiç bir beşeri kuvvet ve imkânla başarılamayacağı açıktır. Dolayısıyla bunlar hep âyetin de beyân buyurdu gibi Allah Teâlâ'nın lutfu ile olmuştur; bundan sonra da ne başarılacaksa, yine O'nun lutfu ile başarılacaktır. Ancak Peygamber ve mü'minlerin de kendilerine düşen sorumluluğu yerine getirme vazîfeleri vardır:

Allah ve Mü'minler Sana Yeter

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٦٤﴾

64. Ey Peygamber! Allah sana da, sana tâbi olan mü'minlere de yeter!

Bu âyet-i kerîmeye iki şekilde mâna vermek mümkündür:

• Rasûlüm! Sana Allah ve sana tâbi olan mü'minler yeter: 62. âyetteki **"Seni yardımıyla ve mü'minlerle destekleyen O'dur"** beyânı, bu mânaya işaret eder.

• Rasûlüm! Allah sana da sana tâbi olan mü'minlere de yeter: Buna göre; 62. âyette Allah'ın Peygamberimiz'e olan husûsî yardımı, bu âyette ise hem Peygamberimiz'e hem de bütün mü'minlere umûmî yardımı haber verilir.

Her iki mânaya göre de âyet, Peygamberimiz ve onun yolunu takip eden mü'minlere Allah'ın yardımını, zaferini müjdelemekte ve onların morallerini yükseltmektedir. Ancak bu, Peygamber'e ve mü'minlere düşen sorumluluğu kaldırmadığı gibi mevcut sorumluluğu daha da artırmaktadır:

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ حَرِّضِ الْمُؤْمِن۪ينَ عَلَى الْقِتَالِۜ اِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِۚ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ يَغْلِبُٓوا اَلْفًا مِنَ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٦٥﴾ اَلْـٰٔنَ خَفَّفَ اللّٰهُ عَنْكُمْ وَعَلِمَ اَنَّ ف۪يكُمْ ضَعْفًاۜ فَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ مِائَةٌ صَابِرَةٌ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِۚ وَاِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ اَلْفٌ يَغْلِبُٓوا اَلْفَيْنِ بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِر۪ينَ ﴿٦٦﴾

65. Ey Peygamber! Mü'minleri savaşa hazırlayıp teşvik et. Eğer sizden gerçekten sabırlı yirmi kişi olursa, onlardan iki yüz kişiye gâlip gelir. Eğer sizden aynı şekilde yüz kişi olursa kâfirlerden bin kişiye gâlip gelir. Çünkü onlar, ne için savaştığını düşünmeyen beyinsiz bir gürûhtur.

66. Ama şimdi Allah, sizde bir zayıflık olduğunu bildi de şu andan itibaren yükünüzü hafifletti. Buna göre sizden gerçekten sabırlı yüz kişi olursa, bunlar iki yüz kişiye; sizden aynı şekilde bin kişi olursa iki bin kişiye Allah'ın izniyle gâlip gelir. Çünkü Allah sabredenlerle beraberdir.

65. âyette yer alan اَلتَّحْر۪يضُ (tahrîd) kelimesi, enerjik kabiliyetli insanların başkalarını bir şeyi yapmaya teşvik etmesi, cesâretlendirmesi ve yönlendirmesidir. Bu kelimede eğitmek, öğretmek ve hazırlamak mânası da

vardır. Bir insan, ancak kendi yaptığı bir işe başkalarını da teşvik edebilir. Bizzat içinde bulunmadığı bir şeye teşvik etmesi zordur. Nitekim âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

“Rasûlüm! Allah yolunda savaş! Sen ancak kendinden sorumlusun. Mü’minleri de savaşa teşvik et.” (Nisâ 4/84)

Bu sebeple, savaş kızıştığı zaman Peygamberimiz (s.a.v.) düşmana daha çok yaklaşırdı. Hz. Ali şöyle der: “İki topluluk birbiriyle karşılaşıp savaş kızıştığı anlarda Allah Rasûlü (s.a.v.)’e sığınır, onun kanatları altında korunurduk. Düşmana ondan daha yakın kimse olmazdı.” (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* I, 86)

Allah Teâlâ mü’minleri başlangıçta bire on ile sorumlu tuttu. Yani müslümanların, bir mü’mine on kâfir düşecek bir nispetle karşılaştıkları zaman bile savaşmalarını farz kıldı. Bu nispete kadar düşman karşısında sabır ve sebât göstermelerini, savaştan vazgeçmemelerini istedi. Bu ilâhî emir, aslında müslümanlara yüksek bir güven duygusu ve moral vermelidir. Çünkü bir anlamda Rabbimiz, iman cevherinin, bir mü’mini kâfir karşısında on kat daha güçlü kılan bir kuvvet olduğunu bildirmektedir. Fakat bu nispet, kalplere arız olan zayıflık sebebiyle müslümanlara ağır gelince Cenâb-ı Hak bunu, katından bir rahmet ve lutuf tecellisi olarak bire iki nispetine kadar indirdi. Şu halde bir mü’minin asgari iki kâfire karşı savaşması ve dayanması farzdır. Buna göre iki kişi karşısında dayanamayıp kaçan savaştan kaçmış ve büyük günah işlemiş olur. Fakat üç kişiyle karşılaşıp da kaçan savaştan kaçmış sayılmaz.

Hâsılı bu âyetler, mü’minlerin kâfirlerle yaptıkları savaşlarda, mü’minin sabır, sebât ve dayanma gücünün azami ve asgari limitlerini belirlemektedir. Bir mü’min kendisinde, ihlas ve sabrı ölçüsünde on kâfirle savaşacak ve onları yenebilecek bir ilâhî kuvvet bulabilir. Duruma göre bu nispet bire dokuz, bire sekiz... şeklinde azabilir. Fakat kesinlikle bire ikinin altına düşmez. İman etmiş olma vasfı buna mânidir.

Savaş dendiğinde esirler ve ganimetler akla gelir. Şimdi bunların hükmü ile ilgili buyruluyor ki:

مَا كَانَ لِنَبِيٍّ اَنْ يَكُونَ لَهُ اَسْرٰى حَتّٰى يُثْخِنَ فِى الْاَرْضِۜ تُرِيدُونَ
عَرَضَ الدُّنْيَاۗ وَاللّٰهُ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَۜ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٦٧﴾ لَوْلَا
كِتَابٌ مِنَ اللّٰهِ سَبَقَ لَمَسَّكُمْ فِيمَٓا اَخَذْتُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ ﴿٦٨﴾ فَكُلُوا
مِمَّا غَنِمْتُمْ حَلَالًا طَيِّبًاۘ وَاتَّقُوا اللّٰهَۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٦٩﴾

67. Hiçbir peygambere, düşmanın belini kırıp yeryüzünde hâkimiyetini

iyice perçinleyinceye ve dînini insanlar arasında yerleştirinceye kadar esirleri olması uygun değildir. Siz, dünyanın geçici menfaatini istiyorsunuz, halbuki Allah âhireti kazanmanızı diliyor. Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

68. Eğer affedileceğinize dair önceden Allah tarafından verilmiş bir hüküm olmasaydı, esirlere bedel olarak aldığınız fidyeden dolayı elbette size büyük bir azap dokunacaktı.

69. Ama artık elde ettiğiniz ganimetlerden helâl ve temiz olarak yiyin ve Allah'a karşı gelmekten sakının. Hiç şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Bedir savaşı müslümanların zaferiyle neticelenmiş, yetmiş kadar müşrik öldürülmüş, yetmiş kadarı da esir alınmıştı. Allah Rasûlü (s.a.v.) esirlere yapılacak muâmele hususunda ashâbıyla istişare etti. Hz. Ebûbekir: "Bunlar amca ve akraba çocuklarıdır, onlardan fidye almanı uygun görüyorum. Böylece fidye kâfirlere karşı bize güç olur, belki Allah'ın hidâyetiyle ileride müslüman da olurlar" dedi. Hz. Ömer ise: "Ben Ebûbekir gibi düşünmüyorum. Bana göre, kellelerini uçurmamız için bize izin vermelisin; Ali, Akîl'in, ben de filan yakınımın kafasını keselim, çünkü bunlar kâfirlerin öncüleri ve ileri gelenleridir" dedi. Hz. Ömer hâdisenin bundan sonrasını şöyle anlatır: "Rasûlullah, benim değil de Ebûbekir'in görüşünü tercih etti. Ertesi gün yanlarına geldiğimde ikisini de oturmuş ağlar halde buldum. Niçin ağladıklarını sorduğumda Allah Rasûlü (s.a.v.): *«Arkada larının, fidye alarak ba ıma getirdikleri yüzünden!'»* dedi ve yakındaki bir ağacı göstererek: *"Cezayı kendilerine u ağaç kadar yakla mı gördüm"* buyurdu. (Müslim, Cihâd 58)

Alınan esirlerin, fidye karşılığı serbest bırakılmaksızın tümüyle öldürülmesi hükmü, sadece Bedir savaşıyla alakalıdır. Çünkü o zaman müslümanlar sayıca az idiler ve Allah'ın husûsî yardımlarıyla zafer elde etmişlerdi. Henüz düşman ordusu üzerinde tam bir hâkimiyet kurulamamıştı. İslâm'ın güç ve kuvveti bütün satvetiyle ağır basmış değildi. Dolayısıyla esirleri serbest bıraktıkları takdirde bunların ileride dönüp tekrar başlarına bela olma ihtimali yüksekti. Nitekim Uhud harbinde yaşanan sıkıntılarda Bedir'deki esirlerin serbest bırakılmasının tesirini yok saymak mümkün değildir. Ancak müslümanlar sayı ve kuvvet bakımından artınca, Allah Teâlâ, bundan sonraki esirlere yapılacak muâmele hakkında şöyle buyurmuştur:

"Ey mü'minler, kâfirlerle savaşta karşılaştığınız zaman hemen boyunlarını vurun. Onlara karşı kesin bir üstünlük elde edince onları esir alın ve aldığınız esirleri sımsıkı bağlayın. Sonra o esirleri ya lutfedip

karşılıksız salar veya fidye alarak serbest bırakırsınız. Savaş sona erip silahlar bırakılıncaya kadar gevşemeden böyle yapın...” (Hz. Muhammed 47/4)

68. âyetteki **“önceden Allah tarafından verilmiş bir hüküm”**den maksat şu ihtimaller olabilir:

• Ganimetlerin helâl kılınacağına dair geçmiş hüküm. Çünkü ganimetler bizden öncekilere haram kılınmıştı. (bk. Tirmizî, Tefsir 8/7) Fakat Bedir gününde, savaşa katılanlar ganimet toplamakta acele davrandılar. Bunun için ikaz edildiler. Sonra bu husustaki ilâhî hüküm beyân olunarak ganimetlerden helâl ve temiz olarak yemelerine müsaade edildi.

• Yüce Allah’ın, Bedir savaşına katılanların geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlamış olması.

• Allah Teâlâ’ın, Hz. Muhammed (s.a.v.) aralarında bulunduğu sürece onlara azap etmeyeceği hükmü. (bk. Enfâl 8/33)

• Kasıtlı olarak işlemediği müddetçe bir kimsenin bilmeksizin işlediği bir günah dolayısıyla azaba uğramaması.

• Yüce Allah’ın, büyük günahlardan sakınıldığı takdirde küçük günahları sileceğine dair hükmüdür.

Ganimetlerin helâl kılınma hükmü tercih edilmekle beraber bu ihtimallerin hepsi âyetin mânasına uygun düşmektedir.

Bedir savaşı sonrası alınan esirlere nasıl davranılacağına gelince:

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ قُلْ لِمَنْ ف۪ٓي اَيْد۪يكُمْ مِنَ الْاَسْرٰىۙ اِنْ يَعْلَمِ اللّٰهُ ف۪ي قُلُوبِكُمْ خَيْراً يُؤْتِكُمْ خَيْراً مِمَّٓا اُخِذَ مِنْكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْؕ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٧٠﴾ وَاِنْ يُر۪يدُوا خِيَانَتَكَ فَقَدْ خَانُوا اللّٰهَ مِنْ قَبْلُ فَاَمْكَنَ مِنْهُمْؕ وَاللّٰهُ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٧١﴾

70. Ey Peygamber! Elinizdeki esirlere de ki: “Eğer Allah sizin kalbinizde iman etmeye bir yatkınlık görürse, sizden alınandan daha iyisini size verir ve günahlarınızı bağışlar. Çünkü Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.”

71. Eğer onlar sana hâinlik etmek isterlerse, bunda da şaşılacak bir şey yoktur. Çünkü onlar daha önce de Allah’a hâinlik etmeye kalkışmışlardı da, Allah da onlara karşı sana güç ve imkân vermişti. Çünkü Allah, hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Âyetin iniş sebebi Bedir esirleri arasında bulunan Efendimiz’in amcası Abbas’la

alakalıdır. Şöyle ki:

Abbas, Bedir günü esir alınmıştı. Kervanı korumak için Mekke'den sefere çıkan ordunun yiyeceğini üstlenen on kişiden birisiydi. Bunun için Mekke'den çıkarken yanına sekiz yüz dirhem altın alarak çıkmıştı. Fakat yemek yedirme nöbeti kendisine gelmeden savaş başlamış ve kendisi de esir olmuştu. Paraları da henüz harcamadığı için harp esnasında kendisinden alınmıştı. Alınan bu paranın kendi fidyesinin sekiz yüz dirhemi sayılmasını Efendimiz'den istedi. Fakat Peygamberimiz bunu kabul etmedi ve: *"Aleyhimize olmak üzere yanına alıp çıktığın bir eyi sana veremem"* buyurdu. Akrabalık bağlarını hiçe saydığı için onu kendisi için diğerlerinden fazla olarak dört bin dirhem vermekle mükellef tuttu. Ayrıca kardeşlerinin oğulları olan yeğenleri Akîl b. Ebî Talib ve Nevfel b. Hâris'in de kurtulmaları için her biri için bin altı yüz dirhem vermesini istedi. Bunun üzerine Abbas: "Ey Muhammed, beni yaşadığım müddetçe Kureyş'den dilenecek hâle getirdin" dedi. "Müslümanlar malımı ganimet olarak aldılar. Kendimi ve yeğenlerimi kurtaracak fidyeye mâlik değilim" demek istiyordu.

Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Mekke'den çıkarken hanımın Ümmü'l-Fadl'a teslim ettiğin ve: «Ba ıma ne geleceğini bilmiyorum. Bana bir ey olursa bu senin, oğullarım Abdullah, Fadl ve Kasem'indir» dediğin altınlar nerede?"* buyurdu. Abbas: "Sen bunları nereden biliyorsun?" diye sordu. Efendimiz (s.a.v.): *"Rabbim haber verdi"* diye cevap verdi. Bunun üzerine Abbas: "Şehâdet ederim ki sen sâdıksın, doğrusun ve Allah'tan başka ilâh yoktur. Sen de Allah'ın Rasûlü'sün. Allah'a yemin olsun ki buna Allah'tan başka kimse muttali olmamıştı. Ben onu kendisine gece karanlığında teslim etmiştim. Ben senin hakkında şüphe ediyordum. Şimdi mademki bunu haber verdin artık şüphem kalmadı" dedi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 245)

Hz. Abbas der ki: "Allah benden alınanın yerine daha hayırlısını verdi. Şimdi yirmi kölem var. En aşağısı yirmi bin dirhemle ticâret yapıyor. Hem bana hacılara zemzem sunma hizmetini de verdi. Karşılığında Mekke halkının bütün malları bana verilse benim için daha sevgili olmazdı. Âyette belirtilen iki va'dinden birini benim için gerçekleştirdi. İkinci va'dini de yerine getireceğini ümid ediyorum. Yani Rabb'imin mağfiretini bekliyorum. Çünkü kerîm olan va'dinden dönmez." (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 245)

Şimdi de mü'minleri imanda sebâta, hicret ve cihâda teşvik etmek ve hem barışta hem de savaşta mü'minler arasındaki dostluk ve yardımlaşma münâsebetlerini düzenlemek üzere şöyle buyruluyor:

Mü’min Mü’minin Dostudur

إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا بِأَمْوَالِهِمْ وَأَنْفُسِهِمْ فِي سَبِيلِ
اللّٰهِ وَالَّذِينَ آوَوْا وَنَصَرُوا أُولٰئِكَ بَعْضُهُمْ أَوْلِيَاءُ بَعْضٍ ۚ وَالَّذِينَ
آمَنُوا وَلَمْ يُهَاجِرُوا مَا لَكُمْ مِنْ وَلَايَتِهِمْ مِنْ شَيْءٍ حَتّٰى يُهَاجِرُوا ۚ
وَإِنِ اسْتَنْصَرُوكُمْ فِي الدِّينِ فَعَلَيْكُمُ النَّصْرُ إِلَّا عَلٰى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ
وَبَيْنَهُمْ مِيثَاقٌ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ ﴿٧٢﴾

72. İman edip Allah yolunda hicret eden, mallarıyla ve canlarıyla Allah yolunda cihâd edenlerle onları barındıran ve onlara yardım edenler, işte onlar, birbirlerinin dost ve yardımcılarıdırlar. İman etmiş olmakla birlikte henüz hicret etmeyenlere gelince, hicret edinceye kadar sizin onlarla hiçbir dostluğunuz ve yardımlaşmanız olamaz. Buna rağmen eğer onlar dinlerini korumak için sizden yardım isterlerse, aranızda barış anlaşması bulunan bir topluluk aleyhine olmamak şartıyla, onlara yardım etmeniz lâzımdır. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.

Rasûlullah (s.a.v.) döneminde imanları uğruna yurtlarını terk edip Medine’ye hicret eden muhacirlerle, onlara kucak açan ve her türlü yardımı seve seve yapan Ensar birbirlerinin dost ve yardımcısı olduğu gibi, asr-ı saâdetten itibaren kıyâmete kadar muhacir ve ensar mevkiinde olan ve bir “Dâru’l-İslâm” yani İslâm’ın yaşandığı bölge tesis etmiş mü’minler de birbirlerinin dost ve yardımcılarıdırlar. Bunların birbirleri üzerinde velâyet hakları vardır. Yani:

- Birbirlerini savaş, saldırı ve benzeri her türlü tehlikelere karşı korurlar,
- Haklarını savunurlar,
- Eksik kalan, aksayan taraflarını tamamlarlar,
- Birbirlerinin işlerini düzene koymaya yardımcı olurlar.

Ancak iman ettiği halde henüz hicret etmemiş bulunan kimselerin “Dâru’l-İslâm”da yaşayan mü’minler üzerinde bir velâyet hakları yoktur. Yani mü’minler, onları korumak ve kollamaktan mesul değildirler. Daha açık bir ifadeyle, sadece Dâru’l-İslâm’da yaşayanlar ve oraya hicret edenler, birbirlerine velâyet ilişkisi ile bağlıdırlar. İslâm devletinin sınırları dışında yaşayan müslümanlar için ise sadece İslâm kardeşliği bağı var olacak, fakat onlarla velayet ilişkisi içinde olunamayacaktır. Bununla beraber eğer bulundukları yerde azınlık olan o kimseler, dinlerini yaşama veya kendilerine yapılan dinî

baskıları kaldırma maksadıyla yardım isteyecek olurlarsa, mü'minlerin onlara yardım etme mecburiyetleri vardır. Onları yardımsız bırakmaları asla doğru değildir. Ancak onlar, Dâru'l-İslâm'daki mü'minlerle kendileri arasında antlaşma bulunan kâfir bir kavim aleyhine yardım isteyecek olurlarsa, o kâfirlere karşı onlara yardımcı olmamak ve süresi bitinceye kadar da antlaşmayı bozmamak gerekir.

Fakat yardım isteyen mü'minler esir, zayıf ve çaresiz kimselerse, şüphesiz ki onların velâyet hakkı bâkidir ve onlara yardımcı olmak vaciptir. Eğer kuvvet ve imkân varsa onları kurtarmak maksadıyla maddî-manevî bütün imkânları seferber ederek onları esaretten kurtarmak için harekete geçip onlara yardımcı olmak gerekir.

Kâfirlere gelince:

الْاَرْضِ وَفَسَادٌ كَبِيرٌۜ ﴿٧٣﴾ وَالَّذِينَ كَفَرُوا بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاۤءُ بَعْضٍۜ اِلَّا تَفْعَلُوهُ تَكُنْ فِتْنَةٌ فِي

73. Kâfirler de birbirlerinin dost ve yardımcılarıdırlar. Eğer siz aynı şekilde birbirinize arka çıkmaz ve destek olmazsanız, yeryüzünde ne götürüp ne getireceğini kestiremeyeceğiniz büyük bir fitne, kargaşa ve büyük bir bozgunculuk patlak verir.

Bu âyet-i kerîmenin **"Eğer siz aynı şekilde birbirinize arka çıkmaz ve destek olmazsanız, yeryüzünde ne götürüp ne getireceğini kestiremeyeceğiniz büyük bir fitne, kargaşa ve büyük bir bozgunculuk patlak verir"** kısmından şu mânaları anlamak mümkündür:

Birincisi; bu ifade, âyetin başındaki **"Kâfirler de birbirlerinin dost ve yardımcılarıdırlar"** cümlesi ile bağlantılı olarak ele alındığında: "Ey mü'minler, eğer siz kâfirlerin birbirlerine yardım ettikleri gibi birbirinize yardım etmezseniz, yeryüzünde büyük bir fitne ve bozgunculuk ortaya çıkacaktır."

İkincisi; 72. âyette bahsedilen "velâyet hakkı"yla alakalı olarak ele alınırsa şu anlama gelir:

• Eğer Dâru'l-İslâm'da yaşayanlar, birbirlerinin dost ve yardımcıları olmazlarsa,

• Dâru'l-İslâm'a hicret etmeyen ve Dâru'l-küfür'de yaşayan müslümanları siyasî yönden korumaları dışında kabul etmezlerse,

• Dâru'l-İslâm sınırları dışında yaşayan ve zulüm gören müslümanlar yardım istediklerinde onlara yardım etmezlerse,

• Yardım ederken de, "Dâru'l-İslâm'da yaşayan müslümanlar anlaşma yaptıkları Dâru'l-küfür'de yaşayan müslümanlara yardım etmezler" kâidesine dikkat etmezlerse,

• Kâfirlerle tüm dostâne münâsebetleri kesmezlerse, işte o zaman yeryüzünde bir fitne ve büyük bir bozgunculuk çıkacaktır.

Sûre sona ererken gerçek mü'min olmanın ölçüleri yeniden hatırlatılmakta ve müslümanların bu ölçülere uygun davranmaları istenmektedir:

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰوَوْا
وَنَصَرُوا اُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُؤْمِنُونَ حَقًّا ۜ لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَرِزْقٌ كَرِيمٌ ﴿٧٤﴾
وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْ بَعْدُ وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا مَعَكُمْ فَاُو۬لٰٓئِكَ مِنْكُمْ ۜ
وَاُولُوا الْاَرْحَامِ بَعْضُهُمْ اَوْلٰى بِبَعْضٍ فِي كِتَابِ اللّٰهِ ۜ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿٧٥﴾

74. İman edip hicret eden ve mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihâd edenlerle, onlara kucak açıp yardım edenler, işte onlar gerçek mü'minlerdir. Onlar için bir bağışlanma ve kesintisi olmayan güzel ve bol bir rızık vardır.

75. Sonradan iman edip hicret eden ve sizinle beraber cihâd edenler de sizdendirler. Ama aralarında akrabalık bağı bulunanlar, Allah'ın hükmüne göre birbirlerine daha yakındırlar. Şüphesiz ki Allah, her şeyi hakkiyle bilendir.

Cenab-ı Hakk'ın hakîkî mü'min olduklarını beyân buyurduğu kişilerin şu mühim vasıfları dikkat çekmektedir:

• İman etmek,

• İmanının gereğini yerine getirebilmek için ihtiyaç olduğunda vatanını, malını ve mülkünü bırakarak bir başka ülkeye hicret etmek,

• Orada müslümanların safına katılarak malıyla canıyla cihâd etmek,

• Muhacir veya değil, ihtiyaçlı bütün kardeşlerini bağrına basmak, her şeyini onlarla paylaşmak, bütün gücüyle mü'minlere yardımcı olmak.

75. âyetin **"Aralarında akrabalık bağı bulunanlar, Allah'ın hükmüne göre birbirlerine daha yakındırlar"** kısmı, müslümanların birbirlerine vâris olmaları için sadece iman bağının yeterli olmadığını; iman bağıyla birlikte bir de akrabalık bağının olması gerektiğini hükme bağlamıştır.

Şimdi Enfâl sûresinde özetle yer verilen savaş, barış ve münafıkların gizli hallerini son derece dikkat çekici misalleriyle derinlemesine açıklamak üzere Tevbe sûresi geliyor:

سُورَةُ التَّوْبَةِ

9- TEVBE SÛRESİ

9. TEVBE SÛRESİ

Tevbe sûresi Medine'de hicretin 9. senesinde nâzil olmuştur. 129 âyettir. En son inen sûrelerden biridir. Mushaf tertîbine göre 9, nüzûl sırasına göre 113. sûredir. Meşhur isimleri اَلتَّوْبَةُ (Tevbe) ve اَلْبَرَاءَةُ (Berâe)dir. "Tevbe", tevbeyi konu alan 102-118. âyetlerinden alınmıştır. "Berâe" ise "beri olmak, ilişiği kesmek, ihtâr, ültimatom" mânalarına gelir. Sûrenin ilk kelimesinden alınmıştır. Sûre bunlar dışında Mukaşkışe: nifak alametlerinden uzaklaştıran; Müba'sire: münafıkların iç yüzlerini deşeleyip ortaya seren; Müsîre: gizlilikleri meydana çıkaran; Hâfire: münafıkların sırlarını eşeleyen, Muhziye: münafıkları rezil rüsvâ eden; Münekkile: münafıkları cezalandıran gibi isimlerle de anılır.

Öyle ki, Huzeyfe (r.a.) bu sûre hakkında: "Sizler bu sûreye Tevbe sûresi adını veriyorsunuz. Allah'a yemin olsun ki bu sûre, hiç kimseyi dışarıda bırakmaksızın hepsini sarsmış ve sorgulamıştır" demiştir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XV, 172)

Konusu

Aslında sûrenin isimleri, onun hangi mevzulardan bahsettiğini de ifade etmektedir. Bu bakımdan sûrenin en önemli konuları, sûrenin nüzûl tarihi itibariyle müşriklerle ve Ehl-i kitapla münâsebetler ve bunlara tatbik edilecek hükümler; Bizans ordusuna karşı çıkılan Tebük seferi öncesinde, sefer sırasında ve sonrasında yaşanan dikkat çekici hâdiseler; bu süreçte müslümanların ve münafıkların halet-i rûhiyelerini ortaya koymaktır. Sûre ayrıca müşriklerden daha tehlikeli olan münafıklardan, onların İslâm birliğini parçalamak için yaptıkları Mescid-i Dırar'dan bahseder. Sûrenin sonunda ise mü'minlerin sahip olmaları gereken bazı vasıflar, cihâda teşvik, peygamber göndermenin insanlık açısından ehemmiyeti gibi mevzulara temas edilir.

Tevbe sûresi, başında besmele yazılı olmayan tek sûredir. Bunun birinci sebebi, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in böyle yapmış olmasıdır. İkinci sebebi şudur: Besmele emândır. Bu sûre ise kılıçla ve ahdi bozanlara karşı bir ültimatomla başlamaktadır. Dolayısıyla iki zıt şeyin bir arada bulunması uygun görülmemiştir. Ayrıca müslümanların burada besmelenin yazılamayacağında ittifak etmeleri, sahâbe ve tabiin dönemlerinde herhangi bir ictihatla buraya besmele yazılmasına karar vermemeleri, Kur'an metninin Peygamberimiz'den itibaren en ufak bir değişikliğe mâruz kalmadığının açık delillerinden biridir.

Müşriklere Ültimatom

بَرَٓاءَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِه۪ٓ اِلَى الَّذ۪ينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِك۪ينَۜ ﴿١﴾

1. Bu, Allah ve Rasûlü'nden, kendileriyle anlaşma yaptığınız müşriklere bir ültimatomdur!

بَرَٓاءَةٌ (berâet), dostluk anlaşmasının kesilmesi, dokunulmazlığın kaldırılması ve sağlanmış olan emânın sona erdirilmesidir. Burada kelimenin özellikle "savaş çıkmasını gerektiren bir ilişki kesme" şeklindeki siyaset hukuku ve milletler arası hukuk dilindeki terim anlamı geçerlidir. Sûrenin ilk âyeti böyle bir ültimatom ile başlamakta, sonra bunun gerekçesi beyân edilmekte ve bu gerekçe herkese ilan edilmektedir.

Hicretin 9. yılında Tebük seferinden döndükten sonra Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Hz. Ebûbekir'i hac emîri olarak vazîfelendirdi. Hz. Ebûbekir, beraberindeki müslümanlarla birlikte hareket ettikten sonra bu sûrenin başında yer alan âyetler nâzil oldu. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz, gelen bu ilâhî tâlimatları hacda toplanan insanlara tebliğ etmek üzere Hz. Ali'yi gönderdi. Hz. Ali kurban bayramının birinci günü Akabe cemresi yanında hacılara hitab etti. Kendisinin Peygamber (s.a.v.)'in elçisi olduğunu bildirdikten sonra sûrenin başından 30 kadar âyeti okudu. Şu dört hususu özellikle vurguladı:

• Bu seneden sonra Kâbe'ye hiç bir müşrik yaklaşmayacak.

• Hiç kimse çıplak olarak Kâbe'yi tavaf etmeyecek,

• Mü'minlerden başkası cennete giremeyecek,

• Müşrik kabileler tarafından bozulmamış antlaşmalar, anlaşma süresinin sonuna kadar yürürlükte kalacaktır. (Tirmizî, Tefsir 9/7; Nesâî, Menâsik 161; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 82-86)

Müşriklere gösterilen yol şudur:

فَس۪يحُوا فِي الْاَرْضِ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَاعْلَمُٓوا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِۙ
وَاَنَّ اللّٰهَ مُخْزِي الْكَافِر۪ينَ ﴿٢﴾

2. Ey müşrikler! Bu günden itibaren yeryüzünde dört ay daha istediğiniz gibi dolaşın, sığınacak yer arayın. Fakat bilin ki siz hiçbir şekilde Allah'a karşı koyamaz ve O'nun kudretinden kaçıp kurtulamazsınız. Allah kâfirleri elbette rezil rüsvâ edecektir.

Kendilerine ültimatom verilen müşriklere, başlarının çaresine bakmaları,

düşünüp taşınmaları ve gerekli hazırlıkları yapabilmeleri için dört ay emniyet içinde dolaşma müsaadesi verilmiştir. Çünkü Arapça'da اَلسِّيَاحَةُ (siyahât), sıradan bir gezintiyi değil, gerekli hazırlıklar yapılarak çıkılan planlı yolculuğu ifade eder. Böylece kendi yanlış tutum ve davranışları sebebiyle antlaşmaları feshedilen müşriklere, güven içinde dolaşarak kendilerini korumak için her türlü tedbiri alabilecekleri, diledikleri gibi hareket edip geleceklerini güvenceye alma yollarını araştırabilecekleri hatırlatılmakta, hatta emir kipi kullanılarak kendilerine tanınan bu imkândan sonra artık sorumluluğun da kendilerine ait olacağı ima edilmektedir.

Onlara şu hususlar hatırlatılmaktadır:

• Verilen süreden sonra artık antlaşma güvencesinden yararlanamayacaklardır.

• Eski tavırlarında ısrar eder ve Kâbe'nin çevresinde varlıklarını ve hâkimiyetlerini sürdürmeye çalışırlarsa müslümanlara karşı savaş açmış sayılacaklar ve bunun sonuçlarına katlanacaklardır.

• Kendilerine bu şekilde süre verilmesinin sebebi âcizlik değil, onlara düşünüp taşınma ve tevbe etme imkânı sağlamaktır. Değilse onların Allah'ın iradesini aşmaları, O'nu âciz bırakmaları mümkün değildir. Böyle yaparlarsa kesinlikle rezil rüsvâ olacaklardır.

Bu sebeple müşrikler, kurtuluş için tevbe ve imana çağrılmaktadır:

وَاَذَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖٓ اِلَى النَّاسِ يَوْمَ الْحَجِّ الْاَكْبَرِ اَنَّ اللّٰهَ بَرٓيٴٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۙ وَرَسُولُهُ ۜ فَاِنْ تُبْتُمْ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ ۚ وَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ غَيْرُ مُعْجِزِي اللّٰهِ ۜ وَبَشِّرِ الَّذِينَ كَفَرُوا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ۙ ﴿٣﴾

3. Şu da büyük hac gününde Allah ve Rasûlü'nden bütün insanlara yapılmış bir duyurudur: Artık bundan böyle Allah'ın ve Rasûlü'nün müşriklerle hiçbir alakası kalmamıştır. Fakat ey müşrikler, eğer tevbe edip mevcut tutumunuzdan vazgeçerseniz bu elbette sizin için hayırlı olur. Yok, eğer yüz çevirirseniz bilin ki siz hiçbir şekilde Allah'a karşı koyamaz ve O'nun kudretinden kaçıp kurtulamazsınız. Rasûlüm! Kâfirlere can yakıcı bir azabı müjdele!

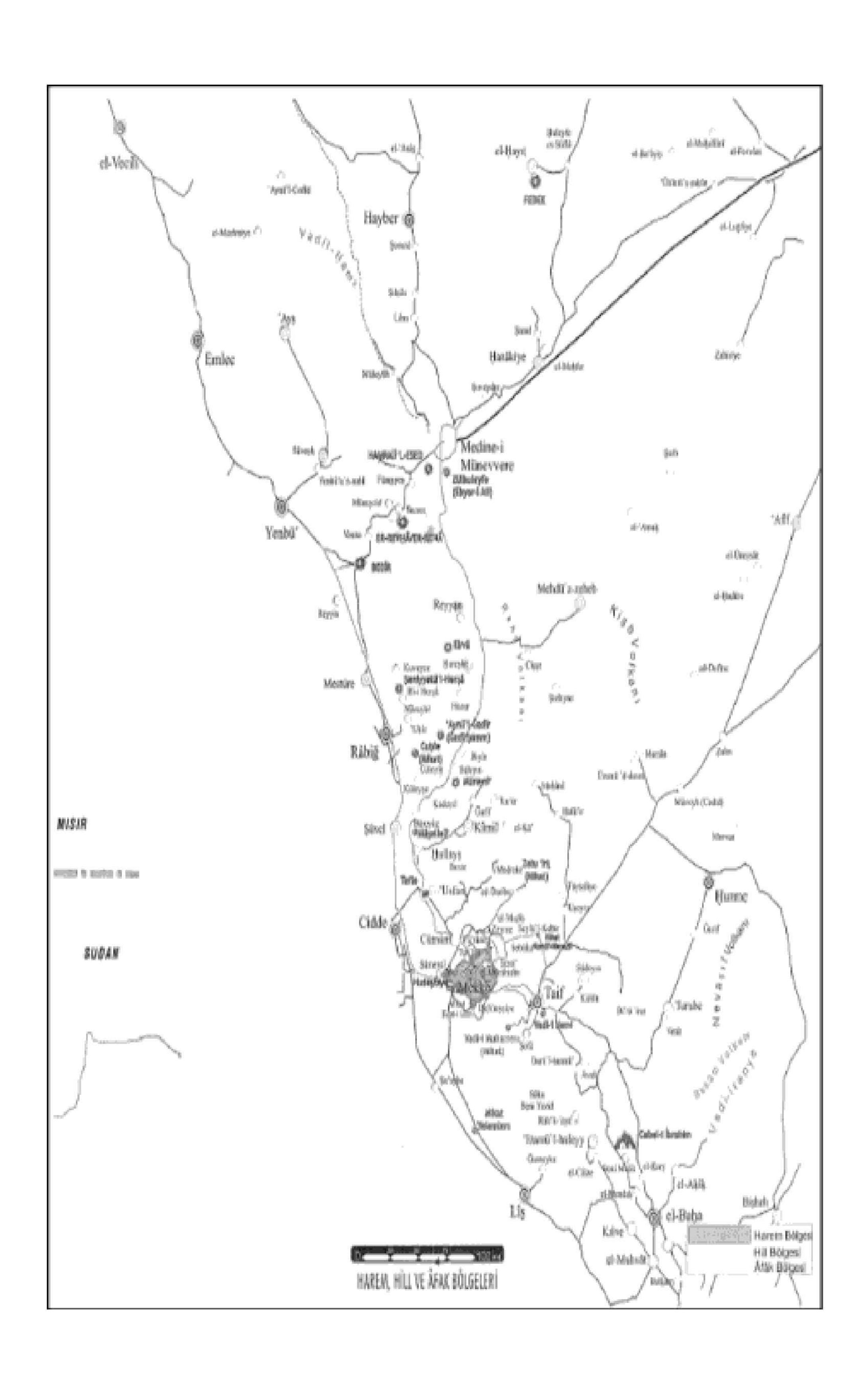
Hacc-ı Ekber günü, Arefe veya bayramın birinci günüdür. Bayramın birinci günü olma ihtimali daha yüksektir. Çünkü ziyaret tavafı, kurban kesmek, şeytan taşlamak gibi haccın önemli menâsiki bu günde yapılır. (bk. Buhârî, Hac 132; Ebû Dâvûd, Menâsik 66) İşte bu günde Peygamberimiz'in elçisi Hz. Ali tarafından

mü'min veya kâfir bütün insanlara yapılan duyurulardan biri de şudur: Allah da Peygamberi de bütün müşriklerden beridir, uzaktır, aralarında hiçbir sevgi ve dostluk bağı yoktur. Tevbe edip küfür ve şirkten uzaklaşanlar kendi istikballeri için en hayırlı bir işi yapmış olacaklardır. Tevbeden, imandan yüz çevirenler ise kendi elleriyle kendi istikballerini karartmış olacaklardır.

Anlaşmalarının gereğini yapan müşriklere gelince:

إِلَّا الَّذِينَ عَاهَدْتُمْ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ثُمَّ لَمْ يَنْقُصُوكُمْ شَيْئًا وَلَمْ
يُظَاهِرُوا عَلَيْكُمْ أَحَدًا فَأَتِمُّوا إِلَيْهِمْ عَهْدَهُمْ إِلَى مُدَّتِهِمْ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٤﴾

4. Ancak kendileriyle anlaşma yaptığınız müşrikler, şâyet anlaşma şartlarını tamâmen yerine getirir, size karşı hiçbir menfî harekette bulunmadıkları gibi, aleyhinizde kimseye arka da çıkmazlarsa, onlarla yaptığınız anlaşmalara süreleri doluncaya kadar riayet edin. Şüphesiz ki Allah, sözünde durup haksızlıktan sakınanları sever.

el-Vecih
Hayber
Emlec
Medine-i
Münevvere
Yenbû'
Mestûre
Râbiğ
MISIR
SUDAN
Cidde
Taif
Lîş
el-Baha
el-Akîk
Kalve
Reyyân
Harem Bölgesi
Hil Bölgesi
Âfâk Bölgesi
HAREM, HİLL VE ÂFÂK BÖLGELERİ

Kendileriyle anlaşma yapılan müşriklerden bir kısmı bu anlaşmayı bozdular. Bazıları ise anlaşmalarına sadık kaldılar; anlaşma şartlarından hiçbirine riâyetsizlik etmediler. Müslümanlara doğrudan doğruya bir zarar vermedikleri gibi, onların düşmanlarına da hiçbir şekilde arka çıkmadılar ve destek vermediler. Âyet-i kerîme müşriklerden bu iki grubu birbirinden ayırmaktadır. Anlaşmalarını bozanlara duyurunun yapıldığı tarihten itibaren sadece dört aylık bir süre tanıdığı halde, anlaşmalarına sadık kalanlara, anlaşma yapılırken belirlenen sürenin sonuna kadar beklemeyi emretmektedir. Anlaşma şartlarına uymayı takvânın bir gereği saydığı gibi, karşı taraf müşrik bile olsa ahdine vefa gösterenle gaddarlık edeni eşit seviyede tutmanın takvâya aykırı olduğuna işaret etmektedir.

Nitekim Kinâne oğullarının bir kolu ile yapılan anlaşmanın henüz dokuz ay kadar daha süresi vardı ve müslümanlar bu sürenin dolmasını beklemişlerdir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XV, 178)

Anlaşmayı bozup bozmamalarına göre gerekli süre dolduğunda müşriklere nasıl muâmele edilmelidir:

فَإِذَا انْسَلَخَ الْأَشْهُرُ الْحُرُمُ فَاقْتُلُوا الْمُشْرِكِينَ حَيْثُ وَجَدْتُمُوهُمْ
وَخُذُوهُمْ وَاحْصُرُوهُمْ وَاقْعُدُوا لَهُمْ كُلَّ مَرْصَدٍ ۚ فَإِنْ تَابُوا وَأَقَامُوا
الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَخَلُّوا سَبِيلَهُمْ ۗ إِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥﴾

5. O haram aylar sona erince müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün, onları yakalayın, esir edin, geçebilecekleri bütün yolları ve geçitleri tutup kendilerini kontrol altında bulundurun. Eğer şirkten vazgeçer, namazı kılar ve zekâtı verirlerse yollarını serbest bırakın. Şüphesiz Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Âyette bahsedilen Harâm aylardan maksat, anlaşmalarını bozan müşriklere tanınan dört aylık süre ile bozmayanlara tanınan anlaşmalarının sona erdiği vakte kadar olan süredir. Bu süre tamamlandığında müşriklere tatbik edilecek muameleler şöyle beyân edilir:

• Bulduğunuz yerde onları öldürün.

• Onları yakalayın.

• Onları esir edin, muhasara altına alın. Onların sizin yurdunuzda tasarrufta bulunmalarını ve yanlarınıza girmelerini engelleyin.

• Onların geçip kaçabilecekleri, ev ve iş yerlerine gidebilecekleri veya gâfil yakalanabilecekleri bütün geçit yerlerini tutun; onları gözaltında bulundurun.

Demek ki, yakalayıp esir alma imkânı varsa hemen öldürmeye teşebbüs

etmemek gerekmektedir. Öldürürken de, İslâm'ın bu konuda öğrettiği gibi en uygun bir şekilde yani müsle yapmadan, elini kolunu bağlayıp nişan almadan ve işkence etmeden öldürmek gerekir. Ancak şirkten tevbe edip, bu tevbesinde samimi olduğunu göstermek üzere namazı kılan ve zekâtı verenleri; yani hem itikat hem de amel bakımından İslâm'ı tam olarak benimseyenleri serbest bırakmak, önlerindeki engelleri kaldırmak, yukarıda öngörülen cezalardan hiçbirini uygulamamak emredilmiştir.

Anlaşılan o ki Tevbe sûresinin başında yer alan ve müşriklere yönelik çok ciddi uyarılar ihtiva eden bu âyetlerle beraber İslâm'ı tebliğ ve müşriklerle münâsebet açısından yepyeni bir dönem başlamıştır. Artık ilâhî irade Beytullah ve çevresinin putperest unsurlardan tamâmen temizlenmesini istemektedir. Buradan "müşriklerin bulundukları yerde öldürülmeleri" hükmünün belirli bir bölge ile sınırlı olduğu da anlaşılmaktadır. Bunun için son derece ciddi bir temizlik faaliyeti öngörülmektedir. Nitekim bu sûrenin 28. âyetinde bu husus daha açık bir ifade ile beyân buyrulur:

"Ey iman edenler! Müşrikler birer pislikten ibarettir. Onun için artık bu yıldan (hicrî 9) sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar!"

Bu sebeple o bölgede yaşayan anlaşmalı anlaşmasız bütün müşriklere iki yoldan birini tercih hakkı tanınmıştır:

• Ya tevbe edip İslâm'a girmek,

• Veya ölüm ve esareti tercih etmek.

Çünkü Ehl-i kitapta olduğu gibi müşriklerden cizye kabul edilmemektedir. Ancak aşağıda gelen âyette üçüncü bir yoldan bahsedilir:

وَاِنْ اَحَدٌ مِنَ الْمُشْرِكِينَ اسْتَجَارَكَ فَاَجِرْهُ حَتّٰى يَسْمَعَ كَلَامَ اللّٰهِ ثُمَّ
اَبْلِغْهُ مَأْمَنَهُ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦﴾

6. Eğer müşriklerden biri senden sığınma hakkı isterse ona bu hakkı ver; ta ki Allah'ın kelâmını dinlesin. Sonra da onu kendini güvende hissedeceği yere kadar selâmetle ulaştır. Çünkü onlar, cehâlet içinde yüzen bir topluluktur.

Bu yol, müşriklerden herhangi birinin gelip müslümanlardan emân dilemesi; sığınma hakkı ve güvence istemesidir. Bu durumda Cenâb-ı Hak, Allah'ın kelamını işitip, dîni daha yakından tanıyarak hidâyete erme ihtimaline binâen onlara güvence verilmesini istemektedir. Verilecek bu güvence her türlü baskı ve kaygı ihtimalini ortadan kaldıracak biçimde olmalıdır. Böylece o kişi hiçbir baskı ve zorlama altında tutulmaksızın, gönül rahatlığıyla Allah'ın kelâmını

dinleme ve İslâm'ı tanıma imkânı bulacaktır. Sağlanan bu imkânlara rağmen İslâm'a girmezse, sadece serbest bırakılmakla yetinilmeyecek, kendini güvende hissedeceği yere kadar selâmetle ulaştırılacaktır. İslâm'ın mâhiyetini bilmeme mazeretini ortadan kaldıran bu safhadan sonra bu kimseler artık yaptıkları bilinçli tercihin sonuçlarına katlanmayı göze almış sayılacaklar; ya müşriklerin bulunması yasaklanan kutsal bölgeyi terk edecekler veya müslümanlara savaş ilan etmiş sayılacaklardır.

Bu âyetten, müslümanların, kendilerine savaş açtıkları bir topluluğun üyesi bile olsa, Allah'ın birliği ve Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamberliği konusunda delil gösterilmesini isteyen bir gayri müslime bunu açıklamakla ve Allah'ın dînini öğrenmek isteyenlere bu hizmeti vermekle mesul oldukları neticesi çıkmaktadır. Yine bu âyetten ve bunun tefsiri mâhiyetindeki Rasûlullah'ın söz ve tatbikatlarından, ister İslâm dînini yakından tanıma maksadıyla isterse ticaret, ziyaret veya diplomatik bir maksatla İslâm ülkesine güvence alarak girmiş kimseye verilen teminat hükümlerine titizlikle riayet edilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. (Elmalılı, *Hak Dini,* IV, 2459)

Ancak hak-hukuk tanımayan, kanun kural dinlemeyenlere karşı uyanık davranmak da imanın bir gereğidir:

كَيْفَ يَكُونُ لِلْمُشْرِكِينَ عَهْدٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَعِنْدَ رَسُولِهِ۪ٓ اِلَّا الَّذِينَ
عَاهَدْتُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِۚ فَمَا اسْتَقَامُوا لَكُمْ فَاسْتَقِيمُوا لَهُمْۜ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ ﴿٧﴾

7. Verdikleri sözü her fırsatta çiğneyen o müşriklerin Allah'ın yanında ve Peygamber'in yanında geçerli ve güvenilir nasıl bir anlaşması olabilir ki? Ancak Mescid-i Harâm'ın yanında kendileriyle anlaşma yaptığınız kimseler hâriç. Onlar size dürüst davrandıkları sürece siz de onlara dürüst davranın. Şüphesiz ki Allah, anlaşmalarına vefâ gösterip haksızlıktan sakınanları sever.

Bunların, Allah Rasûlü (s.a.v.)'in kendileriyle Hudeybiye'de antlaşma yaptığı Kinâne oğullarından Benî Bekir kabilesi olduğu rivayet edilir. (bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 106) Onlar anlaşmayı bozmadıkları ve müslümanlara dürüst davrandıkları müddetçe, müslümanlar da onlara dürüst davranmakla emrolunmuşlardır.

Hiçbir hak hukuk tanımayan kâfirlere gelince:

كَيْفَ وَاِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ لَا يَرْقُبُوا فِيكُمْ اِلًّا وَلَا ذِمَّةًۜ يُرْضُونَكُمْ
بِاَفْوَاهِهِمْ وَتَأْبٰى قُلُوبُهُمْۚ وَاَكْثَرُهُمْ فَاسِقُونَۚ ﴿٨﴾ اِشْتَرَوْا بِاٰيَاتِ

اللّٰهِ ثَمَنًا قَليلًا فَصَدُّوا عَنْ سَبيلِه۪ اِنَّهُمْ سَٓاءَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٩﴾

لَا يَرْقُبُونَ ف۪ي مُؤْمِنٍ اِلًّا وَلَا ذِمَّةً وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْمُعْتَدُونَ ﴿١٠﴾

8. Onların sözlerine nasıl güvenilebilir ki? Eğer size üstünlük sağlayacak olsalar, hakkınızda ne bir yemin, ne bir anlaşma, ne de bir hukuk hiçbir şey gözetmezler. Ağızlarıyla güya sizi memnun etmeye çalışırlar; fakat kalpleri aksi istikâmette atar. Çünkü onların çoğu, yoldan çıkmış hak-hukuk tanımaz kimselerdir.

9. Onlar, Allah'ın âyetlerini az bir ücret karşılığı sattılar da, böylece kendileri Allah yolundan uzaklaştıkları gibi, başkalarını da o yoldan alıkoymaya çalıştılar. Gerçekten onlar ne fenâ işler çeviriyorlar!

10. Onlar, bir mü'min hakkında ne bir yemin, ne bir anlaşma, ne de bir hukuk hiçbir şey gözetmezler. Onlar, işte böyle sınır tanımaz saldırgan kimselerdir.

Cenâb-ı Hak, mü'minleri, müşriklerle olan münâsebetlerinde dikkatli ve uyanık olmaya dâvet etmekte, onların hâkimiyeti ele geçirmelerine fırsat vermemelerini istemektedir. Çünkü hâkimiyeti ele geçirdiklerinde yapacakları şey bellidir. Bunlar mü'minlerle alakalı hiçbir yemini ve hiçbir anlaşmayı tanımazlar, hiçbir hukuka riâyet etmezler. Bu bakımdan, kalpleri onaylamadığı halde, sadece ağızlarıyla geveledikleri hoşnut edici sözlere; dostluk, insanlık ve insaftan bahseden palavralara da aldanmamak gerekir. Zira ağızlarından çıkan söz gönüllerindeki niyetlerle taban tabana zıttır. Yaptıkları dostluk değil, iki yüzlülüktür. Onların pek çoğu fâsıktır; ahdini bozmuş, taati terk etmiş, günahkâr, utanmaz ve arlanmaz kimselerdir. Bunlar Allah'ın âyetlerini, geçici dünya menfaatleri karşılığında satarlar ve çeşitli entrikalarla insanları Allah yolundan; Kâbe'ye gelmekten, İslâm'a girmekten, ibâdet ve taatten engellemeye çalışırlar. İslâm toplumuna karşı olduğu gibi, mü'minlerden bir tek kişi hakkında bile hiçbir hakkı, yemin ve ahdi dikkate almazlar. Gerçekten bunlar haddi aşan, saldırgan, hak hukuk tanımayan ve hiçbir zaman haksızlıktan geri durmayan kimselerdir.

Ancak nihâyetsiz merhamet sahibi Rabbimiz, tevbe ve hidâyet kapısını sürekli açık tutmaktadır:

فَاِنْ تَابُوا وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ فَاِخْوَانُكُمْ فِي الدّ۪ينِ وَنُفَصِّلُ

الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿١١﴾ وَاِنْ نَكَثُٓوا اَيْمَانَهُمْ مِنْ بَعْدِ عَهْدِهِمْ

يَنْتَهُونَ ﴿١٢﴾ وَطَعَنُوا فِى دِينِكُمْ فَقَاتِلُٓوا اَئِمَّةَ الْكُفْرِ اِنَّهُمْ لَٓا اَيْمَانَ لَهُمْ لَعَلَّهُمْ

11. Her şeye rağmen eğer tevbe edip yaptıklarından vazgeçer, namazı kılar ve zekâtı verirlerse, bu takdirde onlar sizin din kardeşlerinizdir. Biz, bilip anlayacak kimseler için âyetleri böyle ayrıntılarıyla açıklıyoruz.

12. Sizinle anlaşma yaptıktan sonra yeminlerini bozar ve dîninize dil uzatmaya kalkışırlarsa, o zaman küfrün elebaşlarıyla sonuna kadar savaşın. Çünkü onların yaptıkları anlaşmaların, ettikleri yeminlerin hiçbir inandırıcılığı kalmamıştır. Belki böylece azgınlıklarından vazgeçerler.

Görüldüğü üzere merhameti sonsuz olan Rabbimiz, hangi derecede bir günahkârlık içinde bulunursa bulunsun, bütün kullarına tevbe kapısını açık tutmakta ve her fırsatta o kapıdan içeri girmeye dâvet etmektedir. Fakat bunlar hakka dönüş fırsatını değerlendiremez, aksine, anlaşmalarını bozdukları gibi yeminlerini de bozar, bununla da yetinmeyip İslâm dînine saldırır, sövmeye kalkışır, ayıplar ve küçük düşürmeye yeltenirlerse yapılacak tek şey onlara haddini bildirmektir. Artık küfrün elebaşı, önderi, lideri konumuna gelmiş bu şerefsizlerle ölümüne vuruşmak ve kellelerini uçurmak gerekir. Yalnız savaştan maksat, sırf yakıp yıkmak, yok etmek, eziyet edip öldürmek değil, onları ve onlar gibileri küfürden, dine saldırmaktan ve anlaşmaları bozmaktan vazgeçirmek olmalıdır.

Bu gibilerle savaşmak artık zaruret halini almıştır:

اَلَا تُقَاتِلُونَ قَوْمًا نَكَثُٓوا اَيْمَانَهُمْ وَهَمُّوا بِاِخْرَاجِ الرَّسُولِ وَهُمْ بَدَؤُكُمْ
اَوَّلَ مَرَّةٍ اَتَخْشَوْنَهُمْ فَاللّٰهُ اَحَقُّ اَنْ تَخْشَوْهُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ ﴿١٣﴾
قَاتِلُوهُمْ يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ بِاَيْدِيكُمْ وَيُخْزِهِمْ وَيَنْصُرْكُمْ عَلَيْهِمْ وَيَشْفِ
صُدُورَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ ﴿١٤﴾ وَيُذْهِبْ غَيْظَ قُلُوبِهِمْ وَيَتُوبُ اللّٰهُ عَلٰى
مَنْ يَشَٓاءُ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٥﴾

13. Siz, yeminlerini bozan ve Peygamber'i yurdundan çıkarmaya kesin olarak azmeden bir toplulukla savaşmaz mısınız? Kaldı ki, savaşı size karşı ilk başlatanlar da onlar olmuştu. Yoksa onlardan korkuyor musunuz? Eğer mü'minseniz, kendisinden asıl çekinip korkulacak olan Allah'tır.

14. Onlarla savaşın ki Allah sizin ellerinizle onları cezalandırsın, onları rezil rüsvâ etsin, onlara karşı size yardım ve zafer ihsân buyursun, baskı ve zulüm altında inleyen mü'min toplulukların gönüllerini ferahlatsın!

15. Hem mü'minlerin kalplerindeki kin ve öfkeyi gidersin! Allah, dilediği kimselere tevbe ve hidâyet nasip eder. Allah her şeyi bilendir, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Bu âyetler İslâm'a göre bir topluma veya devlete savaş açmanın gerekçelerini, müslümanların savaştan uzak durmalarına sebep olacak zaafiyetleri ve savaştan beklenen hedefleri beyân eder.

Müslümanların bir topluma veya devlete savaş açmalarının gerekçeleri: Onların anlaşmalarını ve yeminlerini bozmaları; Peygamberi yurdundan çıkarmaya kesinlikle azmetmeleri; savaşı ilk olarak başlatanların bizzat kendilerinin olmasıdır.

Müslümanların savaştan uzak durmalarına sebep olacak zafiyetleri: Allah'tan değil düşmandan korkmaları, öldürülmekten ve bir kısım menfaatlerinin elden gitmesinden endişe etmeleridir. Dünyayı âhirete tercih etmeleridir. Halbuki inananlar için en çok korkulması gereken elbette ki Allah'tır. Nitekim bir diğer âyet-i kerîmede: **"Dünya hayatını verip âhireti almak isteyen samimi mü'minler Allah yolunda savaşsınlar!"** (Nisâ 4/74) buyrulur.

Savaştan beklenen hedefler ise şöyle beyân edilir:

• Ahdini bozan, hak hukuk tanımayan suçlu ve saldırganları hak ettikleri cezaya çarptırmak. Fakat bu cezalandırma sadece bir eza ve cefadan ibaret olmamalıdır. Mü'minler, ilâhî azabı hak etmiş olan bir topluma, o azabın tatbikiyle vazîfeli bir el durumunda olduklarını bilerek, haksız ve gereksiz işkencelerden sakınmalıdırlar. Böylece yaptıkları iş kendi işleri olmaktan çıkıp, hakkın cezalandırması hâline dönüşecek; **"Onları savaşta siz kendi kuvvetinizle öldürmediniz; onları Allah öldürdü. Rasûlüm! Düşmana bir avuç toprak attığın zaman da sen atmadın; Allah attı"** (Enfâl 8/17) sırrı tahakkuk edecektir.

• Saldırganları zelil ve perişan edip, bir daha başkaldıramaz hâle getirmek. Bu da ancak Allah adına yapılan bir zelil kılma olduğu takdirde gerçek hedefine ulaşmış olacaktır.

• Allah'ın kâfirler karşısında mü'minlere nasıl yardım ettiğini; onların şan ve şereflerini nasıl yüceltttiğini ortaya çıkarmak. Savaştan esas gâye de zâten bu ilâhî yardıma kavuşmaktır. Değilse bir taraftan düşmanlar zillete düşmekle beraber, diğer taraftan mü'minler de bir afete uğrayacak olursa savaştan beklenen fayda sağlanmamış ve hedef gerçekleşmemiş olur.

• Senelerdir kâfirlerin her türlü eziyet ve baskısı altında ezilmiş ve acı çekmiş olan müslümanların gönüllerine su serpip ferahlık vermek.

• Hakkın yerini bulmasından dolayı, gâlip tarafı da, mağlup tarafı da yeni yeni

kin ve öfkelerden korumak. Zira elde edilmiş öyle zaferler olur ki, gâliplerin başına daha büyük dertler açabilir. Gâlip tarafın gönlünü okşayan öyle geçici başarılar olur ki, daha büyük kin ve öfkelerin devreye girmesine sebep olabilir.

15. âyetteki **“Allah, dilediği kimselere tevbe ve hidâyet nasip eder”** ifadesi, savaştan beklenen hedeflere ayrı bir ufuk kazandırmaktadır. Kâfirler hep küfür üzere kalacak değillerdir; içlerinden nice hidâyete erecek talihliler vardır. İşte savaş esnâsında harbin acısını ve Allah’a iman edenlerin zaferini yakından gören bir kısım kâfirler, intibaha gelecek, küfür ve günahlarından tevbe edip İslâm’a döneceklerdir. Mekke’nin fethinde bunun çok açık bir misâli yaşanmıştır. Diğer taraftan böyle bir savaşın mü’minler üzerinde de büyük bir terbiyevî tesiri vardır. Savaş onların da imanlarını kuvvetlendirecek, hakka bağlılıklarını artıracak, insanlık gereği işlemiş oldukları günahlardan tevbe edip temizlenmelerine vesile olacaktır.

Ancak, “iman ettim” sözü bir iddiadır. Bunun ispatlanması gerekir:

اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تُتْرَكُوا وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَلَمْ
يَتَّخِذُوا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلَا رَسُولِهِ وَلَا الْمُؤْمِنِينَ وَلِيجَةً وَاللّٰهُ خَبِيرٌ بِمَا تَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

16. Yoksa siz, Cenâb-ı Hak içinizden cihâd edenlerle Allah’tan, Rasûlü’nden ve mü’minlerden başkasını dost ve sırdaş edinmeyenleri iyice ortaya çıkarmadıkça öyle kendi hâlinize bırakılacağınızı mı sanıyordunuz? Allah, bütün yaptıklarınızdan haberdârdır.

Bunu ispatlayacak en güçlü deliller şunlardır:

• Allah yolunda cihâd etmek,

• Allah için candan ve maldan fedakârlık yapmak,

• Allah’ın, Peygamber’in ve mü’minlerin dostluğu ile yetinip bunların dışında kimseyi dost ve sırdaş edinmemek,

• Müslümanların sırlarını düşmanlarına sızdırmamak.

Ancak böyle samimi tutum ve davranışlarla küfrün en ince izlerinden dahi kurtulup, Allah’ın huzurunda tam bir teslimiyet içinde secdeye kapanacak bir kulluk kıvamına yücelmek mümkün olabilecektir:

Allah'ın Mescidlerini İmar

مَا كَانَ لِلْمُشْرِك۪ينَ اَنْ يَعْمُرُوا مَسَاجِدَ اللّٰهِ شَاهِد۪ينَ عَلٰٓى اَنْفُسِهِمْ
بِالْكُفْرِۜ اُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْۚ وَفِي النَّارِ هُمْ خَالِدُونَ ﴿١٧﴾

17. O müşrikler, küfür içinde bulunduklarına söz ve eylemleriyle bizzat kendileri şâhit olup dururken, Allah'ın mescitlerini îmâr etmeleri tasavvur olunamaz. Onların bütün yaptıkları boşa gitmiştir. Onlar cehennem ateşinin içinde ebedî kalacaklardır.

"Allah'ın mescitlerini imar" maddî ve mânevî olmak üzere iki yönlüdür:

Maddî imar; mescitlerin fizikî olarak binâlarını inşa etmek, sonra da onların bakım, onarım ve temizliğini sağlamaktır. Harap olup kullanılmayacak hâle gelmelerini engelleyecek tüm faaliyetleri devam ettirmektir. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.): *"Kim Allah için bir mescit binâ ederse, Allah da onun için cşnnette bir kö k binâ eder"* (Buhârî, Salât 65; Müslim, Mesâcid 24) buyurur.

Rasûlullah (s.a.v.) büyük bir tevâzû ile Allah için yapılabilecek her işe koşmuştur. Bir devlet başkanı olduğu hâlde Mescid-i Nebevî'nin inşâsında ashâbıyla birlikte kerpiç taşımıştır. O bir taraftan kerpiçleri taşırken, bir yandan da: *"Bu yük Hayber yükü değildir. Ey Rabbimiz! Bu, senin katında daha kalıcı, daha iyi şve daha temiz bir i tir"* buyurmuştur. (Buhârî, Menâkıbu'l-Ensâr 45)

Bir diğer rivayete göre mescidin inşâsı esnâsında, toprak taşıyan bir adam, Âlemlerin Efendisi'ne rastlayınca O'na:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Müsaade buyurun, kerpicinizi ben taşıyayım!" dedi. Efendimiz ise cevâben:

ş *"–Sen git, ba ka bir tane al! Zira sen Allah'a benden daha çok muhtaç değilsin!"* buyurdu. (Semhûdî, *Vefâü'l-vefâ,* Beyrut 1997, I, 333)

Mescid-i Nebevî yapılırken, herkes kerpiçleri birer birer taşıyor, Ammar b. Yâsir (r.a.) ise, biri kendisi, diğeri de Peygamber Efendimiz için olmak üzere ikişer ikişer taşıyordu. Allah Rasûlü (s.a.v.) onu gördü, tozlarını silkeledi ve:

"–Ey Ammar! Sen kerpiçleri niçin arkadaşların gibi birer birer taşımıyorsun?" diye sordu. O da:

"–Allah'tan, bunun ecrini bekliyorum!" dedi. Bunun üzerine, Peygamber Efendimiz (a.s.) onun sırtını sıvazladı ve:

"–Ey Sümeyye'nin oğlu! Diğer insanlar için bir ecir var, senin için ise iki ecir var!" buyurdu. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 91; İbn Kesîr, *el-Bidâye,* III, 256)

Mânevî îmâr ise onların içinde Allah rızâsı için ibâdet edilmesi; namaz kılmak,

zikretmek, Kur'an okumak, ilim öğrenmek gibi hayırlı ve faziletli amellerin yapılması; orada bu hizmetleri yürütecek liyakatli hocaların yetiştirilmesi ve mescitlerin, yapılış gayelerine uygun olmayan her türlü faaliyetten uzak tutulmasıdır. Nitekim Beytullah'ı ziyaret etmeye "imâr"la aynı kökten gelen "umre" adı verilir. Gönlü mescitlere bağlı olan, oraya çokça gidip gelenlere de عُمَّارُ الْمَسَاجِدِ (ummâru'l-mesâcid) denilir.

Allah Rasûlü (s.a.v.), mescitleri mânen imâra teşvik eden hadis-i şeriflerinden birinde şöyle buyurur:

"Bir adamı mescitlere devam ediyor gördünüz mü onun mü'min olduğuna âhitlik edin." (Tirmizî, Tefsir 9/8; İbn Mâce, Mesâcid 19)

Bir kudsî hadiste de Rabbimiz şöyle buyurur:

"Yeryüzünde benim evlerim mescitlerdir ve oralardaki benim ziyaretçilerim de onları mamur edenlerdir. Ne mutlu o kula ki, evinde temizlenir ve iyice temizlendikten sonra gelir beni evimde ziyaret eder. Ziyaretçisine ikramda bulunmak ise ziyaret edilen üzerine bir vazîfedir." (Ali el-Mütteki, *Kenzü'l-ummâl*, VII, 20740)

Buna göre Allah'ın birliğine inanmayan, âhiretin varlığını kabul etmeyen, bütün hal ve hareketleri kâfir olduklarını açıkça gösteren müşriklerin, sadece Allah'a kulluk için yapılması gereken mescitleri îmâr etmeleri, akıl ve mantık itibariyle de olacak şey değildir. O halde Allah'ın mescitlerini hangi vasıftaki insanlar îmâr edeceklerdir? Bu süâlin cevâbı bir sonraki âyette verilmektedir:

إِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ فَعَسٰى اُولٰٓئِكَ اَنْ يَكُونُوا مِنَ الْمُهْتَدٖينَ ﴿١٨﴾

18. Allah'ın mescitlerini ancak Allah'a ve âhiret gününe inanan, namazı dosdoğru kılan, zekâtı veren ve sadece Allah'tan korkan kimseler gerçek mânada îmâr edebilir. Doğru yola ermiş olmaları umulanlar işte bunlardır.

Allah'ın mescitlerini ancak şu mühim vasıfları üzerinde taşıyan hakîkî mü'minler îmâr edebilirler:

Birincisi; Allah'a iman eden: Allah'a imanı olmayan bir kişinin mescitle ve ibâdetle ne alakası olabilir?

İkincisi; âhiret gününe iman eden: Yeniden diriltileceğine, hayatının hesabını bir başkasına değil bizzat Yaratanı'na vereceğine, amellerinin hassas terâzilerde zerre miktarına göre tartılıp değerlendirileceğine, cennet veya cehennemin kaçınılmaz iki sondan biri olduğuna inanmayan kişinin de sırf ibâdet kastıyla mescitlere ihtimam göstermesi olacak şey değildir. Bunun için âhirete îkan derecesinde bir iman gerekir.

Üçüncüsü; namazı dosdoğru kılan: Zira mescitlerin yapılmasındaki asıl maksat, içinde namaz kılınmasıdır. Namazın lüzumuna inanmayanlar mescit yapmak ihtiyacını da hissetmeyecekler, üstelik mescitlerin boş kalıp mânen harap olmasına sebep olacaklardır.

Günde beş vakit câmilerde cemaate devam etmenin belli başlı faydalarını ehlullah şöyle sıralamıştır:

• Allah'ın câmilere lutfettiği feyiz ve bereketten istifade ile mü'minin gönlünde ictimâileşme şuurunun kökleşmesi,

• Namazları en makbul zamanda, yani ilk vaktinde kılmak,

• Meleklerin dua, istiğfar ve şâhitliğine mazhar olmak,

• Şeytandan uzaklaşmak,

• İftitâh tekbirine yetişerek büyük bir ecre nâil olmak,

• Ameldeki nifak sıfatından arınmak,

• Toplu yapılan dua ve zikirlerin feyzinden istifade etmek,

• Müslümanlar arasındaki ülfetin devamını sağlamak,

• Tâat ve ibâdet husûsunda yardımlaşmak,

• Sesli okunan namazlarda tilâvet ahkâmına alışmak ve öğrenmek,

• Namazı kâmilen ve huzurlu bir şekilde edâ edebilmek.

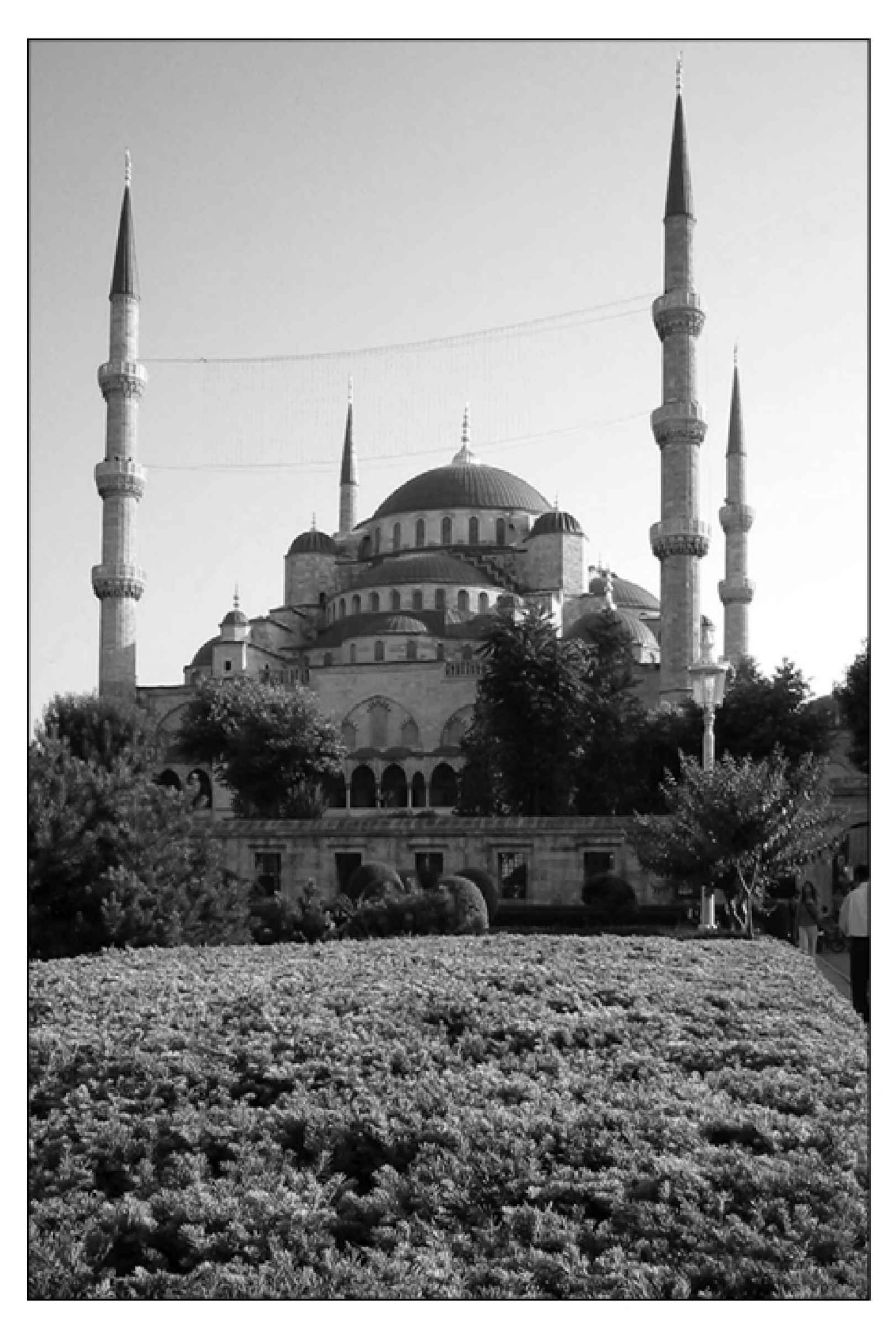
Bu sebeple İslâm, namazların camide cemaatle kılınmasını, böylece hem camilerin hem de ruhların imarını teşvik etmiştir.

Dördüncüsü; zekâtı veren: Farz olan zekât borcunu vermeyen, fakir ve kimsesizleri gözetmeyenlerin mescit bina etmeleri veya mescitleri îmâr etmeyi düşünmeleri onlardan beklenecek bir hareket değildir.

Beşincisi; Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmayan, sadece Allah'tan korkan: Allah'ın emirlerini yerine getirmek için Allah korkusundan başka hiçbir korkuyu saymayan, herhangi bir korku sebebiyle Allah rızâsı için yapacağı hayırlı işlerden vazgeçmeyen, nefsânî menfaatleri ile Allah'ın hakkı çatıştığı zaman Allah'ın hakkını üstün tutan, ilâhî buyrukları yapmak için kınayanların kınamasından çekinmeyen ve bu yüzden uğrayacağı zulümlerden yılmayan, hatta gerektiğinde cihâda koşmaktan korkmayan, hâsılı çeşitli korkular ve endişeler ile Allah yolundan çıkmayacak bir imana sahip olan kimseler mescitleri îmâr ederler.

İşte bu vasıftaki mü'minler hem Allah'ın mescitlerini yaparlar hem de namazıyla, zekâtıyla, zikriyle, istiğfarıyla orada Allah'a güzel güzel kulluk yaparak, hidâyete erenlerden olmak üzere bütün güçleriyle çalışıp çabalarlar. Çünkü onlar, zayıf iradeler ve az gayretlerle sarp yokuşların aşılamayacağını çok iyi bilirler.

Şu bir gerçek ki, iman olmadan âhirette hiçbir amelin faydası olmayacaktır:

اَجَعَلْتُمْ سِقَايَةَ الْحَآجِّ وَعِمَارَةَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ كَمَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ

وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَجَاهَدَ ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۜ لَا يَسْتَوُ۫نَ عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِم۪ينَۢ ﴿١٩﴾

19. Yoksa siz hacılara su dağıtma ve Mescid-i Harâm'ın bakım ve onarımını üstlenme gibi hizmetleri, Allah'a ve âhiret gününe inanan ve Allah yolunda cihâd eden kimselerin yaptığı işlerle bir mi tutuyorsunuz? Bu iki grup Allah yanında elbette eşit değildir. Allah böyle zâlimlere doğru yolu göstermez.

Âyet, müşriklere hitap etmekte ve onları asılsız kuruntularla kendilerini aldatmayı bırakıp imana gelmeye teşvik etmektedir. İmansızlık şöyle dursun bu tür faaliyetler imanla yapıldığı takdirde bile, Allah yolunda cihat eden mü'minlerin iman, amel ve cihâdına denk olamazlar:

اَلَّذ۪ينَ اٰمَنُوا وَهَاجَرُوا وَجَاهَدُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْۙ اَعْظَمُ دَرَجَةً عِنْدَ اللّٰهِۜ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْفَٓائِزُونَ ﴿٢٠﴾ يُبَشِّرُهُمْ رَبُّهُمْ بِرَحْمَةٍ مِنْهُ وَرِضْوَانٍ وَجَنَّاتٍ لَهُمْ ف۪يهَا نَع۪يمٌ مُق۪يمٌۙ ﴿٢١﴾ خَالِد۪ينَ ف۪يهَٓا اَبَداًۜ اِنَّ اللّٰهَ عِنْدَهُٓ اَجْرٌ عَظ۪يمٌ ﴿٢٢﴾

20. İman edenler, hicret edenler ve mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihat edenler, Allah yanında pek büyük mertebelere sahiptirler. İşte bunlar kurtuluş ve başarıya erişenlerin ta kendileridir.

21. Rableri onları kendi tarafından bir rahmetle, rızâsıyla ve içinde onlar için hazırlanmış çok kıymetli, ebedî nimetler bulunan cennetlerle müjdeler.

22. Onlar, o cennetlerde ebediyen kalacaklardır. Hiç şüphesiz en büyük mükâfat Allah yanındadır.

Bahsedilen ibâdetler, diğerleriyle kıyaslanmayacak derecede sevabı bol olan ve sahiplerini ebedî kurtuluşa götürecek ibâdetlerdir. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Hastalık, körlük, topallık gibi bir mazereti bulunmaksızın savaştan geri kalıp evde oturan mü'minlerle, mallarıyla canlarıyla Allah yolunda savaşanlar elbette bir değildir. Allah, mallarıyla canlarıyla savaşanları, herhangi bir sebeple savaştan geri kalan kimselerden derece itibariyle daha üstün tutmuştur. Gerçi Allah, her birine varılacak en güzel yurt olan cenneti va'detmektedir. Yine de Allah, cihâd edenleri, pek büyük bir

mükâfatla, mücâdeleden kaçıp oturanlara üstün kılmıştır. Onlar için Allah'ın yanında yüksek dereceler, bir bağışlanma ve bir rahmet vardır. Çünkü Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir." (Nisâ 4/95-96)

Bu ebedî nimetlere ermenin bir bedeli de, iman-küfür sınırını iyi tâyin etmek, baba ve kardeş gibi en candan yakınlarımız bile olsa küfrün karşısında yüce dağlar gibi sağlam ve sert durmaktır:

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا آبَاءَكُمْ وَإِخْوَانَكُمْ أَوْلِيَاءَ إِنِ
اسْتَحَبُّوا الْكُفْرَ عَلَى الْإِيمَانِ ۚ وَمَنْ يَتَوَلَّهُمْ مِنْكُمْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾

23. Ey iman edenler! Eğer imana karşı küfrü sevip tercih ediyorlarsa babalarınızı ve kardeşlerinizi bile dost edinmeyin! Sizden kim onları dost edinirse işte onlar zâlimlerin ta kendileridir.

Allah Rasûlü (s.a.v.), ashâbına Medine-i Münevvere'ye hicret etmelerini emrettiği zaman müslümanlardan kimisi bunu babasına, kardeşine, eşine söyleyip onlardan izin alma gereği duymadan hemen Peygamberimiz'in emrine uydu. Kimisi de eşi, çocukları ve aile efradı: "Bizi burada malsız, mülksüz, sahipsiz bırakacaksın, biz de perişan olup gideceğiz" deyince şefkati gâlip gelip ailesiyle birlikte Mekke'de oturmaya devam ederek hicreti terk etti. İşte böylelerini kınamak üzere bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 248)

Kâfir olan baba ve kardeşleri dost edinmek haram kılınmakla birlikte, özellikle kâfir olan, hatta çocuğunu şirke zorlayan ana-babaya bile belli ölçüler içinde iyilik yapmayı emreden âyet-i kerîmeler de vardır. (bk. Lokmân 31/14-15) Ancak iyilik yapmak ayrı şey, başka kişi ve nesneleri Allah ve Rasûlü'nden daha fazla sevmek ayrı şeydir. Bu bakımdan gösterilmesi gereken dikkat ve ciddiyetin boyutlarını ortaya koymak üzere şöyle buyruluyor:

قُلْ إِنْ كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَاؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ
وَأَمْوَالٌ اقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَا
أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُوا حَتَّىٰ يَأْتِيَ
اللَّهُ بِأَمْرِهِ ۗ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِقِينَ ﴿٢٤﴾

24. Rasûlüm! De ki: "Eğer babalarınız, oğullarınız, kardeşleriniz, eşleriniz, kabileniz, kazandığınız mallar, iyi iken durgunluğa uğramasından korktuğunuz ticâret ve hoşunuza giden meskenler size

Allah'tan, Rasûlü'nden ve O'nun yolunda cihattan daha sevimli ise o zaman Allah'ın azap emri gelinceye kadar bekleyin! Çünkü Allah, böyle yoldan çıkmış fâsıklar gürûhunu doğru yola erdirmez."

Bizden istenen, sayılan bu unsurları hiç sevmemek değil, onlara duyulan sevginin Allah ve Rasûlullah sevgisinin üzerine çıkmamasıdır. Dolayısıyla buradaki "sevgi"den maksat iradeye bağlı olan sevgidir. Yani Allah ve Rasûlü'nün emirlerini devamlı olarak yerine getirme ve onları hiç terk etmeme neticesini hâsıl edecek bir sevgidir. O halde âyet, Allah ve Peygamber sevgisine aykırı düşen ve dinî vecibelerin yerine getirilmesini engelleyen her türlü sevgi ve münâsebetten uzak durmayı emretmektedir.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Hiçbiriniz, ben kendisine malından, çocuğundan ve bütün insanlardan daha sevimli olmadıkça iman etmi olamaz." (Buhârî, İman 8; Müslim, İman 70)

Hadiste geçen imandan maksat "kâmil iman", sevgiden maksat da ihtiyârî sevgidir.

Efendimiz cihatla alakalı olarak da şöyle buyurur:

" üphesiz ki eytan Âdemoğluna kar ı üç yerde pusu kurmu tur. O, İslâm'a giden yolda oturur ve ona: «Niçin kendi dînini ve atalarının dînini bırakıyorsun?» der. Ki i onun sözünü dinlemeyerek İslâm'a girer. Yine eytan hicrete giden yolda oturur ve ona: «Malını ve aileni mi bırakacaksın» der. Ki i onun aldatmasına kanmayarak hicret eder. Hicret ettikten sonra ise bu sefer cihâda giden yolda oturur ve ona: «Sen cihâd edeceksin ve öldürüleceksin. Hanımını ba kası nikâhlayacak, malın ise payla tırılacak» der. Eğer ki i bu hususta da ona aldırmayıp cihâd ederse, Allah onu mutlaka cennete konduracaktır." (Nesâî, Cihâd 19)

Âyet ve hadislerin ana mesajı, İslâm toplumunu kuvvetlendirme ve mü'minler arasındaki tesânüdü artırma hedefinin diğer bütün beşeri ilişkilerden önde gelmesi gerektiğini gösterir. Bu hususta mü'minler Allah Teâlâ'nın yardımına güvenerek çalışmalı, fakat nefsin aldatmalarına karşı da uyanık olmalıdırlar:

İlâhî Yardımın Şartı

لَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ ف۪ي مَوَاطِنَ كَث۪يرَةٍۙ وَيَوْمَ حُنَيْنٍۙ اِذْ اَعْجَبَتْكُمْ
كَثْرَتُكُمْ فَلَمْ تُغْنِ عَنْكُمْ شَيْـٔاً وَضَاقَتْ عَلَيْكُمُ الْاَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ
ثُمَّ وَلَّيْتُمْ مُدْبِر۪ينَۚ ﴿٢٥﴾ ثُمَّ اَنْزَلَ اللّٰهُ سَك۪ينَتَهُ عَلٰى رَسُولِه۪ وَعَلَى
الْمُؤْمِن۪ينَ وَاَنْزَلَ جُنُوداً لَمْ تَرَوْهَا وَعَذَّبَ الَّذ۪ينَ كَفَرُواۜ وَذٰلِكَ جَزَٓاءُ
الْكَافِر۪ينَ ﴿٢٦﴾ ثُمَّ يَتُوبُ اللّٰهُ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُۜ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَح۪يمٌ ﴿٢٧﴾

25. Gerçek şu ki, Allah size pek çok yerde ve bu arada Huneyn gününde yardım etmişti. O gün sayıca çokluğunuz sizi gururlandırmış, fakat bu size hiçbir fayda sağlamamıştı. Onca genişliğine rağmen yeryüzü size dar gelmiş, sonra da arkanızı dönüp kaçmıştınız.

26. Sonra Allah, Rasûlü'nün ve mü'minlerin üzerine iç huzuru ve güven duygusu veren rahmetini indirdi, ayrıca göremediğiniz ordular gönderdi ve o inkârcıları ağır bir yenilgiye uğrattı. Kâfirlerin cezası işte budur!

27. Sonra Allah, bu olup bitenin ardından dilediği kimsenin tevbesini kabul buyurur, dilediğine hidâyet lutfeder. Çünkü Allah, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Allah Rasûlü (s.a.v.), Mekke'nin fethinden sonra sadece Kâbe'deki putları yıkmakla kalmamış, civar bölgelere de mücâhit gruplar gönderip her tarafta bir tevhid temizliği başlatmıştı. Ancak bu durumu, Huneyn'de yaşayan Hevâzin kabilesi ile Tâif'te oturan Sakîfoğulları hazmedemediler. Müslümanların üzerine hücûm etmeye karar verdiler. Bunun için büyük bir ordu hazırladılar. Bir ölüm-kalım savaşına çıkmışçasına her şeylerini beraberlerine aldılar. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* IV, 65; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* II, 150)

Durumdan haberdâr olan Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), ordusuna Mekke'den iki bin kişi daha katarak onların üzerine yürüdü. İslâm ordusu her bakımdan mükemmeldi. Göz kamaştırıcı bir ihtişamla Huneyn'e doğru ilerliyordu. Herkes, şimdiye dek böyle techîzat ve teşkîlâtlı kalabalık bir ordunun Arabistan'da görülmediğini düşünüyordu. Bu durum, ashâb-ı kirâmın gönlünü bir an gurûra sevk edip: "Böyle bir ordu asla yenilmez!" diyerek düşmanı küçümsemelerine ve maddî güce rağbetle gâlibiyete mutlak gözüyle bakmalarına sebep oldu. İşte bu bir anlık gurur ve ucub, müslümanların ilâhî imtihâna tâbi tutulmalarına sebebiyet verdi:

İslâm ordusunun öncü kuvvetleri, Huneyn'e girilen dar yollarda kendilerinden emîn bir şekilde ilerlerken, sabahın alacakaranlığında âniden pusuya düşürüldüler. Büyük bir panik zuhûr etti. Müslümanlar, üzerlerine yağmur gibi yağan oklar karşısında durakladılar. İslâm ordusunda, tereddüt ve telâş dolu bir dağınıklık ve bozulma baş gösterdi. Bu, arkadan gelenlere de sirâyet edince, müslüman safları çözülüp geriledi. Hevâzin ve Sakîf kabileleri de onları tâkibe koyuldu.

O dehşetli hengâmede yerinden ayrılmayan, sürekli olarak düşmanın üzerine yürüyen ve bindiği hayvanı dâimâ ileri sürerek kendisini düşmanın ortasına atan yalnız Allah Rasûlü (s.a.v.) oldu. O gün Efendimiz, eşsiz bir cesâret ve şecaat nümûnesi sergiledi. Hattâ amcası Hz. Abbâs ve Ebû Süfyân b. Hâris, onun mübârek cânının tehlikeye düşmemesi için hayvanının dizginini tutmuşlar, daha fazla ilerlemesine mânî olmaya çalışıyorlardı. (Müslim, Cihâd 76)

Diğer taraftan, İslâm ordusunun karışıklığı devam ediyordu. Aralarında "Bugün sihir bozuldu" diye feryâd edenlerden; "Bu bozgunluğun arkası denize kadar alınamaz!" diyenlere kadar birçok ye'se kapılanlar vardı. Mekkelilerden bazılarının arasından da: "Peygamber öldü. Araplar eski dinlerine dönecekler!" diye şâyialar duyuluyordu. Oysa Peygamberimiz (s.a.v.) sağ idi ve düşmana mukâvemet göstererek hayvanının üzerinde dimdik durmaktaydı. Allah'a tevekkül ve teslîmiyet hâlinde ashâbına şöyle sesleniyordu:

"–Ey ensâr! Ey muhâcirler! Ey Allah'ın kulları! Buraya geliniz! Ben Allah'ın kulu ve peygamberiyim!.."

Sonra gür sesli olan amcası Hz. Abbâs'a işaret buyurarak, İslâm ordusuna seslenmeye devam etmesini istedi. Abbâs (r.a.)'ın yüksek sesle: "Ey Akabe'de bey'at edenler! Ey Rıdvân ağacı altında söz verenler! Koşun, Allah'ın Rasûlü burada!.." diyerek seslenmeye başladı. Nidayı duyan sahâbe-i kirâm Efendimiz'in yanına koştu. Böylece Peygamberimiz'in yanında saf tutmaya başlayan mü'min gönüller, içine düştükleri korkudan sıyrılarak huzur ve sükûnete erdi. Yavaş yavaş Allah'ın lutfuyla bütün İslâm safları derlenip toparlandı. Bundan sonra Allah Rasûlü (s.a.v.), ellerini yüce dergâha açıp:

"Allahım! Bana olan zafer va'dini ihsân buyur!" niyâzında bulundu.

Tıpkı Bedir savaşındaki gibi yerden mübârek elleriyle bir avuç toprak alarak düşman saflarına doğru attı ve ashâb-ı güzîne:

"–Haydi imdi tam bir samimiyet ve gayret içinde hücûm edin!" buyurdu.[9]

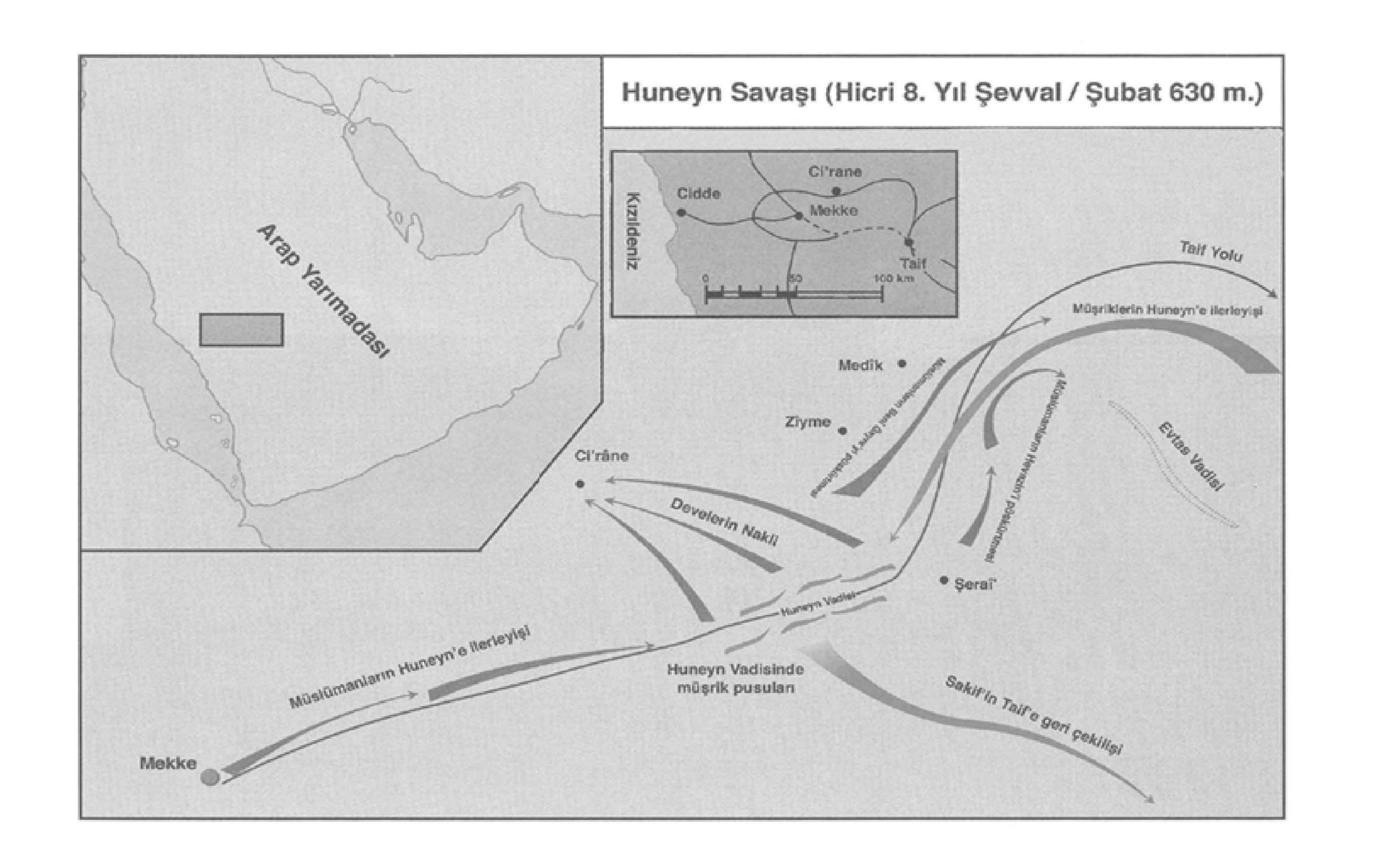
Bu defâ İslâm ordusu, savaş yeni başlarcasına bir hızla müşriklerin üzerine saldırdı. Yaptıkları şiddetli hücûm ve hamlelerle kısa zamanda düşmanı perişan edip hüsrâna uğrattılar. Sadece dört şehîd verilmiş, buna karşılık müşriklerden

yetmiş kişi öldürülmüştü. Düşman öyle mağlûb edilmişti ki, onların savaş meydanına getirdikleri her şey müslümanlara kalmıştı. Ele geçen ganimetin hadd ü hesâbı yoktu. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* IV, 79)

Şüphesiz ki bu hâl, yüce Allah'ın mü'minlere nasîb buyurduğu büyük bir lutfu ve ikrâmı idi. Çünkü onlar, başlangıçta yenilmiş durumda iken netîcede Rasûlullah (s.a.v.)'in şecaat, cesâret, îtidal ve Cenâb-ı Hakk'a gönülden ilticâ ve niyâzıyla zafere nâil olmuşlardı.

Nitekim o gün müşrik saflarında olup da sonradan iman edenler, Allah Teâlâ'nın mü'minlere olan bu yardımını ifade sadedinde, kendilerine, o âna kadar hiç görmedikleri kimselerin hücumda bulunduklarını hayretle îtirâf etmişlerdir. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 286; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VI, 182-183; İbn Hişâm, *es-Sîre,* IV, 79)

bk. Müslim, Cihâd, 76-81; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 157, V, 286; İbn Hişâm, *es-Sîre,* IV, 72; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* III, 897-899.

Huneyn Savaşı (Hicri 8. Yıl Şevval / Şubat 630 m.)
Arap Yarımadası
Kızıldeniz
Cidde
Ci'rane
Mekke
Taif
0
50
100 km
Taif Yolu
Müşriklerin Huneyn'e ilerleyişi
Medîk
Ziyme
Ci'râne
Evtas Vadisi
Develerin Nakli
Şerai'
Huneyn Vadisi
Huneyn Vadisinde müşrik pusuları
Müslümanların Huneyn'e ilerleyişi
Mekke
Sakif'in Taif'e geri çekilişi

Huneyn savaşının ardından, Sakîf kabilesinin reisi ve düşman ordularının başkumandanı Mâlik b. Avf en-Nadrî ile birlikte daha pek çokları müslüman oldu. Allah onlara küfürden dönüp doğru yolu bulma nimetini lutfetti. Müslüman olmayıp şirk içinde kalanlarla ilgili ise, onların Mescid-i Harâm'a yaklaşmalarını yasaklayan yeni hükümler indi:

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنَّمَا الْمُشْرِكُونَ نَجَسٌ فَلَا يَقْرَبُوا الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ بَعْدَ عَامِهِمْ هٰذَاۚ وَاِنْ خِفْتُمْ عَيْلَةً فَسَوْفَ يُغْن۪يكُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِه۪ٓ اِنْ شَٓاءَۜ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ حَك۪يمٌ ﴿٢٨﴾

28. Ey iman edenler! Müşrikler birer pislikten ibarettir. Onun için artık bu yıldan sonra Mescid-i Harâm'a yaklaşmasınlar! Eğer onların engellenmesiyle yeterli gelir elde edememekten, dolayısıyla fakirliğe düşmekten korkarsanız, unutmayın ki, Allah dilediği takdirde lutf u keremiyle sizi zenginleştirir. Şüphesiz Allah her şeyi bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Hicri 9. sene itibariyle müşriklerin Mescid-i Harâm'a yaklaşmaları yasaklanmış, bunu sağlama vazîfesi de müslümanlara verilmiştir. Âyetteki اَلْمَسْجِدُ الْحَرَامُ (el-Mescidu'l-Harâm), ifadesi âlimlerimiz tarafından Harem bölgesi olarak anlaşılmış ve müşriklerin Harem diye bilinen bölgeye girmeleri o tarihten günümüze kadar yasaklanmıştır. Kur'ân-ı Kerîm'in yer yer yahudi ve hıristiyanları kâfir olarak, bazan de müşrik olarak vasıflandırması sebebiyle onlar da müşriklerle aynı katagoride değerlendirilerek o tarihten itibaren Harem bölgesine alınmamışlardır. Günümüzde de uygulama bu şekildedir. Müslüman olmayanlar Harem bölgesine girememektedirler.

Mekke'de müslümanların geçim kaynağını Beytullah'ı ziyarete gelen insanların sağladığı kazançlar teşkil etmekteydi. Müşriklerin bu bölgeye girmelerinin yasaklanması, onların sağladıkları faydaların da bir anda sona ermesi demekti. Dolayısıyla bu durum müslümanlarda ister itemez iktisâdî yönden bir sıkıntı doğacağı yönünde endişeye sebep oldu. Ancak Cenâb-ı Hak bu âyetle aynı zamanda onların gönlünü feraha kavuşturdu. Gerçekten de o seneden itibaren hayır ve bereket artmaya başladı. Çevre bölgelerdeki insanlar İslâm'la şereflendiler ve Mekke'ye eskisinden daha fazla yiyecek getirdiler. Fetihler başladıktan sonra ise dünyanın her tarafından insanlar oraya akın akın gelmeye başladı.

Kâfir olan Ehl-i kitapla münasebetlere gelince:

قَاتِلُوا الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَلَا يُحَرِّمُونَ مَا حَرَّمَ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَلَا يَدِينُونَ دِينَ الْحَقِّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ حَتّٰى يُعْطُوا الْجِزْيَةَ عَنْ يَدٍ وَهُمْ صَاغِرُونَ ﴿٢٩﴾

29. Ehl-i kitaptan oldukları halde Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, Allah ve Rasûlü'nün haram kıldıklarını haram tanımayan ve hak dîni din olarak kabul etmeyen kimselerle, himaye vergisini tam bir aşağılık ve baş eğmişlik duygusu içinde kendi elleriyle verinceye kadar savaşın!

Kur'ân-ı Kerîm, İslâm dînine girip onun itikat, ibâdet ve muâmelâtla alakalı bütün hükümlerini kabul etmedikleri sürece Ehl-i kitabın gerçek birer mü'min olamayacaklarını bildirir. Buna göre onlar, Allah'a ve âhiret gününe inandıklarını iddia etseler de gerçek böyle değildir. Çünkü Allah'ı yegâne tek İlâh ve bir Rab olarak tanıyan, kabul eden ve O'nun sıfatları, O'na yapılan ibâdetler ve O'nun güç ve kudreti konusunda başka herhangi bir şeyi ortak koşmayan kişi, ancak gerçekten Allah'a inanmış sayılır. Halbuki gerek hıristiyanlar gerekse yahudiler, müteakip âyetlerde de açıklandığı gibi şirk içinde bulunuyorlardı. Aynı şekilde onlar, ölümden sonra dirilişe inanmalarına rağmen âhirete de gerçek mânada iman etmiyorlardı. Âhirete imanın tam olması için kişinin, mahşer gününde her bir ferdin iman ve amelini esas alan mutlak adâletin icra edileceğine de inanması gerekir. Aynı şekilde âyetlerde beyân edildiği üzere hiçbir fidye, kefâret veya dost sanılan birine herhangi bir mânevî yakınlığın da fayda vermeyeceğine inanmalıdır. Bu açıdan bakılınca yahudi ve hıristiyanların âhirete imanlarının da bozuk olduğu görülecektir. Çünkü onlar, bu tür şeylerin hesap gününde onları, adâlete karşı koruyup himaye edeceğine, ateşin kendilerine ancak sayılı birkaç gün dokunacağına inanıyorlardı. Diğer taraftan Allah ve Rasûlü'nün haram kıldığı hususları haram saymıyorlar; Allah katında yegâne hak din olan İslâm'ı da hak din olarak kabul etmiyorlardı.

Bu yüzden Allah Teâlâ müslümanlara, kendilerini "cizye" denilen himâye vergisi vermeye mecbur kılıncaya kadar Ehl-i kitapla savaşmayı emretmektedir. Yahudi ve hıristiyanlarla yapılan cihâdın hedefi budur. Onları müslüman olmaya zorlamak ve İslâmî hayat tarzını benimsetmek değil, cizye vermeye mecbur etmektir. Bu şekilde yeryüzünde idarecilikleri ve hâkimiyetleri kalmayacak şekilde bağımsızlıklarına ve büyüklüklerine son vermektir.

Cizye, İslâm devletindeki gayri müslim tebanın erkeklerinden alınan baş vergisinin adıdır. Bu vergi onlardan, kendilerine din hürriyeti, can ve mal güvenliği sağlanması karşılığında alınır. Onlar, müslümanların hâkimiyetini

kabul ederek, buna râzı olarak ve ancak onların himayesinde hayat hakkı elde ettiklerini bilerek bu vergiyi verirler.

Cizye emri önceleri, sadece yahudi ve hıristiyanlara mahsustu. Rasûlullah (s.a.v.) daha sonra onu, mecusilere de teşmil etmiştir. Efendimiz'in vefatından sonra da ashâb-ı kirâm bu hükmü Arabistan'ın dışında yaşayan bütün gayri müslimlere ittifakla uygulamışlardır.

Yahudi ve hıristiyanlar, peygamberlerinin kendilerine tebliğ ve emânet ettiği dîni değiştirdiler; onu tanınmaz hale getirdiler. Bu sebeple buyruluyor ki:

وَقَالَتِ الْيَهُودُ عُزَيْرٌ ابْنُ اللّٰهِ وَقَالَتِ النَّصَارَى الْمَسِيحُ ابْنُ اللّٰهِ ذٰلِكَ قَوْلُهُمْ بِأَفْوَاهِهِمْ يُضَاهِؤُنَ قَوْلَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ قَبْلُ قَاتَلَهُمُ اللّٰهُ أَنّٰى يُؤْفَكُونَ ﴿٣٠﴾

30. Yahudiler: "Uzeyir Allah'ın oğludur" dediler. Hıristiyanlar da: "Mesîh Allah'ın oğludur" dediler. Bu, onların ağızlarında geveledikleri câhilce sözlerdir ki, kendilerinden önce geçmiş bazı kâfirlerin sözlerine benzetiyorlar. Allah onları kahretsin! Nasıl da haktan bâtıla döndürülüyorlar!

Burada Ehl-i kitabın hakîkî Allah inancını kaybedip şirke düştükleri nokta deşifre edilmektedir. Çünkü Allah Teâlâ'ya çocuk isnat etmek açık şirktir. (bk. Meryem 20/88-92; En'âm 6/101) Şu kadar var ki, Allah'a çocuk isnat etmek ilk defa yahudi ve hıristiyanların ortaya çıkardığı bir şey değildir. Daha önceleri de bir kısım insanlar bu hataya düşmüşlerdi. Meselâ eski Mısırlılar, Yunanlılar, Romalılar ve Persler bunlardandır. Yahudiler ve hıristiyanlar, bu eski kavimlerin felsefelerinden, hurafelerinden ve hayallerinden onların yaptığı gibi aynı yanlış ve hatalı hareketleri yapacak kadar etkilenmişlerdir. Ayrıca Ehl-i kitap bu tutumlarıyla, melekleri Allah'ın kızları olarak kabul eden ve putları Allah'a ortak koşan inkârcılara da benzemiş olmaktadırlar.

Gelen âyette yahudi ve hıristiyanların şirk batağına kaydıkları önemli bir noktaya dikkat çekilerek buyruluyor ki:

اِتَّخَذُوا أَحْبَارَهُمْ وَرُهْبَانَهُمْ أَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَالْمَسِيحَ ابْنَ مَرْيَمَ وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا إِلٰهًا وَاحِدًا لَا إِلٰهَ إِلَّا هُوَ سُبْحَانَهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٣١﴾

31. Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, râhiplerini ve Meryem oğlu Mesîh'i rab edindiler. Halbuki onlara, kendisinden başka ilâh olmayan bir tek Allah'a kulluk etmeleri emredilmişti. Allah, onların şirk koştukları

şeylerden münezzehtir.

Adiy b. Hatim'in başından geçen şu hâdise bu âyette bahsedilen din âlimlerini rab edinme keyfiyetini gayet anlaşılır bir şekilde izah etmektedir.

Adiy b. Hatim şöyle anlatır:

Boynumda altından bir haç bulunduğu halde Rasûlullah (s.a.v.)'in huzuruna vardım. Bana:

"- Bu da ne oluyor Ey Adiy?   u putu üzerinden at" buyurdu.

Onu, Tevbe sûresindeki: **"Onlar Allah'ı bırakıp hahamlarını, râhiplerini ve Meryem oğlu Mesîh'i rab edindiler"** (Tevbe 9/31) âyetini okurken dinledim. Sonra şöyle buyurdu: *"Onlar bunlara ibâdet etmiyorlardı. Fakat kendilerine bir   eyi helâl kıldıkları vakit onu helâl belliyorlar ve bir   eyi haram kıldıkları vakit de onu haram belliyorlardı."* (Tirmizî, Tefsir 9/10)

Buna göre, herhangi birini Rab edinmek için ona "rab" adını verip vermemek şart değildir. Allah'ın emrine uygun olup olmadığını hesaba katmadan o kişinin emrine uymak ve özellikle de dînin hükümlerine ait olan hususlarda o kişiyi kanun koymaya yetkili zannedip, ne söylerse, ne emrederse doğru kabul etmek, ona uyduğu zaman Allah'ın emrine ters düşeceğini hesaba katmadan hareket etmek, onun emirlerini taparcasına yerine getirmek onu rab edinmek ve ona tapmak demektir. Bu şekilde şirk düzenini ayakta tutmaya çalışanların elbette bir hedefi vardır:

يُرِيدُونَ اَنْ يُطْفِؤُا نُورَ اللّٰهِ بِاَفْوَاهِهِمْ وَيَاْبَى اللّٰهُ اِلَّٓا اَنْ يُتِمَّ نُورَهُ وَلَوْ كَرِهَ الْكَافِرُونَ ﴿٣٢﴾ هُوَ الَّذ۪ٓي اَرْسَلَ رَسُولَهُ بِالْهُدٰى وَد۪ينِ الْحَقِّ لِيُظْهِرَهُ عَلَى الدّ۪ينِ كُلِّه۪ۙ وَلَوْ كَرِهَ الْمُشْرِكُونَ ﴿٣٣﴾

32. Onlar Allah'ın nûrunu ağızlarıyla üfleyip söndürmek istiyorlar. Allah ise, kâfirler hiçbir zaman hoşlanmasa da, nûrunu mutlaka tamamlamak istiyor.

33. Allah, Rasûlü'nü doğru yolun ta kendisiyle ve adâlet ve hakkaniyet üzerine kurulan hak dîni ile gönderdi ki, müşrikler hiçbir zaman istemese de, o dîni diğer bütün dinlere üstün ve hâkim kılsın.

"Allah'ın nûru", Kur'ân-ı Kerîm'in hükümleri ve sünnet-i seniyyesinin tatbikatıyla Rasûlullah (s.a.v.)'in muşahhas bir şekilde yaşayıp örnek olarak insanlığın önüne koyduğu İslâm dînidir. Bütün iman, ibâdet, ahlâk ve muamelât esasları ve içtimâî, iktisâdî, idârî kâideleriyle İslâm, insanların kalpleri ve zihinleriyle birlikte bütün cihânı aydınlatan lekesiz bir nûr, bir ışık kaynağıdır.

Dünyaya nispetle güneş hangi mevkide ise, kalplere ve ruhlara nispetle İslâm dîni de o mevkidedir. Nûrunu Cenâb-ı Hak'tan alan bu din çağları aydınlatacak, kimse onun önüne geçemeyecektir. Kâfirler istemese de Allah mutlaka nûrunu tamamlayacak; kelime-i tevhidi yüceltecek ve İslâm dînini hâkim kılacaktır. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın muradı, Peygamberi'ne gönderdiği hidâyet rehberi ve hak dîni İslâm'ın diğer bütün dinlere üstün gelmesini sağlamaktır. Allah'ın muradını engelleyecek ise hiçbir güç yoktur. Müşrikler istese de istemese de hakikat böyle tecelli edecektir.

Nitekim Peygamber Efendimiz'in, Allah'ın dînini tebliğ etme ve öğretme husûsundaki azim, gayret ve şevki karşısında büyük bir âcizliğe düşen Kureyş müşrikleri birgün:

"– Sen bizi ve ilâhlarımızı yermeyi bırak, biz de seni ve ilâhını kendi hâlinize bırakalım" dediklerinde Rasûlullah (s.a.v.) başını kaldırıp semâya baktı ve:

"– u güne i görüyor musunuz?" diye sordu.

"– Evet, görüyoruz" dediklerinde Allah Rasûlü (s.a.v.), İslâm'ın mâhiyetine ve istikbaldeki durumuna dikkat çekecek bir tarzda:

"– Peki ben sizin bu güne in ı ıklarından faydalanmanıza mâni olabilir miyim?" buyurdu. (İbn Kesîr, *el-Bidâye,* III, 92; İbn İshâk, *es-Sîre,* s. 136)

Bu sebeple din düşmanları tarafından İslâm'ı söndürme maksadıyla tezgahlanan ve uygulamaya konan her plan, ancak güneşi ağızla üfleyerek söndürmeye çalışmanın dışında bir ağırlığa sahip değildir ve olamaz.

Hâsılı İslâm, ebediyen eskimeyecek ve bozulmayacak bütün esasları ve kâideleriyle ilk günkü gibi dupduru ortada olup insanlığın semâsında bir güneş gibi parlamaktadır. Fakat insanlar nefislerini, nefsânî arzularının mahkûmu olmuş kalplerini ve zihinlerini onun önünde perde yaparak onun nûrundan mahrum kalmaktadırlar. Müslümanların asıl vazîfesi, aradaki o perdeleri kaldırarak kalpleri İslâm'ın o sönmez nûruyla buluşturmaktır.

Ancak bir kısım güçler ve insanlar bu mücadelenin önüne geçmek için çalışacaklardır. Bunun bir takım sebepleri vardır. Bunlardan yahudi ve hırısitiyan din adamları olan hahamların ve rahiplerin İslâm nûrunu söndürmek istemelerinin ve onun yayılmasına engel olmaya çalışmalarının sebebi şu şekilde beyân edilmektedir:

Altın ve Gümüşü Biriktirenler

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُٓوا اِنَّ كَث۪يرًا مِنَ الْاَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ اَمْوَالَ النَّاسِ
بِالْبَاطِلِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِۜ وَالَّذ۪ينَ يَكْنِزُونَ الذَّهَبَ وَالْفِضَّةَ
وَلَا يُنْفِقُونَهَا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِۙ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَل۪يمٍۙ ﴿٣٤﴾ يَوْمَ يُحْمٰى
عَلَيْهَا ف۪ي نَارِ جَهَنَّمَ فَتُكْوٰى بِهَا جِبَاهُهُمْ وَجُنُوبُهُمْ وَظُهُورُهُمْۜ هٰذَا
مَا كَنَزْتُمْ لِاَنْفُسِكُمْ فَذُوقُوا مَا كُنْتُمْ تَكْنِزُونَ ﴿٣٥﴾

34. Ey iman edenler! Hahamlardan ve râhiplerden pek çoğu halkın mallarını haksız yollarla yemekte ve insanları Allah yolundan alıkoymaktadırlar. Rasûlüm! Altın ve gümüşü yığıp da onları Allah yolunda harcamayanlar yok mu, işte onları elem verici bir azab ile müjdele!

35. Kıyâmet gününde, biriktirilen o altın ve gümüşler cehennem ateşinde kızdırılıp onların alınları, yanları ve sırtları bunlarla dağlanacak ve onlara: "İşte bunlar, kendiniz için biriktirdiğiniz altın ve gümüşlerdir. Şimdi tadın bakalım o durmadan yığıp biriktirdiğiniz şeylerin cezasını!" denilecek.

Bu âyetlerde insanların mallarını haksız yollarla yiyen ve daha çok dinî hükümleri yanlış tevil ederek insanları Allah yolundan alıkoyan yahudi ve hıristiyan din adamları; onlar üzerinden de aynı vasıfları taşıyan bütün din adamları ciddi olarak ikaz ve tehdit edilirler. Onların insanların mallarını yedikleri haksız yollardan bazıları şunlar olabilir:

• Verdikleri hükümler ve fetvâlar karşılığında rüşvet almaları,

• İlâhî kitapta değişiklik yapıp, yazdıkları tahrif edilmiş nüshaları satmaları,

• Allah katında duaların kabulüne vesile olacağını söyleyerek bağış toplamaları,

• Günah çıkarma karşılığında gelir elde etmeleri,

• Bu ve bunlara benzer dolambaçlı yollarla malî kaynaklar oluşturmaları.

İkinci olarak altın ve gümüşü biriktirip onları Allah yolunda harcamayanlar can yakıcı bir azapla korkutulurlar. Çünkü altın ve gümüş, para olarak alışverişi kolaylaştırmak ve insanların gerçek ihtiyaçlarını karşılamak üzere ihsân edilmiştir. Buna göre altın, gümüş ve diğer paralar bütün halk arasında tedavül etmeli; ihtiyaçların daha önemlisi diğerine, şiddetlisi hafifine tercih edilerek güzelce harcanmalıdır. Bunlar, ihtiyaçların önceliklerine göre kullanılması gerekirken bazıları onu tedavülden çeker, gömer, herhangi bir yerde gizler,

yığar, sımsıkı saklar ve bunları Allah yolunda sarf etmezler. Allah için hakkını vermezler. Bunlar parayı toplayıp saklamak suretiyle aynı zamanda onun Allah yolunda harcanmasını engellemiş olurlar. Esasında bu paralarla Allah yolundan saptırmak için para harcayanlara karşı mücadele etmek gerekirken, bunlar ellerinde tutmak suretiyle parayı hiçbir işe yaramaz hale getirirler.

Rasûlullah (s.a.v.) bu hususta şöyle buyurur:

"Altın ve gümü sahibi olup da ondan hakkını ödemeyen her bir kimse mutlaka kıyâmet günü olduğunda ona ate te kızdırılmı büyük madeni parçalar getirilir, cehennem ate inde bu parçalar kızdırılır ve bunlarla böğrü, alnı ve sırtı dağlanır. Soğudukça bunlar tekrar kızdırılır ve bu, süresi elli bin yıl kadar olan bir günde kullar arasında hüküm verilinceye ve cennete mi, yoksa cehennem ate ine mi gideceğini görünceye kadar devam eder..." (Müslim, Zekât 24, 26)

Diğer azaların değil de özellikle alınların, yanların ve sırtların dağlanmasının sebep ve hikmetiyle alakalı şunlar söylenebilir:

• Zengin kişi kendisinden zekât isteyen fakiri görünce suratını asar, zekât istemede ısrar ederse ona yanını döner, daha da ısrar ederse çoğunlukla yerinden kalkar, sırtını döner ve fakire hiçbir şey vermez.

• Altın ve gümüşü yığan kimsenin mal biriktirmekten maksadı, zenginliği ile üstünlük peşinde koşmak olunca dağlama işi yüzünün en yüksek yeri olan alnına uygulanır. Aynı şekilde bu kişiler mal biriktirirken yanlarının şişmanlamasına sebep olan leziz yiyeceklerle ve sırtına giydiği güzel giysilerle refah içinde olmayı hedeflediklerinden cehennemde de yanları ve sırtları dağlanır.

Dünyevî maksatlarla Allah'ın koyduğu kanunlarla oynamanın bir örneği de müşriklerin, daha büyük gelirler elde etmek için her yıl haccı aynı mevsime denk getirmek gayesiyle birkaç yılda bir, seneye bir ay ilave edip o yılı 13 aya çıkararak takvim üzerinde gelişigüzel oynamayı adet hâline getirmeleri idi. Halbuki ay takvimine göre hac ibâdeti her yıl bir öncekinden 10 gün geriye sarkarak farklı mevsimlerde yapılır. İşte Allah Teâlâ, maddî çıkarları uğruna ilâhî hükümleri oyuncak hâline getiren bu tür keyfî uygulamaları yasaklamak ve en tabiî, en kullanışlı takvim ölçüsünü ortaya koymak üzere şöyle buyuruyor:

إِنَّ عِدَّةَ الشُّهُورِ عِنْدَ اللّٰهِ اثْنَا عَشَرَ شَهْرًا فِي كِتَابِ اللّٰهِ يَوْمَ خَلَقَ
السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ مِنْهَا أَرْبَعَةٌ حُرُمٌ ذٰلِكَ الدِّينُ الْقَيِّمُ فَلَا تَظْلِمُوا
فِيهِنَّ أَنْفُسَكُمْ وَقَاتِلُوا الْمُشْرِكِينَ كَافَّةً كَمَا يُقَاتِلُونَكُمْ كَافَّةً
وَاعْلَمُوا أَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿٣٦﴾

36. Gökleri ve yeri yarattığı gün koyduğu kesin hükme göre Allah katında ayların sayısı on ikidir. Bunlardan dördü haram aylardır. İşte doğru ve geçerli olan hesap budur. O halde bu aylarda konulmuş yasakları çiğneyerek kendinize zulmetmeyin. Bununla beraber müşrikler bir araya gelip hiçbir kural tanımadan sizinle nasıl topyekün savaşıyorlarsa siz de onlarla topyekün savaşın. Şunu da bilin ki Allah, kalpleri ilâhî saygıyla dolu olup kendine karşı gelmekten sakınanlarla beraberdir.

Allah Teâlâ gökleri ve yeri yarattığı zaman dünyanın düzenini ve ayın hareketlerini, ay hesabına göre bir yıl on iki ay ve 354 gün olacak şekilde tanzim buyurmuştur. Bu ayların isimleri: Muharrem, safer, rebiülevvel, rebiülâhir, cemâziyelevvel, cemâziyelâhir, recep, şaban, ramazan, şevval, zilkâde ve zilhiccedir. Bunlardan dört tanesi haram ay kılınmıştır. Bunlar zilkâde, zilhicce, muharrem ve recep aylarıdır. Bu aylara hürmet gösterilmesi istenmiş ve bunlarda savaş yapılması yasaklanmıştır. (bk. Bakara 2/217)

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Vedâ haccında Minâ'da okuduğu meşhur hutbesinde bu dört ayı beyân ederek şöyle buyurmuştur: *"Bir sene on iki aydır, bunlardan dördü haram olan aylardır, üçü pe pe e gelen zilkâde, zilhicce ve muharremdir, biri de Mudar kabilesinin recebidir ki o da, cemaziyelâhir ile aban ayı arasındadır."* (Buhârî, Tefsir 9/8; Müslim, Kasame 29)

Efendimizin bu beyânıyla zaman Allah'ın yarattığı ilk günkü şeklini aldı. Zaman üzerinde ileri geri alma şeklinde yapılan haksızlıklar ortadan kalktı. Senenin ayları üzerinde oynamalara son verildi ve aylar ilk yaratılıştaki gibi yerli yerine oturdu. Her biri ne ise o oldu; zilhicce zilhicce, muharrem muharrem oldu. Böylece hac ibâdeti de olması gereken zamanda yapılmaya başlandı:

إِنَّمَا النَّسِيءُ زِيَادَةٌ فِي الْكُفْرِ يُضَلُّ بِهِ الَّذِينَ كَفَرُوا يُحِلُّونَهُ عَامًا وَيُحَرِّمُونَهُ عَامًا لِيُوَاطِئُوا عِدَّةَ مَا حَرَّمَ اللَّهُ فَيُحِلُّوا مَا حَرَّمَ اللَّهُ زُيِّنَ لَهُمْ سُوءُ أَعْمَالِهِمْ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ ﴿٣٧﴾

37. Harâm ayların yerlerini değiştirip ertelemek, kâfirlikte ileri gitmekten başka bir şey değildir. Ayrıca bu, kâfirlerin daha da sapmasına yol açmaktadır. Çünkü onlar, Allah'ın haram kıldığı ayların sayısını denkleştirmek, böylece O'nun haram kıldığını meşrûlaştırmak üzere haram ayı bir yıl helâl, bir yıl da haram kabul ederler. Yaptıkları bu çirkin ameller şeytan tarafından süslenmekte ve dolayısıyla onlara güzel görünmektedir. Oysa Allah, böylesi kâfirler gürûhunu doğru yola erdirmez.

اَلنَّس۪يءُ (nesî’), haram ayların vakitleriyle oynamak, onları ileri veya geri almak; ertelemek veya ilâve etmek demektir. Kamerî hesaba göre her yıl onar gün geri gelmek suretiyle ayların ve mevsimlerin yeri değiştiğinden, “nesî” uygulamasının gayesi, hac mevsimini devamlı surette aynı zamana denk getirmekti. Çünkü hac merâsiminin değişik mevsimlere rastlaması menfaatlerine uygun düşmüyor, haccı havanın mutedil ve ticârî şartların müsait olduğu zamanlarda yapmak istiyorlardı. Bunu temin etmek için de ay yılı ile güneş yılını denk getirmek gerekiyordu. Bu sebeple yıla bir ay daha ilâve ediyorlardı. Böylece hac 33 yıl gerçek tarihinin dışında yapılıyor, ancak 34. yılda gerçek zilhicce’de îfâ edilebiliyordu. Efendimiz’in Vedâ haccı gerçek hac mevsimine denk geldi ve o tarihten itibaren hac tam mevsiminde yapılmaya devam etti.

Diğer taraftan câhiliye Araplarının bir kısmı maişetlerini soygunculuk, gasp ve talan ile sağladıkları gibi, kendi aralarında da kan dâvaları ve iç savaşlar eksik olmuyordu. Bu sebeple peş peşe gelen haram ayların hürmetine saygı göstermekte, kendilerini bağlayan bir kısım yasaklara uymakta zorlanıyorlardı. Onun için haram ayların zamanlarını tâyinde canlarının istediği gibi oynuyor; mesela muharrem ayındaki hürmeti safer ayına çeviriyor, aynı şekilde diğer haram ayları da ileri geri götürüyorlardı. İşte âyet-i kerîme bütün bu uygulamaların bir küfür ve sapıklık olduğunu açıkça beyân etmekte ve bunu yasaklamaktadır.

Şimdi ilâhî hitap müslümanlara çevrilerek, Tebük seferine çağrıldıkları sırada sergilenen bir kısım tutum ve davranışlardan hareketle Allah’a ve Rasûlü’ne gerçek iman ve itaatin ölçüleri belirlenmektedir:

Niçin Yere Çakılıp Kaldınız

يَٓا اَيُّهَا الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَا لَكُمْ اِذَا ق۪يلَ لَكُمُ انْفِرُوا ف۪ي سَب۪يلِ اللّٰهِ اثَّاقَلْتُمْ اِلَى الْاَرْضِۜ اَرَض۪يتُمْ بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا مِنَ الْاٰخِرَةِۚ فَمَا مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا قَل۪يلٌ ﴿٣٨﴾

38. Ey iman edenler! Size ne oldu ki, “Allah yolunda topluca savaşa çıkın!” dendiğinde olduğunuz yere çakılıp kaldınız. Yoksa âhiretten vazgeçip dünya hayatına mı râzı oldunuz? İyi bilin ki, âhiretin yanında dünya hayatının zevki hiç denecek kadar azdır.

Hicretin dokuzuncu senesinde Tebük seferine çıkmak üzere seferberlik emredildiği zaman müslümanlar, Huneyn ve Tâif seferinden henüz dönmüş bulunuyorlardı. Vakit de yaz sıcağının pek şiddetli olduğu bir döneme rastlamıştı ve kıtlık hüküm sürüyordu. Bununla beraber Medine’nin hurmaları yetişmiş, gölgeleri de güzelleşmişti. Ayrıca gidilecek yer uzak, düşman sayıca çok ve teçhizat bakımından da güçlü idi. Bu seferde kalabalık ve güçlü Rum askerleri ile savaşılacaktı. Buna göre diğer gazalardan daha fazla hazırlığa ihtiyaç vardı. Bu gibi sebeplerden dolayı bu seferberlik ilanı birçoklarına ağır gelmişti. Hatta şartların zorluğu sebebiyle bu orduya جَيْشُ الْعُسْرَةِ (Ceyşu’l-‘Usre) “Zorluk Ordusu” adı verilmişti. Bu orduya ve onu teçhîze katılma husûsunda bazı mü’minlerde görülen ağırlık ve tembellik üzerine bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 250-251)

Âyet-i kerîmede “ağırlaşarak yere çakılıp kalma” manâsı, اِثَّاقَلْتُمْ (issâkaltüm) kelimesiyle ifade edilmiştir. Bu kelime lafız ve edâ itibarıyla, bir işi yapma konusunda tembellik gösterip ağırdan alan ve yere yığılıp kalan bir insanı tasvir etmektedir. Bu hâliyle âyet-i kerîme:

Size böyle ne oldu ki, “Allah yolunda seferber olunuz” denildiği zaman;

• “Yere doğru ağırlaştınız,

• Yere meylederek, onun câzibesine kapılarak, yani dünya düşüncesine, yeryüzünün çekiciliğine dalarak işi ağırdan aldınız,

• Tembellik ve uyuşukluk gösterdiniz,

• Yahut sefere çıkmayı ağır gördünüz,

• Korku ve kederinizden yerlere yığıla kaldınız” mânalarını ihtivâ eder ki, bunların hepsi de insanı Allah yolunda cihâd ve hizmetten alıkoyan kötü hasletlerdir. Müslüman bu mezmum sıfatlarla mücâdele etmek durumundadır.

Cenâb-ı Hakk'ın îkazları şöyle devam etmektedir:

إِلَّا تَنْفِرُوا يُعَذِّبْكُمْ عَذَابًا اَلِيمًا وَيَسْتَبْدِلْ قَوْمًا غَيْرَكُمْ وَلَا تَضُرُّوهُ
شَيْـًٔا ۗ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٣٩﴾

39. Eğer size emredildiği gibi topluca savaşa çıkmazsanız, Allah sizi acıklı bir azab ile cezalandırır ve yerinize itaatkâr başka bir toplum getirir de savaşa çıkmamakla O'na hiçbir zarar veremezsiniz. Allah'ın her şeye gücü yeter.

Mü'minler Allah yolunda birlik olup, seferberlik hâlinde topyekün savaşa katılmadıkları takdirde Allah onları, pek acı bir azap ile cezalandıracak; başlarına, kolay kolay altından kalkamayacakları bir felaket getirecektir. Câzibesine kapıldıkları, uğruna cihâdı terk veya ihmal ettikleri dünya hayatını kıtlık, sefalet, mağlubiyet ve mahkumiyet gibi çok acıklı sebeplerle ellerinden alacak ve onları perişan edecektir. Yerlerini, yurtlarını ellerinden alıp, başka bir kavme verecektir. Emirlerini onların eliyle yerine getirecektir. Allah yolunda savaşı terk etmek bu denli gadab-ı ilâhîyi celbedeceği ve eldeki nimetlerin gitmesine sebep olacağı gerçeğinden hareketle zor veya kolay her hâlukârda cihâda devam edilmesi istenmektedir.

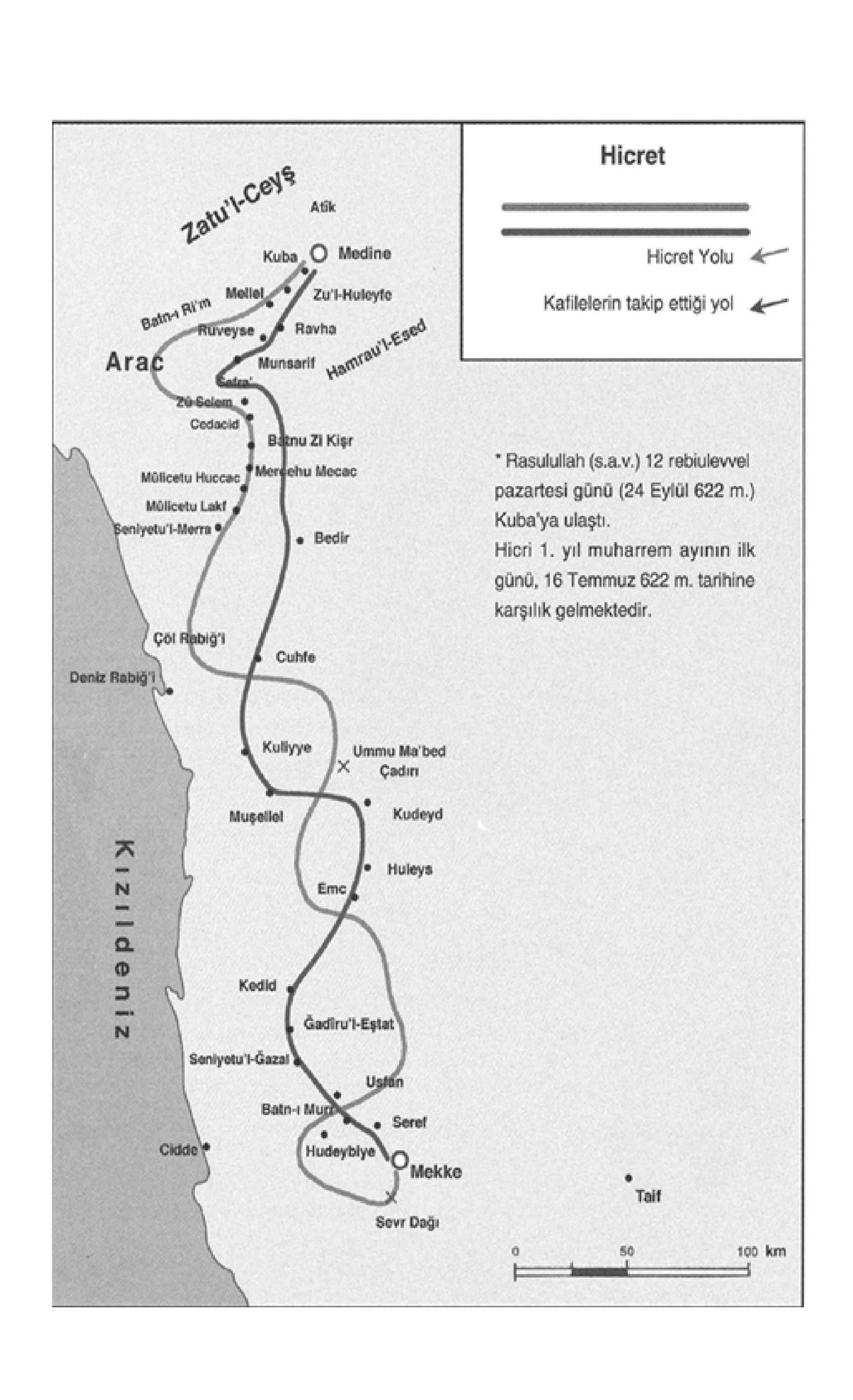
Yalnız şu unutulmamalıdır ki bu ilâhî emirlerin faydası Allah'a ve Rasûlü'ne değil, mü'minlerin bizzat kendilerinedir:

إِلَّا تَنْصُرُوهُ فَقَدْ نَصَرَهُ اللّٰهُ إِذْ اَخْرَجَهُ الَّذِينَ كَفَرُوا ثَانِيَ اثْنَيْنِ إِذْ
هُمَا فِي الْغَارِ إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللّٰهَ مَعَنَا ۚ فَاَنْزَلَ اللّٰهُ
سَكِينَتَهُ عَلَيْهِ وَاَيَّدَهُ بِجُنُودٍ لَمْ تَرَوْهَا وَجَعَلَ كَلِمَةَ الَّذِينَ كَفَرُوا
السُّفْلٰى ۗ وَكَلِمَةُ اللّٰهِ هِيَ الْعُلْيَا ۗ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٠﴾

40. Eğer o Peygamber'e yardım etmezseniz, iyi bilin ki, Allah ona vaktiyle yardım ettiği gibi yine edecektir: Hani kâfirler onu Mekke'den çıkardıklarında, ikinin ikincisi olarak mağarada iken arkadaşına: "Üzülme, Allah bizimle beraberdir!" diyordu. İşte o zaman Allah ona yardım etti, üzerine huzur veren emniyet ve rahmetini indirdi, onu göremediğiniz ordularla destekledi. Kâfirlerin bâtıl inanç ve dâvalarını alçalttı. Allah'ın dâvası ise zâten her zaman yücedir. Çünkü Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Mekke'de yıllar boyu müşriklerin en acımasız saldırı ve işkencelerine maruz

kalan mü'minler, Rasûlullah (s.a.v.)'in müsaadesiyle peyderpey Medine'ye hicret etmişlerdi. Geride pek az kimse kalmıştı. Rasûlullah (s.a.v.), hicret etmek için Rabbinin iznini bekliyordu. En sonunda bu izin de tahakkuk edince en sadık arkadaşı Hz. Ebûbekir ile Medine'ye doğru yola koyuldu. Hicret esnasında müşrikler tarafından ısrarla takip edilen Peygamber Efendimiz ve Hz. Ebûbekir bir ara Sevr mağarasına sığınmışlardı. Müşriklerin seslerini duyuyorlardı. Ebûbekir (r.a.) korkmuştu. Rivayete göre müşrikler, mağaranın girişindeki örümcek ağı ve güvercin yuvasını görünce, içeride kimse yoktur, diye bırakıp gittiler. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 95) Burada Hz. Ebûbekir: "Eğer oraya gelen müşriklerden biri ayaklarına baksaydı, muhakkak bizi ayakları altında görürdü" ş dedim de Rasûlullah (s.a.v.): *"Ey Ebûbekir! Üçüncüleri Allah olan iki ki i hakkındaki bu endi en niyedir"* buyurdu. (Buhârî, Fezâilü's-sahâbe 2; Müslim, Sahâbe 1)

Hicret
Hicret Yolu
Kafilelerin takip ettiği yol
Zatu'l-Ceyş
Atik
Kuba
Medine
Mellel
Zu'l-Huleyfe
Batn-ı Ri'm
Ruveyse
Ravha
Arac
Munsarif
Hamrau'l-Esed
Zü Selem
Cedacid
Batnu Zi Kişr
Mülicetu Huccac
Mülicetu Lakf
Seniyetu'l-Merra
Bedir
* Rasulullah (s.a.v.) 12 rebiulevvel pazartesi günü (24 Eylül 622 m.) Kuba'ya ulaştı.
Hicri 1. yıl muharrem ayının ilk günü, 16 Temmuz 622 m. tarihine karşılık gelmektedir.
Çöl Rabiğ'i
Cuhfe
Deniz Rabiğ'i
Kuliyye
Ummu Ma'bed Çadırı
Muşellel
Kudeyd
Kızıldeniz
Huleys
Emc
Kedid
Ğadîru'l-Eştat
Seniyetu'l-Ğazal
Usfan
Batn-ı Murr
Seref
Cidde
Hudeybiye
Mekke
Taif
Sevr Dağı
0
50
100 km

İşte âyet-i kerîmede bu yardımın Allah'ın gönderdiği meleklerden müteşekkil görünmez ordu sayesinde olduğu dile getirilmektedir. Allah Teâlâ orada Peygamberi'ni, katından indirdiği görünmez melek ordularıyla takviye etmiştir. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 95) Bu melek orduları, mağaranın ağzına kadar yaklaşan müşrikleri şaşkınlaştırmış ve onları, Rasûlullah (s.a.v.)'i tâkipten alıkoymuşlardır. Yoksa Medine'ye varıncaya kadar müşriklerin Allah Rasûlü'ne ulaşmaları ve onu bulmaları gayet kolaydı. Bu melekten ordular onlara mâni olmuşlardır.

Bu sebeple:

اِنْفِرُوا خِفَافًا وَثِقَالًا وَجَاهِدُوا بِاَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِۜ

ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ ﴿٤١﴾

41. Ey mü'minler! İster kolay, ister zor; imkânlarınız az veya çok, ister silahlı ister silahsız hangi durumda olursanız olun hep beraber savaşa çıkın ve mallarınızla canlarınızla Allah yolunda cihâd edin. Bilirseniz, böyle yapmanız sizin için daha hayırlıdır.

Âyette geçen خِفَافًا (hifâfen) ve ثِقَالًا (sikâlen) kelimelerine şu mânalar verilmiştir:

Gerek hafif gerek ağır hangi halde olurlarsa olsunlar; gerek kolay gelsin, gerek ağır gelsin; genç veya ihtiyar; bekar veya evli; işsiz veya meşgul; fakir veya zengin, piyade veya süvari; ister ağır silahlarla ister hafif silahlarla, kendi durumları ve teçhizatları her ne olursa olsun müslümanların hepsi birden, hiç beklemeden akın akın sefere koşmalı, mallarıyla ve canlarıyla cihâd etmelidirler.

Bu âyeti can kulağıyla dinleyen şu sahâbenin cihâd aşkı ne kadar heyecan vericidir:

Rivayete göre Ebû Talha (r.a.) Tevbe sûresini okumuş, bu âyete geldiğinde:

"Görüyorum ki Rabbimiz, genç ihtiyar demeden umûmen seferber olmamızı emrediyor. Ey oğullarım, beni cihâd için donatıp hazırlayın!" demişti. Oğulları:

"Allah sana merhamet etsin. Sen, vefat edinceye kadar Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber savaşlarda bulundun. Aynı şekilde vefat edinceye kadar Hz. Ebûbekir ve Hz. Ömer'le birlikte de savaştın. Şimdi senin yerine savaşa artık biz gideceğiz" dediler ise de kabul etmedi. Deniz seferine çıktı ve şehitlik mertebesini kazandı. Ancak dokuz gün sonra mübârek cesedini defnedebilecekleri bir ada bulabildiler. Cesedi hiç değişmemişti. Onu bu uğradıkları adaya defnettiler. (İbn Kesîr, *Tefsîru'l-Kur'an,* II, 359)

Bütün gücüyle cihâd etmeye bir misal de Mihmândâr-ı Rasûl (r.a.)'den:

Ebû Eyyûb el-Ensârî (r.a.), İstanbul istikâmetinde Rumlara karşı tertib edilen gazâya katılmıştı. Yolda hastalandı. Vefâtı yaklaşınca asker arkadaşlarına şöyle dedi:

"–Şayet ölürsem beni yanınıza alın ve Rum topraklarına doğru gidebildiğiniz en son noktaya götürün. Düşman saflarıyla karşılaşıp daha fazla ilerleyemez olduğunuzda beni oraya, ayaklarınızın altına defnedin!.." (bk. Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 419, 416)

Ebû Mûsâ el-Eş'arî (r.a.), sahâbenin Allah yolunda gösterdiği fedakârlıktan ibretli bir kesiti şöyle anlatır:

"Rasûlullah (s.a.v.) ile birlikte sefere çıkmıştık. Altı kişi nöbetleşe bir deveye biniyorduk. Yürümekten ayaklarımız delinmişti. Benim de ayaklarım delinmiş ve tırnaklarım düşmüştü. Ayaklarımıza bez parçaları sarıyorduk. Bu bez parçalarından dolayı o sefere «Zâtü'r-Rikâ» ismi verildi."

Bu hadîsi nakleden Ebû Bürde diyor ki:

"Ebû Mûsâ el-Eş'arî bunları söyledi, fakat sonra da yaptığından hoşlanmadı ve; «Bunları söylemekle hiç de iyi etmedim» diye pişmanlığını dile getirdi. Herhâlde o, Allah için yaptığı bir yiğitliği ifşâ etmiş olduğundan dolayı üzüldü." (Buhârî, Meğâzî 31)

Tebük'le birlikte gelen umûmî seferberlik emri, münafıkların yüzündeki nifak maskesini düşürdü. Dünyalık bir çıkar göremedikleri bu seferden, sudan bahaneler ileri sürerek geri durmak istediler. Gelen âyetler, onların ibrete şâyan bu iki yüzlü hallerini gözler önüne sermektedir:

لَوْ كَانَ عَرَضًا قَرِيبًا وَسَفَرًا قَاصِدًا لَاتَّبَعُوكَ وَلٰكِنْ بَعُدَتْ عَلَيْهِمُ الشُّقَّةُ وَسَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَوِ اسْتَطَعْنَا لَخَرَجْنَا مَعَكُمْ يُهْلِكُونَ اَنْفُسَهُمْ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ اِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿٤٢﴾

42. Eğer dâvet edildikleri şey kolay bir ganimet ve çıkılacak sefer de şöyle yakın mesâfeli bir sefer olsaydı, o münafıklar mutlaka senin peşinden gelirlerdi. Fakat o meşakkatli sefer, onlara pek uzak göründü. Sonra da kalkıp Allah adına yemin ederek: "Eğer imkânımız olsa ve gücümüz yetseydi mutlaka sizinle beraber sefere çıkardık" diyeceklerdir. Böyle yapmakla kendilerini helâke sürükleyeceklerdir. Oysa Allah, onların yalan söylediğini kesinlikle bilmektedir.

Rasûlullah (s.a.v.) Tebük seferine katılmayı emrettiği zaman insanlar üç gruba ayrıldılar. Bir grup acele davranıp emre itaat etti. Bunlar muhâcir ve ensârın

ileri gelenleri idi. Fakir mü'minlerin bir kısmına Allah'ın emri ve Rasûlü'nün işaretine uymak ağır geldi ve nefislerinin arzusuna uymayı tercih ettiler. Bir kısmı da geride kalmayı tercih etti. Bunlar münafıklar idi. İşte bu âyetler, onlar hakkında nâzil oldu.

Sefere katılmaya gönülleri olmayan bu münafıklar çeşitli bahaneler uydurarak Efendimiz (s.a.v.)'den izin istiyorlar, insanların en temiz kalplisi olan Efendimiz de onlara izin veriyordu. Ama bu husustakı ilâhî uyarının gelmesi gecikmedi:

الْكَاذِبٖينَ ﴿٤٣﴾ عَفَا اللّٰهُ عَنْكَۚ لِمَ اَذِنْتَ لَهُمْ حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكَ الَّذٖينَ صَدَقُوا وَتَعْلَمَ

43. Hay Allah seni affedesice Nebî! Sefere çıkmamak için senden izin isteyen o münafıklara, sence kimin doğru söylediği iyice belli olmadan ve kimlerin yalancı olduğunu henüz bilmeden neden izin verirsin ki?

Âyette, sefere çıkmamak için izin isteyenlere hemen izin vermeyip, doğru söyleyenle yalancıyı ayıracak kadar bir araştırma ve bekleyişten sonra izin vermesi gerektiği beyân edilmektedir. Ayrıca ileride gelecek olan **"Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihâd et; onlara karşı katı ve sert davran..."** (Tevbe 9/73) emrine bir başlangıç olmak üzere, münafıklara karşı daha çetin olması gerektiği yolunda bir uyarıdır.

Bu hitap, bir taraftan da bütün ümmetin Allah korkusunu ziyadeleştirmek ve onları heyecanla tevbeye teşvik etmek maksadı taşır. Zâten:

لَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذٖينَ يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ اَنْ يُجَاهِدُوا بِاَمْوَالِهِمْ
وَاَنْفُسِهِمْۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ بِالْمُتَّقٖينَ ﴿٤٤﴾

44. Allah'a ve âhiret gününe iman edenler, mallarıyla canlarıyla cihat etmekten geri kalmak maksadıyla senden asla izin istemezler. Allah o takvâ sahiplerini çok iyi bilir.

Hakîkî mü'minlerin özelliği cihattan geri kalmak için izin istemek değil, seve seve cihâda koşmaktır. Çünkü onlar, cihâdın ne kadar faziletli bir ibâdet olduğuna inanıyorlar. Allah Teâlâ'nın defalarca onu emrettiğini ve ona teşvik ettiğini biliyorlar. Canlarla ve mallarla durmadan cihâd etmenin, cennetin bedeli olduğunun şuurundalar. İzin istemek bir tarafa, hatta Medine'de yapılacak işler sebebiyle Peygamber Efendimiz, onlara kalmalarını, cihâda katılmamalarını emretmiş olsa onların gücüne giderdi. Nitekim Tebük seferinde Hz. Ali'ye Medine'de kalmasını emrettiğinde Ali (r.a.)'ın gücüne gitmişti. Sonra da: "*Ya Ali, sen bana göre, Mûsâ'nın yanındaki Hârûn gibisin*" buyurarak gönlünü almıştı. (Buhârî, Fezâilü's-sahâbe 9; Tirmizî, Menâkıb 20) Tevbe sûresinin 92. âyetinde

geleceği üzere niceleri cihâda katılamadıkları için üzüntülerinden dolayı ağlayıp gözyaşı döküyorlardı. Bu durum, kalpte kökleşen imanın açık tezâhürleri idi.

Peki münafıklar ne durumdaydı:

إِنَّمَا يَسْتَأْذِنُكَ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَارْتَابَتْ قُلُوبُهُمْ
فَهُمْ فِي رَيْبِهِمْ يَتَرَدَّدُونَ ﴿٤٥﴾ وَلَوْ اَرَادُوا الْخُرُوجَ لَاَعَدُّوا لَهُ عُدَّةً
وَلٰكِنْ كَرِهَ اللّٰهُ انْبِعَاثَهُمْ فَثَبَّطَهُمْ وَقِيلَ اقْعُدُوا مَعَ الْقَاعِدِينَ ﴿٤٦﴾ لَوْ
خَرَجُوا فِيكُمْ مَا زَادُوكُمْ اِلَّا خَبَالًا وَلَاَوْضَعُوا خِلَالَكُمْ يَبْغُونَكُمُ
الْفِتْنَةَۚ وَفِيكُمْ سَمَّاعُونَ لَهُمْۜ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ ﴿٤٧﴾

45. Cihâda katılmamak hususunda senden ancak Allah'a ve âhiret gününe inanmayan, kalpleri şüpheye düşmüş olup da o şüpheleri içinde bocalayıp duranlar izin isterler.

46. Eğer gerçekten sefere çıkmak isteselerdi onun için az da olsa bir hazırlık yaparlardı. Fakat Allah, onların böyle isteksizlik içinde harekete geçmelerini istemedi de kendilerini engelledi ve haklarında: "Evlerinde oturan çocuk ve kadınlarla beraber siz de oturun" hükmü verildi.

47. Onlar sizinle beraber sefere çıksalardı, problem artırmaktan başka bir işe yaramazlar, sizi fitneye ve ayrılığa düşürmek için aranızda koşuşturup dururlardı. Kaldı ki, içinizde onlar için casusluk yapacaklar da vardır. Allah, o zâlimleri çok iyi bilir.

Geçerli bir özrü olmaksızın savaştan izin istemek, imansızlığın ve mânen şüpheler içinde bocalamanın açık bir alâmeti sayılmıştır.

Münâfıklar, bu imansız ve şüpheci halleriyle mü'minlerle beraber sefere çıksalardı, hiçbir faydaları olmayacağı gibi, üstelik büyük zararları olacaktı. Mü'minlerin azim ve gayretlerini zayıflatmak, morallerini bozmak, fitne ve fesat çıkarmak için çalışacaklardı. Karakterlerine uygun hareket edeceklerdi. Zayıf imanlı bazı kimseler de onların bu ayartmalarına kanıp sıkıntı oluşturacaklardı. Ayrıca İslâm ordusu içinde onlar lehine casusluk yapacak kimseler de eksik olmayacak, böylece büyük bir fitnenin fitili tutuşturulmuş olacaktı. Cenâb-ı Hak buna müsaade buyurmadı.

Münafıkların daha önce çıkardıkları fitne ve fesatlara örnek olması için buyruluyor ki:

اَمْرُ اللّٰهِ وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٤٨﴾ لَقَدِ ابْتَغَوُا الْفِتْنَةَ مِنْ قَبْلُ وَقَلَّبُوا لَكَ الْاُمُورَ حَتّٰى جَٓاءَ الْحَقُّ وَظَهَرَ

48. Gerçekten bunlar daha önce de fitne çıkarmayı çok istemişler ve Rasûlüm, nice planlar içine girip senin aleyhinde türlü türlü entrikalar çevirmişlerdi. Ama sonunda, onlar hiçbir zaman hoşlanmasalar da, hakikat ortaya çıktı ve Allah'ın emri üstün geldi.

Münafıkların fitne çıkarma arzuları sadece Tebük seferiyle sınırlı değildi. Daha önce de fitne çıkarmışlar; meselâ Abdullah b. Übeyy Uhud'da 300 arkadaşıyla beraber müslüman ordusunu terk etmişti. Hendek savaşının en kritik anında: **"Ey Medine halkı! Siz burada düşmana karşı koyamazsınız, mevzilerinizi bırakıp derhal geri dönün!"** (Ahzâb 33/13) demişlerdi. Birkaç kez Peygamber Efendimiz'i öldürmeye teşebbüs etmişlerdi. Bununla birlikte İslâm dâvasını ortadan kaldırmak için çok çalıştılar, çeşitli görüşler ortaya attılar ve nice hile ve tuzaklar kurdular. Fakat ne yaptılarsa da hakikatin ortaya çıkıp, bütün entrikalarının deşifre edilerek Allah'ın emrinin, muradının ve dîninin gâlip gelmesini engelleyemediler.

Onlardan sefere katılmamak için daha ilginç bahaneler ileri sürenler de oldu:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ ائْذَنْ لِى وَلَا تَفْتِنّى ۜ اَلَا فِى الْفِتْنَةِ سَقَطُوا ۜ وَاِنَّ
جَهَنَّمَ لَمُحِيطَةٌ بِالْكَافِرِينَ ﴿٤٩﴾

49. Onlardan: "Savaşa gitmemek için bana izin ver de başımı belâya sokma!" diyenler var. Oysa onlar zâten fitnenin tam içine düşmüş durumdadırlar. Şüphesiz ki cehennem kâfirleri çepeçevre kuşatacaktır.

Rasûlullah (s.a.v.), Tebük seferi için hazırlıklarını sürdürürken Selime oğullarından Cedd b. Kays'a: *"Ey Ebû Vehb, sarı ırkın çocuklarından köle ve hizmetkârların olsun istemez misin?"* buyurdu. O da: "Ey Allah'ın Rasûlü, kavmim iyi bilir ki ben kadınlara düşkün bir adamım. Korkarım ki Asfar oğulları kızlarını görünce onlara sabredemem. Beni onlarla fitneye düşürme. Savaşa katılmamam için bana izin ver. Ben de sana malımla yardım edeyim" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) de ondan yüzünü çevirerek *"Sana izin verdim"* buyurdu. İşte bu hâdise üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X.191-192)

Şimdi de münafıkların müslümanlara karşı içlerinde besledikleri düşmanlıktan bir kesit sunuluyor:

اِنْ تُصِبْكَ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَاِنْ تُصِبْكَ مُصِيبَةٌ يَقُولُوا قَدْ اَخَذْنَٓا اَمْرَنَا
مِنْ قَبْلُ وَيَتَوَلَّوْا وَهُمْ فَرِحُونَ ﴿٥٠﴾ قُلْ لَنْ يُصِيبَنَٓا اِلَّا مَا كَتَبَ اللّٰهُ
لَنَا ۚ هُوَ مَوْلٰينَا ۚ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿٥١﴾

50. Sana bir iyilik gelse, bu onları üzer. Fakat sana bir musîbet dokunsa: “İyi ki biz tedbirimizi önceden almıştık” derler ve sevine sevine dönüp giderler.

51. De ki: “Allah bizim için ne yazdıysa, başımıza gelecek ancak odur. O bizim Mevlâmız’dır. Mü’minler, yalnızca Allah’a güvenip dayansınlar.”

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Kul hayrıyla ve erriyle kadere inanmadıkça hatta ba ına gelecek bir musibetin asla a ırmayacağını, ba ına gelmeyecek bir musibetin de asla gelmeyeceğini bilmedikçe imanın hakikatine ula amaz.” (Tirmizî, Kader 10)

Bu sebeple Peygamberimiz (s.a.v.)’e şöyle demesi tavsiye olunuyor:

قُلْ هَلْ تَرَبَّصُونَ بِنَٓا اِلَّٓا اِحْدَى الْحُسْنَيَيْنِۜ وَنَحْنُ نَتَرَبَّصُ بِكُمْ

مُتَرَبِّصُونَ ﴿٥٢﴾ اَنْ يُص۪يبَكُمُ اللّٰهُ بِعَذَابٍ مِنْ عِنْدِه۪ٓ اَوْ بِاَيْد۪ينَاۗ فَتَرَبَّصُٓوا اِنَّا مَعَكُمْ

52. Münafıklara şunu söyle: “Siz bizim hakkımızda ancak şu iki güzellikten; zafer veya şehâdetten birinin gelmesini gözetip duruyorsunuz. Biz ise sizin hakkınızda, ya Allah’ın kendi tarafından veya bizim elimizle sizi cezalandırmasını bekliyoruz. Öyleyse bekleyin, biz de sizinle beraber beklemekteyiz.”

Hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

“Allah, kendi yolunda cihâd için çıkan ve bunu da yalnızca Allah’a olan imanı ve Rasûlü’nü tasdikden dolayı yapan kimseye cennete girmeyi veya çıkmı olduğu evine ecir ya da ganimete nâil olmu olarak geri dönmeyi garanti eder.” (Müslim, İmâret 103)

Münafıkların başına gelecek kaçınılmaz son ise, Allah’ın onları, ya doğrudan doğruya kendi katından gelecek bir azapla ya da müslümanların elleriyle vuku bulacak bir azapla cezalandırmasıdır. Onlara lâyık olan akibet de ancak budur.

Münafıkların yaptıkları harcamalara ve kıldıkları namazlara gelince:

قُلْ اَنْفِقُوا طَوْعًا اَوْ كَرْهًا لَنْ يُتَقَبَّلَ مِنْكُمْۜ اِنَّكُمْ كُنْتُمْ قَوْمًا

فَاسِق۪ينَ ﴿٥٣﴾ وَمَا مَنَعَهُمْ اَنْ تُقْبَلَ مِنْهُمْ نَفَقَاتُهُمْ اِلَّٓا اَنَّهُمْ كَفَرُوا

وَهُمْ كَارِهُونَ ﴿٥٤﴾ بِاللّٰهِ وَبِرَسُولِه۪ وَلَا يَاْتُونَ الصَّلٰوةَ اِلَّا وَهُمْ كُسَالٰى وَلَا يُنْفِقُونَ اِلَّا

53. De ki: “Malınızdan ister içinizden gelerek verin isterse hoşlanmaya hoşlanmaya verin, yaptığınız harcama, Allah katında hiçbir zaman asla kabul görmeyecektir. Çünkü siz yoldan çıkmış bir topluluk hâline

geldiniz.”

54. Onların yaptığı bağışların kabul edilmesine engel olan şey, Allah’ı ve Rasûlü’nü inkâr etmeleri, namaza tembel tembel gelmeleri ve bağışlarını gönülsüz olarak zorlana zorlana yapmalarıdır.

Kâfirler, akrabalık bağlarını gözetmek, yoksulların ihtiyacını karşılamak, darda kalmış olanın sıkıntısını gidermek gibi iyiliklerinin sevabını alamaz ve âhirette bunlardan faydalanmazlar. Hz. Âişe şöyle anlatır:

Bir gün Allah Rasûlü (s.a.v.)’e:

“- Ey Allah’ın Rasûlü! İbn Cud‘an câhiliye döneminde akrabalık bağını gözetir, yoksula yemek yedirirdi. Bunun kendisine bir faydası olacak mı?” dedim. Peygamberimiz:

“- Bunun kendisine faydası olmayacak. Çünkü o, bir gün olsun: «Rabbim, kıyâmet günü günahımı bağı la dememi tir»” buyurdu. (Müslim, İman 365)

Rasûlullah (s.a.v.) bir diğer hadis-i şerifte şöyle buyurur:

“ üphesiz Allah hiçbir mü’mine mükâfatını eksik vermek suretiyle en küçük bir iyiliğinde dahi haksızlık yapmaz. Dünyada iyiliklerinin kar ılığı olarak ona ihsânda bulunulur. Âhirette de bu sebeple ona mükâfat verilir. Kâfire gelince, yapmı olduğu iyilikler kar ılığında dünyada ona yemek yedirilir, ihsânda bulunulur. Âhirete gittiğinde ise onun kar ılığını görebileceği herhangi bir iyiliği kalmamı olur.” (Müslim, Münafıkîn 56)

Mânen bu kadar kötü durumda olmalarına rağmen Allah Teâlâ’nın münafıklara bunca mal ve evlat vermesinin sebebine gelince:

فَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ اِنَّمَا يُرِيدُ اللّٰهُ لِيُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٥٥﴾

55. Onların ne malları ne de evlatları sakın seni imrendirmesin! Çünkü Allah, onları daha dünya hayatında bunlar yüzünden sıkıntılara düşürmeyi ve neticede kâfir olarak can vermelerini istemektedir.

Cenâb-ı Hak, ister müslüman ister münafık ister kâfir olsun dünya hayatında ayırım yapmaksızın herkese rızık vermiş ve maişet imkânları sunmuştur. Zaman zaman bu durum müslümana az, kâfire çok şeklinde de tezâhür etmekte, müslümanların yanlış bir takım düşüncelere kapılmasına sebep olmaktadır. Halbuki böyle düşünmeye gerek yoktur. Çünkü mü’min helâlinden kazanıp Allah yolunda harcadığı malının ve İslâm’a göre yetiştirdiği evladının hem dünyada hem de âhirette mükâfatını görecekken, münafıklar mal ve evlatları yüzünden dünya hayatında sıkıntılara maruz kalacaklardır. Mal ve evlatları hususunda

duydukları korkular ve endişeler sebebiyle Allah onları cezalandıracaktır. Nifak hallerini değiştirmedikleri takdirde kâfir olarak ölecek ve âhirette de ebedî azaba uğrayacaklardır.

Münafıkların bir başka kötü huyları da şudur:

وَيَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ اِنَّهُمْ لَمِنْكُمْؕ وَمَا هُمْ مِنْكُمْ وَلٰكِنَّهُمْ قَوْمٌ يَفْرَقُونَ ﴿٥٦﴾ لَوْ يَجِدُونَ مَلْجَاً اَوْ مَغَارَاتٍ اَوْ مُدَّخَلاً لَوَلَّوْا اِلَيْهِ وَهُمْ يَجْمَحُونَ ﴿٥٧﴾

56. Bir de kalkıp: "Biz de sizdeniz!" diye Allah adına yemin ederler. Onlar kesinlikle sizden değildir. Fakat onlar, başlarına geleceklerden ödleri patlayacak şekilde korkan bir gürûhtur.

57. Eğer sığınabilecekleri bir yer yahut barınabilecekleri mağaralar, hatta başlarını sokabilecekleri bir delik bulabilselerdi, hiç durmaz azgın bir at gibi derhal oraya seğirtirlerdi.

Zira münafıkların inanç ve düşünceleri mü'minlerinkiyle uyuşmuyor, ikisi arasında iki mıknatısın artı kutupları arasındaki şiddetli itme gibi bir itişme ve kaynaşamama hâli yaşanıyordu. Sâdi'nin Gülistan'ında yer alan papağanla karga hikâyesi bu gerçeği basit bir dille izah etmektedir:

Papağanla kargayı aynı kafese koymuşlardı. Papağan, karganın çirkin manzarasından sıkılıyor, diyordu ki: "Ne çirkin surat! Ne iğrenç sîma! Ne melun manzara!.. Keşke aramız doğuyla batı arası kadar açık olsaydı da şu yüzü görmeseydim." Asıl tuhaflık şurada ki, karga da onun arkadaşlığından memnun değil. O da "lâ havle" çekerek inliyor, tâlihinin aksiliğinden şikâyet ediyor, diyordu ki: "Bu, ne talihsizlik! Benim şerefime lâyık olan, kendim gibi bir karga ile bir bağ duvarı üzerinde zıplaya zıplaya gezmekti. Acep günahım neydi de böyle ahmak, kendini beğenmiş, saçma sözlü bir yabancının arkadaşlığıyla mübtelâ oldum."

Asmaî şöyle anlatır:

Halil b. Ahmed'in yanına vardım. Küçük bir hasır üzerinde oturuyordu. Bana oturmamı işaret etti. "Sana darlık veriyorum" dedim. "Bırak, birbirinden nefret eden iki kişiye bütün dünya dar gelir. Birbirini seven iki kişiye ise bir karışlık yer bile geniş gelir" dedi.

Münafıkların, zekât ve sadakaların taksimi konusunda da itirazları vardı:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَلْمِزُكَ فِي الصَّدَقَاتِۚ فَاِنْ اُعْطُوا مِنْهَا رَضُوا وَاِنْ لَمْ يُعْطَوْا مِنْهَٓا اِذَا هُمْ يَسْخَطُونَ ﴿٥٨﴾ وَلَوْ اَنَّهُمْ رَضُوا مَٓا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ وَقَالُوا حَسْبُنَا اللّٰهُ سَيُؤْتِينَا اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهِ وَرَسُولُهُٓ اِنَّٓا اِلَى اللّٰهِ رَاغِبُونَ۟ ﴿٥٩﴾

58. Onlar arasında, zekât ve sadakaların taksimi konusunda iğneli sözlerle seni ayıplayanlar da var. Kendilerine bu mallardan bekledikleri pay verilirse hoşnut olurlar; verilmezse o zaman kızıp öfkelenirler.

59. Eğer onlar Allah ve Rasûlü'nün kendilerine verdiklerine râzı olup: "Allah bize yeter! Bize Allah lutf u kereminden yine verir, Rasûlü de verir. Biz yalnızca Allah'a gönül bağlamışız, O'nun rızâsını istiyoruz" deselerdi, elbette haklarında daha hayırlı olurdu.

Âyetlerin inişine sebep olabilecek hâdiselerden biri şöyle vuku bulmuştur:

Ebû Saîd el-Hudrî (r.a.) şöyle anlatıyor: Biz, Rasûlullah (s.a.v.)'in yanındaydık. O, ganimetleri veya kendisine getirilen zekât mallarını taksim ediyordu. Temîm oğullarından olan Zü'l-Huvaysıra geldi ve:

"- Ey Allah'ın Rasûlü, adâletli ol" dedi. Peygamberimiz (s.a.v.):

"- *Yazıklar olsun sana, ben adâletli değilsem, ba ka kim adâletli olabilir ki? Eğer ben adâletli davranmamı sam sen kaybettin, hüsrana uğradın demektir*" buyurdu. Hz. Ömer:

"- Ya Rasûlallah, izin ver şunun boynunu vurayım" dediyse de Efendimiz (s.a.v.):

"- *Bırak onu. Onun öyle arkada ları var ki sizden birisi onunla birlikte kıldığı namazını, onunla birlikte tuttuğu orucunu değersiz görür. Onlar Kur'an okurlar ama Kur'an onların hançerelerinden a ağı geçmez. Onlar okun yaydan çıktığı gibi dinden çıkarlar...*" buyurdu. (Buhârî, Menâkıb 25; Edeb 95; Müslim, Zekât 142)

Zekatların taksim edileceği yerler şu şekilde belirlenmiştir:

Zekât Kimlere Verilmeli?

إِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَآءِ وَالْمَسَاكِينِ وَالْعَامِلِينَ عَلَيْهَا وَالْمُؤَلَّفَةِ
قُلُوبُهُمْ وَفِي الرِّقَابِ وَالْغَارِمِينَ وَفِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَابْنِ السَّبِيلِ ط
فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ ط وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿٦٠﴾

60. Zekâtlar ancak fakirlere, yoksullara, zekâtların toplanmasında görevli memurlara, kalpleri İslâm'a ısındırılacak olanlara, kölelere, borçlulara, Allah yolunda cihâd edenlere ve yolda kalmışlara verilir. Allah'ın bu konudaki kesin emri ve taksimi böyledir. Allah her şeyi hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

اَلصَّدَقَاتُ (sadakalar)dan maksat, yine âyetin devamında yer alan **"Allah'ın bu konudaki kesin emri ve taksimi böyledir"** (Tevbe 9/60) kaydından anlaşıldığına göre, paralardan, mallardan, madenlerden ve ürünlerden verilmesi farz olan zekâtlardır. Bunun dışında nâfile olan sadakalar vardır ki, bu âyette onlar söz konusu edilmez.

Zekâtlar, **"Onların mallarından bir miktar zekât ve sadaka al"** (Tevbe 9/103) âyeti gereğince devlet eliyle toplanır ve dağıtılır. Bu âyette toplanan zekâtların dağıtılacağı sekiz sınıf şöyle beyân edilir:

Birinicisi; fakirler: "Fakir"; muhtaç olan, kendi geliri asli ihtiyaçlarına yetmeyen, zarûrî ihtiyaçları için başkalarına bağımlı olan kimselerdir. Fizikî bir sakatlık, yaşlılık sebebiyle veya geçici olarak fakir düşmüş kimseler, ya da işsizler, yetimler, dullar gibi yardım edildiğinde kendi kendilerini idare edebilecek hale gelen fakirler bu gruba girer.

İkincisi; yoksullar: Bunlar, fakirlerden daha bir sefalet içinde bulunan düşkün, âciz ve zillet içindeki kimselerdir. **"Yersiz yurtsuz, evsiz barksız yoksul ve kimsesizler"** (bk. Beled 90/16) âyetinin de işaretiyle, dışarıdan bakıldığı zaman yoksulluğu belli olan kişiler demektir.

Üçüncüsü; zekâtla ilgili çalışan memurlar: Zekâtın toplanması, biriktirilmesi, kaydedilmesi, muhafaza edilmesi ve dağıtılması gibi zekâtla ilgili bütün işlerde çalışan memurların ücretleri zekâttan verilir. Bu onlar için bir sadaka değil, yaptıkları hizmetlerin ücreti olur.

Dördüncüsü; müellefe-i kulûb: Bunlar, kalpleri İslâm'a ısındırılmak istenen kimselerdir. Rasûlullah (s.a.v.)'in uygulamalarına bakıldığında bunların üç grup olduğu görülür:

• Bunların bir kısmı bazı azılı kâfirlerdir. Peygamberimiz, bunların şerlerini defetmek ve müslümanlara eziyetlerini önlemek, diğer kâfirlere, müşriklere ve zekât vermek istemeyenlere karşı çıkmalarını sağlayıp İslâm tarafını tutmalarını temin etmek için böyle ihsân ve yardımlarla kendilerini İslâm'a meyilli kişiler yapardı.

• Bir kısım kabile reisleri ve ileri gelen kimselerdir. Allah Rasûlü (s.a.v.) bunlara bol bol ikram ve ihsânda bulunur, kendi kabilelerinden İslâm'a girenlere eza ve cefa etmelerini önlemeye çalışırdı.

• Bir kısmı da İslâm'a yeni girmiş, niyetleri ve iradeleri henüz iyice pekişmemiş olan zayıf karakterli kişilerdir. Fakir ve muhtaç olmasalar da kalpleri iyice İslâm'a ısınsın, imanları pekişsin ve İslâm'ı iyice benimsesinler diye özellikle fazla fazla ikram ve ihsân görüyorlardı.

Beşincisi; köleler: Zekâtın bir kısmı da köleleri özgürlüğe kavuşturmak için harcanır.

Altıncısı; borçlular: Para kazansın veya kazanmasın, gerçek anlamıyla yoksul olsun veya olmasın tüm borçlarını kendi servetinden ödediğinde fakir düşecek olan borçlulara da zekât fonundan yardım yapılabilir.

Yedincisi; Allah yolunda çalışanlar: Âyette geçen فِي سَبِيلِ اللّٰهِ (fî sebîlillâh) "Allah yolunda" ifadesiyle, fakihlerin çoğunluğuna göre Allah yolunda bilfiil savaşanlar yanı sıcak savaşa katılanlar kastedilmiştir. Bir kısım İslâm âlimlerine göre ise bu fasıldan, hac ve umre yapanlara, ilim tahsiliyle meşgul olanlara zekât verilebilir, hatta cami, okul, hastane yapımı gibi işleri üstlenmiş hayır müesseselerine ödenek ayrılabilir. Günümüz İslâm âlimlerinin birçoğu, âyetteki bu ifadeyi İslâm'ın ve müslümanların menfaatine olan her türlü faaliyet şeklinde anlamaktadırlar.

Sekizincisi; yolda kalmış olanlar: Kendi vatanında iken yardıma muhtaç olmasa bile yolculara zekâttan pay verilebilir. Çünkü o mallardan istifade imkânı yoktur. Yine memleketlerinde mal ve mülkleri olduğu halde çeşitli baskılarla orayı terketmek zorunda kalan mültecilere ve kalacak yeri, oturacak evi olmadığı için ortalıkta kalmış olan kimselere de zekât gelirinden pay ayrılabilir.

Münafıkların içlerinde Peygamberimiz (s.a.v.) hakkında münâsip olmayan şeyler söyleyip eziyet edenler de bulunmaktaydı:

وَمِنْهُمُ الَّذِينَ يُؤْذُونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ اُذُنٌ قُلْ اُذُنُ خَيْرٍ لَكُمْ
يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِلَّذِينَ اٰمَنُوا مِنْكُمْ وَالَّذِينَ
يُؤْذُونَ رَسُولَ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٦١﴾

61. Münafıklardan bazıları Peygamber'i incitmekte ve onun hakkında: "O, her söyleneni safça dinleyen, her söze inanan bir kulaktır" demektedirler. De ki: "O, sizi dinlerken hep hayrınıza dinleyen ve hakkınızda ancak iyi sözleri işitmek isteyen bir hayır kulağıdır. Allah'a inanıp itimat ettiği gibi, mü'minlerin sözlerine de inanır ve değer verir. Ayrıca o, içinizden iman edenler için kavrayamayacağınız büyüklükte bir rahmettir." Gerçek bu iken, Allah Rasûlü'nü incitenler için can yakıcı bir azap vardır.

Bu âyet Allah Rasûlü (s.a.v.)'e eziyet eden bir grup münafık hakkında nâzil olmuştur. Bunlar Efendimiz hakkında uygun olmayan şeyler söylüyorlardı. İçlerinden bazıları: "Böyle şeyler söylemeyin, sonra kulağına gider de bizim aleyhimize olur" dedilerse de Peygamberimiz hakkında ileri geri konuşanlardan Culâs b. Suveyd: "Muhammed, her söyleneni dinleyen bir kulaktır; ne duyarsa ona kanar. Burada onun hakkında istediğimizi konuşur, sonra onun yanına varır başka türlü konuşuruz, o da söylediklerimize inanır ve bizi tasdik eder" dedi. Allah Teâlâ da bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 254)

Efendimiz (s.a.v.), münafıkların hâinliklerini ve kabahatlerini yüzlerine vurmaz, şefkat ve merhametle muâmele ederdi. Hususiyle Allah adına yeminlere çok hürmet gösterirdi. Münafıklar da onun bu müşfikâne tutumunu saflık olarak değerlendirirlerdi:

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ لَكُمْ لِيُرْضُوكُمْۚ وَاللّٰهُ وَرَسُولُهُٓ اَحَقُّ اَنْ يُرْضُوهُ اِنْ
كَانُوا مُؤْمِنٖينَ ﴿٦٢﴾ اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّهُ مَنْ يُحَادِدِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ فَاَنَّ لَهُ
نَارَ جَهَنَّمَ خَالِدًا فٖيهَاۜ ذٰلِكَ الْخِزْيُ الْعَظٖيمُ ﴿٦٣﴾

62. Onlar sizi hoşnut etmek için yanınıza gelip yüzünüze karşı Allah adına yemin ederler. Oysaki gerçekten mü'min kimseler ise, en doğru olan Allah ve Rasûlü'nü hoşnut etmeye çalışmaktır.

63. O münafıklar bilmez mi ki, kim Allah'a ve Rasûlü'ne karşı gelirse, hiç şüphesiz onun hakkı, içinde ebedî kalacağı cehennem ateşidir. En büyük rezillik işte budur.

Rivayete göre münafıklardan bir adam, kendi yandaşlarını kastederek: "Allah'a yemin ederim ki bunlar bizim ileri gelenlerimiz ve en hayırlılarımızdır. Eğer Muhammed'in söyledikleri gerçekse bunlar eşeklerden daha kötüdürler" demişti. Bunu müslümanlardan bir adam duydu ve: "Allah'a yemin ederim ki Muhammed'in söyledikleri gerçektir ve sen eşeklerden daha kötüsün" dedi ve gidip olanları Peygamberimiz (s.a.v.)'e anlattı. Efendimiz (s.a.v.) o münafığı çağırttı ve: "*Seni bu ekilde konu maya iten sebep nedir?*" diye sordu. Bunun

üzerine adam kendi kendine lânet edip böyle bir şey söylemediğine dair Allah’a yemin etmeye başladı. Onun söylediklerini gelip Peygamberimiz (s.a.v.)’e anlatan müslüman da: “Ey Allahım, doğrunun doğruluğunu, yalancının da yalanını ortaya çıkar” diyordu. Bu hâdise üzerine **“Onlar sizi hoşnut etmek için yanınıza gelip yüzünüze karşı Allah adına yemin ederler”** (Tevbe 9/62) âyet-i kerîmesi indi. (Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* X, 218)

Görüldüğü üzere kalplerine iman tam olarak yerleşmemiş olan münafıklar, bir taraftan iki yüzlü davranmaya devam ederken, bir taraftan da haklarında vahiy gelip iç yüzlerini deşifre etmesinden çekiniyorlardı:

يَحْذَرُ الْمُنَافِقُونَ اَنْ تُنَزَّلَ عَلَيْهِمْ سُورَةٌ تُنَبِّئُهُمْ بِمَا فِي قُلُوبِهِمْ قُلِ
اسْتَهْزِؤُاۚ اِنَّ اللّٰهَ مُخْرِجٌ مَا تَحْذَرُونَ ﴿٦٤﴾ وَلَئِنْ سَاَلْتَهُمْ لَيَقُولُنَّ اِنَّمَا
كُنَّا نَخُوضُ وَنَلْعَبُ قُلْ اَبِاللّٰهِ وَاٰيَاتِهِ وَرَسُولِهِ كُنْتُمْ تَسْتَهْزِؤُنَ ﴿٦٥﴾
لَا تَعْتَذِرُوا قَدْ كَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ اِنْ نَعْفُ عَنْ طَٓائِفَةٍ مِنْكُمْ
نُعَذِّبْ طَٓائِفَةً بِاَنَّهُمْ كَانُوا مُجْرِمِينَ ﴿٦٦﴾

64. Münafıklar, kalplerinde gizledikleri küfür, düşmanlık ve hileleri yüzlerine vuracak bir sûrenin tepelerine indirilmesinden çekiniyorlar, buna rağmen yine de alay ediyorlar. De ki: “Siz alay edin bakalım! Hiç şüphesiz Allah, bilinmesinden çekindiğiniz o şeyleri orta yere döküverecektir.”

65. Kendilerine niçin alay ettiklerini sorsan, mutlaka: “Biz öylesine lafa dalmış, eğleşiyorduk!” derler. De ki: “Demek siz Allah ile, O’nun âyetleriyle ve O’nun Rasûlüyle eğleniyorsunuz, öyle mi?”

66. Artık boşuna özür dilemeyin! Çünkü siz iman ettikten sonra tekrar küfre girdiniz. Samimi tevbelerinden dolayı sizden bir grubu affetsek bile, diğerlerini inkâr ve günahta ısrar etmeleri sebebiyle cezalandıracağız.

Bu âyet-i kerîmeler de Tebük seferi sırasında nâzil olmuştur. Rivayete göre Tebük seferinde münafıklardan birisi Rasûlullah ve ashâbını kastederek: “Şu bizim kurramız gibi midesine düşkün, dili yalancı, düşmanla karşılaşma esnasında korkak olanını görmedim” dedi. Sahâbeden Avf b. Mâlik (r.a.): “Yalan söyledin, fakat sen bir münafıksın ve hiç şüphen olmasın bu söylediklerini gidip Rasûlullah (s.a.v.)’e haber vereceğim” deyip olanları anlatmak üzere Peygamberimiz’e geldi. Fakat inen âyetler durumu ondan önce haber vermişti. Bahsedilen münafık Allah Rasûlü (s.a.v.)’e geldi. Efendimiz yerinden ayrılmış,

devesine binmişti. “Ey Allah’ın Rasûlü, biz lafa dalmış eğleniyor, yolcuların yolculuktan sıkılmasını önlemek üzere anlattığı sözler kabilinden aramızda konuşuyorduk” dedi. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 255)

Yine Tebük seferinde Allah Rasûlü (s.a.v.)’in önünde bir grup münafık yürüyordu. İçlerinden birisi Efendimiz’i kastederek: “Bu adam Şam’ın kalelerini ve saraylarını fethedeceğini sanıyor, heyhat ki heyhat!” dedi. Allah Teâlâ, Rasûlü’nü onun bu sözüne muttali kıldı. Oradakilere: “Binitleriniz üzerinde bekleyin” buyurup o münafıkların yanına geldi ve: “Şöyle şöyle söylediniz değil mi?” buyurdu. Onlar: “Ey Allah’ın Rasûlü, biz konuşmaya dalmış eğleniyorduk” dediklerin de bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 256)

Münafıkların kim olduğunu daha iyi tanıyabilmemiz için onların diğer kötü vasıfları şöyle haber verilmektedir:

اَلْمُنَافِقُونَ وَالْمُنَافِقَاتُ بَعْضُهُمْ مِنْ بَعْضٍ يَأْمُرُونَ بِالْمُنْكَرِ وَيَنْهَوْنَ
عَنِ الْمَعْرُوفِ وَيَقْبِضُونَ اَيْدِيَهُمْ نَسُوا اللّٰهَ فَنَسِيَهُمْ اِنَّ الْمُنَافِقِينَ هُمُ
الْفَاسِقُونَ ﴿٦٧﴾ وَعَدَ اللّٰهُ الْمُنَافِقِينَ وَالْمُنَافِقَاتِ وَالْكُفَّارَ نَارَ جَهَنَّمَ
خَالِدِينَ فِيهَا هِيَ حَسْبُهُمْ وَلَعَنَهُمُ اللّٰهُ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٦٨﴾

67. Erkek olsun kadın olsun bütün münafıklar birbirinin aynısıdır: Kötülüğü teşvik edip yayarken, iyilik, doğruluk ve güzelliğin önünü kesmeye çalışırlar, Allah yolunda harcamaktan yana ellerini pek sıkı tutarlar. Allah’ı unuttukları için, Allah da onları unutmuştur. Gerçekten münafıklar yoldan çıkmışların ta kendileridir.

68. Allah, erkek olsun kadın olsun bütün münafıkları ve kâfirleri, içinde ebedî kalacakları cehennem ateşiyle tehdit etmektedir. O ateş onlara yeter. Allah onları rahmetinden uzaklaştırmıştır; onlar için bitip tükenmez bir azap vardır.

Mü’minler, devamlı kendilerini murakabe altında tutarak bu gibi münafıklık hallerinden titizlikle uzak durmaya çalışmalıdırlar. Eğer bu konuda ciddiyet gösterilmezse ayakların kayma tehlikesi devamlı ihtimal dâhilindedir. Allah Teâlâ ve Peygamberimiz (s.a.v.)’in husûsî övgü ve iltifatına nâil olmuş sahâbe-i kirâmın şu korkulu hâli hepimiz için bir numûne teşkil etmelidir:

Hz. Ebûbekir, bir gün Hanzala (r.a.)’a rastladı. Hal ve hatırını sordu. Hanzala (r.a.) büyük bir üzüntü ve endişe içinde:

“–Hanzala münafık oldu, ey Sıddîk!” dedi. Hz. Ebûbekir:

“–Sübhânallah! Bu nasıl söz böyle?” deyince, Hz. Hanzala şöyle devam etti:

"–Biz, Peygamberimiz'in sohbetindeyken, o bize cennet ve cehennemi hatırlatıyor, hattâ onları gözümüzle görüyormuş gibi bir hâle bürünüyoruz. Rasûlullah (s.a.v.)'in huzûrundan çıkıp çoluk-çocuğumuz ve dünyevî maîşetimizle meşgul olmaya dalınca da, duyduklarımızın pek çoğunu unutuveriyoruz. Onun sohbetindeki feyz ve rûhâniyetimizi kaybediyoruz" dedi.

Ebûbekir (r.a.):

"–Vallahi, buna benzer hâller bizde de oluyor" dedi.

Hanzala (r.a.) olayın devamını şöyle anlatıyor:

"Bunun üzerine ikimiz kalkıp doğru Rasûlullah Efendimiz'in huzûruna vardık ve durumu kendisine arz ettik. Peygamberimiz (s.a.v.) de:

«–Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, benim yanımdaki hâlinizi devamlı muhâfaza edip, zikr-i dâimî üzere olabilseydiniz, yatakta yatarken de, yollarda yürürken de melekler sizinle musâfaha ederlerdi» dedi ve sonra üç defa tekrarlayarak:

«–Yâ Hanzala! Bazan öyle, bazan de böyle olur!»" buyurdu. (Müslim, Tevbe 12)

Bu rivayette bahsedildiği şekilde sahâbenin yaşadığı ruh hâlini Hak dostlarından Şakîk-i Belhi (k.s.) ne güzel ifade eder: "Mü'min öyle bir hâle sahiptir ki, anlatayım: Hurma ağacı diker; onda diken devşirmekten korkar. Dinleyin; münafıkı da anlatayım: O da diken eker ve bu ektiğinden taze yemiş almayı arzular. Yazıklar olsun böyle düşünene!" (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 249)

Bu sebepledir ki hem o dönemin münafıklarını hem de içlerinde münafıklık alameti taşıyanları uyarmak üzere şöyle buyruluyor:

كَالَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِكُمْ كَانُٓوا اَشَدَّ مِنْكُمْ قُوَّةً وَاَكْثَرَ اَمْوَالًا وَاَوْلَادًاۜ
فَاسْتَمْتَعُوا بِخَلَاقِهِمْ فَاسْتَمْتَعْتُمْ بِخَلَاقِكُمْ كَمَا اسْتَمْتَعَ الَّذ۪ينَ مِنْ
قَبْلِكُمْ بِخَلَاقِهِمْ وَخُضْتُمْ كَالَّذ۪ي خَاضُواۜ اُو۬لٰٓئِكَ حَبِطَتْ اَعْمَالُهُمْ
فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ وَاُو۬لٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ ﴿٦٩﴾ اَلَمْ يَأْتِهِمْ نَبَأُ
الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَقَوْمِ اِبْرٰه۪يمَ وَاَصْحَابِ
مَدْيَنَ وَالْمُؤْتَفِكَاتِۜ اَتَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِۜ فَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيَظْلِمَهُمْ
وَلٰكِنْ كَانُٓوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٧٠﴾

69. Ey münafıklar! Sizin hâliniz tıpkı sizden önce gelip helâk edilmiş kavimlerin hâline benzer. Üstelik onlar sizden daha güçlü, mal ve evlatları sizinkinden daha fazlaydı. Onlar nasipleri kadar dünya nimetlerinden

faydalanıp zevk almaya çalıştılar. Sizden öncekiler nasıl nasipleri kadar bu nimetlerden faydalanmaya çalıştılarsa, siz de aynı şekilde nasibiniz kadar bunlardan faydalandınız. Hep birlikte oyun ve eğlence bataklığına dalanlar gibi siz de daldınız. O münafık ve kâfirlerin yaptıkları dünyada da âhirette de boşa gitmiştir. En büyük zarara uğrayanlar işte onlardır.

70. Yoksa onlara daha önce helâk edilen toplulukların, Nûh kavminin, Âd ve Semûd'un, İbrâhim kavminin, Medyen halkının ve şehirleri altı üstüne getirilmiş Lût kavminin ibret dolu haberleri gelmedi mi? Halbuki onlara peygamberleri apaçık deliller getirmişti de, kabul etmemişlerdi. Allah onlara kesinlikle zulmetmedi, fakat onlar kendi kendilerine zulmediyorlardı.

Bu âyet-i kerîmeler, kıyâmete kadar tüm insanlığı uyararak kaybedenlerden, kendilerine zulmedenlerden değil, kulluk vazîfelerini yerine getirip kazananlardan olmaya dâvet etmektedir. Bunun için de cennete girecek ve Allah'ın rızâsına erecek mü'minlerin özelliklerini bildirmek üzere buyruluyor ki:

Gerçek Mü'minler

وَالْمُؤْمِنُونَ وَالْمُؤْمِنَاتُ بَعْضُهُمْ اَوْلِيَاۤءُ بَعْضٍۘ يَاْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ
وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَيُؤْتُونَ الزَّكٰوةَ وَيُطِيعُونَ اللّٰهَ
وَرَسُولَهُۜ اُو۬لٰٓئِكَ سَيَرْحَمُهُمُ اللّٰهُۜ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٧١﴾ وَعَدَ
اللّٰهُ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ
فِيهَا وَمَسَاكِنَ طَيِّبَةً فِي جَنَّاتِ عَدْنٍۜ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ اَكْبَرُۜ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴿٧٢﴾

71. Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin dostu ve yardımcısıdırlar. İyiliği emir ve tavsiye eder, kötülüklerin önünü almaya çalışırlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verir, Allah'a ve Rasûlü'ne itaat ederler. İşte onlar, kendilerine Allah'ın merhametle muâmele edeceği seçkin kimselerdir. Şüphesiz ki Allah, kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

72. Allah mü'min erkek ve mü'min kadınlara altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler ve Adn cennetlerinde çok güzel ve hoş meskenler va'detmektedir. Allah'ın hoşnutluğu ise hepsinden daha büyüktür. İşte en büyük başarı ve kurtuluş budur.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"*Kapları ve içindeki e yalar gümü ten olan iki cennet vardır. Kapları ve içindeki e yaları altından olan iki cennet daha vardır. Adn cennetindeki mü'minlerle Rablerini görmeleri arasında Allah'ın yüzündeki azamet ve kibriya örtüsünden ba ka bir ey bulunmayacaktır.*" (Buhârî, Tefsir 55/1; Müslim, İman 296)

Efendimiz (s.a.v.) bir defasında:

"*Kim Allah'a ve Rasûlü'ne iman eder, namazını dosdoğru kılar ve ramazan orucunu tutarsa Allah onu mutlaka cennetine yerle tirir. İster Allah yolunda cihâd ve hicret etmi olsun, isterse doğduğu topraklarda oturmu olsun*" buyurunca, ashâb-ı kirâm:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Bunu insanlara müjdeleyelim mi?" diye sordular. O zaman Rasûlullah (s.a.v.), hatta şunu da söyleyin dercesine sözüne devam ederek buyurdu ki:

"*Cennette yüz derece vardır, bunları Allah kendi yolunda cihâd edenler için hazırlamı tır. Her iki derece arasındaki mesafe gökle yer arasındaki kadar mesafedir. Allah'tan dilekte bulunduğunuz zaman O'ndan Firdevs cennetini isteyin. Çünkü Firdevs, cennetlerin en yükseği ve en değerlisidir. Cennet ırmakları oradan kaynar. Rahmân'ın*

ar ı da onun üzerindedir." (Buhârî, Cihâd 4; Tevhid 22)

Allah'ın bir kuldan râzı olması, bütün cennet nimetlerinin fevkinde bir nimettir. Rasûlullah (s.a.v.)'in haber verdiğine göre *Allah Teâlâ cennet ehline: "Râzı oldunuz mu?" diye sorar. Onlar: "Nasıl râzı olmayalım ki! Yarattıklarından kimseye vermediğin eyleri bize verdin" derler. Bunun üzerine Allah: "Size bundan daha üstün olanını da vereceğim" buyurur. Onlar: "Bundan daha üstünü nedir ki?" diye sorarlar. Allah Teâlâ: "Rızâ ve ho nutluğumu size vereceğim ve artık size asla gazap etmeyeceğim"* buyurur. (Buhârî, Rikãk 51; Müslim, Cennet 9)

Buraya kadar bir taraftan münafıkları tanımamızı sağlayacak ipuçları verilip yüzlerindeki maskeler düşürülürken, bir taraftan da gerçek mü'minlerin özellikleri ortaya kondu. Şimdi ise hitap Peygamberimiz (s.a.v.)'e çevrilerek, ona kâfir ve münafıklarla nasıl mücâdele edeceği bildirilir:

يَا أَيُّهَا النَّبِيُّ جَاهِدِ الْكُفَّارَ وَالْمُنَافِقِينَ وَاغْلُظْ عَلَيْهِمْ وَمَأْوٰيهُمْ
جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ ﴿٧٣﴾

73. Ey Peygamber! Kâfirlerle ve münafıklarla cihâd et; onlara karşı katı ve sert davran. Onların varacağı yer cehennemdir. Orası ne kötü varış yeridir.

Bu âyet-i kerîme, inkârlarını içlerinde gizleyen münafıkların da, açıktan küfrünü ilan eden kâfirler gibi algılanıp aynı şekilde onlarla da cihâd edilmesini emretmektedir. Yalnız âyette "sıcak savaş" mânasındaki "kıtâl" değil de daha genel bir mâna ifade eden "cihad" kelimesinin kullanılmış olmasına dikkat edilmelidir. Zira kâfirlerle ve müşriklerle diğer Kur'an âyetlerinin de delâletiyle sıcak savaş yapmak mümkün iken, küfürlerini gizleyen sadece dilleriyle de olsa müslüman olduğunu söyleyen münafıklarla böyle bir savaşa izin verilmemektedir. Dolayısıyla münafıklara açılacak cihâd, onlara İslâmiyeti en iyi şekilde anlatmak, delilleri ortaya koymak, belgeleri açıklamak ve onların müslümanlara verebilecekleri zararları en asgari seviyeye indirmeye çalışmaktır. Bunun için de münafıkların bir kısım gizli hile ve desiselerine karşı dikkatli olunması gerekmektedir:

يَحْلِفُونَ بِاللّٰهِ مَا قَالُوا وَلَقَدْ قَالُوا كَلِمَةَ الْكُفْرِ وَكَفَرُوا بَعْدَ إِسْلَامِهِمْ
وَهَمُّوا بِمَا لَمْ يَنَالُوا وَمَا نَقَمُوا إِلَّا أَنْ أَغْنٰيهُمُ اللّٰهُ وَرَسُولُهُ مِنْ فَضْلِهِ
فَإِنْ يَتُوبُوا يَكُ خَيْرًا لَهُمْ وَإِنْ يَتَوَلَّوْا يُعَذِّبْهُمُ اللّٰهُ عَذَابًا أَلِيمًا فِي
الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ فِي الْأَرْضِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿٧٤﴾

74. O münafıklar din ve Peygamber aleyhine olumsuz bir şey söylemediklerine dair Allah adına yemin ediyorlar. Halbuki onlar dinden çıkmalarına sebep olan o sözü söylediler, İslâm'a girdikten sonra tekrar inkâra saplandılar ve ellerinin erişemeyeceği bir takım kötülüklere, cinâyetlere yeltendiler. Onların bu düşmanlıklarının tek sebebi, sonsuz lutuf ve bereketi sayesinde Allah'ın ve Râsûlullah'ın onları maddî ve mânevî nimetlerle zenginleştirmiş olmasından başka bir şey değildir. Her şeye rağmen eğer tevbe ederlerse kendileri için hayırlı olur. Yok, eğer yüz çevirirlerse Allah onları dünyada da, âhirette de can yakıcı bir azap ile cezalandıracaktır. Yeryüzünde de onlar için ne bir dost ne de bir yardımcı olacaktır.

Tebük seferi sırasında birisi Cuheyne, diğeri de Ğıfâr'dan iki kişi kavga etmişti. Ğıfâr'dan olan Cuheyne'liyi bastırınca Cuheyneliler ensârın anlaşmalı dostları olduğu için münafıkların reisi Abdullah b. Übeyy: "Ey Evs oğulları, kardeşinize yardıma koşun. Vallahi bizim ve Muhammed'in misali aynen «Köpeğini semirt seni yesin» diyen adamın söylediği gibidir. Vallahi, eğer Medine'ye dönecek olursak içimizden daha aziz ve güçlü olan, daha zelil olanı oradan çıkaracaktır" demiş ve onun bu sözünü duyan bir müslüman da gelip Peygamberimiz (s.a.v.)'e haber vermişti. Allah Rasûlü (s.a.v.) de Abdullah'ı çağırtarak yanına getirtti, o da böyle bir şey söylemediğine dair yemin etmeye başladı. İşte bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 237; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 257)

Diğer bir rivayet şöyledir:

Rasûlullah (s.a.v.)'in yanında olanlardan bir grup münafık onu öldürmeyi planladılar ve planı tatbik için fırsat kollamaya başladılar. Nihâyet bir gece bir geçitte planlarını uygulayabileceklerini düşündüler. Tam geçitten geçeği sırada Efendimiz (s.a.v.)'i binitiyle birlikte vâdiye itmeye karar verdiler. Bu sebeple bir kısmı ilerlerken bir kısmı da geride kaldı. O gece Rasûlullah (s.a.v.)'in binitini çeken Ammâr b. Yâsir, arkadan süren de Huzeyfe idi. Huzeyfe birden develerin tırnak sesini duyup geri dönünce bu kişilerle karşılaştı: "Uzaklaşın ey Allah'ın düşmanları" diye bağırınca o melunlar isteklerine kavuşamadan oradan uzaklaşmak durumunda kaldılar. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) de ilerleyerek konaklayacakları yere ulaştı. Âyetin **"Ellerinin erişemeyeceği bir takım kötülüklere, cinâyetlere yeltendiler"** (Tevbe 9/74) kısmı işte bu menfur teşebbüse işaret etmektedir. (Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 257)

Münâfığın bir özelliği de Allah'ın verdiğine râzı olmamak, kanaat getirmemek ve şükrünü îfâ edip edemeyeceğini düşünmeden daha fazlasını istemektir.

Bunun gerçekleşmesi için de Allah’a tutamayacağı sözler vermesidir:

وَمِنْهُمْ مَنْ عَاهَدَ اللّٰهَ لَئِنْ اٰتٰينَا مِنْ فَضْلِه۪ لَنَصَّدَّقَنَّ وَلَنَكُونَنَّ مِنَ الصَّالِح۪ينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّٓا اٰتٰيهُمْ مِنْ فَضْلِه۪ بَخِلُوا بِه۪ وَتَوَلَّوْا وَهُمْ مُعْرِضُونَ ﴿٧٦﴾ فَاَعْقَبَهُمْ نِفَاقًا ف۪ي قُلُوبِهِمْ اِلٰى يَوْمِ يَلْقَوْنَهُ بِمَٓا اَخْلَفُوا اللّٰهَ مَا وَعَدُوهُ وَبِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ ﴿٧٧﴾ اَلَمْ يَعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ سِرَّهُمْ وَنَجْوٰيهُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ عَلَّامُ الْغُيُوبِ ﴿٧٨﴾

75. Onlardan bir kısmı da: “Eğer Allah lutf u keremiyle bizi zengin kılarsa mutlaka zekât ve sadaka verecek, kesinlikle dürüst ve iyi kimseler olacağız” diye Allah’a kesin söz vermişlerdi.

76. Derken, Allah onları lutf u keremiyle zengin kılınca cimrileştiler ve yüz çevirerek sözlerinden gerisin geri döndüler.

77. Bunun üzerine Allah, kendisine verdikleri sözü tutmamaları ve yalan söylemeyi âdet edinmeleri sebebiyle, kendi huzuruna çıkacakları güne kadar bir daha temizlenmeyecek şekilde, kalplerinin tam ortasına o çirkin nifak hastalığını yerleştirmiştir.

78. O münafıklar bilmiyorlar mı ki, Allah elbette kendilerinin gizlice ve fısıldaşarak konuştuklarının hepsinden haberdârdır. Ayrıca O, bütün gizlilikleri eksiksiz bilmektedir.

Bu âyetlerin Ensar’dan Sa‘lebe b. Hatıp hakkında indiği rivayet edilir. Hâdise şöyle gerçekleşir:

Sa‘lebe Peygamberimiz (s.a.v.)’e:

“- Allah’a dua et de bana bol rızık ihsân etsin” diye talepte bulununca Efendimiz:

“*- Yapma ey Sa‘lebe! ükrünü edâ edebileceğin az bir mal, ükrünü eda edemeyeceğin çok maldan daha hayırlıdır*” buyurdu. İkinci defa gelerek yine isteğini tekrarlayınca Peygamberimiz (s.a.v.) şöyle buyurdu:

“*- Allah’ın Peygamberi gibi olmaya râzı değil misin? Ben, dağların altın olup benimle beraber yürümesini isteyecek olsam, hiç üphesiz öylece yürürlerdi.*”

Buna rağmen Sa‘lebe:

“- Seni hak din ile gönderen Allah adına yemin ederim ki, eğer sen Allah’a dua edip O da bana bol mal ihsân edecek olursa, hiç şüphesiz her hak sahibine hakkını vereceğim” diyerek talebinde ısrar etti. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.) ona dua etti. O da koyun satın aldı. Solucan ve kurtların çoğalması gibi çoğaldılar. Medine ona dar geldi. Bu sefer Medine’nin dışına çıktı, Medine

vaâdilerinden birisine yerleşti. Artık sadece öğle ve ikindi namazlarını cemaatle kılabiliyordu. Diğerlerini ise terk etti. Zamanla koyunları daha bir artıp çoğaldı, bu sefer, Cuma namazı müstesna, Peygamber ve cemaati büsbütün terk etti. Koyunları artmaya devam etti, nihâyet cumaya da gelmez oldu. Rasûlullah (s.a.v.) üç defa: *"Yazıklar olsun sana ey Sa'lebe!"* buyurdu. Daha sonra yüce Allah'ın: **"Onların mallarından bir miktar zekât ve sadaka al"** (Tevbe 9/103) âyeti nâzil olunca Peygamberimiz (s.a.v.) zekât toplamak üzere iki kişiyi gönderdi. Onlara:

"- Sa'lebe'ye ve" Süleym oğullarından bir adamın ismini vererek *"filana uğrayın ve onların zekâtlarını alın"* buyurdu. Bunlar Sa'lebe'ye gittiler. Ona, Rasûlullah (s.a.v.)'in gönderdiği mektubu okuttular. Bu sefer O:

"- Bu cizye de neyin nesi oluyor? Bu istediğiniz şey cizye değilse de onun bir benzeridir. Hele siz şimdi gidin, ben bir düşüneyim" dedi. Tahsildarlar dönüp durumu Peygamberimiz'e arzedince: *"Eyvah! Yazıklar oldu Sa'lebe'ye"* buyurdu. (Heysemî, *Mecma'u'zevâid,* VII, 31-32)

Bu vesileyle gelen âyet, Allah Rasûlü (s.av)'in Tebûk seferi için maddî yardım çağrısında bulunduğu zaman münafıkların sergiledikleri cimrice tavırları haber vermektedir:

اَلَّذ۪ينَ يَلْمِزُونَ الْمُطَّوِّع۪ينَ مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ فِى الصَّدَقَاتِ وَالَّذ۪ينَ

عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٧٩﴾ لَا يَجِدُونَ اِلَّا جُهْدَهُمْ فَيَسْخَرُونَ مِنْهُمْ سَخِرَ اللّٰهُ مِنْهُمْ وَلَهُمْ

79. Onlar, gönüllü olarak bol bol bağışta bulunan mü'minleri gösteriş yapmakla suçlayarak kınıyorlar. Öte yandan, çalışıp didinerek ancak imkânları ölçüsünde bulabildiklerini veren yoksul mü'minleri de: "Bu üç beş kuruşa Allah'ın ihtiyacı mı var?" diye alaya alıyorlar. Oysa Allah, asıl kendilerini alay edilecek duruma düşürmüştür ve onların hakkı can yakıcı bir azaptır.

Efendimiz'in yardım çağrısına zengin olsun fakir olsun bütün mü'minler var güçleriyle icâbet ettiler. Hz. Ebûbekir, Hz. Osman ve Hz. Abdurrahman b. Avf gibi zengin sahâbîler büyük miktarlarda cömertçe infakta bulundular. Fakir sahâbeler de ne kadar güçleri varsa o nispette bir şeyler getirip Allah Rasûlü (s.a.v.)'e teslim ettiler. Mesela Asım b. Adiyy (r.a.) bir ölçek hurma getirmiş: "Bu gece bir zatın hurmalığını sulamak için sabaha kadar çalıştım. Karşılığında iki ölçek hurma kazandım. Birini çocuklarıma bıraktım, birini de Allah için buraya getirdim" demişti. Efendimiz de bunun, zekât olarak toplanan öteki hurmaların üzerine dökülmesini emretmişti. İşte münafıklar, kendileri bir katkıda

bulunmadıkları gibi imkânları dâhilinde cömertçe yardımda bulunan samimi müslümanlarla da, imkânı olmayıp az bir şey getirenlerle de alay etmeye başladılar. Bol miktarda vereni gösteriş yapmakla suçladılar. Diğer taraftan fakir bir müslüman, ailesinin ihtiyaçlarından fedakârlık yapıp ayırdığı veya çalışıp çabalayıp biriktirdiği az miktarda bir sadaka getirdiğinde alay ederek: "Şuna bakın hele; işte Roma İmparatorluğu'nun kalelerini fethetmeye yarayacak para!" dediler. (bk. Buhârî, Zekât 10; Tefsir 9/11; Müslim, Zekât 72; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* X, 247-252)

Peygamberimiz ve mü'minlerle alay etmede bu kadar ileri giden münafıkların, artık kendilerine ilâhî af ve bağışlanma kapısını kapattıklarını haber vermek üzere buyruluyor ki:

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْۜ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْع۪ينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْۜ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ۜ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الْفَاسِق۪ينَ۟ ﴿٨٠﴾

80. O münafıklar için ister Allah'tan bağışlanma dile, ister dileme fark etmez. Eğer onlar için yetmiş defa bağışlanma dilesen bile Allah onları asla affetmeyecektir. Çünkü onlar Allah'ı ve Rasûlü'nü inkâr etmişlerdir. Allah böyle inançsızlar ve itaatsizler gürûhuna doğru yolu göstermez.

Rasûlullah (s.a.v.), türlü türlü hile, tuzak ve bozgunculuklarına rağmen münafıklara hep af ve müsâmaha ile davranmıştır. Onların hallerini düzeltecekleri hususundaki ümidini hiç kaybetmeden vazîfesine devam etmiştir. Zira münafıkların cehennemin en alt tabakasına atılacağını bildiren âyetlerde dahi istisna yapılmakta, bunlardan tövbe edip kendini düzelten ve gönülden teslimiyet içine girenlerin Allah'ın büyük mükâfatlara lâyık gördüğü mü'minlerle beraber olacakları haber verilmekte idi. (bk. Nisâ 4/145-146) Dolayısıyla Efendimizin bu hâli aynı zamanda bütün müslümanlara "Asıl fazilet, güçlü olduğu halde yanlış yoldaki insanları dışlama yönüne gitmeyip onların ıslahı ve kazanılması için çaba harcamak" olduğu yönünde kuvvetli bir mesaj ihtiva etmektedir.

Münafıkların, Peygamber (s.a.v.) ile birlikte savaşa katılma hususunda sergiledikleri olumsuz tavırlara gelince:

Cehennem Ateşi Daha Sıcak

فَرِحَ الْمُخَلَّفُونَ بِمَقْعَدِهِمْ خِلَافَ رَسُولِ اللّٰهِ وَكَرِهُوٓا اَنْ يُجَاهِدُوا
بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْ فٖى سَبٖيلِ اللّٰهِ وَقَالُوا لَا تَنْفِرُوا فِى الْحَرِّ قُلْ
نَارُ جَهَنَّمَ اَشَدُّ حَرًّا لَوْ كَانُوا يَفْقَهُونَ ﴿٨١﴾ فَلْيَضْحَكُوا قَلٖيلًا
وَلْيَبْكُوا كَثٖيرًا جَزَٓاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨٢﴾

81. Sefere katılmayıp geride kalanlar, Allah Rasûlü'ne muhalefet ederek evlerinde oturup rahatlarına bakmakla pek sevindiler. Mallarıyla canlarıyla Allah yolunda cihâd etmekten hiç hoşlanmayıp, yandaşlarına da: "Bu sıcakta sefere çıkmayın" tavsiyesinde bulundular. De ki: "Cehennem ateşi çok daha sıcaktır!" Keşke gerçeği anlayabilselerdi.

82. Artık onlar, kazandıkları günahlar yüzünden az gülsünler, çok ağlasınlar!

Bir gün Rasûl-i Ekrem (s.a.v.):

"- Sizin yaktığınız ate in sıcaklığı, cehennem ate inin sıcaklığının yetmi te biri kadardır" buyurunca ashâb-ı kirâm:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Dünya ateşi bile insanı cezalandırmaya yeter" dediler. Rasûlullah Efendimiz şöyle buyurdu:

"- Cehennem ate i dünya ate inden altmı dokuz derece daha can yakıcı kılındı; onların her bir derecesi dünya ate i kadar iddetlidir" (Buhârî, Bed'u'l-halk 10; Müslim, Cennet 30)

Nebiyy-i Ekrem (s.a.v.), cehenem azabının şiddetinden söz ettiği bir başka hadisinde de şöyle buyurur:

" üphesiz kıyâmet gününde cehennemliklerin azabı en hafif olanı, ayaklarının altına iki kor konulup da bu sebeple beyni kaynayan ki idir." (Buhârî, Rikãk 51; Müslim, İman 362-364)

Dolayısıyla müslümana yakışan az gülmek çok ağlamaktır. Zira Allah Rasûlü (s.a.v.)'in hüzünlü hâli sevinç hâlinden daha çok olurdu. Kahkahayla asla gülmez, gerektiğinde sadece tebessüm ederdi. Ashâb-ı kirâm da gülerdi. Ancak çokça gülmek ve insanı menfî yönde etkileyecek şekilde sık sık gülmeye devam etmek yasaklanmıştır. Hatta hadis-i şerifte *"çokça gülmenin kalbi öldürdüğü"* beyân edilmiştir. (Tirmizî, Zühd 2; İbn Mâce, Zühd 19)

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) gülmek ve ağlamakla alakalı olarak şöyle buyurur: “*Allah’a yemin ederim ki, eğerşsiz benim bildiklerimi bilseydiniz üphesiz az güler çok ağlardınız. Yollara dökülüp yüce Allah’a yüksek sesle feryad ile dua ederdiniz.*” (Tirmizî, Zühd 9; İbn Mâce, Zühd 19) Bu hadisi rivayet eden Ebû Zer (r.a.): “Keşke koparılan bir ot olsaydım, diye temenni ederim” der. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 173)

Dünya zevklerini ebedî âhiret nimetlerine tercih edip Allah’a ve Rasûlü’ne karşı gelen münafıklara dünyada uygulnacak bazı cezaları bildirmek üzere şöyle buyruluyor:

فَاِنْ رَجَعَكَ اللّٰهُ اِلٰى طَٓائِفَةٍ مِنْهُمْ فَاسْتَاْذَنُوكَ لِلْخُرُوجِ فَقُلْ لَنْ
تَخْرُجُوا مَعِيَ اَبَدًا وَلَنْ تُقَاتِلُوا مَعِيَ عَدُوًّاۜ اِنَّكُمْ رَضِيتُمْ بِالْقُعُودِ
اَوَّلَ مَرَّةٍ فَاقْعُدُوا مَعَ الْخَالِفِينَ ﴿٨٣﴾ وَلَا تُصَلِّ عَلٰٓى اَحَدٍ مِنْهُمْ
مَاتَ اَبَدًا وَلَا تَقُمْ عَلٰى قَبْرِه۪ۜ اِنَّهُمْ كَفَرُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِه۪ وَمَاتُوا وَهُمْ
فَاسِقُونَ ﴿٨٤﴾ وَلَا تُعْجِبْكَ اَمْوَالُهُمْ وَاَوْلَادُهُمْۜ اِنَّمَا يُر۪يدُ اللّٰهُ اَنْ
يُعَذِّبَهُمْ بِهَا فِي الدُّنْيَا وَتَزْهَقَ اَنْفُسُهُمْ وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿٨٥﴾

83. Eğer Tebük seferinden sonra Allah senin onlardan bir topluluğun yanına dönmeni nasip eder de, o topluluk bir başka savaşa çıkmak için senden izin isterse onlara de ki: “Siz, bundan böyle bir daha benimle cihâda çıkmayacak ve benimle birlikte herhangi bir düşmanla asla savaşmayacaksınız. Çünkü siz sefere ilk çağrıldığınızda evinizde oturmayı tercih ettiniz. O halde şimdi de geri kalanlarla birlikte oturmaya devam edin.”

84. Onlardan ölen hiç kimsenin cenâze namazını kılma ve hakkında dua etmek maksadıyla kabrinin başında da durma. Çünkü onlar Allah ve Rasûlü’nü inkâr etmişler ve yoldan çıkmış kimseler olarak ölmüşlerdir.

85. Onların ne malları ne de evlatları sakın seni imrendirmesin! Çünkü Allah, onları daha dünyada bunlar yüzünden sıkıntılara düşürmeyi ve neticede kâfir olarak can vermelerini istemektedir.

Tebük seferine katılmamak için yalandan mazeretler uyduran, havaların aşırı sıcak olduğu bahanesine sığınan, aynı zamanda başkalarını da sefere çıkmaktan caydırmaya çalışan münafıklara, Rasûlullah (s.a.v.) ile beraber bir daha ebedî olarak sefere çıkmaları ve onunla beraber düşmana karşı savaşmaları yasaklanmaktadır. Bu, onlara lâyık görülen ve bir daha affedilme fırsatlarını

kaybettiklerini haber veren pek büyük bir mânevî cezadır. Bunlardan ölenlerin imansız olarak can verdikleri bildirilip, Peygamberimiz'e de onların cenâze namazlarını kılmaması emredilmektedir.

Münafıkların başı Abdullah b. Übeyy b. Selûl ölünce, samimi bir müslüman olan oğlu Abdullah, babasının bağışlanmasına vesile olacağı ümidiyle ve ona kefen yapmak düşüncesiyle Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'den gömleğini istedi. Efendimiz ona gömleğini verdi. Sonra Abdullah Peygamberimiz'den babasının cenaze namazını kıldırmasını istedi. Efendimiz (s.a.v.) cenaze namazını kıldırmak üzere kalkınca Hz. Ömer, Rasûl-i Ekrem'in elbisesini tutarak:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! Rabbin yasakladığı halde onun namazını kılacak mısın?" dedi. Peygamber Efendimiz ona:

"Rabbim bana, **«O münafıklar için ister Allah'tan bağışlanma dile, ister dileme fark etmez. Eğer onlar için yetmiş defa bağışlanma dilesen bile Allah onları asla affetmeyecektir»** (Tevbe 9/80) buyurmak suretiyle af dileyip dilememekte beni serbest bıraktı. Ben ona yetmiş defadan fazla af dileyeceğim" diye cevap verdi. Hz. Ömer:

"- İyi ama, o münafık!" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) onun cenaze namazını kıldırdı. Bunun üzerine, **"Onlardan ölen hiç kimsenin cenâze namazını kılma..."** (Tevbe 9/84) âyeti nâzil oldu. (Buhârî, Cenâiz 22; Müslim, Munâfikîn 3)

Âyette yer alan **"kabrinin başında da durma"** (Tevbe 9/84) ifadesini Efendimiz'in cenazenin defninden sonraki tatbikatına göre açıklamak uygun olur. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bir müslümanm cenazesi defnedildikten sonra kabri başında bir süre durur ve etrafındakilere şöyle buyururdu: *"Karde iniz için Allah'tan mağfiret dileyiniz ve sorulanlara a ırmadan cevap verebilmesi için dua ediniz; zira u anda o hesaba çekilmektedir."* (Ebû Dâvûd, Cenâiz 69)

Bu bakımdan gönlümüzü nifak lekelerinden arındırıp hesabımızı kolaylaştırmak için Allah yolunda cihâda çağrıldığımızda hemen koşmalı, şu âyetlerde haber verilen münafıkça tavırlardan uzak durmalıyız:

وَاِذَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ اَنْ اٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَجَاهِدُوا مَعَ رَسُولِهِ اسْتَاْذَنَكَ اُولُوا
الطَّوْلِ مِنْهُمْ وَقَالُوا ذَرْنَا نَكُنْ مَعَ الْقَاعِدٖينَ ﴿٨٦﴾ رَضُوا بِاَنْ
يَكُونُوا مَعَ الْخَوَالِفِ وَطُبِعَ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَفْقَهُونَ ﴿٨٧﴾

86. "Allah'a iman edin ve Rasûlü ile beraber cihâda çıkın" diye bir sûre indirildiği zaman, içlerinden servet ve imkân sahibi olanlar savaşa gitmemek için hemen senden izin istemeye kalkar ve: "Bırak bizi, şu evlerinde oturan kadın ve çocuklarla beraber kalalım" derler.

87. Böylece seferden geride kalanlarla beraber bulunmayı tercih ettiler ve kalplerinin üzerine mühür vuruldu. Bu sebeple onlar gerçeği ve meselenin özünü idrak edemezler.

87. âyetteki "geride kalanlar" diye tercüme ettiğimiz اَلْخَوَالِفُ (havâlif) kelimesine şu mânalar verilebilir:

• Kadınlar: Çünkü kadınlara benzetmek, münafıkların son derece ağırlarına giden bir ifade idi.

• Çocuklar, yaşlılar, özür sahibi erkekler,

• Peygamberimiz'in emrine karşı çıkanlar.

Münafıkların bahsedilen tutum ve davranışlarından uzak durduğumuz gibi buna karşılık Rasûlullah (s.a.v.) ve ashâbının örnek hayatını kendimize ölçü almalıyız:

لٰكِنِ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ جَاهَدُوا بِاَمْوَالِهِمْ وَاَنْفُسِهِمْؕ وَاُولٰٓئِكَ لَهُمُ الْخَيْرَاتُؗ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٨٨﴾ اَعَدَّ اللّٰهُ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِد۪ينَ ف۪يهَاؕ ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿٨٩﴾

88. Fakat Peygamber ve beraberindeki mü'minler mallarıyla canlarıyla cihâd ettiler. İşte bütün hayırlar onlarındır ve onlar kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.

89. Allah, onlar için altlarından ırmaklar akan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. En büyük kurtuluş ve başarı işte budur.

Sefere katılmamak için ileri sürülen mazeretlere gelince, bunların bir kısmı düpedüz yalandı. Fakat haklı gerekçeleri olanlar da vardı:

وَجَٓاءَ الْمُعَذِّرُونَ مِنَ الْاَعْرَابِ لِيُؤْذَنَ لَهُمْ وَقَعَدَ الَّذ۪ينَ كَذَبُوا اللّٰهَ وَرَسُولَهُؕ سَيُص۪يبُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْهُمْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٩٠﴾

90. Bedevîler arasından savaşa katılmalarını engelleyecek geçerli mazereti olanlar, gelip seferden muaf tutulmaları için kendilerine izin verilmesini istediler. Allah ve Rasûlü'ne karşı dürüst olmayıp yalan söyleyenler ise, özür beyân etme zahmetine bile katlanmadan evlerinde oturmayı tercih ettiler. Onlardan küfürde kalmayı sürdürenlere pek acı bir azap isabet edecektir.

اَلْاَعْرَابُ (el-a'râb), çölde yaşayan kaba saba insanları ifade eden bir kelimedir. Bunlardan daha çok "bedevî" olarak bahsedilir. Medine'nin çevresinde İslâm'ı

kabul etmiş bedevîler vardı. Sefer ilanı yapılınca bunlar üç ayrı gruba ayrıldılar. Bir grup sefere katılma kararı aldı. Bir grup çeşitli bahaneler ileri sürerek sefere katılamayacaklarını bildirdi. Allah ve Peygamberi'ne sadakat gösterme sözünden cayanlar ise Medine'ye gelip özür beyân etme ihtiyacı bile duymadan, oldukları yerde oturup kaldılar. Bunlardan haklı mazeretleri olanlarının bağışlanma ihtimali olmakla birlikte, inkâr edenlerine yakında başlarına gelecek elim bir azap uyarısı yapılmaktadır. Akabinde sefere katılmayı engelleyecek haklı gerekçeler şöyle beyan edilmektedir:

لَيْسَ عَلَى الضُّعَفَاءِ وَلَا عَلَى الْمَرْضَى وَلَا عَلَى الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ
مَا يُنْفِقُونَ حَرَجٌ إِذَا نَصَحُوا لِلَّهِ وَرَسُولِهِ ۚ مَا عَلَى الْمُحْسِنِينَ مِنْ
سَبِيلٍ ۚ وَاللَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ ۙ ﴿٩١﴾

91. Allah'a ve Rasûlü'ne karşı samimi oldukları sürece zayıflara, hastalara ve savaşa hazırlanmak için maddî imkân bulamayanlara sefere katılmadıkları için herhangi bir sorumluluk ve vebâl yoktur. Zâten böyle dürüst olup, geride kaldıklarında hep iyilikle meşgul olanları kınamak için herhangi bir sebep söz konusu olamaz. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Medine'de öyle bir takım kimseleri geri bıraktınız ki, siz ne kadar yol aldıysanız, neyi harcadıysanız, ne kadar vadi geçtiyseniz, mutlaka onlar onda sizinle birliktedirler."

Ashâb-ı kirâm:

- Ey Allah'ın Rasûlü! Medine'de bulundukları halde nasıl bizimle beraber olabilirler? dediklerinde Efendimiz:

"Zira onları, mazeretleri alıkoydu" buyurdu. (Buhârî, Cihâd 35; Müslim, İmâre 159)

Efendimiz (s.a.v.)'in bahsettiği kişilere örnek olması bakımından şimdi durumları bildirilen Allah, Rasûlullah ve cihâd aşıklarının halleri ne kadar gönülleri derinden etkileyecek misallerdir:

وَلَا عَلَى الَّذِينَ إِذَا مَا أَتَوْكَ لِتَحْمِلَهُمْ قُلْتَ لَا أَجِدُ مَا أَحْمِلُكُمْ
عَلَيْهِ ۖ تَوَلَّوْا وَأَعْيُنُهُمْ تَفِيضُ مِنَ الدَّمْعِ حَزَنًا أَلَّا يَجِدُوا مَا يُنْفِقُونَ ۚ ﴿٩٢﴾

92. Kendilerine binek sağlaman için sana geldiklerinde: "Sizi bindirecek bir şey bulamıyorum" diye cevap verdiğin zaman, sefer için maddî imkân bulamamanın verdiği üzüntüyle gözyaşları dökerek geri dönenlere de

herhangi bir sorumluluk ve vebâl yoktur.

Âyetteki ilâhî iltifata mazhar olan kişilerden Abdurrahman b. Ka‘b ile Abdullah b. Muğaffel, Allah Rasûlü'nün yanından ağlayarak dönerlerken, İbn Yâmin onlara:

"–Siz niçin ağlıyorsunuz?" diye sordu.

"–Bize binit sağlaması için Rasûlullah'a gitmiştik. Yanında bizi üzerine bindirecek bir şey bulamadı. Bizim de binip Allah Rasûlü ile birlikte gazâya çıkacak bir hayvanımız yok!" dediler. İbn Yâmin, ikisine bir deve, azık olarak da bir miktar hurma verdi. Hz. Abbâs, gözyaşı dökenlerden ikisine, Hz. Osman da üçüne binit sağladı. (İbn Hişâm, *es-Sîre,* IV, 172; Vâkıdî, *el-Meğâzî,* III, 994) Bir kısım ihtiyaç sahiplerine de daha sonra Allah Rasûlü (s.a.v.) binek temin etti. (Buhârî, Meğâzî 78)

Seferden muaf oldukları halde Allah Rasûlü'nden ayrı kalmak kendilerine giran gelen ve kalpleri Cenâb-ı Hakk'ın muhabbetiyle dolu olan bu sahâbîler, bu canhıraş iştiyak ve muhabbetlerinin karşılığında sefere katılma nimet ve şerefine nâil oldular. İşte bu hal, ashâb-ı kirâmın malıyla ve canıyla Allah yolunda nasıl fedakârlıkta bulunduklarını ve onların gönül yapısını sergileyen sayısız misâllerden biridir.

Tebük'ten ibret dolu diğer bir hâtırayı da Vâsile b. Eskâ (r.a.) şöyle anlatıyor:

"Tebük seferine çıkılacağı günlerde Medine'de şöyle seslendim:

«–Ganimet hissemi vermem karşılığında kim beni bineğine bindirir?»

Ensâr'dan yaşlı bir zât, nöbetleşe binmek üzere beni sefere götürebileceğini bildirdi. Ben hemen; «Anlaştık!» deyince:

«–Öyleyse Allah'ın bereketi üzere yürü!» dedi. Böylece hayırlı bir arkadaşla yola çıktım. Allah ganimet de nasîb etti; hisseme bir miktar düştü. Bunları sürüp Ensârî'ye getirdim. O bana:

«–Develerini al götür» dedi.

«–Başta yaptığımız antlaşmaya göre bunlar senin» dedim. Ama Ensârî:

«–Ey kardeşim! Ganimetini al, ben senin bu maddî payını istememiştim. Ben sevabına, yani mânevî kazancına iştirâk etmeyi düşünmüştüm» dedi." (Ebû Dâvûd, Cihâd 113/2676)

İmkânı olsun olmasın her fırsatta böylesine bir samimiyetle Rabbinin rızâsını arayan hakîkî mü'minlerin yanında, cihâddan kaçmak için bahaneler bulup girecek delik arayanlar da vardır ki, bunların vebâlden kurtulması mümkün değildir:

إِنَّمَا السَّبِيلُ عَلَى الَّذِينَ يَسْتَأْذِنُونَكَ وَهُمْ أَغْنِيَاءُ ۚ رَضُوا بِأَنْ يَكُونُوا

مَعَ الْخَوَالِفِ وَطَبَعَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٩٣﴾

93. Sorumluluk ve vebâl ancak, zengin oldukları halde sırf cihattan kaçmak için çeşitli bahanelerle senden izin isteyenleredir. Çünkü onlar geride kalması tabii olan kadın ve çocuklarla beraber bulunmayı tercih ettiler; Allah da kalplerini mühürledi. Bundan dolayı artık onlar gerçeği bilemezler.

اَلسَّبِيلُ (sebîl) "yol"dan maksat; sorumlu tutmak, kınamak, cezalandırmak, günah işlendiğini bildirmektir. Bahsedilen kişiler, imkânları olduğu halde yalandan bahaneler uydurarak, sırf savaştan kaçmak için izin isteyen münafıklardır. Burada onlara tekrar temas edilmesinin sebebi ise, yapılan işin ne kadar fenâ olduğunu tekitle bildirmek ve insanları bu nevi kötü davranışlardan şiddetle sakındırmaktır.

Allah Teâlâ münafıkların sevinmelerini ve alay etmelerini kötülemiş, ihlaslı mü'minleri de hüzünlü olmaları ve ağlamaları sebebiyle övmüştür. Münafıkların gülmeleri çok ağlamaya, ihlaslı mü'minlerin ağlamaları ise ardı arkası gelmeyen surûra, neşeye ve tebessüme sebep olacaktır.

Gelen âyetler, mü'minlerin Tebük seferinden zaferle ve selametle döneceklerini müjdelemekte, sefere geçerli bir mazereti olmadan katılmayanların ise hüsrana uğrayacaklarını haber vermektedir:

يَعْتَذِرُونَ اِلَيْكُمْ اِذَا رَجَعْتُمْ اِلَيْهِمْ قُلْ لَا تَعْتَذِرُوا لَنْ نُؤْمِنَ لَكُمْ قَدْ
نَبَّاَنَا اللّٰهُ مِنْ اَخْبَارِكُمْ وَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ ثُمَّ تُرَدُّونَ اِلٰى
عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٤﴾ سَيَحْلِفُونَ
بِاللّٰهِ لَكُمْ اِذَا انْقَلَبْتُمْ اِلَيْهِمْ لِتُعْرِضُوا عَنْهُمْ فَاَعْرِضُوا عَنْهُمْ اِنَّهُمْ
رِجْسٌ وَمَاْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ جَزَاءً بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٩٥﴾ يَحْلِفُونَ
لَكُمْ لِتَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنْ تَرْضَوْا عَنْهُمْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يَرْضٰى عَنِ الْقَوْمِ الْفَاسِقِينَ ﴿٩٦﴾

94. Sefer dönüşü kendileriyle karşılaştığınız zaman o münafıklar size özür beyân edecekler. De ki: "Boşuna özür dilemeye kalkmayın; size asla inanacak değiliz. Çünkü Allah mazeretlerinizin geçersizliği ile alakalı olarak nifak ve yalanlarınızı bize haber verdi. Bundan böyle de Allah ve Rasûlü, ne yapacağınıza bakacak. Sonra da duyuların kapsam alanına girmeyen ve giren her şeyi hakkiyle bilen Allah'ın huzuruna varacaksınız.

O da yaptıklarınızı size bir bir haber verecektir.

95. Savaştan dönüp yanlarına geldiğinizde, kendilerini kınamaktan vazgeçmeniz için size Allah adına yemin edecekler. Artık onları kınamaktan ve azarlamaktan vazgeçin. Çünkü onlar pisliktir. Kazandıkları günahlar yüzünden varacakları yer cehennemdir.

96. Yine kendilerinden hoşnut olasınız diye size yemin ederler. Siz onlardan hoşnut olsanız bile, şunu bilin ki Allah, yoldan çıkmış o günahkârlar gürûhundan asla hoşnut olmaz.

Bahsedilen kimseler, yalan söyleyerek Rasûlüllâh (s.a.v.)'den izin isteyen seksen kadar münafık idi. Allah Rasûlü (s.a.v.) Tebük'ten döndükten sonra ashâb-ı kirâmı onlarla oturmaktan ve konuşmaktan men etmiştir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, VIII, 231) Çünkü onlar âyetin beyânıyla "pislik" olmuşlardır. Dışarıdan görünmese bile içleri pistir; niyetleri ve ruhları habistir. Gözle görülen cismânî pisliklerden sakınmak nasıl vacip ise, bulaşması daha çabuk, zararı daha fazla olan ruhânî ve ahlâkî pisliklerden uzak durmak da daha öncelikli olarak vaciptir.

Muhammed Bâkır (r.a.) demiştir ki: "Babam Zeynelâbidîn (r.h.) bana tavsiyede bulunup şunları söyledi:

«Şu beş sınıf insanla dostluk kurma, komşuluk etme ve onlarla yola çıkma:

• Fâsıkla dostluk kurma. Çünkü seni bir lokma ekmeğe ve hatta daha basitine satar.» Ben «Babacığım! Daha basiti nedir ki?» diye sorunca: «Bir lokma ekmeğe tamah eder, sonra da onu elde edemez» dedi.

• «Cimriyle dost olma. Çünkü, en çok ihtiyacın olan şeyi bile senden esirger.

• Yalancıyla dost olma. Çünkü o serap gibidir. Sana, yakın olanı uzak, uzak olanı da yakın gösterir.

• Ahmakla dost olma. Çünkü, sana fayda vereyim derken zarar verir. Nitekim, 'Akıllı düşman, ahmak dosttan daha hayırlıdır' diye bir söz vardır.

• Akrabasıyla ilişkisini kesen kimseyle de dost olma. Çünkü ben böyle insanların Allah Teâlâ'nın kitabı Kur'ân-ı Kerîm'in üç yerinde lânetlendiklerini gördüm.»" (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, III, 620)

Önceki âyetlerde şehirde yaşayan münafıkların hallerinden kesitler sunuldu. Köylerde ve çöllerde yaşayan bedevîlere gelince:

Bedevîler

اَلْاَعْرَابُ اَشَدُّ كُفْرًا وَنِفَاقًا وَاَجْدَرُ اَلَّا يَعْلَمُوا حُدُودَ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ
عَلٰى رَسُولِهٖۜ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٩٧﴾

97. Göçebe çöl bedevîleri, câhillikleri ve eğitimsizlikleri sebebiyle küfür ve nifakta şehirlilerden daha şiddetli olup, konumları ve içinde bulundukları şartlar itibariyle Allah'ın Peygamberi'ne indirdiği hükümlerin sınırlarını bilmeme onlardan daha çok beklenir. Allah her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Çölde yaşayan bedevîler, şehirlerde yaşayanlardan kâfirlik ve münafıklık bakımından daha şiddetlidirler. Çünkü yaşadıkları çöl hayatı kalplerinin katılığını artırmış, huylarını sertleştirmiştir. Kolay kolay itaate yanaşmaz, emre boyun eğmezler. Bu yönleriyle âdetâ vahşî hayvanlara benzerler. Kalplerindeki katılık da onlarda kibir, gurur, övünme ve haktan sapma gibi kötü hasletlerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu halleriyle onlar Rasûlullah (s.a.v.)'e indirilen hükümlerin, ahlâk ve âdâbın sınırlarını bilmemeye daha yatkın, daha lâyıktırlar. Çünkü onlar Peygamberimiz'in sohbetlerinden uzak, onun mûcizelerini yakından görmekten, kitap ve sünnette bildirilen ibâdet ve diğer ahkâmın tatbik ediliş biçimlerini tanıma şerefinden mahrum kalmışlardır. Bu yüzden tevhid ve âhiret akidesinin ve peygamberliğin içyüzünü, inceliğini ve bunlarla alakalı delillerin inceliklerini, şer'î hükümlerin muhtevâ ve hudutlarını tam mânasıyla bilemeyebilirler. Derin fıkhî mevzular şöyle dursun, basit ilmihallerini bile bilemeyecek bir haldedirler.

Fakat bunların hepsi bir değildir. Burada iki grubundan kısaca bahsedilmektedir. Birinci grup:

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ مَغْرَمًا وَيَتَرَبَّصُ بِكُمُ الدَّوَٓائِرَۜ
عَلَيْهِمْ دَٓائِرَةُ السَّوْءِۜ وَاللّٰهُ سَمٖيعٌ عَلٖيمٌ ﴿٩٨﴾

98. Bedevîlerden öylesi var ki, Allah yolunda verdiklerini kendilerinden zorla alınmış bir angarya sayar ve bundan kurtulmak için sizin başınıza felâketlerin gelmesini gözetleyip durur. O kötü felâketler, belâlar kendi başlarına gelsin. Allah, her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

İkinci grup:

وَمِنَ الْاَعْرَابِ مَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَتَّخِذُ مَا يُنْفِقُ قُرُبَاتٍ

عِنْدَ اللّٰهِ وَصَلَوَاتِ الرَّسُولِ اَلَٓا اِنَّهَا قُرْبَةٌ لَهُمْ سَيُدْخِلُهُمُ اللّٰهُ فٖى رَحْمَتِهٖ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٩٩﴾

99. Ama bir kısım bedevîler de var ki, Allah'a ve âhiret gününe inanır, hayır yolunda harcadığını Allah'a yakınlaşmaya ve Peygamber'in duasını kazanmaya vesile sayar. Gerçekten de, hayır yolunda yaptıkları harcamalar onlar için Allah'a birer yakınlaşma vesilesidir. Allah onları husûsî rahmetine erdirecektir. Hiç şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Tarih bize Rasûlullah (s.a.v.) zamanında yaşayan kâfirler ve münafıkların, bütün zamanların kâfir ve münafıklarının en sert, en acımasız, en kurnaz, en riyâkar, eğitilmeye en uzak ve kökleşmiş inanç, âdet ve yaşayışlarına bağlılıkta en mutaassıp olduklarını haber vermektedir. Konuyla ilgili Kur'an âyetleri de bunun böyle olduğunu apaçık göstermektedir. Fakat Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), Allah'ın izniyle bu insanlardan çok kısa bir sürede bütün zamanların ilme ve düşünceye en açık, en merhametli, en faziletli, kıyâmete kadar gelecek nesillere öğretmen olacak mükemmel ve muhteşem bir nesil çıkarmıştır. Öyle ki onlar "Sahâbe Nesli" olarak anılacak ve artık kıyâmete kadar milyarlarca insanın saygı ve sevgisine mazhar olacak yüksek bir mevkiye ulaşmışlardır. Bu Rasûlullah (s.a.v.)'in tarihte bir benzerine rastlanmayan mûcizelerinden biridir.

İşte bu münâsebetle burada üçüncü bir gruptan bahsedilir ki, onlar kulluk ve fazilette zirvelere tırmanmış, Allah yolundaki fedakârlık ve feragatleriyle kıyâmete kadar gelecek imanlı nesillere örnek olacak mükemmel bir İslâmî hayat sergilemişlerdir:

وَالسَّابِقُونَ الْاَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرٖينَ وَالْاَنْصَارِ وَالَّذٖينَ اتَّبَعُوهُمْ بِاِحْسَانٍ رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَاَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرٖى تَحْتَهَا الْاَنْهَارُ خَالِدٖينَ فٖيهَٓا اَبَدًا ذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿١٠٠﴾

100. İslâm'ı kabul ve ona hizmette öne geçen muhâcir ve ensârın ilkleri ile bunların yoluna en güzel bir şekilde uyanlar var ya, Allah onlardan râzı olmuş, onlar da Allah'tan râzı olmuşlardır. Allah onlar için her tarafında ırmaklar çağlayan, içinde ebedî kalacakları cennetler hazırlamıştır. İşte en büyük başarı ve kurtuluş budur.

"Muhâcir ve ensârın ilkleri"nden maksadın kimler olduğu hakkında şu izahlar

yapılır:

• İki kıbleye; hem Mescid-i Aksâ'ya hem Mescid-i Harâm'a doğru namaz kılmış olanlar,

• Bedir savaşına katılanlar,

• Hudeybiye'de ağaç altında yapılan Bey'atü'r-Rıdvân'da hazır bulunanlar,

• "Muhacir ve ensar" olarak vasıflandırılan ilk müslümanlar, yani bütün sahâbeler.

"Bunların yoluna en güzel şekilde uyanlar" (Tevbe 9/100) ise muhâcir ve ensârın, Allah Rasûlü'ne itaat ve İslâm'ı güzel yaşama hususundaki örnek hal ve hareketlerine tâbi olan kıyâmete kadar gelecek bütün mü'minlerdir.

Hasan Basrî Hazretlerine ashâb-ı kirâmdan soruldu. Önce içli içli ağladı, sonra şöyle anlattı:

"Onlarda hep iyilik ve hayır alâmetleri vardı. Bu alâmetler yüzlerinden belliydi. Oturmaları, kalkmaları, konuşmaları hep hayrı anlatırdı.

Onların giyimleri orta halli idi; güzel olurdu. Onların tutuşları hoştu; tevazuu dile getirirdi. Onların konuşmaları dâimâ iyi ve güzel olan şeyleri işlemeye dairdi. Onlar yerken içerken rızkın en temizini, helâlini seçer yerlerdi. Onlara Yüce Rablerine taat için eğilirlerdi; boyunlarını O'nun emri karşısında bükerlerdi. Sevdikleri işte hep O'nun emrini gözetirlerdi; sevmedikleri işte de hep O'nun emrini gözetirlerdi. Onlar Yüce Hak için verirlerdi; bu verdiklerini candan verirlerdi. Bu halleri onların mâna susuzluklarını giderirdi, cisimlerini zayıflatırlardı. Onlar, Yüce Hakk'ı hoşnut etmek yolunda, kulların darılmasına önem vermezlerdi. Onlar, öfkede aşırı gitmezlerdi. Onlar, Allah'ın hükmü dışına çıkmazlardı. Onlar, Kur'an'a tutunur ve sünnet üzere hareket ederlerdi. Onlar, dillerinde Allah zikri ile dolaşırlardı. Onlar, kendilerinden yardım istendiği zaman, kanlarını Allah yolunda akıtırlardı. Onlar, kendilerinden Allah rızâsı için borç istendiği zaman, mallarını seve seve verdiler. Onlar, ahlâkları gâyet güzel olan zatlardı. Onlar, dünyalığın azı ile yetindiler. Onlar, öbür âlemin yolunu tutuncaya kadar hep böyle oldular, oldukları gibi göründüler." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, s. 338)

Fakat bu büyük ve ebedî nimetlerden habersiz olan bir takım beyinsizler, onulmaz bir iç yarası ve telafisi imkânsız bir zarar karşılığında münafıklık yapmaya devam etmektedirler:

وَمِمَّنْ حَوْلَكُمْ مِنَ الْاَعْرَابِ مُنَافِقُونَۜ وَمِنْ اَهْلِ الْمَد۪ينَةِ مَرَدُوا

عَلَى النِّفَاقِ لَا تَعْلَمُهُمْۜ نَحْنُ نَعْلَمُهُمْۜ سَنُعَذِّبُهُمْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ يُرَدُّونَ اِلٰى عَذَابٍ عَظ۪يمٍۚ ﴿١٠١﴾

101. Çevrenizdeki bedevîler arasında münafıklar var. Medine ahâlisi içinde de nifakta uzmanlaşmış öyle münafıklar var ki, biz bildirmediğimiz takdirde sen onları bilemezsin. Onların tamamını ve ne derece münafık olduklarını ancak biz biliriz. Onları çifte cezaya çarptıracağız. Sonra da çok daha büyük bir azaba itileceklerdir.

Tebük seferinden geri kalan bir başka grup da şunlardır:

وَاٰخَرُونَ اعْتَرَفُوا بِذُنُوبِهِمْ خَلَطُوا عَمَلًا صَالِحًا وَاٰخَرَ سَيِّئًاۜ عَسَى
اللّٰهُ اَنْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿١٠٢﴾

102. Bir başka grup var ki, günahlarını itiraf ettiler. Bunlar yaptıkları iyi işlerle kötü işleri birbirine karıştırdılar. Umulur ki Allah onların tevbesini kabul buyurur. Çünkü Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) Tebük seferine çıktığında Ebû Lübâbe ve beş arkadaşı sefere katılmayıp Peygamberimiz'den geride kaldılar. Sonra Ebû Lübâbe ve iki arkadaşı yaptıklarına pişman oldular. Geride kalmaları sebebiyle helâk olacaklarına kanaat getirip, "Biz burada kadınlarla beraber gölgede huzur ve rahat içindeyiz. Allah'ın Rasûlü ise mü'minlerle birlikte cihâdda bulunuyor. Allah'a yemin olsun ki biz, kendimizi mescidin direklerine bağlıyacağız ve Allah'ın Rasûlü bizi mazur görüp çözmedikçe de kendimizi bu direklerden çözmeyeceğiz" dediler. Ebû Lübâbe ve iki arkadaşı gidip kendilerini mescidin direklerine bağladıkları halde üçü kendilerini direklere bağlamadılar.

Allah Rasûlü (s.a.v.) seferden döndü, Mescid-i Nebevî'ye girdi. Mescidde yolu üzerinde direklere bağlı olanları görünce: "Kim bu kendilerini direklere bağlamış olanlar?" diye sordu. Ashâbı: "Ebû Lübâbe ve arkadaşlarıdır. Allah Rasûlü (s.a.v.) ile sefere katılmayıp geride kaldılar, günahlarını itiraf ettiler. Sen kendilerinden râzı olup onları çözünceye kadar bağlarını çözmemeye ve kendilerini serbest bırakmamaya dair Allah'a söz verdiler" dediler. Bunun üzerine Peygamberimiz (s.a.v.): *"Benden geride kaldılar, benimle cihâda katılmadılar, müslümanların seferinden ve cihâddan yüz çevirdiler. Allah'a yemin olsun ki, Allah onları mazur görünceye kadar onları mazur görmeyecek, onları serbest bırakmakla emrolunmadıkça onları serbest bırakmayacak ve bağlarını çözmeyeceğim"* buyurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeyi indirdi. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 19-22)

Bu gibilere yapılacak muâmele şöyle belirlendi:

خُذْ مِنْ اَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِمْ بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْۜ اِنَّ

صَلٰوتَكَ سَكَنٌ لَهُمْۜ وَاللّٰهُ سَم۪يعٌ عَل۪يمٌ ﴿١٠٣﴾

103. Onların mallarından bir miktar zekât ve sadaka al ki, böylece kendilerini günahlarından arındırıp tertemiz kılasın. Ayrıca onlar için dua ve istiğfar et. Çünkü senin duan onlar için kalplerini yatıştıran bir huzur ve tatmin vesilesidir. Allah, her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

Tebük Gazvesi'nden geri kalmaları, sonra pişman olup tevbe ederek kendilerini Mescid-i Nebevî'nin direklerine bağlamaları ve haklarında bundan önceki âyet-i kerîme inerek bağışlanmaları üzerine Ebû Lübâbe ve iki arkadaşı gidip mallarını Peygamber (s.a.v.)'e getirdiler ve:

"–Ey Allah'ın Rasûlü! Bu mallar bizi seninle birlikte sefere çıkmaktan geri bıraktı. Bu malları sadaka olarak dağıt, bizim bağışlanıp günahlardan temizlenmemiz için Allah'a dua et" dediler. Efendimiz (s.a.v.):

"–Rabbim bana emretmedikçe onlardan bir ey alıp da sadaka olarak dağıtmam" buyurdu. Bunun üzerine Allah Teâlâ bu âyet-i kerîmeyi indirdi. Allah Rasûlü (s.a.v.) bundan sonra onların mallarından alıp sadaka olarak muhtaçlara dağıttı. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 23; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 263)

Bu rivayete göre, burada alınması emredilen sadaka, farz olan zekât olmayıp o ayak sürüyerek savaşa katılmayanlardan günahlarına bir kefâret olması için alınan özel bir sadakadır. Hasan Basrî (r.h.)'in görüşü budur. Bununla beraber bir varlık vergisi, bir vergi cezası şeklinde de değil, oruç ve yemin kefâretlerinde olduğu gibi, ibâdet ve taatteki bir kusurun affı, bir eksikliğin giderilmesi niyetiyle alınan bir sadaka olmuş olur.

Fakat fakihlerin pek çoğu, bundan asıl maksadın farz olan zekât olduğu görüşündedir. Zira yukarıdan beri konunun akışı zenginler üzerine olup, siyâkın icabı da bu olduğundan, bu âyetle zekâtın zenginlere farz olduğu belirtilmiştir. Böylece suçlarını itiraf eden bu asker kaçaklarının günaha girmelerine sebep mal sevgisi olduğundan tevbe ve pişmanlıklarının geçerli kabul edilip dindarlıklarının samimi olması, ancak farz olan zekâtı gönül rızâsıyla ve seve seve vermelerine bağlıdır. Nifak pisliğinden ancak bu yolla temizlenip kurtulabilecekleri haber verilmiştir. Bu mâna farz olan zekâttan başka nafile olarak daha fazla vermelerine ve fazla fazla verdikleri takdirde bunun alınıp kabul edilmesine mâni değildir.

İşin aslına bakılacak olursa:

اَلَمْ يَعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِه۪ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَاَنَّ

اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٤﴾

104. Onlar bilmezler mi ki, kullarının tevbesini kabul buyuran ve onların içtenlikle verdikleri zekât ve sadakaları alıp değerlendiren yalnız Allah'tır. Gerçekten tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olan da yalnız Allah'tır.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Kim, helâl kazancından bir hurma kıymetinde sadaka verirse, -ki Allah, helâlden ba kasını kabul etmez- Allah o sadakayı bizzat kabul buyurur. Sonra onu dağ gibi oluncaya kadar, herhangi birinizin tayını büyüttüğü gibi, sahibi için ihtimamla büyütür." (Buhârî, Zekât 8; Müslim, Zekât 63, 64)

" üphesiz ki sadaka muhtâcın avucuna dü meden önce Rahmân'ın avucuna dü er." (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* III, 111)

Öyleyse:

وَقُلِ اعْمَلُوا فَسَيَرَى اللّٰهُ عَمَلَكُمْ وَرَسُولُهُ وَالْمُؤْمِنُونَۜ وَسَتُرَدُّونَ
اِلٰى عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَيُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَۚ ﴿١٠٥﴾

105. Onlara de ki: "Bundan böyle Allah'ı hoşnut edecek işler yapın! Yaptıklarınızı Allah da, O'nun Rasûlü de, mü'minler de görecektir. Sonunda duyuların kapsama alanına girmeyen ve giren her şeyi hakkiyle bilen Allah'ın huzuruna çıkarılacaksınız. O da yaptıklarınızı size bir bir haber verecektir.

Lokmân (a.s.) oğluna nasihat ederken şöyle der:

"Evlâdım! Yaptığın iyilik veya kötülük hardal tanesi ağırlığında bile olsa, bir kayanın içinde saklı da olsa, göklerin veya yerin herhangi bir noktasında bile bulunsa, Allah onu çıkarıp âhirette karşına getirir. Çünkü Allah her şeyi bütün incelikleriyle bilir, her şeyden hakkiyle haberdârdır." (Lokmân 31/16)

Rasûlullah (s.a.v.) de şöyle buyurur:

"Eğer bir kimse, hiçbir kapısı ve menfezi bulunmayan bir kaya içinde bir amel yapacak olursa, ne olursa olsun, onun ameli insanların kar ısına çıkacaktır." (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* III, 28)

Son olarak, seferden geri kalan şu kimselerle ilgili hüküm bildirilmektedir:

عَلِيمٌ حَكِيمٌ ﴿١٠٦﴾ وَاٰخَرُونَ مُرْجَوْنَ لِاَمْرِ اللّٰهِ اِمَّا يُعَذِّبُهُمْ وَاِمَّا يَتُوبُ عَلَيْهِمْۜ وَاللّٰهُ

106. Savaştan geri kalan başka bir grubun hükmü de tamâmen Allah'ın iradesine kalmıştır: İster onlara azap eder, isterse tevbelerini kabul buyurur. Allah, her şeyi hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.

Burada Ebû Lübâbe ve üç arkadaşı gibi hemen tevbe edip pişman olmayan kişilere işaret edilir. Bunlar Hilâl b. Ümeyye, Ka‘b b. Mâlik ve Murâre b. Rebi’dir. Bu hususla ilgili geniş izah Tevbe sûresinin 118. âyetinde gelecektir.

Her şeyi bilen ve nihâyetsiz hikmet sahibi olan Yüce Allah, bu ilim ve hikmetinin bir gereği olarak şimdi de İslâm devletine karşı komplolar düzenleyenlerin yaptığı sözde mescitlerin içyüzünü ortaya koyup, böyle zararlı merkezlere karşı takınılması gereken tavrı öğretmek üzere buyuruyor ki:

وَالَّذِينَ اتَّخَذُوا مَسْجِدًا ضِرَارًا وَكُفْرًا وَتَفْرِيقًا بَيْنَ الْمُؤْمِنِينَ
وَإِرْصَادًا لِمَنْ حَارَبَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ مِنْ قَبْلُ ۚ وَلَيَحْلِفُنَّ إِنْ أَرَدْنَا
إِلَّا الْحُسْنَىٰ ۚ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ ﴿١٠٧﴾ لَا تَقُمْ فِيهِ أَبَدًا
لَمَسْجِدٌ أُسِّسَ عَلَى التَّقْوَىٰ مِنْ أَوَّلِ يَوْمٍ أَحَقُّ أَنْ تَقُومَ فِيهِ ۚ فِيهِ
رِجَالٌ يُحِبُّونَ أَنْ يَتَطَهَّرُوا ۚ وَاللَّهُ يُحِبُّ الْمُطَّهِّرِينَ ﴿١٠٨﴾

107. Münafıklardan bir grup, İslâm ve müslümanlar aleyhinde zararlı faaliyetler yapmak, kâfirleri desteklemek, mü’minlerin arasına ayrılık sokmak ve daha önce Allah ve Rasûlüne karşı savaşmış olanların gelip kendilerine katılmasını beklemek maksadıyla bir mescid yaptılar. Üstelik bunlar: “Bu mescidi yaparken iyilikten başka bir şey düşünmedik” diye yemin de ederler. Allah şâhittir ki, onlar kesinlikle yalancıdırlar.

108. O mesidde asla namaza durma! Daha ilk günden takvâ temelleri üzere yapılan mescid, senin namaz kılmana daha uygundur. Orada her türlü günah ve kötülüklerden temizlenmek isteyen kimseler vardır. Allah da zâten bu ölçüde temizlenme gayretinde olanları sever.

“Mescid-i dırâr” olarak tarihe geçen ve Kur’ân-ı Kerîm’in ibretle beyân ettiği bu menfûr hâdisenin kısaca tarihi şöyledir:

Medine’de Hazrec kabilesinden Ebû Âmir er-Râhib adında biri, Rasûlullah (s.a.v.)’e karşı yardım istemek üzere Rum kralı Hirakl’e gitti. Kral onu yanında ağırladı, çeşitli ihsânlarda ve va‘dlerde bulundu. Bu va‘dler üzerine Ebû Âmir Medine’de ensâr arasında nifak ve şüphe içinde bulunan bir gruba mektup yollayarak Hirakl’in va‘dlerini bir bir saydı. Yakın zamanda bir orduyla birlikte geleceğini haber verdi. Böylece Rasûlullah (s.a.v.) ile savaşacağını, onu yeneceğini ve onu bulunduğu durumdan döndüreceğini bildirdi. Mektuplarını iletmek üzere göndereceği kimselerin sığınabilmesi için bir yer yapmalarını emretti. Bu yer aynı zamanda kendisi geldiğinde de onun için bir gözetleme yeri olacaktı.

Bu haber üzerine Medine’deki münafıklar Kuba Mescidi yakınlarında bir mescid inşa etmeye başladılar. Peygamberimiz (s.a.v.) Tebük seferine çıkmadan önce mescidin yapımını bitirdiler. Mescidin müslümanlarca makbul sayılmasına delil olması için Efendimiz’in gelip orada namaz kılmasını istediler. Bu mescidi sadece içlerindeki zayıfların ve hastaların soğuk ve yağmurlu gecelerde namaz kılmaları için yaptıklarını söylediler. Allah Teâlâ Peygamberi’ni orada namaz kılmaktan alıkoydu. “ *imdi biz sefere çıkmak üzereyiz. Allah dilerse döndüğümüzde namaz kılarız*” dedi. Peygamberimiz (s.a.v.) Tebük’ten Medine’ye dönmek üzere yola çıktığında, Mescid-i dırar’a bir günlük veya daha az bir mesafe kalmıştı ki, Cibrîl gelerek bu mescidi bina edenlerin, bununla, ilk günden takvâ üzerine kurulmuş olan Kuba mescidindeki mü’minler cemaatini bölme ve küfür maksadı taşıdıklarını bildirdi. Peygamberimiz (s.a.v.) de daha Medine’ye gelmeden birkaç kişi yollayarak bu fitne yuvasını yıktırdı. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XI, 33-35)

Gelen âyetler “Takvâ Mescidi” ile “Dırâr Mescidi”nin mâhiyetini ve aralarında bulunan farkı şu şekilde canlı sahneler hâlinde tasvir etmektedir:

اَفَمَنْ اَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى تَقْوٰى مِنَ اللّٰهِ وَرِضْوَانٍ خَيْرٌ اَمْ مَنْ
اَسَّسَ بُنْيَانَهُ عَلٰى شَفَا جُرُفٍ هَارٍ فَانْهَارَ بِهٖ فٖى نَارِ جَهَنَّمَ ؕ وَاللّٰهُ
لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمٖينَ ﴿١٠٩﴾ لَا يَزَالُ بُنْيَانُهُمُ الَّذٖى بَنَوْا رٖيبَةً
فٖى قُلُوبِهِمْ اِلَّٓا اَنْ تَقَطَّعَ قُلُوبُهُمْ ؕ وَاللّٰهُ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿١١٠﴾

109. Binasını Allah korkusu ve Allah rızâsına uygun olarak yapan kimse mi daha hayırlıdır, yoksa binasını dibi sel sularıyla oyulmuş ve her an çökmeye hazır bir uçurumun kenarına kurup, onunla beraber kendisi de cehennem ateşine yuvarlanacak kimse mi? Allah böyle zâlimler topluluğunu doğru yola erdirmez.

110. Münafıkların kurdukları bütün yapılar ve bu arada yaptıkları o bina, ölüp de kalpleri paramparça oluncaya dek yüreklerinde devamlı bir şüphe, telaş ve endişe sebebi olarak kalmaya devam edecektir. Allah her şeyi hakkiyle bilen, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Burada iki farklı kişiden, bunların inşa ettikleri iki farklı mescidden iki ayrı tablo hâlinde bahsedilmekte ve bunlardan hangisinin daha hayırlı olduğu sorulmaktadır.

Birinci tablo: Sahnede bir adam, gayet güzel ve güvenli bir arsaya bir mescid inşa ediyor. Mescidini Allah’tan korkarak ve O’nun rızâsını kazanmak isteyerek tesis ediyor. Bu mescidle, kendisinin ve din kardeşlerinin Allah’a masiyetten

korkup sakınmalarını; güzel bir itaatle rızâsını istemelerini hedefliyor. Hiçbir korku, hiçbir endişe, hiçbir telaş ve hiçbir tasa söz konusu değil. Gayet teenniyle ağır ağır sağlam bir şekilde binasını yapmaya devam ediyor. Şimdi biz, emniyet içinde yükselen güçlü takvâ binasının inşasını ve tamamlanıp ibâdete açılışını izliyor; onun, Allah'ın gazabından sakınıp rızâsını kazanma açısından mü'minlere sağladığı faydaları gözlüyoruz.

İkinci tablo: Sahnede diğer bir adam daha var ki, bu da bir mescid inşa ediyor. Ama nereye, ne şekilde? Zavallı adam, başka yer yokmuş gibi mescid yeri olarak dere kenarında selin dibini yalayıp oymuş olduğu bıçık üzerinde kalan, ayrıca geriden çatlamış devrilmek üzere bulunan toprak veya çamur çıkıntısını buluyor. Böyle bir yerin üzerine çıkıyor. Buranın da orta kısmına değil uçuruma yakın kenar kısmına mescidini inşa etmeye başlıyor. Orada doğru dürüst temel kazmak zâten mümkün değil. Tuğlaları çarçabuk örerek mescidin duvarlarını yükseltmeğe çalışıyor. Biz şimdi hem adamın hem de yapacağı binanın akibetini merakla izliyoruz. Bir defa üzerinde inşaat yapılan yer bir yar kenarı ve geriden de çatlamış; kendi kendini tutacak hâli yok. Yıkılmak ve dökülmek üzere. Bir de bunun üzerine taştan veya tuğladan ağır bir binanın yapıldığını düşünün ve bunun akıbetini teemmül edin.

Tekrar adama bakıyoruz. Evet binasını tamamlamak üzere. Şimdi karşımızda yıkılmak üzere olan, sallanıp duran bir uçurumun kenarındaki toprak parçası üzerine kurulmuş bir bina var. Adam da binasının inşaatini tamamlamak üzere onun üzerinde ve onunla meşgul. Ve bir anda bakıyoruz ki o çökmek üzere olan yarın kenarındaki toprak sarsılıyor, sallanıyor ve çöküyor. Yapılan mescid de, yapanlarıyla birlikte uçurumlara aşağı yuvarlanıyor. O korkunç uçurum bu toprak yığınını, o binayı ve onu inşa edenleri birden yutuveriyor.

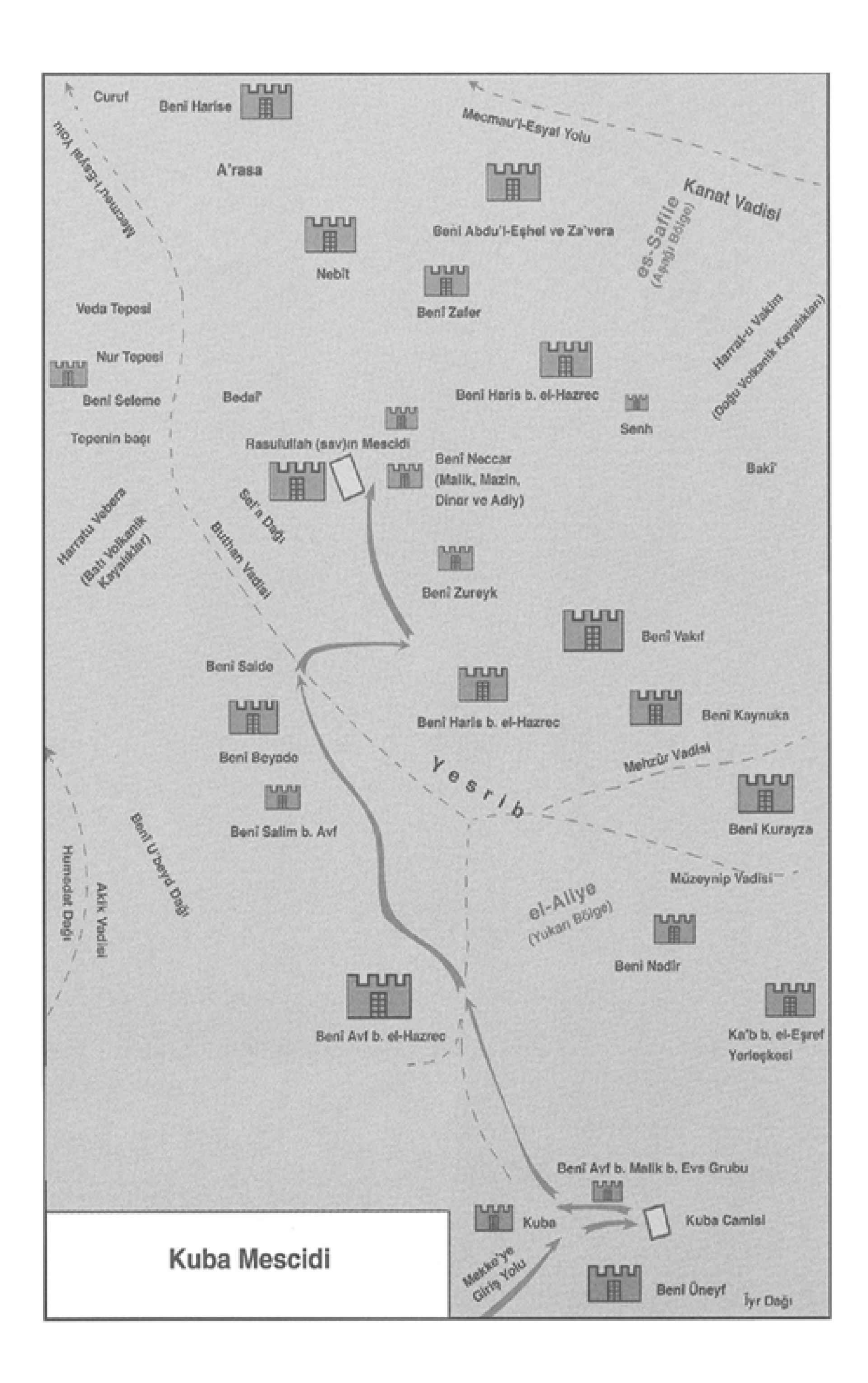
Şimdi biz çöküveren binanın ve sahiplerinin uçuruma aşağı yuvarlanışını izliyoruz. Son derece yüksek ve uzun bir uçurumdan aşağı doğru durmadan yuvarlanıyorlar. Nihâyet uçurumun sonuna geliyorlar. Orada daha büyük bir felaketle karşılaşıyorlar. Çünkü yıkılan uçurumun altı cehennem ateşidir. İşte o adamlar yaptıkları mescidle beraber cehennem ateşinin dibini boyluyorlar. Görüldüğü üzere bâtılın taraftarlarının ve dinle alakalı işlerini nifak üzerine bina edenlerin durumları bu temsille güzel bir şekilde dile getirilmiştir.

İşte münafıkların yaptığı bütün işlerin âkıbeti böyle hüsran olacaktır. Ölüp kalpleri paramparça oluncaya kadar yaptıkları işler yüreklerinde dâmî bir şüphe ve nifak sebebi olacak; hiçbir zaman rahat ve huzur yüzü görmeyeceklerdir.

Canlarını ve mallarını Allah yolunda fedâ eden mü'minler ise dünyada maddî hiçbir nimetle değiştirilmeyecek tarifi imkânsız bir gönül huzuru, âhirette de

ebedî cennetlere ulaşacaklardır:

Kuba Mescidi

Canlarını ve Mallarını Allah'a Satanlar

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِن۪ينَ اَنْفُسَهُمْ وَاَمْوَالَهُمْ بِاَنَّ لَهُمُ الْجَنَّةَۜ يُقَاتِلُونَ
فِي سَب۪يلِ اللّٰهِ فَيَقْتُلُونَ وَيُقْتَلُونَ وَعْدًا عَلَيْهِ حَقًّا فِي التَّوْرٰيةِ وَالْاِنْج۪يلِ
وَالْقُرْاٰنِۜ وَمَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِه۪ مِنَ اللّٰهِ فَاسْتَبْشِرُوا بِبَيْعِكُمُ الَّذ۪ي بَايَعْتُمْ
بِه۪ۜ وَذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظ۪يمُ ﴿١١١﴾ اَلتَّٓائِبُونَ الْعَابِدُونَ الْحَامِدُونَ
السَّٓائِحُونَ الرَّاكِعُونَ السَّاجِدُونَ الْاٰمِرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَالنَّاهُونَ عَنِ
الْمُنْكَرِ وَالْحَافِظُونَ لِحُدُودِ اللّٰهِۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١١٢﴾

111. Allah mü'minlerden, kendilerine vereceği cennet karşılığında canlarını ve mallarını satın almıştır. Onlar Allah yolunda savaşırlar, öldürürler ve öldürülürler. Müjdelenen bu cennet Tevrat'ta, İncil'de ve Kur'an'da Allah'ın yerine getirmeyi uhdesine aldığı kesin bir sözdür. Verdiği sözü Allah'tan daha iyi yerine getirecek kim olabilir? O halde, ey mü'minler, Allah ile yapmış olduğunuz bu alış verişten dolayı sevinin. İşte bu, gerçekten büyük bir başarı ve kurtuluştur.

112. Onlar; günahlarına tevbe eden, ibâdetle meşgul olan, hamdeden, oruç tutan, rükû eden, secde eden, iyilik ve güzellikleri teşvik edip yayan, her türlü kötülük ve çirkinliğin önünü almaya çalışan ve Allah'ın koyduğu sınırları gözetenlerdir. Rasûlüm! Sen böyle gerçek mü'minleri müjdele!

İkinci Akabe bey'atı gecesi ensâr yetmiş küsür kişi olarak Rasûlullah (s.a.v.)'a bey'at ettiklerinde Abdullah b. Revâha (r.a.), Peygamberimiz (s.a.v.)'e:

"–Rabbin ve kendin için dilediğini şart koş" demişti. Allah Rasûlü (s.a.v.):

"–Rabbim için O'na kulluk etmenizi ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamanızı; kendim için de mallarınızı ve canlarınızı neden koruyorsanız beni de onlardan korumanızı şart koşuyorum" buyurdu. Oradakiler:

"–Bunu yaparsak bizim için ne var?" diye sordular. Efendimiz (s.a.v.):

"–Cennet" buyurdu. Onlar da:

"–Kazançlı bir alış veriş; biz bu alış verişi bozmayız, bozulmasını da istemeyiz" dediler de bunun üzerine bu âyet-i kerîmeler nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 49; Kurtubî, *el-Câmi'*, VIII, 267)

Fuzûlî der ki:

“Cânı cânân dilemiș vermemek olmaz ey dil!
Ne nizâ’ eyleyeyim ol ne senindir, ne benim.”

“Bedenimizde emânet olan bu canı en yüce sevgili olan Allah Teâlâ istemektedir. O istediğine göre cânı vermemek, bu konuda çekimser davranmak doğru olmaz. Çünkü, hiç tartıșmaya gerek yok ki, o cân ne senindir, ne de benim. O cân, onu bize emânet eden Allah’a aittir.”

Cenâb-ı Hak, bu âyet-i kerîmelerde kendi yolunda malıyla canıyla cihâd edebilecek, bu hususta hiçbir fedakârlıktan çekinmeyecek, cenneti kazanma uğruna dünyayı feda edebilecek kâmil iman sahibi mü’minlerin özelliklerini saymaktadır.

Allah yolunda maldan ve candan fedakârlığın cennete girebilmenin iki mühim șartı olduğuna dair șu hâdise ne kadar ibretlidir:

Beșîr bin Hasâsiyye (r.a.) anlatıyor:

Rasûlullah (s.a.v.)’e bey‘at etmek için geldim. Bana, Allah’tan bașka ilâh olmadığına ve Muhammed’in de O’nun kulu ve Rasûlü olduğuna șehâdet etmemi, namaz kılmamı, zekât vermemi, İslâm’ın öğrettiği șekilde haccetmemi, ramazan orucunu tutmamı ve Allah yolunda cihâd etmemi șart koștu. Ben de șöyle dedim:

“–Ey Allah’ın Rasûlü! Vallahi bunlardan ikisine gücüm yetmez. Onlar da cihâd ve sadakadır. İnsanlar cihâddan kaçan kimseye Allah’ın gazab ettiğini söylüyorlar. Ben ise cihâd meydanına gelince nefsimi ölüm korkusu kaplayıp kaçmaktan endișe ediyorum. Sadakaya gelince, benim malım küçük bir koyun sürüsü ve on deveden ibârettir. Onlar da ehlimin maîșet kaynağı ve binek hayvanlarıdır.”

Rasûlullah (s.a.v.) elimi tuttu, salladı ve șöyle buyurdu:

“–Cihâd yok, sadaka yok, peki o hâlde nasıl cennete gireceksin?!” Bunun üzerine:

“–Yâ Rasûlallah! Bey‘at ediyorum” dedim ve Allah Rasûlü’ne, koștuğu bütün șartlar üzerine bey‘at ettim. (Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 224)

112. Âyette geçen اَلسَّٓائِحُونَ (sâihûn) kelimesinin, ilim, cihâd, ibret ve tefekkür için seyehat etmek, dinlerini özgürce yașamak için hicret etmek gibi mânaları da vardır. Rasûlullah (s.a.v.) bu kelimenin anlamı sorulunca: *“Oruç tutanlar”* buyurmuștur. (Hâkim, *el-Müstedrek,* II, 365)

Mü’minler, bu güzel vasıflarla Allah yolunda yürüyecek ve öldüklerinde Allah’ın müjdelediği cennetlere varacaklardır. Müșriklere gelince, onlara Peygamberimiz (s.a.v.)’in yapacağı bağıșlanma talebi bile fayda vermeyecektir:

مَا كَانَ لِلنَّبِيِّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوٓا اَنْ يَسْتَغْفِرُوا لِلْمُشْرِكِينَ وَلَوْ كَانُوٓا اُولِى

قُرْبٰى مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمْ اَنَّهُمْ اَصْحَابُ الْجَح۪يمِ ﴿١١٣﴾

113. Ne Peygamber'in ne de inananların; şirk içinde ölüp de cehennemlik oldukları kesinkes açığa çıktıktan sonra, akrabaları bile olsa, böyle müşrikler için bağışlanma dilemeleri doğru değildir.

Rivayete göre Ebû Talib'in ölüm hastalığında Peygamber Efendimiz (s.a.v.) onun yanına girdi. Orada Ebû Cehil ve Abdullah b. Ebî Ümeyye de vardı. Allah Rasûlü (s.a.v.): *"Amca, üzerimde hakkı en çok olan ki i sensin, insanların bana en çok ihsânda bulunanı sensin, senin bendeki hakkın babamın hakkından daha büyüktür Ey amca, «Lâ ilâhe illallah» kelimesini söyle ki Allah katında senin için bir delile sahip olayım"* dedi. Ebû Cehil ve Abdullah b. Ebî Ümeyye de: "Ey Ebû Talib, Abdülmuttalib'in dîninden yüz mü çevireceksin?" dediler ve böyle söylemeye devam ettiler. Nihâyet Ebû Talib'in söylediği son sözü: "Abdülmuttalib'in dîni üzere" demek oldu. Peygamberimiz (s.a.v.): *"Sana bağı lanma dilemekten men olunmadığım sürece senin için mutlaka Rabbimden af edeceğim"* buyurdu. Bunun üzerine bu 113. âyet (Buhârî, Tefsir 9/16) ile **"Rasûlüm! Sen sevdiğini doğru yola erdiremezsin..."** (Kasas 28/56) âyeti nâzil oldu. (Buhârî, Tefsir 28/1; Müslim, İman, 39; Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 57-58)

Hz. İbrâhim'in müşrik olan babası için yaptığı istiğfara gelince:

وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ اِبْرٰه۪يمَ لِاَب۪يهِ اِلَّا عَنْ مَوْعِدَةٍ وَعَدَهَٓا اِيَّاهُۚ فَلَمَّا

تَبَيَّنَ لَهُٓ اَنَّهُ عَدُوٌّ لِلّٰهِ تَبَرَّاَ مِنْهُۜ اِنَّ اِبْرٰه۪يمَ لَاَوَّاهٌ حَل۪يمٌ ﴿١١٤﴾

114. İbrâhim'in babası için Allah'tan af dilemesi ise, sırf daha önce ona verdiği bir sözden dolayı idi. Fakat onun bir Allah düşmanı olduğu açıkça belli olunca hemen ondan uzaklaştı. Gerçekten İbrâhim, Allah'a içten yalvaran, âh edip inleyen, yumuşak huylu bir peygamberdi.

Hz. Ali şöyle anlatıyor: Bir kişiyi müşrik olan ana-babası için Allah'tan bağışlanma dilerken işittim ve: "Müşrik oldukları halde ana-baban için af talebinde mi bulunuyorsun?" dedim. O: "İbrâhim, babası müşrik olduğu halde onun için bağışlanma dilemedi mi?" diye karşılık verdi. Gidip durumu Allah Rasûlü (s.a.v.)'e haber verince bu âyet nâzil oldu. (Nesâî, Cenâiz 102; Tirmizî, Tefsir 9/16)

Meryem sûresi 47. âyette haber verildiği üzere Hz. İbrâhim, **"Rabbimden seni bağışlamasını isteyeceğim"** diyerek babasına söz vermişti. Bu sözünü yerine getirmek için istiğfar ediyordu. Ancak babası tevbe etmeden müşrik olarak ölünce bundan vazgeçmiş ve babasıyla ilişkisini kesmiştir.

İbrâhim (a.s.)'ın mühim bir vasfı olarak zikredilen أَوَّاهٌ (evvâh); çok âh eden, Allah korkusuyla ağlayan sızlayan, ince kalpli, yufka yürekli, bağrı yanık, hep dua ve niyâz hâlinde olan, pek şefkatli ve merhametli, imanında şüphe ve tereddüt bulunmayan, günahlardan uzak duran gibi mânalar ihtiva eder. Diğer vasfı olan حَلِيمٌ (halîm) ise; hiddetten uzak, ezâ ve cefâya katlanan; Allah için olması dışında hiçbir kimseyi cezalandırmayan ve hiçbir kimseden intikam almayan kimse demektir. Dolayısıyla iki vasıf birbirini mükemmel bir şekilde tamamlamış olmaktadır.

Şimdi de İslâm'ın temel kâidelerinden birine yer verilerek buyruluyor ki:

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِلَّ قَوْمًا بَعْدَ اِذْ هَدٰيهُمْ حَتّٰى يُبَيِّنَ لَهُمْ مَا يَتَّقُونَ اِنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١١٥﴾ اِنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ ﴿١١٦﴾

115. Allah bir toplumu doğru yola erdirdikten sonra, nelerden sakınacaklarını kendilerine iyice açıklamadıkça, onları sapmaya terk edecek ve saptıracak değildir. Muhakkak ki Allah her şeyi hakkiyle bilendir.

116. Hiç şüphesiz göklerin ve yerin mutlak mülkiyeti ve hâkimiyeti Allah'ındır. O, diriltir ve öldürür. Sizin Allah'tan başka ne bir dostunuz ne de bir yardımcınız vardır.

Allah Teâlâ, Tebük seferi münâsebetiyle yaşanan bir takım girift olaylar sebebiyle ortaya çıkan durumlarda hem Peygamberimiz (s.a.v.)'e hem de beraberindeki mü'minlere merhametle muâmele etmiş, onların tevbelerini kabul ederek şöyle buyurmuştur:

لَقَدْ تَابَ اللّٰهُ عَلَى النَّبِيِّ وَالْمُهَاجِرِينَ وَالْاَنْصَارِ الَّذِينَ اتَّبَعُوهُ فِي سَاعَةِ الْعُسْرَةِ مِنْ بَعْدِ مَا كَادَ يَزِيغُ قُلُوبُ فَرِيقٍ مِنْهُمْ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ اِنَّهُ بِهِمْ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١١٧﴾

117. Allah, Peygamberine rahmetiyle yöneldiği gibi, içlerinden bir kısmının gönülleri hemen hemen eğrilmek üzere iken o zorluk zamanında Peygamber'e tâbi olan muhacirlerle ensârı da tevbeye muvaffak kıldı ve tevbelerini kabul buyurdu. Çünkü Allah, kullarına karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

Allah Teâlâ'nın Rasûlullah (s.a.v.)'e rahmetiyle yönelip tevbesini kabul

buyurması, münafıklara cihâda çıkmayıp evlerinde oturmalarına izin vermesi sebebiyledir. **“Hay Allah seni affedesice, onlara niçin izin verirsin ki?”** (Tevbe 9/43) âyeti buna işaret eder. Muhâcir ve ensarı ise, bazılarının Peygamberimiz’den geri kalıp savaşa çıkmamaya kalplerinin meyletmeleri yüzünden affetmiştir.

Âyetteki سَاعَةِ الْعُسْرَةِ (sâ‘atü’l-‘üsre) tabiri, “zorluk vakti, zorluk zamanı” anlamına gelir. Tebük seferi sırasında çekilen sıkıntıları, meşakkat ve zorlukları ifade eder. Belki de başından sonuna kadar sıkıntılarla dolu olan seferin en zor ânına işaret eder. Rasûlullah (s.a.v.) bu Tebük seferine katılan orduyu da جَيْشُ الْعُسْرَةِ (Ceyşü’l-‘Üsre) olarak isimlendirmiş; “*Zorluk ordusunu kim donatırsa ona cennet vardır*” (Buhârî, Vesâyâ 33) buyurmuştur.

Gerek Tebük seferine hazırlık sırasında, gerekse sefer esnâsında Peygamberimiz ve ashâbı çok büyük güçlüklerle karşılaşmışlardır. Su sıkıntısı, yiyecek sıkıntısı ve binit sıkıntısı bunların başında geliyordu. Öyle ki, on kişiye ancak bir deve düşüyor ve nöbetleşe binmeye çalışıyorlardı. Yiyecekleri öyle azalmıştı ki, bir hurma tanesini iki kişi paylaşıyordu. Öyle zamanlar oldu ki, tadı bozulmuş olan bir sudan zor da olsa içebilmek için birçok kişi aynı hurma tanesini birer kere emmek mecburiyetinde kalıyordu. Hatta susuzluktan deveyi boğazlayıp karnındaki suyu içiyorlardı. Nihâyet Peygamberimiz (s.a.v.) ellerini kaldırıp yağmur için dua etti. Cenab-ı Hak, çok geçmeden bir bulut gönderdi ve yağmur ihsân eyledi. Herkes içti ve kabını doldurdu. Yine bu gazada ashâb-ı kirâm açlıktan develeri kesmek istediler, Efendimiz müsaade buyurmadı. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XI, 75-76)

Tebük seferinden herhangi bir mazereti olmaksızın geri kalan üç kişi hakkında ilâhî karar şöyle tecelli ediyor:

وَعَلَى الثَّلٰثَةِ الَّذِينَ خُلِّفُواۜ حَتّٰٓى اِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ الْاَرْضُ بِمَا
رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ اَنْفُسُهُمْ وَظَنُّٓوا اَنْ لَا مَلْجَاَ مِنَ اللّٰهِ اِلَّٓا اِلَيْهِۜ
ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُواۜ اِنَّ اللّٰهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّح۪يمُ ﴿١١٨﴾

118. Allah, seferden geri kalan ve haklarındaki hüküm ertelenen o üç kişinin de tevbesini kabul etti. Öyle ki, bütün genişliğine rağmen yeryüzü onlara dar gelmiş, vicdanları kendilerini sıktıkça sıkmış ve Allah’ın azabından kurtulmak için yine O’ndan başka bir sığınak kalmadığını iyice anlamışlardı. Tevbe edip eski güzel hallerine dönmeleri için Allah onları tevbeye muvaffak kıldı. Gerçekten Allah, tevbeleri çokça kabul eden, çok

merhametli olandır.

Âyette bahsedilen üç kişi Ka'b b. Mâlik, Mürâre b. Rebî ve Hilâl b. Ümeyye (r.a.)'dür. Bunlar, sefere katılmadılar, fakat münafıklar gibi yalan da söylemediler. Sadece Peygamberimiz'e gelip mâzeretsiz olarak sefere iştirâk etmediklerini söylediler. Yaptıklarına son derece pişman olduklarından dolayı da Allah Rasûlü'nden affedilmelerini istediler. Efendimiz bu üç sahâbîyi affetmedi. Hattâ vahyin gelmesini beklediğinden, onların selâmlarını dahî almadı. Her hâlükârda kendisine tâbi olan ashâbı da aynı şekilde hareket etti.

Halbuki bu üç sahâbî, bütün gazvelere katılmışlardı. İçlerinden Ka'b Akabe'de bulunmuş, diğer ikisi de Bedr'e de iştirâk etmişlerdi. Tebük'e katılmamakla içine düştükleri hata yüzünden kendilerine uygulanan tavır karşısında dünya, bütün genişliğine rağmen onlara dar geldi. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in selâmlarını dahî almayacak derecede kendilerinden yüz çevirmesi onlara çok gîrân geldi. Hanımları bile kendileri için bir yabancı gibiydi. Yapacak hiçbir şeyleri kalmamıştı. Bu sebeple gece-gündüz ağladılar. Yaptıklarına pişman oldular, günahlarına istiğfar ettiler. Böylece elli gün geçti. Nihâyet doğru konuşmuş olmaları ve samîmî bir şekilde tevbe etmelerinin bir mükâfatı olarak bu âyet-i kerîme ile affa mazhar oldular.

Rasûlullah (s.a.v.), Ka'b b. Mâlik'e bu müjdeli haberi şöyle bildirmiştir:

"–Seni, doğduğun günden beri geçirdiğin en hayırlı ve mesûd bir günle müjdelerim!.."

Ka'b b. Mâlik de Allah'ın bu yüce affına bir şükrâne olarak: "Yâ Rasûlallah! Ben de Allah ve Rasûlü'nün rızâsı için malımın hepsini sadaka olarak vermek istiyorum!" dedi. Ancak Allah Rasûlü (s.a.v.):

"–Malının bir kısmını kendin için alıkoy! Böylesi senin için daha hayırlıdır!" buyurdu. Ka'b b. Mâlik:

"–Öyleyse Hayber'deki hissemi alıkoyuyorum. Ey Allah'ın Rasûlü! Allah beni bu bâdireden yalnızca doğruluğum sebebiyle kurtardı. Artık ben bundan böyle, hayatım boyunca doğrudan ba ka bir söz söylemeyeceğim!.." dedi.

Ka'b (r.a.) şöyle der:

"Allah'a yemin ederim ki, İslâm ile şereflendirdikten sonra Cenâb-ı Hakk'ın bana verdiği en büyük nimet, Peygamber Efendimiz'in huzûrunda doğruyu söylemem, böylece yalan söyleyenlerle birlikte helâk olmaktan kurtulmamdır. Çünkü Allah Teâlâ, Tebük seferine katılmayıp da mâzeret uydurarak yalan söyleyenler hakkında, hiç kimse için kullanmadığı ağır sözleri vahyederek: **«... Artık onları kınamaktan ve azarlamaktan vazgeçin. Çünkü onlar pisliktir...»** (Tevbe 9/95) buyurdu." (Buhârî, Meğâzî 79; Cihâd 103; Müslim, Tevbe 53)

Bu üç sahâbî, Allah Rasûlü (s.a.v.) ile bütün gazvelere katıldıkları hâlde, sadece bir gazveden geri kaldıkları için bu kadar ağır bir cezaya dûçâr oldular. Bu hâdise, mâzeretsiz bir şekilde Allah yolunda cihâdın, hizmetin ve i'lây-ı kelimetullah uğrunda mücâdelenin dışında kalanlara çok büyük bir uyarıdır. Bunun için tüm mü'minlere hitap edilerek buyruluyor ki:

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَكُونُوا مَعَ الصَّادِقِينَ ﴿١١٩﴾

119. Ey iman edenler! Allah'a karşı gelmekten sakının; özü sözü doğru, samimi ve dürüst insanlarla beraber olun!

"Sadâkat", sözde ve özde doğruluk; dürüstlük üzerine kurulmuş samimi ve sağlam bir dostluk, içten bağlılık, kalp istikâmeti, samimiyet ve ihlas gibi mânalar ifade eder. Dürüst olmak, doğru muamelede bulunmak, sıdk ve ihlâs ile dostluk etmek, herhangi bir şahsî çıkar ve menfaat beklentisinden uzak ve her yönüyle Allah rızâsı için olan dostluk da sadâkattir.

Sadâkat, peygamberlerin en mühim vasıflarından biridir. Peygamberler, istikâmet üzere olan hâlleri ve sözleriyle dâimâ sadâkati tebliğ hâlinde olmuşlardır. Kur'ân-ı Kerîm'de, bazı peygamberlerin şahsiyeti anlatılırken, meselâ Hz. İbrâhim ve Hz. İdrîs hakkında; **"Gerçekten o, özü sözü doğru bir peygamberdi"** (Meryem 19/41, 56) buyrulmaktadır.

Mârifetten nasîbi olan bir zat: "Sürekli yapılması gereken farzı eda etmeyen kimseden, namaz, oruç gibi belli vakitlerde yapılan farzlar kabul olunmaz" deyince kendisine: "Dâimî farz nedir?" diye sorulmuş, o da: "Doğruluk" cevabını vermiştir.

Ubeydullah Ahrâr (k.s.), âyette emredilen "sâdıklarla beraber olma"yı şöyle izah etmektedir:

"Burada bahsedilen beraberlik iki çeşittir: Hissî ve mânevî.

Hissî beraberlik, onlarla oturup kalkmaktır; onların sohbetinde bulunmaktır. Bir kimse onlara yakın olur, sohbetlerine devam eder, onlarla oturur kalkarsa, onların iç âlemlerinin nurlarının bereketiyle kalbi nurlanır. Gerçek anlamda onların huyu gibi güzel huy sahibi olur. Mânevî beraberliğe gelince, bunu şöyle anlatmak gerekir: Kalbi onlara bağlayıp ruhâniyetlerine dönmek... Bu durumda, onların yakınında da olunsa, uzaklarına da gidilse hep onlarla olunur. Anlatılan mânevî bağ, kalp irtibatı tam olunca, o büyüklerin bütün sırları, tarifi yapılan irtibatı ve bağı kuran kulda yansır." (Hânî, *el-Hadâiku'l-verdiyye*, s. 657-658)

Sâdıklarla beraberliği artırmak, sadâkat vasfını kazanmaya, onu devam ettirmeye ve onların hâliyle hâllenmeye vesîle olacaktır. Nitekim Şeyh Sâdî Şîrâzî, sâdıklarla beraberliğin faziletini ve bunun zıddına sâdıklardan ayrılmanın

hazin âkıbetini şöyle ifade eder:

“Ashâb-ı Kehf’in köpeği Kıtmîr, sâdıklarla beraber olup onlara sadâkat gösterdiği için büyük bir   eref kazandı, nâmı Kur’ân-ı Kerîm’e geçti. Hz. Nûh ve Hz. Lût’un hanımları ise, fâsıklarla beraber oldukları için cehenneme dûçâr oldular.”

Şurası bir gerçektir ki, mü’min kulluktaki sadâkati ölçüsünde Rasûlullah (s.a.v.)’e aşkla tâbi olur ve kıyâmete kadar sürecek İslâm dâvasında onu yalnız bırakmaz:

Allah Rasûlü'nden Geri Kalmayın

مَا كَانَ لِأَهْلِ الْمَدِينَةِ وَمَنْ حَوْلَهُمْ مِنَ الْأَعْرَابِ أَنْ يَتَخَلَّفُوا عَنْ رَسُولِ اللّٰهِ وَلَا يَرْغَبُوا بِأَنْفُسِهِمْ عَنْ نَفْسِهِ ط ذٰلِكَ بِأَنَّهُمْ لَا يُصِيبُهُمْ ظَمَأٌ وَلَا نَصَبٌ وَلَا مَخْمَصَةٌ فِي سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا يَطَؤُنَ مَوْطِئًا يَغِيظُ الْكُفَّارَ وَلَا يَنَالُونَ مِنْ عَدُوٍّ نَيْلًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ بِهِ عَمَلٌ صَالِحٌ ط إِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ لا ﴿١٢٠﴾ وَلَا يُنْفِقُونَ نَفَقَةً صَغِيرَةً وَلَا كَبِيرَةً وَلَا يَقْطَعُونَ وَادِيًا إِلَّا كُتِبَ لَهُمْ لِيَجْزِيَهُمُ اللّٰهُ أَحْسَنَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢١﴾

120. Medine halkının ve çevresindeki bedevîlerin, savaşta Rasûlullah'tan geri kalmaları ve ona gereken ihtimâmı göstermeyip kendi canlarının ve başlarının derdine düşmeleri olacak şey değildir. Zira onlar ne zaman Allah yolunda herhangi bir susuzluğa, yorgunluğa ve açlığa düçar kalsalar; kâfirleri öfkelendirecek biçimde bir yere ayak basıp orayı ele geçirseler ve bir şekilde düşmana karşı üstünlük sağlayıp zafer kazansalar, bunların her biri kendilerine mutlaka birer sâlih amel olarak yazılır. Çünkü Allah, iyilik eden ve işini güzel yapanların mükâfatını asla zâyi etmez.

121. Onlar, Allah yolunda küçük veya büyük bir harcama yapsalar veya herhangi bir vâdiden geçmiş olsalar, bunlar da yine mutlaka onların lehine sevap olarak yazılır. Neticede Allah, onları işledikleri amellerin en güzeliyle mükâfatlandırır.

Ebû Hüreyre (r.a.)'dan rivayete göre ashâb-ı kirâmdan bir kişi, tatlı bir su pınarının bulunduğu bir vâdiye rastladı ve burası onun hoşuna gitti. Kendi kendine: "İnsanları terk edip de şu vâdiye yerleşsem! Ama bu işi Rasûlullah (s.a.v.)'den izin almadan yapmayacağım" dedi. Durumu Allah Rasûlü (s.a.v.)'e açtı. Efendimiz şöyle buyurdu:

"Böyle yapma! Çünkü sizden birinizin Allah yolunda cihâd ederek elde edeceği makam, yetmi yıl namaz kılmasından daha faziletlidir. Allah'ın sizi bağı lamasını ve cennete sokmasını istemez misiniz?!. Allah yolunda sava ın! Kim Allah yolunda bir deve sağımı müddeti kadar sava ırsa cennet ona vacip olur." (Tirmizî, Cihâd 17/1650; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* II, 524)

Öyleyse ey mü'minler, Allah yolunda cihâd çağrısı yapıldığında koşarak gelin.

Ancak, İslâm toplumunun ihtiyaçları, gelişmesi ve faydası aşısından cihâd ile ilim tahsili arasındaki şu dengeyi de ihmal etmeyin:

وَمَا كَانَ الْمُؤْمِنُونَ لِيَنْفِرُوا كَٓافَّةًۜ فَلَوْلَا نَفَرَ مِنْ كُلِّ فِرْقَةٍ مِنْهُمْ طَٓائِفَةٌ لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ وَلِيُنْذِرُوا قَوْمَهُمْ اِذَا رَجَعُٓوا اِلَيْهِمْ لَعَلَّهُمْ يَحْذَرُونَ ﴿١٢٢﴾

122. Her şeye rağmen, mü'minlerin savaş için topyekün sefere çıkmaları doğru değildir. Doğrusu şudur: Her kabile veya her topluluktan bir kısmı savaşa gitmeli; bir kısmı da ruhuna tam mânasıyla nüfûz ederek dîni iyice öğrenmeli ve savaşa gidenler geri döndüklerinde onlara Allah'ın emir ve yasaklarını bildirmelidirler. Belki böylece onlar da, muhtemel yanlış tavır ve davranışlardan sakınırlar.

Âyette geçen "din ve dinî ilimler" dar mânada anlaşılmamalıdır. Çünkü İslâm, aynı zamanda siyasî, ictimâî ve iktisâdî hayatı tanzim ettiğine göre bu mânada İslâm'ın yücelmesine hizmet edecek ilimler de dinî ilimler sayılır. Savaş uzun süre devam edebilir. Toplumun ayakta durabilmesi için din ve ilim adamlarının iman, bilgi ve teknik bakımından savaşan kesimi beslemeleri ve desteklemeleri gerekir. Bir millet ilim ve teknik alanında geri kalmışsa, askerî alanda kuvvetli dahî olsa çöker. Fakat iman, ilim ve teknikte ileri gitmiş milletler, askerî alanda zayıf bile olsalar, noksanlarını süratle telafi edebilirler. Bu sebeple cephedeki cihâdı bilim ve teknolojiyle destekleyen ve tamamlayan bilim adamlarının cihâdı da önemlidir.

Âyette geçen لِيَتَفَقَّهُوا فِي الدِّينِ (li yetefekkahû fi'd-dîn) ifadesi müslümanlara dinî eğitimin esas maksadını öğretmek için kullanılmıştır. Bu İslâmî hayat tarzını ve sistemini iyice kavramak, diğer bir ifadeyle hayatın her sahasında İslâmî olan ve olmayan düşünce ve tavırlarını ayırt edip onlar hakkında hüküm verebilmek için İslâm'ın gerçek yapısı ve ruhuyla tanışmak demektir. Bundan sadece günümüzde kullanılan şekliyle dar mânada "Fıkıh" ilmini anlamak eksik kalmaktadır. Bu ilmin İslâm'ın hayat sistemi içerisinde önemli bir yeri olduğu inkâr edilemez. Ne var ki Kur'an'ın ifade etmek istediği şeyin hepsi olmayıp sadece bütünün bir parçasıdır. Bu nevi yanlış anlamalar, İslâm toplumu ve müslümanların dîni bir bütün olarak kavrama noktasında sıkıntıya düşüp zarara uğradıklarında şüphe yoktur. Belki, İslâm'ın ruhuna, küllî hayat anlayışına hiç ehemmiyet vermeksizin, İslâm'daki dinî eğitimin, salt zâhirî şekillerin yorumuna indirgenmesinin sebebinin bu nevi yanlış anlamalar olduğu söylenebilir. Çünkü böyle anlayışların, zorunlu olarak kuru bir şekilciliğin, müslümanların hayatının nihai gayesi hâline gelmesine sebep olduğu

görülmektedir. (bk. Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an,* II, 273)

Bununla birlikte savaşın önemi de bir başkadır. Yeri gelince en yakından başlayarak İslâm düşmanlarıyla savaşmak mecburiyeti vardır. Bu sebeple buyruluyor ki:

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا قَاتِلُوا الَّذِينَ يَلُونَكُمْ مِنَ الْكُفَّارِ وَلْيَجِدُوا فِيكُمْ
غِلْظَةًۜ وَاعْلَمُٓوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِينَ ﴿١٢٣﴾

123. Ey iman edenler! Siz öncelikle size yakın mesâfede bulunan kâfirlerle savaşın ve onlar sizde üstün bir gayret, ciddiyet ve metânet görsünler. İyi bilin ki Allah, elbette takvâ sahipleriyle beraberdir.

İslâm devletinin ve toplumunun varlığını tehdit eden unsurların bertaraf edilebilmesi için öncelikle tehdit olarak algılanan en yakın güçlerle savaşmak emredilir. Çünkü en fazla zarar yakından gelir. Yakın tehlike anlamındaki yakın düşmanları bırakıp da, isteseler de müslümanlara zarar veremeyecek uzaktaki düşmanlarla uğraşmak savaşın hikmetine uygun değildir. Ayrıca savaş esnâsında kâfirlerin, müslüman ordusunda savaş bakımından kararlı, azimli, tavizsiz ve katı duruş olduğunu; onların gâlibiyet konusunda kuvvetli ve sarsılmaz bir inanca sahip bulunduklarını hissetmeleri gerekir ki mücâdelen vazgeçsinler. Savaşta gâlibiyetin en mühim şartı takvâdır. Çünkü bunun için Allah'ın yardımına ihtiyaç vardır; Allah'ın yardımının ulaşması için de takvâ şart koşulmuştur.

Kimin takvâ sahibi olduğunu, kimin olmadığını ise insanların, inen Kur'an âyetleri karşısında sergiledikleri tutum ve davranışlardan anlamak mümkündür:

وَاِذَا مَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ فَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ اَيُّكُمْ زَادَتْهُ هٰذِهِٓ اِيمَانًاۚ فَاَمَّا الَّذِينَ
اٰمَنُوا فَزَادَتْهُمْ اِيمَانًا وَهُمْ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿١٢٤﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ فِي قُلُوبِهِمْ
مَرَضٌ فَزَادَتْهُمْ رِجْسًا اِلٰى رِجْسِهِمْ وَمَاتُوا وَهُمْ كَافِرُونَ ﴿١٢٥﴾

124. Bir sûre indirildiği zaman münafıklardan bazıları alaylı alaylı: "Bu sûre hanginizin imanını artırdı?" diye sorar. İman edenlere gelince, inen her sûre onların imanlarını kuvvetlendirir ve onlar, âyetlerde yer alan müjdelerle sevinirler.

125. Kalplerinde o çirkin nifak hastalığı bulunanlara gelince, inen her sûre onların murdarlık ve küfürlerini kat kat artırır. Sonunda kâfir olarak ölüp giderler.

Kur'an, mü'minlerin imanlarını pekiştirip kuvvetlendirdiği, oradaki müjde veren işaretler mü'min gönülleri neşe ve surûra garkettiği halde; kalpleri küfür ve nifak hastalığı ile çalışmaz hale gelmiş münafıkların küfürleri üstüne küfür, nifakları üstüne nifak, pislikleri üstüne pislik katmaktadır. Nitekim bir diğer âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

"Biz Kur'an'ı mü'minlere şifa ve rahmet olarak indiriyoruz. O, zâlimlerin ise ancak ziyânını artırır." (İsrâ 17/82)

Aslında Yüce Allah, münafıkların gerçeği görüp kâmil iman sahibi olmaları için zaman zaman uyarılarda bulunsa da, o gâfiller bunlardan gereken dersi çıkarmaktan yoksunlar:

وَلَا هُمْ يَذَّكَّرُونَ ﴿١٢٦﴾ اَوَلَا يَرَوْنَ اَنَّهُمْ يُفْتَنُونَ فِى كُلِّ عَامٍ مَرَّةً اَوْ مَرَّتَيْنِ ثُمَّ لَا يَتُوبُونَ

126. Görmüyorlar mı ki, her sene birkaç defa imtihan mâhiyetinde çeşitli belâ ve musîbetlerle karşı karşıya geliyorlar. Buna rağmen ne tevbe ediyorlar ne de düşünüp ibret alıyorlar!

Münafıkların her sene birkaç defa sınandıkları musibet ve belâlarla alakalı şu izahlar yapılmıştır:

• Kıtlık, sıkıntı ve darlıklar,

• Hastalıklar, çeşitli ağrılar ve ölümcül ıstıraplar,

• Onların gerçek ve çirkin yüzlerinin görülmesini sağlayacak şekilde vuku bulan hâdiseler,

• Peygamberimiz (s.a.v.) ile birlikte cihâda çıkma mecburiyetinde kalmaları ve Allah'ın ona va'dettiği zaferleri görmeleri.

Esasen bu ikazlardan ders alıp intibaha gelmeleri gerekirken, kalplerini saran kalın nifak ve gaflet perdesini yırtıp düşünme, uyanma ve tevbe etme başarısını gösteremiyorlar. Tam aksine:

وَاِذَا مَٓا اُنْزِلَتْ سُورَةٌ نَظَرَ بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍۜ هَلْ يَرٰيكُمْ مِنْ اَحَدٍ
ثُمَّ انْصَرَفُواۜ صَرَفَ اللّٰهُ قُلُوبَهُمْ بِاَنَّهُمْ قَوْمٌ لَا يَفْقَهُونَ ﴿١٢٧﴾

127. Yine onlar, bir sûre indirildiği zaman, birbirlerine göz kırpar, "Acaba bizi gören biri var mı?" diye endişeyle etraflarına bakınır, sonra da sıvışır giderler. Halbuki Allah, gerçeği anlamayan, idrak yoksunu bir gürûh oldukları için onların kalplerini imandan çevirmiştir.

Burada münafıkların çok tuhaf, bir o kadar da ıstırap veren korkunç ruh halleri resmedilir. Ancak hiçbir müslüman kendisinde bu nifak hallerinden bir hastalık bulunmadığını iddia etmemeli, nifaka düşmekten korkmalıdır. Nitekim

İbn Ebî Müleyke (r.h.) şöyle der:

"Rasûlullah (s.a.v.)'in ashâbından otuz kişiye ulaştım. Onların hepsi kendi nefsi için nifaktan korkuyorlardı. Onların hiçbirisi Cibrîl ve Mîkâîl'in imanı gibi bir imana sahip olduğunu söyleyemiyordu." (Buhârî, İman 36)

Eğer insanlar, kendilerine gönderilen Peygamber (s.a.v.)'in ve ona indirilen Kur'an'ın, değer biçilemez ne kadar büyük bir nimet olduğunu anlayabilseler, Kur'an ve sünnet karşısında böyle münafıkça tavır ve davranışları terk eder, tam bir iman ve teslimiyet içinde bunlara yönelir, hatta maddî mânevî tüm varlıklarını o yolda fedâ ederler. Bu gerçeği hatırlatmak üzere şöyle buyrulmaktadır:

Öyle Bir Rasûl ki

لَقَدْ جَٓاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ اَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ ﴿١٢٨﴾

128. Andolsun ki size kendi içinizden öyle bir Peygamber geldi ki, gayet izzetli ve şereflidir, sıkıntıya uğramanız ona pek ağır gelir, size çok düşkündür ve mü'minlere karşı çok şefkatli, çok merhametlidir.

Bu âyet-i kerîmede Peygamberimizin beş önemli özelliği anlatılır:

Birincisi; kendi içinizden bir Peygamber: Efendimiz (a.s.) Araplar arasından gönderilmiş beşer bir peygamberdir. Kur'ân-ı Kerîm ilk olarak Araplara hitap etmiş; onlar vasıtasıyla bütün insanlığa mesajını sunmuştur. Dolayısıyla bu âyetle Yüce Rabbimiz, Arapları Peygamberimiz (s.a.v.)'e yardım etmeye ve ona hizmete koşmaya teşvik etmekte ve onlara: "Bu dünyada o peygamber için gerçekleşecek her türlü devlet, şan ve şeref, sizin için de bir övünç vesilesi olacaktır. Çünkü o sizin soyunuzdandır" demek istemektedir. (Fahreddi er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XVI, 236)

İkincisi; "azîz": Bu vasıfla, Rasûlullah (s.a.v.)'in, izzet, şeref ve yücelik sahibi bir peygamber olduğu beyân edilmiş olmaktadır. Allah Rasûlü'nün hayatı, sayısız izzet ve şeref örnekleriyle doludur.

Üçüncüsü; meşakkate uğramamızın ona ağır gelir: اَلْعَنَتُ (anet) kelimesi, "kişinin içinden çıkamayacağı, helâk ve telef olmaktan korkacağı bir darlığa ve sıkıntıya düşmesi" anlamına gelir. Bu kelimenin "yorgunluk ve zorluk" anlamları da vardır. Bizim kötülüğe uğramamız, üzülmemiz ve sapıklığa düşmemiz ona zor ve ağır gelir. O yüksek izzet sahibi Peygamber'in, kendi cinsinden evlatlarının zor durumda kalmasına gönlü râzı olmaz. Bütün dertlerinizi ve kederlerinizi yüreyinde duyar, acınızı hisseder. Şâir Kemalzâde Ekrem'in şu beyti âdetâ Peygamberimiz (s.a.v.)'in bu hâlini anlatır:

"Her duyduğum terâneyi ruhumla dinledim,
Her bülbülün enîni ile ben de inledim."[10]

Dördüncüsü; ümmetine çok düşkün: اَلْحِرْصُ (hırs), bir şeye karşı aşırı arzu ve istek duymaktır. Harîs ise böyle bir özelliğe sahip olan kimseye denir. Şüphesiz o Peygamber, ümmetinin hidâyet, dünyevî-uhrevî ve maddî-manevî iyiliğine, faydasına ve hayrına çok düşkündür. Onların üzerlerine toz kondurmak istemediği gibi, onları mutluluğun en yüce noktasına ulaştırmak, selâmete

çıkarmak, cennete ve rıdvana kavuşturmak için bütün hırsıyla ve var gücüyle çalışır. (Elmalılı, *Hak Dini,* IV, 2653)

Beşincisi; mü'minlere raûf ve rahîm: اَلرَّأْفَةُ (re'fet), ince bir şefkat ve derin bir merhamet anlamına gelir. Bu duyguda daha çok acınan kimseden zararlı şeyleri, musibet ve belâları defetme özelliği vardır. رَؤُفٌ (raûf) ise pek şiddetli şefkat sahibi demektir. اَلرَّحْمَةُ (rahmet), "acınan ve merhamet edilen kişiye iyilik etmeyi gerekli kılınan bir incelik ve şefkat" mânasındadır. رَحِيمٌ (rahîm) ise pek şiddetli rahmet ve merhamet sahibi olanları anlatan bir ifadedir. Peygamberimiz (s.a.v.)'e, Allah'ın güzel isimlerinden ikisi olan "raûf" ve "rahîm" isimleri verilmiştir. Hiçbir peygambere bu iki isim birlikte vermemiş, ancak Peygamberimiz bu güzel vasıflarla vasıflandırılmıştır. Bu durum, Peygamberimiz'in Allah katındaki şeref ve yüceliğine işaret eder.

Bu ilâhî hitapların yüklü bulunduğu mânaları en derin duygularıyla hissedip anlayan Efendimiz (s.a.v.), müşfik bir annenin evlâdına olan düşkünlüğünden daha büyük bir muhabbetle biz ümmetine kol-kanat germiş, ömrü boyunca da; "Ümmetî, ümmetî..." diyerek yaşamıştır. Nitekim Rahmet Çağlayanı (s.a.v.) ashâbına şöyle buyuruyordu:

"Dikkat edin! Ben hayatımda sizin için bir emniyet vesîlesiyim. Vefât ettiğimde ise, kabrimde: «Yâ Rabbî, ümmetî ümmetî!..» diye ilk sûr üfleninceye kadar nidâ edeceğim..." (Ali el-Mütteki, *Kenzü'l-ummâl*, XIV, 414)

Nitekim Refîk-ı Âlâ'sına da; "Ümmetî, ümmetî..." diyerek göç etti. Son nefesinde; "Ben sizi havz-ı kevserimin başında bekliyor olacağım..." diyerek bizlere olan muhabbet, şefkat ve düşkünlüğünü ifade buyurdu.

Belirtelim ki, İslâm dînini tebliğ edecek kişiler, Rasûlullah (s.a.v.)'in sayılan bu hususiyetlerine mümkün olduğu ölçüde sahip olmaya gayret göstermelidirler. Çünkü bu mümtaz vasıflar, İslâm'la bütünleşip onu temsil etmede ve insanların ruhlarına girerek onları bu ulvî dine cezp etmede anahtar vazîfesi görmektedir. Başarının sırrı bu ahlâkî kemâlde saklıdır. Ama hepsinden önemlisi, hoşumuza giden ve gitmeyen durumlar karşısında yalnız Allah'a yönelmek, O'na güvenip dayanmaktır:

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُلْ حَسْبِيَ اللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۜ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَهُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْعَظِيمِ ﴿١٢٩﴾

129. Rasûlüm! Bütün bunlara rağmen, onlar yine de sana inanmaktan yüz çevirirlerse de ki: "Bana Allah yeter. O'ndan başka ilâh yoktur. Yalnız O'na dayandım, O'na güvendim. O, büyük arşın Rabbidir."

Şimdi, Tevbe sûresinin sonunda tevhid dîninin kuvvetindeki olgunluğu ve yüceliği gösteren ve büyük arşın Rabbinin teklik sırrı ve rubûbiyet saltanatının neticesi olan Kur'an ve peygamberlik meselelerinin kapsamlı bir izah ve açıklamasını yapmak üzere Yûnus sûresi başlayacaktır:

Terâne: Ses, sadâ, nağme, ezgi. **Enîn:** İnleme

سُورَةُ يُونُسَ

10- YÛNUS SÛRESİ

10. YÛNUS SÛRESİ

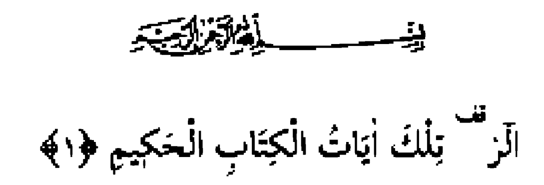
Yûnus sûresi Mekke'de inmiştir. 109 âyettir. İsmini, 98. âyette zikri geçen Yûnus (a.s.)'dan almıştır. Mushaf tertibine göre 10, nüzûl sırasına göre 51. sûredir.

Konusu

Sûre ağırlıklı olarak itikâdî mevzuları ele alır. Kâinattaki kudret ve azamet tecellilerine ibret nazarıyla bakarak tek olan Allah'ı tanımanın, O'na inanıp kulluk etmenin, şirki ve putperestliği terk etmenin ehemmiyetini; bu sebeple ilâhî tâlimatları insanlığa ulaştırmakla vazîfeli olan peygamberlerin dâvetine kulak vermenin lüzûmunu beyân eder. Peygamber'in dâvetine icâbet edenlerle etmeyenlerin âhirette karşılaşacakları iyi veya kötü âkıbeti haber verir. Hâsılı sûre tevhid, nübüvvet ve âhiret ekseninde döner durur. Hz. Nûh, Hz. Mûsâ-Hz. Hârûn ve Hz. Yûnus kıssalarına kısaca temasla da vereceği mesajları misâllendirerek pekiştirir.

Hüküm ve Hikmet Dolu Kitap

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Râ. İşte bunlar, o hüküm ve hikmet dolu kitabın âyetleridir.

Kur'an'ın "hakîm" olması şu mânalara gelir:

- Hikmetli, hikmet dolu,
- Hükmeden, karar veren, meseleleri çözüp açıklığa kavuşturan,
- Muhkem, hem lafız hem mâna yönünden kuvvetli ve sağlam,
- İçinde yalan, çelişki ve tutarsızlık bulunmayan,
- Kendisiyle hüküm verilen,
- Hükmü kesin olan.

Bu mânaların hepsi Kur'ân-ı Kerîm için uygun düşmektedir. Hakîm, aynı zamanda Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden biridir. Kur'ân-ı Kerîm'in de bu isimle zikredilmesi, onun Allah'a olan nispetini kuvvetle ifade etmektedir.

Peygamberimiz (s.a.v.)'e gelince:

اَكَانَ لِلنَّاسِ عَجَبًا اَنْ اَوْحَيْنَٓا اِلٰى رَجُلٍ مِنْهُمْ اَنْ اَنْذِرِ النَّاسَ وَبَشِّرِ

الَّذِينَ اٰمَنُوا اَنَّ لَهُمْ قَدَمَ صِدْقٍ عِنْدَ رَبِّهِمْۜ قَالَ الْكَافِرُونَ اِنَّ هٰذَا لَسَاحِرٌ مُبِينٌ ﴿٢﴾

2. Kendi içlerinden birisine: "İnsanları azap ile uyar; iman edenlere de, dürüstlükleri ve iyi işler yapmaları sebebiyle kendileri için Rableri katında ötekilerini geçen emin bir makam olduğunu müjdele" diye vahyetmemiz onların çok tuhafına mı gitti ki, kâfirler kalkıp: "Besbelli ki bu adam sihirbazın teki!" diyorlar?

Allah Teâlâ, Hz. Muhammed (s.a.v.)'i peygamber olarak gönderdiği zaman kâfirler onu inkâr ettiler ve: "Allah, Muhammed gibi insanlar arasından bir elçiyi göndermekten uzak ve yücedir" ve "Allah, peygamber olarak göndermek üzere Ebû Talib'in yetiminden başkasını bulamadı mı?" dediler ve işte bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 107; Vâhidî, *Esbâbu'n-nüzûl,* s. 270)

İman edenlere müjdelenen قَدَمَ صِدْقٍ (kademu sıdk) şudur: Dünya hayatında Allah Teâlâ'ya sadâkat, doğruluk, ihlas ve samimiyetle kulluk eden mü'minler,

amellerinin keyfiyetine göre Rableri katında yüksek bir dereceye nâil olacaklardır. Dünyada hayırda yarışanlar, öne geçenler ve hayırda çığır açanlar âhirette de mükâfat bakımından öne geçeceklerdir. Bu ifadede, müttakîleri Allah'a götürmede en güvenilir ve en doğru rehber olan Rasûlullah (s.a.v.)'in şefaat-i uzmâsına da bir işaret vardır. (bk. Kamer 54/54-55)

Kâfirler, Kur'an'ın insan üstü bir kaynaktan geldiğini itiraf ediyor, fakat Allah'tan geldiğini de inkâr ediyorlardı. Kibir ve inatçılıkları onları imandan alıkoyuyordu. Zira Allah'ın gönderdiği peygamber ve ona indirdiği kitapla insan hayatına müdâhale ve onu istediği gibi düzenleme yetkisini kabullenmek ve bu imana göre hayatı yeni baştan tanzim etmek hiç işlerine gelmiyordu. Halbuki Allah, yarattığı varlıkları kendi hâline bırakmamıştır. Onlarla irtibatı ve onlara müdahalesi her an çok etkili bir şekilde devam etmektedir:

إِنَّ رَبَّكُمُ اللّٰهُ الَّذٖى خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ فٖى سِتَّةِ اَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوٰى
عَلَى الْعَرْشِ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مَا مِنْ شَفٖيعٍ اِلَّا مِنْ بَعْدِ اِذْنِهٖ ذٰلِكُمُ اللّٰهُ
رَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣﴾

3. Şüphesiz Rabbiniz, gökleri ve yeri altı günde yaratan, sonra arşa hükümrân olan, her şeyi ve her işi yerli yerince yöneten Allah'tır. O'nun izni olmadan şefaat edebilecek hiç kimse yoktur. Rabbiniz Allah işte budur. Öyleyse O'na kulluk edin. Hâlâ düşünüp ders almayacak mısınız?

Âyet-i kerîme, putperestliği reddetmekte ve belli işler için başka tanrılar edinmenin bir anlamı olmadığını beyân buyurmaktadır. Üstelik Allah'ın izni olmadan hiç kimsenin en küçük bir şefaat etme salâhiyeti bulunmadığına göre, hiçbir fayda ve zarara gücü yetmeyen putları Allah katında şefaatçi kabul etmenin de bir mesnedi kalmamaktadır. O halde tek çıkar yol, Rabbimiz olan Allah'ın nasıl eşsiz bir mabud olduğunu tanıyıp, bütün ihlâs ve samimiyetimizle O'na kulluk etmektir. Bu yolu bulabilmek için aklımızı çalıştırmak, olan bitenden ders ve ibret almak yeterli olacaktır:

اِلَيْهِ مَرْجِعُكُمْ جَمٖيعًا وَعْدَ اللّٰهِ حَقًّا اِنَّهُ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعٖيدُهُ
لِيَجْزِىَ الَّذٖينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ بِالْقِسْطِ وَالَّذٖينَ كَفَرُوا
لَهُمْ شَرَابٌ مِنْ حَمٖيمٍ وَعَذَابٌ اَلٖيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٤﴾

4. Hepinizin dönüşü yalnızca O'nadır. Bu, Allah'ın verdiği kesin bir sözdür. Çünkü O, varlıkları önce yoktan yaratır; sonra da iman dip sâlih

amel işleyenleri âdil bir şekilde mükâfatlandırmak için ölümlerinin ardından tekrar hayata döndürür. Kâfirlere gelince, sürekli küfür içinde bulunduklarından dolayı onlar için kaynar sudan bir içecek ve can yakıcı bir azap vardır.

Muazzam kâinat çarkının durmadan işleyişinin tek gâyesi vardır: O da iman edip sâlih ameller, güzel güzel işler yapan akıllı kulların mükâfatını adâlet ölçülerine göre ihsân etmek; bu kadar muhteşem kâinatın yaratanını tanımayıp ona başkaldıran, inkâr eden, O'nun sayısız nimetlerine nankörlük eden kâfirlerin hak ettikleri cezayı vermektir. Bunun için de Allah, öldükten sonra özellikle mükellef olan varlıkları tekrar diriltecek, onları hesaba çekecek ve onlara iyi veya kötü amellerine göre bir karşılık verecektir.

Yüce Allah'ın, haber verdiği bu işleri yapmaya gücü yeteceğini görmek isteyenler güneş ve ayda tecelli eden şu muazzam kudret akışlarına ibretle bakabilirler:

هُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ الشَّمْسَ ضِيَٓاءً وَالْقَمَرَ نُوراً وَقَدَّرَهُ مَنَازِلَ لِتَعْلَمُوا عَدَدَ السِّن۪ينَ وَالْحِسَابَۜ مَا خَلَقَ اللّٰهُ ذٰلِكَ اِلَّا بِالْحَقِّۚ يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥﴾

5. Güneşi parlak bir ışık kaynağı, ayı ise bir nûr yapan, yılların sayısını ve vakitlerin hesâbını bilmeniz için aya menziller takdir eden O'dur. Allah, bütün bunları boş yere değil gerçek bir gaye, sebep ve hikmete dayalı olarak yaratmıştır. O, bilip anlayacak kimseler için âyetlerini bu şekilde detaylarıyla açıklamaktadır.

Allah Teâlâ güneşi "ziyâ", ayı ise "nûr" yapmıştır. اَلضِّيَاءُ (ziyâ'), güçlü ışık, اَلنُّورُ (nûr) ise güçlü olsun olmasın ışık mânasına gelir. Diğer âyetlerde güneş için "sirâc: kandil" (bk. Nûh 71/16) ve "sirâcen vehhâcen: parıl parıl, alev alev yanan kandil" (bk. Nebe' 78/13) ifadeleri geçer. Ay için de "nûr"dan ayrı olarak "kameren münîran: aydınlatıcı bir ay" (bk. Furkãn 25/61) ifadesi kullanılır. Bu açıklamalardan güneşin alev alev yanan bir enerji ve ışık kaynağı; ayın da bir ışık yansıtıcısı olduğu anlaşılır. Sirâc, ışığı kendi ateşinden doğan kandildir. Bunun verdiği ışığa "ziyâ" denilir. Yani "ziyâ", kaynağın bizzat kendisinden oluşmaktadır.

Günümüzde bilimsel çalışmalar, güneşin ışığının, hidrojeni helyuma dönüştüren zincirleme nükleer patlamalardan oluştuğunu söylemektedir. Güneş her an sayısız atom bombalarının patladığı bir kaynaktır ki, bu patlamalardan kendisine tâbi yıldızlara korkunç miktarlarda enerji ve ışık gitmektedir. Güneşin kendinden olan enerjisi, kendi sisteminin hayat kaynağıdır. İşte onun bizzat

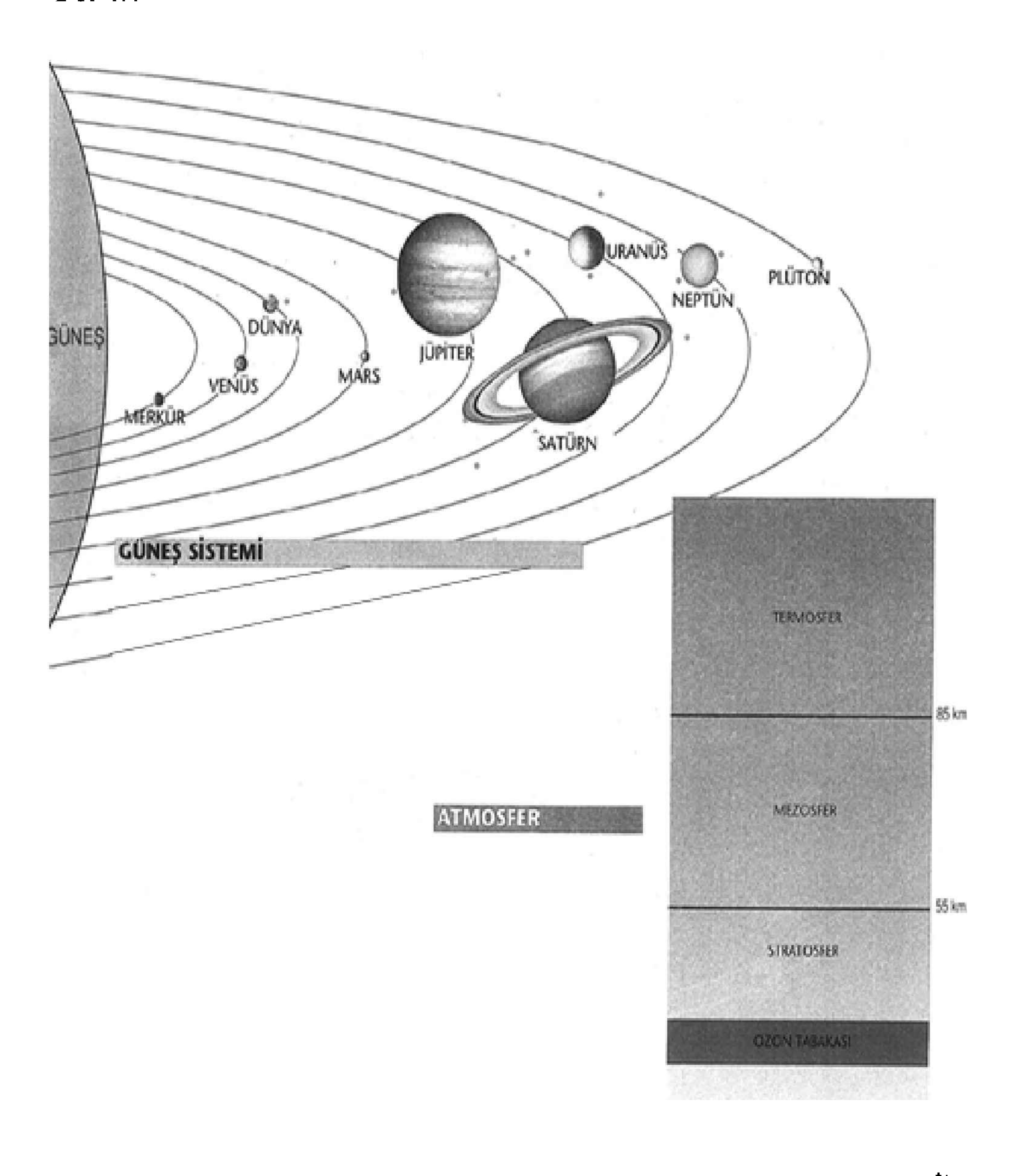
kendinden olan ışığı “ziyâ” tabiriyle anlatılmıştır. Ay ise sönmüş, soğumuş, kabuk bağlamış bir gezegendir. Kendinden bir ışığı yoktur. Ancak güneşten kendisine vuran ışığı yansıtır. İşte aydan yansıyan bu ışığa da “nûr” denmiştir. (Ateş, *Yüce Kur’an’ın Çağda Tefsiri,* IV, 204)

Güneşle ayın yaratılış hikmetlerinden biri de yılların sayısını ve vakitlerin belirlenmesini sağlamaktır. (bk. En‘âm 6/96; İsrâ 17/12) Nitekim bu âyette ayın için menziller takdir edilmesindeki maksadın bu olduğu haber verilmiştir. Bugünkü ilmi tespitlere göre ayın bir ay boyunca her gece konakladığı 28 ayrı menzil bulunmaktadır.

Kâinattaki bir diğer kudret tecellisi gece, gündüz ve yaratılmış başka nice varlıklardır. Onları da ibret nazarıyla seyretmemiz istenmektedir:

إِنَّ فِى اخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَمَا خَلَقَ اللّٰهُ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَّقُونَ ﴿٦﴾

DÜNYA

8 km

TROPOSFER

6. Şüphesiz geceyle gündüzün, süreleri değişerek ardı ardına gelmesinde, Allah'ın göklerde ve yerde yarattığı her varlıkta, kalpleri Allah'a karşı saygıyla dopdolu olan ve hayatları boyunca O'na karşı gelmekten sakınanlar için elbette nice işaretler, deliller vardır.

Kâinattaki ilâhî azamet işaretleri ve kudret tecellileri akılları dehşete düşürecek keyfiyettedir. Gökleri yarıksız, çatlaksız tabakalar ve yollar hâlinde yaratması, atmosferi yaratıklar üzerine koruyucu bir tavan olarak çekmesi, bütün varlığı kuşatan arşı direksiz yükseltmesi, ırmakları ve dereleri durmadan akıtması, rüzgârları hiç engelsiz göndermesi O'nun tek olduğuna delâlet eder. Gökler O'nun kudretini; yıldızlar, gezegenler O'nun sanatının güzelliğini gösterir. Rüzgârlar bereketinin ılıklığını yayar. Gök gürültüsü azametinin delillerini seslendirir. Yeryüzü hikmetinin kemâlini anlatır. Irmaklar kendilerine ilham edilen ilâhî emrin hoşluğu ile kaynayıp akar. Ağaçlar, çiçekler onun sanatının eşsizliğini, güzelliğini haber verir.

Kâinat kitabının sayfalarına nakşedilmiş bunca ilâhî sanat hârikalarına ve apaçık işaretlere rağmen, bunların hiç farkında olmayan nice gâfiller var:

Allah’a Kavuşmayı Umanlar Ve Ummayanlar

إِنَّ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاءَنَا وَرَضُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَاطْمَأَنُّوا بِهَا
وَالَّذِينَ هُمْ عَنْ اٰيَاتِنَا غَافِلُونَ ﴿٧﴾ اُو۬لٰٓئِكَ مَأْوٰيهُمُ النَّارُ بِمَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿٨﴾

7. Mahşer günü huzurumuza çıkacaklarını hiç hesaba katmayan, dünya hayatını âhirete tercih ederek nihâî mutluluk, tatmin ve huzuru onda arayan ve hem kevnî hem de kavlî âyetlerimize büsbütün ilgisiz kalanlara gelince:

8. Kazandıkları günahlar yüzünden onların varacağı yer cehennemdir.

“Allah’a kavuşacaklarını ummayanlar”; âhirete, yeniden dirilişe, hesaba inanmayanlar, cenneti ümit etmeyen ve cehennemden korkmayanlardır. Bunların Allah’a ve âhirete ait herhangi bir gönül bağları, beklenti ve korkuları olmadığı için, bütün himmetlerini dünyaya çevirir, onun muhabbetiyle yatar kalkar, orada elde ettikleri nimetlerle, nefsânî haz ve lezzetlerle huzur bulurlar. Böyle olunca onlar, Allah’ın varlığını, dünya hayatının fâniliğini ve âhiret hayatının bâkiliğini gösteren; kâinat kitabının sahifelerinde tafsilatlı olarak açıklanmış veya o açıklamalara dikkat çekmek üzere indirilmiş olan ilâhî delilleri, işaretleri, alâmetleri tefekkür etmez ve bunlara aldırış etmezler. Bu konuda koyu bir gaflet içindedirler.

Buna karşılık:

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُمْ بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي
مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ النَّعِيمِ ﴿٩﴾ دَعْوٰيهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ
اللّٰهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَاٰخِرُ دَعْوٰيهُمْ أَنِ الْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿١٠﴾

9. Buna karşılık iman edip sâlih amel işleyenlere gelince, Rableri onları imanları sâyesinde doğru yola erdirecektir. Neticede onlar, içinde her türlü nimetin kaynadığı cennetlerde yaşayacak; bahçelerinin arasından, köşklerinin altından ırmaklar akacaktır.

10. Onların cennette: “Allahım! Sen her türlü kusurdan ve ortaktan uzaksın!” diye dua edecek; birbirlerine olan iyilik ve âfiyet dileklerini ise: “Selâm!” sözüyle sunacaklardır. Dualarının sonunda da: “Âlemlerin Rabbi Allah’a hamdolsun!” diyeceklerdir.

10. âyette cennetliklerin gönüllü olarak yaptıkları zikir ve tesbihleri, birbirlerine iyilik ve âfiyet dilekleri ve duaları haber verilir. Onların:

• Nidâları, zikir ve tesbihleri سُبْحَانَكَ اللّٰهُمَّ (sübhânekellahumme) "Allahım! Seni bütün noksan sıfatlardan tenzih ederim; sen çok yücesin, çok büyüksün!" sözüdür. Onlar bütün korku ve hüzünlerden kurtuldukları, hakke'l-yakîn imana ulaştıkları için gönüllerinin tâ derinliklerinden gelen bir muhabbet ve iştiyakla, tabii olarak, zorlanmaksızın Allah'ı tesbih ve tenzih ederler.

• Birbirlerine iyilik ve âfiyet dilekleri سَلَامٌ (selâm) "Her türlü kötülüklerden, çirkinliklerden ve hoşa gitmeyen durumlardan dâimî bir selâmet" talebidir. Bu iltifat onlara meleklerden de gelecektir: **"Melekler her kapıdan yanlarına varıp onlara: «Sabrettiğinizden dolayı size selâm olsun! Bakın, dünya hayatının mutlu sonu ne kadar güzelmiş!» derler."** (Ra'd 13/23-24) Bu iltifat onlara Cenâb-ı Hak'tan da gelecektir: **"Merhameti pek bol olan bir Rabden onlara hitâben «Selâm!» sözü vardır."** (Yâsîn 36/58)

• Dualarının sonu ise اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ (elhamdu lillâhi rabbil âlemin) "Âlemlerin Rabbi Allah'a hamdolsun" demeleridir. Cennetlikler her dualarının, her zikir ve tesbihlerinin, her türlü surûr ve neşelerinin sonunda Allah'a hamdederler.

Bu yüce ve sonsuz cennet nimetlerine erişebilmek için insanın fıtratındaki acelecilik hastalığını sabır ilacıyla tedavi etmesi, gözünü peşin dünya lezzetlerinin ötesinde uhrevî nasiplere çevirmesi ve kendini o nimetlere ulaştıracak kulluk yolunda gayret, samimiyet ve dürüstlükle yürümesi istenmektedir:

وَلَوْ يُعَجِّلُ اللّٰهُ لِلنَّاسِ الشَّرَّ اسْتِعْجَالَهُمْ بِالْخَيْرِ لَقُضِيَ اِلَيْهِمْ اَجَلُهُمْ ؕ
فَنَذَرُ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَاۤءَنَا فِي طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُونَ ﴿١١﴾

11. Eğer Allah insanlara müstahak oldukları cezayı, onların faydalarına olan şeyleri çarçabuk elde etmek istedikleri hız ve çabuklukta hiç geciktirmeden verseydi derhal sonları gelir ve yok olup giderlerdi. Fakat biz, bize kavuşma arzusu, ümidi ve beklentisi içinde olmayanları belli bir süre kendi hallerine bırakırız da, azgınlıkları içinde gayesiz bir şekilde şaşkın şaşkın bocalayıp dururlar.

İnsan aceleci bir tabiata sahip olduğundan kendisi için hayırlı olan şeyleri acele istediği gibi, kötülüğüne olan şeylerin de bir an önce başına gelmesini isteyebilmektedir. (bk. İsrâ 17/11)

Rasûlullah (s.a.v.) Efendimiz'in karşısında müşriklerin sergiledikleri tavır, bunun tipik bir misâlidir. Onlar: **"Ey Allah! Eğer bu Kur'an, senin katından gelen gerçek bir kitap ise, hiç durma hemen üzerimize gökten taş yağdır veya bize elem verici bir azap gönder"** (Enfâl 8/32) diyorlardı. Hatta bu âyet, işlediği günahlar sebebiyle fiilî olarak cezayı acele isteyen herkes hakkında geçerlidir. Bu acele istemeye kişinin kendisi, çocukları ve akrabaları için edip de kabul edilmesini istemediği beddualar da dâhildir. Ancak Cenâb-ı Hak, kullarına olan merhameti sebebiyle bunlara hemen karşılık vermemekte, ertelemekte veya affetmektedir.

İslâmî bir terbiye ve tezkiye tezgahından geçmemiş ham ruhlu insanın bir başka zaafiyeti de şudur:

وَإِذَا مَسَّ الْإِنْسَانَ الضُّرُّ دَعَانَا لِجَنْبِهِ أَوْ قَاعِدًا أَوْ قَائِمًا فَلَمَّا كَشَفْنَا عَنْهُ ضُرَّهُ مَرَّ كَأَنْ لَمْ يَدْعُنَا إِلَى ضُرٍّ مَسَّهُ كَذَلِكَ زُيِّنَ لِلْمُسْرِفِينَ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٢﴾

12. İnsan bir sıkıntıya uğradığı zaman yanı üzerine yatarken, otururken, ayakta iken devamlı bize yalvarır durur. Sıkıntısını giderdiğimiz zaman ise, kendisine dokunan o sıkıntı sebebiyle sanki bize hiç yalvarmamış gibi eski inkâr hâline döner gider. İşte ömür ve akıl sermayelerini boşa harcayıp haddi aşanlara yaptıkları şeyler böyle süslenip püslenmektedir.

Kur'an'ın akışı, ifade safhalarını ve tesirli dokunuşlarını, gözler önüne sermeye çalıştığı psikolojik durum ve sunmaya çalıştığı insan karakteriyle paralel ve âhenkli biçimde ayarlamaktadır. Buna bağlı olarak felaket manzarasını âdeta ağır çekimle, yavaş yavaş, üzerine basa basa ve uzun uzun tasvir etmektedir: **"Yanı üzerine yatarken, otururken, ayakta iken devamlı bize yalvarır durur."** (Yûnus 10/12) "Yatma" hali, insanın istirahat ettiği, dinlenmek istediği ve dua dâhil her türlü fiilinden vazgeçtiği bir haldir. Halbuki başı dara düşen bu kişi, sıkıntıdan kurtulmak için bu hâlinde bile rahatını terk edip yalvarmaktadır. Artık diğer hallerde onu yalvarmaktan vazgeçirecek bir engel yoktur. Zâten diğer durumlar da "otururken, ayaktayken" şeklinde peşi sıra zikredilmekte, duanın gerçekleştiği alanlar genişletilmektedir. Zira makam, sözü uzatma makamıdır. O kişinin yalvarışındaki kararlılığı, devamlılığı ve ısrarı canlandırmaktadır. (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr,* XI, 110)

Fakat zarar defedilip engel ortadan kalkınca insan, başına gelen sıkıntıdan dolayı hiç Allah'a yalvarmamış gibi geçip gider. Düşünmek, ibret almak ve şükretmek aklına gelmez; bunlar için zaman ayıramaz. Hiçbir şeye aldırmadan hayatın akışına kendisini kaptırır. İşte bahsedilen bu kötü vasıflara sahip

kimseler, “müsrifler”lerdir. Çünkü bunlar esasında hakikati bulmak, tanımak ve güzel ameller yapmak için kendilerine bahşedilmiş olan akıl, zeka ve iradeyi, dünya zevkleri ve dünyanın geçici lezzetleri uğrunda kötüye kullanarak, hakkın âyetlerinden gâfil olarak, ebedî olan cennet nimetlerini gelip geçici dünya hayatına feda ederek ömürlerini boş yere harcamaktadırlar. Önceki toplumları helâke sürükleyen âmillerden biri budur. Buna ilaveten diğer amilleri bildirmek üzere şöyle buyruluyor:

وَلَقَدْ اَهْلَكْنَا الْقُرُونَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَآءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ
بِالْبَيِّنَاتِ وَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا كَذٰلِكَ نَجْزِى الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٣﴾
ثُمَّ جَعَلْنَاكُمْ خَلَٓائِفَ فِى الْاَرْضِ مِنْ بَعْدِهِمْ لِنَنْظُرَ كَيْفَ تَعْمَلُونَ ﴿١٤﴾

13. Gerçek şu ki, sizden önce gelip geçen nice nesilleri, peygamberleri kendilerine apaçık deliller getirdiği halde haksızlık ve zulümden vazgeçmedikleri ve artık imana gelme ihtimali kalmadığı için helâk ettik. Günahlara batmış inkarcı suçluları işte biz böyle cezalandırırız.

14. Sonra onların ardından nasıl davranacak neler yapacaksınız görelim diye sizi yeryüzünde onların yerine geçirdik.

Allah Teâlâ, helâk edilen o toplumların peşinden yenilerini getirmiş, nihâyet sıra bize gelmiştir. Şu an imtihan sırası bizdedir ve nasıl amel ettiğimize bakılmaktadır. Dünyaya getirilişimizin hedefi oyun ve eğlence değil; hür irademizle ortaya koyacağımız amellerimiz, emek ve gayretlerimizdir. Nitekim başka bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

“Allah, hanginizin daha güzel işler yapacağını denemek için ölümü ve hayatı yarattı. Kudreti dâimâ üstün gelen ve günahları çok bağışlayan yalnız O’dur.” (Mülk 67/2)

Buna göre hayatta olmaktan maksat, inanıp imanı kemâle erdirmek, amelleri güzelleştirmek, en güzel ameller yapmaya çalışmak, sonunda Allah’ın cennet ve cemâline kavuşmaktır. Gerçek bu iken Allah’a ve âhirete imanı olmayan münkirlerin, kendilerine okunan Kur’an âyetlerine karşı sergiledikleri şu tavır, ne kadar ahmakça bir tavırdır:

وَاِذَا تُتْلٰى عَلَيْهِمْ اٰيَاتُنَا بَيِّنَاتٍ قَالَ الَّذِينَ لَا يَرْجُونَ لِقَآءَنَا ائْتِ بِقُرْاٰنٍ
غَيْرِ هٰذَآ اَوْ بَدِّلْهُ قُلْ مَا يَكُونُ لِى اَنْ اُبَدِّلَهُ مِنْ تِلْقَآئِ نَفْسِى اِنْ
اَتَّبِعُ اِلَّا مَا يُوحٰى اِلَىَّ اِنِّى اَخَافُ اِنْ عَصَيْتُ رَبِّى عَذَابَ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴿١٥﴾

15. Onlara âyetlerimiz açık açık okunduğu zaman, öldükten sonra huzurumuza çıkacakları inanç ve beklentisi içinde olmayanlar: “Ya bize bundan başka bir Kur’an getir veya onu değiştir” derler. Onlara şunu söyle: “Benim onu kendi arzuma göre değiştirmem mümkün değildir. Ben, ancak bana vahyedilene uyarım. Ayrıca, eğer Rabbime karşı gelecek olursam, doğrusu ben, pek büyük bir günün azabından korkarım.”

Müşriklerin, Allah Rasûlü (s.a.v.)’e: “Bize Lât ve Uzzâ’ya tapmayı bırakmayı emretmeyen bir Kur’an getir”; “Ey Muhammed, bize, içinde senden istediklerimizin bulunduğu başka bir Kur’an getir” (Vâhidî, *Esbâbu’n-nüzûl,* s. 270); “Eğer Allah sana böyle bir Kur’an indirmiyorsa sen böyle bir Kur’an söyle veya Rabbinden sana geleni bu şekilde değiştir; azap âyeti yerine rahmet âyetini, haram yerine helâli, helâl yerine haramı koy” (Âlûsî, *Rûhu’l-me‘ânî,* XI, 85) gibi ileri geri konuşmaları üzerine bu âyet nâzil olmuştur.

Bu bakımdan işin gerçeğine dikkat çekerek:

قُلْ لَوْ شَٓاءَ اللّٰهُ مَا تَلَوْتُهُ عَلَيْكُمْ وَلَٓا اَدْرٰيكُمْ بِهٖۘ فَقَدْ لَبِثْتُ فِيكُمْ
عُمُرًا مِنْ قَبْلِهٖۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٦﴾

16. De ki: “Eğer Allah dileseydi Kur’an’ı size okuyamazdım, Allah da onu size hiçbir surette bildirmezdi. Kaldı ki, bana vahiy gelmeden önce de aranızda bir ömür boyu yaşadım. Hâlâ aklınızı kullanıp, benim yalancı olmadığımı düşünmeyecek misiniz?”

Kur’an’ı insanlığa okuyan Hz. Muhammed (s.a.v.), Mekke toplumunun tanımadığı, bilmediği, sıradan bir insan değildir. Kur’an ona gelmeden önce, kırk sene o toplum içinde yaşamıştır. Onun doğru sözlü ve emin bir kimse olduğunu herkes biliyordu. Okuyup yazmadığını da biliyorlardı. Daha önce şiir veya nesir olarak ne edebiyatla meşgul olmuş ne de şâirlik ve hatiplik taslamıştı. Kimseye tahakküm etmek, didişmek, saldırmak gibi bir özelliği hiç görülmemişti. Yalan söylemek şöyle dursun, hakkında bir şüphe ve şâibe uyandıracak en küçük bir davranışı bile yoktu. Herkes tarafından iffet, doğruluk, dürüstlük, sadakat ve emânet sahibi olarak bilinen Muhammedü’l-Emîn oydu. Hiç kimseye yalan söylemeyen o emîn ve mübârek zâtın, kalkıp Âlemlerin Rabbi Allah adına yalan söylemesi olacak şey değildir. Onun Allah adına yalan söylemesi mümkün olmadığı gibi, O’nun emrine karşı gelmesi veya kendisine indirilen vahyi değiştirmesi de mümkün değildir. Aklını çalıştıran herkes bunu kolaylıkla anlayabilir. Bu bakımdan hem Efendimiz’i hem de onu yalanlayanları hedef alarak buyruluyor ki:

الْمُجْرِمُونَ ﴿١٧﴾ فَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًا اَوْ كَذَّبَ بِاٰيَاتِهِ اِنَّهُ لَا يُفْلِحُ

17. Allah adına yalan uydurandan veya O'nun âyetlerini yalanlayandan daha zâlim kim olabilir? Şu bir gerçek ki, günahlara dalmış inkârcı suçlular asla kurtuluşa eremezler.

Yalan bir zulüm, iftira daha büyük bir zulüm, Allah adına yapılan yalan ve iftira ise en büyük zulümdür. Allah'ın indirdiği âyetleri ve gösterdiği delilleri inkâr etmek; onların asılsız ve yalan olduğunu söylemek de yine en büyük ve katmerli zulümdür. Çünkü bunda biri bâtıla hak demenin, diğeri hakka bâtıl demenin karşılığı olmak üzere iki türlü zulüm vardır. Buna göre peygamber olmadığı halde peygamberlik taklidine kalkışmak ve Allah'a şirk koşmak büyük bir zulüm olduğu gibi, gerçek olan Kur'an'ı ve peygamberi inkâr etmek de büyük zulümdür. Bunları yapandan da daha zâlim kimse olamaz. Bu şekilde zulmün zirvesine varan yalancı, iftiracı, inkârcı suçluların kurtuluşa eremeyecekleri de muhakkaktır.

Buna rağmen:

وَيَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَيَقُولُونَ هٰٓؤُلَٓاءِ شُفَعَٓاؤُنَا عِنْدَ اللّٰهِ قُلْ اَتُنَبِّؤُنَ اللّٰهَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمٰوَاتِ وَلَا فِي الْاَرْضِ سُبْحَانَهُ وَتَعَالٰى عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿١٨﴾

18. Müşrikler, Allah'ı bırakıp kendilerine ne zarar ne de fayda veremeyen putlara tapıyor ve: "Bunlar, Allah yanında bizim şefaatçilerimizdir" diyorlar. De ki: "Böyle bir şey sözkonusu olacak da, Allah onu bilmeyecek, öyle mi? Yoksa siz Allah'a, göklerde ve yerde O'nun bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz?" Şüphesiz ki Allah, onların ortak koştukları şeylerden pak ve yücedir.

Şu bir gerçek ki, insan fıtratı Allah'ın birliğini kabule uygun bir surette yaratıldığı için, şirk denilen o son derece büyük ve çirkin günah başlangıçta yokken, bazı câhillerin hak dîni tahrif etmeleri yüzünden sonradan nüksetmiştir:

وَمَا كَانَ النَّاسُ اِلَّٓا اُمَّةً وَاحِدَةً فَاخْتَلَفُوا وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْ فِيمَا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿١٩﴾

19. İnsanlar başlangıçta tevhid dînine inanan tek bir ümmetti. Sonradan

ayrılık ve anlaşmazlığa düştüler. Eğer haklarındaki nihâî hükmün âhirete bırakılacağına dair daha önce Rabbinin verilmiş bir sözü olmasaydı, hiç şüphesiz anlaşmazlığa düştükleri hususlarda aralarında hüküm verilir, işleri çoktan bitirilirdi.

İnsanların başlangıçta tek ümmet olup, sonradan ihtilafa düşmeleri hususunda şu izahlar yapılabilir:

• Allah Teâlâ ilk defa Âdem ve zürriyetini yarattığı zaman hepsi aynı din ve hukuka bağlı, aralarında herhangi bir ayrılık ve çekişme olmayan tek ümmet idiler. Hâbil ve Kâbil olayından sonra ayrılığa düştüler. İman edenler olduğu gibi, inkâr edenler de oldu. Çeşitli inanç grupları oluşmaya başladı ve öylece devam etti.

• Her insan İslâm fıtratı üzere doğar; dinî sorumluluğun başladığı bülûğ çağına kadar böyle devam eder. Bülûğa erdikten sonra bunlar ayrılığa düşerler. Nitekim Sevgili Peygamberimiz (s.a.v.) bu hakikati şöyle beyân etmektedir: *"Her doğan çocuk İslâm fıtratı üzere doğar. Sonra ana-babası onu yahudi, hıristiyan veya mecûsî yapar."* (Buhârî, Cenâiz 80; Müslim, Kader 20)

Allah Teâlâ, dünya hayatında insanların inanç, amel ve diğer beşeri münâsebetler bakımından ayrılığa düşmelerine müsaade buyurmuştur. Onların içinde hidâyete erenler ve ermeyenler, hak yolunu tutanlar ve tutmayanlar olacaktır. Cenâb-ı Hak bunlarla ilgili esas hükmünü âhiret gününe bırakmış olmasaydı, dünyada aralarında hükmeder; haklıyı bırakır, haksızı hemen helâk ederdi. Fakat başka âyet-i kerîmelerden de anlaşıldığı üzere, iyilerle kötülerin arasını ayıracak ilâhî hüküm kıyâmete ertelenmiştir. (bk. Fâtır 35/45; A'râf 7/34)

Böyle iken:

وَيَقُولُونَ لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖۚ فَقُلْ اِنَّمَا الْغَيْبُ لِلّٰهِ فَانْتَظِرُوا اِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِر۪ينَ ﴿٢٠﴾

20. Onlar kalkmış: "Ona Rabbinden bir mûcize indirilse ya!" diyorlar. De ki: "Gayb sadece Allah'a aittir. Geleceğin neler getireceğini yalnız O bilir. Öyleyse bekleyin bakalım; ben de sizinle beraber beklemekteyim."

Şimdi de iman ve İslâm'ın huzur limanına ulaşamamış inançsız insanların bir diğer iç yarasından bahisle şöyle buyruluyor:

Cenâb-ı Hak Aldatılamaz

وَاِذَٓا اَذَقْنَا النَّاسَ رَحْمَةً مِنْ بَعْدِ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُمْ اِذَا لَهُمْ مَكْرٌ فِي
اٰيَاتِنَاۜ قُلِ اللّٰهُ اَسْرَعُ مَكْرًاۜ اِنَّ رُسُلَنَا يَكْتُبُونَ مَا تَمْكُرُونَ ﴿٢١﴾

21. O inançsız insanlara, başlarına gelen kıtlık ve hastalık gibi sıkıntılardan sonra bir nimet ve âfiyet tattırdığımızda, hemen âyetlerimiz hakkında bir takım hileler ve tuzaklar düşünmeye başlarlar. De ki: "Allah, o düşündüğünüz tuzakları siz onları uygulamaya koymadan başınıza geçirir." Unutmayın ki, elçilerimiz, kurmakta olduğunuz bütün o hile ve tuzakları tek tek kaydediyorlar.

Rasûlullah (s.a.v.), Mekke müşrikleri için *"Allahım! Mudar üzerine baskınını iddetlendir. Allahım! Yûsuf'un yedi kıtlık senesi gibi onlara kıtlık seneleri ver"* diye beddua ettiğinde yedi sene kıtlık ve sıkıntıya düçar kaldılar. Ebû Süfyân, Peygamberimiz (s.a.v.)'e gelip: "Allah'ın bize bolluk vermesi için dua et. Eğer bize bolluk verilirse seni tasdik edeceğiz" dedi. Rasûlullah (s.a.v.) dua etti. Bunun üzerine yağmur yağdı, suya kavuştular. Fakat yine de iman etmediler. Bu olayla ilgili olarak bu âyet nâzil oldu. (İbnu'l-Cevzî, *Zâdu'l-mesîr,* IV,17)

Âyetin iniş sebebi bu olmakla beraber, esas hedefinin, bolluk zamanlarında şımarıp ilâhî âyet ve işaretlerin hakkını vermeyen, Allah'ın hükümlerini küçümseyen umûmî mânada bütün nankör isyankârlar olduğunda şüphe yoktur. Onların, Allah'ın âyetleri hakkında ortaya koydukları bir takım hile ve kötü düşüncelerden maksat; gelen iyiliğin putlardan geldiğini söylemeleri, mûcizeleri alaya alıp yalanlamaları, sıkıştıklarında Allah'a sığınıp bir daha kötülük yapmayacaklarına söz verdikleri halde selâmete erince tekrar haksızlık ve günaha dönmeleri gibi durumlardır. Bu hâlin güzel bir misâli verilmek üzere buyruluyor ki:

هُوَ الَّذِي يُسَيِّرُكُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِۜ حَتّٰٓى اِذَا كُنْتُمْ فِي الْفُلْكِۚ وَجَرَيْنَ
بِهِمْ بِرِيحٍ طَيِّبَةٍ وَفَرِحُوا بِهَا جَٓاءَتْهَا رِيحٌ عَاصِفٌ وَجَٓاءَهُمُ الْمَوْجُ
مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ اُحِيطَ بِهِمْۙ دَعَوُا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَۚ
لَئِنْ اَنْجَيْتَنَا مِنْ هٰذِهِ لَنَكُونَنَّ مِنَ الشَّاكِرِينَ ﴿٢٢﴾ فَلَمَّٓا اَنْجٰيهُمْ اِذَا
هُمْ يَبْغُونَ فِي الْاَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّۜ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنَّمَا بَغْيُكُمْ عَلٰٓى

أَنْفُسِكُمْ ۙ مَتَاعَ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ثُمَّ إِلَيْنَا مَرْجِعُكُمْ فَنُنَبِّئُكُمْ بِمَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٢٣﴾

22. Sizi karada ve denizde gezdiren O Allah'tır. Bindiğiniz gemi, tatlı bir rüzgârla yolcuları alıp götürürken herkes büyük bir neşe içinde sevinir. Derken şiddetli bir fırtına kopup, dalgalar kendilerini her yandan sarınca ve dalgalarla iyice kuşatıldıklarını anlayınca, bütün samimiyetleriyle Allah'a yönelerek: "Eğer bizi bu felâketten sağ sâlim kurtarırsan hiç şüphesiz artık şükredenlerden olacağız" diye yalvarıp yakarırlar.

23. Allah kendilerini o felâketten kurtarınca da, yine yeryüzünde haksız yere taşkınlık ve tecâvüze başlarlar. Ey insanlar! Taşkınlığınız ancak kendinize zarar verecektir. Bununla sadece dünya hayatının menfaatini elde edersiniz. Ama sonunda dönüşünüz bize olacak ve o zaman bütün yaptıklarınızı size haber vereceğiz.

İnsanın darlık ve zorlukta sergilediği davranışlarını net bir şekilde ortaya çıkaran bu misal, birbirini takip eden gayet canlı ve hareketli sahneler hâlinde takdim edilmektedir:

Birinci sahne: Limanda bir gemi ve yolcular o gemiye doluşuyor, birer birer yerlerine oturuyorlar. Gemi doluyor, halatlar çözülüyor ve yavaş yavaş iskeleden uzaklaşıp denizin ortasına doğru süzülmeye başlıyor. Yalnız burada kullanılan ifadede dikkat çekici bir durum var: Geminin içinde bulunanlar da biziz, onun ve içindekilerin akibetini sahilden izleyenler de biziz. Hava güzel, rüzgârın esişi güzel, manzara güzel; insanlar keyiflerinden neşeleniyorlar, seviniyorlar. Fakat işin tuhaf tarafı, hiç birinin aklına Allah gelmiyor. Ancak O'nun izniyle geminin su üzerinde durduğunu, ancak O'nun isteğiyle rüzgârın estiğini ve bütün bunların O'nun bir nimeti olduğunu kimse düşünmüyor. Tam mânasıyla gâfil bir zümre!

İkinci sahne: Gemi ve içindekiler rahat bir şekilde yolculuklarına devam ederken hemen âni ve müthiş bir fırtınanın kopup derhal gemiye ulaştığını görüyoruz. Fırtınanın tesiriyle oluşan dağlar gibi dalgalar gemiye ve içindekilere hücum ediyor; geminin düzeni bozuluyor, yatıyor, kalkıyor. Dalga vurdukça derinliklere gömülür gibi oluyor; iniyor çıkıyor. Evet şimdi o müthiş fırtınanın önünde ve o son derece büyük ve şiddetli dalgaların arasındaki geminin hazîn durumunu izliyoruz. Gemi bu halde olursa, içindeki yolcuların hâlinin ne olduğunu tasavvur etmek gerekir! Şimdi gözümüzün önüne denizde çalkanan bu geminin içindeki zavallı yolcular geliyor: Hepsi feryat içindeler; az önce seyrettiğimiz keyifli ve neşeli hallerinin zerresi bile yok! Bu neşe, yerini bütünüyle korku ve dehşete terk etmiş durumdadır. Herbiri yerinden fırlamış,

bağrışıp çağrışıyor; dalgalarla çepeçevre kuşatıldıklarını, kurtuluşun mümkün olmadığını anlıyorlar. Son derece zayıf, güçsüz, âciz ve çaresiz olduklarını iliklerine kadar hissediyorlar. İşte ancak bu müthiş hercümerc içinde gönüllerde katmerleşen kirler sıyrılıyor, fıtratı selîme açığa çıkıyor, kalp silkinerek iğrenç tasavvurların kalıntılarından kurtuluyor ve selîm fıtrattan tevhîd fışkırıyor. Her şeyi bırakıp ihlâsla; içtenlikle Allah'a sarılıyorlar: **"Eğer bizi bu felâketten sağ sâlim kurtarırsan hiç şüphesiz artık şükredenlerden olacağız.** Ne olur Allahım bizi kurtar. Senden başka bizi kurtaracak kimse yok!" Şimdi biz bu yolcuların kalplerinin tâ derinliklerinden gelen bir âh u eninle Rablerine yalvarışlarını, kurtuluş ümitlerini O'na bağlayışlarını; ihlas ve samimiyetle şükredenlerden olacaklarına dair Allah'a söz verişlerini seyrediyor ve dinliyoruz.

Üçüncü sahne: Onların bu samimi yalvarışları dergâh-ı izzete ulaşıyor ve kabule şâyan olup hemen neticesini veriyor. Fırtına dîniyor, dalgalar kesiliyor ve deniz sakinleşiyor. Yolcular, nefesleri içlerine sığmazken artık rahat rahat nefes alabiliyorlar. Uçacak gibi olan kalpleri sükûnet buluyor. Gemi emniyetle sahile yanaşıyor, yolcular boğulup mahvolmadıklarından ve hayatta olduklarından emin, korkusuzca karaya ayak basıyorlar. Fakat karaya ayak basar basmaz birden olan biten her şeyi unutuyorlar. Tabi bununla birlikte Allah'ı da unutuyorlar. Sanki başlarına hiçbir şey gelmemiş, sanki hiçbir sıkıntıya uğramamış ve sanki Allah'a hiç yalvarmamış gibi, hiç ara vermeksizin hemen azgınlığa, taşkınlığa ve haksızlığa başlıyorlar. İşte insanın gerçek yapısı budur. "Nisyan" kökünden unutkan, "üns" kökünden ise, başından geçenleri bir kenara bırakıp içinde bulunduğu durumla ünsiyet eden, kaynaşan bir yapıya sahiptir. Allah Teâlâ, bu vasfımızı böyle dikkat çekicic bir örnekle hatırlatarak bizlerden dâimâ dalgaların sarsıntıları arasında gemide bulunup kurtuluş için Allah'a yalvaran insanların o anda sahip oldukları ihlâs, samimiyet ve tevhid şuurunu istemektedir.

Son sahne: Bu misâl, kıyâmete kadar bütün insan gruplarının hâlini kuşatacak bir özelliktedir. Bu yüzden Allah Teâlâ bütün insanlara hitap ederek yaptıkları taşkınlıkların hep kendi aleyhlerinde olduğunu bildiriyor. Belki bu taşkınlıkları sebebiyle fânî dünyada geçici bazı menfaatler elde edebilirler. Bu ise aldatıcı bir menfaattir. Sonra ister istemez mecburi olarak Allah'a dönecekler, O da bütün yaptıklarını kendilerine haber verecektir. İşledikleri yanlışları orada anlayacaklar ama artık iş işten geçmiş olacaktır.

Sonsuz cennet nimetlerini kaybetme pahasına inkârcıların taparcasına gönül kaptırdığı şu dünya zevklerinin, âhiret nimetlerine nispetle yok denecek kadar

değersiz olduğunu çok etkili bir misalle açıklamak üzere buyruluyor ki:

إِنَّمَا مَثَلُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَٓاءٍ اَنْزَلْنَاهُ مِنَ السَّمَٓاءِ فَاخْتَلَطَ بِه۪ نَبَاتُ
الْاَرْضِ مِمَّا يَأْكُلُ النَّاسُ وَالْاَنْعَامُۜ حَتّٰٓى اِذَٓا اَخَذَتِ الْاَرْضُ زُخْرُفَهَا
وَازَّيَّنَتْ وَظَنَّ اَهْلُهَٓا اَنَّهُمْ قَادِرُونَ عَلَيْهَٓا اَتٰيهَٓا اَمْرُنَا لَيْلًا اَوْ نَهَارًا
فَجَعَلْنَاهَا حَص۪يدًا كَاَنْ لَمْ تَغْنَ بِالْاَمْسِۜ كَذٰلِكَ نُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Dünya hayatının misâli şudur: Bir yağmur, onu gökten indiririz. İnsanların ve hayvanların yiyip istifade ettikleri yeryüzü bitkileri o yağmuru emerek boy atıp gürleşir, sarmaş dolaş olur. Derken yeryüzü bütün takılarını takınıp, regârenk süslenerek olanca güzelliğiyle göz kamaştırır hâle gelir. Orayı ekip biçenler bütün bunların kendi güçlerinin eseri olduğuna ve artık onun ürünlerini toplama zamanı geldiğine inandıkları sırada, bir gece vakti veya gündüz oraya azap emrimiz gelir; sanki dün orada hiçbir şey yokmuş gibi, her şeyi kökünden biçiveririz. İşte, sistemlice düşünüp ibret alacak kimseler için âyetleri böyle ayrıntılarıyla açıklıyoruz.

Dünya hayatı kısa süren bir bahar mevsimine benzer. İnsan gençlik çağına gelir, kuvvet kazanır, hiç ölmeyeceğini sanır. Birdenbire ölüm gelir; o kuvvetli, canlı bedeni deviriverir, sanki o kimse hiç yokmuş gibi olur. Bu sebeple şâir Vedâdî şu nasihatta bulunur:

"Gel çekme cihân kaydını devrân bile kalmaz,
Kan ağlama çok, dîde-i giryân bile kalmaz.
Gül vakti geçer, seyr-i gülistân bile kalmaz.
Her lahza gönül hürrem ü handân bile kalmaz."[11]

Bu âyet-i kerîmede ayrıca iman ve sâlih amellerle tezyin edilmiş ruhun küfür ve günahlarla harap edileceğine de işaret vardır. Çünkü küfür, insan ruhunun bütün güzelliklerini mahveden dondurucu bir kasırga gibidir. İman ve güzel davranışlar insan ruhunu süslerken, kalpte esen küfür rüzgârı o güzelliklerin hepsini silip götürür.

İşte dünya böyle hem müspet hem menfî olayların vuku bulduğu, belli bir kararı olmayan fanilik mekanıdır. Bugün her şey yolundayken yarın hangi süprizlerin çıkacağı bilinemez. Bu sebeple Yüce Allah dünyanın oyunlarına karşı uyarmakta ve bizi hiçbir olumsuz süprizin yaşanmadığı ebedî esenlik diyarına çağırmaktadır:

وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلٰى دَارِ السَّلَامِ ط وَيَهْدِى مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿٢٥﴾

25. Allah, kullarını her bakımdan emniyet ve esenlik yurduna dâvet eder ve kimi dilerse onu doğru yola eriştirir.

Cennetin isimlerinden biri دَارُ السَّلَامِ (Dâru’s-Selâm)’dır. Ona bu ismin verilmesi, oraya girenlerin, her türlü âfet ve musibetten selâmete ermesinden ötürüdür. Cennetin başı ihsân, ortası rızâ, sonu da Hakk’a kavuşmaktır. Cennet aynı zamanda selâmlaşma yurdudur. Çünkü orada Allah kullarına selâm verir, melekler de selâm verir, kendi aralarında da hep selâmlaşır dururlar. (bk. Vâkıa 56/25-26)

Allah’ın dilediğini eriştirdiği dosdoğru yol, her türlü esaslarını Kur’ân-ı Kerîm ve sünnet-i seniyyenin belirlediği İslâm yoludur. İnsanı selâmet diyârına ulaştıracak yol budur. Felâketlerle dolu dünya hayatında bu yolda yürümeyi başaranlar, felâketlerden uzak cennet yurduna ulaşabileceklerdir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) bu dosdoğru yolu bir temsille şöyle anlatır:

*“Bir yol var; yolun iki kenarında kapıları açık iki duvar var; kapıları üzerinde ise perdeler var. Yolun ba ında bir dâvetçi, onun üzerinde de ikinci bir dâvetçi: **“Allah, kullarını her bakımdan emniyet ve esenlik yurduna dâvet eder ve kimi dilerse onu doğru yola eri tirir”** diye seslenir. Yolun iki kenarındaki kapılar Allah’ın koyduğu yasaklardır. Bir kimse perdeyi kaldırmadan Allah’ın koyduğu yasakları çiğnemez. Yolun ba ındaki dâvetçinin üzerindeki ikinci dâvetçi Rabbinin vâizi olan vicdandır”* (Tirmizî, Emsâl 1; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* IV, 183)

İnsan, Allah ve Peygamber’in dâvetine kulak verip onların belirlediği çerçevede ve temiz vicdanının da gösterdiği istikâmette hareket ederse ebedî selamet diyarına erişir. Orada:

لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ ط وَلَا يَرْهَقُ وُجُوهَهُمْ قَتَرٌ وَلَا ذِلَّةٌ ط
اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِ ج هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ كَسَبُوا السَّيِّاٰتِ
جَزَآءُ سَيِّئَةٍ بِمِثْلِهَا لا وَتَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ط مَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ عَاصِمٍ كَاَنَّمَآ
اُغْشِيَتْ وُجُوهُهُمْ قِطَعًا مِنَ الَّيْلِ مُظْلِمًا ط اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ ج هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٧﴾

26. İyi ve güzel işler yapan mü’minlere mükâfatların en güzeli ve bir de tahmin edemeyeceğiniz fazlası vardır. Onların yüzlerine ne bir karalık bulaşır, ne de yüzlerini aşağıya eğdirecek bir zillete maruz kalırlar! Onlar cennetin yârân ve yoldaşlarıdırlar; orada ebedî kalacaklardır.

27. Kötülük işleyenlere gelince, ancak işledikleri kötülüğün cezası neyse onu görürler. Onların yüzlerini bir utanç ve aşağılık duygusu kaplar. Allah'ın azabına karşı onları koruyacak hiç kimse yoktur. Yüzleri sanki kapkaranlık gece parçaları içine gömülmüş gitmiştir. Bunlar da cehennemin yoldaşıdırlar ve orada ebedî kalacaklardır.

Allah Rasûlü (s.a.v.), 26. âyette geçen الْحُسْنٰى (hüsnâ)yı cennet, زِيَادَةٌ (ziyâde)yi ise Allah'ı görmek olarak şöyle tefsir etmiştir:

"Cennetlikler cennete girdikten sonra, anı yüce ve mübârek olan Allah öyle buyuracak: «Size daha fazlasını vermemi istediğiniz bir ey var mı?» Onlar: «Yüzlerimizi ağartmadın mı, bizi cennete koymadın mı, cehennem ate inden korumadın mı?» diyecekler. Bunun üzerine yüce Allah hicabı açacak. Onlara aziz ve celil olan Rablerine bakmaktan daha çok sevdikleri bir ey verilmi olmayacaktır." Bir rivayete göre Efendimiz (a.s.), bu açıklamadan sonra: **"İyi ve güzel işler yapan mü'minlere mükâfatların en güzeli ve bir de tahmin edemeyeceğiniz fazlası vardır"** (Yûnus 10/26) âyetini okumuştur. (Müslim, İman 297, 298; Tirmizî, Cennet 16)

Cennet ve cehennemliklerin yüzlerinin mahşer yerindeki durumlarıyla ilgili şöyle buyrulur:

"O kıyâmet gününde bir kısım yüzler pırıl pırıl parlayacak; bir kısım yüzler de kederden simsiyah kesilecektir..." (Âl-i İmrân 3/106)

"Yüzler vardır o gün pırıl pırıldır. Güleçtir, sevinçlidir. Kimi yüzler de o gün toza toprağa bulanmıştır. Onları karanlık bürümüştür. Onlar Allah'ın sınırlarını aşıp günaha dadanmış kâfirlerdir." (Abese 80/38-42)

Sonra söz müşriklere intikal ettirilerek, dehşetli mahşer meydanından şirkin asılsızlığını belgeleyen acı bir manzara takdim ediliyor:

. **Dîde-i giryân:** Ağlayan göz. **Seyr-i gülistân:** Gül bahçesini seyretmek. **Hürrem ü handân:** Güleç, sevinçli, neşeli.

Putperestlerin Hazin Halleri

وَيَوْمَ نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ لِلَّذِينَ اَشْرَكُوا مَكَانَكُمْ اَنْتُمْ وَشُرَكَاۤؤُكُمْ فَزَيَّلْنَا بَيْنَهُمْ وَقَالَ شُرَكَاۤؤُهُمْ مَا كُنْتُمْ اِيَّانَا تَعْبُدُونَ ﴿٢٨﴾ فَكَفٰى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اِنْ كُنَّا عَنْ عِبَادَتِكُمْ لَغَافِلِينَ ﴿٢٩﴾ هُنَالِكَ تَبْلُوا كُلُّ نَفْسٍ مَاۤ اَسْلَفَتْ وَرُدُّوا اِلَى اللّٰهِ مَوْلٰيهُمُ الْحَقِّ وَضَلَّ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٣٠﴾

28. O gün onların hepsini huzurumuzda bir araya toplayacağız; sonra da Allah'a şirk koşanlara: "Siz de, ortak koştuklarınız da haydin yerlerinize!" diyeceğiz. Böylece, her birini lâyık olduğu yere koyup aralarını tam olarak ayıracağız. Kendilerine tanrı diye taptıkları şeyler onlara şöyle diyecek: "Aslında siz bize tapmıyordunuz."

29. "Allah da aramızda şâhittir ki, sizin bize taptığınızdan hiç mi hiç haberimiz yoktu."

30. Orada herkes daha önce yaptığının imtihanını verecek ve gerçek sahipleri olan Allah'ın huzuruna çıkarılacaklar. Tanrı diye uydurdukları şeyler ise onları yüzüstü bırakarak ortadan kaybolup gidecektir.

Öyleyse ey Rasûlüm ve ey müslümanlar, Allah'ın birliğini ve hâkimiyetini reddederek adım adım bu korkunç âkıbete doğru sürüklenen inkârcıları şu sorularla uyarın:

قُلْ مَنْ يَرْزُقُكُمْ مِنَ السَّمَاۤءِ وَالْاَرْضِ اَمَّنْ يَمْلِكُ السَّمْعَ وَالْاَبْصَارَ وَمَنْ يُخْرِجُ الْحَيَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَيُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَيِّ وَمَنْ يُدَبِّرُ الْاَمْرَ فَسَيَقُولُونَ اللّٰهُ فَقُلْ اَفَلَا تَتَّقُونَ ﴿٣١﴾ فَذٰلِكُمُ اللّٰهُ رَبُّكُمُ الْحَقُّ فَمَاذَا بَعْدَ الْحَقِّ اِلَّا الضَّلَالُ فَاَنّٰى تُصْرَفُونَ ﴿٣٢﴾

31. Onlara şunu sor: "Size gökten ve yerden rızık veren kim? O kulaklara ve gözlere hükmeden kim? Ölüden diriyi ve diriden ölüyü çıkaran kim? Kâinattaki bütün işleri çekip çeviren, bütün varlığı yöneten kim? Hepsi, "Allah!" diye cevap verecektir. "Öyleyse şu gittiğiniz yanlış yolun âkibetinden korkup Allah'a karşı gelmekten sakınmayacak mısınız?" de.

32. İşte sizin gerçek Rabbiniz, bütün bunları yapan Allah'tır. Gerçeğin

ötesinde sapıklıktan başka ne vardır? O halde nasıl oluyor da doğru yoldan çevriliyorsunuz?

Müşrikler bile kendilerini gökten ve yerden rızıklandıranın; bir et parçasından ibaret olan kulağa işitme, bir yağ parçasından ibaret olan göze görme özelliği verenin; ölü olan nutfe, toprak, tohum ve yumurta gibi şeylerden insan, bitki ve kuş gibi canlıları çıkaranın; aynı şekilde canlıdan da nutfe, tohum, yumurta gibi cansız varlıkları meydana getirenin; kâinattaki bütün işleri idâre edenin Allah olduğunu biliyorlardı. Bütün bunları kimin yaptığı sorulunca da "Allah" diye cevap veriyorlardı. Buna rağmen yine de bir kısım varlıkları Allah'a ortak koşmaktan ve şirke bulaşmaktan geri durmuyorlardı. Bu durumda olanlara, hakîkî tevhide yönelip günahlardan sakınmaları ve Allah'ın azabından korkmaları önerilmektedir.

Bakalım, bu tür kimseler hakkında kesinleşen ilâhî hüküm nedir:

كَذٰلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ فَسَقُوا اَنَّهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٣٣﴾

33. Rabbinin, doğru yoldan çıkanlar hakkında verdiği: "Onlar artık iman etmezler!" hükmünün doğruluğu böylece gerçekleşmiş bulunuyor.

Doğru yoldan sapıp, isyan ve günahkârlıkta ısrar edenler, fasıklığı artık kesinlik kazanmış olanlar, küfürde inatla direnenler, yalnız amelî mânada değil, itikâdî mânada da fâsık olmuş olanlar, bu durumlarını devam ettirdikleri ve bundan vazgeçmedikleri takdirde iman nimetinden mahrum kalacaklardır.

Müşriklere yönlendirilen diğer bir soru şudur:

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَبْدَؤُا الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ قُلِ اللّٰهُ يَبْدَؤُا
الْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُ فَاَنّٰى تُؤْفَكُونَ ﴿٣٤﴾

34. De ki: "Allah'a ortak tanıdıklarınız arasında, varlığı yoktan yaratacak ve ölümünden sonra onu yeniden diriltecek biri var mı?" De ki: "Tüm varlığı ilk defa Allah yaratır; sonra onları yeniden diriltir. O halde nasıl oluyor da akıllarınız çelinip bâtıl sevdâlar peşinde koşturuluyorsunuz?"

Bir de:

قُلْ هَلْ مِنْ شُرَكَٓائِكُمْ مَنْ يَهْدٖٓى اِلَى الْحَقِّ قُلِ اللّٰهُ يَهْدٖى لِلْحَقِّ
اَفَمَنْ يَهْدٖٓى اِلَى الْحَقِّ اَحَقُّ اَنْ يُتَّبَعَ اَمَّنْ لَا يَهِدّٖٓى اِلَّٓا اَنْ يُهْدٰى
فَمَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٥﴾

35. Şöyle sor: “Allah’a ortak tanıdıklarınız arasında doğru yola ulaştıran biri var mı?” De ki: “Doğru yola ulaştıracak olan yalnız Allah’tır. O halde söyleyin: Doğru yola ulaştıran mı kendisine uyulmaya daha lâyıktır; yoksa elinden tutularak doğru yolun üzerine bırakılmadıkça kendiliğinden yolu bulamayan mı? Öyleyse size ne oluyor? Nasıl böyle yanlış hükümler verebiliyorsunuz?”

“Hak”tan maksat; Allah, Allah’ın emir ve yasaklarının bütünü olan İslâm, doğru olan inanç ve bilgi ve gerektiği şekilde yapılan doğru ameldir. Dolayısıyla hak, Allah’ın rızâsına uygun olan hem doğru bilgi ve inancı hem de doğru ve faziletli ameli ifade etmektedir. Hakkı beyân edecek, insanlara onu gösterecek ve ona ulaşmalarını sağlayacak olan Allah’tır. Koşulan ortakların böyle bir şeyi yapmaya ne güçleri yeter, ne de yetkileri vardır. Koşulan ortakların canlı ve akıllı varlıklardan olduğu düşünüldüğü takdirde, kendileri bile ancak doğru yolu gösterecek birinin, Allah veya onun emriyle hareket eden peygamberin, yol göstermesiyle hidâyete erebilirler. Böyle olunca, esas hakkı gösteren ve ona ulaştıran Allah’ı bırakarak, buna gücü yetmeyen âciz ve muhtaç varlıkları put edinmek ve onlara tapınmak olacak şey midir? Bu nasıl bir iştir, nasıl bir hüküm vermedir?

Bunun sebebi şudur:

وَمَا يَتَّبِعُ اَكْثَرُهُمْ اِلَّا ظَنًّاؕ اِنَّ الظَّنَّ لَا يُغْن۪ي مِنَ الْحَقِّ شَيْـًٔاؕ اِنَّ اللّٰهَ عَل۪يمٌ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾

36. Onların çoğu, hiçbir dayanağı olmayan zandan başka bir şeye uymazlar. Zan ise, gerçek adına hiçbir şey ifade etmez. Hiç şüphesiz Allah, onlar ne yapıyorsa hepsini hakkiyle bilmektedir.

Gerçek başka, zan başkadır. Zan gerçeğin yerini tutamaz. Mesela onlar putlarının şefaatçi olacaklarını zannedebilirler. Fakat bu zanları, onlardan azabı defedemez. Kıyâmet günü bunların şefaat etme yetkilerinin olmadığını gördüklerinde gerçekle yüz yüze gelirler.

Âyetteki “onların çoğu” ifadesi, bazı müşriklerin aslında Allah’ın birliği, Hz. Muhammed (s.a.v.)’in peygamberliği, âhiretin varlığı gibi hususlarda Peygamber (s.a.v.)’in verdiği haberlerin doğruluğunu; putların fayda veya zarar veremez varlıklar olduğunu bildiklerine; fakat dünyevî çıkarlarına zarar geleceği endişesiyle İslâm’a karşı çıktıklarına işaret etmektedir.

Esasen, bir kısım yanlış önyargı ve nefsânî hesaplardan sıyrılıp akl-ı selimle bakıldığında, şirki yasaklayıp tek Allah’a kulluğa çağırmak üzere gelen Kur’ân-ı Kerîm’in hak söz olduğunu kabulde kimse zorlanmayacaktır:

وَمَا كَانَ هٰذَا الْقُرْاٰنُ اَنْ يُفْتَرٰى مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ تَصْد۪يقَ الَّذ۪ي بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْص۪يلَ الْكِتَابِ لَا رَيْبَ ف۪يهِ مِنْ رَبِّ الْعَالَم۪ينَ ﴿٣٧﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِثْلِه۪ وَادْعُوا مَنِ اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِق۪ينَ ﴿٣٨﴾

37. Bu Kur'an, Allah kelâmı olup O'ndan başkası tarafından ortaya konulabilecek bir kitap değildir. O, kendinden önceki ilâhî kitapları doğrulayan, Allah'ın hükümlerini açıklayan, kendisinde hiçbir şüphe bulunmayan ve Âlemlerin Rabbinden gelen bir kitaptır.

38. Yoksa "Onu Muhammed uyduruyor" mu diyorlar? De ki: "Madem öyle, eğer bu iddiânızda samimi iseniz, haydi Kur'an'ın benzeri tek bir sûre getirin. Hatta Allah'tan başka yardıma çağırabileceğiniz kim varsa onları da çağırın!"

Burada Kur'ân-ı Kerîm'in dört mühim vasfına dikkat çekilir:

• Kendinden önceki kitapları doğrulaması: Bu kitaplar Tevrat, İncil ve diğer semâvî kitaplardır. Kur'an, zamanla tahrife ve değişikliğe uğrayan bu kitapların kusurlarını tamamlayarak doğru olan asıllarını onaylamış ve bu hakikatleri muhteşem ve mükemel ifade kalıpları içinde yeniden insanlığa sunmuştur.

• Kitabı açıklaması: Buradaki "kitap"tan maksat, Allah'ın ümmet-i Muhammed için farz kıldığı şer'î hükümlerdir. Kur'an, hayatın her sahasıyla ilgili olan bu hükümleri tafsilatlı bir şekilde açıklamaktadır.

• Kur'an'ın Allah'tan geldiğinde ve verdiği bilgilerin doğruluğunda hiçbir şüphenin bulunmaması.

• Âlemlerin Rabbi olan Allah tarafından indirilmiş olması.

Bu sebeple Kur'an, kendisininkine benzer bir sûre getirmeleri için meydan okumuş, fakat onlar bunu bile yapamamış; daha zahmetsiz ve kolay olan ilim ve delil yoluyla değil, son derece meşakkatli olan güç ve silah yoluyla Kur'an'a karşı çıkmışlardır.

Eğer onlar bu hususta daha akıllıca ve teenniyle hareket etselerdi elbette kendileri için daha hayırlı olurdu:

بَلْ كَذَّبُوا بِمَا لَمْ يُح۪يطُوا بِعِلْمِه۪ وَلَمَّا يَأْتِهِمْ تَأْو۪يلُهُۜ كَذٰلِكَ كَذَّبَ الَّذ۪ينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الظَّالِم۪ينَ ﴿٣٩﴾

39. Gerçek şu ki onlar, hakkında kesin ve gerçekçi hiçbir bilgiye sahip

olmadan ve ona uyup uymamanın ne getirip ne götüreceğini, onun va‘d ve tehditlerinin henüz gerçekleşip gerçekleşmediğini dikkate almadan Kur’an’ı yalanladılar. Onlardan öncekiler de, kendilerine gönderilen kitapları böyle yalanlamışlardı. Fakat yanlış ölçüp, yanlış tartan böylesi zâlimlerin âkıbeti nasıl oldu bir bak!

Kur’ân-ı Kerîm’de haber verilen kıyâmet, öldükten sonra diriliş, hesap, cennet ve cehennem gibi hususlar henüz ortaya çıkmış, haber verildiği şekilde henüz vuku bulmuş değildir. Kur’an’ın bu haberleri âhiret âleminde gerçekleşecek, fakat o zaman iş işten geçmiş olacaktır. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur:

“Onlar, Kur’an’a iman etmek için ille de onun bildirdiği kıyâmet haberinin gerçekleşmesini mi bekliyorlar? O gerçekleştiği gün, daha önce onu unutanlar şöyle diyecekler: «Demek Rabbimizin peygamberleri bize gerçeğin ta kendisini getirmişler, ama biz kulak asmamışız! Şimdi bize şefaat edecek kimseler yok mu? Veya dünyaya tekrar gönderilsek de daha önce yapamadığımız sâlih ameller yapsak!» Ne var ki onlar kendi felaketlerini bizzat kendileri hazırladılar ve kendilerine en büyük zararı verdiler. Uydurdukları sahte tanrıları da onları yüzüstü bırakıp görünmez oluverdi.” (A‘râf 7/53)

Böylesine çaresiz ve ölümcül pişmanlıkla karşılamadan önce, gelen âyetin ifade ettiği gibi Kur’ân’a inananlar arasında yer almaya çalışmak gerekir:

وَمِنْهُمْ مَنْ يُؤْمِنُ بِهٖ وَمِنْهُمْ مَنْ لَا يُؤْمِنُ بِهٖۜ وَرَبُّكَ اَعْلَمُ
بِالْمُفْسِدٖينَ ﴿٤٠﴾ وَاِنْ كَذَّبُوكَ فَقُلْ لٖي عَمَلٖي وَلَكُمْ عَمَلُكُمْۚ
اَنْتُمْ بَرٖيٓؤُ۫نَ مِمَّٓا اَعْمَلُ وَاَنَا۬ بَرٖيٓءٌ مِمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٤١﴾

40. Onların içinde Kur’an’a inanacak olanlar bulunduğu gibi, ona inanmayacak olanlar da vardır. Senin Rabbin, o bozguncuları çok iyi bilmektedir.

41. Eğer seni yalanlarlarsa de ki: “Benim yaptığım bana, sizin yaptığınız sizedir. Siz benim yaptıklarımdan sorumlu değilsiniz, ben de sizin yaptıklarınızdan sorumlu değilim.”

Peygamber ve onun yolundan gidenlere düşen vazîfe, dîni tebliğ etmek ve ilâhî hakikatleri duyurmaktır. Bunu yaptıktan sonra, yalanlayan, inkâr eden, kötülük ve günahlara düşen insanlara üzülmelerine gerek yoktur. Çünkü herkes kendi yaptığının hesabını verecek, iyi veya kötü karşılığını da yine kendisi alacaktır.

Nitekim:

وَمِنْهُمْ مَنْ يَسْتَمِعُونَ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنْتَ تُسْمِعُ الصُّمَّ وَلَوْ كَانُوا لَا
يَعْقِلُونَ ﴿٤٢﴾ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْظُرُ إِلَيْكَ ۚ أَفَأَنْتَ تَهْدِي الْعُمْيَ وَلَوْ
كَانُوا لَا يُبْصِرُونَ ﴿٤٣﴾ إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ النَّاسَ شَيْئًا وَلَٰكِنَّ النَّاسَ أَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ ﴿٤٤﴾

42. İçlerinde sana kulak verip dinleyenler de var. Hele bir de hiç akıllarını kullanmıyorlarsa, o sağırlara sen mi gerçeği duyuracaksın?
43. Onlardan bir kısmı da senin yüzüne bakıp durur. Hele bir de kalp gözleriyle görmüyorlarsa, o körlere sen mi doğru yolu göstereceksin?
44. Allah, insanlara aslâ haksızlık etmez. Fakat insanlar kendi kendilerine haksızlık ederler.

Müşrikler arasında Peygamberimiz'in okuduğu Kur'an'ı ve yaptığı sohbetleri dinleyenler vardı. Halbuki onların kalpleri, okunan ve açıklanan kanunlardan hiçbir şey anlamıyordu. Dünya sevgisi ve şehvet düşkünlüğü onların kalp kulaklarını sağırlaştırmıştı. Üstelik akılları da çalışmıyordu. Yani sağırlıklarına bir de akılsızlık ilâve edilmişti. Belki aklı çalışan sağır bir kimse, az da olsa duyduklarından veya gördüklerinden bir şeyler anlama fırsatı bulabilir. Bahsi geçen talihsiz kişilerin bu imkânları bile yoktu. Dolayısıyla böyle hem sağır hem de akılsız olanlara gerçeği işittirmek nasıl mümkün olabilir? Yine onlar arasında sadece baş gözleriyle Efendimiz'e uzun uzun bakanlar vardı. Fakat onlar da basîret gözleri görmeyen mânevîyât âmâları idi. Böylelerini irşad edip hidâyete erdirmek nasıl mümkün olabilir?

Yalnız bu açıklamalardan Allah'ın o insanlara bir haksızlık yaptığı sakın anlaşılmamalıdır. Çünkü Cenâb-ı Hak zulüm ve haksızlıktan münezzehtir; hiç kimseye zerre kadar zulmetmez. Ancak, insanlar sahip oldukları yanlış düşünce ve inançları, sergiledikleri kötü söz, fiil ve davranışları ile kendilerine zulmederler. Eğer bu yanlışları terk ederlerse, kendilerine haksızlık yapmaktan da kurtulmuş olurlar; doğruya yönelme ve hidâyete erme fırsatı bulurlar. Fakat bunu başarabilmek, dünya hayatının çok kısa ve fânî oluşunu anlayıp, bu hayat ırmağının akışının Allah'ın huzurunda son bulacağını kesin olarak bilmeye bağlıdır:

وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَنْ لَمْ يَلْبَثُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ ۚ
قَدْ خَسِرَ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِلِقَاءِ اللَّهِ وَمَا كَانُوا مُهْتَدِينَ ﴿٤٥﴾

45. Allah onları mahşerde topladığı gün, sanki dünyada sadece günün bir saatinde birbirleriyle tanışmaya yetecek kadar kısa bir süre kaldıklarını

sanacaklardır. Allah'a kavuşmayı yalanlayıp da doğru yola bulamayanlar o gün kesinlikle hüsrâna uğramışlardır.

Bahsedilen "tanışma", dünya hayatında kalınan sürenin kısalığını ifade etmek maksadıyla zikredilmiş olabileceği gibi, mahşer halkının birbirini tanımalarından da bahsediyor olabilir. Nitekim mahşer halkı da orada birbirlerini tanıyacaklardır. Fakat iyilerle kötülerin birbirini tanıması farklı olacaktır. Kötülerin tanışmaları birbirlerini azarlamak ve rezil rüsvâ etmek şeklinde gerçekleşecektir. Biri diğerine, "beni sen saptırdın, sen azdırdın, küfre girmeme sen sebep oldun" diyecek, birbirlerine lânet okuyacak ve aleyhlerinde beddua edeceklerdir. (bk. Sebe' 34/31-33; A'râf 7/38; Ahzâb 33/67) Mü'minlerin tanışmaları ise birbirlerine dostluk, şefkat ve merhamet için olacaktır. (bk. Tûr 52/25)

Şu bir gerçek ki, âhirete inanmayan, Allah'ın huzuruna çıkıp hayatının hesâbını vereceğini düşünmeyen ve doğru yolu tutmayanlar kesinlikle büyük bir zarara uğrayacaklardır:

وَاِمَّا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ اللّٰهُ شَه۪يدٌ عَلٰى مَا يَفْعَلُونَ ﴿٤٦﴾

46. Onların başına geleceğini söylediğimiz azabın bir kısmını sana göstersek de veya göstermeden önce senin ruhunu alsak da fark etmez, nihâyet onların dönüşü bizedir. Sonra Allah, onların yaptıkları her şeye hakkiyle şâhittir.

Allah Teâlâ, Rasûlullah (s.a.v.)'e, inkâr edenlerin başına bir kısım azap, belâ ve musibetlerin geleceğini haber vermekteydi. Bedir savaşında olduğu gibi, bunların bir kısmı Efendimiz hayatta iken vuku bulmuş, bir kısmı ise ertelenmiştir. Burada Cenâb-ı Hak Peygamberimiz'i teselli buyurmakta; va'dedilen cezaların kendisi hayatta iken vuku bulup bulmamasının fazla bir ehemmiyet arzetmediğini, nasıl olsa hepsinin huzuruna geleceklerini ve hak ettikleri cezaya çarptırılacaklarını haber vermektedir. Çünkü Allah, onların bütün yaptıklarına şâhittir; bu konuda başka birinin şâhitliğine de ihtiyacı yoktur. Bununla birlikte:

وَلِكُلِّ اُمَّةٍ رَسُولٌۚ فَاِذَا جَٓاءَ رَسُولُهُمْ قُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٤٧﴾

47. Her ümmetin bir peygamberi vardır. Onlara peygamberleri geldiğinde aralarında adâletle hükmedilir ve onlara hiçbir haksızlık yapılmaz.

Cenâb-ı Hak: **"Biz, peygamber göndermedikçe kimseye azap etmeyiz"** (İsrâ

17/15) hükmü gereği, insanları sorumlu tutmak için her ümmete bir peygamber gönderir. Peygamberin dâveti karşısında iman edenler kurtulurlar; iman etmeyenler ise azaba uğrarlar. Dünyada olduğu gibi, aynı şekilde kıyâmet günü de her ümmetin kendilerine şâhitlik edecek bir peygamberi vardır. Onlar mahşer günü şâhit olarak getirilecek ve onların beyânlarına göre ümmetleri hakkında adâletle hüküm verilecektir. (bk. Nisâ 4/41; Zümer 39/69)

Her ümmete bir peygamber geldiği gibi, âhir zaman ümmetine de Hz. Muhammed (s.a.v.) gönderildi. Onun uyarılarına karşı münkirlerin cevabı şöyle oldu:

وَيَقُولُونَ مَتٰى هٰذَا الْوَعْدُ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٤٨﴾ قُلْ لَٓا اَمْلِكُ لِنَفْسٖى ضَرًّا وَلَا نَفْعًا اِلَّا مَا شَٓاءَ اللّٰهُۜ لِكُلِّ اُمَّةٍ اَجَلٌۜ اِذَا جَٓاءَ اَجَلُهُمْ فَلَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ ﴿٤٩﴾

48. Kâfirler: “Eğer doğru söylüyorsanız, peki bu va‘dedilen azap veya kıyâmet ne zaman gerçekleşecek?” diyorlar.

49. Onlara şöyle de: “Allah dilemedikçe, ben kendime ne bir zarar verebilir, ne de bir fayda sağlayabilirim. Her ümmet için belirlenmiş bir süre vardır. Bu sürenin sonu geldiği zaman artık onu ne bir an geciktirebilirler, ne de bir an öne alabilirler.”

Şâir Şeyyâd Hamza, bir an önce vazîfesini yapmak maksadıyla insanların başında bekleyip duran “ecel”in hâlini ne güzel canlandırır:

“Ecel tutmu elinde bir ulu câm
Ki ol câmın içi dolu ser-encâm.”

“Hayat müddetinin sona erdiği an demek olan ecel, eline büyük bir kadeh almış ilâhî program gereğince bu fânî âlemi terk etme sırası gelenleri bekliyor. Onun elindeki kadeh, fânilerin alın yazılarıyla doludur. Ölümün yeri ve zamanı kadar şekilleri ve sebepleri de sayısız denilecek kadar çoktur.”

“Ne arslanları yâturmu bu sâkî
Ne ejderhâlar olmu tur anâ râm.”

“Ecel denilen o sâkî, elindeki kadehi Allah Teâlâ’nın emir ve iradesiyle kullandığı için, onda öyle bir kuvvet var ki, vakti dolan fâni, dünyanın en muhteşem bir hükümdârı veya en kuvvetli bir pehlivanı da olsa, en can yakıcı ve zâlim bir canavarı da olsa, bu kadehten nasibi olan bir yudumu aldı mı derhal boyun eğer, yani ruhunu asıl sahibi olan Allah’a teslim eder.” (İ. Hilmi Soykut, *Unutulmaz Mısralar*, s. 75)

Dolayısıyla Allah’ın azabı, ölüm veya kıyâmet öyle güle oynaya beklenecek bir

şey değildir:

Kıyâmet Kopunca mı İnanacaksınız?

قُلْ اَرَاَيْتُمْ اِنْ اَتٰيكُمْ عَذَابُهُ بَيَاتًا اَوْ نَهَارًا مَاذَا يَسْتَعْجِلُ مِنْهُ الْمُجْرِمُونَ
﴿٥٠﴾ اَثُمَّ اِذَا مَا وَقَعَ اٰمَنْتُمْ بِهِۜ اٰلْـٰٔنَ وَقَدْ كُنْتُمْ بِهِ تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٥١﴾
ثُمَّ قِيلَ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا ذُوقُوا عَذَابَ الْخُلْدِۚ هَلْ تُجْزَوْنَ اِلَّا بِمَا كُنْتُمْ
اَنْتُمْ بِمُعْجِزِينَ ﴿٥٣﴾ تَكْسِبُونَ ﴿٥٢﴾ وَيَسْتَنْبِؤُنَكَ اَحَقٌّ هُوَۜ قُلْ اِى وَرَبِّى اِنَّهُ لَحَقٌّ وَمَآ

50. De ki: "Söyleyin bakalım, şâyet Allah'ın azabı size gece veya gündüz gelip sizi yakalayıverse ne yapabilirsiniz? Günaha dalmış inkarcı suçlular, bunlardan hangisinin bir an önce gelmesini istiyorlar?"

51. "O azap gelip çattıktan sonra mı ona iman edeceksiniz? O anda, öyle mi? Fakat artık çok geç! Oysa bunun ne kadar da çabuk gelmesini istiyordunuz."

52. Sonra zulmedenlere şöyle denecek: "Tadın bakalım ebediyen bitmeyecek şu azabı! Siz sadece vaktiyle kazandığınız günahların cezasını çekiyorsunuz."

53. "Sahi, o azap gerçekten doğru mu?" diye senden haber soruyorlar. De ki: "Evet, Rabbime yemin olsun ki o doğrunun ta kendisidir ve siz onun gelmesine asla engel olamayacaksınız."

Dünyanın gelip geçici menfaatleri uğruna ebedî hayatlarını berbat edenlerin, ne büyük bir aldanış içinde oldukları da şöyle haber veriliyor:

وَلَوْ اَنَّ لِكُلِّ نَفْسٍ ظَلَمَتْ مَا فِي الْاَرْضِ لَافْتَدَتْ بِهِۜ وَاَسَرُّوا النَّدَامَةَ
لَمَّا رَاَوُا الْعَذَابَۚ وَقُضِيَ بَيْنَهُمْ بِالْقِسْطِ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴿٥٤﴾

54. Dünyada zulmeden her insan, şâyet yeryüzünde ne var ne yok bütünüyle kendisinin olsa, canını azaptan kurtarmak için hepsini kesinlikle fedâ eder. O gün azabı görünce korkudan dilleri tutulur ve için için büyük bir pişmanlık duyarlar. O gün insanların arasında tam bir adâletle hükmedilir ve kimseye en küçük bir haksızlık yapılmaz.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), kıyâmet günü canlarını azaptan kurtarmak için inkârcıların içine düştükleri perişan hâli şöyle haber verir:

"Allah Teâlâ kıyâmet günü cehennemde azabı en hafif olan birine: "Yeryüzünün bütün

serveti senin olsa, u azaptan kurtulmak için hepsini fedâ eder miydin?» diye soracak; o da: «Evet, fedâ ederdim» diyecek. Bunun üzerine Allah Teâlâ: «Fakat sen daha Âdem'in sulbündeyken, senden bundan daha azını istemi , benden ba kasını bana irk ko ma da ş seni cehenneme sokmayayım, demi tim; ama sen bundan kaçındın ve benden ba kasına ilâh diye tapındın» buyuracak." (Buhâri, Enbiyâ 1; Müslim, Kıyâmet 51-53)

Bir başka rivayete göre kıyâmet günü inkârcıya: *"Yeryüzünü dolduracak kadar altının olsaydı, u azaptan kurtulmak için hepsini fedâ eder miydin?" diye sorulacak; o da: "Evet, fedâ ederdim" diyecek. Bunun üzerine ona: "Yalan söylüyorsun, dünyadayken senden çok daha azı istenmi ti" denecek.* (Buhârî, Rikãk 49; Müslim, Kıyâmet 52-53)

Öyleyse insan, cehennemden koruyacak işlere önem vermeli, daha kolay ve az miktarda infaklarla kendini ebedî azaptan koruma fırsatını iyi değerlendirmeli, bunu yaparken de kendinin değil bizzat Rabbinin mülkünden tasarrufta bulunduğunu da asla aklından çıkarmamalıdır. Zira:

أَلَآ إِنَّ لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضِۜ أَلَآ إِنَّ وَعْدَ اللّٰهِ حَقٌّ وَلٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٥٥﴾ هُوَ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٥٦﴾

55. İyi bilin ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi Allah'ındır. Şunu da unutmayın ki, Allah'ın verdiği söz elbette gerçektir; fakat insanların çoğu bunu bilmez.

56. Hayat veren de, öldüren de Allah'tır. Sonunda da yalnız O'na döneceksiniz.

Şayet insanlar, Allah Teâlâ'nın her an tecelli eden hayat verme ve öldürme fiillerini düşünseler, herkesin şu safhada en azından ölümle O'na döndüğünü akletseler, sonunda âhiret gerçeğinin kaçınılmaz olduğunu anlayacaklardır. Zâten Kur'ân-ı Kerîm de, bu hususları insanlara hatırlatmak için gelmiştir:

Size Rabbinizden Bir Öğüt Geldi

يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَتْكُمْ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ وَشِفَٓاءٌ لِمَا فِي الصُّدُورِ وَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٥٧﴾ قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِه۪ فَبِذٰلِكَ فَلْيَفْرَحُواۜ هُوَ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ ﴿٥٨﴾

57. Ey insanlar! Rabbinizden size bir öğüt, gönüllerdeki dertlere şifa, mü'minlere doğru yolu gösteren bir rehber ve tam bir rahmet olan Kur'an geldi.

58. Rasûlüm! Onlara söyle, Allah'ın lutfu ve rahmetiyle, evet sadece bununla sevinip ferahlasınlar! Çünkü bu, onların toplayıp biriktirdikleri her şeyden daha hayırlıdır.

Kur'ân-ı Kerîm'in burada zikredilen özelliklerinde şu işaretleri görmek mümkündür:

"Öğüt", insanların dışını gereksiz şeylerden temizlemeye işarettir. Bunu yapacak olan şeriattir. Dolayısıyla öğüt şeriate işarettir. "Şifa", ruhu bozuk düşünce ve itikatlerden, kötü huylardan temizlemeye işarettir. Bu da tarîkatin işidir. Dolayısıyla şifa ile tarîkate işaret edilmiştir. "Hidâyet", Hak nûrunun sıddîklerin kalplerinde görünmesine işarettir ki bu hakîkattir. "Rahmet" ise, eksiklikleri tamamlayan peygamberliğe işarettir. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XVII, 94)

İnsanlar, başka şeyle değil, en çok Kur'an'la sevinmelidirler. Kur'an'ın gösterdiği yolda yürüyerek hakîkî sevinç ve feraha ermelidirler. Çünkü kıymetini bilenler için Kur'an, toplayıp yığdıkları her türlü dünya nimetinden, mal ve mülkünden daha değerlidir. Şâir ne güzel söyler:

"Tasavvur eyledim ahvâlini çok kere dünyanın

Nihâyet sûret-i «da' mâ keder huz mâ safâ»[12] *buldum."* (Hersekli Ârif Hikmet)

"Dünyanın ahvâlini bir çok defalar düşündüm ve en sonunda keşfettiğim gerçek şu oldu: Dünya, «Al safâyı, ver cefâyı», «safâ gelir, keder gider» formülü dâhilinde dönüp durmaktadır."

Anlatıldığına göre İbrâhim b. Ethem (r.h.) bir gün sahip olduğu saltanat ve nimetlerden dolayı sevince kapıldı. Sonra yatıp uyuduğunda rüyâsında eline bir yazı tutuşturuldu. Yazıda şöyle yazıyordu: "Fâniyi bâkiye tercih etme, saltanatına aldanma. Şu içinde bulunduğun hal çok büyük gibi gözükür; eğer yok olacak olmasa. O halde Allah'ın emrine sımsıkı sarıl. Çünkü Allah: **«Rabbinizin**

bağışlamasına ve genişliği göklerle yer kadar olup takvâ sahipleri için hazırlanmış bulunan cennete yarışırcasına koşuşun....» (Âl-i İmrân 3/133) buyuruyor.” Bunun üzerine İbrâhim b. Ethem endişeli bir ruh haliyle uyandı ve: “Bu Allah tarafından bir ikaz ve öğüttür” diyerek Allah’a yöneldi, taatle meşgul olmaya başladı. (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, IV, 75)

Herkesin az veya çok bir sermayesi olsa da mü’minin en büyük sermayesi Allah’ın lutfu olmalıdır. Herkesin kendine göre bir hazînesi olsa da mü’minin hazînesi Allah’ın rahmeti olmalıdır. Unutmamak gerekir ki, Allah’ın lutuf ve rahmet deryasına açılan en büyük kapı Kur’ân-ı Kerîm ve Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’dir. Onlar ne buyuruyorsa ona göre davranmalı, bizi hangi şekle sokmak istiyorlarsa o şekle girmeli, haram ve helâl çizgimizi buna göre belirlemeli, Kur’an ve sünnete rağmen kendiliğimizden haram ve helâl ölçüleri belirlemeye cüret etmemeliyiz. Kur’an bu gibileri dikkate alarak Efendimiz’e buyuruyor ki:

قُلْ اَرَاَيْتُمْ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ لَكُمْ مِنْ رِزْقٍ فَجَعَلْتُمْ مِنْهُ حَرَامًا وَحَلَالًاۜ

قُلْ آٰللّٰهُ اَذِنَ لَكُمْ اَمْ عَلَى اللّٰهِ تَفْتَرُونَ ﴿٥٩﴾ وَمَا ظَنُّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ

عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ يَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٦٠﴾

59. Onlara şöyle sor: “Söyleyin bakalım! Niçin Allah’ın size rızık olarak ikram ettiği şeylerin bir kısmını haram, bir kısmını helâl sayıyorsunuz?” De ki: “Bu hususta Allah mı size izin verdi? Yoksa siz Allah adına yalan uydurup iftira mı ediyorsunuz?”

60. Peki, Allah adına yalan uyduranlar, acaba kıyâmet günü hakkında ne düşünüyorlar? Hiç şüphesiz Allah, insanlara karşı büyük lutuf sahibidir, fakat onların çoğu şükretmezler.

Burada, Allah Teâlâ’nın emir ve yasaklarını hesaba katmaksızın, kendi akıllarıyla bir kısım yasaklar koyan, haram ve helâli belirlemeye çalışan herkes ciddi bir üslupla ikaz edilmektedir. Çünkü herhangi bir şeyin; nimet, rızık veya eşyanın haram veya helâl olduğunu tâyin etme yetkisi, yalnızca onları yaratan Allah’a aittir. Bu hususta O’nun dışında hiçbir yaratığın yetkisi yoktur. Kendiliğinden böyle bir yanlışa cüret etmek, Allah adına yalan konuşmaktan başka bir şey değildir. Allah adına yalan konuşanlar ise, vuku bulacağında şüphe olmayan kıyâmet gününden, orada, hakkında yalan uydurdukları Allah’a verecekleri hesaptan korkmalıdırlar.

O Allah ki bize bizden daha yakındır ve gizli veya açık hiçbir şeyimizi kendisinden gizlememiz mümkün değildir:

وَمَا تَكُونُ فٖي شَأْنٍ وَمَا تَتْلُوا مِنْهُ مِنْ قُرْاٰنٍ وَلَا تَعْمَلُونَ مِنْ عَمَلٍ اِلَّا كُنَّا عَلَيْكُمْ شُهُودًا اِذْ تُفٖيضُونَ فٖيهِؕ وَمَا يَعْزُبُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْاَرْضِ وَلَا فِي السَّمَٓاءِ وَلَٓا اَصْغَرَ مِنْ ذٰلِكَ وَلَٓا اَكْبَرَ اِلَّا فٖي كِتَابٍ مُبٖينٍ ﴿٦١﴾

61. Rasûlüm! Ne durumda olursan ol, Kur'an'dan ne okursan oku, ey insanlar siz de her ne iş yaparsanız yapın, o işe dalıp gittiğiniz zaman mutlaka biz üzerinizde şâhidiz. Ne yerde ne gökte zerre miktarı bir şey bile Rabbinden gizli kalabilir. Bundan küçük olsun, büyük olsun ne varsa hepsi istisnâsız apaçık bir kitapta kayıtlıdır.

Âyet-i kerîme, bir yandan Peygamberimiz (s.a.v.) ve mü'minlere, yaptıkları hayırlı amellerin Allah tarafından bilindiğini, dolayısıyla zâyi olmayacağını hatırlatarak onlara büyük bir güven, emniyet ve ümit hissi aşılamakta; bir yandan da fütursuzca inkâr, isyan ve günahlara dalanları ikaz etmektedir.

Burada aynı zamanda murâkabe metoduna işaret edilerek o hâli muhafazaya teşvik buyrulur. Zira, Allah Teâlâ'nın her an kendisinden haberdâr olduğunu bilen bir insan, O'na karşı gelmekten bütün gücüyle sakınır ve vakitlerini en verimli şekilde doldurmaya dikkat eder.

Kalbin mânen hasta olduğunun alâmetlerinden birisi, boşa giden vakitlere, kaçırılan murâkabelere üzülmemek ve yapılan kusurlu amellerden dolayı pişman olmamaktır. Çünkü kalbin diri oluşu, hissetmeyi gerektirir. Bunun aksi ise ölülerin özelliğidir. Bütün masiyetler gaflet ve unutmadan kaynaklanır. Onun içindir ki Hakk'ı zikreden, O'nu hatırından çıkarmayan kişi günaha cüret etmeyeceği için hem dünyada hem de âhirette kurtuluşa erer. İşte bunlar Allah dostlarıdır ki, Yüce Rabbimiz onları şöyle övmektedir:

اَلَٓا اِنَّ اَوْلِيَٓاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَۚ ﴿٦٢﴾ اَلَّذٖينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَؕ ﴿٦٣﴾ لَهُمُ الْبُشْرٰى فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِؕ لَا تَبْدٖيلَ لِكَلِمَاتِ اللّٰهِؕ ذٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظٖيمُ ﴿٦٤﴾

62. Şunu iyi bilin ki, Allah dostlarına hiçbir korku yoktur ve onlar asla üzülmeyeceklerdir.

63. Onlar hakkiyle iman etmişlerdir ve Allah'a karşı gelmekten sakınıp vazîfelerini tam olarak yerine getirirler.

64. Onlar için dünya hayatında da, âhirette de müjdeler vardır. Allah'ın verdiği sözlerde ve hükümlerinde asla değişme olmaz. İşte en büyük başarı ve kurtuluş budur.

Rasûlullah (s.a.v.)'e evliyaullahın kimler olduğu sorulduğunda: *"Görüldükleri zaman Allah hatıra gelen kimselerdir"* buyurmuştur. (İbn Mâce, Zühd 4) Zira bu seçkin kişilerin yakınında bulunulduğu zaman halleri, sekînetleri, duruş ve davranışları derhal Allah'ı hatırlatır. Bunların fânî dünya menfaatlerine, mal ve servetlerine hırs ve düşkünlükleri yoktur. Ancak Allah için birbirlerine muhabbet ve dostluk gösterirler. (Ebû Dâvûd, Sünnet 2)

Bunların *"Allah için birbirini seven kimseler"* (Müslim, Birr 38) oldukları da rivayet olunur. Nitekim Hz. Ömer'den rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Allah'ın kullarından bir takım insanlar vardır ki onlar ne peygamber ne de ehîddirler. Fakat kıyâmet günü Allah katındaki makamlarından dolayı onlara nebiler ve ehitler imrenerek bakacaklardır."

Bunların kim olduğu sorulunca da Efendimiz (s.a.v.):

"Bunlar öyle kimselerdir ki, aralarında akrabalık, ticaret ve i ili kisi olmaksızın, sırf Allah rızâsı için birbirlerini severler. Vallahi yüzleri nurdur ve kendileri de nurdan birer minber üzerindedirler. İnsanlar korktukları zaman bunlar korkmazlar, insanlar üzüldüğü zaman bunlar üzülmezler" buyurmuş, peşinden de bu âyeti okumuştur. (Hâkim, *el-Müstedrek,* IV, 170)

Bu ve benzeri rivayetlerden hareketle velilerin şu özelliklere sahip oldukları anlaşılabilir: Onlar Allah'ı seven, O'na ibâdet ve taatle yakınlaşmaya gayret gösteren, Allah'ın da kendilerine nimet, şeref ve izzet ihsân ederek dostluğunu gösterdiği kimselerdir. Kendilerinden Allah rızâsına aykırı bir hâl, bir durum sadır olmaması için dikkat ederler. Her türlü haramdan ve şüpheli şeylerden sakınırlar. Bu halleriyle onlar dâimâ Allah'ın dîninin ve yolunun yardımcılarıdır. Allah'ın insanları her türlü karanlıklardan nura çıkarması için üzerlerine düşen tebliğ, temsil, örnek ve vesile olma gibi tüm vazîfelerini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışırlar. Hâsılı Allah'a dostluk, tüm varlığı ve bütün gönlüyle Allah yoluna adanmış olmayı gerektirir. İşte evliyaullahın hakîkî tarifi budur.

Hz. Ali şöyle der: "Allah'ın velileri, uykusuzluktan yüzleri sararmış, ibret almaktan gözleri kamaşmış, açlıktan karınları nerdeyse sırtlarına yapışmış, susuzluktan da dudakları kırışmış kimselerdir." (Kurtubî, *el-Câmi'*, VIII, 358)

Bunlar için hem dünya hayatında, hem de âhirette müjdeler vardır. Allah dostlarına dünyadaki müjdeler şunlardır:

• Sâdık ve sâlih rüyâlar. Ebû'd-Derdâ (r.a.) Rasûlullah (s.a.v.)'e bu âyet hakkında

sormuş, Efendimiz de: *“Buradaki «müjde»den kasıt, müslümanın gördüğü, yahut ona gösterilen sâlih rüyâdır”* buyurmuştur. (Tirmizî, Rüyâ 3)

• Meleklerin ölüm esnasında dünyadayken mü’mine verdikleri müjdedir. Mü’min kulun canının çıkmasına yakın bir zamanda ölüm meleği gelir ve: “Ey Allah’ın dostu, sana selâm olsun, Allah sana selam gönderdi” der. (bk. Nahl 16/32)

• Mü’minin ölmeden önce nereye gideceğini bilmesidir.

Âhiretteki müjdeye gelince, ruh cesetten çıktığı vakit, Allah’ın rızâ ve hoşnutluğuyla müjdelenirler. Yine kabirlerinden çıktıklarında cennetlik olduklarına dair onlara müjde verilir.

O halde müslümanın basit sebeplere takılarak üzülmesine hiç gerek var mı:

وَلَا يَحْزُنْكَ قَوْلُهُمْۘ اِنَّ الْعِزَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًاۜ هُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿٦٥﴾

65. Rasûlüm! İnkârcıların ileri geri konuşmaları sakın seni üzmesin. Hiç şüphesiz bütün yücelik, üstünlük ve şeref Allah’ındır. Her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle bilen O’dur.

Kâfirler zenginliklerine, mal ve taraftarlarına güvenerek Allah Rasûlü (s.a.v.)’i üzecek sözler söylüyorlar; o muazzez varlığa ezâ ve cefâ ediyorlardı. Yollarına dikenler atıyor, hakaretler ediyor ve ölüm tehditleri yağdırıyorlardı. Cenâb-ı Hak, bu ve benzeri âyetlerde geçen ifadelerle onu teselli etmekte, üzülmemesini istemektedir. Dolayısıyla Peygamber (s.a.v.)’e ve ona tâbi olanlara gereken, din düşmanlarının ileri geri konuşmalarıyla meşgul olmayı bırakıp, vazîfelerini tam olarak yapmaya çalışmak, sonsuz kuvvet sahibi Rablerine güvenip dayanarak O’nun hükmünün gerçekleşmesini beklemektir. Zira O’ndan başka güvenilip dayanılacak başka hiçbir ilâh yoktur. Bilakis:

اَلَٓا اِنَّ لِلّٰهِ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَمَنْ فِي الْاَرْضِۜ وَمَا يَتَّبِعُ الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ شُرَكَٓاءَۜ اِنْ يَتَّبِعُونَ اِلَّا الظَّنَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَخْرُصُونَ ﴿٦٦﴾

66. İyi bilin ki, göklerde kim var, yerde kim varsa hepsi Allah’ındır. Allah’tan başkasını tanrı yerine koyanlar aslında edindikleri o ortaklara tapmıyorlar. Onlar ancak zanlarına göre hareket ediyorlar ve aksini iddia ederken de sadece yalan söylüyorlar.

Müşrikler, şirk dâvalarında samimi değillerdir. Zira onlar, Allah’ı bırakıp taptıkları şeylere gerçekten kulluk yapmıyor; sadece onların kendilerine şefaat edeceklerini ve fayda sağlayacaklarını umuyorlar. Böyle olunca da gerçekten tapılacak bir şeye değil, sadece tapındıkları şeylerin Allah’ın ortakları oldukları

şeklindeki asılsız zanlarına tâbi olmuş oluyorlar. Dolayısıyla bütün yaptıkları, şahsi görüş ve tahminlerine dayanarak yalan söylemekten başka bir şey değildir. Bunlar, sırf nefsânî arzularına uyarak yaratılmışı yaratan, kulu ilâh, tâbi olması gerekeni tâbi olunan kılarak saçma sapan şeyler uydurur dururlar. Hâsılı koştukları ortaklar yalan, tehditleri boş, Allah hakkında uydurdukları her şey bir hiçtir. Hepsi Allah'ın gücü ve hâkimiyeti altındadır ve O'nun hükmüne tâbidir. O halde üzülmeyi gerektirecek bir durum yoktur. Allah'ın ne denli bir kudret ve merhamet sahibi olduğunu hatırlaman için de geceyle gündüzün durumuna bakman yeterli olacaktır:

لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَسْمَعُونَ ﴿٦٧﴾ هُوَ الَّذ۪ي جَعَلَ لَكُمُ الَّيْلَ لِتَسْكُنُوا ف۪يهِ وَالنَّهَارَ مُبْصِرًاۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ

67. Uyuyup istirahat etmeniz için geceyi yaratan, işlerinizi yapabilmeniz için gündüzü aydınlatan O'dur. Şüphesiz dinleyip anlayacak bir toplum için bunda nice deliller vardır.

O halde, gece ve gündüzün nimetlerinden istifade edene değil, bu emsalsiz nimetleri istifadeye sunana kulluk etmek, O'na karşı şirk sayılacak her türlü düşünce ve eylemden kesinlikle uzak durmak gerekir:

قَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُۜ هُوَ الْغَنِيُّۜ لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ
وَمَا فِي الْاَرْضِۜ اِنْ عِنْدَكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ بِهٰذَاۜ اَتَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ
مَا لَاۜ تَعْلَمُونَ ﴿٦٨﴾ قُلْ اِنَّ الَّذ۪ينَ يَفْتَرُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ
لَا يُفْلِحُونَۜ ﴿٦٩﴾ مَتَاعٌ فِي الدُّنْيَا ثُمَّ اِلَيْنَا مَرْجِعُهُمْ ثُمَّ نُذ۪يقُهُمُ
الْعَذَابَ الشَّد۪يدَ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿٧٠﴾

68. Onlar: "Allah, çocuk edindi" dediler. Hâşâ! O bundan münezzehtir. O hiçbir şeye muhtaç değildir. Göklerde ne var, yerde ne varsa hepsi O'nundur. Allah'ın oğlu olduğuna dair elinizde bir deliliniz de asla yoktur. Yoksa siz, Allah hakkında bilmediğiniz şeyleri mi söylüyorsunuz?

69. De ki: "Allah hakkında yalan uyduranlar, asla kurtuluşa eremeyecekler."

70. Onlar dünya nimetlerinden bir müddet faydalanacak, sonra dönüp bizim huzurumuza geleceklerdir. Sonra da biz, sürekli küfür içinde bulunmuş olmalarından dolayı onlara o şiddetli azabı tattıracağız.

Kâfirlerin bu asılsız iddiaları üç ayrı delille çürütülür:

• Allah her türlü noksanlıktan pak ve uzaktır. Ölümlü olmak ve bu yüzden

zürriyetini devam ettirmek için bir eşe ihtiyaç duymak gibi noksanlıkların Allah hakkında düşünülmesi mümkün değildir.

• Allah zengindir; her türlü ihtiyaçtan müstağnîdir, kimseye bir ihtiyacı yoktur. Dolayısıyla mülkünü miras bırakabileceği bir çocuğa da ihtiyacı yoktur.

• Allah, yerde ve gökte bulunan her şeyin sahibidir. Bunlardan hiçbiri O'nun oğlu veya mirasçısı gibi bir nispetle anılamaz; hiçbiri mülk, saltanat ve tasarrufunda O'na ortak olamaz.

Allah Teâlâ'nın peygamberlerine nasıl yardım ettiğini ve peygamberine karşı gelen kavimlerin nasıl feci bir âkıbete uğradığını göstermesi bakımından Hz. Nûh'un kıssası pek ibretlidir:

وَاتْلُ عَلَيْهِمْ نَبَاَ نُوحٍۢ اِذْ قَالَ لِقَوْمِه۪ يَا قَوْمِ اِنْ كَانَ كَبُرَ عَلَيْكُمْ مَقَام۪ي

وَتَذْك۪ير۪ي بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَعَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْتُ فَاَجْمِعُٓوا اَمْرَكُمْ وَشُرَكَٓاءَكُمْ

ثُمَّ لَا يَكُنْ اَمْرُكُمْ عَلَيْكُمْ غُمَّةً ثُمَّ اقْضُٓوا اِلَيَّ وَلَا تُنْظِرُونِ ﴿٧١﴾

فَاِنْ تَوَلَّيْتُمْ فَمَا سَاَلْتُكُمْ مِنْ اَجْرٍۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِۙ وَاُمِرْتُ

اَنْ اَكُونَ مِنَ الْمُسْلِم۪ينَ ﴿٧٢﴾ فَكَذَّبُوهُ فَنَجَّيْنَاهُ وَمَنْ مَعَهُ فِي الْفُلْكِ

وَجَعَلْنَاهُمْ خَلَٓائِفَ وَاَغْرَقْنَا الَّذ۪ينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَاۚ فَانْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُنْذَر۪ينَ ﴿٧٣﴾

71. Rasûlüm! Onlara Nûh'un ibret dolu kıssasını anlat: Hani o kavmine şöyle demişti: "Ey kavmim! Şayet benim peygamber olarak aranızda bulunmam ve Allah'ın âyetlerini okuyup onlarla öğüt vermem size ağır geliyorsa, şunu bilin ki, ben sadece Allah'a güvenip dayandım. Haydi siz de tanrı diye taptığınız bütün varlıklarla birlikte toplanıp bana ne yapacağınıza karar verin. Ama, dikkat edin de, vereceğiniz bu karar sonnradan başınıza bir belâ, bir pişmanlık sebebi olmasın. Ardında da bana hiç göz açtırmadan hakkımdaki kararınızı hemen uygulayın."

72. "Eğer yüz çevirirseniz, benim kaybedeceğim hiçbir şey yoktur; çünkü ben zâten sizden herhangi bir ücret istemiş değilim. Benim ücretimi verecek olan yalnız Allah'tır ve bana müslümanlardan olmam emredildi."

73. Buna rağmen yine de Nûh'u yalanladılar. Biz de onu ve gemide kendisiyle beraber bulunanları kurtarıp onları yeryüzünde halîfeler yaptık; âyetlerimizi yalanlayanları ise suda boğduk. Allah'ın azabıyla uyarılıp da doğru yola gelmeyenlerin sonu nasıl olmuş bir bakın!

Hz. Nûh'un inkârcı kavmine karşı sergilediği bu korkusuz tavır, kullandığı bu net üslup ve ifade, her şeyden önce onun Allah'a bağlılığını ve tevekkülünü anlatmakta; bıkmadan usanmadan sürdürdüğü tevhid mücâdelesinde gösterdiği cesâreti haber vermektedir. Buna göre, kısaca temas edilen bu kıssadan maksat, bir taraftan önceki peygamberleri yalanlayanların, inkârları yüzünden nasıl Allah'ın cezasına uğradıklarını hatırlatmak suretiyle, Kur'an'ın muhataplarını, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'e karşı sergiledikleri düşmanca davranışlarından dolayı uyarıp onlara öğüt vermek; bir taraftan da başta Peygamberimiz (s.a.v.) olmak üzere dîni tebliğ etmekte olan kişileri teselli ederek, onlara da Allah'a aynı

şekilde güvenip dayanmalarını tavsiye etmektir.

Hz. Nûh'tan sonra gelen kavimlerin hâline bakacak olursak:

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِ رُسُلًا اِلٰى قَوْمِهِمْ فَجَٓاؤُ۫هُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَمَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا بِمَا كَذَّبُوا بِه۪ مِنْ قَبْلُۜ كَذٰلِكَ نَطْبَعُ عَلٰى قُلُوبِ الْمُعْتَد۪ينَ ﴿٧٤﴾

74. Nûh'un ardından biz, daha pek çok peygamberi kendi toplumlarına gönderdik. Peygamberleri onlara apaçık deliller ve mûcizeler getirdiler. Fakat onlar daha önce yalanladıkları şeylere bir türlü inanmadılar. Haddi aşanların kalplerini işte biz böyle mühürlüyoruz!

Âyette yer alan **"Haddi aşanların kalplerini işte biz böyle mühürlüyoruz!"** (Yûnus 10/74) beyânı, hem öncekileri hem de daha sonra gelenleri şümûlüne alır. Buna göre Peygamberin dâvetine icâbet etmeyenlerin kalpleri katılaşacak; duygusuz, anlayışsız insanlar olacaklar ve işledikleri yanlışlar sebebiyle kalpleri mühürlenecektir. Rasûlullah (s.a.v.) ve Kur'an'ın tâlimatlarına karşı taşkınlık yapanları da aynı hazin akıbet beklemektedir.

Gelelim Hz. Mûsâ ve Firavun'un ibret dolu kıssasına:

ثُمَّ بَعَثْنَا مِنْ بَعْدِهِمْ مُوسٰى وَهٰرُونَ اِلٰى فِرْعَوْنَ وَمَلَا۬ئِه۪ بِاٰيَاتِنَا فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِم۪ينَ ﴿٧٥﴾ فَلَمَّا جَٓاءَهُمُ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِنَا قَالُٓوا اِنَّ هٰذَا لَسِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٧٦﴾ قَالَ مُوسٰٓى اَتَقُولُونَ لِلْحَقِّ لَمَّا جَٓاءَكُمْۜ اَسِحْرٌ هٰذَاۜ وَلَا يُفْلِحُ السَّاحِرُونَ ﴿٧٧﴾ قَالُٓوا اَجِئْتَنَا لِتَلْفِتَنَا عَمَّا وَجَدْنَا عَلَيْهِ اٰبَٓاءَنَا وَتَكُونَ لَكُمَا الْكِبْرِيَٓاءُ فِي الْاَرْضِۜ وَمَا نَحْنُ لَكُمَا بِمُؤْمِن۪ينَ ﴿٧٨﴾

75. O peygamberlerden sonra Mûsâ ve Hârûn'u apaçık delil ve mûcizelerimizle Firavun'a ve O'nun ileri gelen yetkililerine gönderdik. Fakat onlar da büyüklenip iman etmeyi kibirlerine yediremediler ve günahlara dalmış inkârcı bir toplum oldular.

76. Kendilerine tarafımızdan gerçek ulaşınca: "Bu, elbette düpedüz bir sihir!" dediler.

77. Mûsâ şöyle dedi: "Size gelmiş bulunan gerçek hakkında böyle mi diyorsunuz? Bu bir sihir midir? Oysa sihirbazlar asla başarıya eremezler."

78. Onlar da: "Sen bize, atalarımızı üzerinde bulduğumuz yoldan bizi döndüresin de, bu ülkede üstünlük ve hâkimiyet yalnızca ikinizin olsun

diye mi geldin? Hayır, hayır, biz ikinize de inanacak değiliz" dediler.

Firavun ise apayrı bir planın peşine düştü:

وَقَالَ فِرْعَوْنُ ائْتُونِي بِكُلِّ سَاحِرٍ عَلِيمٍ ﴿٧٩﴾ فَلَمَّا جَاءَ السَّحَرَةُ قَالَ
لَهُمْ مُوسَىٰ أَلْقُوا مَا أَنْتُمْ مُلْقُونَ ﴿٨٠﴾ فَلَمَّا أَلْقَوْا قَالَ مُوسَىٰ مَا جِئْتُمْ
بِهِ السِّحْرُ ۖ إِنَّ اللَّهَ سَيُبْطِلُهُ ۖ إِنَّ اللَّهَ لَا يُصْلِحُ عَمَلَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٨١﴾
وَيُحِقُّ اللَّهُ الْحَقَّ بِكَلِمَاتِهِ وَلَوْ كَرِهَ الْمُجْرِمُونَ ﴿٨٢﴾

79. Firavun: "Bütün usta sihirbazları toplayıp bana getirin" diye emretti.

80. Sihirbazlar gelince Mûsâ onlara: "Haydi ne atacaksanız atın" dedi.

81. Sihirbazlar hünerlerini ortaya koyunca Mûsâ: "Sizin yaptığınız sihrin ta kendisidir! Allah onu mutlaka boşa çıkaracaktır. Çünkü Allah bozguncuların işini düzeltmez."

82. Günaha dalmış inkârcı suçlular hoşlanmasa da Allah, cereyan eden değişmez kanunlarıyla ve icraatıyla gerçeği ortaya çıkaracaktır.

Bu konuşmaların hemen ardından Mûsâ asâsını yere attı. Büyük bir yılana dönüşen asâ, sihirbazların yılan gibi gösterdikleri iplerini ve değneklerini birer birer yutup yok etti. Bu mûcize karşısında sihirbazlar derhal iman edip secdeye kapandılar. Diğerlerine gelince:

فَمَا آمَنَ لِمُوسَىٰ إِلَّا ذُرِّيَّةٌ مِنْ قَوْمِهِ عَلَىٰ خَوْفٍ مِنْ فِرْعَوْنَ
وَمَلَئِهِمْ أَنْ يَفْتِنَهُمْ ۚ وَإِنَّ فِرْعَوْنَ لَعَالٍ فِي الْأَرْضِ ۚ وَإِنَّهُ لَمِنَ الْمُسْرِفِينَ ﴿٨٣﴾

83. Kavmi arasından Mûsâ'ya genç bir nesilden başka iman eden olmadı. Çünkü herkes, Firavun ile yakın çevresinin kendilerine işkence yapmalarından korkuyorlardı. Gerçekten Firavun, o ülkede zorba bir hâkimiyet kurmuştu ve hak-hukuk tanımaz zâlimlerden biriydi.

Âyette geçen "zürriyet" kelimesi daha çok "nesil" mânasına gelse de, burada "genç" anlamında kullanılmış ve Kur'an bu kelimeyle meselenin çok husûsî bir yönüne işaret etmiştir. O da şudur: O korkunç zulüm dönemi esnasında yalnızca az sayıda genç erkek ve kadın Mûsâ (a.s.)'ı lider kabul etme cesaretini gösterebilmiş; analar, babalar ve yaşlılar ise Peygamber'e tâbi olarak dünyevi menfaatlerini ve hatta hayatlarını tehlikeye atma cesaretini gösterememiştir. Ayrıca o yaşlılar bununla yetinmeyip gençlerin de cesaretini kırmaya çalışmışlardır. İşte Kur'an meselenin bu ince yönünü vurgulamaktadır. Nitekim Peygamberimiz'in risâletinin başlangıcında da aynı durumla karşılaşmak

mümkündür. Bu süreçte daha çok gençlerin dâvaya gönül verdiği görülmektedir.

Âyette dikkat çekilecek bir diğer nokta şudur: “İman” kelimesi لِ (li) harfiyle kullanıldığında Arapça’da umumiyetle “itaat ve takip” mânası taşır. Buna göre âyet-i kerîmenin mânası: “Kavminden bazı gençler Hz. Mûsâ’ya itaat edip onu izlediler.” Yani tüm İsrâiloğulları arasından yalnızca az sayılabilecek belli sayıdaki gençler Hz. Mûsâ’yı rehberleri ve liderleri olarak kabul ederek, Firavun’a karşı mücadelesinde onun yanında yer aldılar. Sonra gelen âyetlerdeki ifadelerden de kolaylıkla anlaşılabileceği gibi, İsrâiloğulları Hz. Mûsâ’nın peygamberliğine inanmadıkları için değil, Firavun ve avânesinin zulmüne uğramaktan korktukları için Hz. Mûsâ’ya itaatten geri durmuşlardır. Bu korku, onların mânen bozulmuş olmalarının tabii bir neticesi idi. Asırlarca süren kölelik onları mânen çökertmiş ve mücâdele ruhlarını yok etmişti. (Mevdûdî, *Tefhîmu’l-Kur’an,* II, 330-331) Bir sıkıntı söz konusu olunca Hz. Mûsâ’ya: **“Sen bize gelmeden önce de, geldikten sonra da hep işkence gördük, eziyetlere uğradık”** diyorlardı. (A‘râf 7/129)

Firavun ve hanedanından beklenen tehlike karşısında Hz. Mûsâ’nın kavmine nasihati ve kavminin ona tepkisi şöyle olmuştur:

وَقَالَ مُوسٰى يَا قَوْمِ اِنْ كُنْتُمْ اٰمَنْتُمْ بِاللّٰهِ فَعَلَيْهِ تَوَكَّلُوا اِنْ كُنْتُمْ مُسْلِمِينَ ﴿٨٤﴾ فَقَالُوا عَلَى اللّٰهِ تَوَكَّلْنَا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا فِتْنَةً لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٨٥﴾ وَنَجِّنَا بِرَحْمَتِكَ مِنَ الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ ﴿٨٦﴾

84. Mûsâ kavmine: “Ey kavmim! Eğer hakikaten Allah’a iman ettiyseniz ve gerçekten O’na teslim olduysanız, o halde yalnızca O’na dayanıp güvenin” diye öğüt veriyordu.

85. Onlar da şöyle diyorlardı: “Biz, yalnızca Allah’a dayanıp güvendik. Rabbimiz, bizi o zâlim toplumun işkencelerine maruz bırakarak, onlar için bir imtihan unsuru yapma!”

86. “Bizi rahmetinle o kâfirler gürûhundan kurtar!”

İman, kalbin, zâtı itibariyle vâcibu’l-vücûd olan Allah’ın tek, O’nun dışında kalanların sonradan yaratılan varlıklar olduğunu ve bunların tamâmen Allah’ın idâresi ve tasarrufu altında bulunduklarını bilmekten ibarettir. İslâm ise, teslim olmak, boyun eğmektir. Bu da Allah’tan gelen tâlimatlara uymayı, boyun büküp saygılı olmayı ve inadı terk etmeyi gerektirir. Bu iki durum gerçekleşince kul, bütün işlerini Allah Teâlâ’ya havale eder ve kalbinde, Allah’a tevekkül etmenin nuru meydana gelir. Zâten Allah’a tevekkül de, işlerin tamamını Allah’a havale

etmek ve bütün durumlarda Allah’a güvenip dayanmaktır. Yine tevekkül, kalbin Kâdir-i Mutlak olan Allah’a bağlanması ve O’ndan başkasını unutması; bütün güç ve kuvvetin O’na ait olduğunu bilmesi ve O’nun izni olmadan ne kendisinin ne de başkasının bir kuvvet ve tesirinin olmadığını kesinlikle bilmesidir. Her işinde Allah’a böylece tevekkül eden kimseye ise Allah, her hususta, her musibet karşısında yeter ve ona yardımcı olur. (bk. Talâk 65/3)

Muhatapları, Hz. Mûsâ’ya “Allah’a tevekkül ettiklerini; O’na güvenip dayandıklarını” belirterek cevap verdiler. Fakat kendi zaaflarını da göz ardı etmeyerek, tahammül edemeyecekleri ağır imtihanlara maruz kılınmamaları ve zâlimlerin, kâfirlerin baskı, eziyet ve cefâları altında bırakılmamaları için Allah’a yalvardılar. Başlarına belâ kesilen o münkir Firavun toplumunun elinden kurtulmak için Cenâb-ı Hakk’a niyaz ettiler.

Bunun üzerine:

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰى مُوسٰى وَاَخ۪يهِ اَنْ تَبَوَّاٰ لِقَوْمِكُمَا بِمِصْرَ بُيُوتًا وَاجْعَلُوا

بُيُوتَكُمْ قِبْلَةً وَاَق۪يمُوا الصَّلٰوةَۜ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿٨٧﴾

87. Mûsâ ve kardeşine şöyle vahyettik. “Mısır’da kavminiz için evler hazırlayın. Bu evlerinizi birbirleriyle irtibatlı, topluca namaz kılınacak ortak mekânlar ve toplantılarınızın yapılacağı merkezî yerler hâline getirin. Namazlarınızı da bu evlerde cemaatle ve dosdoğru kılın. Ey Mûsâ, mü’minleri müjdele!”

Hz. Mûsâ ilâhî vahyi tebliğ ile Firavun’u hak yoluna dâvet ettikten sonra, Firavun, İsrâiloğulları’nın mescitlerini yıktırmış ve onların namazlarını cemaatle kılmalarına mâni olmuştu. Bu durum onların dağılmaları ve dinî şuurlarının yok olması sonucunu getirdiği için cemaatle namazı yeniden tesis etmek lâzımdı. Bunun üzerine, nerede ve nasıl namaz kıldıklarının anlaşılmaması için, âyette emir buyrulduğu şekilde istikâmetleri kıble tarafına dönük evler binâ edip, namazlarını burada cemaatle kılmaları emredilmiştir. Bu yolla, mevcut siyasî otorite altında ezilen kavminin kulluk şuurunu yeniden canlandırmak, yapılacak işler ve takip edilecek strateji bakımından mü’minleri eğitmek ve böylece onları içinde yaşadıkları küfür sisteminin kokuşmuş, yozlaşmış hayat tarzından koruyup seçkin, temiz ve itikadı sağlam bir toplum oluşturmak mümkün olabilecekti.

Bu şekilde uzun ve meşakkatli bir mücâdelenin ardından:

وَقَالَ مُوسٰى رَبَّنَٓا اِنَّكَ اٰتَيْتَ فِرْعَوْنَ وَمَلَاَهُ ز۪ينَةً وَاَمْوَالًا ف۪ي

الْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۙ رَبَّنَا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِكَۚ رَبَّنَا اطْمِسْ عَلٰٓى اَمْوَالِهِمْ
وَاشْدُدْ عَلٰى قُلُوبِهِمْ فَلَا يُؤْمِنُوا حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَلِيمَ ﴿٨٨﴾
يَعْلَمُونَ ﴿٨٩﴾قَالَ قَدْ اُجِيبَتْ دَعْوَتُكُمَا فَاسْتَقِيمَا وَلَا تَتَّبِعَٓانِّ سَبِيلَ الَّذِينَ لَا

88. Mûsâ Allah’a şöyle yalvardı: “Rabbimiz! Elbette sen, Firavun ve onun yakın çevresine dünya hayatında göz kamaştırıcı bir debdebe ve bol servet verdin. Rabbimiz! İnsanları senin yolundan saptırsınlar diye mi, bu nimetleri onlara vermiştin? Rabbimiz! Onların mallarını yok et! Kalplerini de öyle katılaştır ki, o can yakıcı azabı görünceye kadar iman etmesinler!”

89. Allah Mûsâ ile Hârûn’a şöyle buyurdu: “Duanız kabul edildi. Ancak isteklerinizin gerçekleşmesi için siz de hiçbir sapma göstermeden üzerinize düşeni yerine getirin ve gerçeği bilmeyenlerin istek ve arzularına kesinlikle uymayın!”

Duanın kabulü her şeyin bittiği, yapılacak bir vazîfenin kalmadığı ve artık rehavete kapılmanın normal sayılabileceği mânasına gelmemelidir. Ola ki, bir kısım kendini bilmezler, meydana gelen gelişmeleri yanlış yorumlayarak başarının önüne engel olabilirler. Bu bakımdan acele etmemeli, itidali elden bırakmamalı, ister darlık ister genişlik hâli olsun dâimâ istikâmet üzere bulunmaya gayret gösterilmelidir.

Dualarının kabulünün ardından Hz. Mûsâ kavmiyle birlikte Mısır’dan harekete geçti:

وَجَاوَزْنَا بِبَنِٓي اِسْرَٓائِيلَ الْبَحْرَ فَاَتْبَعَهُمْ فِرْعَوْنُ وَجُنُودُهُ بَغْيًا وَعَدْوًاۜ
حَتّٰٓى اِذَٓا اَدْرَكَهُ الْغَرَقُۙ قَالَ اٰمَنْتُ اَنَّهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا الَّذِٓي اٰمَنَتْ بِهِ بَنُٓوا
مِنَ الْمُفْسِدِينَ ﴿٩١﴾اِسْرَٓائِيلَ وَاَنَا مِنَ الْمُسْلِمِينَ ﴿٩٠﴾ آٰلْـٰٔنَ وَقَدْ عَصَيْتَ قَبْلُ وَكُنْتَ

90. İsrâiloğulları’nı denizden karşıya geçirdik; Firavun ve askerleri de zulmetmek ve saldırmak için hemen onların peşine düştü. Nihâyet tam boğulacağı sırada Firavun: “İsrâiloğulları’nın inandığından başka ilâh bulunmadığına kesinlikle inandım; artık ben de müslümanlardanım” dedi.

91. Kendisine şöyle nida edildi: “Yaa! Şimdi mi aklın başına geldi? Oysa sen, daha önce Allah’a karşı gelen ve işi gücü bozgunculuk olan biriydin.”

Firavun ve ordusunun boğulması sırasında pek câlib-i dikkat bir hâdise gerçekleşti: Artık kesin olarak boğulacağını anlayan Firavun, bir ömür boyu inkâra dalmış hatta en büyük rab olduğunu iddia etmişken, Allah’a inandığını ve

müslümanlardan olduğunu söyledi. Fakat kendisine **“Yaa! Şimdi mi aklın başına geldi?...”** (Yûnus 10/91) denilerek karşılık verildi. Bu ifadeden İslâm âlimlerinin çoğu, onun imanının ilâhî dergâhta kabul görmediği şeklinde anlaşılmıştır.

Gerçekleşen bir başka mucize de şudur:

فَالْيَوْمَ نُنَجِّيكَ بِبَدَنِكَ لِتَكُونَ لِمَنْ خَلْفَكَ اٰيَةًۜ وَاِنَّ كَثٖيرًا مِنَ
النَّاسِ عَنْ اٰيَاتِنَا لَغَافِلُونَ ﴿٩٢﴾

92. “Bugün seni bedeninle kurtaracak ve vücudunu çürümeden denizden çıkaracağız ki, senden sonra gelecekler için bir ibret olsun! Doğrusu, insanların çoğu âyetlerimize, ibret kaynağı delillerimize karşı kayıtsızdır.”

Zemahşerî, bu âyet-i kerîmeyi şöyle tefsir eder: “Seni deniz kenarında bir köşeye atacağız. Cesedini tam ve noksansız, bozulmamış bir halde, çıplak ve elbisesiz olarak, senden asırlar sonra geleceklere bir ibret olarak koruyacağız.” (Zemahşerî, *el-Ke âf,* III, 24) Gerçekten de son senelerde yapılan araştırmalarda Firavun’un bu cesedi, Cebelein mevkiinde mumyalanmadığı halde hiç bozulmamış, yüzükoyun bir şekilde duran bir ceset bulunmuştur. Bunun 3000 yıllık olduğu tespit edilmiştir. Şu an bu ceset, Biritihs Museum’da bulunmakta, halka teşhîr edilerek bir ibret manzarası sergilenmektedir. Bu hakîkat, Cenâb-ı Hakk’ın Kur’ân-ı Kerîm’de bildirdiği kıyâmete kadar devam edecek bir mûcizesidir.

Firavun belasından kurtardıktan sonra:

وَلَقَدْ بَوَّأْنَا بَنٖٓي اِسْرَٓائٖلَ مُبَوَّاَ صِدْقٍ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِۚ فَمَا
اخْتَلَفُوا حَتّٰى جَٓاءَهُمُ الْعِلْمُۜ اِنَّ رَبَّكَ يَقْضٖي بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فٖيمَا كَانُوا فٖيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٩٣﴾

93. Biz, İsrâiloğulları’nı güzel bir bölgeye yerleştirdik, onları temiz ve hoş nimetlerle rızıklandırdık. Onlar ise, kendilerine ilim geldikten sonra anlaşmazlığa düştüler. Hiç şüphesiz Rabbin, anlaşmazlığa düştükleri hususlarda kıyâmet günü aralarında hüküm verecektir.

İsrâiloğulları, kutsal kitaplarında yer alan müjdelerden hareketle son zamanda Hz. Muhammed (s.a.v.)’in peygamber olacağını ve ona Kur’an’ın indirileceğini biliyorlar; henüz gelmeden ona inanıyorlar ve gelmesini bekliyorlardı. Fakat o (s.a.v.) peygamber olarak gönderilince kıskandılar ve ona iman etmediler. (bk. Bakara 2/89, 90, 101) Halbuki ona inen Kur’an, gerçeğin ta kendisi idi:

Sana Rabbinden Gerçek Geldi

فَاِنْ كُنْتَ فٖى شَكٍّ مِمَّٓا اَنْزَلْنَٓا اِلَيْكَ فَسْـَٔلِ الَّذٖينَ يَقْرَؤُنَ الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكَۚ لَقَدْ جَٓاءَكَ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرٖينَۙ ﴿٩٤﴾ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الَّذٖينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِ اللّٰهِ فَتَكُونَ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٩٥﴾

94. Sana indirdiğimiz bu bilgilerin doğruluğu hususunda farz-ı muhâl en küçük bir şüphe duyacak olursan, senden önce gelip kendilerine verilen o kitabı okuyanlara sor! Elbette sana Rabbinden gerçeğin ta kendisi gelmiştir; sakın şüphe edenlerden olma!

95. Yine sakın Allah'ın âyetlerini yalanlayanlardan da olma; yoksa hüsrâna uğrayanlardan olursun!

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), müşriklerin alayları, inkârları, kendisine ve mü'minlere karşı işkenceye varan kötü muameleleri karşısında bunalıyordu. Vahiy nedir bilmeyen, risâletten habersiz, bütün güçleriyle dünyaya ve maddeye kilitlenmiş insanlara, fizik ötesi âlemden, vahiyden, beş duyunun algı sahası gibi hayal ve tasavvurun alanına da girmeyen Allah ile münâsebetten bahsediyordu. Ayrıca haklarında hiçbir şey okumadığı, ihtimal o güne kadar da hiçbir şey duymadığı asırlarca önce geçmiş hâdiselerden ve mûcizelerden haber veriyordu. Bütün bu bahisler karşısında muhatapların nasıl bir tavır takınacağı ortadadır. Daha henüz çok az sayıda insanın kendisine inandığı bir zamanda böyle konulardan bahsetmek, çok güçlü müşriklere meydan okumak ve "gelecek bize aittir" demek kolay değildi. Ama o, bütün bunları dâvasına olan sonsuz güven ve itimat içinde söylüyordu. Tabi bu söylediklerine yanındaki mü'minlerin de tam olarak inanması gerekiyordu. Onlar ayrıca sabır ve tahammül konusunda takviye istiyorlardı. Böylesi zor şartlar içinde Cenâb-ı Hak, vahiy, risâlet ve anlatılan kıssalar konusunda Efendimiz (s.a.v.)'e hitap ederken, esasen mü'minleri teselli ve takviye etmekteydi. İnancında zerre kadar şüphesi olmadığı açık ve olması da mümkün bulunmayan bir Peygamber'e böyle hitap etmekle, mü'minleri en ufak bir şüphe duymanın yanlışlığı konusunda uyarmaktaydı. (Ünal, *Meâl,* s. 469-470)

Bu âyetlerde muhatap alınan kişinin Peygamberimiz değil, genel mânada insan olması da muhtemeldir. Buna göre şüphesi olan herkese hitap edilmekte, bu şüphesini izâle için işin doğrusunu bilenlere müracaat etmeleri istenmektedir.

Bununla birlikte:

إِنَّ الَّذِينَ حَقَّتْ عَلَيْهِمْ كَلِمَتُ رَبِّكَ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿٩٦﴾ وَلَوْ جَاءَتْهُمْ كُلُّ اٰيَةٍ حَتّٰى يَرَوُا الْعَذَابَ الْاَل۪يمَ ﴿٩٧﴾

96. Şu bir gerçek ki, haklarında Rabbinin azap sözü kesinleşmiş olanlar iman etmezler.

97. Kendilerine her türlü delil ve mûcize gelmiş olsa bile inkârda diretirler. Ta o can yakıcı azabı gözleriyle görünceye kadar!

Bu âyetler de yine müşriklerin inkârlarından asla etkilenmemeleri, önceki kavimlerde olup bitenlerin Allah'ın devamlı cârî halde bulunan bir âdeti olduğu, dolayısıyla aynısının yaşanabileceği hususunda Peygamberimiz'i ve mü'minleri teselli etmektedir. Nasıl Firavun ve kavmi inanmamış, fakat Firavun gibi, tarihin küfür bataklığına batmış en azılı despotlarından biri, Allah'ın daha dünyada gösterdiği boğulma azabıyla karşılaşınca faydasız da olsa inanmak mecburiyeti hissetmişse, Kur'an karşısında Firavunca diretenler de hayatlarında inanmasalar da, benzer bir azap tepelerine indiğinde, en azından ölüm acısıyla baş başa kaldıklarında aynen Firavun gibi iman ikrarında bulunacak, fakat bu, kendilerine fayda vermeyecektir. Dolayısıyla onların inanmaması, mü'minlerin şevklerini kırmamalı, dâvalarına olan imanlarında onları sarsıntıya uğratmamalıdır.

Azabı görünce iman etmenin kimseye fayda vermediği kâidesinin bir istisnâsı olarak Hz. Yûnus'un kavminin hâli şöyle haber verilir:

فَلَوْلَا كَانَتْ قَرْيَةٌ اٰمَنَتْ فَنَفَعَهَٓا ا۪يمَانُهَٓا اِلَّا قَوْمَ يُونُسَۜ لَمَّٓا اٰمَنُوا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَتَّعْنَاهُمْ اِلٰى ح۪ينٍ ﴿٩٨﴾

98. Azabı gördükten sonra iman edip de imanlarının faydasını gören hiçbir memleket halkı olmamıştır. Ancak Yûnus'un kavmi hâriç. Onlar iman edince, biz de dünya hayatındaki o alçaltıcı azâbı kendilerinden kaldırdık ve onları belli bir süreye kadar dünya nimetlerden faydalandırdık.

Rasûlullah (s.a.v.) ve onun izinden giden İslâm dâvetçilerine, hak veya bâtıl her inancın tâbileri olacağı hatırlatılarak, küfürde ısrar edenlere karşı kuvvetli ve metin; tevhid mücâdelesini kesintisiz sürdürmeleri konusunda da azimli ve gayretli olmaları tavsiye edilmektedir. İnsanları Allah'a dâvette aceleci davranıp, onların bir an önce imana gelmelerini beklemek doğru değildir. İnanmıyorlar diye ümitsizliğe kapılmak, onları inandırmak için Allah'ın râzı olmadığı yollara

teşebbüs etmek de yasaklanmıştır. Bu bakımdan yeteri derecede tebliğ yapıldıktan sonra neticenin tâyini Allah Teâlâ'ya bırakılacaktır. Zira gerçek şudur:

وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ لَاٰمَنَ مَنْ فِي الْاَرْضِ كُلُّهُمْ جَم۪يعاًۜ اَفَاَنْتَ تُكْرِهُ النَّاسَ حَتّٰى يَكُونُوا مُؤْمِن۪ينَ ﴿٩٩﴾ وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تُؤْمِنَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَيَجْعَلُ الرِّجْسَ عَلَى الَّذ۪ينَ لَا يَعْقِلُونَ ﴿١٠٠﴾

99. Eğer Rabbin dileseydi yeryüzünde bulunan herkes elbette topluca iman ederdi. Hal böyleyken sen şimdi iman edinceye kadar insanları zorlayıp duracak mısın?

100. Oysa Allah'ın izni olmadan hiçbir kişinin iman etmesi mümkün değildir. Allah, akıllarını kullanmayanların kalpleri üzerine mânevî pislikler yağdırır.

İman ve küfür meselesi bir kader sırrı olarak devam etmektedir. Çünkü bu âyetlerde Allah Teâlâ'nın bütün insanların iman etmesini dilemediği, Allah izin vermedikçe de hiç kimsenin iman etmesinin mümkün olmadığı açıkça haber verilmektedir. Aslında buradan Allah Teâlâ'nın insanları inanmak ve inanmamak arasında serbest bıraktığı, eğer isteseydi ve zorlasaydı inanmayan kimsenin kalmayacağı anlaşılmaktadır. Nitekim bir âyet-i kerîmede: **"De ki: «Gerçek, Rabbinizden gelmiştir. Artık dileyen iman etsin, dileyen inkâr etsin....»"** (Kehf 18/29) buyrulur. Buna göre insanların inanmaya zorlanmaması, tebliğin belli ölçüler içinde yapılması ve aşırı gidilmemesi istenmektedir.

Bununla beraber **"Allah, akıllarını kullanmayanların kalpleri üzerine mânevî pislikler yağdırır"** (Yûnus 10/100) ifadesi, akılla iman arasındaki derin irtibata dikkat çekmekte, akıl nimetini yeterli derecede kullananların iman şerefine erebilme imkânlarının mevcut olduğunu belirtmektedir. Akletme melekesini gerektiği gibi kullanmayan veya yanlış yollarda kullananlar ise, iman adına Allah'ın izninden ve dolayısıyla imandan mahrum kalma tehlikesiyle karşı karşıyadırlar. Nitekim devam eden âyetler bu hususu biraz daha açmaktadır:

قُلِ انْظُرُوا مَاذَا فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ وَمَا تُغْنِي الْاٰيَاتُ وَالنُّذُرُ عَنْ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٠١﴾ فَهَلْ يَنْتَظِرُونَ اِلَّا مِثْلَ اَيَّامِ الَّذ۪ينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِهِمْۜ قُلْ فَانْتَظِرُٓوا اِنّ۪ي مَعَكُمْ مِنَ الْمُنْتَظِر۪ينَ ﴿١٠٢﴾ ثُمَّ نُنَجّ۪ي رُسُلَنَا وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا كَذٰلِكَۚ حَقًّا عَلَيْنَا نُنْجِ الْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٠٣﴾

101. De ki: “Göklerde ve yerde olan şeylere ibretle bakın!” Fakat, iman etmeyecek bir gürûha ne bu deliller, ne de uyarılar bir fayda verir.

102. Aslında onlar, bu halleriyle ancak kendilerinden önce gelip geçenlerin helâk günlerinin benzerini beklemektedirler. De ki: “Öyleyse olacak olanları bekleyin bakalım, ben de sizinle beraber beklemekteyim!”

103. Sonunda biz, önceleri yaptığımız gibi peygamberlerimizi ve iman edenleri kurtarırız. Çünkü mü’minleri kurtarmak, üzerimize düşen bir borçtur.

Göklerde ve yerde bulunan her şey Allah’ın varlığının ve birliğinin delilleridir. İbretle bunlara bakan, aklını çalıştırıp bu varlıklar üzerinde tefekkür edenler, bu kadar muazzam varlıkları eşsiz bir güzellik ve âhenk içinde yaratan sonsuz kudret, kuvvet, ilim, irade ve hikmet sahibi bir yaratıcının olduğunu idrakte zorlanmazlar. Fakat inkâr dehlizlerine dalarak aklını çalıştırmayan, kalbinin tüm kapılarını hidâyet ışıklarına kapatarak inanmamakta kararlı olan bedbahtlara bütün bu âyetlerin, işaret ve delillerin, peygamberlerin ve onların ikâz ve korkutmalarının hiçbir faydası olmayacaktır. Bu halleriyle onlar, daha önce helâk edilmiş toplumlar gibi ancak helâk edilmeyi bekler dururlar. Yanlış düşünce ve inançları, günah olan fiil ve davranışlarıyla âdeta ilâhî kahır tecellilerinin başlarına inmesini arzularlar. Hiç acele etmesinler, o bekledikleri azap bir gün gelecek ve helâk edileceklerdir. Ancak Allah Teâlâ peygamberlerini ve iman edenleri o azaptan kurtaracaktır. Bu, Cenâb-ı Hakk’ın, üzerine aldığı bir borçtur; onu mutlaka yerine getireceğini taahhüt etmektedir.

İman ve küfür meselesinde en ince noktaları izah edip ortaya çıkardıktan sonra sûre, bütün insanları ilgilendiren dinî esasları hatırlatarak şöyle nihâyete ermektedir:

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ اِنْ كُنْتُمْ ف۪ي شَكٍّ مِنْ د۪ين۪ي فَلَٓا اَعْبُدُ الَّذ۪ينَ تَعْبُدُونَ
مِنْ دُونِ اللّٰهِ وَلٰكِنْ اَعْبُدُ اللّٰهَ الَّذ۪ي يَتَوَفّٰيكُمْۚ وَاُمِرْتُ اَنْ اَكُونَ مِنَ
الْمُؤْمِن۪ينَۙ ﴿١٠٤﴾ وَاَنْ اَقِمْ وَجْهَكَ لِلدّ۪ينِ حَن۪يفاًۚ وَلَا تَكُونَنَّ مِنَ
الْمُشْرِك۪ينَ ﴿١٠٥﴾ وَلَا تَدْعُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مَا لَا يَنْفَعُكَ وَلَا يَضُرُّكَۚ
فَاِنْ فَعَلْتَ فَاِنَّكَ اِذاً مِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿١٠٦﴾ وَاِنْ يَمْسَسْكَ اللّٰهُ بِضُرٍّ
فَلَا كَاشِفَ لَهُٓ اِلَّا هُوَۚ وَاِنْ يُرِدْكَ بِخَيْرٍ فَلَا رَٓادَّ لِفَضْلِه۪ۜ يُص۪يبُ بِه۪
مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِه۪ۜ وَهُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿١٠٧﴾

104. Rasûlüm! Bütün insanlara şunu ilan et: “Ey insanlar! Eğer benim dînimden herhangi bir şüphe içindeyseniz, şunu bilin ki, ben sizin Allah’tan başka taptıklarınıza tapmam. Ben ancak sizin canınızı alacak olan Allah’a kulluk ederim. Çünkü bana, mü’minlerden olmam emredildi.”

105. Bana şunlar da emredildi: “Allah’ın birliğini tanıyarak yüzünü dosdoğru hak dine çevir; sakın müşriklerden olma!”

106. “Allah’ı bırakıp da sana hiçbir fayda ve zarar veremeyen şeylere yalvarıp yakarma. Böyle yaparsan, o takdirde, kesinlikle zâlimlerden olursun!”

107. Allah sana bir zarar dokunduracak olursa, onu yine Allah’tan başka giderecek yoktur. Eğer senin için bir hayır dilerse, O’nun lutf u keremini engelleyecek de yoktur. O, lutfunu kullarından dilediğine verir. O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.

Dinin esası, bütün sahte tanrıları bir tarafa bırakarak yalnızca Allah’a inanmak ve sadece O’na kulluk yapmaktır. Çünkü ibâdete lâyık tek varlık, istediği gibi yaratan ve öldüren, birini öldürmeyi dileyince iradesine kimse engel olamayan Allah Teâlâ’dır. Bir başkasının böyle bir hak ve yetkisi yoktur. O halde O’nu bir tanımalı, yalnızca O’na yönelmeli, açık ve gizli her türlü şirkten uzak durmalı, hiçbir fayda ve zarar veremeyen putlara yalvarmayı terk etmelidir.

Öyleyse:

قُلْ يَٓا اَيُّهَا النَّاسُ قَدْ جَٓاءَكُمُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكُمْۚ فَمَنِ اهْتَدٰى فَاِنَّمَا يَهْتَدٖي لِنَفْسِهٖۚ وَمَنْ ضَلَّ فَاِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيْهَاۚ وَمَٓا اَنَا عَلَيْكُمْ بِوَكٖيلٍۜ ﴿١٠٨﴾ وَاتَّبِعْ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَاصْبِرْ حَتّٰى يَحْكُمَ اللّٰهُۚ وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمٖينَ ﴿١٠٩﴾

108. De ki: “Ey insanlar! Elbette size Rabbinizden gerçeğin ta kendisi olan Kur’an gelmiş bulunuyor. Artık kim doğru yolu seçerse kendi faydasına seçmiş olur; kim de doğru yoldan saparsa yine kendi zararına sapmış olur. Ben sizin başınızda, yaptıklarınızın sorumluluğunu üzerine almış bir yetkili değilim!”

109. Sana vahyedilene uy! Allah hükmünü verinceye kadar da sabret! Çünkü O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır.

اَلْحَاكِمُ (Hâkim), Cenâb-ı Hakk’ın güzel isimlerinden biridir. Bu isim “verdiği hükümle hakla bâtılı, iyiyle kötüyü ayıran ve her nefis için yaptığı hayır ve

şerrin cezasını ortaya koyan ya da mükâfat ve ceza vermek sûretiyle mü'minle kâfiri birbirinden ayıran" mânasına gelir. Kulun bu isimden nasibi, Allah'ın hükümlerine teslim olup emrine boyun eğmektir. Zira O'nun hükmüne kendi isteğiyle râzı olanlar, hem kendileri râzı hem de Allah onlardan râzı olarak bir hayat süreceklerdir. Allah Rasûlü (s.a.v.)'in hali, bu hususta en güzel örnektir. Çünkü o, Allah'ın hükmüne rızâ gösterip belasına sabrettiği için övgüye değer bir hayat yaşamış ve Yüce Rabbinin lutfuyla neticede zafere ulaşmıştır.

Yûnus sûresinin sonunda hülâsa edilen dînin esasları gelmekte olan Hûd sûresinde örnekleriyle beyân edilecektir:

سُورَةُ هُودٍ

11- HÛD SÛRESİ

11. HÛD SÛRESİ

Hûd sûresi Mekke'de inmiştir. 123 âyettir. İsmini, 50-60. âyetler arasında kıssası anlatılan Hûd (a.s.)'dan almıştır. Mushaf tertîbine göre 11, nüzûl sırasına göre 52. sûredir.

Konusu

Hûd sûresinde itikat konuları, özellikle Allah'ın varlığı, birliği, peygamberlik gerçeği ve bunun önceki toplumlardaki tezâhürü ele alınmaktadır. Bunu misallendirmek üzere Hz. Nûh, Hz. Hûd, Hz. Sâlih, Hz. İbrâhim, Hz. Lût, Hz. Şuayb ve Hz. Mûsâ gibi peygamberlerin kıssaları, Yûnus sûresine göre daha geniş bir çerçevede anlatılmaktadır. Bu misallerden hareketle Kur'an'ın mûcize oluşu, öldükten sonra diriliş, hesap ve âhiret hayatıyla alakalı mevzulara dikkat çekilmektedir.

Fazileti

Allah Rasûlü (s.a.v.), Hûd sûresinin fazileti hakkında şöyle buyurur:

"Cuma günü Hûd sûresini okuyun." (Dârimî, Fezailü'l-Kur'an 17)

Yine Efendimiz (s.a.v.):

"Hûd sûresi ve Vâkıa, Hâkka, Mürselât, Nebe' ve Tekvîr gibi karde leri beni ihtiyarlattı" (Tirmizî, Tefsir 57/3297) beyânıyla da sûrenin muhtevasının önemine ve bildirdiği sorumlulukların ağırlığına dikkat çeker. Çünkü bu sûrelerde fevkalade tesirli bir üslûpla önceki peygamberlerin tevhid mücadelesinden kesitler sunulmakta, kalpleri derinden sarsan kıyâmet sahneleri tasvir edilmektedir.

Muhkem Kitap

الٓرٰ قف كِتَابٌ اُحْكِمَتْ اٰيَاتُهُ ثُمَّ فُصِّلَتْ مِنْ لَدُنْ حَكِيمٍ خَبِيرٍ لا ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Râ. Bu Kur'an, her şeyi yerli yerince ve doğru yönlendiren ve her şeyi mükemmel bilen Allah tarafından âyetleri kesin delillerle kuvvetlendirilmiş ve mânaları iyice açıklanmış bir kitaptır.

Burada, hakîm ve habîr olan Allah tarafından gönderilen Kur'ân-ı Kerîm'in, zikredilen iki isme uygun olarak iki mühim vasfına dikkat çekilir:

Allah'ın "hakîm" isminin tecellisi olarak Kur'an âyetleri kesin delillerle ve insanlık tarihi boyunca sayısız nesiller üzerinde tecrübe ve test edilerek sağlamlaştırılmıştır. Onlar hem lafız hem de mâna bakımından her türlü bozukluk, noksanlık ve tezattan uzaktır. Üslup, nazım ve mâna itibariyle o, benzeri getirilmesi beşer tâkatinin üstünde olan bir şâheserdir. Onun, önceki kitapların zıddına, kendinden sonra gelecek bir kitapla neshedilmesi, hükümlerinin değiştirilip kaldırılması da sözkonusu değildir. Aynı zamanda Kur'an hakîmdir; değişmez hüküm ve hikmetlerle dolu olup, başından sonuna kadar hikmet nizamı ile tanzîm edilmiştir.

Allah'ın "habîr" isminin tecellisi olarak da Kur'an âyetleri geniş geniş açıklanmıştır. Buna göre Kur'ân-ı Kerîm sûrelere, sûreler âyetlere, âyetler de emir, yasak, helâl, haram, sevap, günah, kıssa, mesel, va'd, vaîd gibi mevzulara ayrılmıştır. İncelendiğinde görüleceği üzere Kur'an âyetleri insanın dünya ve âhirette muhtaç olduğu ulûhiyet, nübüvvet ve âhiret gibi itikâdî mevzuları, ibâdetle alakalı hususları ve haram ve helâllere ait konuları yer yer ana hatlarıyla, yeri gelince de tafsilatlı bir şekilde açıklamaktadır.

Kur'an'ın tafsîl edilmiş olmasının bir mânası da onun, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e yirmi üç senede parça parça inmesi gerçeğinde ortaya çıkmaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'in ana mesajı şudur:

اَلَّا تَعْبُدُوا اِلَّا اللّٰهَ ط اِنَّن۪ي لَكُمْ مِنْهُ نَذ۪يرٌ وَبَش۪يرٌ لا ﴿٢﴾ وَاَنِ اسْتَغْفِرُوا
رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُٓوا اِلَيْهِ يُمَتِّعْكُمْ مَتَاعًا حَسَنًا اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّى وَيُؤْتِ
كُلَّ ذ۪ي فَضْلٍ فَضْلَهُ ط وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ

كَبِيرٍ ﴿٣﴾ اِلَى اللّٰهِ مَرْجِعُكُمْۚ وَهُوَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدٖيرٌ ﴿٤﴾

2. Rasûlüm! De ki: "İşte bu kitap size sadece Allah'a kulluk edesiniz diye geldi. Şüphesiz ki ben de size O'nun gönderdiği bir uyarıcı ve bir müjdeciyim."

3. "Artık Rabbinizden hatalarınızın örtülmesini isteyin, sonra O'na tevbe edin ki sizi belirli bir vakte kadar huzur içinde güzel bir şekilde yaşatsın ve faziletli bir hayat sürenlere bol bol lutf u ihsânda bulunsun. Eğer yüz çevirirseniz, şüphesiz ki ben, sizin büyük bir günün azâbına uğramanızdan korkarım."

4. "Dönüşünüz yalnızca Allah'adır. O'nun her şeye gücü yeter."

Kur'an Allah'ın doğru yol rehberi, Peygamber de bu rehber kitabı insanlara ulaştıran elçidir. Onun iki önemli vazîfesi vardır:

Birincisi; müjdeleyici olması: O, Allah'a istiğfar eden, O'na tevbe eden, sıhhatli bir kul-Rab münâsebeti içinde her an kulluğunun şuurunda olan faziletli kişileri dünyada güzel ve hoş bir hayatla, âhirette de ebedî mükâfatla müjdeler. (bk. Nahl 16/97)

İkincisi; uyarıcı olması: O, kulluktan yüz çevirenleri gelmesi kesin olan büyük bir günün azabıyla korkutur. Çünkü insanlar sonunda Allah'a dönecekler; her şeye gücü yeten Allah, her birine ameline göre karşılık verecektir.

Buna rağmen müşriklerin, kendilerine rahmet olarak gelen Peygamber karşısında sergiledikleri şu tutum ne kadar tuhaf ve acıdır:

اَلَٓا اِنَّهُمْ يَثْنُونَ صُدُورَهُمْ لِيَسْتَخْفُوا مِنْهُۜ اَلَا حٖينَ يَسْتَغْشُونَ ثِيَابَهُمْۙ
يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَۚ اِنَّهُ عَلٖيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ ﴿٥﴾

5. Şu hâle bakın, onlar sırf içlerindekini Peygamber'den gizlemek için yan çizer, göğüslerini eğip bükerler. Dikkat edin! Onlar örtülerine büründükleri zaman bile Allah onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. Çünkü O, sînelerde saklı tutulan bütün gizlilikleri hakkiyle bilendir.

Âyet-i kerîmenin iniş sebebi olarak rivayet edilen hâdiselerden ikisi şöyledir:

• Rivayete göre bu âyet, Peygamber Efendimiz (s.a.v.) ile karşılaştıklarında onunla karşılaşmaktan hoşlanmadıkları için eğilip bükülerek gizlenmeye çalışan, ona arkalarını dönüp elbiseleriyle yüzlerini kapatan ve bu yaptıklarından Efendimiz (s.a.v.)'in haberi olmadığını sanan bazı kâfirler hakkında nâzil olmuştur. (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XI, 236-238; Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî,*

XI, 209)

• Müşriklerden bir grup: "Muhammed'e düşmanlık üzere kapılarımızı kapatıp örtülerimizi salıversek, elbiselerimize bürünsek ve göğüslerimizi büküp gizlensek Muhammed bizim kendisine düşman olduğumuzu nereden bilecek!?" demişlerdi. Bunun üzerine Allah Teâlâ, onların gizledikleri bu düşmanlıklarını haber vermek üzere bu âyet-i kerîmeyi inzâl buyurdu. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XVII, 148)

Rivayetlerden anlaşıldığı üzere âyet-i kerîme, müşriklerin, Rasûlullah (s.a.v.)'in Rabbinden getirdiği hakikatleri kabul etmediklerini, bu ilâhî dâvete kulak vermediklerini, Allah ve Rasûlü'nden gizlenmeye ve kaçmaya çalıştıklarını, zaman zaman da dıştan iyi görünüp içten düşmanlık beslediklerini canlandırılmış bir sahne halinde haber verir. Aynı zamanda onların akıl ve kalplerini bâtıl inançlarla örtmüş olduklarına, bu sebeple gerçeklere karşı kapalı ve duyarsız kaldıklarına da işaret eder. Halbuki her şeyi bilen, elbiselerine büründükleri zaman bile içlerinden geçirdiklerinden haberdar olan, hatta sînelerin, kalplerin en derinlerinde yer alan bütün his ve düşüncelere âşinâ olan Allah Teâlâ'dan hiçbir şeyi gizlemek mümkün değildir.

Hatta O, insanlar bir tarafa, yeryüzünde yaşayan ne kadar canlı varsa hepsinin her türlü hallerini çok iyi bilmektedir:

وَمَا مِنْ دَآبَّةٍ فِى الْاَرْضِ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ رِزْقُهَا وَيَعْلَمُ مُسْتَقَرَّهَا
وَمُسْتَوْدَعَهَا كُلٌّ فِى كِتَابٍ مُبِينٍ ﴿٦﴾

6. Yeryüzünde kımıldayan bütün canlıların rızkı yalnızca Allah'a aittir. Allah, her canlının anne karnından başlayıp devam eden hayat yolculuğunun her basamağında uğrayacağı menzili, orada kalacağı süreyi ve bu basamağın sonunda emânet bırakılacağı yeri de bilir. Bütün bunlar, apaçık ve açıklayıcı-ayrıştırıcı bir kitapta kayıtlıdır.

اَلدَّابَّةُ (dâbbe), debelenen, hareket eden her bir canlıdır. Bu, insan dâhil, rızka muhtaç küçük-büyük, erkek-dişi, sağlam-zayıf, uçan-uçmayan bütün canlıların genel ismidir. Allah Teâlâ lutuf ve keremiyle bunların her birini rızıklandırmayı üzerine almıştır. Diğer bir âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Nice canlılar var ki, hayatları için gerekli olan rızkı yanlarında taşıyamaz. Onların da sizin de rızkını veren Allah'tır. O, her şeyi hakkiyle işiten, her şeyi hakkiyle bilendir."** (Ankebût 29/60)

اَلْمُسْتَقَرُّ (müstekarr), canlıların dünya üzerinde bulunduğu yer; اَلْمُسْتَوْدَعُ

(müstevda‘), babanın sulbünde veya anne rahminde bulunduğu yerdir. Veya müstekar, hayatta iken bulunduğu yer; müstevda’ ise öldükten sonra konulacağı yerdir. Bu iki kelime, her canlının anne karnından başlayıp devam eden hayat yolculuğunun her basamağında uğrayacağı menzili, orada kalacağı süreyi ve bu basamağın sonunda emânet bırakılacağı yeri de içine almaktadır. (bk. En‘âm 6/98)

İşte Allah’ın ilim ve kudreti böyle geniş, fazl-u keremi böyle boldur. Dolayısıyla insan rızkını Allah’tan istemeli, rızık için endişe etmemeli ve rızık için değil, Allah için çalışmalıdır. Nitekim sâlihlerden birine: “Sen nerden yersin?” diye sorulunca şu cevabı vermiş: “Değirmeni var eden, orada öğütülen unu da getirir. Ağızları yaratan kim ise, azıkları yaratan da O’dur.” (Kurtubî, *el-Câmi‘*, IX, 7)

O nihâyetsiz kuvvet, kudret, ilim ve hikmet sahibi Allah ki:

وَهُوَ الَّذ۪ي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ف۪ي سِتَّةِ اَيَّامٍ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى
الْمَٓاءِ لِيَبْلُوَكُمْ اَيُّكُمْ اَحْسَنُ عَمَلاًۜ وَلَئِنْ قُلْتَ اِنَّكُمْ مَبْعُوثُونَ مِنْ بَعْدِ
الْمَوْتِ لَيَقُولَنَّ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا اِنْ هٰذَٓا اِلَّا سِحْرٌ مُب۪ينٌ ﴿٧﴾ وَلَئِنْ اَخَّرْنَا
عَنْهُمُ الْعَذَابَ اِلٰٓى اُمَّةٍ مَعْدُودَةٍ لَيَقُولُنَّ مَا يَحْبِسُهُۜ اَلَا يَوْمَ يَأْت۪يهِمْ
لَيْسَ مَصْرُوفاً عَنْهُمْ وَحَاقَ بِهِمْ مَا كَانُوا بِه۪ يَسْتَهْزِؤُ۫نَ ﴿٨﴾

7. Sizi imtihan edip hanginizin daha güzel amel işleyeceğini ortaya çıkarmak için gökleri ve yeri altı günde yaratan O’dur. Arşı ise daha önce su üzerinde idi. Buna rağmen şayet: “Siz öldükten sonra kesinlikle diriltileceksiniz” diyecek olsan, inkâra saplananlar muhakkak: “Bu düpedüz bir büyüden başka bir şey değil” derler.

8. Yemin olsun ki, eğer kendilerini tehdit ettiğimiz azabı hemen göndermeyip belli bir süre ertelesek, şüphesiz onlar: “Azabın gelmesine mâni olan nedir?” derler. Bilin ki, başlarına azap geldiği gün artık ondan kurtulmaları mümkün değildir. Alay ettikleri gerçek kendilerini çepeçevre kuşatacaktır.

“Allah’ın arşınının su üzerinde olması” meselesi zaman, su ve arş kavramları açısından incelendiğinde, bundan farklı yorumlar çıkarılabilmektedir:

Eğer âyette kastedilen zaman kâinatın yaratılışından önce ise, o takdirde “su” kelimesinin burada bir istiareden ibaret olduğunu ve arş gibi onun da gerçek niteliğini bilemeyeceğimizi kabul etmemiz gerekir. Kâinatın ilk yaratılma

aşamalarında ise, bizim dünyamızın “su” kavramına oldukça yaklaşmış oluruz. Çünkü bugün bilim dünyasının ortak kanaati hâline gelmiş ve oldukça ciddi kanıtlarla desteklenen teoriler, kâinatın sıfır hacim ve sonsuz yoğunlukta, trilyonlarca derece sıcaklıkta bir kozmik çorbadan yaratılmış olduğu ve daha sonra da adım adım atom parçacıklarının inşa edildiği yönündedir. Buna göre kâinatın ilk dönemlerinde, madde bütünüyle hidrojen çekirdeklerinden ibaretti ki, hâlen de kâinattaki maddenin dörtte üçünün hidrojenden ibaret olduğu hesaplanmaktadır. Hidrojen ise suyun hammaddesidir; kelimenin kökü “su”dan gelmekte ve hidrojen adı da “suyu doğuran” anlamını taşımaktadır. Bu açıdan yaklaşıldığında, kâinatın uzun çağlar boyunca ağırlıklı olarak hidrojen üzerinde tecelli eden ilâhî irade ile şekillendiğini ve suyun hammaddesi ile göklerin ve yerin yaratılarak bugünkü hâlini aldığını söyleyebiliriz.

Eğer âyetteki ibâre “yerin yaratıldığı” zamana işaret ediyorsa, bu defa, bizim bildiğimiz suya iyice yaklaşmış oluruz. Her üç halde de suyun yaratılış için taşıdığı önem âşikârdır. “Arş” kelimesine gelince, Allah’ın kudret ve hâkimiyetini ifade etmesi itibariyle bu kelimenin su ile ilişkisi de açıktır. Çünkü Allah’ın ilim, irade, kudret ve rahmetinin eserleri, bütün ihtişamıyla, hayat üzerinde kendilerini göstermektedir ve hayatta suya bağlıdır. Nitekim Enbiyâ sûresi 30. âyette buna açıkça işarette bulunulmuştur. (Kandemir ve diğerleri, *Meâl, I,* 750-751)

Arşın, suyun, göklerin, yerin ve bunlarda bulunan her şeyin yaratılma maksadı, akılla donatılıp sorumlu kılınan insanı imtihan etmek ve bunlar içinde en güzel amel işleyenleri seçip ortaya çıkarmaktır. Efendimiz (s.a.v.)’in beyânıyla: *“Hangisinin akılca en güzel, Allah’ın haram kıldığı eylerden sakınmada en müttaki, O’nun taatine ko mada en süratli olduğunu belirlemektir.”* (Suyûti, *ed-Dürrü’l-Mensûr*, IV, 404)

İnsana gelince o, kendine güvendiği kadar çok güçlü ve dayanıklı bir varlık değildir. Ölüm, toplu helâk, kıyâmet gibi büyük felâketler şöyle dursun karınca ısırması gibi en küçük bir sıkıntı bile onun dengesini bozmaya ve ümitsizliğe düşmesine yeter:

وَلَئِنْ اَذَقْنَا الْاِنْسَانَ مِنَّا رَحْمَةً ثُمَّ نَزَعْنَاهَا مِنْهُۚ اِنَّهُ لَيَؤُ۫سٌ كَفُورٌ ﴿٩﴾
وَلَئِنْ اَذَقْنَاهُ نَعْمَٓاءَ بَعْدَ ضَرَّٓاءَ مَسَّتْهُ لَيَقُولَنَّ ذَهَبَ السَّيِّـَٔاتُ عَنّ۪يۜ اِنَّهُ
لَفَرِحٌ فَخُورٌۙ ﴿١٠﴾ اِلَّا الَّذ۪ينَ صَبَرُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِۜ اُو۬لٰٓئِكَ
لَهُمْ مَغْفِرَةٌ وَاَجْرٌ كَب۪يرٌ ﴿١١﴾

9. Biz insana tarafımızdan bir nimet tattırır, sonra da bunu elinden çekip alıversek, bu takdirde o tamâmen ümitsizliğe kapılır, olabildiğine nankör kesilir.

10. Fakat başına gelen bir darlık, dert ve sıkıntıdan sonra kendisine bir nimet tattırsak, hiç şüphesiz bu defa: "Bütün kötülükler, dertler, belâlar bir daha gelmemek üzere beni bırakıp gitti" der. Böylesi, dengesiz bir sevinç içinde tam bir şımarıktır, böbürlenip duran mağrurun tekidir.

11. Ancak her iki halde de sabredip Allah'ın râzı olacağı doğru, yerinde ve güzel ameller işleyenler böyle davranmazlar. Onlar için bağışlanma ve pek büyük bir mükâfat vardır.

9-10. âyetler, hidâyeti bulamamış insanın, sahip olduğu nimetleri elinden kaybedince içine düştüğü ruh hâlini resmetmektedir. Gerçekten böyle bir insana nimet gelip, sonra da geri alındığında ümitsizliğe düşer ve nankörlük eder. Gelecek hakkında bütün ümidini kaybeder. Geçmişi de hemen unutur, şükretmez ve tamâmen nankör biri oluverir. Daha önce verilmiş olan nimetlerin hepsini inkâr etmeye varıncaya kadar ileri gider. Halbuki elindeki o nimetler, yüce Allah'ın kendisine karşılıksız bir bağışı idi. Bunu hatırına getirmez, günaha girer fakat tevbe etmek de aklına gelmez. Yine ona, bir sıkıntıdan sonra hoş bir nimet tattırılırsa, mesela hasta iken iyileşir, fakir iken zenginleşiverir, zayıf iken güçlenir, vazîfeden azledilmiş iken yeniden önemli bir göreve atanırsa kesinlikle bütün kötülükler, dertler, belâlar bir daha gelmemek üzere beni bırakıp gitti der. Bir daha başına hiç sıkıntı gelmeyecek zanneder. Sevinir ve şımarır.

11. âyette ise bir grup insan, tasvir edilen bu aceleci insan tiplemesinden istisna edilmektedir. Onlar zor ve sıkıntılı günlerde sabredenlerdir. Bunlar sıkıntılı günlerde sabrettikleri gibi, nimetli günlerde de nimetin şükrünü yerine getirme hususunda sabretmişlerdir. Zira insanların çoğu sıkıntılara katlanabildiği halde, nimetli günlerde sabırlı davranarak gurura kapılmayan ve şımarmayan insanların oranı çok küçüktür. Dolayısıyla her iki durumda da iyi işler yapanları, yani zor günlerde sıkıntılara gönül hoşnutluğuyla katlanıp sabırlı davrananlar ile buna karşılık nimete eriştiklerinde şükredip başkalarına iyilik edenleri bağışlama ve büyük mükâfat beklemektedir.

Şu bir gerçektir ki, insan nefsini, kâfirliğin göstergesi olan sıkıntılı günlerdeki umitsizlikten ve fâsıklığın göstergesini olan rahat günlerdeki şımarıklıktan koruyan tek müessir güç, iyi amellerle kendini gösteren ciddi bir imandır. Zira böyle bir iman, insan kalbini sıkıntılı günlerde de nimetli günlerde de aynı doğrultuda tutar, onu her iki durumda da yüce Allah'a bağlar; ne sıkıntıların darbeleri altında sarsılmasına izin verir ve ne de nimetlerin oluk oluk aktığı

günlerde böbürlenip kibirlenmesine müsaade eder. (Seyyid Kutub, *Fî Zılâl,* IV, 1860) Her iki durum da mü'min hesabına ayrı birer hayırdır. Böyle bir durum, yani darlıkta ve bollukta çifte mutluluk sadece mü'minler için sözkonusudur. Bu gerçeği beyân sadedinde Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Mü'minin durumu gıbta ve hayranlık vericidir. Çünkü her hâli kendisi için bir hayır sebebidir. Böylesi bir özellik sadece mü'minde vardır. Sevinecek bir eye nâil olsa ükreder, bu onun için hayır olur. Ba ına bir belâ gelecek olsa sabreder, bu da onun için hayır olur." (Müslim, Zühd 64)

Her türlü şartlar altında böylesi bir sabır ve şükür hâlinin devamı hususunda Allah Teâlâ, Peygamberimiz (s.a.v.) şahsında bütün mü'minleri şu şekilde uyarmaktadır:

Sakın Vazifenden Taviz Verme

فَلَعَلَّكَ تَارِكٌ بَعْضَ مَا يُوحٰٓى اِلَيْكَ وَضَٓائِقٌ بِه۪ صَدْرُكَ اَنْ يَقُولُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ كَنْزٌ اَوْ جَٓاءَ مَعَهُ مَلَكٌۜ اِنَّمَٓا اَنْتَ نَذ۪يرٌۜ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ وَك۪يلٌۜ ﴿١٢﴾

12. İnanmayanların: "Ona bir hazine indirilmeli, yahut onunla beraber bir de bir melek gelmeli değil miydi?" demeleri yüzünden göğsün daralarak sana vahyedilen şeylerin bir kısmını onlara tebliğden geri duracak gibisin. Unutma ki sen ancak bir uyarıcısın. Her işi düzenleyen ve her hususta kendisine güvenilip dayanılacak olan ise Allah'tır.

Âyet-i kerîme, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'in zaman zaman müşriklerin sataşmalarından son derece bunaldığını gösterir. Buna göre Efendimiz'in, müşriklerin dillerinden kurtulmak için özellikle putları yeren bazı âyetlerin tebliğini belli bir süre ertelemeyi düşünme ihtimaline karşı, gelen vahiyler onun metânetini takviye etmekte, kalbini kuvvetlendirmekte, müşriklerin saldırılarına aldırış etmeksizin, aldığı emirleri duyurmaya devam etmesini teşvik etmektedir.

Muhammed İkbâl'e âit şu temsîlî sözler, tıpkı Rasûl-i Muhterem (s.a.v.) gibi zorluklara sabır ve tahammül göstermenin faziletini ne güzel ifade eder:

"Bir ceylan, diğer bir ceylana dert yanıyordu:

«–Bundan sonra Kâbe'de, Harem'de yaşayacağım. Orada yatar kalkar, orada otlarım. Zira ovalarda avcılar pusu kurmuşlar, gece gündüz biz âhûların izinde dolaşıyorlar. Artık avcı derdinden selâmete ermek istiyorum. Gönlüm biraz da huzûra kavuşsun!..»

Bunları dinleyen diğer ceylan ise:

«–Ey akıllı dostum! Yaşamak istiyorsan tehlike içinde yaşa. Kendini dâimâ bileği taşına vur; cevheri temiz olan kılıçtan daha keskin yaşa! Tehlike; gücü, kudreti imtihân eder. Cisim ve canın nelere kâdir olduğunu bize o bildirir» cevâbını verdi."

Burada dikkat edilmesi gereken nokta, kendini tehlikelere arzedecek ve her ihtimale karşı zorluklarla mücadele edecek kişinin savunduğu davanın gerçek olması, bile bile batılda ısrar etmemesidir. Sözkonusu Kur'an olunca bunun en büyük ve en açık gerçek olduğunda şüphe yoktur:

اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُۜ قُلْ فَأْتُوا بِعَشْرِ سُوَرٍ مِثْلِه۪ مُفْتَرَيَاتٍ وَادْعُوا مَنِ

اسْتَطَعْتُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿١٣﴾ فَاِلَّمْ يَسْتَجِيبُوا
لَكُمْ فَاعْلَمُوا اَنَّمَٓا اُنْزِلَ بِعِلْمِ اللّٰهِ وَاَنْ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ فَهَلْ اَنْتُمْ مُسْلِمُونَ ﴿١٤﴾

13. Yoksa: "Kur'an'ı kendisi uydurup sonra da Allah'a mal ediyor" mu diyorlar. De ki: "Eğer iddianızda samimi iseniz, haydi onun benzeri uydurulmuş on sûre getirin de görelim. Hatta bunu yapmak için Allah'tan başka gücünüzün yettiği herkesi de yardıma çağırın!"

14. Eğer onlar âcizlik gösterip size cevap veremezlerse, bilin ki, Kur'an, Allah'ın ilmi ile indirilmiştir ve O'ndan başka ilâh yoktur. Artık teslim oluyorsunuz, değil mi?

Burada istenilen on sûre Yûnus sûresi 38 ve Bakara sûresi 23. âyetlerde bir sûreye kadar düşürülmektedir. Fakat Kur'an düşmanları onun on sûresine de bir sûresine de nazîre yapmaya muktedir olamamışlardır; Kur'an'ın açık beyânına göre bundan böyle de asla olamayacaklardır. (bk. Bakara 2/24) O halde tek yol kalmaktadır. O da, Kur'an'ın, iddia edildiği gibi insan sözü olmadığını, bilakis Allah'ın ilmiyle indirilmiş hak kelam olduğunu kabul ederek Allah'tan başka ilâh olmadığına inanmak, böylece Kur'an'ın talimatları doğrultusunda Allah'a teslim olmuş hakîkî bir müslüman hâline gelebilmektir. Bunu başarabilmenin birinci şartı da dünyaya ve dünyanın şatafatına aldanmamaktır:

مَنْ كَانَ يُرِيدُ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا وَزِينَتَهَا نُوَفِّ اِلَيْهِمْ اَعْمَالَهُمْ فِيهَا وَهُمْ
فِيهَا لَا يُبْخَسُونَ ﴿١٥﴾ اُو۬لٰٓئِكَ الَّذِينَ لَيْسَ لَهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا
النَّارُۘ وَحَبِطَ مَا صَنَعُوا فِيهَا وَبَاطِلٌ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿١٦﴾

15. Dünya hayatını, onun göz kamaştırıcı süsünü ve şatafatını arzulayanlara, bu gayeye yönelik yaptıkları çalışmaların karşılığını dünyada tastamam veririz. Onlar bu hayatta hiçbir haksızlığa uğratılmazlar.

16. Fakat onlar öyle kimselerdir ki, kendileri için âhirette ateşten başka bir şey yoktur. Dünyada yaptıkları şeyler orada tamâmen boşa gidecektir. Çünkü, iyilik nâmına yaptıkları işler, inanç ve iyi niyetten yoksun olduğu için, hiçbir değer taşımamaktadır.

Kur'ân-ı Kerîm'e inanmayanlar, daha ziyade gönüllerini dünya muhabbeti saran, dünyaya ve dünya nimetlerine tapanlardır. Kur'an'ın uyarıcı açık beyânlarını kabul etmemelerinin altında yatan sebep ise, bu dünya hayatının,

dünya zevk ve safâsının ötesinde hiçbir şeyin bulunmadığını düşünmeleridir. Halbuki Kur'an âhirete iman merkezli bir hayat anlayışı getirmekte, dünya hayatını da o istikâmette ölçülü ve dikkatli yaşamayı öğütlemektedir.

Mü'min, Allah'a ve âhirete inanan bir kişi olarak, hem dünya hayatını mutlu bir şekilde yaşamak için gayret gösterir, hem de ebedî âhiret saâdetini elde etmeye çalışır. **"Rabbimiz bize dünyada da iyilik ver, âhirette de iyilik ver ve bizi cehennem azâbından koru"** (Bakara 2/201) diye dua eder. **"Allah'ın sana verdiği serveti O'nun yolunda harcamak suretiyle âhiretini kazanmaya çalış. Dünyadan da nasibini unutma"** (Kasas 28/77) kâidesi istikâmetinde dünya-âhiret, madde-mâna ahengini bozmadan dürüst bir hayat sürer.

Dünyayı isteyenle Allah'ı ve âhireti isteyen kimseler arasındaki farkı anlayabilmek için karşılıklı mukayese edilerek anlatılan şu iki grup insanın hâline dikkat edin:

أَفَمَنْ كَانَ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبِّهِ وَيَتْلُوهُ شَاهِدٌ مِنْهُ وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ
مُوسٰى إِمَامًا وَرَحْمَةً أُولٰئِكَ يُؤْمِنُونَ بِهِ وَمَنْ يَكْفُرْ بِهِ مِنَ
الْأَحْزَابِ فَالنَّارُ مَوْعِدُهُ فَلَا تَكُ فِي مِرْيَةٍ مِنْهُ إِنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ
وَلٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١٧﴾

17. Sadece dünya hayatını isteyen kimse, şu kişi gibi olabilir mi ki o, Rabbinden açık bir delil üzerinde bulunmaktadır; Allah tarafından bir şâhit Kur'an'ı kendisine okumaktadır; ondan önce de peygamberliğini tasdik edip müjdeleyen bir rehber ve bir rahmet olarak Mûsâ'nın kitabı vardır. İşte bu ikisi arasındaki farkı kavrayanlar, Kur'an'a iman ederler. Hangi zümreden her kim onu inkâr ederse, şunu bilsin ki, kendisine va'dedilen nihâî sonuç ateştir. Öyleyse sen bu kitabın doğruluğundan en küçük bir şüphe içinde olma! Elbette o Rabbinden gelen gerçeğin ta kendisidir; ne var ki, insanların çoğu ona iman etmezler.

Rabbinden kesin bir delil üzere bulunan kişi Rasûlullah (s.a.v.)'dir. Bu delil, Allah Teâlâ'dan gelen ve gerçeğin ta kendisini bildiren Kur'ân-ı Kerîm'dir. O Kur'an'ı Peygamberimiz (s.a.v.)'e, Allah tarafından bir şâhit kılınan Cibrîl (a.s.) okumaktadır. Daha önce bir rehber ve rahmet olarak gönderilen Hz. Mûsâ'nın kitabı Tevrat da, Hz. Muhammed (s.a.v.)'in geleceğini müjdelemekte, ta o zamandan onun peygamberliğini doğrulayıp haber vermektedir. Dolayısıyla bu şekilde son derece sağlam üç delille kanıtlanan bu yakinî bilgi kuvvet, açıklık ve

netlik bakımından, artık kendisine hiçbir ilâve yapılamayacak bir doğruluk, kesinlik ve güvenilirlik derecesine ulaşmış olmaktadır. Bu yakinî bilgi, Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’in tebliğ ettiği Kur’an âyetlerinin beyân buyurduğu hakîkat bilgisidir.

Âyet, Peygamberimiz (s.a.v.)’i ve Kur’ân-ı Kerîm’i inkâr edenlerin kesinlikle cehenneme gideceğini beyân eder. Nitekim Allah Rasûlü (s.a.v.) de bu hususa şöyle açıklık getirmektedir:

“Muhammed’in nefsi kudret elinde bulunan Allah’a yemin ederim ki, Kur’an’ın dâvetine muhatap olan bu ümmetten herhangi bir kimse; yahudi veya hıristiyan olsun, peygamberliğimi i itip de sonra benimle gönderilen Kur’an’a iman etmeksizin ölürse, hiç üphesiz cehennemliklerden olur.” (Müslim, İman 240)

Çünkü bunlar, apaçık bir gerçeği yalan saymak gibi en büyük bir zulme giriftar olmaktadırlar:

وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ كَذِبًاۜ اُو۬لٰٓئِكَ يُعْرَضُونَ عَلٰى رَبِّهِمْ وَيَقُولُ الْاَشْهَادُ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ الَّذ۪ينَ كَذَبُوا عَلٰى رَبِّهِمْۚ اَلَا لَعْنَةُ اللّٰهِ عَلَى الظَّالِم۪ينَۙ ﴿١٨﴾ اَلَّذ۪ينَ يَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًاۜ وَهُمْ بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿١٩﴾

18. Allah adına yalan uydurandan daha zâlim kim olabilir? Onlar Rablerinin huzuruna çıkarılacak; şâhitler de: “Rableri adına yalan söyleyenler işte bunlardı” diyecekler. Haberiniz olsun ki, Allah’ın lâneti zâlimlerin üzerine olacaktır.

19. Onlar, insanları Allah yolundan alıkoymakta ve o yolun eğri tanınmasını ve istedikleri şekilde eğilip bükülebilmesini arzu etmektedirler. Onlar, âhireti inkâr edenlerin de ta kendileridir.

Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)’in haber verdiğine göre Allah Teâlâ kıyâmet gününde diğer insanlara göstermeden mü’mine günahlarını bir bir hatırlatacak, o da suçlarını itiraf edecek, artık mahvolduğunu düşündüğü sırada Cenâb-ı Mevlâ ona: “Günahlarını dünyada başkalarından gizlediğim gibi, bugün de hepsini bağışladım” buyuracak ve ona iyiliklerinin yazılı olduğu defter verilecek. Sıra kâfirlere ve münafıklara gelince, bütün insanların huzurunda onlara bu âyetlerde bahsedildiği üzere: **“Rableri adına yalan söyleyenler işte bunlardı. Allah’ın lâneti zâlimlerin üzerine olsun”** (Hûd 11/18) denecektir. (Buhârî, Tefsir 11/4; Müslim, Tevbe 52)

Burada zâlimlerin üç büyük günahına daha dikkat çekilir:

• Onlar, kendileri Allah yolundan saptıkları gibi, diğer insanları da ondan saptırmaya; Allah'a iman ve itaatten alıkoymaya çalışırlar.

• Sahip oldukları malî, bedenî, ilmî, siyâsî her türlü imkânlarını kullanarak Kur'an'ın inkâr edilmesini sağlamak için onunla alakalı şüpheler uyandırmak, onu zaafa uğratmak ve zararlı göstermek isterler. Allah'ın dosdoğru yolunu eğri büğrü göstermeyi, onun diledikleri şekilde eğilip bükülmesini arzu ederler.

• Onlar âhireti de inkâr ederler; öldükten sonra yeni bir hayatın varlığını kabul etmezler.

Ama onlar bu şekilde davranmakla kendi helâklerini hazırlamaktan başka bir şey yapmamaktadırlar:

أُولٰٓئِكَ لَمْ يَكُونُوا مُعْجِزِينَ فِي الْاَرْضِ وَمَا كَانَ لَهُمْ مِنْ دُونِ
اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ يُضَاعَفُ لَهُمُ الْعَذَابُ مَا كَانُوا يَسْتَطِيعُونَ السَّمْعَ
وَمَا كَانُوا يُبْصِرُونَ ﴿٢٠﴾ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ خَسِرُوا اَنْفُسَهُمْ وَضَلَّ
عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ ﴿٢١﴾ لَا جَرَمَ اَنَّهُمْ فِي الْاٰخِرَةِ هُمُ الْاَخْسَرُونَ ﴿٢٢﴾

20. Onlar, yeryüzünde Allah'ın hüküm ve iradesini uygulamasına asla engel olamazlar. Allah'tan başka, kendilerini azaptan kurtarabilecek bir dostları da yoktur. Âhirette ise azapları katlanarak artacaktır. Çünkü onlar ne kendilerine okunan âyetleri işitiyorlardı, ne de o âyetlerin işaret ettiği gerçekleri basîret gözleriyle görebiliyorlardı.

21. İşte kendilerini helâke sürükleyip ziyana uğratanlar bunlardır. İlâh diye uydurdukları şeyler de kendilerini yüzüstü bırakıp görünmez oluverdi!

22. Hiç şüphesiz, âhirette en çok zarara uğrayacak olanlar da kesinlikle bunlardır.

Allah onlara Kur'an âyetlerini işitmeleri için kulaklar verdi; varlığının delillerini görmeleri için de baş ve kalp gözleri verdi. Fakat onlar bu kuvvelerini hakkı dinlemek ve onu görmek yolunda kullanmadılar. Buna göre insan, kulağını ve gözünü nerede ve nasıl kullandığına; onlarla neyin izini sürdüğüne dikkat etmelidir. Çünkü mânevî âlemin kapılarının açılmaya başlaması için kulağı ve gözü iyi kullanmanın ehemmiyeti büyük olduğu gibi, o kapıların kapanması ve insanın mânen zarar etmesi açısından da gözü ve kulağı kötü kullanmanın rolü büyüktür. İşte âyetlerde bahsedilen bedbahtlar, bu ilâhî nimetleri yerli yerince kullanmamanın cezası olarak imandan mahrum kalmışlar ve azabı hak etmişlerdir.

Buna karşılık:

إِنَّ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَاَخْبَتُوا اِلٰى رَبِّهِمْۙ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٢٣﴾

23. İman edip sâlih amel işleyenler ve derin bir tevâzu ve huşûyla Rablerine gönülden boyun eğenlere gelince, onlar cennetin yârânı ve yoldaşlarıdırlar. Hem orada ebedî kalacaklardır.

Âyette geçen إِخْبَاتٌ (ihbât) kelimesine şu mânalar verilir:

- Taat ve tevâzu ile bağlanmak, dönmek ve yönelmek,
- Alçak gönüllülükle boyun eğmek,
- İhlasla itaatte bulunmak,
- Kalpte sebât bulan korku ve huşû sebebiyle tevâzuyla boyun eğmek.

Hâsılı "ihbât"ın, Allah Teâlâ'ya derin bir huşû, saygı, tevâzu, itminan ve gönül huzuruyla, istikâmet üzere ihlasla kulluk yapmak olduğu anlaşılmaktadır.

Netice olarak:

مَثَلُ الْفَرِيقَيْنِ كَالْاَعْمٰى وَالْاَصَمِّ وَالْبَصِيرِ وَالسَّمِيعِۜ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلاًۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٢٤﴾

24. Bu iki zümre insanın misâli, görmeyen ve duymayan biriyle gören ve duyan kişiye benzer. Hiç bunlar birbirine eşit olabilir mi? Hâlâ düşünüp ibret almayacak mısınız?

Bu âyet konuyu hülâsa etmekte, kâfirlerin durumunu işitme ve görme duyularını kaybetmiş kimsenin durumuna; mü'minlerin hâlini de işitme ve görme duyuları çalışan kimsenin hâline benzetmektedir. Yani kâfirler, gerçeği işitmeme ve görmeme bakımından hem kör hem de sağır olan kişi gibidir. Mü'minler ise bu bakımdan hem gören hem de işiten kişi gibidir. Dolayısıyla bunların eşit olması mümkün değildir. Aklını çalıştırıp azıcık düşünen biri, bu misallerden hareketle, iki grup arasındaki mukayese kabul etmeyecek kadar açık olan farkı hemen anlayabilir ve kolaylıkla gerçeği bulabilir.

Nitekim buradan itibaren anlatılmaya başlanan peygamber kıssaları, bu iki zıt grup arasındaki farkı tüm ayrıntılarıyla gözler önüne serecektir. Sıra Hz. Nûh ve kavminin ibret dolu kıssasında:

Allah’tan Başkasına Kulluk Etmeyin

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا نُوحًا اِلٰى قَوْمِه۪ٓ اِنّ۪ي لَكُمْ نَذ۪يرٌ مُب۪ينٌۙ ﴿٢٥﴾ اَنْ
لَا تَعْبُدُٓوا اِلَّا اللّٰهَۜ اِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ عَذَابَ يَوْمٍ اَل۪يمٍ ﴿٢٦﴾

25. Yemin olsun ki biz, Nûh’u kavmine peygamber gönderdik de onlara şöyle dedi: “Şüphesiz ben sizin için apaçık bir uyarıcıyım.”

26. “Allah’tan başkasına kulluk etmeyin. Doğrusu ben, sizin hakkınızda can yakıcı bir günün azabından korkuyorum.”

Allah Teâlâ, tebliğ ile vazîfelendirdiği Rasûlü’nü, bu yolda karşılaşacağı sıkıntı ve belalara karşı hazırlamak, tesellî etmek ve sabra alıştırmak için önceki peygamberlerin kıssalarından câlib-i dikkat kesitler sunar. Bu kıssalarda, sonradan gelenlere ibret olması için, peygamberlerin tevhid uğrunda verdikleri mücâdeleleri, toplumlarının kendilerine karşı sergiledikleri tutum ve davranışları, bu arada meydana gelen hâdiseleri ve bunların menfî veya müspet neticelerini haber verir. Buna da Hz. Nûh’un kıssası ile başlar.

Nûh (a.s.)’ın asıl isminin şükredici anlamında Şâkir olduğu rivayet edilir. Çok âh vâh ettiği için ona “Nûh” adı verildiği nakledilir. Niçin çok âh vâh ettiği hususunda ise şunlar söylenir:

• Kavminin küfür ve isyandaki inâdı sebebiyle Hz. Nûh Cenâb-ı Hakk’a **“Rabbim! Yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma!”** (Nûh 71/26) diye beddua eder. Fakat Allah Teâlâ onun bu duasından hoşnut kalmaz. O da bu zellesi için ağlar, âh vâh eder.

• Hz. Nûh tufan sırasında, oğluna karşı olan aşırı meyli ve muhabbeti sebebiyle **“Rabbim! Şüphesiz ki oğlum benim ailemdendir”** (Hûd 11/45) diyerek Rabbine yalvarır. Ancak Cenâb-ı Hak: **“Ey Nûh! O kesinlikle senin ailenden değildir”** (Hûd 11/46) buyurur. Bunun üzerine Hz. Nûh ya oğluna karşı şefkatinden veya kendi akıbetinden endişelendiği için âh vah etmeye başlar. (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, IV, 153-154)

Hz. Nûh, kavmini can yakıcı bir günün azabına karşı uyarır. Ancak inkârda taşlaşmış kişilere bu uyarının hiçbir etkisi olmaz:

فَقَالَ الْمَلَأُ الَّذ۪ينَ كَفَرُوا مِنْ قَوْمِه۪ مَا نَرٰيكَ اِلَّا بَشَرًا مِثْلَنَا وَمَا
نَرٰيكَ اتَّبَعَكَ اِلَّا الَّذ۪ينَ هُمْ اَرَاذِلُنَا بَادِيَ الرَّأْيِۚ وَمَا نَرٰى لَكُمْ عَلَيْنَا

مِنْ فَضْلٍ بَلْ نَظُنُّكُمْ كَاذِب۪ينَ ﴿٢٧﴾

27. Buna karşılık kavminin ileri gelen inkârcıları şöyle dediler: "Biz senin de tıpkı bizim gibi bir insan olduğunu görüyoruz. Yine ilk bakışta, sana inanıp peşinden gelenlerin ancak bizim bayağı görüşlü ayak takımımızdan ibaret olduğunu görüyoruz. Sizin bizden üstün bir tarafınızı da görmüyoruz. Hatta sizin yalancı olduğunuzu düşünüyoruz."

Zenginliğin ve ileri gelmişliğin gururuna kapılan azgınlar, nefsin bu aldatmacasını terkte zorlanmışlar ve böylece bir başkasına boyun eğmeyi nefsâniyetlerine kabul ettirememişlerdir. Ancak fakir kimseler için bu engeller söz konusu değildir. Bu sebeple peygamberlerin dâveti karşısında daha çok fakir kimseler hemen teslim olmuş, dâvete icâbet etmiş ve beklemeden itaate koşmuşlardır. İnsanlık tarihi boyunca her zaman ve zeminde çoğunlukla görülen manzara bu şekildedir.

Nitekim Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) Bizans kralı Herakliyus'u İslâm'a dâvet etmek üzere bir mektup gönderdiğinde, kral o günlerde Suriye'de bulunan Arap tüccarları huzuruna getirtmiş, içlerinden Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'e soyca yakın olan Ebû Süfyan'ı karşısına alarak ona Allah Rasûlü (s.a.v.) hakkında sorular sormaya başlamıştı. Bu arada: "Ona inananlar toplumun ileri gelenleri mi, yoksa zayıf ve güçsüzleri mi?" diye sormuştu. Zayıf ve güçsüzlerin inandığını öğrenince de: "Zâten bütün peygamberlerin dâvetini önce zayıf ve güçsüz olanlar kabul etmiştir" demiştir. (Buhârî, Bed'u'l-vahy 6; Müslim, Cihâd 74)

Bu gerçeğin çok iyi farkında olan Hz. Nûh, kavminin alay ve hakaret dolu sözlerine gayet itidalli ve vakur bir şekilde şöyle cevap vermeye başlar:

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَاٰتٰين۪ي رَحْمَةً مِنْ عِنْدِه۪ فَعُمِّيَتْ عَلَيْكُمْؕ اَنُلْزِمُكُمُوهَا وَاَنْتُمْ لَهَا كَارِهُونَ ﴿٢٨﴾

28. Nûh dedi ki: "Ey kavmim! Düşünün bir kere; ya ben Rabbimden gelen açık bir delil üzere bulunuyorsam; ya O bana bizzat kendi katından husûsî bir rahmet vermiş de bu da sizin kör gözlerinize gizli kaldıysa? Ne yapalım, hiç hoşlanmadığınız halde şimdi biz o gerçeği size zorla mı kabul ettireceğiz?"

Hz. Nûh'a verilen "rahmet"; peygamberlik, hidâyet, iman ve İslâm nimetleridir. Ancak bu büyük nimetler, inkâr edenlerin gözlerine gizli kalmış, mânevî körlükleri sebebiyle onu görememişlerdir. Bu noktada peygamberin vazîfesi, sadece açık bir tebliğde bulunmaktır. Yoksa istemediği halde zorla

kimseye ilâhî hidâyet ve rahmeti kabul ettirmeye çalışmak değildir. Ancak burada yapılmayacağı ifade edilen zorlama, öldürme tehdidi ve benzeri yollarla söylenen şeyi kabule icbar etme şeklindeki zorlamadır. Gerçekleri kabul etmelerini sağlamaya yönelik sözlü tebliğ ve zorlama ise zâten yapılmaktadır.

Nûh (a.s.)'ın fakir mü'minlerle beraber bulunup onları yanından kovmamasının gerekçelerine gelince:

وَيَا قَوْمِ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ مَالًاۜ اِنْ اَجْرِيَ اِلَّا عَلَى اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا بِطَارِدِ

الَّذ۪ينَ اٰمَنُواۜ اِنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَلٰكِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ قَوْمًا تَجْهَلُونَ ﴿٢٩﴾

وَيَا قَوْمِ مَنْ يَنْصُرُن۪ي مِنَ اللّٰهِ اِنْ طَرَدْتُهُمْۜ اَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴿٣٠﴾

29. "Ey kavmim! Kaldı ki, ben tebliğime karşılık sizden herhangi bir mal da istemiyorum. Benim ücretimi verecek olan Allah'tır. Sonra ben o iman edenleri yanımdan kovacak da değilim. Çünkü onlar elbette Rablerine kavuşacaklardır. Fakat bir gerçek var ki ben, sizin cehâlet içinde ve hep bilgisizce davranan bir gürûh olduğunuzu görüyorum."

30. "Ey kavmim! Eğer o mü'minleri yanımdan kovacak olursam Allah'a karşı kim bana yardım edebilir? Hiç düşünmüyor musunuz?"

Kavminden ileri gelenler, Hz. Nûh'un meclisine devam etmek için ondan, yanındaki fakir ve zayıf mü'minleri kovmasını istemişlerdi. Aynı şekilde Kureyş müşriklerinin elebaşıları da Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'den sohbetine devam eden fakir müslümanları yanından uzaklaştırmasını talep etmişlerdi. (bk. En'âm 6/52) Çünkü onlar, fakirlerle aynı yerde bulunmayı gurur ve enâniyetlerine yediremiyorlardı. Bu, onların, içinde bulundukları cehâletin bir neticesiydi.

Rivayet edilir ki:

Birgün İsâ (a.s.), İsrâiloğulların'dan sâlih zannedilen bir kimseyle şehir dışına çıkmıştı. Halk arasında fâsıklıkla meşhur günahkâr bir adam da büyük bir eziklikle peşlerine takılmıştı. İstirahat için mola verildiğinde bu günahkâr kul, samîmî bir nedâmet ve mahcûbiyet içinde, gönlü kırık olarak onlardan ayrı bir yere oturdu ve merhametlilerin en merhametlisi olan Hak Teâlâ'nın yüce affına sığınarak:

"–Rabbim! Şu yüce peygamberinin hürmetine beni affet!" diye dua eyledi. Sâlih zannedilen kişi ise, onu fark edince küçümsedi, hakîr gördü ve ellerini göğe kaldırıp:

"–Allahım! Yarın kıyâmet günü beni bu adamla birlikte haşreyleme!" dedi.

Bunun üzerine Cenâb-ı Hak, Hz. İsa'ya şöyle vahyetti:

"–Yâ İsa, kullarıma söyle; ikisinin de duasını kabul ettim. Boynu bükük mücrim

kulumu affedip kendisini cennetlik kıldım. Halkın sâlih zannettiği kişiye gelince, onu da, benim affettiğim kulumla beraber olmak istemediği için cennetliklerden kılmadım!"

İlâhî lânet ve gazaba uğrayanların dışında her ne sebeple olursa olsun Allah'ın kullarını hor görmek, Cenâb-ı Hakk'ın gazabını celbeden büyük bir kalbî hatâdır. Kimin ne olacağını ve kalplerde gizli olanı ancak Allah bilir. Bize düşen, kendi hatâlarımızla meşgul olarak tevbe ve istiğfâra sarılmaktır. Kul olarak haddimizi ve aczimizi bilip o çerçevenin dışına çıkmamaktır. Nitekim Nûh (a.s.) o çerçeveyi şöyle hülasa eder:

وَلَٓا اَقُولُ لَكُمْ عِنْدِي خَزَٓائِنُ اللّٰهِ وَلَٓا اَعْلَمُ الْغَيْبَ وَلَٓا اَقُولُ اِنّ۪ي مَلَكٌ وَلَٓا اَقُولُ لِلَّذ۪ينَ تَزْدَر۪ٓي اَعْيُنُكُمْ لَنْ يُؤْتِيَهُمُ اللّٰهُ خَيْراًۜ اَللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا ف۪ٓي اَنْفُسِهِمْۚ اِنّ۪ٓي اِذاً لَمِنَ الظَّالِم۪ينَ ﴿٣١﴾

31. "Ben size «Allah'ın hazîneleri benim yanımda» demiyorum, gaybı da bilmiyorum, «şüphesiz ben bir meleğim» de demiyorum. Sizin hor gördüğünüz kimseler için: «Allah onlara asla hiçbir iyilik nasip etmeyecek» de diyemem. Onların kalplerinde olan şeyleri Allah daha iyi bilir. Şâyet bunların aksini yaparsam, elbette o zaman ben de zâlimlerden biri olurum."

İnkârcılara göre bir kişinin peygamber olması için hazinelere sahip olması, gaybı bilmesi, hatta insanlıktan çıkıp melek olması gerekir. Ancak bu şekilde o, sıradan insanların yapamadıklarını yapabilir ve bilemediklerini bilebilir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) zamanındaki müşrikler de ondan dağları altın hâline getirmesini, yerden ırmaklar akıtmasını, şifasız dertlere derman olmasını, gökten melek indirerek kendileriyle konuşturmasını istemişlerdi. (bk. İsrâ 17/90-93; Hûd 11/12; En'âm 6/50)

Bunun üzerine Hz. Nûh'la kavmi arasındaki tartışma ve mücadele daha da şiddetlendi:

قَالُوا يَا نُوحُ قَدْ جَادَلْتَنَا فَاَكْثَرْتَ جِدَالَنَا فَأْتِنَا بِمَا تَعِدُنَٓا اِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ اِنَّمَا يَأْت۪يكُمْ بِهِ اللّٰهُ اِنْ شَٓاءَ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُعْجِز۪ينَ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَنْفَعُكُمْ نُصْح۪ٓي اِنْ اَرَدْتُ اَنْ اَنْصَحَ لَكُمْ اِنْ كَانَ اللّٰهُ يُر۪يدُ اَنْ يُغْوِيَكُمْۜ هُوَ رَبُّكُمْ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَۜ ﴿٣٤﴾

32. İnkârcılar şöyle çıkıştılar: “Ey Nûh! Bizimle mücâdele edip durdun; hatta bu mücâdelende de çok fazla ileri gittin. Eğer doğru söylüyorsan, haydi bizi tehdit edip durduğun şu azabı başımıza getir de görelim!”

33. Nûh şöyle cevap verdi: “Onu size, dilerse, ancak Allah getirir. Eğer getirecek olursa, siz de O’nun elinden asla kurtulamazsınız.”

34. “Eğer taşkınlığınız yüzünden Allah sizi helâk etmeyi dilemişse, ben iyiliğinizi isteyip size ne kadar öğüt de versem, bunun size hiçbir faydası olmayacaktır. O sizin Rabbinizdir ve siz O’na dönmektesiniz.”

اَلْمُجَادَلَةُ (mücâdele), iki hasmın birbirini susturmaya, savundukları görüşten şiddetle vazgeçirmeye çalışması demektir. Dinî hususlarda mücâdele etmek teşvik edilmiş, buna mukâbil bâtıl uğruna yapılan mücâdeleler ise zemmedilmiştir.

اَلنُّصْحُ (nush), hayır ve iyilikle alakalı bütün söz ve davranışları ihtiva eden bir kelimedir. Gerçek mânası ise iyilik istemek ve iyi olana kılavuzluk etmektir. Ayrıca bu kelimede, insanları sakındırmak için azgınlık yollarını, izinden gidilmesi için de iyilik ve ahlâkî güzellik yollarını bildirmek mânası da vardır. Peygamberler, toplumlarına nasihat veren insanlardır. Ancak Allah, içine düştükleri günahlar sebebiyle bir fert veya toplumun azgınlığını ve helâkini dilemişse, peygamberlerin nasihatinin onlara bir fayda sağlamayacağı beyân edilmektedir. Çünkü nihâi planda hidâyet de dalâlet de Allah’ın kudret elindedir.

Kıssasının bu noktasında sözü Kur’an’ın indiği ortamla irtibatlandırıp inkâr bakımından müşriklerin de Nûh kavminden farksız olduğunu belirtmek üzere bir ara cümle olarak buyruluyor ki:

تُجْرِمُونَ ﴿٣٥﴾ اَمْ يَقُولُونَ افْتَرٰيهُ قُلْ اِنِ افْتَرَيْتُهُ فَعَلَيَّ اِجْرَامٖي وَاَنَا بَرٖٓيءٌ مِمَّا

35. Yoksa, “Kur’an’ı Muhammed kendisi uyduruyor” mu diyorlar? De ki: “Eğer onu ben uyduruyorsam günahı banadır. Ancak ben, sizin işlemekte olduğunuz günahlardan da uzağım.”

Bu âyetin muhatabı Peygamberimiz (s.a.v.)’dir. Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Nûh kıssasını insanlara okurken müşrikler: “Bu kıssayı sen uydurdun” diyerek sözünü kesmişler, Allah Teâlâ da, âyette geçen ifadelerle onlara cevap vermesini istemiştir.

Hz. Nûh kıssası şöyle devam ediyor:

وَاُو۫حِيَ اِلٰى نُوحٍ اَنَّهُ لَنْ يُؤْمِنَ مِنْ قَوْمِكَ اِلَّا مَنْ قَدْ اٰمَنَ فَلَا

تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَفْعَلُونَ ﴿٣٦﴾ وَاصْنَعِ الْفُلْكَ بِاَعْيُنِنَا وَوَحْيِنَا وَلَا

تُخَاطِبْنِى فِى الَّذِينَ ظَلَمُوا ۚ اِنَّهُمْ مُغْرَقُونَ ﴿٣٧﴾

36. Nûh'a şöyle vahyedildi: "Kavminden şu ana kadar iman etmiş olanlar dışında artık daha fazla inanan olmayacak. Şu halde, onların yapageldikleri kötülüklerden dolayı kederlenme!"

37. "Bizim gözetimimiz altında ve vahyettiğimiz şekilde gemiyi yap. Sakın zulmedenler hakkında, onları kurtarmam için bana bir ricâda bulunma. Çünkü onlar mutlaka boğulacaklardır!"

Hz. Nûh, uzun seneler sabırla ve metânetle tebliğe devam ettiyse de kavminden fazla iman eden olmadı. Hatta kavmi onu delilikle suçladılar (Mü'minûn 23/25), onu taşlayarak öldürmekle tehdit ettiler. (Şuarâ 26/116) Nihâyetinde Hz. Nûh çaresizlik içinde: **"Ben mağlup düştüm. Artık dinine yardım et, intikâmımı sen al!"** (Kamer 54/10) diye yalvarmaya başladı ve: **"Rabbim! Yeryüzünde dolaşan bir tek kâfir bile bırakma!"** (Nûh 71/26) diyerek beddua etmek mecburiyetinde kaldı.

Şeyh-i Ekber Muhyiddin İbn Arabî (k.s.) şöyle der: "Ahlâk sahibinin elde edeceği güzel ahlâkın başlangıcı, yaratılanlardan gelecek eziyetlere sabırla katlanarak bundan herhangi bir eziyet duymamasıdır. Bu güzel ahlâkın orta derecesi, o eziyet eden kişileri eziyet edici olarak görmemesidir. Çünkü o gerçek tevhid ehli bir kimse olup, onun yanında kendisine kötülük yapan da iyilik yapan da müsâvîdir. Bu güzel ahlâkın zirvesi ise, kötülük yapanı bile kendisine iyilik ediyormuş gibi görmesidir. Çünkü o artık her şeyin gerçek mâhiyetini bilebilmekte ve ilâhî tecellilerin ne mânaya geldiğini idrak edebilmektedir. İşte bu makam, hakikat ehli olmanın başlangıcıdır." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 162)

Rivayete göre Nûh (a.s.)'ın kavminden biri çocuğunu omzunda taşıyıp giderken, çocuk Hz. Nûh'u görünce babasına: "Bana bir taş ver" der. Babasının eline tutuşturduğu taşı Hz. Nûh'a atar ve onun bir tarafını kanatır. Bunun üzerine Yüce Allah, kavminden şu ana kadar iman edenler haricinde kimsenin inanmayacağını, artık helâk edilme vakitlerinin geldiğini, dolayısıyla helâk edildikleri takdirde kederlenmesine gerek olmadığını haber verir. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 29-30)

Geminin yapımı başlıyor:

وَيَصْنَعُ الْفُلْكَ وَكُلَّمَا مَرَّ عَلَيْهِ مَلَأٌ مِنْ قَوْمِهِ سَخِرُوا مِنْهُ ۗ قَالَ اِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَاِنَّا نَسْخَرُ مِنْكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ۗ ﴿٣٨﴾ فَسَوْفَ

تَعْلَمُونَۙ مَنْ يَأْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَيَحِلُّ عَلَيْهِ عَذَابٌ مُقِيمٌ ﴿٣٩﴾

38. Nûh gemiyi yapıyor, kavminden ileri gelenler de yanına her uğradıkça onunla alay ediyorlardı. Nûh da şöyle karşılık veriyordu: "Madem bizimle alay ediyorsunuz, şunu unutmayın ki, bizimle alay ettiğiniz gibi bir gün gelecek biz de sizinle alay edeceğiz."

39. "Artık dünyada rezil ve perişan edecek bir azaba kimin uğratılacağını, âhirette devamlı bir azabın da kimin başına geleceğini yakında görüp öğreneceksiniz!"

Hz. Nûh, Allah'ın emrine uygun olarak gemiyi yapmaya başladı. Oradan geçen ileri gelenler onunla alay ediyorlardı. Öncelikle onlar geminin ne olduğunu bilmiyorlardı. Hz. Nûh'a "Böyle ne yapıyorsun?" diye soruyorlar, o da "Su üstünde yüzecek bir ev yapıyorum" diye cevap veriyor, onlar da bu cevaba şaşıp gülüyorlardı. İkinci olarak Hz. Nûh gemiyi sudan uzak bir yerde ve suyun çok az olduğu bir vakitte yapıyordu. Dolayısıyla ileri gelenler onun zahiren münâsebetsiz gibi görünen bu davranışı karşısında gülüşüyor ve: "Bakıyoruz, peygamber olduktan sonra maşallah bir de marangoz oldun" diye alay ediyorlardı. Fakat Hz. Nûh'un Allah'ın emriyle gerçekten çok mühim ve hikmetli bir iş yaptığını, kendilerinin ise işin iç yüzünden habersiz olduklarını bilmiyorlardı. Hz. Nûh, büyük bir felâketin gelmekte olduğunu haber vererek onları ikaz etse de, derin bir gaflet çukuruna gömülmüş kavmin uyanıp gerçeği duyabilecek halleri yoktu:

حَتّٰٓى اِذَا جَٓاءَ اَمْرُنَا وَفَارَ التَّنُّورُۙ قُلْنَا احْمِلْ فِيهَا مِنْ كُلٍّ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ وَاَهْلَكَ اِلَّا مَنْ سَبَقَ عَلَيْهِ الْقَوْلُ وَمَنْ اٰمَنَۜ وَمَٓا اٰمَنَ مَعَهُٓ اِلَّا قَلِيلٌ ﴿٤٠﴾

40. Nihâyet emrimiz gelip geminin kazanı kaynamaya başlayınca Nûh'a dedik ki: "Her canlıdan erkekli-dişili birer çifti, haklarında suda boğulacağına karar verilenler dışında aileni ve iman edenleri gemiye bindir." Zâten onunla beraber iman eden çok az kimse vardı.

Âyette geçen فَارَ التَّنُّورُ (fâre't-tennûr) ifadesine "suların coşup taşması" yanında "azabın şiddetlenmesi" ve azabın sabahleyin geldiğini göstermek üzere "şafak atıp sabahın gelmesi" gibi mânalar da verilir. Elmalılı, bu ifadeye "geminin kazanının kaynaması" mânasını vererek, Hz. Nûh'un yaptığı geminin, dağlar gibi dalgalar arasında o kadar yükü taşıyabilecek büyüklükte ve güçte buharlı bir gemi olduğunu söyler. (Elmalılı, *Hak Dini,* IV, 2780-2783)

Hazırlıklar tamamlanır. Tufanın ilk işaretleri görülmeye başlar. Geminin hareket saati gelip çatar:

وَقَالَ ارْكَبُوا فِيهَا بِسْمِ اللّٰهِ مَجْرٖيهَا وَمُرْسٰيهَاۜ اِنَّ رَبّٖى لَغَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٤١﴾ وَهِىَ تَجْرٖى بِهِمْ فٖى مَوْجٍ كَالْجِبَالِ وَنَادٰى نُوحٌۨ ابْنَهُ وَكَانَ فٖى مَعْزِلٍ يَا بُنَىَّ ارْكَبْ مَعَنَا وَلَا تَكُنْ مَعَ الْكَافِرٖينَ ﴿٤٢﴾ قَالَ سَاٰوٖى اِلٰى جَبَلٍ يَعْصِمُنٖى مِنَ الْمَٓاءِۜ قَالَ لَا عَاصِمَ الْيَوْمَ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِلَّا مَنْ رَحِمَۚ وَحَالَ بَيْنَهُمَا الْمَوْجُ فَكَانَ مِنَ الْمُغْرَقٖينَ ﴿٤٣﴾

41. Nûh dedi ki: "Gemiye binin! Onun akıp gitmesi de durması da Allah'ın ismiyledir. Şüphesiz ki Rabbim çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir."

42. Sular her tarafı kapladığında, gemi yolcularıyla birlikte dağlar gibi dalgalar arasında süzülmeye başladı. Nûh, geminin dışında bir kenarda bulunan oğluna: "Evlâdım, bizimle birlikte gemiye bin de kâfirlerle beraber olma!" diye seslendi.

43. Fakat oğlu: "Ben şöyle büyük bir dağa sığınırım, o da beni sulardan korur" diye karşılık verdi. Nûh: "Bugün, merhamet edip korudukları dışında, hiçbir kimse bir başkasını Allah'ın helâk emrinden kurtaramaz" dedi. Birden aralarına dalga giriverdi de o âsi oğul boğulanlardan oldu.

Rivayete göre Hz. Nûh geminin hareket etmesini istediği zaman "bismillâh" demiş, gemi hareket etmiştir. Geminin durmasını istediği zaman da yine "bismillâh" demiş ve gemi durmuştur. Cenâb-ı Hak Hz. Nûh ve ona iman edenleri, rahmet ve mağfiret edici sıfatlarının bir tecellisi olarak kurtarmıştır. Burada Allah Teâlâ'nın bu iki sıfatının zikredilmesi, mü'minlerin kurtulmayı hak ettiklerinden dolayı değil de, sırf Cenâb-ı Hakk'ın lutfu, bağışlaması ve rahmeti sebebiyle kurtulduklarına bir delâlet vardır.

Hz. Nûh'un bir oğlu iman etmemiş ve gemiye binmemişti. Geminin dışında ayrı ve uzak bir yerde duruyordu. Nûh (a.s.) babalık şefkatiyle ona seslenerek gelip gemiye binmesini ve kurtulmasını istedi. Kâfirlerden olmamasını öğütledi. Allah'tan başka bugün kimsenin kimseyi kurtarmaya gücü yetmeyeceğini, ancak Allah'ın merhamet ettiği talihli kulların helâkten kurtulabileceğini söyledi. Fakat oğlu bu şefkatli seslenişe kulaklarını kapadı, olan bitenin sıradan bir hâdise olduğunu, dolayısıyla dağa tırmanarak tufandan kurtulacağını sandı. Fakat iş sandığı gibi olmadı, bir dalga gelerek onu suların içine gömdü; boğularak helâk

olup gitti.

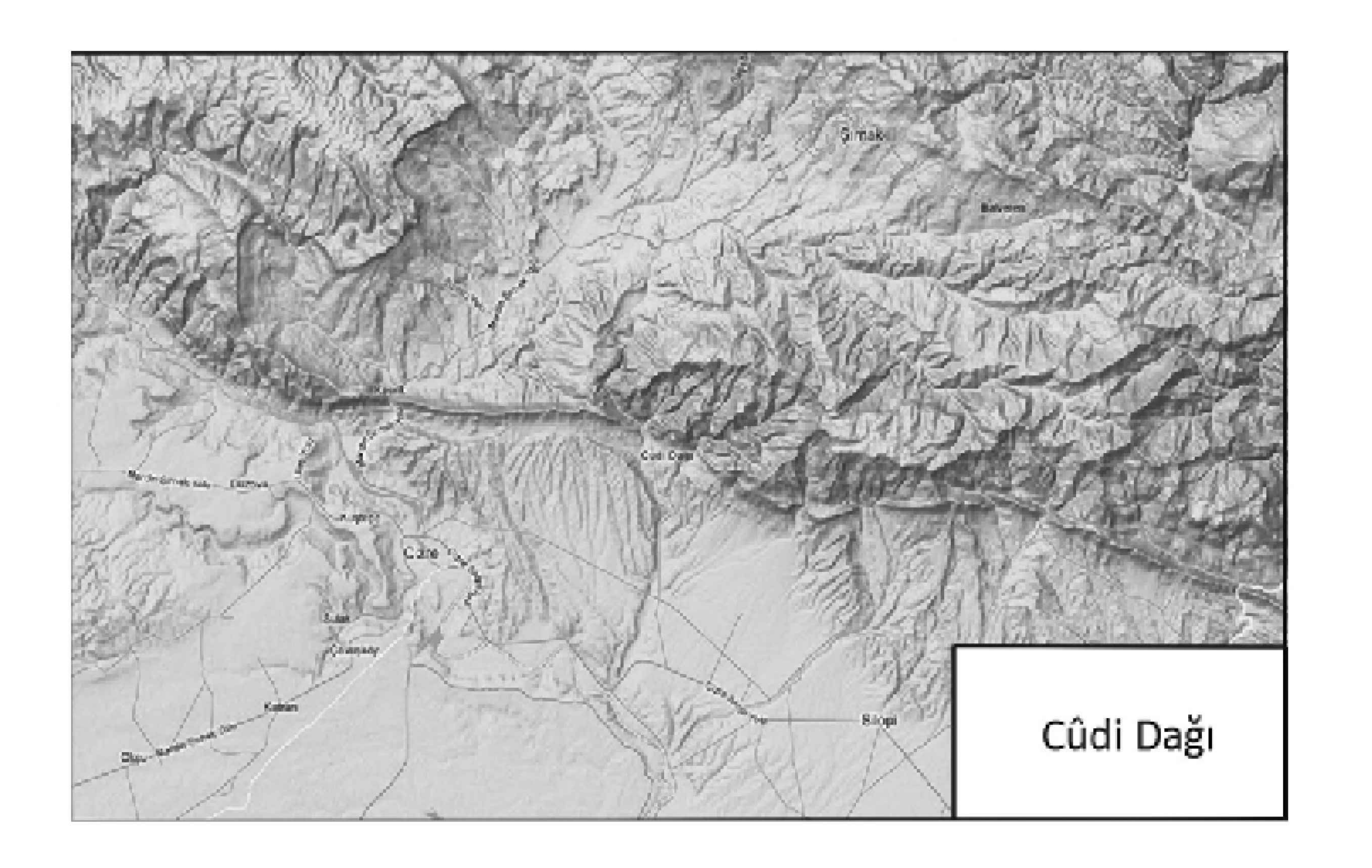
Geminin ve içindekilerinin akıbetine gelince:

وَقِيلَ يَآ اَرْضُ ابْلَعِى مَآءَكِ وَيَا سَمَآءُ اَقْلِعِى وَغِيضَ الْمَآءُ وَقُضِىَ الْاَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ وَقِيلَ بُعْدًا لِلْقَوْمِ الظَّالِمِينَ ﴿٤٤﴾

44. Nihâyet Allah'tan: "Ey yer suyunu yut! Ey gök suyunu tut" emri geldi. Sular çekildi, iş bitirildi, gemi Cûdî dağının üzerine oturdu ve "Kahrolsun o zâlimler topluluğu" denildi.

Cûdî dağı, yapılan araştırmalara göre Türkiye'de Güneydoğu Anadolu bölgesinde, Türkiye-Irak sınırına 15 km. uzaklıkta Dicle ırmağının kıyısında bulunan Cizre'nin 32 km. kuzeydoğusunda, Şırnak il merkezine 17 km. mesafededir.

Tufanla kâfirlerin hepsi helâk oldu olmasına ama aralarında oğlunun da bulunması Hz. Nûh'un ciğerine hançer gibi saplandı. Yüreği yandı. Allah'ın: **"Zulmedenler hakkında onların kurtuluşu için bana bir ricada bulunma"** (Hûd 11/37) emrini unuttu. Gönlündeki yangın diline vurdu:

Cûdi Dağı
Şırnak
Cizre
Silopi

وَنَادٰى نُوحٌ رَبَّهُ فَقَالَ رَبِّ اِنَّ ابْنٖي مِنْ اَهْلٖي وَاِنَّ وَعْدَكَ الْحَقُّ وَاَنْتَ
اَحْكَمُ الْحَاكِمٖينَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَا نُوحُ اِنَّهُ لَيْسَ مِنْ اَهْلِكَۚ اِنَّهُ عَمَلٌ
غَيْرُ صَالِحٍۘ فَلَا تَسْـَٔلْنِ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌۜ اِنّٖٓي اَعِظُكَ اَنْ تَكُونَ
مِنَ الْجَاهِلٖينَ ﴿٤٦﴾ قَالَ رَبِّ اِنّٖٓي اَعُوذُ بِكَ اَنْ اَسْـَٔلَكَ مَا لَيْسَ
لٖي بِهٖ عِلْمٌۜ وَاِلَّا تَغْفِرْ لٖي وَتَرْحَمْنٖٓي اَكُنْ مِنَ الْخَاسِرٖينَ ﴿٤٧﴾

45. Nûh Rabbine seslenip: "Rabbim! Şüphesiz ki oğlum benim ailemdendir. Senin va'din de elbette gerçektir. Ve sen hüküm verenlerin en hayırlısısın!" dedi.

46. Allah şöyle buyurdu: "Ey Nûh! O kesinlikle senin ailenden değildir. Çünkü onun bütün hayatı yanlış bir inanç ve amel üzere kuruluydu. O halde hakkında bilgi sahibi olmadığın bir şeyi sakın benden isteme. Şüphesiz ben, câhillerden olmayasın diye sana öğüt veriyorum."

47. Nûh şöyle yalvardı: "Rabbim! Doğrusu ben, hakkında bilgim olmayan bir şeyi senden istemekten yine sana sığınırım. Eğer beni bağışlamaz ve bana merhamet etmezsen elbette ziyana uğrayanlardan olurum."

Hikmet ehlinden biri şöyle der: "Bir oğul babasının yaptıklarını yapmıyorsa, onunla alâkası kesilmiş demektir. Bir ümmet de peygamberinin yaptığını yapmıyorsa, korkarım ki aralarındaki alâka kopmak üzeredir." Buna göre ilim, irfan ve amel sahibi olmaksızın, sırf kıymetli birinin nesebinden olmanın ve ataların faziletli davranışlarıyla övünmenin hiçbir faydası yoktur.

Büyük velîlerden İbrâhim Düsûkî (k.s.) şöyle der:

"Her kim Allah ve Rasûlü'nün emirlerini tatbik eden, hatta inceliklerine de riâyet eden olmazsa; dahasını diyelim: Şerefli, temiz, iffetli bir kimse olmazsa, o bana bağlı evlâdım arasında olamaz. İsterse sulbümden gelen çocuğum olsun. Kim dinî emirlere devam eden, hakikat ve tarikat âdâbını bilen; dîne, diyânete bağlı, yanlış işlere dalmayan, nefsini koruyan zâhid bir kimse olur ve şüpheli işlere yaklaşmazsa işte benim evlâdım odur. İsterse bu ülkeler ötesi bir yerde bulunsun..." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 597)

Hz. Nûh, "sakın câhillerden olmayasın" ikazı üzerine, peygamberlik gibi yüce bir makamda bulunmanın gerektirdiği bir kulluk hassasiyeti içerisinde hatasını fark ederek hemen Allah'a sığınmış; O'nun rahmet ve mağfiretini talep etmiştir. Gerçekten de peygamberlerin ve sâlih insanların ahlâkları hep böyledir. Kendilerine bir iyilik yapmaları söylendiği zaman ona göre davranırlar; bir

hatalarına dikkat çekildiği zaman da derhal istiğfar edip Allah'a sığınırlar. İşte Allah Teâlâ, peygamberlerin başından geçen bu tür hâdiseleri haber vermektedir ki, gerek istiğfar konusunda gerekse kendi rahmetinden ümit kesmemek konusunda herkes peygamberleri örnek alabilsin ve ona göre davranabilsin.

Sular çekilip gemi dağa oturunca:

قِيلَ يَا نُوحُ اهْبِطْ بِسَلَامٍ مِنَّا وَبَرَكَاتٍ عَلَيْكَ وَعَلٰى أُمَمٍ مِمَّنْ مَعَكَ ۚ
وَأُمَمٌ سَنُمَتِّعُهُمْ ثُمَّ يَمَسُّهُمْ مِنَّا عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤٨﴾ تِلْكَ مِنْ أَنْبَاءِ
الْغَيْبِ نُوحِيهَا إِلَيْكَ ۚ مَا كُنْتَ تَعْلَمُهَا أَنْتَ وَلَا قَوْمُكَ مِنْ قَبْلِ هٰذَا ۚ
فَاصْبِرْ ۚ إِنَّ الْعَاقِبَةَ لِلْمُتَّقِينَ ۚ ﴿٤٩﴾

48. Ona şöyle buyruldu: "Ey Nûh! Sana ve seninle beraber bulunanların neslinden gelecek mü'min ümmetlere vereceğimiz selâmet ve bereketlerle gemiden in. Onların neslinden öyle topluluklar da gelecek ki, biz onları dünyada bir müddet faydalandıracağız, sonra da tarafımızdan kendilerine çok acı bir azap dokunacaktır."

49. Rasûlüm! İşte bunlar sana vahyetmekte olduğumuz gayb haberlerindendir. Daha önce bunları ne sen biliyordun, ne de kavmin. O halde sabret; çünkü dünya ve âhirette hayırlı son takvâ sahiplerinindir.

Kavminden gördüğü zulüm, işkence ve haksızlıklar yüzünden fevkalade mahzun olan Efendimiz ve ashâbını, bu ibretli tarihî hâdiseler tesellî etmekte ve yollarını aydınlatmaktadır. Âyet-i kerîmede ifade edildiği üzere, Hz. Nûh sabredip başarıya ulaştığı gibi, Allah Rasûlü (s.a.v.)'e de sabırlı olması tavsiye buyrulmaktadır. Çünkü mücâdeleye sabırla devam edenler, başlangıçta başarısız gibi gözükseler bile, sonunda mutlaka başarılı olacaklardır. Nitekim Yüce Allah: **"Ben ve peygamberlerim mutlaka ve mutlaka gâlip geleceğiz"** diye hükmetmiştir. (Mucâdile 58/21) Bu gerçek dünya hayatı için bile geçerlidir. Zâten âhirette hayırlı âkıbet ve mutlu sonun müttakîlerin olacağında şüphe yoktur.

Tufandan sonra aradan yıllar geçti, yeni nesiller geldi. İsimler ve şekiller değişti; fakat hakla bâtılın mücâdelesi hiç değişmedi:

Peygamberlerin Tebliği Hep Aynı

وَاِلٰى عَادٍ اَخَاهُمْ هُودًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ
اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا مُفْتَرُونَ ﴿٥٠﴾ يَا قَوْمِ لَٓا اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًاۜ اِنْ اَجْرِيَ
اِلَّا عَلَى الَّذ۪ي فَطَرَن۪يۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿٥١﴾

50. Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin için O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. Siz ise Allah'tan başkasını tanrı sayarak O'na iftira edip duruyorsunuz."

51. "Ey kavmim! Tebliğime karşı sizden herhangi bir ücret istemiyorum. Benim ücretim ancak, beni bana has özelliklerle yoktan yaratana aittir. Hiç mi aklınızı çalıştırmıyorsunuz?"

Peygamberler samimi ve ihlaslı kullardır. Allah'ın dinini sadece O'nun rızâsını gözeterek tebliğ etmişlerdir. Bu sebeple tebliğ hizmetlerine karşılık halktan hiçbir maddî ve fânî karşılık beklememişlerdir. "Tebliğime karşılık sizden herhangi bir ücret istemiyorum" sözünü söylemeyen hiçbir peygamber yoktur. Hz. Hûd'un da aynı hususa dikkat çektiği görülür. O âdeta şöyle demektedir: "Bu işi yaparken benim hiçbir şahsî çıkarım söz konusu değildir. Aksine bu vazîfeyi îfâ ederken çok büyük sıkıntılara maruz kalmaktayım. Dünya zevklerinden ve rahatından yüz çevirmiş; asırlarca kökleşmiş bulunan câhiliye anlayışlarına, hayat tarzına, örf ve adetlerine savaş açmışım ve tüm dünyanın hışmını üzerime çekmişim. Bütün bunlar, imanımın, bana bu kuvveti veren çok sağlam temellere dayandığını açıkça ispat etmektedir. Aklınızı çalıştırıp bunlar üzerinde biraz düşünecek olsanız, gerçeği anlamakta zorluk çekmezsiniz."

Peygamberlerin bu muhtevada konuşmalarının gayesi, kendilerinin töhmet altında kalma ihtimalini ortadan kaldırıp, sadece tebliğ ettiği insanların iyiliğini istediklerini göstermektir. Çünkü nasihatin, ancak içine hiçbir fânî arzu karışmadığı, hâlis ve içten olduğu zaman fayda vereceği bir hakikattir. Dinin gerçek tebliğcileri ve mürşitleri olan peygamberlerin ve onların izinde yürüyen velilerin kalpleri, dâvet ve irşat esnâsında Allah'tan başka varlıkları düşünüp onlara bağlanmak gibi mezmûm hissiyatlardan son derece temiz ve uzaktır. Dolayısıyla Efendimiz (s.a.v.)'in ümmetinin irşatla vazîfeli olanları, mallarını ve dünyevî menfaatlerini artırmayı değil, sadece Allah Rasûlü (s.a.v.)'in peşinden gidenleri çoğaltarak onun mânevî mertebesini yükseltmeyi isterler. Çünkü o

hakîkî iman sahibi erlerin indinde, **“âhiret hayatının hem çok daha hayırlı, hem de devamlı”** (A‘lâ 87/17) olduğunda şüphe yoktur.

Bu sebeple Hûd (a.s.) kavmini tevbe ve istiğfara çağırarak şöyle der:

وَيَا قَوْمِ اسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ يُرْسِلِ السَّمَاءَ عَلَيْكُمْ مِدْرَارًا
وَيَزِدْكُمْ قُوَّةً إِلَى قُوَّتِكُمْ وَلَا تَتَوَلَّوْا مُجْرِمِينَ ﴿٥٢﴾

52. “Ey kavmim! Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O’na tevbe edin ki üzerinize bol bol yağmur göndersin ve kuvvetinize kuvvet katsın. Sakın siz, günah işlemekte ısrar ederek dâvetimden yüz çevirmeyin!”

Rivayete göre, Âd kavmi günah ve isyana devam ettikleri için Cenâb-ı Hak onlara yağmur yağdırmadı ve kadınlarını kısırlaştırdı; üç yıl süreyle çocukları dünyaya gelmedi. Hûd (a.s.) onlara, iman ettikleri takdirde Allah Teâlâ’nın tekrar yurtlarını canlandıracağını, onlara mal ve evlat ihsân edeceğini söylemişti. İşte âyette sözü edilen kuvvetten maksat budur. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, IX, 51)

Anlatılır ki Hz. Ali’nin oğlu Hasan (r.a.) Muaviye’nin yanına elçi olarak varmıştı. Dışarı çıktığında Muâviye’nin hizmetçilerinden biri de onunla beraber çıktı. Hz. Hasan’a: “Ben çok malı olan biriyim, ama çocuğum olmuyor. Bana bir şey öğret, belki Allah bana bir çocuk ihsân eder” dedi. Hz. Hasan ona: “İstiğfara devam et” tavsiyesinde bulundu. Hizmetçi çokça istiğfar etmeye başladı. O kadar ki günde yedi yüz kere istiğfar ettiği bile oluyordu. Sonunda adamın on çocuğu oldu. Bu olay Muâviye’nin kulağına gidince adama: “Bunu nereden öğrenip söylediğini sorsaydın ya!” dedi. Başka bir ziyareti esnasında adam Hz. Hasan’a bunu nereden öğrendiğini sorunca: “Hûd (a.s.)’ın: **«Rabbinizden bağışlanma dileyin, sonra O’na tevbe edin ki üzerinize bol bol yağmur göndersin ve kuvvetinize kuvvet katsın»** (Hûd 11/52) sözü ile Nûh (a.s.)’ın: **«Rabbinizden bağışlanma dileyin ki üzerinize bol bol yağmur yağdırsın. Mallarınızı, evlatlarınızı çoğaltsın, size bağlar, bahçeler versin, sizin için ırmaklar akıtsın»** (Nûh 71/11-12) şeklindeki sözlerini duymadınız mı?” diye cevap verdi. (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, IV, 194)

Rivayete göre Hz. Ömer, gece yarısı namaz kılmayı çok severdi. İnsanlara ait bir sıkıntı zuhur edince üzerindeki elbisesini çıkarır, diz kapağını örtecek kadar kısa elbise giyer, sonra yüksek sesle ağlamaya başlardı. İstiğfara devam ederdi. Öyle olurdu ki gözleri kızarır, bayılır düşerdi. Dul kadınlara, yetimlere sırtında un taşırdı. Bu hâlini gören biri:

“- Bırakın biz taşıyalım” deyince:

“- Ya, kıyâmet günü günahımı kim taşıyacak?” derdi. (Şârânî, *Veliler Ansiklopedisi,* I, 58)

Böyle hassas bir gönle ve ince dinî duygulara sahip olmayı bir tarafa bırakalım, inkâr ve azgınlığın zirvesinde olan Âd kavmi peygamberlerinin öğütlerine şöyle karşı çıktılar:

قَالُوا يَا هُودُ مَا جِئْتَنَا بِبَيِّنَةٍ وَمَا نَحْنُ بِتَارِكٖٓي اٰلِهَتِنَا عَنْ قَوْلِكَ وَمَا
نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنٖينَ ﴿٥٣﴾ اِنْ نَقُولُ اِلَّا اعْتَرٰيكَ بَعْضُ اٰلِهَتِنَا بِسُٓوءٍۜ
قَالَ اِنّٖٓي اُشْهِدُ اللّٰهَ وَاشْهَدُٓوا اَنّٖي بَرٖٓيءٌ مِمَّا تُشْرِكُونَۙ ﴿٥٤﴾ مِنْ
دُونِهٖ فَكٖيدُونٖي جَمٖيعًا ثُمَّ لَا تُنْظِرُونِ ﴿٥٥﴾ اِنّٖي تَوَكَّلْتُ عَلَى
اللّٰهِ رَبّٖي وَرَبِّكُمْۜ مَا مِنْ دَٓابَّةٍ اِلَّا هُوَ اٰخِذٌ بِنَاصِيَتِهَاۜ اِنَّ رَبّٖي عَلٰى
صِرَاطٍ مُسْتَقٖيمٍ ﴿٥٦﴾ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقَدْ اَبْلَغْتُكُمْ مَٓا اُرْسِلْتُ بِهٖٓ اِلَيْكُمْۜ
شَيْءٍ حَفٖيظٌ ﴿٥٧﴾وَيَسْتَخْلِفُ رَبّٖي قَوْمًا غَيْرَكُمْۚ وَلَا تَضُرُّونَهُ شَيْـٔاًۜ اِنَّ رَبّٖي عَلٰى كُلِّ

53. Kavmi şöyle dedi: “Ey Hûd! Sen bize iddianı ispat edecek açık bir mûcize göstermedin. Biz de, sadece senin sözüne bakarak kalkıp tanrılarımızı terk edecek değiliz; sana inanacak da değiliz.”

54. “Ancak şu kadarını söyleyelim ki, tanrılarımızdan biri seni fena halde çarpmış!” Hûd şöyle cevap verdi: “Allah şâhidimdir, siz de şâhit olun ki sizin Allah’a ortak koştuklarınızla hiçbir ilgim yoktur.”

55. “Allah’ı bırakıp da taptığınız o putlarla. Buna bir diyeceğiniz varsa, hepiniz elele verip bana istediğiniz tuzağı kurun ve yapabiliyorsanız bana hiç göz açtırmayın!”

56. “Şüphesiz ki ben benim de Rabbim sizin de Rabbiniz olan Allah’a güvenip dayandım. Yeryüzünde hareket eden hiçbir canlı yoktur ki Allah, perçeminden tutmuş da onu mutlak hâkimiyet ve tasarrufu altında bulunduruyor olmasın. Muhakkak ki, her türlü hüküm ve tasarrufunda Rabbimin tuttuğu yol, dosdoğru ve mutlak âdil bir yoldur.”

57. “Eğer yine de yüz çevirirseniz, ne diyeyim? Artık ben, size ulaştırmakla görevli olduğum emir ve yasakları bütünüyle tebliğ etmiş bulunuyorum. Rabbim isterse, sizden başka bir kavmi sizin yerinize getirir de O’na hiçbir zarar veremezsiniz. Şüphesiz ki Rabbim, her şeyi görüp gözetmekte ve bütün yapılanları kaydetmektedir.”

Bu nasihatlerden sonra Hz. Hûd, dâvetini kabul etmedikleri takdirde Allah

Teâlâ'nın onları helâk edip yerlerine başka bir kavim getireceğini söylemekle, artık helâkin yaklaştığı ikazında bulundu. Fakat mücrim ve isyankâr kavmin asla intibâha gelecek hâli yoktu:

مِنْ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴿٥٨﴾ وَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا هُودًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَنَجَّيْنَاهُمْ

58. Nihâyet helâk emrimiz gelince Hûd'u ve beraberindeki mü'minleri tarafımızdan bir rahmet ile kurtardık; onları çok şiddetli bir azaptan selâmete çıkardık.

Cenâb-ı Hak önce yağmurlarını kesti, kuraklık ortalığı kasıp kavurdu. Meşhur İrem bağları yok olup gitti, canlılar susuzluktan telef oldu. Âd kavmi bir gün vâdilerine doğru gelmekte olan büyük kara bir bulut görünce yağmur yağacak diye sevindiler. Halbuki Allah Teâlâ bu bulutla onların üzerine kasıp kavurucu bir kasırga göndermişti. Bu kasırga Âd kavminin yaşadığı bölgede yedi gün sekiz gece uğultulu bir şekilde esip durdu. Sonunda insanları sökülmüş hurma kütükleri gibi helâk edip yere serdi. (bk. Ahkâf 45/24-25; Kamer 54/19-20; Hâkka 69/6-7)

Yüce Allah rahmetiyle muâmele ederek Hz. Hûd ve ona iman edenleri bu şiddetli azaptan kurtardı. Âyet-i kerîmede "kurtardık" fiilinin iki kez kullanıldığına bakılacak olursa, bunun birincisinin Âd kavmini helâk eden azaptan, diğerinin ise âhiretteki cehennem azabından kurtarmak olduğu anlaşılabilir.

Gelen âyetler Âd kavminin helâk ediliş sebeplerini ve başlarına gelen hazin âkıbeti şöyle hülâsa etmektedir:

وَتِلْكَ عَادٌ جَحَدُوا بِاٰيَاتِ رَبِّهِمْ وَعَصَوْا رُسُلَهُ وَاتَّبَعُوا اَمْرَ كُلِّ
جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿٥٩﴾ وَاُتْبِعُوا فِي هٰذِهِ الدُّنْيَا لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ اَلَٓا اِنَّ
عَادًا كَفَرُوا رَبَّهُمْ اَلَا بُعْدًا لِعَادٍ قَوْمِ هُودٍ ﴿٦٠﴾

59. İşte şu Âd kavmi, Rablerinin âyetlerini bile bile inkâr ettiler, O'nun peygamberlerine âsi oldular ve hakka karşı çıkan her inatçı zorbanın emrine uydular.

60. Onlar bu dünyada da, kıyâmet gününde de lânete uğradılar. Haberiniz olsun ki, Âd kavmi Rablerini tanımayıp inkâr yolunu tuttu. Neticede, Hûd'un kavmi Âd böyle yok olup gitti.

Aslında onların peygamberi yalnız Hz. Hûd idi. Bir peygambere isyân etmek bütün peygamberlere isyân sayıldığından âyette رُسُلَهُ (rusüleh) "peygamberler"

diye çoğul gelmiştir. Çünkü bütün peygamberlerin tebliğ ettiği dinin temel esasları arasında bir fark yoktur.

Yine aradan yıllar geçti. Zamanla inkârcılık yeniden ortaya çıktı. Şimdi, insanlık tarihinin bir başka ibretli sayfası olarak Semûd kıssası dikkatlere sunulmaktadır:

وَاِلٰى ثَمُودَ اَخَاهُمْ صَالِحًاۘ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ هُوَ اَنْشَاَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَاسْتَعْمَرَكُمْ فِيهَا فَاسْتَغْفِرُوهُ ثُمَّ تُوبُوا اِلَيْهِۜ اِنَّ رَبّ۪ي قَر۪يبٌ مُج۪يبٌ ﴿٦١﴾

61. Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin için O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. O, sizi topraktan yarattı ve sizin yeryüzünde ömür sürüp, orayı îmâr etmenizi istedi. O halde O'ndan bağışlanma dileyin; sonra O'na tevbe edin. Çünkü Rabbim kullarına çok yakındır; onların istek ve dualarına muhakkak cevap verir."

Kulun, Allah Teâlâ'nın اَلْمُج۪يبُ (Mücîb) "dua ve isteklere cevap veren" isminden alması gereken hisse şudur: Rabbinin emrettiği ve yasakladığı hususlarda O'nun buyruklarına uyması, Allah'ın kullarına nâzik bir şekilde mukabelede bulunması, onların isteklerini karşılamaya çalışarak yardımcı olmasıdır. Kul Rabbinin emirlerine müspet cevap verdiği zaman, Allah da onun dualarına icâbet eder. Nitekim âyet-i kerîmede: **"Beni anın, ben de sizi anayım"** (Bakara 2/152) buyrulur.

Allah'ı tanımayan ve O'nun buyruklarına icabet etmeyen Semûd kavmi, Hz. Sâlih'in mânevî hayat bahşedici öğütlerine inkârla karşılık verdiler:

قَالُوا يَا صَالِحُ قَدْ كُنْتَ ف۪ينَا مَرْجُوًّا قَبْلَ هٰذَٓا اَتَنْهٰينَٓا اَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬نَا وَاِنَّنَا لَف۪ي شَكٍّ مِمَّا تَدْعُونَٓا اِلَيْهِ مُر۪يبٍ ﴿٦٢﴾

62. Şöyle dediler: "Ey Sâlih! Sen bundan önce aramızda kendisine umut bağladığımız biriydin. Şimdi ne oldu da bizi atalarımızın taptığı putlara tapmaktan vazgeçirmeye çalışıyorsun? Şunu bil ki biz, bizi inanmaya çağırdığın bu yeni din hususunda çok ciddi bir şüphe içindeyiz."

Peygamberimiz (s.a.v.) de, tıpkı Hz. Sâlih gibi peygamberliğinden önce toplumu arasında "el-Emîn; kendisine güvenilir", "es-Sâdık; doğru sözlü ve dürüst" sıfatlarıyla vasıflanmış, sevilen, güvenilen bir insandı. Fakat onları sahte

ilâhları, putları bırakıp yalnız Allah'a kulluğa çağırınca: **"O kadar çok ilâhımızı bir tek ilâh mı yapacakmış? Ne tuhaf şey bu böyle!"** (Sãd 38/5) ve **"Biz, bu tek ilâh iddiasını zamanımızdaki inanç sistemlerinin hiçbirinde duymadık. Bu uydurmadan başka bir şey değil!"** (Sãd 38/ 7) dediler. Yalnız ona bağladıkları umutlarını yitirmekle kalmadılar, müdahale etmeye ve ona karşı gelmeye kalkıştılar. Hâsılı, Âd ve Semûd kavimleri peygamberlerine ne söyledilerse, onlar da Peygamberimiz (s.a.v.)'e aynı şeyleri söylediler.

Sâlih (a.s.), kavmini şu sözlerle ikaz etmeye çalıştı:

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّ۪ي وَاٰتٰين۪ي مِنْهُ رَحْمَةً فَمَنْ يَنْصُرُن۪ي مِنَ اللّٰهِ اِنْ عَصَيْتُهُ فَمَا تَز۪يدُونَن۪ي غَيْرَ تَخْس۪يرٍ ﴿٦٣﴾ وَيَا قَوْمِ هٰذِه۪ نَاقَةُ اللّٰهِ لَكُمْ اٰيَةً فَذَرُوهَا تَأْكُلْ ف۪ٓي اَرْضِ اللّٰهِ وَلَا تَمَسُّوهَا بِسُٓوءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَر۪يبٌ ﴿٦٤﴾ فَعَقَرُوهَا فَقَالَ تَمَتَّعُوا ف۪ي دَارِكُمْ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍۜ ذٰلِكَ وَعْدٌ غَيْرُ مَكْذُوبٍ ﴿٦٥﴾

63. Sâlih şöyle cevap verdi: "Ey kavmim! Söyleyin bakalım, ya ben Rabbimden gelen açık bir delile dayanıyorsam ve O bana bizzat katından husûsî bir rahmet vermişse ne olacak? Eğer bu durumda O'na isyân edersem Allah'a karşı bana kim yardım edebilir? O takdirde sizin bana, zararımı artırmaktan başka bir faydanız olmaz ki!"

64. "Ey kavmim! İşte bu, sizin için bir mûcize olmak üzere Allah'ın gönderdiği dişi devedir. Onu kendi hâline bırakın, Allah'ın arzında yesin içsin. Sakın ha, ona bir kötülük yapmayın; yoksa çok geçmez, sizi bir azap yakalayıverir."

65. Fakat azgın kavim daha fazla tahammül edemeyerek deveyi hunharca öldürdüler. Bunun üzerine Sâlih şöyle dedi: "Yurdunuzda üç gün daha eyleşip durun, sonra helâk edileceksiniz. İşte bu, yalan çıkması mümkün olmayan kesin bir tehdittir."

Acaba sonunda ne oldu:

فَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا صَالِحًا وَالَّذ۪ينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَمِنْ خِزْيِ يَوْمِئِذٍۜ اِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْقَوِيُّ الْعَز۪يزُ ﴿٦٦﴾ وَاَخَذَ الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا ف۪ي دِيَارِهِمْ جَاثِم۪ينَۙ ﴿٦٧﴾ كَاَنْ لَمْ يَغْنَوْا ف۪يهَاۜ اَلَٓا اِنَّ ثَمُودَا۬ كَفَرُوا رَبَّهُمْۜ اَلَا بُعْدًا لِثَمُودَ ﴿٦٨﴾

66. Nihâyet azâbımız gelince Sâlih'i ve beraberindeki mü'minleri tarafımızdan bir rahmet ile hem o azaptan kurtardık; hem de o günün rüsvalığından. Şüphesiz ki senin Rabbin, işte O, pek kuvvetlidir, kudreti her şeye gâlip gelendir.

67. Zulmedenleri o korkunç çığlık yakalayıverdi de, hiçbir kurtuluş zaman ve imkânı bulamadan oldukları yerde yüzüstü yığılıp kaldılar.

68. Sanki bir zaman bolluk içinde orada hiç yaşamamışlardı. Haberiniz olsun ki, Semûd kavmi Rablerini tanımayıp inkâr yolunu tuttu. Neticede Semûd kavmi yok olup gitti.

67. âyetteki "yurtlarında yüzüstü yığılıp kaldılar" ifadesinden maksat, başlarına azabın ilk geldiği sırada tıpkı normal ölümde olduğu gibi hareketsiz ve debelenmeden öylece kalakaldıklarını bildirmektir. Bu, onların ne kadar şiddetli ve hızlı bir şekilde azaba yakalandıklarını göstermektedir.

Bu helâkin üzerinden yıllar geçti. Zamanla inkâr ve sapıklığa dayalı din dışı anlayış yeniden hortladı. İnsanlık tarihi Lût kavminde ortaya çıkan bir başka ibret sahnesini seyretmeye başladı:

وَلَقَدْ جَاءَتْ رُسُلُنَا اِبْرٰهِيمَ بِالْبُشْرٰى قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ
فَمَا لَبِثَ اَنْ جَاءَ بِعِجْلٍ حَنِيذٍ ﴿٦٩﴾ فَلَمَّا رَاٰ اَيْدِيَهُمْ لَا تَصِلُ
قَوْمِ لُوطٍ ﴿٧٠﴾ اِلَيْهِ نَكِرَهُمْ وَاَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً قَالُوا لَا تَخَفْ اِنَّا اُرْسِلْنَا اِلٰى

69. Bir zaman da elçilerimiz, İbrâhim'e müjde ile geldiler, "Selâm olsun sana!" dediler. O da "Size de selâm olsun" diye mukabele etti ve zaman kaybetmeden gidip önlerine güzelce kızartılmış bir buzağı getirdi.

70. Fakat yemeğe el uzatmadıklarını görünce, onların bu hâlini yadırgadı ve içine bir korku düştü. Onlar da: "Korkma! Biz Lût kavmini helâk için gönderildik" dediler.

Hz. İbrâhim, gelen misafirlerin buzağı kebabına el uzatmadıklarını görünce onların melek olduğunu anlamıştı. Meleklerin ise insan şeklinde gelmelerinin hayra alâmet olmadığını biliyordu. Ya ailesinden veya hemşehrilerinden birinin yahut da bizzat kendisinin işlediği bir kusurun hesabını sormaya gelmiş olabilirlerdi.

Sırada müjdeli haberi vermek vardı:

وَامْرَاَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكَتْ فَبَشَّرْنَاهَا بِاِسْحٰقَ وَمِنْ وَرَاءِ اِسْحٰقَ
يَعْقُوبَ ﴿٧١﴾ قَالَتْ يَا وَيْلَتٰى ءَاَلِدُ وَاَنَا عَجُوزٌ وَهٰذَا بَعْلِى شَيْخًا

إِنَّ هٰذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوٓا أَتَعْجَبِينَ مِنْ أَمْرِ اللّٰهِ رَحْمَتُ اللّٰهِ
وَبَرَكَاتُهُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الْبَيْتِ ۚ إِنَّهُ حَمِيدٌ مَجِيدٌ ﴿٧٣﴾

71. Bu sırada İbrâhim'in karısı ayakta durmuş, onları dinliyordu. Meleklerin sözünü duyunca güldü; biz de ona İshâk'ı, İshâk'ın ardından da torunu Yâkub'u müjdeledik.

72. Bunun üzerine kadın hayretler içinde: "Vay başıma gelene! Ben ihtiyar bir kadın, şu kocam da ihtiyar bir adamken, bu hâlimle çocuk mu doğuracağım? Doğrusu bu, gerçekten şaşılacak bir şey!" dedi.

73. Melekler: "Sen Allah'ın işine mi şaşıyorsun?" dediler, sonra da: "Ey hâne halkı, Allah'ın rahmeti ve bereketi üzerinize olsun! Şüphesiz Allah, çok övülmeye lâyıktır, şan ve şerefi pek yücedir" diye dua ettiler.

Allah Teâlâ'nın bir sünneti, bir de kudreti vardır. Kâinatta çoğu işler sünnetullâha göre akıp gittiği gibi, bazı işler de kudretullahın tecellisi olarak zuhur eder. İşte ihtiyar halinde Hz. Sâre'nin çocuğunun olması da ilâhî bir kudret tecellisidir. Çünkü rivayete göre o zaman Hz. İbrâhim 100, Hz. Sâre 90 yaşlarında idi.

Allah Teâlâ'nın güzel isimlerinden biri اَلْحَمِيدُ "Hamîd"dir. Hamîd, sahip olduğu güzel vasıflar ve kullarına olan sayısız nimetleri sebebiyle son derece hamde ve övülmeye lâyık olan demektir. Bir diğer güzel ismi de Mecîd'dir. Mecîd; zâtı şerefli, fiilleri güzel, nimet ve ikramları bol olan anlamındadır.

Bakalım bu sırada Hz. İbrâhim ne yapıyor:

فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ إِبْرٰهِيمَ الرَّوْعُ وَجَآءَتْهُ الْبُشْرٰى يُجَادِلُنَا فِى قَوْمِ
لُوطٍ ۚ ﴿٧٤﴾ إِنَّ إِبْرٰهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّاهٌ مُنِيبٌ ﴿٧٥﴾ يَآ إِبْرٰهِيمُ أَعْرِضْ
عَنْ هٰذَا ۚ إِنَّهُ قَدْ جَآءَ أَمْرُ رَبِّكَ ۚ وَإِنَّهُمْ اٰتِيهِمْ عَذَابٌ غَيْرُ مَرْدُودٍ ﴿٧٦﴾

74. Nihâyet İbrâhim'den korku gidip müjdeyi de alınca, hemen Lût kavmi hakkında elçilerimizle tartışmaya başladı.

75. Gerçekten de İbrâhim olabildiğince yumuşak huylu ve sabırlı, çokça âh edip inleyen ve kendisini tamâmen Allah'a vermiş birisi idi.

76. Melekler ona şöyle dediler: "Ey İbrâhim! Sen bu tartışmadan vazgeç! Çünkü Rabbinin hükmü verilmiş ve hatta icrâya konmuş bulunuyor. Artık onların başına geri çevrilmez bir azap mutlaka gelecektir."

Hz. İbrâhim, şu mümeyyiz hasletlere sahip seçkin bir peygamberdir:

• Halîmdir; olabildiğince yumuşak huylu, sabırlı, ağır başlı, cezalandırmakta acele etmeyen, teennî ile hareket eden bir insandır.

• Evvâhtır; son derece yufka yürekli, başkalarına acıdığından dolayı çokça âh çeken, içi yanan, yalvaran, içli bir kişidir.

• Münîbdir; bütün varlığıyla Allah'a yönelen, O'na teslim olan ve tevbe eden biridir.

Böyle olduğu için işledikleri günahlar sebebiyle artık helâk edilmeleri kaçınılmaz olan Lût kavminin bile helâkine gönlü râzı olmamıştır.

Bu sûrede peş peşe kavimlerin helâkinden bahsedilirken arada Hz. İbrâhim'in hayatından içinde birtakım müjdelerinde de bulunduğu sözkonusu kesitin sunulması, bütün yıkımların ortasında dünyanın geleceği adına toprağa düşmüş bir muştu tohumunun bulunduğunu hatırlatmak için olsa gerektir. Bir yanda bazı topluluklar korkunç yıkımlarla tarihe karışırken, beri yanda Hz. İbrâhim'in iki oğlu dünyayı teşrif buyuruyordu. Bu iki oğulla birlikte insanlık tarihi bambaşka bir safhaya girecek ve onların nesillerinden büyük peygamberler gelecekti. Bunu haber vermekle Kur'ân-ı Kerîm, Mekke'de çok zor şartlar altında bulunan Rasûl-i Ekrem (s.a.v.)'i ve beraberindeki mü'minleri, ayrıca her dönemde aynı şartlar altında bulunan mü'minleri teselli etmekte, onların sabrını ve şevkini artırmakta ve her zaman aynı hâdiselerin yaşanabileceğini, zorlukların altında büyük muştuların bulunduğunu dikkatlere sunmaktadır.

Meleklerin yüzde yüz kesinlik bildiren bu sözleri üzerine İbrâhim (a.s.) gerçeği anladı ve Rabbinin hükmüne boyun eğdi. Daha sonra melekler inkârcıları helâk etmek üzere Lût kavmine gittiler:

وَلَمَّا جَٓاءَتْ رُسُلُنَا لُوطاً س۪ٓيءَ بِهِمْ وَضَاقَ بِهِمْ ذَرْعاً وَقَالَ هٰذَا
يَوْمٌ عَص۪يبٌ ﴿٧٧﴾ وَجَٓاءَهُ قَوْمُهُ يُهْرَعُونَ اِلَيْهِ وَمِنْ قَبْلُ كَانُوا
يَعْمَلُونَ السَّيِّـَٔاتِۜ قَالَ يَا قَوْمِ هٰٓؤُ۬لَٓاءِ بَنَات۪ي هُنَّ اَطْهَرُ لَكُمْ فَاتَّقُوا
اللّٰهَ وَلَا تُخْزُونِ ف۪ي ضَيْف۪يۜ اَلَيْسَ مِنْكُمْ رَجُلٌ رَش۪يدٌ ﴿٧٨﴾ قَالُوا
لَقَدْ عَلِمْتَ مَا لَنَا ف۪ي بَنَاتِكَ مِنْ حَقٍّۚ وَاِنَّكَ لَتَعْلَمُ مَا نُر۪يدُ ﴿٧٩﴾
قَالَ لَوْ اَنَّ ل۪ي بِكُمْ قُوَّةً اَوْ اٰو۪ٓي اِلٰى رُكْنٍ شَد۪يدٍ ﴿٨٠﴾

77. Elçilerimiz Lût'a gelince, onlara sapık kavminin musallat olabileceğinden dolayı endişeye kapıldı, bu yüzden göğsü daraldı ve: "Bugün, gerçekten pek çetin bir gün olacak!" dedi.

78. Daha önceden de o çirkin işleri yapmaya alışık olan kavmi koşarak,

itişe kakışa Lût'un yanına geldiler. Lût onlara: "Ey kavmim! İşte şunlar benim kızlarım; sizin için en temiz olanı onlarla evlenmenizdir. Allah'tan korkun ve misafirlerime karşı beni rezil etmeyin. İçinizde aklı başında bir adam yok mu!" dedi.

79. Dediler ki: "Sen de gâyet iyi biliyorsun ki, bizim senin kızlarında gözümüz yok. Sen, aslında bizim ne istediğimizi de pekâlâ biliyorsun."

80. Lût da: "Keşke size karşı koyabileceğim bir kuvvetim olsaydı yahut sağlam bir kaleye sığınabilseydim!" dedi.

Gerçekten zor durumda kalan Hz. Lût'un imdadına Allah'ın yardımı yetişti:

قَالُوا يَا لُوطُ اِنَّا رُسُلُ رَبِّكَ لَنْ يَصِلُوا اِلَيْكَ فَاَسْرِ بِاَهْلِكَ
بِقِطْعٍ مِنَ الَّيْلِ وَلَا يَلْتَفِتْ مِنْكُمْ اَحَدٌ اِلَّا امْرَاَتَكَ اِنَّهُ مُصِيبُهَا
مَٓا اَصَابَهُمْ اِنَّ مَوْعِدَهُمُ الصُّبْحُ اَلَيْسَ الصُّبْحُ بِقَرِيبٍ ﴿٨١﴾
فَلَمَّا جَٓاءَ اَمْرُنَا جَعَلْنَا عَالِيَهَا سَافِلَهَا وَاَمْطَرْنَا عَلَيْهَا حِجَارَةً مِنْ
سِجِّيلٍ مَنْضُودٍ ﴿٨٢﴾ مُسَوَّمَةً عِنْدَ رَبِّكَ وَمَا هِيَ مِنَ الظَّالِمِينَ بِبَعِيدٍ ﴿٨٣﴾

81. Melekler ona şöyle dediler: "Ey Lût! Şüphesiz ki biz Rabbinin elçileriyiz. Onlar senin kılına bile dokunamayacaklar. Gecenin bir vaktinde senden olanlarla beraber yola çık. İçinizden hiçbiriniz geri dönüp bakmasın. Ancak karın hâriç. Azgın topluma gelen azap onu da vuracaktır. Onlar için belirlenen azap zamanı, sabah vaktidir. Zâten sabah da yakın değil mi?"

82. Nihâyet azab emrimiz gelince, günahlarla kirlenmiş o memleketin üstünü altına getirdik; üzerlerine de ateşte pişirilmiş taşları peş peşe yağdırdık.

83. O taşlar, Rabbin tarafından işaretlenmiş, her birinin kimi vuracağı belirlenmişti. Böyle bir taş yağmuru, her dönemde ve her yerdeki zâlimlerden uzak değildir.

"Ateşte pişirilmiş taş" tanımıyla ilk akla gelen şey bir yanardağ patlamasıdır. Yer kabuğunun altında "kaynayan kayalar" şeklinde tarif edebileceğimiz erimiş madenler, yanardağ patlamasıyla fırlatıldığında, şiddetli yer sarsıntılarının eşliğinde, çevreye küller ve dumanlarla beraber, irili ufaklı taşlar ile aralarından şimşekler çakan volkanik püskürtüler ve lav parçaları halinde âdeta gülleler yağar. Allah'ın bu nevi azapları zâlimlerden uzak değildir. Hangi zamanda ve her nerede olurlarsa olsunlar zulmedenler, böyle ilâhî azaplara uğramaktan

korkarak, yaptıkları günah ve haksızlıklardan vazgeçsinler!

İnsanlık tarihinin bir başka ibret verici sayfası da şudur:

Ölçü ve Tartıya Dikkat Edin

وَاِلٰى مَدْيَنَ اَخَاهُمْ شُعَيْبًاۜ قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللّٰهَ مَا لَكُمْ مِنْ اِلٰهٍ غَيْرُهُۜ
وَلَا تَنْقُصُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ اِنّ۪ٓي اَرٰيكُمْ بِخَيْرٍ وَاِنّ۪ٓي اَخَافُ عَلَيْكُمْ
عَذَابَ يَوْمٍ مُح۪يطٍ ﴿٨٤﴾ وَيَا قَوْمِ اَوْفُوا الْمِكْيَالَ وَالْمِيزَانَ بِالْقِسْطِ
وَلَا تَبْخَسُوا النَّاسَ اَشْيَٓاءَهُمْ وَلَا تَعْثَوْا فِي الْاَرْضِ مُفْسِد۪ينَ ﴿٨٥﴾
بَقِيَّتُ اللّٰهِ خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِن۪ينَۚ وَمَٓا اَنَا عَلَيْكُمْ بِحَف۪يظٍ ﴿٨٦﴾

84. Medyen'e de kardeşleri Şuayb'ı peygamber gönderdik. Onlara şöyle dedi: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin için O'ndan başka hiçbir tanrı yoktur. Ölçüyü ve tartıyı eksik tutmayın. Ben sizin helâl yoldan kazanmadığınız bol nimetler içinde yaşadığınızı görüyorum. Böyle giderse, hepinizi azabıyla çepeçevre kuşatacak bir günün gelivermesinden sizin adınıza korkuyorum."

85. "Ey kavmim! Ölçüyü ve tartıyı büyük bir titizlik ve tam bir doğrulukla yerine getirin; kendilerine ait mallarda haklarını eksiltmek suretiyle insanlara zulmetmeyin ve bozguncular kesilerek yeryüzünde karışıklık çıkarmayın."

86. "Eğer mü'minseniz Allah'ın helâlinden kazandırdığı kârlar sizin için daha hayırlıdır. Bununla beraber ben sizin başınızda bir bekçi de değilim."

Medyen halkı daha çok ticaretle meşgul olur, ölçü ve tartıda haksızlık yaparlardı. Rivayete göre bunların biri diğerinden daha büyük olmak üzere iki ölçü, iki de tartı birimi vardı. Başkalarından bir şey alırken büyük ölçekle tam olarak tartmalarını isterler, kendileri başkalarına bir şey tarttıkların da ise küçük ölçeği kullanarak eksik tartarlardı. Şuayb (a.s.) onları bu günahtan sakındırdı. Ölçü ve tartıda noksanlık yapmamalarını istedi.

Alış-veriş yaparken hile ve laf kalabalığı ile malı câzip göstermek yanlış bir davranıştır. Çünkü böyle yapmakla Allah'ın o kimse için takdir ettiği rızık artmayacağı gibi, aksine rızkın bereketi de gider. Bu şekilde haksız yollarla mal biriktirenlerin malını Allah bir anda tamâmen yok eder ve sahibine de malın her bir zerresinin mesuliyeti kalır. Şu hâdise buna ne güzel misaldir: Fazla gözüksün diye süte su katan bir adamın bütün inekleri bir sel felâketine maruz kalarak telef olup gider. Firâset sahibi küçük kızı, gaflet içindeki babasına: "Babacığım süte kattığın sular birikti birikti, sonunda inekleri telef etti" der.

Azgın kavmin Hz. Şuayb'ın nasihatlerine kulak verecek halleri yoktu:

قَالُوا يَا شُعَيْبُ اَصَلٰوتُكَ تَأْمُرُكَ اَنْ نَتْرُكَ مَا يَعْبُدُ اٰبَاؤُنَٓا اَوْ اَنْ نَفْعَلَ

فٖى اَمْوَالِنَا مَا نَشٰٓؤُاۜ اِنَّكَ لَاَنْتَ الْحَلٖيمُ الرَّشٖيدُ ﴿٨٧﴾

87. Dediler ki: "Ey Şuayb! Atalarımızın tapageldiği putlarımızı bir yana bırakmamızı veya bizzat kendi mallarımızı dilediğimiz gibi kullanmaktan vazgeçmemizi sana namazın mı emrediyor? Bunu senden beklemezdik. Çünkü sen yumuşak huylu, vakur, aklı başında bir adamsın."

Rivayete göre Hz. Şuayb çokça namaz kılar, farzı ve nâfilesiyle ibâdetlerine dikkatle devam eder; namazın insanı hayâsızlıktan ve kötü işlerden koruduğunu söylerdi. Bu sebeple daha çok onun namazını dillerine dolayarak ona hakaret etmek istemişlerdir. Şuayb (a.s.)'ın gerek Allah'a ibâdet, gerekse ticârî ahlâk konusunda söyledikleri insan fıtratına uygun ve hürriyeti geliştirici davranışlar olduğu halde, onlar bunun hürriyeti engelleyici bir budalalık olduğunu düşünerek onu küçümseyip alay etmişlerdir. Halbuki can ve mal güvenliğinin olmadığı bir yerde insan hak ve hürriyetlerinden bahsetmek mümkün değildir. İşte Şuayb (a.s.) bu hürriyet ortamını oluşturmaya çalışıyor, gayr-i meşrû yollarla toplumu sömürmeye alışmış olanlar ise buna karşı çıkıyorlardı. Üstelik, "sen akıllı başlı adamsın; böyle işin olmayan şeylere karışmak senin ne haddine" diyerek Hz. Şuayb'ı uyarıyorlar veya "Sofu, sen ne akıllı adamsın be!" edâsında onunla eğleniyorlardı:

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَاَيْتُمْ اِنْ كُنْتُ عَلٰى بَيِّنَةٍ مِنْ رَبّٖى وَرَزَقَنٖى مِنْهُ رِزْقًا حَسَنًاۜ

وَمَٓا اُرٖيدُ اَنْ اُخَالِفَكُمْ اِلٰى مَٓا اَنْهٰيكُمْ عَنْهُۜ اِنْ اُرٖيدُ اِلَّا الْاِصْلَاحَ مَا

اسْتَطَعْتُۜ وَمَا تَوْفٖيقٖٓى اِلَّا بِاللّٰهِۜ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ اُنٖيبُ ﴿٨٨﴾

88. Şuayb onlara şunları söyledi: "Ey kavmim! Söyleyin bakalım, ben Rabbimden gelen apaçık bir delile dayanıyorsam ve O beni lutuf ve kerem hazinesinden güzel bir şekilde rızıklandırmışsa, O'na nasıl karşı gelebilirim? Ayrıca ben, «Yapmayın!" diye sizi sakındırdığım şeyleri yapmak suretiyle çelişkiye düşmek istemem. Tek gâyem, gücümün yettiği kadar yanlışlarınızı düzeltmektir. Bu hususta başarılı olup olmamam da tamâmen Allah'ın elindedir. Ben yalnız O'na dayanıp güvendim ve yalnızca O'na yöneliyorum."

Bu âyet-i kerîmede peygamberlerin ve onların izini takip ederek insanları

Allah yoluna dâvet edecek gerçek mürşid-i kâmillerin sahip olmaları gereken vasıflar hülasa edilmiştir. Şöyle ki:

• Her şeyden önce sağlam bir delile, Allah'tan gelen bir kitaba dayanmaları,

• İnsanlara söylediklerini öncelikle kendi nefislerinde tatbik etmeleri,

• Başkalarına yaptıkları nasihatlere aykırı bir tutum ve davranış içinde olmamaları,

• Sözleriyle özlerinin, kalpleri ile amellerinin birbirine uygunluk arzetmesi,

• Islahatçı, yapıcı ve düzeltici olmaları; iyiliğin hâkim olması için bütün güçleriyle çalışıp gayret göstermeleri,

• Başarının sadece Allah'tan geldiğine inanmaları, yalnızca ona güvenip dayanmaları ve O'na yönelmeleridir.

Şuayb (a.s.)'ın kavmine olan ikazları şöyle devam ediyor:

وَيَا قَوْمِ لَا يَجْرِمَنَّكُمْ شِقَاقِي أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَ قَوْمَ نُوحٍ
أَوْ قَوْمَ هُودٍ أَوْ قَوْمَ صَالِحٍ وَمَا قَوْمُ لُوطٍ مِنْكُمْ بِبَعِيدٍ ﴿٨٩﴾
وَاسْتَغْفِرُوا رَبَّكُمْ ثُمَّ تُوبُوا إِلَيْهِ إِنَّ رَبِّي رَحِيمٌ وَدُودٌ ﴿٩٠﴾

89. "Ey kavmim! Bana olan düşmanlığınız sakın sizin Nûh kavminin veya Hûd kavminin yahut Sâlih'in kavminin başına gelen felâketlere benzer bir felâkete uğramanıza sebep olmasın! Zâten helâk edilen Lût kavmi de sizden pek uzak değildir."

90. "Rabbinizden günahlarınızı bağışlamasını isteyin, sonra da bütün kalbinizle O'na yönelin. Hiç şüphesiz Rabbim çok merhamet eden, çok seven ve sevilendir."

Allah'ın güzel isimlerinden biri olan Vedûd, bütün mahlukât için hayırlı olanı seven ve tüm hallerinde onlara iyilik eden demektir. Bu ismin "dostlarını seven" mânasında olduğu da söylenir. Ayrıca ismin "çok sevilen" anlamı da vardır. Kulun, Allah Teâlâ'nın Vedûd isminden alacağı nasip; kendisi için istediklerini başkaları için de istemek, gücü nispetinde başkalarına iyilik etmek ve Allah'ın sâlih kullarını sevmektir.

Kavminin Şuayb (a.s.)'a olan itiraz ve düşmanlıkları şöyle devam ediyor:

قَالُوا يَا شُعَيْبُ مَا نَفْقَهُ كَثِيرًا مِمَّا تَقُولُ وَإِنَّا لَنَرَاكَ فِينَا ضَعِيفًا
وَلَوْلَا رَهْطُكَ لَرَجَمْنَاكَ وَمَا أَنْتَ عَلَيْنَا بِعَزِيزٍ ﴿٩١﴾

91. Onlar şöyle dediler: "Ey Şuayb! Söylediklerinin pek çoğunu

anlamıyoruz ve gerçekten biz seni aramızda zayıf biri olarak görüyoruz. Eğer şu beş on kişilik akraba grubunun hatırı olmasaydı seni elbette taşa tutup linç ederdik. Hem senin bizim nazarımızda bir değerin de yoktur.”

Bu kıssanın Allah Rasûlü (s.a.v.)’e vahyedildiği dönemde Mekke’de Kureyş müşrikleri de, tıpkı Hz. Şuayb’ın hayatına kastetmek isteyen Medyen halkı gibi, Peygamber Efendimiz (s.a.v.)’i öldürmek istiyorlardı. Yine Medyen halkının sırf ailesinden korktuğu için Hz. Şuayb’ı öldürmekten çekindiği gibi, Kureyş de Haşimoğulları’ndan çekiniyor ve o cürmü işlemekten doğacak riski göze alamıyordu. Dolayısıyla bu kıssa, Hz. Şuayb’ın cevabından bir ders çıkarmaları için müşriklere yöneltilmiş ciddi bir ikaz mevkiinde idi.

Şuayb (a.s.)’ın kavmine cevabı şöyle oldu:

قَالَ يَا قَوْمِ اَرَهْطِى اَعَزُّ عَلَيْكُمْ مِنَ اللّٰهِ وَاتَّخَذْتُمُوهُ وَرَآءَكُمْ ظِهْرِيًّا
اِنَّ رَبِّى بِمَا تَعْمَلُونَ مُحِيطٌ ﴿٩٢﴾ وَيَا قَوْمِ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْ
اِنِّى عَامِلٌ سَوْفَ تَعْلَمُونَ مَنْ يَاْتِيهِ عَذَابٌ يُخْزِيهِ وَمَنْ هُوَ
كَاذِبٌ وَارْتَقِبُوا اِنِّى مَعَكُمْ رَقِيبٌ ﴿٩٣﴾

92. Şuayb şöyle karşılık verdi: “Ey kavmim! Benim beş on kişilik akraba grubum sizin yanınızda Allah’tan daha hatırlı, daha mı itibarlı ki, hiçbir değeri yokmuşçasına O’na sırt dönüyor ve O’nu hiç hesaba katmıyorsunuz? Şunu iyi bilin ki Rabbim, sizin bütün yaptıklarınızı kuşatmış; hepsini tam olarak bilmekte, görmekte ve işitmektedir.”

93. “Ey kavmim! Siz elinizden ne geliyorsa yapın, şüphesiz ben de vazîfemi yapacağım. Rezil rüsvâ edecek dehşetli bir azabın kimin tepesine ineceğini ve kimin yalancı olduğunu yakında bileceksiniz. Olacak olanı gözleyin bakalım; ben de sizinle beraber onu gözlemekteyim.”

Hz. Şuayb, bir taraftan kavmine “bildiğinizi yapın” derken kendisinin de, Allah’a dayanarak tebliğ vazîfesine devam edeceğini bildirdi. Fakat azabın gelmesinin artık yaklaştığının işaretlerini de verdi:

وَلَمَّا جَآءَ اَمْرُنَا نَجَّيْنَا شُعَيْبًا وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِنَّا وَاَخَذَتِ
الَّذِينَ ظَلَمُوا الصَّيْحَةُ فَاَصْبَحُوا فِى دِيَارِهِمْ جَاثِمِينَ ﴿٩٤﴾ كَاَنْ
لَمْ يَغْنَوْا فِيهَا اَلَا بُعْدًا لِمَدْيَنَ كَمَا بَعِدَتْ ثَمُودُ ﴿٩٥﴾

94. Nihâyet helâk emrimiz gelince, Şuayb’ı ve beraberindeki mü’minleri

tarafımızdan bir rahmetle kurtardık. Zulmedenleri ise o korkunç ses yakaladı da, hiçbir kurtuluş zaman ve imkânı bulamadan oldukları yerde yüzüstü yığılıp kaldılar.

95. Sanki bir zaman bolluk içinde orada hiç yaşamamışlardı. Haberiniz olsun ki, Semûd kavmi helâk olup gittiği gibi, Medyen halkı da öyle helâk olup gittiler.

Şuayb (a.s.), kavmiyle güzel konuştuğu, onlara son derece güzel cevaplar verdiği için "Hatîbü'l-Enbiyâ: Peygamberlerin Hatîbi" ünvanıyla meşhur olmuştur. Çok ağlardı. O derecede ki nihâyet gözlerini kaybetti. Fakat Allah daha sonra gözlerini geri verip şöyle buyurdu:

"- Bu ağlama cennete duyduğun şevkten mi yoksa cehennemden korktuğundan mı ileri geliyor?"

Şuayb şöyle dedi:

"- Rabbim, sen biliyorsun ki ne cennet arzusuyla ne de cehennem korkusuyla ağlıyorum. Seni sevdiğime tüm kalbimle inanıyorum. Sana nazar ettiğim zaman bana ne yapıp yapmayacağına hiç aldırmam."

Bunun üzerine Allah Teâlâ ona şöyle vahyetti:

"- Ey Şuayb! O halde, bana kavuşmak sana helâl olsun. Ey Şuayb, bu hâlin sebebiyle kelimim Mûsâ b. İmrân'ı sana hizmetçi kılıyorum." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 235)

Medyen halkının helâkinden sonra aradan yıllar geçti. Zamanla inkârcılık yeniden ortaya çıktı. İşte insanlık tarihinin bir başka ibret verici sayfası:

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَا وَسُلْطَانٍ مُب۪ينٍۙ ﴿٩٦﴾ اِلٰى فِرْعَوْنَ
وَمَلَا۬ئِه۪ فَاتَّبَعُٓوا اَمْرَ فِرْعَوْنَۚ وَمَٓا اَمْرُ فِرْعَوْنَ بِرَش۪يدٍ ﴿٩٧﴾ يَقْدُمُ
قَوْمَهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَاَوْرَدَهُمُ النَّارَۜ وَبِئْسَ الْوِرْدُ الْمَوْرُودُ ﴿٩٨﴾
وَاُتْبِعُوا ف۪ي هٰذِه۪ لَعْنَةً وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِۜ بِئْسَ الرِّفْدُ الْمَرْفُودُ ﴿٩٩﴾

96. Elbette biz Mûsâ'yı da mûcizelerimizle ve apaçık bir delille gönderdik;

97. Firavun'a ve onun önde gelen yakın çevresine. Fakat onlar Firavun'un idaresine uydular. Oysa Firavun'un idaresi hiç de âdil, doğru ve hakka dayalı değildi.

98. O, kıyâmet günü kavminin önüne düşecek ve hayvanların suya götürüldüğü gibi onları ateşe götürecektir. Gerçekten ne kötü bir yerdir varılan o ateş!

99. Onlar dünyada da, kıyâmet günü de rahmetten uzaklaştırılıp lânete

uğradılar. Ne kötü bir bahşiş, ne kötü bir ikramdır bu lânet!

Firavun'un idaresi hiç de doğru ve âdil değildi. Onun emirleri, talepleri, kararları, hükümet işlerini yürütüş şekli sonu hayra çıkacak ve hayra götürecek isabetli bir emir ve karar değildi. Bütün işi, azgınlık ve sapkınlık idi. Halkına **"Sizin en yüce Rabbiniz benim!"** (Naziât 79/24) diyor ve kendinden üstün bir rabbin varlığını kabul etmiyordu. (bk. Kasas 28/38) Bu sebeple verdiği emirlerin, Allah'ın emrine uygun olup olmadığını hiç düşünmüyor, yalnızca kendi arzu ve isteklerine göre emir veriyor, verdiği her emrin en doğru emir olduğunu zannediyordu. İşte bunlara "Firavun emri" denmekte ve Firavun ile aynı özellikleri taşıyan bütün idareler ve idareciler de bu ifadenin kapsamına girmektedir. Allah'ın buyruklarına uygunluğu dikkate alınmadan verilen emirlerin ise doğru olmayacağı âşikârdır.

İşte bu Firavun, dünyada kavminin önüne düşerek, hayra götürmeyen yanlış kararlarıyla onları Hz. Mûsâ'nın peşinde Kızıldeniz'de kendisiyle beraber boğduğu gibi (bk. Tâhâ 20/78-79), kıyâmet günü de onların önüne geçecek, yangınlarını dindirip ciğerlerini serinletecek su yerine, tıpkı bir davar sürüsünün suya götürülmesi gibi, onları yakıp kavuracak cehennem ateşine götürecektir. Nitekim bir âyet-i kerîmede: **"Kıyâmet gününde her insan topluluğunu önderleriyle birlikte çağıracağız"** (İsrâ 17/71) buyrulur. İşte Firavun emrinin âkıbeti böyle ciğer yakan hazin bir âkıbet, ona uyanlar da böyle bedbaht kimseler olacaktır.

Anlatılan bu ibret dolu kıssalardan çıkarılacak sonuçlara gelince:

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْقُرٰى نَقُصُّهُ عَلَيْكَ مِنْهَا قَٓائِمٌ وَحَصِيدٌ ﴿١٠٠﴾
وَمَا ظَلَمْنَاهُمْ وَلٰكِنْ ظَلَمُٓوا اَنْفُسَهُمْ فَمَٓا اَغْنَتْ عَنْهُمْ اٰلِهَتُهُمُ الَّتٖي
يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ لَمَّا جَٓاءَ اَمْرُ رَبِّكَۜ وَمَا زَادُوهُمْ غَيْرَ
تَتْبٖيبٍ ﴿١٠١﴾ وَكَذٰلِكَ اَخْذُ رَبِّكَ اِذَٓا اَخَذَ الْقُرٰى وَهِيَ ظَالِمَةٌۜ اِنَّ اَخْذَهُٓ اَلٖيمٌ شَدٖيدٌ ﴿١٠٢﴾

100. Rasûlüm! İşte sana anlattığımız bu şeyler, o helâk olmuş memleketlerin ibret dolu bir kısım haberleridir. Onlardan kiminin izleri hâlâ ayakta dururken, kimisi de biçilmiş ekin gibi yok olup gitmiştir.

101. Biz onlara zulmetmedik, fakat onlar kendi kendilerine zulmettiler. Rabbinin azab emri geldiğinde, Allah'ı bırakıp da yalvardıkları tanrıları onlara hiçbir fayda sağlamadı. Faydaları dokunmak şöyle dursun, zararlarını artırmaktan başka bir şeye yaramadı.

102. Rabbin, halkı zâlim memleketleri yakalayıp cezalandırdığı zaman

işte böyle cezalandırır. O’nun cezası, gerçekten çok acı verici ve pek şiddetlidir.

Allah Teâlâ, sonradan gelenlere mühim bir ders ve günahlardan sakınmaya vesile olacak dehşetli bir ibret olması için, zulmeden o belde halklarını azabıyla yakalamıştır. Gerçekten de Allah Teâlâ’nın yakalaması, çok acı verici ve çok çetindir. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.): “ *üphesiz ki Allah, zâlime mühlet verir, fakat sonunda onu yakaladı mı bir daha da bırakmaz*” buyurmuş, sonra da Hûd sûresi 102. âyeti okumuştur. (Buhârî, Tefsir 11/5; Müslim, Birr 61)

Kula düşen, bu olup bitenlerden gereken ders ve ibreti almaktır:

إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَاٰيَةً لِمَنْ خَافَ عَذَابَ الْاٰخِرَةِۜ ذٰلِكَ يَوْمٌ مَجْمُوعٌۙ

لَهُ النَّاسُ وَذٰلِكَ يَوْمٌ مَشْهُودٌ ﴿١٠٣﴾ وَمَا نُؤَخِّرُهُ اِلَّا لِاَجَلٍ مَعْدُودٍۜ ﴿١٠٤﴾

103. Bütün bu olup bitenlerde âhiret azabından korkanlar için elbette bir ders, bir ibret vardır. Kıyâmet günü, bütün insanların bir araya toplanacağı bir gündür. O gün, herkes tarafından görülecek ve her şeye şâhitlik yapılacak bir gündür.

104. Biz o günü sadece belli bir süreye kadar erteliyoruz.

Âhirete iman edenler, anlatılan bu olaylarda âhiretin varlığına dair bir delil bulurlar ve bu dünyada yapılan zulüm ve haksızlıkların oradaki âkıbetinin korkunç olduğunu anlarlar. Ayrıca peygamberlerin, dünyada vuku bulacak azap ve helâklere dair verdikleri haberlerin gerçekleşmesinden hareketle, peygamberliğin Allah’ın emriyle gerçekleşen bir durum olduğunu daha iyi idrak ederek onların âhiretle alakalı verdikleri haberlerin de mutlaka tahakkuk edeceğine yakînen inanırlar.

Burada kıyâmet gününün iki mühim vasfına dikkat çekilir:

• O gün, bütün insanların toplanıp bir araya geleceği bir gündür. Öncekiler ve sonrakiler, yaptıklarının karşılığını görmek için orada toplanacaklardır.

• O gün mutlaka vuku bulacak ve herkes o günün vuku bulduğunu gözleriyle görecektir. Yahut o günde her şeye şâhitlik yapılacaktır. Çünkü bütün canlılar, bütün varlıklar, göklerde ve yerde bulunan her şey orada şâhitlik yapacaktır. Hatta bütün diller, eller, ayaklar ve deriler kendi yaptıklarına şâhitlik edecektir.

Allah Teâlâ kıyâmeti belli bir süreye kadar ertelemektedir. Sayılı günler gelip geçtikten, dünyanın fânî ömrü sona erdikten sonra âhiret gelip çatacaktır:

Kıyâmet Günü İnsanların Halleri

يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ اِلَّا بِاِذْنِهٖۚ فَمِنْهُمْ شَقِيٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ فَاَمَّا
الَّذِينَ شَقُوا فَفِي النَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌۙ ﴿١٠٦﴾ خَالِدِينَ فِيهَا
مَا دَامَتِ السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَٓاءَ رَبُّكَۜ اِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِمَا
يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ وَاَمَّا الَّذِينَ سُعِدُوا فَفِي الْجَنَّةِ خَالِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ
السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اِلَّا مَا شَٓاءَ رَبُّكَۜ عَطَٓاءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ ﴿١٠٨﴾

105. O gün gelince, Allah'ın izni olmadan hiç kimse konuşamaz. Onlardan kimileri bedbaht olacak, kimileri bahtiyâr.

106. Bedbaht olanlar ateştedirler. O ateş kabarıp indikçe, onlar da her nefes alıp verişte hırıltılar, feryatlar ve hıçkırıklar içinde âdeta boğulurlar.

107. Âhiret âlemindeki gökler ve yer ayakta durdukça onlar da ebediyen o ateşin içinde kalacaklardır. Ancak Rabbinin dilemesi hâriç. Çünkü Rabbin ne dilerse onu eksiksiz yapar.

108. Bahtiyâr olanlar ise cennettedirler. Âhiret âlemindeki gökler ve yer ayakta durdukça onlar da orada ebediyen kalacaklardır. Ancak Rabbinin dilemesi hâriç. Bu mükâfat, ardı arkası kesilmeyip devam edecek ilâhî bir lutuftur.

Mahşer halkının bir kısmı bedbaht olacak, bir kısmı da bahtiyar olacaktır. Bedbaht olanlar cehenneme atılacaktır. Cehennemde duydukları ıstırap ve çektikleri acı sebebiyle çok fecî bir nefes alış verişleri olacaktır. Solurken göğüs geçirip hıçkıracaklar; görülmemiş bir şekilde nefes alıp vereceklerdir. Acıdan inleyip feryat edeceklerdir. Aslında اَلزَّفِيرُ (zefîr) "nefesi güçlükle ve sıkıntılı bir şekilde vermek", اَلشَّهِيقُ (şehîk) ise aynı tarzda geri almak demektir. Bu iki kelime Arapçada esasen merkeplerin ilk anırma anları ile anırmalarını bitirirken çıkardıkları sesi anlatmak için kullanılır. Dolayısıyla maksat bedbahtların bağırmalarını merkep anırmasına benzetmektir. Bunların cehennemde çıkardıkları sesler, merkeplerin çıkardığı çirkin sesler gibi olacaktır. Nitekim bu durum dünyada bile özellikle boğulma, asılma, başının vurulması gibi belâlara maruz kalan kimselerde görülür. Bu esnâda bazı suçluların sığır böğürtüsü gibi böğürdükleri ve seslerinin çok tuhaflaştığı müşâhede edilir. Âhiretin ise dünyadan kat be kat daha sıkıntılı olduğu bir hakikattir.

“Göklerle yerin ayakta durması” sözü, diğer Kur’an âyetlerinin açıkça haber verdiği gibi (bk. Cin 72/23) ebedîliği beyân eder. Çünkü burada bahsedilen “gökler ve yer”, şu an mevcut olan gökler ve yer değil, **“Kıyâmet günü yer başka bir yerle, gökler de başka göklerle değiştirilir”** (İbrâhim 14/48) âyetinde belirtildiği üzere, âhiret âlemine mahsus yaratılacak olan “gökler ve yer” olacaktır. Âhiret âlemi ebedî olduğu gibi, o âlemin gökleri ve yeri de ebedî olacaktır. Dolayısıyla bu ifade, hakîkî mânada bir ebedîlikten bahseder. Nitekim, cennetliklerle alakalı gelen “kesintisi olmayan bir ihsân” kaydı da bunu destekler. “Rabbinin dilediği müstesnâ” kaydına gelince, Allah Teâlâ’yı bağlayan, O’nu bazı şeyleri yapmaya mecbur eden hiçbir güç, hiçbir kanun yoktur. Her şey O’nun dilemesine bağlıdır.

O halde:

فَلَا تَكُ ف۪ي مِرْيَةٍ مِمَّا يَعْبُدُ هٰٓؤُ۬لَٓاءِۜ مَا يَعْبُدُونَ اِلَّا كَمَا يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬هُمْ مِنْ قَبْلُۜ وَاِنَّا لَمُوَفُّوهُمْ نَص۪يبَهُمْ غَيْرَ مَنْقُوصٍ ﴿١٠٩﴾

109. Rasûlüm! Müşriklerin taptıklarının boş şeyler olduğu ve kendilerini korkunç bir âkibete sürükleyeceği konusunda asla şüphen olmasın. Daha önce ataları neye nasıl tapıyor idiyse, onlar da aynı şeylere aynı şekilde tapmaktadırlar. Biz onların hak ettiklerini elbette kendilerine eksiksiz ödeyeceğiz.

Putperestlerin ataları, putlara tapmaları sebebiyle nasıl zarardan başka bir şey görmedilerse, kendileri de tıpkı öyle olacaklardır. Onlar dünyadaki nasiplerini eksiksiz alacakları gibi (bk. Hûd 11/15), âhiretteki tek nasipleri de ateş olacaktır. (bk. Hûd 11/16)

Tarihî bir gerçektir ki, inanıp inanmama bakımından Allah Teâlâ’nın gönderdiği kitaplar hakkında anlaşmazlığa düşmek ilk defa müşriklerde görülen bir durum değildir:

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ فَاخْتُلِفَ ف۪يهِۜ وَلَوْلَا كَلِمَةٌ سَبَقَتْ مِنْ رَبِّكَ لَقُضِيَ بَيْنَهُمْۜ وَاِنَّهُمْ لَف۪ي شَكٍّ مِنْهُ مُر۪يبٍ ﴿١١٠﴾ وَاِنَّ كُلًّا لَمَّا لَيُوَفِّيَنَّهُمْ رَبُّكَ اَعْمَالَهُمْۜ اِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَب۪يرٌ ﴿١١١﴾

110. Andolsun ki biz Mûsâ’ya kitabı verdik; fakat onun hakkında da anlaşmazlığa düşüldü. Eğer Rabbin tarafından azabın ertelenmesine dair önce verilmiş bir karar olmasaydı, elbette aralarında hüküm çoktan verilmiş ve iş bitirilmiş olurdu. Gerçekten onlar, Kur’an’dan yana ciddi bir

şüphe ve tereddüt içindedirler.

111. Hiç şüphesiz Rabbin, yaptıkları her işin karşılığını onlara tam olarak verecektir. Çünkü O, onların neler yaptığını gâyet iyi bilmektedir.

Müşriklerin Kur'ân-ı Kerîm'i inkâr etmelerine, onun hakkında şüphe içinde olmalarına; ona şiir, sihir, kehanet yakıştırmalarda bulunmalarına fazla üzülmemek, bu nevi durumlar karşısında sabır ve teenniyle hareket etmek gerekir. Çünkü aynı durum Tevrat için de sözkonusu olmuştur.

O halde yapılacak iş, Cenâb-ı Hakk'ın istediği şekilde dosdoğru bir kulluk yapabilmektir:

Emrolunduğun Gibi Dosdoğru Ol

بَصٖيرٌ ﴿١١٢﴾فَاسْتَقِمْ كَمَٓا اُمِرْتَ وَمَنْ تَابَ مَعَكَ وَلَا تَطْغَوْاۜ اِنَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ

112. Öyleyse sana emredildiği gibi dosdoğru ol. Daha önce gittikleri yanlış yolları bırakarak Allah'a yönelen ve senin maiyetine girenler de dosdoğru olsunlar! İstikâmeti terk edip doğru yoldan dışa taşmayın. Hiç şüphesiz Allah, ne yapıyorsanız hepsini hakkiyle görmektedir.

İstikâmet, sağa ve sola sapmaksızın tek bir yön üzere devam etmektir. Esas mânası, Allah Teâlâ'nın emirlerini yerine getirmek, yasaklarından kaçmak üzere dosdoğru yürümektir. Tuğyân ise haddi aşmaktır.

Süfyan b. Abdullah es-Sakafî, Allah Rasûlü (s.a.v.)'e gelerek:

"- Ey Allah'ın Rasûlü! İslâm'a dair bana öyle bir söz söyle ki, onun hakkında senden sonra hiç kimseye soru sormayayım" dedi. Efendimiz (s.a.v.):

"- Allah'a iman ettim, de, sonra da istikâmet üzre ol!" buyurdu. (Müslim, İman 62)

İbn Abbâs (r.a.), huzuruna gelip nasihat isteyen Osman b. Hâdır el-Ezdî'ye şöyle der:

"Allah'a karşı takvâ sahibi olmaya ve dâimâ istikâmet üzere bulunmaya dikkat et. Kur'an ve sünnete uy, bid'atçi olma!" (Dârimî, Mukaddime 19)

Hakîkî bir mü'min şahsiyeti kazanıp Allah'ın rızâ ve muhabbetine erebilmek için istikâmetten başka yol yoktur. Bu bakımdan her hususta istikâmet kadar yüksek bir makam ve onun kadar zor başarılacak hiçbir emir yoktur. Hangi iş veya hedef olursa olsun ona ulaşmanın en kısa yolu doğruluktur. Fakat bu noktada doğru olanı tespit edip o istikâmette yürümenin iç içe zorlukları vardır. Şöyle ki:

• Her şeyden önce bir işte doğrunun hangi çizgide olduğunu tayin ve tespit etmek çok zordur.

• Dosdoğru olan o çizgi üzerinde sarsılmadan yürüyebilmek daha zordur.

• İstenilen hedefe ulaştıktan sonra aynı şekilde o doğruluk üzere, hiç eğilmeden devam ve sebât edebilmek büsbütün zordur.

Aziz Mahmud Hüdâyî Hazretleri istikâmetin zorluğu ile alakalı şu açıklamayı yapar: "İstikâmet ancak şeriat, tarikat, mârifet ve hakikat mertebelerinin hakkını tam olarak vermekle mümkün olur. Hükümlerde âdil olmak şeriatın hakkına riâyete dâhildir. Tabîat mertebesinde istikâmet, şeriata riâyet iledir. Nefis mertebesinde istikâmet, tarikata riâyet iledir. Rûh mertebesinde istikâmet, mârifete riâyet iledir. Sır mertebesinde istikâmet ise mârifet ve hakikate riâyet ederek mümkün olur. Bütün bunlara riâyet edebilmek, son derece zordur."

(Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 254-255)

Bu sebeple Efendimiz (s.a.v.):

"Hûd sûresi ve karde leri olan Vâkıa, Hâkka, Mürselât, Nebe' ve Tekvîr gibi sûreler beni ihtiyarlattı" (Tirmizî, Tefsir 57/3297) buyurmuştur.

İstikâmetin en mühim şartlarından biri zâlimlerden uzak tutmaktır:

وَلَا تَرْكَنُوٓا اِلَى الَّذ۪ينَ ظَلَمُوا فَتَمَسَّكُمُ النَّارُۙ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ اَوْلِيَٓاءَ ثُمَّ لَا تُنْصَرُونَ ﴿١١٣﴾

113. Sakın zâlimlere meyletmeyin; yoksa onları saracak ateş size de dokunur. Aslında sizin Allah'tan başka hiçbir dostunuz, yardımcınız ve sizi sahiplenecek hiçbir güç yoktur. Öyleyse O'ndan başka bir dost aramayın; aksi halde O'nun yardımından da mahrum kalırsınız.

Âyette yasaklanan اَلرُّكُونُ (rukûn), dayanmak, sırtını verip güvenmek, herhangi bir şeye yanaşıp durmak, muhabbetle meyletmek ve ona râzı olmak mânalarına gelir. Bu kelimede "azıcık meyletmek" mânası da vardır. Dolaysıyla âyet-i kerîme, zulüm ve haksızlık yapanlara herhangi bir şekilde destek vermek, yakınlık gösterip yaltaklanmak şöyle dursun, onlara meyil bile etmeyi, yüz vermeyi ve alaka göstermeyi yasaklamaktadır. Âyet-i kerîme şu mânalara işaret etmektedir:

- "Onların amellerini işlemeyin,
- Onların yaptıklarına rızâ göstermeyin,
- Amelleri sebebiyle onları övmeyin,
- Onlara iyilikleri emri terk etmeyin,
- Onların haram mallarından herhangi bir şey almayın,
- Kalpleriniz onlarla birlikte sukûnete ermesin,
- Onlara karışmayın; onlarla birlikte yiyip içip beraber bulunmayın." (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât*, II, 61)

Ömer b. Abdülaziz (k.s.) şöyle der:

"Zâhidlik helâle karşı olur. Harama gelince o bir ateştir. Ona ancak ölüler uzanır. Eğer harama el uzatanlar diri olsalardı, o ateşin acısını duyarlardı." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi*, I, 106)

İstikâmetin önemli şartlarından biri de şartlarına uygun tarzda namaza devamdır:

وَاَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ وَزُلَفًا مِنَ الَّيْلِ اِنَّ الْحَسَنَاتِ يُذْهِبْنَ السَّيِّـَٔاتِ ذٰلِكَ ذِكْرٰى لِلذَّاكِر۪ينَ ﴿١١٤﴾ وَاصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُض۪يعُ اَجْرَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿١١٥﴾

14. Gündüzün iki tarafında ve gecenin gündüze yakın saatlerinde namazı dosdoğru kıl. Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri giderir. Bu buyruklar, ibret ve öğüt almasını bilenlere bir hatırlatmadır.

15. Sabret; çünkü Allah iyi davranan ve işini güzel yapanların ecrini zâyi etmez.

Burada bir günde edâ edilmesi farz olan beş vakit namaza işaret edilmektedir. **"Gündüzün iki tarafı"**ndan maksat, öğle ve ikindi namazları; **"gecenin gündüze yakın saatleri"**nden maksat ise akşam, yatsı ve sabah namazlarıdır. Çünkü اَلزُّلَف (zülef) kelimesi, vakit ve yakınlık mânasına gelen "zülfe" kelimesinin çoğuludur. Arapça'da çoğul ise en az üçtür. Buna göre sabah namazı gün doğmasına yakın, akşam ve yatsı namazları ise güneşin batmasına yakın saatlerde kılınmakla bu üçlüyü ifade ederler. Namazların bildiğimiz beş vakitte kılınması, bunun gibi başka âyetlerle (bk. İsrâ 17/78; Tâhâ 20/130), hadis-i şeriflerle ve ümmetin icmaıyla sabittir.

Âyetin **"Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri giderir"** (Hûd 11/114) kısmında bahsedilen "iyilikler"den maksat, sözün geliminden de anlaşılacağı üzere öncelikle beş vakit namazdır. Yani her namaz bir "hasene: iyilik", beş vakit namaz ise "hasenât: iyilikler"dir. İyiliklere devam edildikçe kötülükler silinir gider. Buna göre beş vakit namaza devam ettikçe, arada beşeriyet icabı işlenen bazı kötülükler de kaybolur. Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: *"Büyük günahlardan uzak durulduğu takdirde, bir namaz diğer namaza kadar olan günahlara kefarettir."* (Müslim, Tahâret 16) Şu âyet-i kerîme ise hakîkati daha açık bir şekilde beyân eder: **"Bütün şartlarına riâyet edilerek hakkiyle kılınan namaz, insanı her türlü hayasızlıktan, dînin ve aklın kabul etmediği şeylerden alıkoyar."** (Ankebût 29/45)

Fakat iyiliklerin kötülükleri silip götürmesi sadece namaza mahsus bir durum değildir. Namaz sadece misal olarak verilmiştir. Aynı durum diğer iyilikler için de geçerlidir. İnsanın imanla birlikte yaptığı her türlü iyilik onu kötülüklerden uzaklaştırır, yaptığı kötülüklerin affedilmesine, hatta onların iyiliğe dönüşmesine vesile olur. Bu mânada şu âyet-i kerîme ne kadar ümit bahşedicidir: **"Ancak tevbe edip inanan ve sâlih ameller işleyenler müstesnâ. Allah onların kötülüklerini iyiliklere çevirecektir. Allah çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir."** (Furkãn 25/70)

Mü'minler, böyle bir İslâmî anlayış ve kulluk şuuru ile hem kendilerini haksızlıklardan uzak tutabilir, hem de dünyada yapılan zulüm ve haksızlıkların önüne geçebilirler. Nitekim insanlık tarihine bir göz atıldığında, zulme karşı seslerini yükseltmedikleri için zâlimlerle birlikte helâk olan nice toplumların

bulunduğu görülecektir:

فَلَوْلَا كَانَ مِنَ الْقُرُونِ مِنْ قَبْلِكُمْ اُولُوا بَقِيَّةٍ يَنْهَوْنَ عَنِ الْفَسَادِ فِي
الْاَرْضِ اِلَّا قَليلًا مِمَّنْ اَنْجَيْنَا مِنْهُمْۚ وَاتَّبَعَ الَّذينَ ظَلَمُوا مَٓا اُتْرِفُوا
فيهِ وَكَانُوا مُجْرِمينَ ﴿١١٦﴾ وَمَا كَانَ رَبُّكَ لِيُهْلِكَ الْقُرٰى بِظُلْمٍ وَاَهْلُهَا مُصْلِحُونَ ﴿١١٧﴾

116. Ne olurdu, sizden önce helâk edilen nesiller içinde iman, sâlih amel ve güzel ahlâk gibi faziletler sahibi ve Allah yanında kalıcılığı olan değerleri gâye edinmiş bazı insanlar bulunsaydı da, yeryüzünde bozgunculuk çıkmaması için çalışsalardı! Ne yazık ki, onların içinde bu vazîfelerini gereği gibi yaptıkları için kurtardığımız pek az kimse oldu. Zâlimlere gelince, onlar sadece içine dalıp gittikleri dünyevî zevk u safânın peşine düşüp şımardılar ve hep günah işlemekle meşgul oldular.

117. Yoksa senin Rabbin, halkı hem kendi nefislerini hem de toplumu ıslahla meşgul bulunan ve hakka hukuka riâyet eden memleketleri haksız yere helâk etmez.

116. âyette geçen الْبَقِيَّةُ (bakıyye) kelimesi, esasında “kalıntı” anlamına gelirse de burada “fazilet, akıl ve hayır” mânasındadır. “Bakıyye sahipleri” de dindar, faziletli, akıllı ve hayırlı kimselerdir. Bunlar iman, ilim, ibâdet ve ahlâk gibi Allah yanında kalıcı olan değerlere önem veren ve onlara ulaşmayı gaye edinen gerçek akıl ve idrak sahibi bahtiyarlardır. İnsan, genelde, kazandığı şeylerin en güzelini ve en üstününü geriye bırakmak istediğinden, “bakıyye” kelimesi cömertlik ve fazilet mânasında darb-ı mesel olmuştur.

Burada, daha önce helâk olan kavimlerin helâklerine sebep olan iki husus üzerinde durulmaktadır:

• Aralarında fesat ve bozgunculuğa mâni olacak yeter sayıda faziletli bir cemaatin bulunmayışı,

• Dünyalık bakımdan durumu iyi olan kimselerin zevk u safâ düşkünlüğü ve halkın azgınlaşmasına sebep olmaları.

Dolayısıyla burada, toplumların içerisinde faziletli insanların çoğalmasının ve bunların kötülükleri engellemeye çalışmasının lüzûmuna işaret edilmektedir. Eğer böyle faziletli gruplar olmaz, toplumun hâlini ıslaha çalışmaz ve insanlar da nefsânî arzularının peşine düşüp azgınlaşırlarsa ilâhî kahır tecellilerine maruz kalır, helâk olup giderler.

Rasûlullah (s.a.v.)’e: “İçimizde sâlihler varken yine de helâk edilir miyiz?” diye sorulduğunda: *“Evet, eğer kötülükler çoğalırsa”* cevabını vermiştir. (Buhârî, Fiten 4,

28; Müslim, Fiten 1-2)

Efendimiz bir diğer hadis-i şerifte de şöyle buyurur: *"Allah Teâlâ, bir grubun davranı ı yüzünden çoğunluğa azap etmez. Ancak gözlerinin önünde kötülükleri gördükleri ve onları engellemeye güçleri olduğu halde engellemedikleri zaman hem çoğunluğa hem de o azınlığa azab eder. Aralarında iyiliği emreden ve kötülüğü yasaklayan doğru kimseler bulunmayan ve herkesin bozgunculukta birle tiği ya da iyilik emredildiğinde yerine getirmeyen ve kötülük yasaklandığında yasağa uymayan her kavim helâk olacaktır."* (Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 192; Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* VII, 267-268)

Bütün güç ve kuvvet Yüce Allah'ın kudret elindedir; her türlü emir ve yetki de O'na aittir:

وَلَوْ شَٓاءَ رَبُّكَ لَجَعَلَ النَّاسَ اُمَّةً وَاحِدَةً وَلَا يَزَالُونَ مُخْتَلِف۪ينَۙ
﴿١١٨﴾ اِلَّا مَنْ رَحِمَ رَبُّكَۜ وَلِذٰلِكَ خَلَقَهُمْۜ وَتَمَّتْ كَلِمَةُ رَبِّكَ
لَاَمْلَئَنَّ جَهَنَّمَ مِنَ الْجِنَّةِ وَالنَّاسِ اَجْمَع۪ينَ ﴿١١٩﴾

118. Eğer Rabbin dileseydi bütün insanları İslâm üzere tek bir ümmet yapardı. Fakat onlar, kendilerine irade hürriyeti verildiği için haktan ayrılıp farklı farklı yollara gitmekten hiçbir zaman kurtulamazlar.

119. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri haktan ayrılmaz ve anlaşmazlığa düşmezler. Zâten Allah onları asıl bunun için yaratmıştır. Böylece Rabbinin: "Cehennemi mutlaka cinler ve insanlarla dolduracağım" sözü yerine gelmiş olacaktır.

Kur'ân-ı Kerîm'de sık sık anlatılan ibretli peygamber kıssalarının hikmetine gelince:

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِه۪ فُؤَادَكَۚ وَجَٓاءَكَ
ف۪ي هٰذِهِ الْحَقُّ وَمَوْعِظَةٌ وَذِكْرٰى لِلْمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٢٠﴾ وَقُلْ لِلَّذ۪ينَ لَا
يُؤْمِنُونَ اعْمَلُوا عَلٰى مَكَانَتِكُمْۜ اِنَّا عَامِلُونَۙ ﴿١٢١﴾ وَانْتَظِرُواۚ اِنَّا مُنْتَظِرُونَ ﴿١٢٢﴾

120. Peygamberlerin mühim haberlerinden kalbini kuvvetlendireceğimiz kıssaların hepsini sana anlatıyoruz. İnen bu âyetlerde sana doğru bilgiler, mü'minler için de bir öğüt ve bir hatırlatma gelmiştir.

121. O halde, iman etmeyenlere şöyle de: "Elinizden ne geliyorsa yapın. Elbette biz de vazîfemizi yapacağız."

122. "Olacak olanları bekleyin bakalım; biz de onu bekliyoruz."

Kıssaların anlatılmasındaki en mühim hikmet öncelikle Rasûlullah (s.a.v.)'in kalbini kuvvetlendirmek, tatmin ve teskin etmek, yakinini artırmak, gönlünü rahatlatmak ve ona yapılan eziyetlerin önceki peygamberlere de yapıldığını bilmesini sağlayarak teselli etmektir. Çünkü insanlar, "Elle gelen düğün bayram" hikmetli sözünde ifade edildiği üzere, bir mihnet ve belâya maruz kaldıklarında, bu belâlara başkalarının da maruz kaldıklarını görünce, sıkıntıları hafifler.

Cenâb-ı Hak, Peygamberimiz (s.a.v.)'e, aynen Hz. Hûd ve Hz. Şuayb'ın yaptıkları gibi, müşriklere kendisi hakkında ellerinden ne geliyor, güçleri neye yetiyorsa onu yapmalarını söylemesini, onlara meydan okumasını emretmektedir. Çünkü bu ifade, peygamberin davasında ne kadar haklı ve ne kadar samimi olduğunu; gönlünü bütünüyle Rabbine bağladığından kendine güvenini ve korkusuzluğunu açıkça ortaya koymaktadır. Buna göre kâfirler imansızlığın gereğini yapacaklar; peygamber ve mü'minler de Allah'a iman, ilâhî hakikatlerden öğüt ve ibret alma gibi güzel hal ve davranışlarının gereğini yapacaklardır. Kâfirler, şeytanın vesveselerine kanarak müslümanların başına gelmesini sandıkları musibetleri bekleyip duracaklar; müslümanlar ise Allah Teâlâ'nın kesin bir şekilde va'dettiği dünyevî musibet ve uhrevî azapların kâfirlerin başına inmesini bekleyeceklerdir. Neticede iki bekleyiş arasında ne kadar büyük bir farkın olduğu; kimin kârlı kimin zararlı çıkacağı belli olacaktır:

وَلِلّٰهِ غَيْبُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِلَيْهِ يُرْجَعُ الْاَمْرُ كُلُّهُ فَاعْبُدْهُ وَتَوَكَّلْ
عَلَيْهِ ۜ وَمَا رَبُّكَ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿١٢٣﴾

123. Gökler ve yer neyi barındırıyor, gelecek adına ne saklıyorsa hepsini bilen ve hâkimiyeti altında tutan ancak Allah'tır. Bütün işler neticede O'na varır ve O neye hükmederse o olur. Öyleyse yalnız O'na kulluk et ve yalnız O'na güvenip dayan. Unutma ki Rabbin, işleyip durduklarınızdan asla habersiz değildir.

Âyette önce "kulluk" sonra "tevekkül" emredilmiştir. Bunda iki hususa işaret edildiği söylenebilir:

• Kulluk etmeden yapılacak tevekkülün kayda değer bir faydası olmaz.

• Kulluk ancak tevekkül ile yani Allah'a güvenip dayanmakla kemâle erer.

Buna göre kul başarıya erebilmek için elinden geleni yapacak, bütün gücüyle çalışacak; fakat bunu yaparken Allah'a sığınıp, yardım dilenip başarıyı yalnızca O'ndan bekleyecektir. İşte bu hal, nihâyetsiz kuvvet ve kudret sahibi, her şeyi hakkiyle bilen ve kullarının yaptıklarından bir an bile gâfil olmayan Cenâb-ı Hakk'a kâmil mânada imanın açık bir tezâhürüdür.

Hûd sûresi Allah'a kulluk ve tevekkül talimatıyla nihâyete ermekte, bundan sonra gelen Yûsuf sûresi ise, Allah'a tevekkül eden bir kulun, ne kadar çok haksızlığa uğrarsa uğrasın, Allah'ın inâyetiyle hepsinden kurtulup selâmete çıkacağını göstermektedir:

سُورَةُ يُوسُفَ

12- YÛSUF SÛRESİ

12. YÛSUF SÛRESİ

Yûsuf sûresi Mekke'de inmiştir. 111 âyettir. İsmini, içinde kıssası tafsilatlı bir şekilde anlatılan Yûsuf (a.s.)'dan alır. Mushaf tertibine göre 12, iniş sırasına göre 53. sûredir.

Konusu

Sûrenin ilk üç âyetinde gerçekleri açıklayan ve apaçık bir kitap olan Kur'ân-ı Kerîm'in âyetlerine, mânaları üzerinde aklımızı çalıştırıp anlayabilmemiz için Kur'an'ın Arapça olarak indirildiğine ve bu sûrede kıssaların en güzelinin anlatılacağına dikkat çekildikten sonra, 4. âyetten başlayarak 101. âyete kadar Yûsuf (a.s.)'ın kıssası anlatılır. Sûre, kıssadan alınması gereken ders, ibret ve öğütlerle nihâyete erer.

İniş Sebebi

Sa'd b. Ebî Vakkâs (r.a.) der ki: Kur'ân-ı Kerîm Rasûlullah (s.a.v.)'e indirilmeye başladı. Efendimiz (s.a.v.) bir müddet ashâbına inen âyetleri okudu. Onların, "Bize, biraz da kıssa anlatsanız" demeleri üzerine **"Biz sana vahyettiğimiz bu Kur'an ile kıssaların en güzelini anlatıyoruz"** (Yûsuf 12/3) diye başlayan Yûsuf (a.s.)'ın kıssası nâzil oldu. (Hâkim, *el-Müstedrek*, III, 345)

Muhammed b. İshâk'a göre sûrenin iniş sebebi, kavmi tarafından zulme uğramış olan Rasûlullah (s.a.v.)'i teselli etmektir. Çünkü müşriklerin baskı, eziyet ve işkenceleri karşısında Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) ve ashâbı zor durumda kalmışlardı. Bu zor durumdan bir çıkış yolu arıyorlardı. İşte böyle çile ve meşakkatlerin zirveye tırmandığı bir zamanda bu sûrenin inmesi, müslümanlar için mühim bir teselli ve ferahlama vesilesi olmuştur. Zira bu sûrede tafsilatlı olarak kıssası anlatılan Yûsuf (a.s.) da Filistin'de kardeşleri tarafından bazı kötülüklere mâruz kalmış; fakat sonunda Mısır'ın devlet idâresinde söz sahibi olmuş, kendisine düşmanlık eden kardeşlerine de her bakımdan yardımcı olmuştu. (Elmalılı, *Hak Dini,* IV, 2841) Dolayısıyla Yûsuf (a.s.)'ın kıssası Peygamber Efendimiz ve ashâbına, sabrettikleri takdirde Hz. Yûsuf'a verilmiş olan mükâfatın bir benzerinin verileceğini ve Kureyşliler'in neticede mağlup olup kendilerine boyun eğeceğini müjdelemektedir. (Vâkıdî, *el-Meğâzî,* II, 835; İbn Sa'd, *et-Tabakât,* II, 142-143)

Arapça Kur’an

لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ ﴿٢﴾ الٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ الْمُبِينِ ﴿١﴾ اِنَّٓا اَنْزَلْنَاهُ قُرْءٰنًا عَرَبِيًّا

Rahmân Rahîm Allah’ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Râ. Bunlar, gerçeği açıklayan ve Allah’tan geldiği apaçık ortada olan kitâbın âyetleridir.

2. Hiç şüphesiz biz o kitâbı, düşünüp anlamanız için Arapça bir Kur’an olarak indirdik.

Kur’ân-ı Kerîm’in “mübîn” olmasının üç mânası vardır:

• Kendi özünde açık, seçik ve aydınlık; kendisinin ne olduğunu tanıtmaya kendisi yeterli olan.

• Beyân edici, açıklayıcı, açığa çıkarıcı, ayırt edici. Nitekim Kur’ân-ı Kerîm helâlleri, haramları, cezaları, hükümleri, hidâyet ve kurtuluş yollarını, rahmet ve berekete nâil olabilme usullerini açıklamaktadır.

• Dili ve ifadesi gayet güzel; maksat ve muradını gereğine göre dilediği gibi anlatan fasîh ve belîğ bir kelâm.

Kur’ân-ı Kerîm’in Arapça olarak indirilmesi onun yalnız Araplara indiği şeklinde yanlış bir anlaşılmaya sebebiyet vermemelidir. Nitekim pek çok âyet-i kerîme Kur’an’ın bütün insanlara gönderildiğini yani cihânşümûl olduğunu açıkça beyân eder. (bk. Bakara 2/185; Âl-i İmrân 3/138; A‘râf 7/158; Sebe 34/28) Onu önce Araplar öğrenecek, sonra da başka milletlere öğreteceklerdir. Böylece Kur’an elden ele, dilden dile bütün dünyaya yayılacak, hidâyet nasip olan herkes ona inanma, onu okuyup anlama ve yaşama bahtiyarlığına erecektir. Nitekim vakıa da böyle gerçekleşmiştir. Ayrıca burada Arap olmayanların Kur’ân-ı Kerîm’i anlayabilmeleri için onun başka dillere tercüme ve tefsir edilmesinin zaruretine de bir işaret bulunmaktadır.

O Kur’an ki:

نَحْنُ نَقُصُّ عَلَيْكَ اَحْسَنَ الْقَصَصِ بِمَٓا اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ هٰذَا الْقُرْاٰنَۗ
وَاِنْ كُنْتَ مِنْ قَبْلِهِ لَمِنَ الْغَافِلِينَ ﴿٣﴾

3. Biz, sana vahyettiğimiz bu Kur’an ile kıssaların en güzelini anlatıyoruz. Oysa sen daha önce bunları hiç bilmezdin.

أَحْسَنَ الْقَصَصِ "ahsene'l-kasas" ibaresi iki mânaya gelir:

• En güzel şekilde anlatma

• En güzel kıssa

Buna göre burada en güzel şekilde anlatılacak olan Yûsuf (a.s.)'ın kıssası, aynı zamanda kıssaların da en güzelidir. Bunun sebep ve hikmetleri hakkında şu izahlar yapılabilir:

• Buna "en güzel kıssa" adının veriliş sebebi, Hz. Yûsuf'un kardeşlerini güzel bir şekilde affedip bağışlaması, eziyetlerine sabredip katlanması, onlarla karşılaştıktan sonra da yapmış olduklarını hatırlatmayarak onları affetmesi, onları af edişindeki keremidir.

• Bu sûrede peygamberlerin, sâlihlerin, meleklerin, şeytanların, cinlerin, insanların, hayvanların, kuşların, hükümdarların ve onların idâre ettikleri kimselerin davranışlarının, tüccarların, âlimlerin ve câhillerin, erkeklerin, kadınların, kadınların hile ve tuzaklarının söz konusu edilmesidir. Yine bu sûrede tevhid, fıkıh, siyer, rüyâ tabiri, siyaset, muaşeret, iktisadî hayat, hem dine hem de dünyaya yarayacak pek çok faydalı hususların bulunmasıdır.

• Bu sûrede sevenin, sevilenin ve bunların izledikleri yolların söz konusu edilmesidir.

• Kur'ân-ı Kerîm'de bu kıssanın ihtiva ettiği ibret ve hükümleri ihtiva eden bir başka kıssa bulunmamasıdır.

• Bu sûrede sözü edilen herkesin sonunda mutluluğu elde etmesidir. Bunun için Yûsuf'un, babasının, kardeşlerinin ve azizin hanımının akıbetlerini hatırlamak yetecektir.

• Bu isim, Yûsuf'un yaptığı şu duanın en güzel dua, olmasından ileri gelmiştir: **"Allahım! Müslüman olarak canımı al ve beni sâlih kullarının arasına kat!"** (Yûsuf 12/101) İşte Hz. Yâkub'un oğlu Hz. Yûsuf'un ibretlerle dolu kıssası:

إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَٓا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ ﴿٤﴾

4. Bir zamanlar Yûsuf babasına: "Babacığım! Ben rüyâmda on bir yıldızı, güneşi ve ayı gördüm; onların bana secde ettiğini gördüm" dedi.

Yûsuf (a.s.), çocuk yaşlarında iken bir gece rüyâsında on bir yıldız, güneş ve ayın kendisine secde ettiğini görmüş ve bunu babası Yâkub (a.s.)'a anlatmıştır. Bu rüyâda yıldızlar Hz. Yûsuf'un on bir kardeşine, güneş annesine, ay ise babasına işaret eder. Hz. Yûsuf'un ileride yüksek bir mevkiye çıkacağını; kardeşlerinin, anne ve babasının kendisine tâbi olacaklarını gösterir. Çünkü

“secde”, ister tâzim ve değer verme mânasında olsun, ister ibâdet maksadıyla olsun “alnı yere koymak” demektir. Bu kelimede ayrıca daha güçlü birinin huzurunda tevâzu gösterme, itaat etme ve boyun eğme mânası da vardır.

Hz. Yâkub, oğlunun gördüğü rüyâyı tevil ederek şu neticeleri çıkarır:

قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُءْيَاكَ عَلٰٓى اِخْوَتِكَ فَيَكٖيدُوا لَكَ كَيْدًاۜ اِنَّ
الشَّيْطَانَ لِلْاِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبٖينٌ ﴿٥﴾ وَكَذٰلِكَ يَجْتَبٖيكَ رَبُّكَ وَيُعَلِّمُكَ
مِنْ تَأْوٖيلِ الْاَحَادٖيثِ وَيُتِمُّ نِعْمَتَهُ عَلَيْكَ وَعَلٰٓى اٰلِ يَعْقُوبَ كَمَٓا اَتَمَّهَا
عَلٰٓى اَبَوَيْكَ مِنْ قَبْلُ اِبْرٰهٖيمَ وَاِسْحٰقَۜ اِنَّ رَبَّكَ عَلٖيمٌ حَكٖيمٌ ﴿٦﴾

5. Yâkub şöyle cevap verdi: “Yavrucuğum! Sakın rüyânı kardeşlerine anlatma! Olur ki kıskançlıkları yüzünden sana bir tuzak kurmaya kalkarlar. Çünkü şeytan insanın apaçık bir düşmanıdır.”

6. “Böylece Rabbin seni seçecek, sana rüyâların tâbirini, eşyâ ve hâdiselerin yorumunu öğretecek ve daha önce ataların İbrâhim ve İshâk’a nimetini tamamladığı gibi, sana ve Yâkub ailesine de nimetini tamamlayacaktır. Şüphesiz ki Rabbin, her şeyi hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.”

6. Âyette yer alan اَلْاَحَادٖيثُ (ehâdîs) kelimesinin iki mânası vardır. Birincisi “olaylar ve haberler”dir. Buna göre, Allah ona meydana gelecek olaylarda sebep-netice ilişkisini ve olayların yorumunu öğretecek; hayatın problemlerini anlama ve onlara çözüm getirme kabiliyetini verecek; her şeyin hakikatine ulaştırıcı keskin bir ferâset nasip edecektir. İkincisi “rüyâlar” demektir. Buna göre de Allah ona rüyâların tâbirini, rüyâda sembol olarak gösterilen işaretlerin ne mânaya geldiğini öğretecektir. Bununla birlikte dedeleri Hz. İbrâhim ve Hz. İshâk’a nimetini tamamladığı gibi ona olan nimetini tamamlayacak; yani onlara yaptığı gibi peygamberlikle beraber ona devlet yönetimini de nasip edecektir. Böylece ona hem dinî hem de dünyevî nimetler lutfedecek, onu iki cihan şerefiyle şereflendirecektir. Aynı şekilde Yâkub’un soyundan birçok peygamber ve hükümdar göndermek suretiyle bu soyu, başka kavimlerin ulaşamayacağı bir şerefe ulaştıracaktır. (bk. Mâide 5/20)

Yûsuf kıssası, sıradan bir hayat hikayesi veya roman değil, gerçekten büyük dersler ve ibretlerle doludur:

Yûsuf Kıssasında Nice İbretler Var

لَقَدْ كَانَ فِي يُوسُفَ وَاِخْوَتِهِٓ اٰيَاتٌ لِلسَّٓائِلِينَ ﴿٧﴾

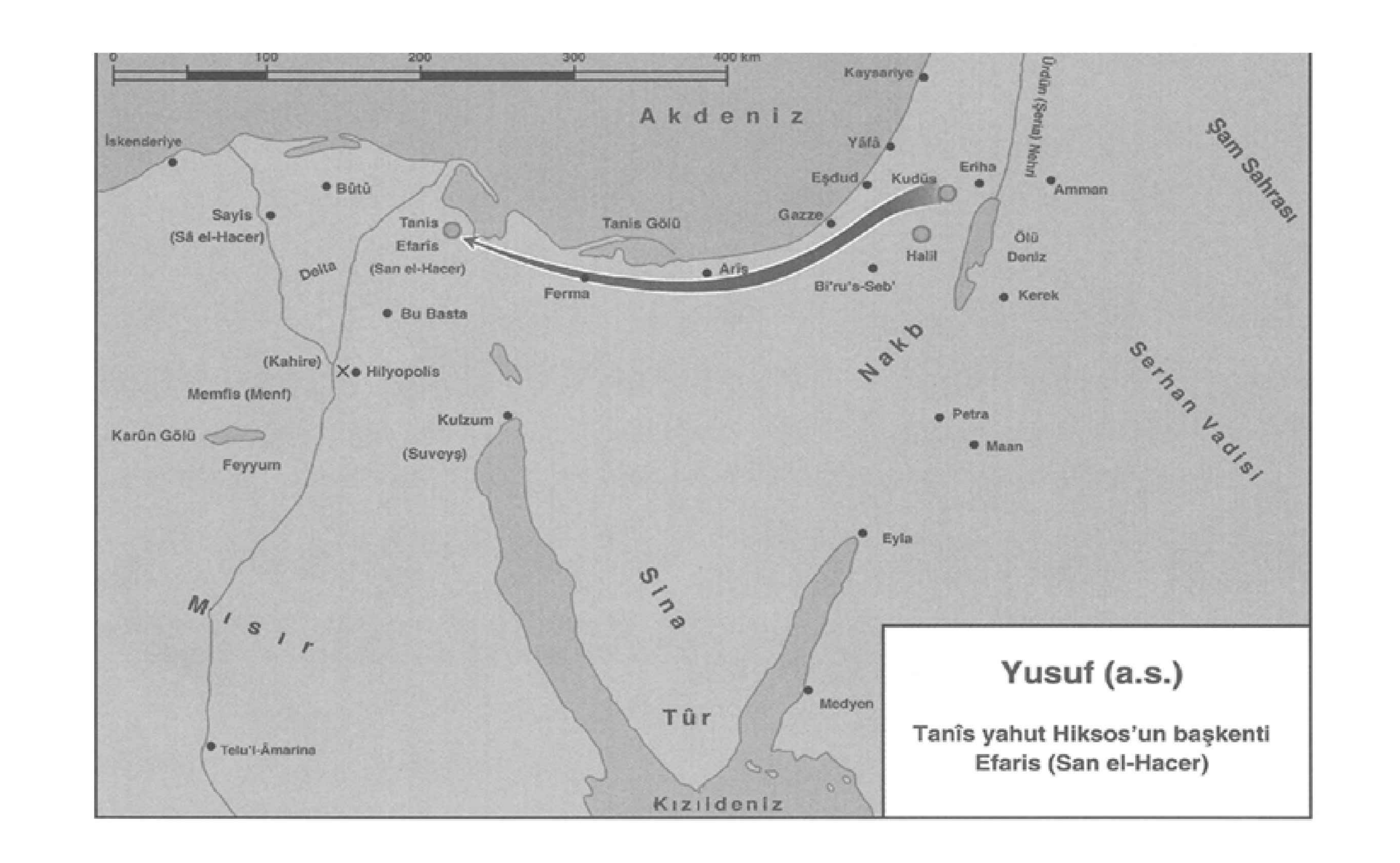
7. Yemin olsun ki, Yûsuf ve kardeşlerinin yaşadıklarında, gerçeği arayanlar ve sorup öğrenmek isteyenler için nice dersler ve ibretler vardır.

Mihnet ve zorluk içinde olanlar nasıl sabredeceklerini, nimet içinde olanlar da nasıl şükredeceklerini buradan öğrenebilirler. Onların kıssalarında hataları bağışlamanın keyfiyeti beyân edildiği gibi, cefâ ehlinin buluşma anında nasıl mahcup, rezil rüsvâ olduğu da haber verilir. Yine burada Allah Teâlâ'nın dostlarını nasıl koruduğuna dair işaretler olduğu gibi, muhabbetin mihnet ve belâları nasıl celbettiğine dair de ipuçları yer almaktadır.

Hz. Yâkub gibi büyük bir peygamberin öz oğullarının, kardeşleri Yûsuf hakkında planladıkları şu tezgaha bakın:

اِذْ قَالُوا لَيُوسُفُ وَاَخُوهُ اَحَبُّ اِلٰٓى اَبِينَا مِنَّا وَنَحْنُ عُصْبَةٌۜ اِنَّ اَبَانَا لَفِي ضَلَالٍ مُبِينٍۚ ﴿٨﴾ اُقْتُلُوا يُوسُفَ اَوِ اطْرَحُوهُ اَرْضًا يَخْلُ لَكُمْ وَجْهُ اَبِيكُمْ وَتَكُونُوا مِنْ بَعْدِهِ قَوْمًا صَالِحِينَ ﴿٩﴾

8. Yûsuf'un kardeşleri kendi aralarında şöyle konuşuyorlardı: "Doğrusu Yûsuf ve öz kardeşi, babamızın yanında bizden daha sevgili. Oysa biz, birbirimizi destekleyen güçlü kuvvetli bir ekibiz. Gerçekten babamız apaçık bir yanılgı içinde."

0
100
200
300
400 km
Akdeniz
İskenderiye
Bûtû
Sayis
(Sâ el-Hacer)
Delta
Tanis
Efaris
(San el-Hacer)
Tanis Gölü
Ferma
Ariş
Gazze
Eşdud
Yâfâ
Kaysariye
Kudüs
Eriha
Halil
Bi'ru's-Seb'
Ürdün (Şeria) Nehri
Ammon
Ölü
Deniz
Kerek
Şam Sahrası
Serhan Vadisi
Nakb
Petra
Maan
Bu Basta
(Kahire)
Hilyopolis
Memfis (Menf)
Karûn Gölü
Feyyum
Kulzum
(Suveyş)
Eyla
Sina
Mısır
Tûr
Medyen
Telu'l-Âmarina
Kızıldeniz
Yusuf (a.s.)
Tanîs yahut Hiksos'un başkenti
Efaris (San el-Hacer)

9. “Yûsuf’u öldürün, ya da onu asla geri dönemeyeceği ıssız ve uzak bir yere atın. Böylece babanızın bütün sevgi ve alakası yalnız size kalsın. Endişe etmeyin; sonra da tevbe eder, iyi birer insan olursunuz!”

Hz. Yâkub’un on iki oğlundan on tanesi birinci hanımından; Yûsuf ve Bünyamin ise ikinci hanımından olmuştu. Dolayısıyla on kardeş bunların yalnızca baba bir, anaları ayrı kardeşleri idi. Bu sebeple sıkıntılarını dile getirirken “Yûsuf ve öz kardeşi” demişler de “kardeşimiz” dememişlerdi. Üvey kardeş olduklarından ve biraz da kıskançlıkları yüzünden onlara böyle davranmışlar; husûsiyle de Yûsuf’a ciddi bir tuzak kurma planı hazırlamaya başlamışlardı.

Anlaşılan o ki; Hz. Yâkub, yıldızların, güneş ve ayın kendisine secdesiyle alakalı gördüğü rüyâ sebebiyle oğlu Yûsuf’un büyük bir mânevî istidâda sahip olduğunu anladı. Onun hem babasının hem de dedesinin mirâsına vâris olacağını farketti ve gönlü ona meyletti. Öyle ki dâimâ onu sînesine basar; bir an olsun onu görememeğe dayanamazdı. Bu yüzden kardeşlerinin kıskançlığı had safhaya varmış ve sonunda ona tuzak kurmaya karar vermişlerdi.

Diğer bir açıdan bakıldığında, Allah Teâlâ’nın Hz. Yâkub’u Yûsuf’a karşı duyduğu fart-ı muhabbetle[13] imtihan ederek bu imtihanı daha da şiddetlendirmek için Yûsuf’u ondan uzaklaştırdığı söylenebilir. Çünkü ilâhî sevgi çok kıskançtır ve sevgi sultanı kendi mülkünde ortak istememektedir. Mutlak güzellik ve kemâl Allah’a ait olduğundan, mü’min en çok Allah’ı sevmeli ve mâsivâ ile kalbini perdelememelidir. İlâhî sevgiye perde olması açısından, evlât tuzağından daha güçlü bir tuzak yoktur. Nitekim Hz. Nûh’un hâli bunun bir misâlidir. Bilindiği gibi o, kâfirler için beddua etmiş ve duası kabul olunmuştu. Allah Teâlâ kâfirleri boğarken belki hiç kalbi yanmamıştı; fakat boğulma sırası oğluna gelince, sabredemeyerek **“Rabbim! Şüphesiz ki oğlum benim ailemdendir”** (Hûd 11/45) diyerek nidâ etme durumunda kalmıştı.

Kardeşlerinin kıskançlığı, Yûsuf’u öldürmeye azmedecek bir dereceye varmıştı. Onu ıssız ve uzak bir yere atma teklifinde de yine öldürme niyeti vardı. Çünkü böyle bir yerde ya yırtıcı hayvanlar onu parçalayabilir veya orada kimsenin haberi olmadan ölür giderdi. Bu acımasız kararı alırken de, kendilerini teselli edecek şeytânî bir bahaneye sığınmadan edemediler. Bunu iş olsun diye yapmadıklarını; sırf babalarının teveccühünü, sevgi ve ilgisini kendilerine çekmek niyetiyle böyle bir şeye teşebbüs ettiklerini söyleyerek içlerini rahatlatmak istediler. Yaptıklarının bir günahı varsa da, tevbe kapısının dâimâ açık olduğunu; tevbe edip iyilerden olma imkânının bulunduğunu belirttiler. Halbuki bu bahâne, azılı nefsin tuzağından ve şeytanın insanı Allah ile

aldatmasından başka bir şey değildi.

Neyse ki aralarında güya insaflı biri çıktı:

قَالَ قَٓائِلٌ مِنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَاَلْقُوهُ ف۪ي غَيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطْهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ اِنْ كُنْتُمْ فَاعِل۪ينَ ﴿١٠﴾

10. İçlerinden biri ise şu teklifte bulundu: "Yûsuf'u öldürmeyin; eğer mutlaka bir şey yapacaksanız bâri onu bir kuyunun dibine atın da gelip geçen kervanlardan biri onu bulup alsın."

Âyet-i kerîmede şöyle işârî bir mâna sezilmektedir: Nefsânî his ve kuvveler hevâ bıçağıyla kalp Yûsuf'unu öldürmeğe çalışırlar. Zira kalbin ölümü nefsânî hevâ ve heveslerden kaynaklanır. Kalbi öldüren zehir işte budur. Yahut bu his ve kuvveler kalbi beşeriyet yurduna atmağa çalışırlar. Çünkü kalbin ölümünden sonra ruh, şehvet ve arzularını elde edebilmek için yüzünü his ve kuvvelere çevirir. Böylece kalbin ölümünden sonra bütün bu his ve kuvveler, hayvânî-nefsânî nimetlerden kâm almak için uygun bir topluluk hâline gelirler. İçlerinden bir sözcü -ki bu Yehûda yerinde olan düşünme gücüdür- şöyle der: Yûsuf'u öldürmeyip beden kuyusunun dibine ve beşeriyetin derinliğine atın. Eğer bunu yapar, bu uğurda çalışırsanız nefsânî hâdiseler kervanı onu alıp götürür." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân,* IV, 286)

Kardeşler, Yehûda'nın görüşünü uygun bularak, aralarında kararlaştırdıkları sinsi planı tatbik etmek üzere babalarına geldiler:

قَالُوا يَٓا اَبَانَا مَا لَكَ لَا تَأْمَنَّا عَلٰى يُوسُفَ وَاِنَّا لَهُ لَنَاصِحُونَ ﴿١١﴾ اَرْسِلْهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعْ وَيَلْعَبْ وَاِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿١٢﴾ قَالَ اِنّ۪ي لَيَحْزُنُن۪ٓي اَنْ تَذْهَبُوا بِه۪ وَاَخَافُ اَنْ يَأْكُلَهُ الذِّئْبُ وَاَنْتُمْ عَنْهُ غَافِلُونَ ﴿١٣﴾ قَالُوا لَئِنْ اَكَلَهُ الذِّئْبُ وَنَحْنُ عُصْبَةٌ اِنَّٓا اِذًا لَخَاسِرُونَ ﴿١٤﴾

11. Babalarına şöyle dediler: "Sevgili babamız! Niçin bize güvenip Yûsuf'u emânet etmiyorsun? Halbuki biz elbette onun iyiliğini istiyoruz."

12. "Onu yarın bizimle gönder de bol bol yiyip içsin, gezip oynasın. Sen hiç merak etme; ona mutlaka göz kulak oluruz."

13. Babaları şöyle dedi: "Onu alıp götürmeniz beni gerçekten üzer; çünkü siz onu unutup kendinizle meşgul olduğunuz bir sırada kurdun biri onu kapıverir diye korkuyorum."

14. Onlar da şöyle dediler: "Biz, böyle birbirine bağlı güçlü kuvvetli bir ekip iken eğer bir kurt gelip onu kapacaksa, o zaman vallahi yazıklar olsun

bize!”

Rivayete göre Hz. Yâkub rüyâda kendisini bir dağın tepesinde, Yûsuf’u da vâdinin iç taraflarında görür. Bu halde iken on tane kurdun onun etrafını sardığını ve onu yemek istediklerini, bir kişinin ise onu korumaya çalıştığını müşâhede eder. Sonra yer yarılır ve Yûsuf üç gün süreyle orada kalır. Buradaki on kurt, onu öldürmeyi planlayan on kardeşidir. Onu savunan kişi ise büyük kardeşi Yahuda’dır. Yerin içinde üç gün saklı kalması ise, üç gün süreyle kuyuda kalması demektir. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, IX, 140)

Şu bir hakikat ki, kişinin, hasmına kendi aleyhine kullanacağı bir delil telkin etmesi doğru değildir. Mesela, belki de Yûsuf’un kardeşleri, babaları söyleyene kadar kurtların insan yediğini bilmiyorlardı. Bu sözüyle Yâkub, âdeta onlara, Yûsuf için planladıkları tuzağın nasıl olacağını bir nevi telkin etmiş oldu.

Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

“Belâ, ağızdan çıkan söze bağlıdır. «Vallahi u eyi yapmayacağım» diyen bir kul, her eyi eytana bırakmı olur. Böylece eytan bütün maharetini kulun «yapmayacağım» dediği eye teksif eder ve sonunda istediğini ona yaptırır.” (Aclûnî, *Ke fu’l-hafâ,* I, 343)

Oğullarının ısrarı Yâkub (a.s.)’ın zor bela da olsa iknâ olmasını sağladı:

فَلَمَّا ذَهَبُوا بِهٖ وَاَجْمَعُوا اَنْ يَجْعَلُوهُ فٖى غَيَابَتِ الْجُبِّۚ وَاَوْحَيْنَآ
اِلَيْهِ لَتُنَبِّئَنَّهُمْ بِاَمْرِهِمْ هٰذَا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٥﴾

15. Nihâyet babalarını râzı edip Yûsuf’u yanlarında götürdüler ve onu kuyunun derinliklerine atmaya el birlik karar verdiler. Biz de Yûsuf’a: “Elbette bir gün gelecek, sen onlara, hiç beklemedikleri bir sırada bu yaptıklarını haber vereceksin” diye vahyettik.

Yûsuf’a, kuyuya atıldığında vahyedilmesi, ona ta o zaman peygamberlik verildiği şeklinde anlaşılmıştır. Ancak buradaki vahiyden maksadın ilham olduğu söylenebilir.

Uygulamaya konan sinsi planın devamı şöyle:

وَجَٓاؤُ۫ اَبَاهُمْ عِشَٓاءً يَبْكُونَۜ ﴿١٦﴾ قَالُوا يَٓا اَبَانَٓا اِنَّا ذَهَبْنَا نَسْتَبِقُ
وَتَرَكْنَا يُوسُفَ عِنْدَ مَتَاعِنَا فَاَكَلَهُ الذِّئْبُۚ وَمَٓا اَنْتَ بِمُؤْمِنٍ لَنَا وَلَوْ كُنَّا
صَادِقٖينَ ﴿١٧﴾ وَجَٓاؤُ۫ عَلٰى قَمٖيصِهٖ بِدَمٍ كَذِبٍۜ قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ
اَنْفُسُكُمْ اَمْرًاۜ فَصَبْرٌ جَمٖيلٌۜ وَاللّٰهُ الْمُسْتَعَانُ عَلٰى مَا تَصِفُونَ ﴿١٨﴾

16. Akşam karanlığı çökünce ağlaya ağlaya babalarının yanına geldiler.

17. Şöyle dediler: “Muhterem babamız! Biz gittik, yarış yapıyorduk; Yûsuf’u da eşyalarımızın yanında bırakmıştık. Geri döndüğümüzde bir de ne görelim, onu kurt yemiş! Şimdi biz ne kadar doğruyu söylüyor olsak da, biliyoruz ki sen bize inanmayacaksın.”

18. Yûsuf’un gömleğini de üzerine yalandan bir kan sürüp getirmişlerdi. Babaları şöyle dedi: “Hayır! Belli ki, nefisleriniz sizi aldatıp, böyle kötü bir işe sürüklemiş. Artık bana düşen, en güzel şekilde sabretmektir. Ne diyeyim, sizin bu anlattıklarınız karşısında yardımına sığınacağım tek merci yalnız Allah’tır!”

Rivayete göre kardeşleri, Yûsuf’un gömleğini kana bulayıp babalarına getirdiklerinde, acı haberi alan Hz. Yâkub feryada başladı. Gömleği kendisine göstermelerini istedi. Onu yüzüne gözüne sürdü, koklayıp öptü. Daha sonra gömleği evirip çevirmeye başladı. Gömlekte herhangi bir yırtık veya parçalanma izi yoktu. Bunun üzerine Hz. Yâkub şöyle dedi: “Kendisinden başka ilâh olmayan Allah’a yemin ederim ki, bu güne kadar bunun gibi hikmetli hareket eden, böyle yumuşak huylu bir kurt görmedim. Oğlumu yiyip parçaladığı, onu gömleğinin içinden çekip çıkardığı halde üzerindeki gömleği parçalamamış!” Buna göre Yâkub (a.s.)’ın, onların hilesini pekâlâ sezdiği anlaşılmaktadır. (bk. Taberî, *Câmi‘u’l-beyân,* XII, 213; Kurtubî, *el-Câmi‘*, IX, 149)

“Sabr-ı cemîl”, güzel bir sabır demektir. Bu, beraberinde hiçbir feryadın, şikâyetin ve tahammülsüzlüğün bulunmadığı bir sabırdır. Bu keyfiyetteki bir sabır insana, tüm felâket ve meşakkatleri sukûnetle, kendine hâkim olarak, ağlayıp sızlamadan, yüce ruhlu kişilere yaraşır bir şekilde göğüsleme kuvveti verir. Bir başka izaha göre ise: “Sabr-ı cemîl; Allah Teâlâ’nın kadîm ve küllî iradesiyle istediği şeylerin ortaya çıkışına sabretmek, teslim olmak ve rızâ göstermek”tir. Böyle bir sabrın peşinden ilâhî yardımın yetişeceğinde şüphe yoktur. Nitekim âyette sabr-ı cemîl’in hemen peşinden yegâne yardım istenecek varlığın Allah olduğunun beyân edilmesinde bu gerçeğe bir işaret vardır.

Abdülkadir Geylânî (k.s.), bir musibet karşısında kulun takınacağı hâli ve bu hâle göre gelen musîbetin nasıl bir netice hâsıl edeceğini şöyle izah eder:

“Musîbetin bir ceza olarak, ya da yapılan hatalara mukâbil geldiğine alâmet odur ki; o anda insan sabırsız ola... Bağıra, çağıra... Sızlana... Ve hâlinden halka Hakk’ı şikâyet ede... Musîbetin hatalara kefaret oluşuna alâmet odur ki, geldiği zaman bağrılıp çağrılmaya. Bir sızlanma olmaya. Sîne daralmaya. Bilakis ferahlık ola... Hele o musîbet hâlinde ilâhî emirlerin edâsı, taata koşmak insana hiç ağır gelmeye. Mânevî derecenin yükselmesine alâmet olan musîbet ise, insanı rızâ hâline dalgın kılar. Muvafakat yolunu tutturur. Nefis itminan hâlindedir ve

kadere karşı bir sükûn içindedir. Tâ o musîbet hâli geçinceye kadar...” (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* II, 472)

Tekrar kıssaya dönecek olursak, kardeşleri böyle plan çevirirken peki Yûsuf ne durumdaydı:

وَجَآءَتْ سَيَّارَةٌ فَأَرْسَلُوا وَارِدَهُمْ فَأَدْلٰى دَلْوَهُ ؕ قَالَ يَا بُشْرٰى هٰذَا
غُلَامٌ ؕ وَأَسَرُّوهُ بِضَاعَةً ؕ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ﴿١٩﴾ وَشَرَوْهُ
بِثَمَنٍ بَخْسٍ دَرَاهِمَ مَعْدُودَةٍ ۚ وَكَانُوا فِيهِ مِنَ الزَّاهِدِينَ ﴿٢٠﴾

19. Derken Mısır’a giden bir kervan çıkageldi; sucularını suya gönderdiler; o da hemen kovasını kuyuya sarkıttı. Kovaya tutunup yukarı çıkmaya çalışan Yûsuf’u görünce: “Hey, müjde! İşte bir oğlan çocuğu!” diye seslendi. Onu bir ticâret malı olarak sakladılar. Oysa Allah, onların ne yaptıklarını da, ne yapacaklarını da çok iyi biliyordu.

20. Mısır’da onu düşük bir fiyata, birkaç gümüş paraya sattılar. Zâten, çalıntı olduğu için, ona pek değer vermemişlerdi.

Böylece Hz. Yûsuf’un sabır, mihnet ve ibretlerle dolu hayatının Mısır dönemi başlar:

Fart-ı muhabbet: Normalin ötesinde bir sevgi, aşırı sevmek.

Yûsuf'un Nefisle İmtihanı

وَقَالَ الَّذِي اشْتَرٰيهُ مِنْ مِصْرَ لِامْرَاَتِه۪ٓ اَكْرِم۪ي مَثْوٰيهُ عَسٰٓى اَنْ يَنْفَعَنَٓا
اَوْ نَتَّخِذَهُ وَلَدًاۜ وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِي الْاَرْضِۘ وَلِنُعَلِّمَهُ
مِنْ تَأْو۪يلِ الْاَحَاد۪يثِۜ وَاللّٰهُ غَالِبٌ عَلٰٓى اَمْرِه۪ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ
لَا يَعْلَمُونَ ﴿٢١﴾ وَلَمَّا بَلَغَ اَشُدَّهُٓ اٰتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًاۜ وَكَذٰلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٢٢﴾

21. Onu satın alan Mısırlı hanımına: "Ona güzel bak; belki bize bir faydası dokunur yahut onu evlat ediniriz" dedi. Böylece Yûsuf'a o ülkede ayağını basacağı sağlam bir zemin ve büyük bir imkân verdik. Ona rüyâların tâbirini, eşya ve hâdiselerin yorumunu öğretmek istiyorduk. Allah, neyi diler ve neye hükmederse onu mutlaka yerine getirir. Ne var ki, insanların çoğu bunu bilmez.

22. Yûsuf olgunluk çağına erişince ona hüküm ve ilim verdik. İşte biz, iyilik eden ve işini güzel yapanları böyle mükâfatlandırırız.

Kur'ân-ı Kerîm, Yûsuf'u satın alan Mısırlıyı sonraki âyetlerde "azîz" olarak zikreder. (bk. Yûsuf 12/30, 51) İleride devlet idaresinde yüksek bir makâma getirilecek olan Yûsuf da bu ünvanla anılacaktır. (bk. Yûsuf 12/78) Bu durum "azîz" sıfatının Mısır'da yüksek bir resmî makam olduğunu gösterir. Zâten bu kelime Arapça olarak da "gücüne karşı koyulamayan kimse" mânasına gelmektedir.

Allah Teâlâ Yûsuf'u Mısır'da imkânları bol, görgülü, devlet idaresinde tecrübeli bir ailenin yanına yerleştirmiş ve onu, kendini geliştirebilecek imkânlara kavuşturmuştur. Yûsuf bu ailenin yanında kalacak, bilgi ve görgüsü artacak ve burada devletin nasıl idare edildiğini öğrenecektir. İnsan, toplum ve devlet hayatıyla alakalı olayların nasıl cereyan ettiğini, bunlardaki sebep-sonuç ilişkisini ve işlerin neticede nereye varacağını bizzat tecrübe ile kavrayacaktır. Nitekim Hz. Yûsuf olgunluk yaşına gelince Allah Teâlâ ona hüküm ve ilim vermiş; onu devlet idaresinde maliye bakanlığı gibi çok önemli bir makama getirmiştir. Hz. Yûsuf'a verilen "hüküm"den maksat yönetme ve hükmetmedir. "İlim"den maksat da peygamberliğe ilâveten ona verilen hâdiseleri yorumlama ve rüyâları tâbir etme bilgisidir. Böylece onda iktidar ile bilgi birleştirilmiş ve ilmin, devleti yönetebilmenin ayrılmaz bir parçası olduğu beyân buyrulmuştur.

Kıssa anlatılmaya devam ederken gelinen bu noktada, işin içine bir kısım gönül ilişkilerinin girmesiyle birlikte, olaylar farklı bir boyut kazanmaktadır:

وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْتَ لَكَ ۚ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ ۖ إِنَّهُ رَبِّي أَحْسَنَ مَثْوَايَ ۖ إِنَّهُ لَا يُفْلِحُ الظَّالِمُونَ ﴿٢٣﴾ وَلَقَدْ هَمَّتْ بِهِ ۖ وَهَمَّ بِهَا لَوْلَا أَنْ رَأَىٰ بُرْهَانَ رَبِّهِ ۚ كَذَٰلِكَ لِنَصْرِفَ عَنْهُ السُّوءَ وَالْفَحْشَاءَ ۚ إِنَّهُ مِنْ عِبَادِنَا الْمُخْلَصِينَ ﴿٢٤﴾

23. Olacak bu ya, evinde bulunduğu kadın onun nefsinden murat almak istedi, kapıları iyice kilitledi ve: "Haydi, gelsene!" dedi. Yûsuf hiç tereddüt etmeden: "Böyle bir şey yapmaktan Allah'a sığınırım. O, benim efendimdir. O bana güzel bir mevki verdi ve bana çok iyi davrandı. Doğrusu bunu kötüye kullananlar asla kurtuluşa eremezler" dedi.

24. Kadın ona sahip olmayı kesinlikle kafaya koymuştu ve zihni hep onunla meşguldü. Eğer Rabbinin kesin delilini görmeseydi Yûsuf da onu arzulamıştı. Ancak biz, kötülüğü ve her türlü hayâsızlığı Yûsuf'tan uzak tutalım diye ona delilimizi gösterip kalbine sebât verdik. Çünkü o, bütün gönlüyle Allah'a bağlanmış samimi ve tertemiz kullarımızdan biriydi.

Böylesine çirkin bir talep karşısında Hz. Yûsuf, derhal مَعَاذَ اللهِ (ma'âzallah!) diyerek Allah'a sığınmıştır. Çünkü nefsin bu nevi amansız istek ve arzularına karşı insanı koruyabilecek olan, ancak yegâne kuvvet ve kudret sahibi Allah Teâlâ'dır. İkinci olarak Hz. Yûsuf, bir taraftan Cenâb-ı Hakk'ın kendisine olan her türlü lutuf, ikram ve ihsânlarını; bir taraftan da kendisini satın alıp bakımını iyi yapmasını hanımına öğütleyen beyefendinin iyiliklerini dile getirerek böyle bir hıyânet içinde asla olamayacağını beyân etmiştir.

Bahsi geçen kadının, Hz. Yûsuf'un nefsinden kâm almaya iyiden iyiye niyet ettiğinde şüphe yoktur. Çünkü o, arzusunu tatmin için Yûsuf'a olan meylini fiiliyâta dökerek kâh teşvik, kâh korkutma çareleriyle ciddi bir şekilde teşebbüste bulunmuştu. Hz. Yûsuf ise böyle bir halde iken dahî, helâli helâl, haramı haram olarak görmüş ve bütün fıtrî husûsiyetleriyle olgunluğa ermiş bir insan olarak yaratılışının gereği olan meyline rağmen, akıl ve iradesiyle onda tam bir tasarrufta bulunarak hissiyatına hâkim olmuştu. Onun, bütün samimiyetiyle dile getirdiği "Ma'âzallah!" niyazına Allah Teâlâ'nın yardım ve inâyeti yetişmiş ve bu ilâhî yardım onu her türlü kötülükten ve hayâsızlıktan menetmişti. Çünkü Hz. Yûsuf, Allah'ın risâlet emânetini yüklenmek için seçilmiş, ihlasa erdirilmiş, dindâr, sadece Allah'ın rızâsını arayan mümtâz bir kul idi.

Bu sebeple:

وَاسْتَبَقَا الْبَابَ وَقَدَّتْ قَمِيصَهُ مِنْ دُبُرٍ وَاَلْفَيَا سَيِّدَهَا لَدَا الْبَابِۜ قَالَتْ مَا جَزَٓاءُ مَنْ اَرَادَ بِاَهْلِكَ سُٓوءًا اِلَّٓا اَنْ يُسْجَنَ اَوْ عَذَابٌ اَل۪يمٌ ﴿٢٥﴾ قَالَ هِيَ رَاوَدَتْن۪ي عَنْ نَفْس۪ي وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِنْ اَهْلِهَاۚ اِنْ كَانَ قَم۪يصُهُ قُدَّ مِنْ قُبُلٍ فَصَدَقَتْ وَهُوَ مِنَ الْكَاذِب۪ينَ ﴿٢٦﴾ وَاِنْ كَانَ قَم۪يصُهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ فَكَذَبَتْ وَهُوَ مِنَ الصَّادِق۪ينَ ﴿٢٧﴾

25. Derken Yûsuf hızla oradan uzaklaşmaya başladı. O önde kadın arkada kapıya doğru koşuştular. Yûsuf'u yakalamaya çalışan kadın, onun gömleğini arkadan çekerek boydan boya yırttı. İşte o anda kapının hemen yanında kadının kocasıyla burun buruna geldiler. Kadın kocasına: "Senin ailene kötülük yapmak isteyen birinin cezası, zindana atılmaktan veya can yakıcı bir azaptan başka ne olabilir ki?" dedi.

26. Yûsuf: "Asıl o benim nefsimden murat almak istedi" diyerek kendini savundu. Kadının yakınlarından o anda orada bulunan biri şöyle şâhitlik etti: "Eğer Yûsuf'un gömleği önden yırtılmışsa kadın doğru, o yalan söylüyor, demektir."

27. "Yok, eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, bu durumda kadın yalan, o doğru söylüyor, demektir."

Burada dikkat edilmesi gereken mühim bir husus vardır: Şâhit, Aziz'in dikkatini yalnızca Yûsuf'un gömleğine çekerken hanımının bedeninde ve elbisesinde şiddet kullanıldığına dair herhangi bir emarenin bulunmadığını da göstermek istemiştir. Çünkü, eğer kötülük yapmak isteyen Yûsuf olsaydı elbette hanımın bedeninde ve elbisesinde de bir takım işaretler bulunması lâzım gelirdi.

Neticede:

فَلَمَّا رَاٰ قَم۪يصَهُ قُدَّ مِنْ دُبُرٍ قَالَ اِنَّهُ مِنْ كَيْدِكُنَّۜ اِنَّ كَيْدَكُنَّ عَظ۪يمٌ ﴿٢٨﴾ يُوسُفُ اَعْرِضْ عَنْ هٰذَا وَاسْتَغْفِر۪ي لِذَنْبِكِۚ اِنَّكِ كُنْتِ مِنَ الْخَاطِ۪ينَ ﴿٢٩﴾

28. Evin efendisi gömleğin arkadan yırtılmış olduğunu görünce hanımına şunları söyledi: "Anlaşılan, bu da sizin tuzaklarınızdan biri. Doğrusu siz kadınların tuzağı pek yaman olur."

29. Yûsuf'a da: "Yûsuf! Sen bu olaydan kimseye bahsetme!" tavsiyesinde bulundu. Tekrar eşine dönüp: "Ey kadın sen de günahın için af dile. Çünkü sen gerçekten büyük bir hata yapmışsın" dedi.

Âyet-i kerîmede, Aziz'in diliyle de olsa, kadınların hilelerinin büyüklüğüne dikkat çekilir. Gerçekten de, erkeklerin gönüllerine nüfûz edip onları esir almakta kadınların hile ve tuzaklarının fevkalade tesirli olduğu bir gerçektir. Nitekim âlimlerden birinin şöyle dediği nakledilir: "Ben şeytandan korkmadığım kadar kadınlardan çekinirim. Çünkü Allah Teâlâ şeytan hakkında: **«Bilin ki, şeytanın hîlesi cidden zayıftır»** (Nisâ 4/76) buyururken, kadınların hilesi hakkında: **«Doğrusu siz kadınların tuzağı pek yaman olur»** (Yûsuf 12/28) buyurmuştur.

Aziz bir taraftan Yûsuf'a, diğer taraftan da hanımına öğüt vererek olup bitenlerin gizli kalması için gayret gösterdiyse de, olayın insanların diline düşmesini engelleyemedi:

وَقَالَ نِسْوَةٌ فِي الْمَدِينَةِ امْرَاَتُ الْعَزِيزِ تُرَاوِدُ فَتٰيهَا عَنْ نَفْسِهِۚ قَدْ شَغَفَهَا حُبًّاۜ اِنَّا لَنَرٰيهَا فِي ضَلَالٍ مُبِينٍ ﴿٣٠﴾ فَلَمَّا سَمِعَتْ بِمَكْرِهِنَّ اَرْسَلَتْ اِلَيْهِنَّ وَاَعْتَدَتْ لَهُنَّ مُتَّكَاً وَاٰتَتْ كُلَّ وَاحِدَةٍ مِنْهُنَّ سِكِّينًا وَقَالَتِ اخْرُجْ عَلَيْهِنَّۚ فَلَمَّا رَاَيْنَهُ اَكْبَرْنَهُ وَقَطَّعْنَ اَيْدِيَهُنَّ وَقُلْنَ حَاشَ لِلّٰهِ مَا هٰذَا بَشَرًاۜ اِنْ هٰذَا اِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ ﴿٣١﴾ قَالَتْ فَذٰلِكُنَّ الَّذِي لُمْتُنَّنِي فِيهِۜ وَلَقَدْ رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ فَاسْتَعْصَمَۜ وَلَئِنْ لَمْ يَفْعَلْ مَٓا اٰمُرُهُ لَيُسْجَنَنَّ وَلَيَكُونًا مِنَ الصَّاغِرِينَ ﴿٣٢﴾

30. Olayı duyan şehirdeki bir takım kadınlar: "Â! Duydunuz mu? Aziz'in hanımı yanında bulunan gencin nefsinden murat almak istiyormuş. Onun aşkıyla yanıp tutuşuyormuş. Görüyoruz ki, bu kadın iyice azıtmış!" dediler.

31. Aziz'in hanımı, kadınların dedikodularını duyunca onları konağına dâvet etti. Onlar için şöyle koltuklara yaslanıp oturacakları bir ortamda mükellef bir sofra hazırladı. Ayrıca her birinin önüne, sunulan meyveleri soymak için birer bıçak koydu. Kadınlar meyvelerini soyarken Yûsuf'a, "Karşılarına çık" diye emretti. Kadınlar onu âniden karşılarında görünce güzelliği karşısında şaşırıp kaldılar, farkına varmadan, meyve yerine ellerini doğradılar ve şaşkınlıkla: "Allah'ı tenzih ederiz! Bu bir insan değil; bu olsa olsa ancak değerli bir melektir" dediler.

32. Bu anı bekleyen Aziz'in hanımı şunları söyledi: "Kendisine gönlümü kaptırdım diye beni kınadığınız genç işte bu! Gerçekten de ben onun

nefsinden murat almak istedim, fakat o namuskârlık gösterip reddetti. Eğer kendisine emrettiğim şeyi yine yapmazsa, başka yolu yok, kesinlikle zindana atılacak; elbette zelil ve perişan olacaktır!”

Saray hanımlarının böylesine süflî tutum ve davranışlarına karşı Yûsuf (a.s.)’ın sergilediği yüksek seviyedeki şu iffet ve hayâ hâli ne kadar takdire şâyandır:

قَالَ رَبِّ السِّجْنُ اَحَبُّ اِلَيَّ مِمَّا يَدْعُونَن۪ٓي اِلَيْهِۚ وَاِلَّا تَصْرِفْ عَنّ۪ي كَيْدَهُنَّ اَصْبُ اِلَيْهِنَّ وَاَكُنْ مِنَ الْجَاهِل۪ينَ ﴿٣٣﴾ فَاسْتَجَابَ لَهُ رَبُّهُ فَصَرَفَ عَنْهُ كَيْدَهُنَّۜ اِنَّهُ هُوَ السَّم۪يعُ الْعَل۪يمُ ﴿٣٤﴾

33. Yûsuf Allah’a yönelip şöyle yalvardı: “Rabbim! Zindan bana, onların benden yapmamı istedikleri şeyden daha sevimlidir. Eğer sen onların tuzaklarını benden uzaklaştırmazsan, belki onlara meyleder ve câhillerden olurum.”

34. Rabbi onun duasını kabul etti ve kadınların tuzağını ondan uzaklaştırdı. Çünkü O, her şeyi hakkiyle işiten, kemâliyle bilendir.

Şu bir hakikat ki, nefse tâviz vererek, yâni nefsin arzularını yerine getirerek onun şerrinden kurtulmak mümkün değildir. Çünkü Allah Teâlâ muhafaza etmedikten sonra hiçbir kalb, beşeriyet îcâbı, dünyanın tuzaklarından, birtakım arzulara meyletmekten, nefsin fısıltılarından ve şeytanın vesveselerinden emîn olamaz, kendi kendini koruyamaz. Bundan kurtulmanın çâresi Cenâb-ı Hakk’a sığınıp, O’nun emirlerine sarılmaktır. Görüldüğü üzere Yûsuf (a.s.) da ancak Rabbine sığınarak kurtuluşa ermiştir. Nitekim daha önce geçen **“Rabbinin kesin delili”** (Yûsuf 12/24) ifadesi de bu gerçeği izah etmektedir.

Hikmet ehli olan bir kişi şöyle der: “Şayet Yûsuf, zindan yerine: «Rabbim, âfiyet ve selâmet bana, o kötü şeylerden daha iyidir» demiş olsaydı, Allah Teâlâ kendisine âfiyet ve selâmet bahşederdi. Ne var ki o dinini kurtarınca, Allah için başına gelen musibetlere aldırış etmedi. Yine de, “Bela, ağızdan çıkan söze bağlıdır” gerçeğine kulak vererek, dilin telaffuz ettiği kelimelerin mâna ve muhtevasına dikkat etmekte sayısız faydalar vardır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.) birinin: “Allahım, bana sabretme gücü ver” şeklinde dua ettiğini işitince: *“Bu sözünle Allah’tan sana bela vermesini istemi oluyorsun; halbuki O’ndan âfiyet ve iyilik vermesini dilemen daha uygun olur”* buyurmuştur. (Tirmizî, Deavât 93)

İşte belki de Yûsuf’un **“Rabbim! Zindan bana, onların benden yapmamı istedikleri şeyden daha sevimlidir”** (Yûsuf 12/33) sözünün bir tecellisi olarak, suçsuz olduğu halde ona zindan yolu göründü:

ثُمَّ بَدَا لَهُمْ مِنْ بَعْدِ مَا رَاَوُا الْاٰيَاتِ لَيَسْجُنُنَّهُ حَتّٰى حِينٍ ﴿٣٥﴾

35. Sonra saray idaresi, Yûsuf'un suçsuz olduğunu ortaya koyan bütün o delilleri görmelerine rağmen, dedikoduları kesmek maksadıyla onu bir süre zindana atmayı uygun buldular.

Hz. Yûsuf'un suçsuzluğu ve günahsızlığı hakkında saray idaresinin gördüğü kesin deliller şunlardır:

• Gömleğinin arkadan boydan boya yırtılması,

• Kadının yakınlarından birinin şâhitlik ederek Yûsuf'un doğru söyleyenlerden olduğuna karar vermesi,

• Onu gören kadınların ellerini kesmeleri,

• Yine kadınların Hz. Yûsuf'un oldukça büyük bir güzelliğe sahip olduğunu görünce hayranlık ve şaşkınlıklarını gizleyememeleri.

Bahsedilen bu kesin deliller ortadayken, dedikoduların kesilmesi, hâdisenin gizlenmesi ve bunun toplum içinde yaygınlık kazanmaması için yine de Hz. Yûsuf'un bir zamana kadar zindana atılması görüşü kabul edilerek tatbike konuldu. İşin aslına bakılacak olursa, Allah Teâlâ'nın, kadınların hile, tuzak ve tahriklerinden korumak için Hz. Yûsuf'a, bir çıkış yolu olarak zindan kapılarını açtığı söylenebilir.

Böylece Hz. Yûsuf'un hayatında, insanlık tarihi boyunca "Medrese-i Yûsufiye" diye anılacak yepyeni bir dönem başlamış oldu:

Hz. Yûsuf Medresesi

﴿وَدَخَلَ مَعَهُ السِّجْنَ فَتَيَانِۜ قَالَ اَحَدُهُمَٓا اِنّ۪ٓي اَرٰين۪ٓي اَعْصِرُ خَمْرًاۚ وَقَالَ الْاٰخَرُ اِنّ۪ٓي اَرٰين۪ٓي اَحْمِلُ فَوْقَ رَاْس۪ي خُبْزًا تَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْهُۜ نَبِّئْنَا بِتَأْو۪يلِه۪ۚ اِنَّا نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِن۪ينَ ﴿٣٦﴾

36. Onunla beraber hapse iki genç daha girmişti. Bunlardan biri: "Ben rüyâda kendimi şarap yapmak için üzüm sıkarken görüyorum" dedi. Diğeri de: "Ben de rüyâda başımın üstünde ekmek taşıdığımı ve kuşların bunu gagalayıp yediğini görüyorum" dedi. Sonra ikisi birlikte: "Ne olur! Bize bunun tâbirini haber ver; doğrusu biz senin bu işi iyi bilen kimselerden olduğunu görüyoruz" dediler.

Bu iki gencin zindana atılmaları husûsunda şöyle bir rivayet vardır:

Mısır'ın ileri gelenlerinden bir kısım insanlar, Melik Reyyân b. Velid'i zehirleterek öldürmek ve yerine aralarından belirledikleri bir kimseyi getirmek istiyorlardı. Bunun için Melik'in sofrasını hazırlayan biri aşçı biri şerbetçi olan iki kişiyi çeşitli vaatlerle kandırdılar. Onları, Melik'in yemeğine ve içeceğine zehir katmaları hususunda iknâ ettiler.

Şerbetçi bu işin kötülüğünü anladı, zehir katmaktan vazgeçti. Aşçı ise bu kötü fiili irtikâb etti. Vaktâki sofra konup Melik elini uzatınca şerbetçi:

"–Ey Melik! Sakın yeme, çünkü o yemek zehirlidir" dedi. Aşçı da:

"–Ey Melik! Sakın içme, çünkü o içecek zehirlidir" dedi.

Bunun üzerine Melik şerbetçiye sofradaki içeceği içmesini emretti. O da tereddüt etmeden içti. Sonra aşçıya dönüp yemekten yemesini emretti. Fakat aşçı yemedi. Yemeği bir hayvana yedirdiklerinde hayvan hemen orada ölüverdi. Bunun üzerine ikisi de hapse atıldılar. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 189)

Hapisteyken bunlardan biri rüyâsında şarap yapmak için üzüm sıktığını; diğeri ise başında ekmek taşıdığını ve kuşların gelip o ekmekten yediğini gördü. Kendileriyle birlikte hapiste bulunan Hz. Yûsuf'un iyilik sever, herkese iyilik yapmaya çalışan güzel bir insan olduğunu görünce, ona kanları ısındı ve rüyâlarının tâbir etmesini ondan istediler.

Rivayete göre Hz. Yûsuf hapishanede hastaları ziyaret eder, onları tedaviye çalışır, bakımlarını yapar; üzüntü ve kederli olanları teselli eder; darlığa düşenlerin sıkıntısını giderir; muhtaç olanlara yardım ederdi. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 190)

Hz. Yûsuf, aynı hapishaneyi paylaştığı bu iki gence öncelikle tevhîd akîdesini tebliğ etmek istedi:

قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ اِلَّا نَبَّأْتُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ اَنْ يَأْتِيَكُمَا ط
ذٰلِكُمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي ط اِنِّي تَرَكْتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَهُمْ
بِالْاٰخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ ﴿٣٧﴾ وَاتَّبَعْتُ مِلَّةَ اٰبَٓائِي اِبْرٰهِيمَ وَاِسْحٰقَ
وَيَعْقُوبَ ط مَا كَانَ لَنَٓا اَنْ نُشْرِكَ بِاللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ط ذٰلِكَ مِنْ فَضْلِ اللّٰهِ
عَلَيْنَا وَعَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٣٨﴾

37. Yûsuf şöyle dedi: "Yiyeceğiniz yemek daha önünüze gelmeden önce ben o gördüğünüz rüyâların tâbirini size haber vereceğim. Bunlar, bana Rabbimin öğrettiği ilimlerdendir. Ancak tâbire başlamadan önce şunları söylemek istiyorum: Şu bir gerçek ki benim, Allah'a inanmayan ve âhireti de inkâr eden bir kavmin diniyle ve yoluyla hiçbir ilgim olmadı."

38. "Ben dâimâ atalarım İbrâhim, İshâk ve Yâkub'un dînine uydum. Bizim asla hiçbir şeyi Allah'a ortak koşma hakkımız yoktur. Bu dupduru tevhid inancı, bize ve bütün insanlara Allah'ın bir lutfudur. Ne var ki, insanların çoğu şükretmez."

Yûsuf (a.s.), zindan arkadaşlarının rüyâlarını tâbir etmeden önce, kendisinin hak din üzere bulunduğunu, sahip olduğu ilmin, kendi maharetiyle elde ettiği bir ilim olmayıp, ona Cenâb-ı Hak tarafından bahşedildiğini bildirdi. Böylece kendi hiçliğini ve acziyetini ifade ederek onların dikkatlerini Cenâb-ı Hakk'a çevirdi. Sonra onları tevhîde hazırlayarak hak dîni kendilerine tebliğ etmeği arzu etti. Hz. Yûsuf'un bu hali, bir mü'minin en zor şartlar altında dahî her türlü iyilik ve güzellikleri emir ve tavsiye etmek ve her türlü kötülüğü yasaklayıp engellemeye çalışmak vazîfesini ihmâl etmemenin lüzûmunu gösteren ne güzel bir numûnedir.

Hz. Yûsuf, arkadaşlarına tevhidi anlatırken, onlar için fiili kıstas olması düşüncesiyle öncelikle kendi hayatından bir misal vererek söze başlar. Kendisinin, Allah'a ve âhiret gününe inanmayan putperest Mısırlıların dinlerine asla iltifat göstermediğini, bundan şuurlu bir şekilde yüz çevirdiğini söyler. Böylece, Mısır'daki putperest dîni anlayışa sahip olan arkadaşlarının mevcut hallerinin doğru olmadığını belirtir. Onları, "mevcut halimiz doğru değil, o halde ne yapmamızı, kimin yoluna uymamızı istiyorsun?" suali üzerinde düşündürerek, sonra da hem kendi kimliğini açıklar, hem de uyulacak doğru yolu gösterir.

Hz. Yûsuf tebliğine şöyle devam etmektedir:

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ ءَاَرْبَابٌ مُتَفَرِّقُونَ خَيْرٌ اَمِ اللّٰهُ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُۜ ﴿٣٩﴾ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِه۪ٓ اِلَّٓا اَسْمَٓاءً سَمَّيْتُمُوهَٓا اَنْتُمْ وَاٰبَٓاؤُ۬كُمْ مَٓا اَنْزَلَ اللّٰهُ بِهَا مِنْ سُلْطَانٍۜ اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِۜ اَمَرَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّٓا اِيَّاهُۜ ذٰلِكَ الدّ۪ينُ الْقَيِّمُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾

39. “Ey benim hapishane arkadaşlarım! Çeşit çeşit düzme tanrılara inanmak mı daha iyi, yoksa tek olan ve bütün varlığı kudretine boyun eğdiren Allah’a inanmak mı?”

40. “Allah’ı bırakıp da kendilerine taptığınız şeyler, sizin ve atalarınızın uydurduğu içi boş birtakım isimlerden ibarettir. Allah onların tanrı ve mabud olabileceklerine dair hiçbir delil indirmemiştir. Hüküm verme yetkisi yalnız Allah’a aittir. O da, kendisinden başka hiçbir varlığa kulluk yapmamanızı emretmiştir. İşte doğru olan tek din budur; fakat insanların çoğu bunu bilmez.”

Hz. Yûsuf, tebliği esnasında gönüllere tesir edecek yumuşak bir üslup kullanır. Her defasında bir samimiyet ve muhabbet ifadesi olarak “Ey benim hapishane arkadaşlarım” hitabında bulunur. Dinleyenlere böyle gönül alıcı hitapta bulunmak sözün tesirli olması bakımından son derece mühimdir. Nitekim Lokmân (a.s.) oğluna nasihatte bulunurken hep “Evlâdım!” diyerek babalık şefkatini gösteren tatlı bir ifade ile söze başlar. (bk. Lokmân 31/13, 16, 17) Hz. Nûh, boğulmasını istemediği oğluna: “Evladım, oğulcuğum gel bizimle beraber gemiye bin” (Hûd 11/42) diye yalvarır. Bu üslup aslında Rabbimizin bize öğrettiği bir şefkat ve merhamet üslubudur. Çünkü Cenâb-ı Hak Kur’ân-ı Kerîm’de hususiyle mü’min kullarına en yüce bir şeref ifadesi olarak “Ey iman edenler! Ey mü’minler!” diye hitap eder.

Rivayete göre Mısır’da insanların taptığı altın, gümüş, demir, ağaç veya taştan yapılmış; büyük, orta ve küçük çeşitli ebatlarda putlar vardı. Hapishanede de yine oradaki mahkumların taptıkları putlar vardı. Hz. Yûsuf hiçbir fayda ve zarar veremeyen, hiçbir şeye güçleri yetmeyen bu putların mı, yoksa tek olan ve sonsuz kudretiyle her şeyi hâkimiyet ve iradesi altında tutan Allah’ın mı hayırlı olduğunu sorarak, hakikati bulabilmeleri için onları tefekküre dâvet eder.

Hz. Yûsuf, iki hapis arkadaşıyla beraber, onları vesile kılarak, hapiste bulunan herkese İslâm’ı apaçık bir dille tebliğ ettikten sonra sıra rüyâların tâbirine gelir:

يَا صَاحِبَيِ السِّجْنِ اَمَّا اَحَدُكُمَا فَيَسْقٖى رَبَّهُ خَمْرًا وَاَمَّا الْاٰخَرُ فَيُصْلَبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَاْسِهٖ قُضِيَ الْاَمْرُ الَّذٖى فٖيهِ تَسْتَفْتِيَانِ ﴿٤١﴾

41. “Ey benim hapishane arkadaşlarım! Rüyâlarınızın tâbirine gelince; biriniz eskiden olduğu gibi efendisine şarap sunmaya devam edecek; diğeriniz ise asılacak ve kuşlar başından gagalayıp yiyecek. Açıklanmasını istediğiniz konu, böylece cevaplandırılıp kesin sonuca bağlanmıştır.”

Yine bu kesin bilgiye dayalı olarak:

وَقَالَ لِلَّذٖى ظَنَّ اَنَّهُ نَاجٍ مِنْهُمَا اذْكُرْنٖى عِنْدَ رَبِّكَ فَاَنْسٰيهُ الشَّيْطَانُ ذِكْرَ رَبِّهٖ فَلَبِثَ فِى السِّجْنِ بِضْعَ سِنٖينَ ﴿٤٢﴾

42. Yûsuf, o iki arkadaştan kurtulacağına inandığı kişiye: “Efendinin yanında benden söz et” dedi. Fakat şeytan ona, efendisinin yanında Yûsuf’tan söz etmeyi unutturdu. Bu yüzden Yûsuf birkaç yıl daha hapiste kaldı.

اَلْبِضْعُ (bid‘) kelimesinin Arap dilindeki taşıdığı mânaların farklı oluşundan hareketle Hz. Yûsuf’un zindanda beş, yedi, on iki veya on dört sene kaldığı söylenmiştir. Bunlar içinde toplam on iki sene kaldığı görüşü meşhur olmuştur.

Âyet-i kerîme Hz. Yûsuf’un sadece Allah Teâlâ’dan değil de, bir mânada Rabbini unutarak bir mahluktan yardım istemesi sebebiyle, buna mukabil bir ceza olarak, fakat aynı zamanda mânevî tekâmülüne vesile olması için daha uzun seneler hapiste kaldığına da işaret etmektedir. Buna göre Hz. Yûsuf o arkadaşına “Efendinin yanında benden söz et, belki buradan kurtulmama yardımcı olur” diyerek bir kuldan medet ummayacaktı. Eğer o yalnız Allah’a yönelip: “Ya Rabbi! Beni buradan bir an evvel kurtar” diye dua etseydi, o zaman araya şeytan girmeyecek ve Yûsuf da hapisten daha önce kurtulmuş olacaktı. Demek ki Hz. Yûsuf gibi “yakınlık ehli”ne yakışan şey, bütün istek ve arzularını yalnız Allah Teâlâ’ya havale etmektir.

Kıssanın şimdi anlatılacak kesitinde ise Hz. Yûsuf’un hapisten kurtuluş kapısını aralayacak ilâhî takdir peyderpey devreye giriyor:

Yedi Semiz Yedi Zayıf İnek

وَقَالَ الْمَلِكُ اِنّ۪ٓي اَرٰى سَبْعَ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ
وَسَبْعَ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍۜ يَٓا اَيُّهَا الْمَلَاُ اَفْتُون۪ي ف۪ي
رُءْيَايَ اِنْ كُنْتُمْ لِلرُّءْيَا تَعْبُرُونَ ﴿٤٣﴾ قَالُٓوا اَضْغَاثُ اَحْلَامٍۚ وَمَا
نَحْنُ بِتَاْو۪يلِ الْاَحْلَامِ بِعَالِم۪ينَ ﴿٤٤﴾ وَقَالَ الَّذ۪ي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ
بَعْدَ اُمَّةٍ اَنَا۬ اُنَبِّئُكُمْ بِتَاْو۪يلِه۪ فَاَرْسِلُونِ ﴿٤٥﴾

43. Bir gün Mısır kralı önde gelen bilgin ve kâhinleri toplayıp onlara: “Ben rüyâmda yedi zayıf ineğin yedi besili ineği yediğini görüyorum. Bir de yedi yeşil başak ile bir o kadar da kuru başak görüyorum. Efendiler! Eğer rüyâ tâbirinden anlıyorsanız, bu rüyâmın ne mânaya geldiğini lutfen bana anlatın” dedi.

44. Onlar da: “Bunlar karmakarışık düşlerdir. Biz böyle karışık düşlerin tâbirini bilemeyiz” diye cevap verdiler.

45. Tam o sırada, o iki mahkûmdan kurtulmuş olanı, nice zaman sonra Yûsuf’u hatırladı da: “Ben size o rüyânın mânasını söyleyebilirim. Hele siz beni bir hapishaneye gönderiverin” dedi.

Rüyâlar üç kısımdır:

• Doğrudan Allah tarafından veya bir melek vasıtasıyla meydana gelen ilâhî bir telkindir ki asıl ve gerçek olan rüyâ budur.

• İnsan benliğinden kaynaklanan bir telkin veya meydana gelen görüntüdür ki, geçmişten gelen hatıra ve birikimlerin yeni baştan hayal edilmesinden başka bir kıymeti yoktur.

• Şeytanî bir telkin ile meydana gelen zihnî görüntülerdir ki, bilinmeyen bir dış tesirden etkilenerek meydana gelir. Bu, aslı olmayan bir çağrışım ve hayal kurmaktan ibarettir.

İşte son iki şıkta yer alan rüyâlar “ahlâm” veya “adğâsü ahlâm” olarak isimlendirilir.

“Karmakarışık düşler” diye tercüme edilen اَضْغَاثُ اَحْلَامٍ (edğâsu ahlâm) ifadesindeki “edğâs” kelimesi sözlükte “yaşı kurusu birbirine karışmış çeşitli bitkilerden meydana gelen ot demetleri” mânasına gelir. “Ahlâm” ise uyku halinde görülen, fakat dış dünyada herhangi bir hakikate işaret etmeyen

düşlerdir. Buna göre “edğâsü ahlâm” karışık ot demetine benzeyen karmakarışık rüyâlar, demet demet evham ve hayal yığını düşler demektir. Sadece dış dünyada olup biten hâdiselerin tesiriyle görülmüş bu rüyâların doğru bir tâbirini yapmak mümkün olamaz. Bu sebeple kralın gördüğü rüyâyı tâbir etmekten âciz kalan kâhinler, onu karmakarışık ot demetine benzetmek suretiyle kendi acziyet ve cehâletlerini gizlemek istemişlerdir.

Tam bu sırada, zindandan kurtulup kralın hizmetine devam etmekte olan kişinin aklına, aradan uzun bir zaman geçmesine rağmen, birden Hz. Yûsuf geldi. Onun rüyâları doğru bir şekilde tâbir ettiğine bizzat kendisi şâhit olmuştu. Bu sebeple hemen zindana gidip Yûsuf'la görüşmesi için kendisine müsaade etmelerini istedi:

يُوسُفُ اَيُّهَا الصِّدّ۪يقُ اَفْتِنَا ف۪ي سَبْعِ بَقَرَاتٍ سِمَانٍ يَاْكُلُهُنَّ سَبْعٌ عِجَافٌ
وَسَبْعِ سُنْبُلَاتٍ خُضْرٍ وَاُخَرَ يَابِسَاتٍۙ لَعَلّ۪ٓي اَرْجِعُ اِلَى النَّاسِ لَعَلَّهُمْ
يَعْلَمُونَ ﴿٤٦﴾ قَالَ تَزْرَعُونَ سَبْعَ سِن۪ينَ دَاَباًۚ فَمَا حَصَدْتُمْ فَذَرُوهُ
ف۪ي سُنْبُلِه۪ٓ اِلَّا قَل۪يلًا مِمَّا تَاْكُلُونَ ﴿٤٧﴾ ثُمَّ يَاْت۪ي مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ سَبْعٌ
شِدَادٌ يَاْكُلْنَ مَا قَدَّمْتُمْ لَهُنَّ اِلَّا قَل۪يلًا مِمَّا تُحْصِنُونَ ﴿٤٨﴾ ثُمَّ يَاْت۪ي
مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ عَامٌ ف۪يهِ يُغَاثُ النَّاسُ وَف۪يهِ يَعْصِرُونَ ﴿٤٩﴾

46. Hemen Yûsuf'un yanına koşarak: “Yûsuf, ey özü sözü doğru aziz dost! Bize, rüyâda görülen yedi zayıf ineğin yemekte olduğu yedi besili inek ve yedi yeşil başak ile bir o kadar da kuru başak hakkında bilgi ver. Ümit ederim ki, verdiğin doğru bilgiyle o insanlara dönerim; böylece onlar da hem gerçeği hem de senin kadr ü kıymetini öğrenmiş olurlar” dedi.

47. Yûsuf şöyle dedi: “Âdetiniz üzere, hiç ara vermeden yedi sene ekin ekecek, bol ürün alacaksınız. Fakat yemek için ayıracağınız az bir miktar dışında bütün ekinleri öylece başağında bırakın!”

48. “Çünkü, bu yedi bolluk senenin ardından yedi kıtlık senesi gelecek ve bu kıtlık, tohumluk için ayırdığınız az bir miktar dışında o zamana kadar biriktirdiğiniz bütün ürünleri yiyip bitirecek.”

49. “Sonra bu yedi kıtlık senenin ardından bir sene daha gelecek; o zaman insanlar bol yağmura kavuşturulup sıkıntıdan kurtulacaklar ve o zaman bol bol meyveleri sıkıp, hayvanları sağacaklar.”

Hz. Yûsuf, yalnız kralın rüyâsını tâbir etmekle kalmamış aynı zamanda yedi bolluk senesi ardından gelecek olan yedi kıtlık senesi için tahıl depolamak

gerektiğini söyleyerek onlara yol da göstermiştir. Çünkü Mısır halkı, o zamana kadar tahıl depolama işini hiç bilmiyorlardı. Üstelik, rüyâda buna bir işaret olmamakla beraber, Yûsuf (a.s.) yedi kıtlık senesi ardından yine bolluk döneminin başlayacağını müjdelemiştir. Bu dönem geldiğinde ülke toprakları yağmurlarla sulanacak; yağ sıkmak için bol tohumlar, meyve sıkmak için bol bol meyveler, davarlardan süt sağmak için de bol bol otlar, yemler ve bitkiler yetişecektir. Bu, Allah Teâlâ'nın Hz. Yûsuf'a vahiyle haber verdiği gaybî bilgilerdendi.

Yûsuf (a.s.)'ın yaptığı tâbiri dikkatlice dinleyen kralın hizmetçisi, hemen saraya döndü. Yûsuf'un söylediklerini olduğu gibi krala aktardı. Bundan son derece etkilenen kral bakalım ne yaptı:

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونِي بِهِ ۚ فَلَمَّا جَاءَهُ الرَّسُولُ قَالَ ارْجِعْ إِلَىٰ رَبِّكَ فَاسْأَلْهُ مَا بَالُ النِّسْوَةِ اللَّاتِي قَطَّعْنَ أَيْدِيَهُنَّ ۚ إِنَّ رَبِّي بِكَيْدِهِنَّ عَلِيمٌ ﴿٥٠﴾

50. Bunu duyan kral: "Yûsuf'u bana getirin" diye emretti. Kralın elçisi yanına gelince Yûsuf ona: "Hayır, önce efendine dön de, şaşkınlıkla ellerini kesen o kadınlarla ilgili gerçeğin ne olduğunu ona bir soruver. Doğrusu benim Rabbim, onların sinsi tuzaklarını çok iyi bilir" dedi.

Hz. Yûsuf'un bu tavrına bakıldığında onun akıl, sabır ve vakar bakımından kemal noktasında olduğu görülür. Çünkü on iki sene zindanda kaldığı ve bizzat kral tarafından zindandan çıkarılmak istendiği halde, suçsuzluğu iyice ortaya çıkana kadar sabrederek zindandan çıkmaya yanaşmaması, Hz. Yûsuf'un her türlü töhmetten beri olduğuna; hakkında yapılan dedikoduların yalan ve iftiradan ibaret olduğuna açıkça delâlet eder.

Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), Hz. Yûsuf'un şerefi, keremi ve sabrı hakkında şöyle buyurmuştur: *"Eğer ben Yûsuf'un kaldığı süre kadar hapiste kalsaydım, sonra da beni oradan çıkarmak üzere elçi yanıma gelseydi, hiç beklemez, onun isteğini hemen kabul ederdim."* (Tirmizî, Tefsir 12/1. bk. Buhârî, Tefsir 12/5)

Burada dikkat çeken bir husus da şudur: Hz. Yûsuf, hâdisenin iç yüzünün araştırılmasını isterken, asıl suçlu olan Aziz'in hanımının ismini vermemiş, "ellerini kesen o kadınlar" diyerek ortaya konuşmuştur. Bu kadar sene hapishanede kalan Yûsuf, psikolojik olarak zerre kadar sarsılmadığı gibi, böylece büyüklük üstüne büyüklük göstererek, yine de nezâketten ayrılmamıştır.

İnsanların birbirinin iffetini muhafaza için gösterecekleri gayretin ne kadar faziletli bir davranış olduğunu izah bakımından şu kıssa pek mânidârdır: Bir hanım mehrini vermesini isteyerek kocasını hâkime şikâyet eder ve birlikte

mahkemeye gelirler. Hâkim, şâhitler hanımın yüzünü görsünler de şâhitlik edebilsinler diye hanıma yüzünü açmasını emreder. Fakat bu duruma gönlü râzı olmayan kocası: “Buna gerek yok, ben onun iddiasında doğru olduğunu kabul ediyorum” der. Kocasının bu iffet timsali davranışı üzerine çok duygulanan hanım da: “Sen bana böylesine değer verdiğine göre, herkes şâhit olsun ki, sende ne kadar hakkım varsa, hepsinden vazgeçiyorum!” diyerek mesele hallolunur.

Hz. Yûsuf’un talebini ve bunu dile getirirken gösterdiği vakur tavrı takdir eden kral, bizzat olayı tahkikata girişmiş, mezkur kadınları huzura çağırıp sorguya çekmiştir:

قَالَ مَا خَطْبُكُنَّ إِذْ رَاوَدْتُنَّ يُوسُفَ عَنْ نَفْسِهِ ۚ قُلْنَ حَاشَ لِلَّهِ مَا
عَلِمْنَا عَلَيْهِ مِنْ سُوءٍ ۚ قَالَتِ امْرَأَتُ الْعَزِيزِ الْآنَ حَصْحَصَ الْحَقُّ
أَنَا رَاوَدْتُهُ عَنْ نَفْسِهِ وَإِنَّهُ لَمِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٥١﴾

51. Kral, kadınları toplayıp: “Ne idi Yûsuf’la aranızda geçen? O’nun nefsinden murat almak istediğinizde Yûsuf size nasıl davranmıştı?” diye sordu. Onlar da: “Hâşâ! Allah için söylemek gerekirse, ondan herhangi bir kötülük görmüş değiliz” dediler. Bunun üzerine Aziz’in hanımı: “Artık gerçek açık seçik ortaya çıktı: Ben onun nefsinden murat almak istemiştim; o ise şeksiz şüphesiz sadık ve dürüst insanlardandır” itirafında bulundu.

Gerçekten de bundan daha yüce bir nezâhet mertebesi düşünülemez. Çünkü hasımlar bile bu nezâhetin varlığına şâhitlik etmekten başka çare bulamamışlardır. O halde gerçek üstünlük ve fazilet, varlığını hasımların bile kabul ettiği üstünlük ve fazilettir.

Hz. Yûsuf’un, kralın zindandan çıkarma teklifini hemen kabul etmeyip teenniyle hareket etmesinin hikmetine gelince:

ذَٰلِكَ لِيَعْلَمَ أَنِّي لَمْ أَخُنْهُ بِالْغَيْبِ وَأَنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي كَيْدَ الْخَائِنِينَ
﴿٥٢﴾ وَمَا أُبَرِّئُ نَفْسِي ۚ إِنَّ النَّفْسَ لَأَمَّارَةٌ بِالسُّوءِ إِلَّا مَا رَحِمَ
رَبِّي ۚ إِنَّ رَبِّي غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٥٣﴾

52. Yûsuf şunu söyledi: “Benim böyle davranmam, efendimin, evde bulunmadığı sırada kendisine asla ihânette bulunmadığımı bilmesi içindir. Çünkü Allah, hâinlerin tuzağını hiçbir zaman başarılı kılmaz.”

53. “Buna rağmen yine de kendimi büsbütün temize çıkarmıyorum. Çünkü Rabbimin merhamet edip koruduğu kimseler dışında, nefis insana

sürekli kötülüğü emreder. Rabbim, elbette çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir.”

53. âyette zikredilen **“nefis insana sürekli kötülüğü emreder”** beyânı, dikkatleri, terbiye ve tezkiye olmamış nefsin kötülüğü emredici olmakla münâsebeti üzerine çekmektedir. Gerçekten de insan nefsinin, fıtrat olarak dâimâ şehvete, günaha ve fenalık tarafına meyletme; bütün gücüyle kötülüğü telkin etme özelliği vardır. Nefis kendi kuvvetini ve emrindeki vasıtaları hep o cihette kullanmak ister. Bu sebeple insan sırf kendi nefsine kalırsa fenalığa sürüklenir. Dolayısıyla nefsin bu zarar verici yapısını iyi tanımak ve onun fırsat bulduğunda rûhânî melekeleri dumura uğratacağından emin olmamak gerekir.

Rasûlullah (s.a.v.), ilâhî bir tezkiye ve terbiye ile en temiz nefse sahip olmakla birlikte, ümmetini nefsin şerrine karşı uyanık olmaya çağırmak üzere şöyle dua ederdi:

اَللّٰهُمَّ رَحْمَتَكَ أَرْجُو، فَلَا تَكِلْنِى إِلَى نَفْسِى طَرْفَةَ عَيْنٍ، وَأَصْلِحْ لِى شَأْنِى كُلَّهُ، لَٓا اِلٰهَ اِلَّا اَنْتَ

“Allahım! Senin rahmetini umuyorum, beni göz açıp kapayıncaya kadar bile olsa nefsime bırakma. Halimi tümüyle düzelt senden ba ka ilâh yoktur.” (Ebû Dâvûd, Edeb 100-101/5090)

Ahmed Harraz (k.s.) nefsi şöyle tarif eder:

“Nefis, durgun duran bir suya benzer. Dıştan bakılınca pâk ve temiz... Ama biraz karıştırılınca, dibinde saklanmış olan hastalık mikropları meydana çıkar. İşte nefis de böyledir. Ulaştığı mertebeyi anlamak için onu denemelidir. Hem de mihnet ve meşakkatle... Boş arzularına karşı çıkmakla... Nefsin içinde saklı hallere vâkıf olmayan, ne cesaretle Rabbine karşı irfan duygusuna sahip olduğunu iddia etmeye kalkar!...” (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 309)

Mevlânâ Hazretlerinin verdiği şu misal ise nefsin mâhiyetini izah bakımından gerçekten pek ibretlidir:

“Bir gün bir akrep ırmağın kenarında dolaşıyordu. Birdenbire bir kaplumbağa akrebin yanına gelip ona:

«- Burada ne yapıyorsun?» dedi. Akrep:

«- Irmağın öte yanına geçmek için bir çare arıyorum; çünkü benim bütün kavim ve çocuklarım ırmağın öte yanındadır» diye cevap verdi. Kaplumbağa da şefkati ve yabancıya iyi davranması sebebiyle onu en yakın bir akrabası imiş gibi sırtına alıp su üzerinde yüzmeye başladı. Irmağın ortasına gelince akrebin sokmak arzusu uyandı. Kaplumbağanın sırtına iğnesini dokundurdu.

Kaplumbağa:

«- Ne yapıyorsun?» diye sordu. Akrep:

«- Hünerimi gösteriyorum. Sen bana iyilik edip yarama merhem oldun. Ben de sana iğnemi sokuyorum. Benim göstereceğim şefkat de ancak budur» dedi. Bunun üzerine kaplumbağa hemen suya daldı ve akrep boğuldu."

Mevlânâ bu hikayeyi anlattıktan sonra şu beyitleri okudu:

"Haydi! Kötü nefsi öldürün! Bu hususta ihmal göstermeyin. Onu diri bırakmayın, çünkü o akreptir. Câhil yakınlık gösterse de sonunda câhilliğinden ötürü seni incitir." (Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri,* I, 497)

Hz. Yûsuf ile Aziz'in hanımı hâdisesinde, netice itibariyle ilâhî aşk, nefsanî aşka üstün gelerek onu mağlup etmiştir. Hz. Yûsuf'un kin, öfke ve ihtirasla dolmuş düşmanları bile, nefsâniyeti bir yana bırakarak, gerçeği söylemek ve hakikatin şâhitliğini yapmaktan kendilerini alamamışlardır. Burada dikkat çeken husus, Hz. Yûsuf'un sahip olduğu pek yüce temizlik, iffet ve fazilet mertebesidir. İşte böyle bir iffet, fazilet ve bunun celbettiği ilâhî rahmet ve mağfiret tecellisiyle ihtiraslar sönmekte, gayzlar, öfkeler, intikam duyguları silinmekte, bencillikler ortadan kalkmakta ve neticede hak ve hakikat aşkından başka hiçbir şey ayakta kalmamaktadır.

Yûsuf (a.s.)'ın söylediği bu hikmetli sözlerden ve sergilediği akıl, iffet ve fazilet dolu davranışlardan haberdar olan kral, onun ne kadar üstün bir kişiliğe sahip olduğunu fark etti:

Hz. Yûsuf Mâliye Bakanı Oluyor

وَقَالَ الْمَلِكُ ائْتُونٖى بِهٖٓ اَسْتَخْلِصْهُ لِنَفْسٖى ۚ فَلَمَّا كَلَّمَهُ قَالَ اِنَّكَ
الْيَوْمَ لَدَيْنَا مَكٖينٌ اَمٖينٌ ﴿٥٤﴾ قَالَ اجْعَلْنٖى عَلٰى خَزَآئِنِ الْاَرْضِ ۚ اِنّٖى حَفٖيظٌ عَلٖيمٌ ﴿٥٥﴾

54. Kral: “Onu bana getirin, onu kendime özel danışman yapayım” diye emretti. Yûsuf’la konuşunca da: “Sen bundan böyle yanımızda önemli bir yere sahip güvenilir biri olacaksın” dedi.

55. Yûsuf da: “Beni bu ülkenin hazinelerinden sorumlu yap. Çünkü ben onları iyi muhafaza eder, maliye yönetimini de çok iyi bilirim” teklifinde bulundu.

Hz. Yûsuf, devletin idaresinde kendisine olan zarûrî ihtiyacı dikkate alarak: “Beni ülkenin hazinelerinden sorumlu yap. Bütün Mısır ülkesinin hazinelerinin idaresini, gelir giderini takip etme vazîfesini bana ver. Çünkü ben onları iyi muhafaza eder, hakkı hukuku gözetir, onları hak etmeyenlerin çarçur etmesinden korurum. Maliye idaresini de çok iyi bilirim” dedi. Hz. Yûsuf’un bu davranışından, herhangi bir alanda mütehassıs olan kimsenin, umumun menfaati için, devlet yönetiminden vazîfe istemesinin yerinde bir hareket olduğu anlaşılır.

Ancak Allah Rasûlü (s.a.v.), liyakatli olmayanların idârî bir vazîfe talep etmelerini muvafık görmediği gibi, liyakatli olsa bile, mecburiyet olmadığı sürece, böyle bir talepte bulunmamayı tavsiye etmektedir. Nitekim kendisinden idârî vazîfe isteyenlere: “*Vallahi biz bu i e ne onu isteyen birini ne de ona hırs gösteren birini tayin ederiz*” buyurarak onların isteklerini reddetmiştir. (Buhârî, İcâre 1; Müslim, İmâre 15) Yine idârî vazîfe istememesini tavsiye ettiği bir sahâbîye de: “*İstediğin için vazîfe sana verilirse onunla ba ba a kalırsın; istemeden sana verilirse onun uğrunda yardım görürsün!*” buyurmuştur. (Buhârî, Eymân 1; Müslim, İmâre 13)

İşte Yûsuf (a.s.) ilâhî yardıma nâiliyetle uzun yıllar gösterdiği sabır ve sebâtın aydınlık neticesine yaklaşıyor:

وَكَذٰلِكَ مَكَّنَّا لِيُوسُفَ فِى الْاَرْضِ ۚ يَتَبَوَّاُ مِنْهَا حَيْثُ يَشَآءُ ۜ نُصٖيبُ
بِرَحْمَتِنَا مَنْ نَشَآءُ وَلَا نُضٖيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنٖينَ ﴿٥٦﴾ وَلَاَجْرُ الْاٰخِرَةِ
خَيْرٌ لِلَّذٖينَ اٰمَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ۚ ﴿٥٧﴾

56. Böylece Yûsuf’u Mısır’a yerleştirdik ve kendisine imkân ve iktidar

verdik. Öyle ki, ülkenin her tarafında onun sözü geçiyordu. Biz rahmetimizi dilediğimize eriştirir, iyilik eden ve işini güzel yapanların mükâfatını asla zâyi etmeyiz.

57. Bununla birlikte, iman edip Allah'a karşı gelmekten sakınanlar için âhiret mükâfatı elbette daha hayırlıdır.

Allah Teâlâ Hz. Yûsuf'u hapisten kurtardığı gibi, bir de ona Mısır ülkesinde yüksek bir nüfuz ve iktidar lutfetti. Ülke tamamıyla onun idare ve kontrolü altına verildi. İstediği yerde dilediği gibi tasarruf edebiliyordu. Ülkenin her yerinde sözü geçiyor, her dediği yapılıyordu. Sağladığı emniyet ve asayiş, kazandığı sevgi ve itibar, ulaştığı o büyük nüfuz ve iktidar ile bütün ülkeyi tasarrufu altına almıştı. Bir kimse kendi evini nasıl tanır ve nasıl kimseye sormadan istediği gibi kullanabilirse, Yûsuf (a.s.) da Mısır ülkesinin her bir tarafını öyle avucu içi gibi biliyor ve orada istediğini yapabiliyor, yaptırabiliyordu. Bu ifadeler, onun Mısır ülkesi ve devleti üzerindeki tasarruf gücünün kemâlini en güzel şekilde ortaya koymaktadır.

Devletin idaresini eline alan Hz. Yûsuf, kralın rüyâsını tâbir ettiği istikâmette hareket etti. Lâzım gelen tedbirleri alarak bolluk senelerinde ziraata ehemmiyet verdi. Mümkün olduğu nispette üretimi artırıp ihtiyaç fazlası ürünleri depoladı. Nihâyet rüyânın işaret ettiği kıtlık seneleri gelip çattı. Bu sefer Mısır halkı bir taraftan depolanmış olan ürünlerle kendi ihtiyaçlarını karşılamaya, bir taraftan da bundan çevre ülkelere ihraç etmeye başladılar. Çünkü kıtlık sadece Mısır'da değil, Kuzey Arabistan, Ürdün, Filistin ve Suriye'de de etkisini göstermiş, bu bölgelerin halkı da yiyecek sıkıntısı çekmeye başlamıştı. Her taraftan insanlar Mısır'dan erzak satın almak için geliyorlardı. Bu sırada Hz. Yâkub da Yûsuf'un öz kardeşi Bünyâmin hariç, diğer oğullarını erzak almak için Mısır'a gönderdi:

وَجَآءَ إِخْوَةُ يُوسُفَ فَدَخَلُوا عَلَيْهِ فَعَرَفَهُمْ وَهُمْ لَهُ مُنْكِرُونَ ﴿٥٨﴾

58. Derken Yûsuf'un kardeşleri Mısır'a varıp onun huzuruna çıktılar. Yûsuf onları görür görmez tanımış, fakat onlar Yûsuf'u tanımamışlardı.

Hz. Yûsuf, kendisine daha önce vahyedilen **"Elbette bir gün gelecek, sen onlara, hiç beklemedikleri bir sırada bu yaptıklarını haber vereceksin"** (Yûsuf 12/15) bilgisine dayanarak, kardeşlerinin kesin olarak yanına geleceklerini biliyor, bu sebeple onların gelecekleri zamanı bekliyordu. Gelince de hemen onları tanıdı. Fakat kardeşleri onu tanımıyorlardı. Çünkü onu henüz çocuk yaştayken terk etmişlerdi ve artık onun ölüp gittiğini sanıyorlardı. Allah Teâlâ'nın onu koruyup büyüterek Mısır kralı yapacağını akıllarına bile getirmiyorlardı. Fakat şimdi hiç farkında olmadıkları bir anda, akıllarının

ucundan bile geçmeyen o gerçekle karşı karşıya gelmişlerdi:

وَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ قَالَ ائْتُونِي بِأَخٍ لَكُمْ مِنْ أَبِيكُمْ أَلَا تَرَوْنَ
أَنِّي أُوفِي الْكَيْلَ وَأَنَا خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ ﴿٥٩﴾ فَإِنْ لَمْ تَأْتُونِي بِهِ فَلَا
كَيْلَ لَكُمْ عِنْدِي وَلَا تَقْرَبُونِ ﴿٦٠﴾ قَالُوا سَنُرَاوِدُ عَنْهُ أَبَاهُ وَإِنَّا
لَفَاعِلُونَ ﴿٦١﴾ وَقَالَ لِفِتْيَانِهِ اجْعَلُوا بِضَاعَتَهُمْ فِي رِحَالِهِمْ لَعَلَّهُمْ
يَعْرِفُونَهَا إِذَا انْقَلَبُوا إِلَى أَهْلِهِمْ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ ﴿٦٢﴾

59. Yûsuf onların erzak yüklerini hazırlatınca şöyle dedi: "İkinci gelişinizde bana baba bir kardeşinizi de getirin. Görmez misiniz ki, ben ölçeği adam başına tam olarak veriyor ve misafirlerimi mümkün olan en iyi şekilde ağırlıyorum."

60. "Eğer onu bana getirmezseniz, artık benden bir ölçek bile olsa erzak beklemeyin, sakın yanıma da yaklaşmayın."

61. Kardeşleri de: "Onu bizimle göndermesi için babasını iknâ etmeye çalışacağız; evet, bir yolunu bulup bunu mutlaka başaracağız" dediler.

62. Yûsuf, hizmetçilerine şöyle dedi: "Onların ödedikleri erzak bedellerini de yüklerinin içine koyun; umulur ki evlerine varıp yüklerini açtıklarında bunun farkına varırlar da belki daha istekli ve güven içinde bize tekrar gelirler."

Yûsuf (a.s.) bütün bunları, Rabbinin kendisine verdiği talimatlar doğrultusunda yapıyordu. Ona kalsa babasına derhal müjdeyi ulaştırır ve ailesini yanına alırdı. Fakat ilâhî hikmet daha bir takım imtihanların olmasını ve bir kısım sırların çözülmesini gerektiriyordu:

فَلَمَّا رَجَعُوا إِلَى أَبِيهِمْ قَالُوا يَا أَبَانَا مُنِعَ مِنَّا الْكَيْلُ فَأَرْسِلْ مَعَنَا أَخَانَا
نَكْتَلْ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴿٦٣﴾ قَالَ هَلْ آمَنُكُمْ عَلَيْهِ إِلَّا كَمَا أَمِنْتُكُمْ
عَلَى أَخِيهِ مِنْ قَبْلُ فَاللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٦٤﴾

63. Yûsuf'un kardeşleri babalarının yanına döner dönmez: "Sevgili babamız! Bir daha erzak almamız bize yasaklandı. Ne olur, kardeşimizi bizimle beraber gönder ki tekrar erzak alabilelim. Merak etme, biz onu elbette gözümüz gibi koruruz" dediler.

64. Yâkub dedi ki: "Daha önce kardeşi Yûsuf'u size güvenip nasıl emânet ettiysem, şimdi onu da aynı şekilde size emânet edeyim, öyle mi?! Şunu

bilin ki, ben onu size değil, Allah'a emânet ediyorum. Çünkü Allah, koruyup gözetenlerin en hayırlısı ve merhamet edenlerin en yücesidir!"

Yûsuf'un kardeşlerini sevindiren bir diğer gelişme de şu oldu:

وَلَمَّا فَتَحُوا مَتَاعَهُمْ وَجَدُوا بِضَاعَتَهُمْ رُدَّتْ اِلَيْهِمْ ط قَالُوا يَٓا اَبَانَا
مَا نَبْغ۪ي ط هٰذِه۪ بِضَاعَتُنَا رُدَّتْ اِلَيْنَا ج وَنَم۪يرُ اَهْلَنَا وَنَحْفَظُ اَخَانَا
وَنَزْدَادُ كَيْلَ بَع۪يرٍ ط ذٰلِكَ كَيْلٌ يَس۪يرٌ ﴿٦٥﴾ قَالَ لَنْ اُرْسِلَهُ مَعَكُمْ
حَتّٰى تُؤْتُونِ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ لَتَأْتُنَّن۪ي بِه۪ٓ اِلَّٓا اَنْ يُحَاطَ بِكُمْ ج فَلَمَّٓا اٰتَوْهُ
مَوْثِقَهُمْ قَالَ اللّٰهُ عَلٰى مَا نَقُولُ وَك۪يلٌ ﴿٦٦﴾

65. Yüklerini açınca ödedikleri erzak bedellerinin kendilerine geri verildiğini gördüler. Çok sevindiler ve: "Baba, baba!" dediler, "başka ne isteyebiliriz ki? Bak, ödediğimiz erzak bedeli bize geri verilmiş. Bununla yine ailemize erzak getirir, eğer bizimle gönderirsen kardeşimizi korur, hem de bir deve yükü fazla erzak alırız. Öyle cömert bir insandan pek kolay bir alım olacak bu!"

66. Bunun üzerine babaları: "Kuşatılıp tamâmen çâresiz kalmadıkça, mutlaka onu bana geri getireceğinize dair Allah'a yemin edip kesin söz vermediğiniz takdirde onu sizinle asla göndermem." Yemin edip söz vermeleri üzerine de: "Bakın, bu söylediklerimize Allah şâhittir ve her şey ancak O'nun izniyle olur" dedi.

Hz. Yâkub, **"kuşatılıp tamâmen çâresiz kalmadıkça"** sözüyle belki de farkında olarak veya olmayarak, evlatlarının bu gidişte başlarına gelecek sıkıntılara işaret etmiş oluyordu. Bütün bu ihtimalleri dikkate alarak yola koyulacakları sırada oğullarına şu öğütte bulundu:

وَقَالَ يَا بَنِيَّ لَا تَدْخُلُوا مِنْ بَابٍ وَاحِدٍ وَادْخُلُوا مِنْ اَبْوَابٍ مُتَفَرِّقَةٍ ط وَمَٓا
اُغْن۪ي عَنْكُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ ط اِنِ الْحُكْمُ اِلَّا لِلّٰهِ ط عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ج وَعَلَيْهِ
فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿٦٧﴾ وَلَمَّا دَخَلُوا مِنْ حَيْثُ اَمَرَهُمْ اَبُوهُمْ مَا
كَانَ يُغْن۪ي عَنْهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ اِلَّا حَاجَةً ف۪ي نَفْسِ يَعْقُوبَ قَضٰيهَا ط
وَاِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ع ﴿٦٨﴾

67. Onlara şunu söyledi: "Oğullarım! Mısır'a hepiniz aynı kapıdan

girmeyin; ayrı ayrı kapılardan girin. Gerçi, ne yapsam da, Allah'tan başınıza gelecek hiçbir şeyi sizden savamam. Çünkü mutlak mânada hüküm ve takdir Allah'ındır. Ben yalnızca O'na dayanıp güvenirim. Kendisine dayanıp güvenecek bir güç arayan herkes de sadece O'na dayanıp güvensinler."

68. Onlar babalarının emrettiği şekilde Mısır'a girdiler. Fakat bu tedbir, Allah'ın onlar için yazdığı hiçbir şeyi kendilerinden uzaklaştıramadı. Ancak Yâkub, evlatlarını korumak maksadıyla içindeki bir dileği yerine getirmiş oldu. Şüphesiz o, kendisine öğrettiğimiz husûsî bir ilim sahibiydi; fakat insanların çoğu bunu bilmez.

Hz. Yâkub'un, oğullarına Mısır'a bir kapı yerine birkaç kapıdan girmelerini tavsiye etmesinin sebep ve hikmetleri hususunda şu izahlar yapılabilir:

• O, evlatlarını kem gözlerin kin ve kıskançlık dolu bakışlarından korumak için böyle yapmıştır.

• Bunun güvenlik açısından bir tavsiye ve tedbir olma ihtimali kuvvetlidir. Çünkü Yâkub (a.s.), şehre toplu halde girecek olan çocuklarının başına bir suikastın gelebileceğinden endişe duyuyordu. Böyle bir ihtimal karşısında hepsinin birlikte zarar görmemesi gerekirdi. Nitekim askerî tatbikatlarda da, muhtemel bir pusu ile düşmana ansızın yakalanmamak için erlerin tek sıra düzeninde hareket etmeleri tavsiye edilir.

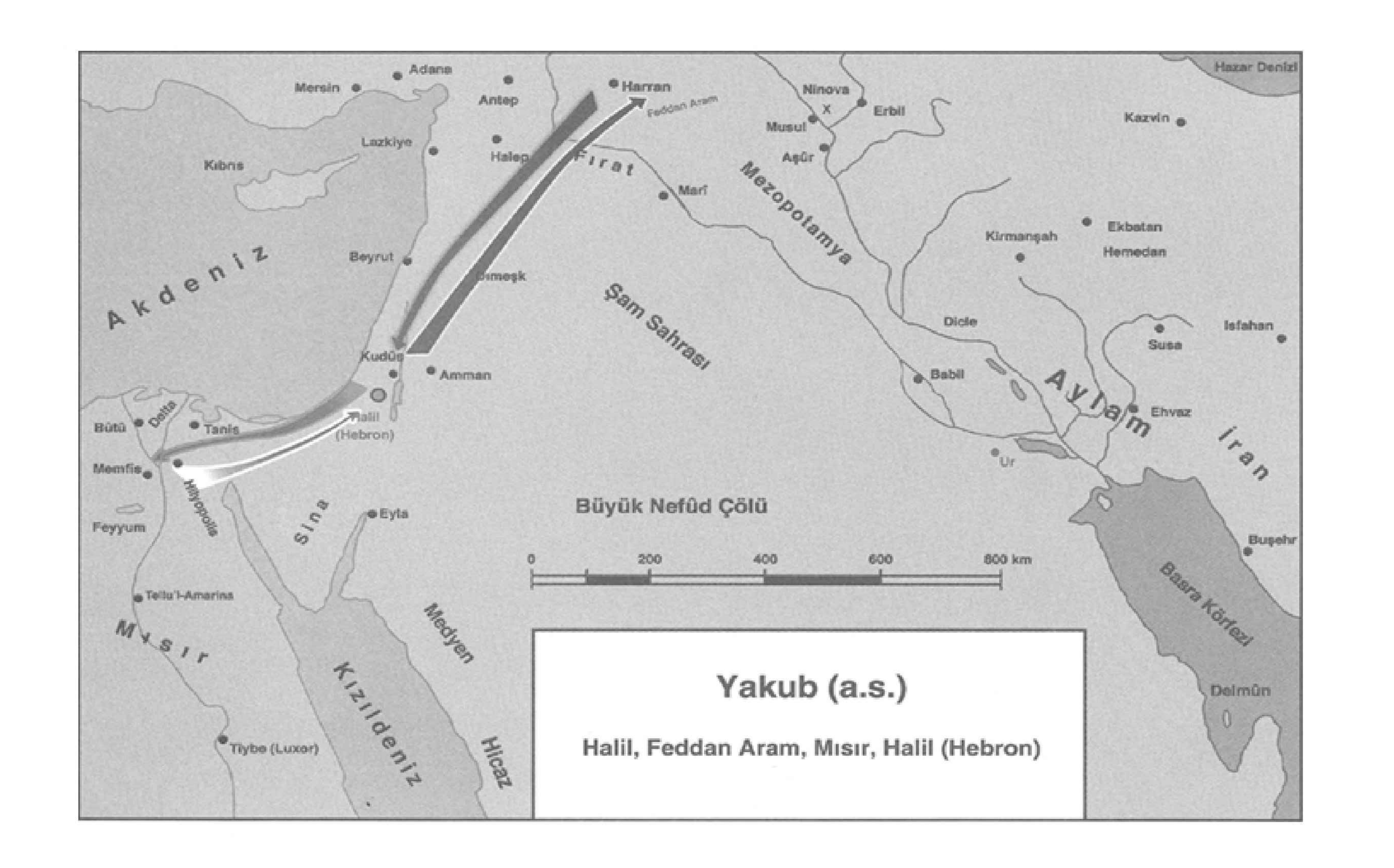
• Hepsinin aynı kapıdan birlikte girmeleri şehir halkı üzerinde bir şüphe uyandırabilirdi. Hele oraya girişleri, ülkenin emniyet ve asayişi itibariyle kritik bir zamana denk geldiyse şüphe uyandırma ihtimali daha da kuvvetlenmiş olurdu.

Ancak çocukların, babalarının tavsiyesini tutarak farklı kapıdan girmeleri, Allah'ın onlar hakkında takdir buyurduğu şeylerin olmasını engelleyemedi. Devam eden âyet-i kerîmelerde haber verildiği üzere olanlar oldu:

وَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰٓى اِلَيْهِ اَخَاهُ قَالَ اِنّ۪ٓي اَنَا۬ اَخُوكَ فَلَا
تَبْتَئِسْ بِمَا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿٦٩﴾

69. Kardeşleri, Yûsuf'un huzuruna çıktıklarında o öz kardeşi Bünyamin'i yanına aldı, onunla bir süre baş başa kaldı ve ona: "Ben, senin kardeşin Yûsuf'um; onların daha önce yaptıklarına üzülme!" dedi.

Yakub (a.s.)
Halil, Feddan Aram, Mısır, Halil (Hebron)
Akdeniz
Kıbrıs
Mersin
Adana
Antep
Lazkiye
Halep
Harran
Feddan Aram
Fırat
Marî
Beyrut
Dımeşk
Kudüs
Amman
Halil
(Hebron)
Bütü
Delta
Tanis
Memfis
Hiliyopolis
Feyyum
Sina
Eyla
Tellu'l-Amarina
Mısır
Tiybe (Luxor)
Kızıldeniz
Medyen
Hicaz
Şam Sahrası
Büyük Nefûd Çölü
0
200
400
600
800 km
Mezopotamya
Ninova
Musul
Erbil
Aşûr
Dicle
Babil
Ur
Kirmanşah
Ekbatan
Hemedan
Kazvin
Hazar Denizi
Susa
Isfahan
Aylam
Ehvaz
İran
Buşehr
Basra Körfezi
Delmûn

Rivayete göre kardeşleri Yûsuf'un huzuruna girdiklerinde: "İşte getirmemizi istediğin kardeşimiz budur, onu getirdik" diye takdim ettiler. O da: "İyi ettiniz, isabet eylediniz" dedi. Hepsine bir ziyafet verdi ve onları ikişer ikişer sofraya oturttu. Bünyamin tek kaldı, kendi kendine: "Şimdi kardeşim Yûsuf sağ olsaydı, o da benimle birlikte otururdu" dedi ve gözlerinden yaş damladı. Yûsuf da: "Kardeşiniz tek kaldı" diyerek onu kendi yanına aldı. Sonra her iki kişiye birer yatak odası hazırlattı ve: "Bunun ikincisi yok, bu da benim yanımda olsun" diyerek kendi odasına götürdü. Yûsuf onun, ölen kardeşi için çok üzüldüğünü görünce: "O ölen kardeşinin yerine ben senin kardeşin olsam ister misin?" dedi. O da: "Senin gibi kardeşi kim bulabilir? Fakat ne çare ki, seni Yâkub ile Râhil doğurmuş değil" diyerek içini çekti. İşte o vakit Yûsuf ağladı; kalkıp boynuna sarıldı. Kendini tanıtıp: "Ben gerçekten senin kardeşinim. Bunun için onların daha önce yaptıklarına aldırma. Bu sefer de benim adamlarımın sana yapacakları oyundan dolayı sakın telaşlanıp üzülme. Sana anlattığım bu şeyleri kimseye sezdirme, hiç duymamış gibi serinkanlı ol" dedi. (bk. Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XVIII, 41-142)

Hz. Yûsuf, kardeşi Bünyamin'i yanında tutabilmesi için, Allah Teâlâ'nın kendine öğrettiği bir planı, en hassas noktalarına dikkat ederek tatbik etti:

فَلَمَّا جَهَّزَهُمْ بِجَهَازِهِمْ جَعَلَ السِّقَايَةَ فِي رَحْلِ اَخِيهِ ثُمَّ اَذَّنَ
مُؤَذِّنٌ اَيَّتُهَا الْعِيرُ اِنَّكُمْ لَسَارِقُونَ ﴿٧٠﴾ قَالُوا وَاَقْبَلُوا عَلَيْهِمْ مَاذَا
تَفْقِدُونَ ﴿٧١﴾ قَالُوا نَفْقِدُ صُوَاعَ الْمَلِكِ وَلِمَنْ جَٓاءَ بِهِ حِمْلُ
بَعِيرٍ وَاَنَا بِهِ زَعِيمٌ ﴿٧٢﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْنَا لِنُفْسِدَ
فِي الْاَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ ﴿٧٣﴾ قَالُوا فَمَا جَزَٓاؤُ۬هُٓ اِنْ كُنْتُمْ
كَاذِبِينَ ﴿٧٤﴾ قَالُوا جَزَٓاؤُ۬هُ مَنْ وُجِدَ فِي رَحْلِهِ فَهُوَ جَزَٓاؤُ۬هُ كَذٰلِكَ نَجْزِي الظَّالِمِينَ ﴿٧٥﴾

70. Yûsuf onların yüklerini hazırlattığı sırada, su kabını öz kardeşinin yükü içine koydu. Sonra bir dellal onların arkasından: "Ey kâfile! Durun! Siz kesinlikle hırsızsınız" diye bağırdı.

71. Yâkub'un oğulları hemen geriye, gelenlere dönüp: "Neyi kaybettiniz, ne arıyorsunuz?" diye sordular.

72. Dediler ki: "Kralın su kabını kaybettik, onu arıyoruz. Onu bulup getirene bir deve yükü erzak var. Ben buna kefîlim."

73. Yâkub'un oğulları: "Vallahi, siz de kesinlikle biliyorsunuz ki, biz buraya bozgunculuk çıkarmak için gelmedik. Biz hırsız da değiliz" dediler.

74. Kralın adamları: “Peki, yalan söylüyorsanız, bu yaptığınızın cezası nedir?” diye sordular.

75. Onlar da: “Bizim kanunlarımıza göre bunun cezası, çalınan su kabı kimin yükünde bulunursa, o kişinin köle olarak alıkonmasıdır. İşte hırsızlık yapan zâlimleri biz böyle cezalandırırız” diye cevap verdiler.

Böylece kralın adamları işlerine yarayacak cevabı bizzat onların ağızlarından almış oldular:

فَبَدَأَ بِأَوْعِيَتِهِمْ قَبْلَ وِعَاءِ أَخِيهِ ثُمَّ اسْتَخْرَجَهَا مِنْ وِعَاءِ أَخِيهِ ط كَذٰلِكَ
كِدْنَا لِيُوسُفَ ط مَا كَانَ لِيَأْخُذَ أَخَاهُ فِي دِينِ الْمَلِكِ إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللّٰهُ ط
نَرْفَعُ دَرَجَاتٍ مَنْ نَشَاءُ ط وَفَوْقَ كُلِّ ذِي عِلْمٍ عَلِيمٌ ﴿٧٦﴾

76. Bunun üzerine Yûsuf, öz kardeşinin yükünden önce diğerlerinin yüklerini aramaya başladı; sonunda su kabını kardeşinin yükünde bulup çıkardı. Öz kardeşini yanında alıkoyması için biz Yûsuf’a böyle bir çâre öğrettik. Allah dilemeseydi, kralın kanunlarına göre kardeşini yanında alıkoyması mümkün değildi. Biz, kimi dilersek onun ilim ve irfan seviyesini böyle derece derece yükseltiriz. Ama her bilgi sahibinin üzerinde daha iyi bilen biri vardır.

Yûsuf (a.s.), su tasını Bünyamin’in yükünden bulup çıkardığı için ceza olarak da onu yanında alıkoydu. Halbuki Mısır ceza kanununa göre hırsıza sopa vurulmakta ve çaldığı malın iki misli ödettirilmekte idi. Bu kanuna göre ise Bünyamin’in alıkonması mümkün değildi.

Bunun üzerine kardeşleri, “Bu işte bir yanlışlık olmalı, o hırsızlık yapmış olamaz” diyerek Bünyamin’i savunacakları yerde, hem onun hem de Yûsuf hakkında besledikleri kötü hisleri ortaya sermekten geri durmadılar:

قَالُوا إِنْ يَسْرِقْ فَقَدْ سَرَقَ أَخٌ لَهُ مِنْ قَبْلُ ج فَأَسَرَّهَا يُوسُفُ فِي نَفْسِهِ
وَلَمْ يُبْدِهَا لَهُمْ قَالَ أَنْتُمْ شَرٌّ مَكَانًا ج وَاللّٰهُ أَعْلَمُ بِمَا تَصِفُونَ ﴿٧٧﴾

77. Yâkub’un oğulları şöyle dediler: “Eğer o hırsızlık yaptıysa, mesele değil, zâten daha önce kardeşi Yûsuf da hırsızlık yapmıştı.” Yûsuf, bu iftiralarından dolayı duyduğu üzüntüyü içine attı. Bunu onlara belli etmemekle beraber içinden de: “Siz çok daha kötü ve acınacak durumdasınız. Doğrusu Allah, iddia ettiğiniz şeyin içyüzünü çok iyi biliyor” dedi.

Kardeşlerinin Hz. Yûsuf'u hırsızlıkla itham etmeleri hakkında birkaç rivayet vardır. Bunlardan birine göre Hz. Yûsuf'un halası onu çok severdi. Bu sebeple onu yanında tutmak istiyordu. Halasının evinde, dedesi Hz. İshâk'dan kalma bir kuşak vardı ve onu teberrüken muhafaza ediyorlardı. Halası o kuşağı Hz. Yûsuf'un beline bağladı ve onun, o kuşağı çaldığını söyledi. Onların kanunlarına göre de, hırsızlık yapanın köle edinilmesi gerekiyordu. Halası, böyle bir yola baş vurarak Yûsuf'u yanında alıkoyabilmişti. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XVIII, 147) İşte kardeşleri bu olaya işaret etmek istemişlerdir.

Esaslı bir planın hedefi olduklarını fark etmeyen ve Bünyamin'i kurtarmanın başka bir yolu kalmadığını anlayan kardeşler, çareyi, boyunlarını büküp kendilerini acındırarak Hz. Yûsuf'a yalvarmakta buldular:

قَالُوا يَٓا اَيُّهَا الْعَزِيزُ اِنَّ لَهُٓ اَبًا شَيْخًا كَبِيرًا فَخُذْ اَحَدَنَا مَكَانَهُۚ اِنَّا
نَرٰيكَ مِنَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٧٨﴾ قَالَ مَعَاذَ اللّٰهِ اَنْ نَأْخُذَ اِلَّا مَنْ وَجَدْنَا
مَتَاعَنَا عِنْدَهُٓ اِنَّٓا اِذًا لَظَالِمُونَ ۟ ﴿٧٩﴾

78. Onlar: "Ey Azîz! Gerçekten onun çok yaşlı bir babası var, onu bizden çok sever, ayrılığına dayanamaz. Ne olur, onun yerine bizden birini alıkoy. Doğrusu biz seni, anlayışlı, iyiliksever biri olarak görüyoruz" dediler.

79. Yûsuf: "Allah korusun! Biz malımızı kimin yanında bulmuşsak ancak onu alıkoyabiliriz. Aksi takdirde, kesinlikle haksızlık etmiş oluruz" dedi.

Bütün plan Bünyamin'in alıkonması üzerine kuruluydu. Bu sebeple Hz. Yûsuf, cezanın şahsiliği kâidesinden hareketle, suçlunun yerine bir başkasının cezalandırılmasının haksızlık olacağını ve böyle bir şey yapmaktan Allah'a sığındığını söyledi. Böylece o, kesin hükmünü belirterek tartışmaya son noktayı koyunca kardeşleri kendi aralarında şöyle bir müzakerede bulundular:

İki Oğlunu da Yitiren Baba

فَلَمَّا اسْتَيْـَٔسُوا مِنْهُ خَلَصُوا نَجِيًّا ۖ قَالَ كَبِيرُهُمْ اَلَمْ تَعْلَمُوا اَنَّ اَبَاكُمْ
قَدْ اَخَذَ عَلَيْكُمْ مَوْثِقًا مِنَ اللّٰهِ وَمِنْ قَبْلُ مَا فَرَّطْتُمْ فٖي يُوسُفَ ۚ
فَلَنْ اَبْرَحَ الْاَرْضَ حَتّٰى يَأْذَنَ لٖي اَبٖي اَوْ يَحْكُمَ اللّٰهُ لٖي ۚ وَهُوَ خَيْرُ
الْحَاكِمٖينَ ﴿٨٠﴾ اِرْجِعُوا اِلٰى اَبٖيكُمْ فَقُولُوا يَا اَبَانَا اِنَّ ابْنَكَ سَرَقَ ۚ
وَمَا شَهِدْنَا اِلَّا بِمَا عَلِمْنَا وَمَا كُنَّا لِلْغَيْبِ حَافِظٖينَ ﴿٨١﴾ وَسْـَٔلِ
الْقَرْيَةَ الَّتٖي كُنَّا فٖيهَا وَالْعٖيرَ الَّتٖي اَقْبَلْنَا فٖيهَا ۖ وَاِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿٨٢﴾

80. Kardeşleri Bünyamin'i geri almaktan ümitlerini kesince, aralarında konuyu görüşmek üzere bir kenara çekildiler. Büyükleri şöyle dedi: "Babanızın sizden Allah adına kesin bir söz aldığını, ayrıca bundan önce de Yûsuf hakkında işlediğiniz suçu bilmiyor musunuz? Artık ben, babam gelebilirsin diye bana izin verinceye yahut Allah hakkımda bir hüküm bildirinceye kadar buradan bir yere gitmem. O, hüküm verenlerin en hayırlısıdır."

81. "Şimdi siz babanızın yanına dönün ve ona deyin ki: «Sevgili babamız! İnan ki, senin oğlun hırsızlık yaptı. Biz de sadece bildiğimiz, gördüğümüz şeylere şâhitlik ediyoruz. Sana söz verirken biz gelecekte ne olacağını bilemezdik. Zira biz gaybın bekçileri değiliz ki!»"

82. "«Bize inanmıyorsan, aralarında bulunduğumuz o şehrin halkına veya birlikte geldiğimiz kervandakilere sor! Emin ol, biz kesinlikle doğru söylüyoruz.»"

"Büyükleri"nden maksat, yaşça büyükleri olabileceği gibi, akılca büyükleri de olabilir. Bu kişinin, daha önce de Yûsuf'u öldürülmekten kurtaran Yahûda olduğu söylenir.

Kardeşler gelip, ağabeylerinin dediklerini babalarına aynen naklettiler, fakat bakalım Hz. Yâkub bunlara nasıl mukabelede bulundu:

قَالَ بَلْ سَوَّلَتْ لَكُمْ اَنْفُسُكُمْ اَمْرًا ۖ فَصَبْرٌ جَمٖيلٌ ۖ عَسَى اللّٰهُ اَنْ يَأْتِيَنٖي
بِهِمْ جَمٖيعًا ۖ اِنَّهُ هُوَ الْعَلٖيمُ الْحَكٖيمُ ﴿٨٣﴾

83. Yâkub: "Hayır! Belli ki, nefisleriniz sizi aldatıp, böyle kötü bir işe

sürüklemiş. Artık bana düşen, en güzel şekilde sabretmektir. Öyle umuyorum ki Allah, onların hepsini bana geri getirecektir. Çünkü O, her şeyi hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır" dedi.

Sa'di'nin dediği gibi: "Yalan söylemek kalıcı darbeye benzer. Yarası iyileşse de izi kalır. Baksana, Yûsuf'un kardeşleri yalanla meşhur olduklarından, doğru söylediklerinde bile onlara itimat kalmamıştır." Bu sebeple, onlar, bu kez gerçekten doğru söylemelerine rağmen, babaları onlara inanmamış, daha önce dediği gibi **"Belli ki, nefisleriniz sizi aldatıp, böyle kötü bir işe sürüklemiş"** (Yûsuf 12/83) serzenişinde bulunmuştu. Fakat gönlünde, bir gün Allah Teâlâ'nın hepsini; Yûsuf'u, Bünyamin'i ve babasından utancından Mısır'da kalan büyük ağabeylerini kendisine geri ulaştıracağına olan ümidi kaybolmamıştı. O günü hasretle bekliyordu. Fakat içindeki yangın tüm haşmetiyle gönlünü yakıp kavurarak derinlere doğru ilerliyordu:

وَتَوَلّٰى عَنْهُمْ وَقَالَ يَٓا اَسَفٰى عَلٰى يُوسُفَ وَابْيَضَّتْ عَيْنَاهُ مِنَ الْحُزْنِ
فَهُوَ كَظٖيمٌ ﴿٨٤﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ تَفْتَؤُا تَذْكُرُ يُوسُفَ حَتّٰى تَكُونَ حَرَضًا
اَوْ تَكُونَ مِنَ الْهَالِكٖينَ ﴿٨٥﴾ قَالَ اِنَّمَٓا اَشْكُوا بَثّٖى وَحُزْنٖٓى اِلَى اللّٰهِ
وَاَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٨٦﴾ يَا بَنِىَّ اذْهَبُوا فَتَحَسَّسُوا مِنْ
يُوسُفَ وَاَخٖيهِ وَلَا تَا۟يْـَٔسُوا مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِنَّهُ لَا يَا۟يْـَٔسُ مِنْ رَوْحِ اللّٰهِ اِلَّا الْقَوْمُ الْكَافِرُونَ ﴿٨٧﴾

84. Onlardan yüzünü çevirmiş, "Âh Yûsufum! Neredesin Yûsuf?" diye ağlıyor, sızlanıyordu. Hüzün ve kederinden iki gözüne ak düştü, görmez oldu. Buna rağmen o, oğullarına duyduğu kızgınlığı belli etmiyor, bir diken yutar gibi acısını içine gömüyordu.

85. Oğulları: "Aradan bunca zaman geçti, hâlâ Yûsuf'u dilinden düşürmüyorsun. Vallahi bu gidişle ya kederinden hastalanıp eriyecek veya helâk olup gideceksin" dediler.

86. Yâkub şöyle cevap verdi: "Ben bütün dertlerimi, keder ve hüznümü Allah'a arz ediyorum ve ben, Allah'tan gelen vahiyle sizin bilmediğiniz nice şeyleri biliyorum."

87. "Evlatlarım! Haydi gidin! Yûsuf ve kardeşini arayıp bulmaya çalışın. Sakın Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin. Çünkü kâfirlerden başkası Allah'ın rahmetinden ümit kesmez" dedi.

Üç çeşit bela vardır:

- Kula verilecek cezayı hemen acele olarak vermektir. Bu, Yûsuf'un hanımlar

tarafından vâki olan arzu ve istek yüzünden hapse atılması ve hapishane arkadaşına **“Efendinin yanında benden söz et!”** (Yûsuf 12/42) demesi yüzünden zindanda bir süre daha kalması hâdisesinde görülür. Hz. Yâkub’un başına gelenler de bu belâ çeşidine misaldir.

• Rabbinin katında sahip olduğu derece herkes tarafından anlaşılsın, içinde olanlar ortaya çıksın diye mihnete ve sıkıntıya tâbi tutulmaktır. Eyyûb (a.s.)’ın başına gelenler, bu kısma misaldir. Allah Teâlâ buyurur ki: **“Gerçekten biz onu sıkıntılara karşı sabırlı bulduk. O ne güzel bir kuldu. Doğrusu o, tam bir teslimiyet ve samimiyetle sürekli Allah’a yönelir dururdu.”** (Sâd 38/44)

• Allah katındaki yakınlık ve şerefi daha da artsın diye ihsân edilen belâlardır. Buna misal de Hz. Yahya’nın başına gelenlerdir. Bu yüce peygamber hiçbir hata işlememiş ve işlemeğe de tevessül etmemiş olduğu halde, kuzu gibi boğazlanmıştı. Bütün bu belâ çeşitlerinin karşılığında sabredip ıstırabını belli etmeyenlere büyük ecir ve sevaplar verilecektir.

Rasûlullah (s.a.v.) Cebrâil (a.s.)’a: *“Yâkub’un Yûsuf’a duyduğu ayrılık acısı ne* ş *dereceye varmı tı?”* diye sormuş, Cebrâil de: *“Evladını kaybeden yetmi ananın toplam acısına”* demiştir. *“O halde onun sevabı ne kadardır?”* diye sual edince de: *“Yüz ehîd sevabıdır. Çünkü o, Allah’a bir an bile kötü zanda bulunmadı”* buyurmuştur. (Suyûtî, *ed-Dürru’l-mensûr*, IV, 570)

Şu beyt Hz. Yâkub’un gönlünü kavuran hasret ateşini ne güzel dile getirir:

“Enîsim hemm, celîsim ğam, i im subh u mesâ mâtem,
Gözüm pür-nem, dilim pür-âh-ı âte bârdır sensiz.” (Nevres)

“Ey sevgili! Sensiz yoldaşım üzüntü, arkadaşım gam ve keder, işim sabah ve akşam mâtemdir. Gözüm yaş dolu, dilim de durmadan âh edip ateş saçmaktadır.”

Bütün bunlara rağmen Yâkub (a.s.): **“Ben, Allah’tan gelen vahiyle sizin bilmediğiniz nice şeyleri biliyorum”** (Yûsuf 12/86) diyerek de, hâdisenin perde arkasındaki bir kısım hikmetlerinden haberdar olduğuna işaret etti. Yûsuf ve Bünyamin’i araştırıp bulma ümidiyle evlatlarını tekrar Mısır’a doğru yola uğurlarken, mü’minin Allah’ın rahmetinden asla ümit kesmemesi gerektiği, ancak kâfir olanların O’ndan ümit keseceği gerçeğini hatırlattı.

Yâkub’un oğulları, babalarının verdiği hikmet dolu nasihatleri ve dile getirdiği talebinin ardından hem kardeşlerinin durumunu araştırma, hem de erzak temin etme maksadıyla tekrar Mısır’a geldiler:

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلَيْهِ قَالُوا يَٓا اَيُّهَا الْعَزِيزُ مَسَّنَا وَاَهْلَنَا الضُّرُّ وَجِئْنَا

الْمُتَصَدِّقِينَ ﴿٨٨﴾ بِبِضَاعَةٍ مُزْجٰيةٍ فَاَوْفِ لَنَا الْكَيْلَ وَتَصَدَّقْ عَلَيْنَاۜ اِنَّ اللّٰهَ يَجْزِى

88. Varıp yine Yûsuf'un huzuruna çıktılar: "Ey Azîz!" dediler. "Kıtlık yüzünden biz de, çoluk çocuğumuz da perişan olduk. Bu defa çok az bir erzak bedeli getirebildik. Ne olur, sen bize yine erzakımızı tam ölçek ver; ayrıca bize bir miktar da bağışta bulun. Şüphesiz Allah, fazladan iyilikte bulunanları bol bol mükâfatlandırır."

Rivayete göre, Yâkub (a.s.) oğullarından birine şunları yazmasını emretti:

"Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

Allah'ın dostu İbrâhim'in oğlu İshâk'ın oğlu Yâkub İsrâilullah'tan Mısır Azîz'ine!

Biz, başlarına devamlı olarak belâlar inen bir aileden geliyoruz. Dedem İbrâhim, Nemrûd tarafından yakılmak istendi, fakat buna sabretti. Bu sebeple Allah ateşi ona serin ve selâmet kıldı. Amcam İsmâil'e gelince, o da boğazlanma tehlikesiyle karşı karşıya geldi. Fakat sabrı sayesinde Allah Teâlâ büyük bir kurbanlık ile kendisini kurtardı. Ben de oğlum Yûsuf'u kaybetmekle müptelâ oldum, gözlerim kör olup belim bükülünceye kadar ağladım. Hırsız sanarak yanınızda alıkoyduğunuz oğlumla teselli buluyordum. Şunu bil ki biz, ne hırsızlık yapan ne de böyle bir suçu işleyecek olanları dünyaya getiren bir aileyiz! Oğlumu bana iade ederseniz ne âlâ! Aksi takdirde, size öyle bir beddua ederim ki yedi kuşak sonraki çocuklarınıza bile sirâyet eder... Vesselâm!"

Yûsuf, babasının mektubunu okuyunca ağladı ve ona şöyle bir cevap yazdı:

" Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

Yâkub İsrâilullâh'a Mısır Azîzinden!

İmdi ey yaşlı zat! Mektubun elime ulaştı. Onu okudum ve oradaki bilgileri tüm yönleriyle öğrendim. Mektubunda sâlih atalarından ve bunların bir takım belâlara uğradıklarından bahsediyorsun. Madem ki onlar böyle belâlara uğradıkları ve bunlara sabrettikleri için zafere eriştiler, öyleyse sen de onlar gibi sabret... Vesselam!"

Bu mektubu alıp okuyan Yâkub (a.s.): "Vallahi" dedi, "bu, bir hükümdar mektubu değil, bir peygamber mektubudur! Bu mektubun sahibi belki de Yûsuf'tur!" (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XVIII, 161-162; Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 256)

Kıtlık zamanında Yûsuf (a.s.)'a:

"–Sen, hazinelerin sorumlusu ve tasarrufçusu olduğun hâlde niçin kendini aç bırakıyor, doyasıya yemiyorsun?" diye sorulmuştu. Şu cevâbı verdi:

"–Ben doyarsam, aç olanları unutup hâllerini anlayamamaktan korkarım!" (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 284)

Artık Hz. Yûsuf'un, kendini tanıtma ve bu sûrenin 15. âyetinde müjdelendiği

üzere, onlara daha önce yaptıklarını hiç beklemedikleri bir anda haber verme vakti gelmişti:

قَالَ هَلْ عَلِمْتُمْ مَا فَعَلْتُمْ بِيُوسُفَ وَاَخِيهِ اِذْ اَنْتُمْ جَاهِلُونَ ﴿٨٩﴾
قَالُٓوا ءَاِنَّكَ لَاَنْتَ يُوسُفُ ط قَالَ اَنَا يُوسُفُ وَهٰذَٓا اَخِى ز قَدْ مَنَّ اللّٰهُ
عَلَيْنَا ط اِنَّهُ مَنْ يَتَّقِ وَيَصْبِرْ فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُحْسِنِينَ ﴿٩٠﴾

89. Yûsuf onlara: “Siz câhilliğiniz zamanında Yûsuf’a ve kardeşine neler yaptığınızı biliyor musunuz?” diye sordu.

90. Onlar: “Aman Allahım! Yoksa sen, gerçekten sen Yûsuf musun?” diye şaşırıp kaldılar. O da: “Evet, ben Yûsuf’um, bu da kardeşim. Allah bize lutufta bulundu. Gerçek şu ki, kim Allah’a karşı gelmekten sakınır ve sabrederse, elbette Allah iyilik eden ve yaptığı işi güzel yapanların emeklerini boşa çıkarmaz” dedi.

91. Onlar da: “Allah’a yemin olsun ki, gerçekten Allah seni seçip bize üstün kıldı. Biz ise gerçekten büyük bir suç işlemişiz” itirafında bulundular.

Kardeşlerinin büyük bir mahcubiyet ve pişmanlık içinde olduklarını gören Yûsuf (a.s.) affın zirve örneklerini tatbik bakımından fazilet üzere fazilet sergilemeye başladı:

قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ اٰثَرَكَ اللّٰهُ عَلَيْنَا وَاِنْ كُنَّا لَخَاطِئِينَ ﴿٩١﴾ قَالَ لَا تَثْرِيبَ
عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ ط يَغْفِرُ اللّٰهُ لَكُمْ ز وَهُوَ اَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ ﴿٩٢﴾

92. Yûsuf şöyle dedi: “Bugün size bir ayıplama, bir kınama yok. Ben hakkımı çoktan helâl ettim. Allah da sizi bağışlasın. Çünkü O, merhamet edenlerin en merhametlisidir.”

Rivayete göre kardeşleri, Hz. Yûsuf’a:

“- Bizleri sabah-akşam yemeğe dâvet ediyorsun. Fakat biz sana yaptıklarımızdan dolayı utanıyoruz, utancımızdan yüzüne bile bakamıyoruz” diye haber gönderdiler. Onlara şöyle cevap verdi:

“- Mısır ahâlisi, ben her ne kadar içlerinde vezir makamında bulunuyorsam da, ilk zamanlardaki gibi, bana köle gözüyle bakarlar, «Sübhânellâh! Yirmi dirheme satılmış olan bir köle ne kadar yüksek makamlara erişti» derlerdi. Şimdi ise sizinle şeref kazandım, halkın gözünde değer buldum. Zira onlar anladılar ki, siz benim kardeşlerimsiniz ve ben İbrâhim (a.s.)’ın torunlarındanım!” (Bursevî, *Rûhu’l-Beyân*, IV, 402)

Şefkat ve merhamet dolu, gönül alıcı ifadelerle kardeşlerini içinde kıvrandıkları mahcubiyet ve eziklik duygularından kurtarmaya çalışan Yûsuf (a.s.), hastalara şifa ve darda kalanlara çıkış yolu gösteren müjde yüklü sözlerine şöyle devam ediyor:

بِاَهْلِكُمْ اَجْمَعِينَ ۚ ﴿٩٣﴾ اِذْهَبُوا بِقَمِيصِي هٰذَا فَاَلْقُوهُ عَلٰى وَجْهِ اَبِي يَأْتِ بَصِيرًا ۚ وَأْتُونِي

93. Yûsuf: “Şimdi şu gömleğimi götürün ve onu babamın yüzüne sürün de gözleri yeniden açılsın. Sonra da bütün ailenizi toplayıp birlikte bana gelin” dedi.

Yûsuf (a.s.)’ın, gömleğini göndererek, bunun babasının yüzüne sürüldüğünde gözlerinin açılacağını kesin olarak ifade etmesinin iki türlü izahı yapılabilir:

Birincisi; Hz. Yûsuf bunu Allah Teâlâ’dan aldığı vahye dayanarak yapmıştır. Buna göre hâdise Yûsuf (a.s.)’ın bir mûcizesidir.

İkincisi; hâdisenin aklî izahı ise şöyledir: Hz. Yâkub’un gözlerine ak düşmesi, Yûsuf’un ayrılığından dolayı tutulduğu derin hüzün ve kederden kaynaklanmıştır. Bunu fark eden Yûsuf (a.s.), babasının kederini gidermek üzere gömleğini göndermiştir. Gerçekten de gömlek getirilip yüzüne sürülünce o, Yûsuf’unun hayatta olduğunu öğrenmiş, buna çok sevinmiş ve kalbine büyük bir sevinç dolmuştur. Bu vesileyle ruhu kuvvetlenerek gözüne fer gelmiştir. Nitekim Hz. Yâkub’un, Yûsuf’un kokusunu ta uzaktan duyması da gönlünde coşan sevincin bir göstergesi gibidir:

وَلَمَّا فَصَلَتِ الْعِيرُ قَالَ اَبُوهُمْ اِنِّي لَاَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ لَوْلَٓا اَنْ
تُفَنِّدُونِ ﴿٩٤﴾ قَالُوا تَاللّٰهِ اِنَّكَ لَفِي ضَلَالِكَ الْقَدِيمِ ﴿٩٥﴾

94. Kervan Mısır’dan henüz ayrılmıştı ki babaları: “Eğer beni bunaklıkla suçlamazsanız, gerçekten ben Yûsuf’un kokusunu duyuyorum” dedi.

95. Onlar da: “Allah’a yemin olsun ki, sen hâlâ o eski şaşkınlığında devam etmektesin” dediler.

Hz. Yâkub, Yûsuf (a.s.)’ın kokusunu o kadar uzak mesafeden bir anda duyabilmiştir. Bununla ilgili şu izahlar yapılabilir:

• Allah Teâlâ bu kokuyu, bir mûcize olmak üzere o kadar uzak mesafeden Hz. Yâkub’un koku alma duyusuna ulaştırmıştır.

• Allah Teâlâ, o anda o kokuyu Yâkub (a.s.)’ın vicdanında var etmiştir. Veya Cenâb-ı Hak, Yâkub’un hafızasını yeniden harekete geçirmiş, daha önceden bildiği Yûsuf’un kokusunu ona yeniden duyurmuştur.

Buna göre hâdise, bizzat Allah’ın iradesiyle gerçekleşen bir mûcizedir ki,

bunun böyle olduğunda şüphe yoktur. Üstelik bunun gerek Mısır'dan gönderilmesi, gerekse böyle bir hızlı titreşimin Yâkub tarafından algılanabilmesi ve o kokunun Yûsuf'a ait olduğunu kestirebilmesi doğrudan doğruya ilâhî tasarrufu gösteren harikalardır ve olayın mûcizevi yönü açıktır.

Fakat âyetin ifadesinden açıkça ortaya çıkan mâna, bu kokunun rüzgâr içinde duyulması ve gömleği taşıyan müjde kafilesinin Mısır'dan ayrıldığı sırada iletilmiş olmasıdır. Bu ise ses ve görüntüde olduğu gibi, kokunun da havadan bir telsizle şimşek gibi naklinin ve iletilmesinin mümkün olabileceğini, yaratılışta bunun da gizli bir kanunu olabileceğini düşündürmektedir.[14]

Yâkub (a.s.)'ın gözleri açılıp Hz. Yûsuf'la ilgili sır perdesi yavaş yavaş ortadan kalkmaya başlayınca kardeşlerin Yûsuf'a karşı işledikleri cürümler güneş gibi aydınlanmaya başladı. Dolayısıyla onlar, babalarının ayaklarına kapanıp özür dileme durumunda kaldılar:

فَلَمَّآ اَنْ جَآءَ الْبَشِيرُ اَلْقٰيهُ عَلٰى وَجْهِه۪ فَارْتَدَّ بَص۪يرًاۚ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنّ۪ٓي اَعْلَمُ مِنَ اللّٰهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ ﴿٩٦﴾ قَالُوا يَٓا اَبَانَا اسْتَغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَٓا اِنَّا كُنَّا خَاطِـ۪ٔينَ ﴿٩٧﴾ قَالَ سَوْفَ اَسْتَغْفِرُ لَكُمْ رَبّ۪يؕ اِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّح۪يمُ ﴿٩٨﴾

96. Nihâyet müjdeci gelip gömleği Yâkub'un yüzüne sürünce o derhal görmeye başladı. Büyük bir heyecanla: "Ben size, Allah'tan gelen vahiy ile sizin bilmediğiniz şeyleri biliyorum, dememiş miydim?" diye haykırdı.

97. Oğulları: "Sevgili babamız! Günahlarımızın affı için Allah'tan bağışlanma dile. Çünkü biz gerçekten büyük bir suç işledik" itirafında bulundular.

98. Babaları da: "Sizin için ileride Rabbimden bağışlanma dileyeceğim. Hiç şüphesiz O, çok bağışlayıcıdır, engin merhamet sahibidir" dedi.

Yâkub (a.s.), çocuklarının, işledikleri hata sebebiyle kendileri için bağışlanma dilemesi taleplerine hemen icâbet etmemiş, bunu bir müddet ertelemiştir. Çünkü yaptıkları hata çok büyük bir hata idi ve onlara gönlü kırıktı. Üstelik bu hatayı Yûsuf'a karşı yaptıklarından dolayı araya kul hakkı girmişti. İlâhî mağfiretin talep edilmesi ve onun gerçekleşmesi için Yûsuf'un da hakkını helâl etmesi gerekmekteydi. Bu sebeple Yâkub (a.s.), onları Yûsuf'la helâlleştirinceye kadar istiğfarı tehir etmiştir.

Nitekim kul hakkının ehemmiyeti ve ölmeden önce mutlaka helâlleşmek gerektiği hususunda Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Her kimin karde ine ırzında, eref ve haysiyetinde yahut herhangi bir hususta

yaptığı bir haksızlığı varsa, dinar ve dirhemin bulunmadığı bir gün gelmeden önce o haksızlıktan dolayı ondan helâllik dilesin. Çünkü helâllik dilemese eğer sâlih bir ameli varsa, yaptığı haksızlığı kadar o sâlih amelinden alınır. Eğer iyilikleri yoksa bu sefer haksızlık yaptığı arkada ının günahlarından alınır ona yükletilir.” (Buhârî, Mezâlim 10)

Yûsuf (a.s.)’ın dâveti üzerine tüm aile fertleri toplanıp Mısır’a doğru yola çıktılar. Kervanın yaklaştığını haber alan Yûsuf (a.s.), onları karşılamak üzere şehir dışında bir karargâh kurdu. Nihâyet kervan sevinç gösterileri içinde oraya vardı:

فَلَمَّا دَخَلُوا عَلٰى يُوسُفَ اٰوٰى اِلَيْهِ اَبَوَيْهِ وَقَالَ ادْخُلُوا مِصْرَ اِنْ شَٓاءَ
اللّٰهُ اٰمِنٖينَۜ ﴿٩٩﴾ وَرَفَعَ اَبَوَيْهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجَّدًاۚ وَقَالَ
يَٓا اَبَتِ هٰذَا تَأْوٖيلُ رُءْيَايَ مِنْ قَبْلُۘ قَدْ جَعَلَهَا رَبّٖي حَقًّاۜ وَقَدْ اَحْسَنَ
بٖٓي اِذْ اَخْرَجَنٖي مِنَ السِّجْنِ وَجَٓاءَ بِكُمْ مِنَ الْبَدْوِ مِنْ بَعْدِ اَنْ نَزَغَ
الشَّيْطَانُ بَيْنٖي وَبَيْنَ اِخْوَتٖيۜ اِنَّ رَبّٖي لَطٖيفٌ لِمَا يَشَٓاءُۜ اِنَّهُ هُوَ الْعَلٖيمُ الْحَكٖيمُ ﴿١٠٠﴾

99. Hep birlikte Yûsuf’un huzuruna çıkınca, Yûsuf annesiyle babasını yanına alıp bağrına bastı ve: “Buyurun! Allah’ın izniyle emniyet ve huzur içinde Mısır’a yerleşin” dedi.

100. Annesiyle babasını tahtına oturttu. Hepsi birlikte onun önünde saygıyla eğildiler. Yûsuf dedi ki: “Babacığım, daha önce gördüğüm rüyânın tâbiri işte budur. Rabbim o rüyâyı gerçekleştirdi. Ayrıca şeytan benimle kardeşlerimin arasını bozduktan sonra, beni hapisten kurtararak ve sizi çölden buraya getirerek Rabbim bana büyük ihsânlarda bulundu. Doğrusu Rabbim, her ne dilerse onu pek güzel bir şekilde ve insanların göremeyeceği bir incelik içinde yerine getirir. Şüphesiz O, evet O, her şeyi hakkiyle bilen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olandır.”

Yûsuf (a.s.)’ın bu hoşgörüsü, müsamahası, misâfirperverliği ve lutufkâr tavrı karşısında gelenlerin hepsi son derece memnun oldular. Onun ne kadar affedici, kerîm, şerefli ve güzel bir insan olduğunu bu defa daha yakından anladılar. Hep birlikte onun huzurunda saygıyla eğildiler. Böylece onu selamlayıp, ona olan hürmet ve tâzimlerini sundular. Buradaki secde, kesinlikle bir ibâdet secdesi değil, o dönemde gelenek olan bir selamlaşma ve saygı hareketidir. Çünkü onların âdetine göre secde, selamlama ve saygı gösterme mânası taşımaktaydı. Nitekim bazı toplumlarda insanların, birbirlerine tâzim ve saygı göstermek maksadıyla ayağa kalkmayı, el öpmeyi, musâfaha yapmayı... âdet edindikleri bir

gerçektir.

Allah Teâlâ'nın Latîf ism-i şerifinde iki mâna vardır:

• Nihâyetsiz lutuf sahibi, kullarına bol bol ihsân eden, nimet veren.

• Murad ettiği işleri yoluna koymak ve neticeye erdirmek için çok ince ve çok güzel tedbirler alan; işlerin inceliklerini çok iyi bilen, rıfk ile muâmele eden.

Fiildeki rıfk yani yumuşaklıkla anlayış ve kavrayıştaki letâfet bir araya geldiğinde lutfun mânası tam olarak gerçekleşir. Bunun ilim ve fiilde kemâli ise sadece hakîkî Latîf olan Allah Teâlâ'ya mahsustur. Kulun bu isimden alacağı nasip ise, insanları Allah'a dâvet ve onları âhiret nimetlerine eriştirmek hususunda, aynen Hz. Yûsuf'un yaptığı gibi, sertlik, ayıplama ve düşmanlığa sapmadan son derece yumuşak ve lutufkâr olmaktır.

Yûsuf (a.s.) sonra Rabbine yönelerek şöyle niyaz etti:

رَبِّ قَدْ اٰتَيْتَنِي مِنَ الْمُلْكِ وَعَلَّمْتَنِي مِنْ تَأْوِيلِ الْاَحَادِيثِۚ فَاطِرَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اَنْتَ وَلِيّٖ فِي الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِۚ تَوَفَّنِي مُسْلِمًا وَاَلْحِقْنِي بِالصَّالِحِينَ ﴿١٠١﴾

101. "Rabbim! Bana iktidar ve saltanattan büyük bir nasip verdin; bana rüyâların tâbirini, eşya ve hâdiselerin yorumunu öğrettin. Ey gökleri ve yeri yoktan yaratan Allahım! Dünyada da, âhirette de benim sahibim ve gerçek koruyucum sensin. Müslüman olarak canımı al ve beni sâlih kullarının arasına kat!"

Âfiyet içinde bulunulduğu zamanlarda ölümü gönülden temennî etmek, Allah'a duyulan iştiyakın bir emâresidir. Bunun da en güzel misâli Yûsuf (a.s.)'dır. Nitekim o kuyuya atıldığı halde üzülüp kederlenip de "müslüman olarak canımı al" demedi. Köle olarak satıldığı, belli bir müddet o şekilde yaşadığı halde yine "müslüman olarak canımı al" demedi. Sonra senelerce hapiste kaldı, yine "müslüman olarak canımı al" demedi. Ne zaman ki mülk ve saltanat nimetlerine erişti, işler düzeldi, kardeşleri geldi huzurunda yerlere kapandı, ana-babasını tahtına oturttu, işte o zaman "müslüman olarak canımı al" diye dua etti. Bu durum onun, çektiği bir sıkıntıdan dolayı değil de gerçekten Allah Teâlâ'ya kavuşma arzusuyla böyle bir talepte bulunduğunu gösterir. (Kuşeyrî, *Letâifü'l-i ârât,* II, 95)

Unutmamak gerekir ki, dünyanın en lezzetli saâdetinden çok daha büyük ve cezbedici bir saâdet ve mutluluk dolu bir vaziyet kabrin arkasında saklanmıştır. Ölüm işte bu saâdete açılan kapıdır. Bu sebeple ölümden korkmamak ve ondan ötesi için çalışmak lâzımdır. Bunun için de, bizi çepeçevre kuşatan gayb

âleminde neler olup bittiğine kulak asmak, Kur'an ve sünnetin bu konuda verdiği bilgilere tam mânasıyla inanıp ona göre davranmak, Allah'ın birliği ve âhiretin varlığı konusunda kalpteki her türlü küfür ve şirk tortularını temizlemek zarureti ortaya çıkmaktadır:

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَٓاءِ الْغَيْبِ نُوح۪يهِ اِلَيْكَۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ اَجْمَعُٓوا اَمْرَهُمْ وَهُمْ يَمْكُرُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَٓا اَكْثَرُ النَّاسِ وَلَوْ حَرَصْتَ بِمُؤْمِن۪ينَ ﴿١٠٣﴾ وَمَا تَسْـَٔلُهُمْ عَلَيْهِ مِنْ اَجْرٍۜ اِنْ هُوَ اِلَّا ذِكْرٌ لِلْعَالَم۪ينَۘ ﴿١٠٤﴾

102. Rasûlüm! Sana bildirdiğimiz bu kıssa gayb haberlerindendir. Yoksa, Yûsuf'un kardeşleri sinsice planlar kurup bunu gerçekleştirmek için bir araya geldiklerinde sen onların yanında değildin.

103. Herkesin mü'min olmasını ne kadar çok istesen de, insanların çoğu iman etmeyecektir.

104. Oysa sen tebliğ vazîfene karşılık onlardan bir ücret de istemiyorsun. Bu Kur'an, bütün akıllı ve şuurlu varlıklar için sadece bir öğüttür.

Kureyş müşrikleri ve bir kısım yahudiler, Rasûlullah (s.a.v.)'i zor durumda bırakmak için Yûsuf kıssasını sordular. İsrâiloğulları'nın Mısır'a niçin gittiklerini anlatmasını istediler. Fakat Peygamberimiz'in bu konuda hiçbir bilgisi yoktu. (bk. Yûsuf 12/3) Çünkü o (s.a.v.), ne Yûsuf'u kuyuya atmak için dolap çeviren kardeşlerinin yanında bulunmuştu. Ne de sırf oyun olsun diye ona bunu sormak için gizlice konuşup karar veren müşriklerle yahudi bilginlerinin meclisine katılmıştı. Allah Teâlâ, vahiyle Efendimiz (s.a.v.)'e kıssayı en güzel ve en doğru bir şekilde haber verdi. Rasûl-i Ekrem (s.a.v.), bunu kendilerine anlatınca hepsinin hemen müslüman olacaklarını ümit ediyordu. Fakat pek çoğu iman etmediler. Cenâb-ı Hak, ne kadar şiddetle istese ve bu uğurda kendini helâk edercesine gayret gösterse de insanların çoğunun iman etmeyeceğini haber vererek, fıtratı insanlığa ve tüm varlığa merhametle yoğrulmuş Efendimiz (s.a.v.)'i teselli buyurdu.

Kur'an, akıllı varlıklar için bir öğüt ve hatırlatmadır. Ancak aklını kullanabilenler onun âyetleri üzerinde düşünebilir, ondan gerekli dersi alarak iman edebilir. Aklı olmayanların veya akılları nefsâniyetlerinin esaretine girenlerin ise Kur'an'ın öğütlerinden ders alıp imana gelmeleri zordur:

Bugün bu hususta bilimsel ve teknolojik çalışmalar hızla ilerlemektedir.

Bununla ilgili özel araştırmalar yapan Paul Keller ve ekibi, Hz. Yâkub'un mûcizesi olan koku naklini hayata geçirecek olan elektronik bir sistemi geliştirmeye çalıştı. Prof. Keller'in tarifiyle bir "Elektronik burun" ve uzaktaki bir "Koku üretici"den müteşekkil olan sistem, bilim dünyasında büyük bir hayret uyandırdı. Geliştirilen bu elektronik araçla, önce girilen koku, kimyevi alıcılara verilir. Kimyevi alıcılar, kokuyu alarak yapay sinir ağına iletir. Yapay sinir ağına gelen koku burada belirli işlemlerden ve döngülerden geçirilir. İşlemler sonunda kokunun, hangi kokuların (bileşenlerin) hangi oranlarda birleşmesiyle oluştuğu tesbit edilir. Sinir ağında sayılaştırılan koku bileşen bilgileri, elektrik akımı

vasıtasıyla uzaktaki koku birleştiricisine iletilir. Her koku bileşen kanalına gelen bilgiler değerlendirilerek doğru oranlarda bileşenler üretilir. Bileşenler bir araya getirilerek koku yeniden elde edilir. (Arsay, Zafer, *"Koku Nakli Mûcizesi"*, Zafer, 1998, sy. 257, s. 4-5)

İlâhî Kudret Akışları

وَكَاَيِّنْ مِنْ اٰيَةٍ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ يَمُرُّونَ عَلَيْهَا وَهُمْ عَنْهَا مُعْرِضُونَ ﴿١٠٥﴾ وَمَا يُؤْمِنُ اَكْثَرُهُمْ بِاللّٰهِ اِلَّا وَهُمْ مُشْرِكُونَ ﴿١٠٦﴾ اَفَاَمِنُوا اَنْ تَاْتِيَهُمْ غَاشِيَةٌ مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ اَوْ تَاْتِيَهُمُ السَّاعَةُ بَغْتَةً وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٠٧﴾

105. Göklerde ve yerde Allah'ın varlığını, birliğini ve kudretini gösteren öyle deliller var ki! Onlar, bu delillerle sürekli iç içe, yan yana bulunurlar, fakat üzerinde hiç düşünmeden tam bir aldırmazlık içinde onlardan yüz çevirirler!

106. Onların çoğu, Allah'a ancak şirk koşarak inanırlar.

107. Yoksa onlar, farkında olmadıkları bir sırada Allah'ın azabından kendilerini kuşatacak bir felâketin gelip çatmasından veya kıyâmetin ansızın başlarında kopmasından emin mi oldular?

"Âyet", bir şeyin varlığını gösteren işarettir. Bunun sözlü olanları bulunduğu gibi, fiilî olanları da vardır. İnzal buyrulan ilâhî kitaplar ve son olarak inen Kur'an, Allah'ın varlığını ve birliğini haber veren sözlü âyetlerle doludur. Bütün genişliği ve büyüklüğü ile kâinat ise baştanbaşa yine Allah'ın varlığını, birliğini, kudret ve azametini gösteren fiilî âyetlerle dolu bir sergidir. Gözle görülmeyecek kadar küçük bir nutfeden şu mükemmel insanın yaratılması, denizlerden suyu buharlaştırıp toprağa yağmur indiren tabiat kanunları, akla ve hayale gelmeyecek kadar çeşitli renk ve vasıftaki hayvanlar, kuşlar, balıklar ve bitkiler hep Allah'ın birliğinin, bütün bunların bir tek Yaratıcı tarafından yaratıldığının, düzenlenip yönetildiğinin açık işaretleridir. Bunların hepsi düşünme ve anlama kabiliyeti olan insanın dikkat nazarlarına sunulmuştur. İnsanoğlu ilmî, fikrî ve amelî hayatında bu hâdiselerle dâimâ iç içedir. Bunları düşünüp, bunlara hâkim olan ilâhî kanunları keşfederek Yaratanını tanıması gerekirken, tam aksine bunları gereği gibi tefekkürden yüz çevirir; lâzım gelen dersi ve ibreti alamaz. Neticede Allah Teâlâ'ya, O'nun istediği ve râzı olduğu şekilde iman edemez. İmanına şirk karıştırır. Halbuki kişinin iman ve hidâyeti bu hayatta en ciddi bir konudur. Bu noktada meydana gelecek en küçük bir ihmal ve yanlışlık, insanın ebedî hayatını felâkete sürükler. Dolayısıyla Allah'ın azabı inmeden ve son nefesi verip mahşerde hesap vermek üzere ilâhî huzura dikilmeden önce, Allah'a nasıl iman ve kulluk etmek gerekiyorsa öylece iman ve kulluk etme zarureti vardır.

Bunun için de fıtratımıza ilâhî bir cevher olarak yerleştirilmiş bulunan "basîret"imizi harekete geçirmek yeterli olacaktır:

قُلْ هٰذِهٖ سَبِيلٖٓى اَدْعُٓوا اِلَى اللّٰهِ عَلٰى بَصٖيرَةٍ اَنَا۬ وَمَنِ اتَّبَعَنٖى ۜ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَمَٓا اَنَا۬ مِنَ الْمُشْرِكٖينَ ﴿١٠٨﴾

108. Rasûlüm! Şöyle de: "İşte benim yolum budur: Ben ve bana tâbi olanlar, insanları Allah'a körü körüne değil, basîret üzere, delillere dayanarak ve ne yaptığımızı bilerek dâvet ediyoruz. Allah'ı her türlü noksanlıktan tenzih ederim ve ben, O'na ortak koşanlardan değilim!"

Âyette geçen اَلْبَصٖيرَةُ (basîret) kelimesi, "açık ve kesin delil, inanç, bilgi, ibret alınacak şey, kalp gözü, sezmek, idrak etmek, anlama ve kavrama istidadı" gibi mânalara gelir. Basîret, içinde şek olmayan bir yakîn ve içinde şüphe bulunmayan bir beyândır. Basîret sahibi olanlar dış âlemde başarıyla taltif olunurlar; iç âlemlerinde de tahkîke erişirler. İşte Peygamberimiz (s.a.v.) ve dinin tebliğinde onun izinden gidenler, insanları basîret üzere Allah'a dâvet ederler. Yani müşrikler gibi körü körüne, birtakım bâtıl ve bozuk maksatlar uğruna veya kendi nefsâni arzuları istikâmetinde değil;

• Hedefe ulaştıran apaçık bir beyân ve delil ile,
• Ne dediğini, kime ve neye dâvet ettiğini net bir şekilde bilerek,
• İhlâs ve samimiyetle,
• Lâzım gelen tüm edep, nezâhet ve hikmet çerçevesinde ve
• Sadece Cenâb-ı Hakk'ın rızâsını gözeterek insanları Allah'a çağırırlar.

Görüldüğü üzere mûcizevî bir belâğat ve fesâhate sahip olan Kur'an, kullandığı bir tek "basîret" kelimesiyle, İslâm'ı tebliğin bütün şartlarını en güzel bir şekilde beyân etmektedir. Ancak bu şekilde yapılan tebliğ, faydalı bir netice verecektir. Bunun dışındaki bir din ve dindarlık anlayışı kuru bir iddiadan öteye geçmeyecektir.

Nitekim önceki peygamberlerin de dîni aynı yolla tebliğ etmiş ve benzer sıkıntılar yaşamışlardır:

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ اِلَّا رِجَالًا نُوحٖٓى اِلَيْهِمْ مِنْ اَهْلِ الْقُرٰى ۜ اَفَلَمْ يَسٖيرُوا فِى الْاَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذٖينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ۜ وَلَدَارُ الْاٰخِرَةِ خَيْرٌ لِلَّذٖينَ اتَّقَوْا ۜ اَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿١٠٩﴾

109. Senden önce gönderdiğimiz peygamberler de, başka değil, ancak

senin gibi şehirlerin halkı arasından kendilerine vahyettiğimiz bir kısım erkeklerdi. İnsanlar yeryüzünde gezip de, kendilerinden öncekilerin sonu nasıl olmuş bakıp ibret almazlar mı? İyi bilin ki âhiret yurdu, Allah'a karşı gelmekten sakınan ve gönlü O'nun korkusu ve saygısıla dopdolu olanlar için şüphesiz daha hayırlıdır. Hâlâ aklınızı kullanmayacak mısınız?

Peygamberler erkeklerden ve şehirlerde oturan medenî insanlar arasından gönderilmiştir. Çünkü kadınlar, fizikî ve ruhî yapıları itibariyle peygamberlik yükünü kaldırabilecek kuvvet ve iktidara sahip değillerdir. Bedevîler ise peygamberliğin îfası için gerekli olan hikmet, nezâhet ve incelikten mahrumdurlar. Medenî insanların ahlâkî olgunluklarında bedevîlere göre daha fazla gelişmişlik ve çekicilik vardır. Onlarda bilgi, görgü, yumuşak başlılık, uysallık ve ünsiyet öndedir. Bedevîlerde ise bilgisizlik, görgüsüzlük, kabalık, sertlik, acımasızlık ve karamsarlık önde gelir. (bk. Tevbe 9/97) Buna göre bedevîlik, bir peygamberde bulunması hikmet gereği olan incelik ve çekiciliğe, olgunluk ve güzelliğe uygun değildir. Bu sebeple, ilâhî sünnetin bir gereği olarak peygamberler, hep şehir ve kasaba ahâlisinden, yani medenî kesimin erkekleri arasından gelmiştir. Son Peygamber Hz. Muhammed (s.a.v.) de, "şehirlerin anası" mânasına gelen "Ümmü'l-kurâ" adındaki Mekke şehrinde doğmuş ve orada kendisine peygamberlik verilmiştir. Dolayısıyla ona inanmamak için, kasdî inkâr ve inattan başka hiçbir haklı gerekçe kalmamaktadır.

O halde:

حَتّٰٓى اِذَا اسْتَيْـَٔسَ الرُّسُلُ وَظَنُّٓوا اَنَّهُمْ قَدْ كُذِبُوا جَٓاءَهُمْ نَصْرُنَاۙ فَنُجِّيَ مَنْ نَشَٓاءُۜ وَلَا يُرَدُّ بَأْسُنَا عَنِ الْقَوْمِ الْمُجْرِمٖينَ ﴿١١٠﴾

110. O müşrikler kendilerine mühlet verilmesine aldanmasınlar. Daha öncekilere de böyle fırsat verilmişti. Fakat, ne zaman ki peygamberler, toplumlarının imana gelmelerinden ümitlerini kesecek raddeye geldi ve kendilerinin yalana çıkarıldığını yani kâfirlere karşı kendilerine yapılacağı sözü verilen ilâhî yardımın yapılmayacağını zannettiler, işte o zaman onlara yardımımız geldi ve dilediğimiz kimseler kurtarıldı. Çünkü uzun vâdede cezamız, günaha dalmış inkârcı suçlulardan hiçbir surette geri çevrilmez.

Hz. Âişe (r.a.) validemiz bu âyet-i kerîmenin tefsirini şöyle yapar:

"Sıkıntılar uzayıp da ilâhî yardım gecikince peygamberler, kavimlerinden kendilerini yalancılıkla itham edenlerin artık iman edeceklerinden ümitlerini kesmişler, inanmış olanların da kendilerini yalanlayacaklarını zannetmişlerdir.

İşte o zaman Allah'ın yardımı gelmiştir." (Buhârî, Tefsir 12/6)

Burada, tebliğ mücadelesi müddetince insan olmaları hasebiyle önceki peygamberlerin de çok sıkıntılar çektikleri, darlandıkları, zorlandıkları, Allah'ın yardımını bekledikleri ve nihâyetinde ilâhî yardımın geldiği, mü'minlerin kurtulup günahkârların helâk edildiği dikkatlere sunulmaktadır. Ayrıca, Allah'ın yardımına nâil olmanın hemen gerçekleşmediği; bunun için kul planında lâzım gelen tüm gayretlerin son sınırına kadar sarfedilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Böylece, müşriklerin inkâr ve eziyetleri karşısında Peygamberimiz ve ona inananlar teselli edilmektedir.

Netice itibariyle:

لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُو۬لِى الْاَلْبَابِۜ مَا كَانَ حَد۪يثًا يُفْتَرٰى

وَلٰكِنْ تَصْد۪يقَ الَّذ۪ى بَيْنَ يَدَيْهِ وَتَفْص۪يلَ كُلِّ شَيْءٍ وَهُدًى وَرَحْمَةً لِقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿١١١﴾

111. Yemin olsun ki, önceki peygamberlerin, özellikle Yûsuf ve kardeşlerinin kıssalarında selîm akıl sahiplerinin çıkaracağı nice dersler ve ibretler vardır. Bu Kur'an, uydurulabilecek bir söz değildir. O, kendinden önceki kitapları doğrulayan, açıklanması gerekli her şeyi açıklayan, iman eden kimseler için doğru yolu gösteren bir rehber ve rahmet olan bir kitaptır.

Yûsuf (a.s.) ile kardeşleri arasında vuku bulan olaylar ve bunların neticelerine bakıldığında insanın aklına, İbrâhim Hakkı hazretlerinin şu mısraları gelmektedir:

Hak şerleri hayreyler, zannetme ki gayreyler, ârif anı seyreyler,
Mevlâm görelim neyler, neylerse güzel eyler.
Deme şu niçin şöyle, yerincedir o öyle, bak sonuna sabreyle,
Mevlâ görelim neyler, neylerse güzel eyler.

Yûsuf sûresinin sonunda zikredildiği üzere göklerde ve yerde Allah'ın varlığını, birliğini, kudretini gösteren nice deliller vardır. Şimdi söze aynı noktadan başlayıp böyle delillerle Allah'ın sonsuz kudretini ispat ve izah sadedinde Ra'd sûresi başlıyor:

سُورَةُ الرَّعْدِ

13- RA‘D SÛRESİ

13. RA‘D SÛRESİ

Ra‘d sûresi Mekke’de inmiştir. Medine’de indiğini söyleyenler de olmuştur. 43 âyettir. İsmini, 13. âyetindeki ve “gök gürültüsü” mânasına gelen اَلرَّعْدُ (ra‘d) kelimesinden almıştır. Mushaf tertîbine göre 13, nüzûl sırasına göre 87. sûredir.

Konusu

Sûre, Peygamberimiz (s.a.v.)’e inzâl buyrulan Kur’ân-ı Kerîm’in Allah tarafından gönderilmiş kesin, gerçek, doğru bir kitap olduğu esası etrafında döner durur. Kur’an’ın getirdiği temel esaslar olan tevhid, âhiret ve nübüvvet konularına tekrar tekrar temas eder. Bu esasları ispat sadedinde aklî ve mantıkî deliller serdeder. Bunlara samimiyetle iman edenlerin elde edecekleri mükâfatları, bunlara sırtını dönenlerin ise uğrayacakları hazin ve feci neticeleri haber verir. İslâm düşmanlarının ileri sürdükleri bir kısım itirazları üstü kapalı olarak ele alıp, iknâ edici bir şekilde cevaplandırır. Böylece oluşabilecek şüpheleri izale etmiş olur. Hususiyle İslâm’ı yaşama ve tebliğ etme yolunda gayret gösteren, bu uğurda çilelere sabredip Allah’ın yardımını bekleyen mü’min gönülleri teselli eder; onlara parlak bir gelecek için ümit ve cesaret aşılar.

Rabbinden Gelen Gerçek

الٓمٓرٰ تِلْكَ اٰيَاتُ الْكِتَابِ وَالَّذٖٓى اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ
وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿١﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Mîm. Râ. İşte bunlar, kitabın âyetleridir. Rabbinden sana indirilen bu kitap gerçeğin ta kendisidir; fakat insanların çoğu ona iman etmez.

Allah Teâlâ, atomları birleştirerek muazzam kâinatı, hücreleri bir araya getirerek en güzel kıvam, şekil ve renklerde insanları, hayvanları ve bitkileri yarattığı gibi; الٓمٓرٰ (Elif, Lâm, Mîm, Râ) gibi harflerle de kelime ve âyetlerini telif ederek mûcize kelâm Kur'an'ı indirmiştir. Teker teker ele alındıkları zaman hiçbir mânası yok zannedilen o harfler, o sesler, Allah tarafından kendilerine verilen terkip, tertip ve düzenle mâna yüklü kelimeler meydana getirerek, ilâhî kelâmın mâna ve muhtevasına delâlet eden, gizliyi açığa çıkaran açık deliller, âşikâr alâmetler ve kesin belgeler hâline gelmektedir.

Bu âyette, Allah'ın Kur'an'daki sözlü âyetlerine dikkat çekildikten sonra, devam eden âyetlerde gözler, O'nun kâinatta tecellî eden fiilî âyetlerine çevrilmekte; akıllar, Allah'ın birliğini, kudret ve azametini haykıran bu nevi kevnî hâdiseler üzerinde düşünmeye dâvet edilmektedir:

اَللّٰهُ الَّذٖى رَفَعَ السَّمٰوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ
وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرٖى لِاَجَلٍ مُسَمًّى يُدَبِّرُ الْاَمْرَ
يُفَصِّلُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَٓاءِ رَبِّكُمْ تُوقِنُونَ ﴿٢﴾

2. Allah O'dur ki gökleri sizin görebileceğiniz bir direk olmaksızın yükseltti, sonra da arş üzerine kuruldu ve güneşle ayı emrine boyun eğdirdi. Bunların her biri belirli bir vakte kadar yörüngesinde dönüp duracaktır. O, tam bir nizama koyduğu kâinatta her işi çekip çeviriyor, her şeyi idâre ediyor ve gerçeğin bütün işaret ve delillerini detaylarıyla açıklıyor ki, bir gün gelip Rabbinize kavuşacağınıza kesin olarak inanasınız.

“Görebileceğiniz bir direk olmaksızın” (Ra‘d 13/2) ifadesinden, “gökleri ayakta tutan hiçbir direğin olmadığı” anlaşılacağı gibi, “bizim görmeye güç yetiremediğimiz direklerin olduğu ve göklerin bunlarla ayakta durduğu” mânası da anlaşılabilir. Bu ikinci mânaya göre âyet-i kerîme, gökleri ve gök cisimlerini birbirinden uzakta tutan, birbiri üstüne düşmekten koruyan görünmez bir kuvvete ve ilâhî bir kanuna işaret eder. Bu kanun, gök cisimleri arasında bulunan, aralarındaki mesafeyi sabit tutup aynı yörüngelerinde sapmadan hareket etmelerini sağlayan “itme-çekme” kuvvetidir.

Güneş ve ay belli bir süreye kadar yörüngeleri etrafında dönmektedirler. Yani ebedî değil, sonludurlar. Bir gün gelecek bu dönüşleri sona erecek ve kâinatın kıyâmeti kopacaktır. Böyle muazzam varlıkları emrine âmâde kılıp istediği gibi döndüren ve istediği zaman da durduracak olan Allah, ne yüce bir kudret sahibidir.

Allah Teâlâ gökleri, yeri, güneş ve ayı ile tüm kâinatı yarattıktan sonra bir kenara çekilmemiş; âdetâ ülkesini yönetmek için tahta oturan bir hükümdar gibi O da kâinat sarayını yönetmek üzere arşa kurulmuş[15], her an onun bütün işlerini tanzim edip yönetmekte, hepsinin bir bütün olarak nizam ve âhenk içinde hareket etmesini sağlamakta; varlığını, birliğini ve kudretini gösteren sayısız âyetleri kâinatın her bir yerinde bütün tafsilatıyla gözler önüne sermektedir. Tıpkı “Elif, Lâm, Mîm, Râ” gibi tek tek harflerden mânalı kelimeler, onlardan hikmetli cümleler, ibretli âyetler ve muhkem kitaplar meydana getirdiği gibi, ilk yaratılışta hece harfleri mevkiinde olan atomlardan moleküller, onlardan da çeşitli özellikte değişik maddeler ve zengin bir kâinat yaratmaktadır. Allah Kur’ân-ı Kerîm’i âyet âyet indirdiği gibi, çeşitli hâdiseleri, muhtelif tabiat olaylarını ve sosyal gelişmeleri de bir nizam içinde safha safha meydana getirmekte; onları çeşitlendirip çoğaltmaktadır. Bütün bu olaylar ve apaçık deliller göstermektedir ki, Allah’ın âhiretle alakalı verdiği bilgiler kesinlikle doğrudur.

Gökyüzündeki delillerden sonra şimdi söz, Allah’ın yeryüzündeki belli başlı delillerine intikal ettirilmektedir:

وَهُوَ الَّذ۪ي مَدَّ الْاَرْضَ وَجَعَلَ ف۪يهَا رَوَاسِيَ وَاَنْهَاراًۜ وَمِنْ كُلِّ

لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ ف۪يهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغْش۪ي الَّيْلَ النَّهَارَۜ اِنَّ ف۪ي ذٰلِكَ

3. O Allah ki, yeryüzünü enine boyuna yayıp genişletti, oraya yerinden oynatılamaz dağlar yerleştirdi, nehirler akıttı ve orada her bir ürünü çifter çifter yetiştirdi. O, sürekli olarak geceyi de gündüze bürüyüp duruyor.

Doğrusu bütün bunlarda, sistemli düşünebilen kimseler için nice deliller, alınacak nice dersler vardır.

Allah Teâlâ, her türlü meyve, sebze ve diğer ürünleri de aynen insan ve hayvanlarda olduğu gibi çift, yani erkekli dişili yaratmıştır. Her ağaç, her bitki ancak erkek ve dişi tohumlarının çiftleşmesinden ve döllenmesinden meydana gelir. Bir kısım bitkilerde erkek ayrı ağaçta dişi ayrı ağaçta olur. İncir buna örnektir. Bir kısmında ise hem erkeği, hem dişisi aynı çiçekte bulunur. Çiçek, erkekli ve dişili bir hünsa şeklinde açar ve döllenmeyi kendi bünyesi içinde gerçekleştirir. Çoğunlukla çiçekler böyledir. Esen rüzgârlar da bu çiftleşmeyi sağlamada vasıta olur. (bk. Hicr 15/22)

İlâhî kudreti haykıran bir diğer azamet tecellisi de şudur:

وَفِى الْاَرْضِ قِطَعٌ مُتَجَاوِرَاتٌ وَجَنَّاتٌ مِنْ اَعْنَابٍ وَزَرْعٌ وَنَخِيلٌ صِنْوَانٌ وَغَيْرُ صِنْوَانٍ يُسْقٰى بِمَٓاءٍ وَاحِدٍ وَنُفَضِّلُ بَعْضَهَا عَلٰى بَعْضٍ فِى الْاُكُلِ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾

4. Yeryüzünde birbirine komşu kara parçaları, üzüm bağları, ekinler, bir kökten birkaç gövde hâlinde çatallı çıkan hurma ağaçları ve bir kökten tek sürgü halinde çatalsız çıkan hurma ağaçları vardır. Bunların hepsi aynı suyla sulanmaktadır. Buna rağmen canlılara sağladıkları ürünler bakımından, ayrıca tat, gıda ve kalite açısından biz onları farklı farklı yapıyor ve bazısını bazısına tercih edilir kılıyoruz. Elbette bunlarda aklını kullanan kimseler için dersler ve ibretler vardır.

Yeryüzünde birbirine komşu olan kıtalar, kara parçaları, toprak ve araziler bulunmaktadır. Bunlar birbirine yakın ve bitişik olduğu halde özellikleri birbirine benzemez. Hepsi birbirinden farklı biçimde, renkte ve hususiyettedir. Yeraltı ve yerüstü zenginlikleri bakımından farklıdırlar. Bunların bir kısmı tuzlu bir kısmı gevşek, bir kısmı sert ve kayalık bir kısmı bitek, bir kısmı taşlı veya kumlu bir kısmı da çamurlu ve bataklıktır. Bu çeşitlilik sayısız hikmet ve faydaya mebnidir. İnsanoğluna ve diğer yaratıklara sağladıkları faydaları açısından düşünüldüğünde, bu farklılığın, her şeyi ilim, irade, hüküm ve kudreti altında bulunduran bir Yaratıcı'nın nihâyetsiz hikmeti üzere tanzim edildiği anlaşılacaktır. Çünkü bu çeşitlilik insan medeniyetinin gelişmesine öylesine katkıda bulunmaktadır ki, bunu tesadüfle izah etmek mümkün değildir.

Bu toprak parçaları üzerinde üzüm bağlarını, ekin tarlalarını, çatallı çatalsız hurma ağaçlarını var eden şüphesiz Cenâb-ı Hak'tır. Bu bağların, bahçelerin, meyve ve ağaçların hepsi aynı su ile sulanmaktadır. Fakat işin dikkat çeken

tarafı, elde edilen ürünler, yetişen meyve ve sebzeler, renk, tat, şekil ve koku itibariyle birbirinden farklı olmaktadır. Bazısı bazısından daha leziz, daha kaliteli yetişmektedir. Hatta aynı dalda yetişen, aynı güneş ışığını alan ve aynı havayı soluyan iki meyveden biri daha iri, daha sulu, daha leziz olurken diğeri daha küçük, daha kuru ve hatta ekşi olabilmektedir. Hasılı ilâhî sanatta:

• Çokluğa rağmen sonsuz değerde sanat ve mükemmellik,

• Mutlak kolaylığa rağmen kusursuz düzen, sistem ve âhenk,

• İnanılmaz sürate rağmen tam bir denge, tenasüp ve sağlamlık,

• Sonsuzca çokluğa, karışıklığa ve dağılıma rağmen mükemmel ferdîlik ve ayrışma,

• Akıl almaz ucuzluğa rağmen en yüksek değer ve fiyat gönülleri hayranlığa sürüklemekte ve akılları dehşetlere düşürmektedir.

Bütün bunlar, elbette aklını kullanabilen kimseler için sonsuz ilim, kudret ve hikmet sahibi bir Allah'ın varlığını gösteren apaçık delillerdir.

Bu muhteşem ilâhî kudret akışları ne kadar insanı hayranlığa sevk ediyorsa, bu gerçekler karşısında taş gibi donuk duran kâfirlerin şu inkârcı tavırları da o kadar şaşkınlık vericidir:

وَاِنْ تَعْجَبْ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ءَاِذَا كُنَّا تُرَابًا ءَاِنَّا لَفٖي خَلْقٍ جَدٖيدٍ ط
اُو۬لٰٓئِكَ الَّذٖينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ج وَاُو۬لٰٓئِكَ الْاَغْلَالُ فٖٓي اَعْنَاقِهِمْ ج وَاُو۬لٰٓئِكَ
اَصْحَابُ النَّارِ ج هُمْ فٖيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾

5. Rasûlüm! Eğer kâfirlerin sana inanmamalarına şaşıyorsan, şunu bil ki asıl şaşılması gereken şey onların: "Sahi, biz çürüyüp toprak olduktan sonra yeniden mi yaratılacağız? Hiç öyle şey olur mu?" demeleridir. İşte onlardır, Rablerini inkâr edenler. İşte onlardır, boyunlarında bukağılar bulunanlar. İşte onlardır, cehennemin yâranı ve yoldaşı olanlar ve orada sonsuzca kalacaklardır.

Âhiretin varlığını kabul etmeyenlerin şu özelliklerine ve onları bekleyen feci âkıbete dikkat çekilir:

Birincisi; onlar Rablerini inkâr etmektedirler. Çünkü âhireti inkâr, Allah'ın ilmini, kudretini, rabliğini ve gönderdiği Kur'an'ın doğruluğunu inkâr etmenin bir neticesidir.

İkincisi; onların boyunlarında demirden bukağılar, halkalar vardır. Bununla hem hakîkî hem de mecazi mânanın kastedilmiş olması mümkündür. Hakîkî mânaya göre, onlar, kıyâmet günü boyunlarına demirden halkalar takılarak cehenneme sürüleceklerdir. (bk. Mü'min 40/71-72) Mecazi mânaya göre ise,

küfür ve bâtıl inançları boyunlarına halka olmuş; kibir ve inatları boyunlarına demir halka gibi geçmiş, etraflarındaki ilâhî işaret ve alâmetlere bakıp hakikati görmelerine imkân bırakmamıştır. (bk. Yâsîn 36/8)

Üçüncüsü; onlar bu inkârlarının cezası olarak ebediyen cehennemde kalacaklardır.

Allah'ın arşa istiva etmesi konusunda, bu ifadenin ilk geçtiği yer olan A'raf sûresi 54. âyette bilgi verilmiştir.

Kuzey
Amerika
Avrupa
Asya
Afrika
Güney
Amerika
Avustralya
Antartika
Kıtalar

Buna rağmen:

وَيَسْتَعْجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثُلَاتُ ۗ وَاِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِلنَّاسِ عَلٰى ظُلْمِهِمْ ۚ وَاِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٦﴾

6. Kâfirler senden, iyilikten önce kötülüğün bir an önce gelmesini istiyorlar. Halbuki kendilerinden öncekilerin başına da nice ibret verici olaylar gelip geçti. Elbette senin Rabbin, zulüm ve haksızlıklarına rağmen insanlara karşı çok bağışlayıcıdır. Bununla birlikte senin Rabbinin cezalandırması da çok şiddetlidir.

Yine de:

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ۗ اِنَّمَٓا اَنْتَ مُنْذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ۟ ﴿٧﴾

7. Kâfirler: "Ona Rabbinden bir mûcize indirilmeli değil mi" diyorlar. Rasûlüm! Sen ancak bir uyarıcısın. Her kavmin de bir yol göstereni vardır.

Peygamberimizin asıl vazîfesi, her istendiği zaman mûcize göstermek değil, insanları Allah'ın azabına karşı uyarmak; onları her türlü haksızlık, sapıklık ve eğrilikten sakındırmaktır.

Mûcize isteyenler ise şu ilâhî gerçeklere bakabilirler:

اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى وَمَا تَغٖيضُ الْاَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ۗ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿٨﴾ عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبٖيرُ الْمُتَعَالِ ﴿٩﴾ سَوَٓاءٌ مِنْكُمْ مَنْ اَسَرَّ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهٖ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِالَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿١٠﴾

8. Allah, her dişinin neye gebe olduğunu, rahimlerin neyi eksiltip neyi artıracağını bilir. O'nun katında her şey bir ölçü iledir.

9. O, duyular ötesini de, duyuların algı sahasına gireni de hakkiyle bilendir. O, ululardan ulu, yücelerden yücedir.

10. Allah'ın ilmine göre sizden birinin niyet ve sözlerini gizlemesiyle onu açığa vurması, yine içinizden birinin gecenin karanlıkları içinde saklanmasıyla güpegündüz ortalıkta gezip dolaşması arasında hiçbir fark yoktur.

Gerek insan, gerek hayvan, gerekse bitkilerden olsun, Allah Teâlâ, hangi dişinin neye hâmile kaldığını, hangi tohumdan döllendiğini, helâlden mi yoksa haramdan mı olduğunu bilir. Onun erkek mi dişi mi, yaşayacak mı yaşamayacak

mı, saîd mi şakî mi olacağını da bilir. O, hâmile kaldıktan sonra rahimlerin tüm faaliyetlerinden haberdardır. Rahimlerin nasıl çalıştığını, hangi maddeleri üretip hangi toksinleri attığını, hangilerini salgılayıp ceninin gelişmesine yardımcı olduğunu bilir. Yine O, doğacak çocuğun erken mi, geç mi, yoksa tam vaktinde mi doğacağını; bir tane mi, ikiz mi veya daha fazla mı olacağını bilir. Çünkü Allah Teâlâ görüneni ve görünmeyeni, duyular alanına gireni ve girmeyeni aynı şekilde bilmektedir. O'nun ilmine göre bir şeyi gizlemek veya açıklamak, yine bir işi geceleyin gizlice yahut gündüzün açıktan yapmak arasında hiçbir fark yoktur. Cenâb-ı Hak hepsini aynı seviyede ve en iyi şekilde bilir.

9. âyette Rabbimizin iki güzel isminden bahsedilir. اَلْكَبِيرُ (Kebîr); her şey kendisinden daha küçük olan, hiçbir çerçeveye sığdırılamayan, en büyük olan, azamet ve kibriyâ sahibi Allah demektir. اَلْمُتَعَالِ (Müte'âl) ise her şeyden üstün, kendi rütbesinin üstünde hiçbir rütbe bulunmayan, yaratılmışlara mahsus olan miktar, sınırlılık gibi eksik sıfatlardan münezzeh, eşsiz ve yüce Allah demektir. Bu bakımdan O'nun ilim ve kudreti dışında kalacak ve huzuruna çıkıp hesap vermeyecek hiçbir şey yoktur.

Üstelik:

لَهُ مُعَقِّبَاتٌ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ يَحْفَظُونَهُ مِنْ اَمْرِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ
لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوا مَا بِاَنْفُسِهِمْ وَاِذَا اَرَادَ اللّٰهُ بِقَوْمٍ سُوءًا
فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿١١﴾

11. Her bir insanın önünde ve arkasında Allah'ın emriyle onu kayıt ve koruma altına alan takipçi melekler vardır. Bir toplum, içinde bulundukları iyi hâli değiştirmedikçe, Allah, onlara olan nimetini değiştirmez. Fakat Allah, bir topluma kendi günahları yüzünden bir kötülük dilediği zaman, artık onun geri çevrilmesi mümkün değildir. Onları, Allah'tan başka koruyacak kimse de bulunmaz.

Bahsedilen meleklerin iki mühim vazîfeleri vardır: Birincisi, insanın tüm yaptıklarını, konuştuklarını, hal ve hareketlerini kaydetmek. İkincisi, görevli oldukları insanı koruyup muhafaza etmek. Bu hususta Allah Rasûlü (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Sizi gece gözetleyen, gündüz gözetleyen melekler vardır. Bunlar sabah namazında ve ikindi namazında bulu urlar. Geceleyin aranızda kalmı olanlar Allah'ın huzuruna

çıkarlar. Allah Teâlâ, kullarının hâlini çok iyi bildiği halde, meleklere:

«–Kullarımı ne halde bıraktınız?» diye sorar. Melekler:

«–Yanlarına vardığımızda namaz kılıyorlardı, yanlarından ayrıldığımızda da yine namaz kılıyorlardı, onları hep namaz kılarken gördük» derler." (Buhârî, Mevâkît 16; Müslim, Mesâcid 210)

Rivayete göre bir adam Hz. Ali'ye gelip: "Seni öldürmek isteyenler var, güvenlik tedbiri alsan herhalde iyi olur" der. Hz. Ali ona şu cevabı verir: "Her insanla birlikte onu kaderinde olmayan şeylerden koruyan iki melek vardır. Fakat kader geldiğinde melekler kişi ile kaderin arasından çekilirler. Şüphesiz ki ecel sağlam bir kalkandır; eceli gelmeyen ölmez." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XIII, 156)

Âyet-i kerîmede temas edilen diğer bir husus da, toplumların iyi hallerinin kötüleşmesinde geçerli olan ilâhî kanundur. Buna göre bir millet, kendilerinde bulunan iyi ahlâk ve meziyetleri değiştirip isyana dalmadıkça, Allah onların elindeki nimetleri değiştirmez. Fakat bir millet ahlâkını bozar, kötülük ve şerlere dalar, isyân yolunu tutarsa Allah da onlara lutfettiği nimetleri ellerinden alır, perişan olurlar. Çünkü Allah, şartlar oluşup bir milleti cezalandırmak istediği zaman onu durduracak hiçbir kuvvet yoktur. (bk. Enfâl 8/53)

Şunlar da son derece ibret ve dehşet verici hâdiseler olarak gözlerimizin önünde arz-ı endâm ederler:

Şimşek Çakıyor
Gök Gürlüyor

هُوَ الَّذٖى يُرٖيكُمُ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنْشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَۚ ﴿١٢﴾
وَيُسَبِّحُ الرَّعْدُ بِحَمْدِهٖ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خٖيفَتِهٖۚ وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصٖيبُ
بِهَا مَنْ يَشَٓاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِى اللّٰهِۚ وَهُوَ شَدٖيدُ الْمِحَالِ ﴿١٣﴾

12. Size şimşeği hem korku verecek hem de bereketli yağmurların müjdecisi olarak ümide sevk edecek şekilde gösteren ve yağmur yüklü ağır bulutları meydana getiren O'dur.

13. Gök gürültüsü Allah'ı överek O'nun yüceliğini haykırır. Melekler de O'nu korku ve saygıyla tesbih ederler. O, yıldırımları gönderip, bunlarla dilediğini çarpar öldürür. Hal böyleyken hâlâ kâfirler, Allah'ın birliği hakkında tartışıp durmaktadırlar. Oysa Allah, zâlimlerin hilelerini başlarına geçirip onları cezalandırmada şiddetli bir kudrete ve kuvvete sahiptir.

Şimşek, bulutların sürtüşmesinden doğan elektrik şeraresi olup, genellikle yağmurdan önce gözükür. O, hem yağmurun müjdecisi hem de yıldırımın habercisidir. Onu görenler bir taraftan yıldırıma çarpılmaktan korkarlar, bir taraftan da yağmura kavuşacaklarına sevinirler. Yahut korku ve ümit ayrı ayrı kimselerde olur. Mesela tarlada ekini olanlar ve yağmurun yağmasını bekleyenler sevinirler. Fakat açıkta kerpici veya çimentosu olanlar, yağacak yağmurun yaptıklarını harap etmesinden korkarlar.

Söz konusu edilen bir diğer tabiat hâdisesi bulutların oluşumudur. Allah Teâlâ yağmur yüklü ağır bulutları birbiri üzerine yığar. Bunların sürtüşmesinden gök gürültüsü meydana gelir. Bu da Allah'ı överek tesbih eder; kendisinin bir tesadüf neticesi değil, nihâyetsiz ilim, hikmet ve kudret sahibi Allah'ın ince kanunlarıyla meydana geldiğini söyler. İbret kulağıyla dinleyenler, haykırışından onun ne demek istediğini anlarlar. Kâinatta vuku bulan her türlü hâdise de bunun gibidir. (bk. İsrâ 17/44) Peygamberimiz (s.a.v.) gök gürlediği zaman: *"Gök gürültüsünün hamd ile tesbih ettiği Allah'ı tenzih ederim"* (Muvatta, Kelam 26) derdi. Gök gürültüsü iyice şiddetlendiği zaman ise: *"Allahım! Bizi gazabınla öldürme, azabınla helâk etme. Bize bundan önce âfiyet ver"* (Buhârî, Edeb 76; Müslim, Birr 107-108) diye dua ederdi.

Hak Teâlâ, kullarını ikaz sadedinde, yıldırımları dilediği kimselere isabet

ettirip onları helâk edebileceğini, dolayısıyla bu muazzam olayları yaratan sonsuz kudret karşısında itirazı bırakıp teslimiyet göstermelerini ister. Zira O'nun çok şiddetli kuvvet ve kudretine, benzersiz azap ve yakalamasına, son derece ince plan ve proğramını tatbikine kimsenin karşı durabilmesi mümkün değildir.

Bütün bu gerçekler gösteriyor ki:

لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ ط وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا

إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴿١٤﴾ كَبَاسِطِ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ ط وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ

14. Gerçek dua ve ibâdet, ancak Allah'a yapılan dua ve ibâdettir. Müşriklerin, O'ndan başka yalvardıkları putlar, kendilerine hiçbir şekilde karşılık veremez. Onların durumu, tıpkı ağzına su gelsin diye iki avucunu açık bir şekilde suya doğru uzatıp öylece bekleyen kimse gibidir. Oysa bu şekilde onun ağzına su hiçbir zaman gelmeyecektir. İşte kâfirlerin duası da hep böyle boşa gider.

Allah Teâlâ, kendisinden başkasına tapan ve dua edenlerin durumlarını şöyle canlı bir tablo ile canlandırmaktadır:

Sahnede bir insan bulunmaktadır. Bu kişi, oldukça susamış ve neredeyse susuzluktan nefesi kesilmiştir. Yine oracıkta yüksek bir gözeden şırıl şırıl tertemiz bir su akmaktadır. Adam ağzını açmış, susuzluktan bitap düşmüş bir halde suyun yanına varıyor. Ağzını uzatıp suyu içecek yerde öyle yapmıyor. Tersine, ağzına ulaşsın diye iki kolunu suya doğru uzatıyor. Daha ilginci elleri ve parmaklarının aralıkları da açık bir şekilde bunu yapıyor. Bu yolla ağzına suyun ulaşıp susuzluktan kurtulması mümkün değildir. Çünkü parmakları birbirinden iyice ayrılmış açık bir elde su asla durmaz. Adam öyle susuzluktan ağzı kurumuş, kolları da suya doğru uzanmış, elleri suyun altında açık bir tarzda sahnede bekliyor, biz de onu bu hâliyle izliyoruz. İşte Allah'ı inkâr eden kâfirlerin, O'nun dışındaki varlıklara tapınmaları ve yalvarmaları da böyledir.

Netice olarak anlaşılmaktadır ki dua ve ibâdet edilmeye lâyık olan yalnızca Allah Teâlâ'dır. Çünkü:

بِالْغُدُوِّ وَالْاٰصَالِ ﴿١٥﴾ وَلِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُمْ

15. Göklerde ve yerde her kim ve her ne varsa, isteyerek veya zorunlu olarak, hem kendileri hem de gölgeleri sabah akşam dâimâ yalnızca Allah'a secde ederler.

Göklerde ve yerde bulunan herkes ve her şey, zorunlu olarak Allah Teâlâ'nın

koymuş olduğu kanunlara uymak ve ona itaat etmek mecburiyetindedir. Mü'mini de kâfiri de bu kâideye tâbidir. Ancak mü'minle kâfirin secdesi, itaat ve teslimiyeti arasındaki fark, mü'minin imandan neşet eden kalbî bir şevk ve heyecan içinde, zevkine ve şuuruna vararak itaat etmesi, kâfirin ise bunu arzusu hilâfına zorla yapmasıdır. Her ne kadar gönülden istemese de kâfirin, kendisini kuşatan bu ilâhî kanunlara karşı gelmesi tâkatinin sınırlarını aşmaktadır. Diğer taraftan, varlıkların sadece kendileri değil aynı zamanda gölgeleri de, sahiplerinin kalbî durumlarına bağlı olarak, isteyerek veya istemeyerek Allah'ın kanunlarına teslim olur, O'nun emrine itaat ederler. "Gölgelerin secde etmesi", Allah'ın emriyle onların sabahları batıya doğru, akşamları ise doğuya doğru mütemâdiyen düşüyor olmalarıdır. Bu da onların belli bir kanuna tâbi olduklarını gösterir. Ayrıca burada akıl ve ruhlara göre, beden ve cesetlerin birer gölge durumunda olduklarına işaret vardır. Çünkü ruhlar nûrânî, cisimler zulmanîdir.

Tüm varlığın kendi kudret kabzasında olduğunu bildirdikten sonra Cenab-ı Hak, rabliğinin ve ilahlığının daha net anlaşılabilmesi için müşriklere peş peşe şu susturucu soruların sorulmasını ister:

قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ قُلِ اللّٰهُۜ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِه۪ٓ
اَوْلِيَٓاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِاَنْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّاۜ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْاَعْمٰى
وَالْبَص۪يرُۙ اَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُۚ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَ
خَلَقُوا كَخَلْقِه۪ فَتَشَابَهَ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْۜ قُلِ اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴿١٦﴾

16. Rasûlüm! "Göklerin ve yerin Rabbi kimdir?" diye sor ve onlar cevap vermezlerse sen: "Allah'tır" diye cevap ver. Onlara: "Allah'ı bırakıp da kendilerine bile fayda ve zarar veremeyecek olanları dost mu edindiniz?" diye sor. Yine onlara: "Hiç kör ile gören bir olur mu? Yahut karanlıklarla aydınlık hiç eşit olur mu?" diye sor. Yoksa onlar Allah'ın yarattığı gibi yaratan O'na ortak bazı tanrılar buldular da, bu tanrıların yarattığı varlıkların, Allah'ın yarattığına benzemesi kafalarını mı karıştırdı? Sen şöyle de: "Allah, her şeyi yaratandır. O tektir, her şeyi kudretine boyun eğdirendir."

Burada Allah'a ortak koşanların ne kadar gülünç bir durumda olduklarını beyân eden bir soru sorulmaktadır: "Allah'a ortak koşulan putlar, acaba Allah'ın yarattığı gibi bir şeyler mi yarattılar? Böylece onların yarattıkları ile Allah'ın yarattıkları ayırt edilemeyecek derecede birbirine benzedi de, bu yüzden

şüpheye mi düştüler? Mesela Allah bir insan yarattı, onlar da başka bir insan yarattı. Dolayısıyla hangisinin yarattığı daha üstün diye kafaları mı karıştı? Ya da Allah bir güneş yarattı, onlar başka bir güneş yarattı. İki güneş birbirine tıpatıp benzediği için ne yapacaklarını, nasıl karar vereceklerini mi şaşırdılar? Bu örneği Allah'ın yarattığı büyük ya da küçük bütün varlıklara uygulamak mümkündür. Böyle bir şeyin imkânı var mıdır? Halbuki, koşulan ortakların bizzat kendileri de dâhil olmak üzere her şeyi yaratan, tek olan ve her şeyi kudret ve hâkimiyeti altında tutan Allah'tır."

Aralarındaki fark güneş gibi aydınlık ve Kaf dağı kadar büyük olmasına rağmen hakla bâtılın ne olduğunu daha iyi anlamak istersen şu misaller üzerinde biraz düşün:

أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا
رَابِيًا ۗ وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهُ ۗ
كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ۗ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً ۚ وَأَمَّا مَا
يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ ۗ كَذٰلِكَ يَضْرِبُ اللّٰهُ الْأَمْثَالَ ﴿١٧﴾

17. Allah gökten su indirir de vâdiler, dereler kendi miktarlarınca sel olup akar. Bu sel, üzerinde kabaran köpüğü yüklenip götürür. İnsanların süs eşyası veya faydalı bir âlet yapmak için ateşte erittikleri madenlerin üzerinde de buna benzer köpük meydana gelir. İşte Allah hak ile bâtılı böyle bir misalle anlatır: Köpük yok olup gider. İnsanlara fayda veren kısmı ise yerde sâbit kalır. İşte Allah, gerçekleri böyle misallerle anlatır.

Âyet-i kerîme, hakkın kalıcı ve faydalı, bâtılın boş ve gidici olduğunu ana fikirleri bir, canlı tablolar halinde anlatmaktadır.

Birinci tablo: Gökten su iniyor. Dağlardan tepelerden süzülüp aşağılarda bulunan derelere ulaşıyor. Dereler alabildiğince onunla dolup taşıyor, sel olup akıyor. Kuru ve katı maddeler hayat feyziyle harekete geçip can buluyor. Son sürat akan bu selin yüzünde beyaz beyaz köpükler beliriyor. Bunlar, ya suyun kaynayıp çalkalanmasından veya selin taşıdığı küçük ve ince maddelerden oluşmuş köpüklerdir. Çoğu zaman bu beyaz köpükler suyun yüzünü kaplıyorlar. Kaynaşıyor, şişiyor ve suyun yüzünü dolduruyorlar. Ama bu netice itibariyle köpüktür; boş ve faydasızdır. Alt tarafında ise gizlenen, sessiz ve sakin akan, gittiği her yere hayır ve bereket taşıyan, hayat götüren su vardır.

İkinci tablo: Bu tabloda altın, gümüş, bakır, kalay ve daha başka madenler bulunmaktadır. İnsanlar bunları takı için veya kullanılacak kap kacak, araç gereç

yapmak için ateşe koyup eritiyorlar. Onlar da Allah'ın her birine ihsân ettiği bir ısı derecesine gelince eriyor, su gibi sıvı hâle geliyorlar. Sel sularında olduğu gibi, bu erimiş madenler üzerinde de köpükler oluşuyor. Bu köpükler de faydasızdır, zâyi olur giderler.

Üçüncü tablo: Bu tablo neticeyi göstermektedir. Akan sellerin üzerinde oluşan köpükler atılır, kaybolur. Geriye su kalır. Bu su kısmen göllere nehirlere katılır, kısmen de toprak altına sızarak yeraltı su kaynaklarını oluşturur ve besler; pınarlar ve kuyular halinde insanlara fayda sağlar. Eritilen madenlerin üzerinde oluşan köpükler, tortular ve posalar da böyledir. Bunlar bir kenara bırakılır, geriye esas kendisinden yararlanılacak olan cevheri kalır. Eritilmiş ve süzülmüş bu cevherden de takı veya eşya yapılır. Elden ele dolaşır, bir süre insanlar onlardan faydalanır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XIX, 35; Elmalılı, *Hak Dini,* IV, 2975)

İşte dünya hayatında hak ile bâtılın mücâdelesi de bunun gibidir. Zaman olur ki bâtıl şişer, büyür, yükselir ve şişkin şişkin olur. Ama onun bir köpükten farkı yoktur. Nihâyet bir tortudur. Çok geçmeden bir kenara atılır; şişkinliği iner ve uçar gider. Hak ise her zaman sakindir, sessizdir. Bazı kimseler hakkın bu sakinliğine ve sessizliğine bakarlar da onun silinip gittiğini, yok olup eridiğini sanırlar. Ama canlılık veren su ve saf maden gibi yeryüzünde devamlı kalacak olan ve insanlara faydası dokunacak olan odur.

Sonuç olarak:

لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنٰى ۜ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ اَنَّ
لَهُمْ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ ۜ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ سُوٓءُ
الْحِسَابِ ۙ وَمَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ ۜ وَبِئْسَ الْمِهَادُ ﴿١٨﴾

18. Rablerinin emrine uyanlara en güzel mükâfat olarak cennet vardır. O'nun emrine uymayanlara gelince, yeryüzündeki her şey ve bir o kadarı daha kendilerinin olsa, azaptan kurtulmak için mutlaka hepsini fedâ ederlerdi. İşte hesâbın en kötüsü onları beklemektedir. Sığınacakları yer cehennemdir. Orası ne fenâ bir yataktır.

اَلْحُسْنٰى (hüsnâ); en güzel sonuç, en güzel mükâfat demektir. Bu da, sınırsız güzellikteki nimetlerle dolu ve kesintiye uğramadan ebediyen devam edecek olan cennettir.

Dinî gerçekleri anlayıp kabul edenle etmeyen arasındaki farka gelince:

Hakkı Bilenle Bilmeyen Bir Olur mu?

اَفَمَنْ يَعْلَمُ اَنَّمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰىۜ اِنَّمَا
يَتَذَكَّرُ اُو۬لُوا الْاَلْبَابِۙ ﴿١٩﴾ اَلَّذٖينَ يُوفُونَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَلَا يَنْقُضُونَ
الْمٖيثَاقَۙ ﴿٢٠﴾ وَالَّذٖينَ يَصِلُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ
رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُٓوءَ الْحِسَابِۜ ﴿٢١﴾ وَالَّذٖينَ صَبَرُوا ابْتِغَٓاءَ وَجْهِ
رَبِّهِمْ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَؤُ۫نَ
بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ اُو۬لٰٓئِكَ لَهُمْ عُقْبَى الدَّارِۙ ﴿٢٢﴾

19. Rasûlüm! Rabbinden sana indirilenin gerçek olduğunu bilip de buna inananla, bunu göremeyecek kadar kör olan hiç eşit olur mu? Ancak gerçek akıl sahipleri, düşünüp ders ve öğüt alır.

20. Onlar, Allah'a verdikleri sözü kesinlikle yerine getirirler; verdikleri sözden dönmezler.

21. Onlar, Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği hususları gözetir, Rableri huzurunda derin bir saygıyla ürperir ve hesaplarının kötü çıkmasından korkarlar.

22. Onlar, Rablerinin rızâsını kazanmak için her türlü sıkıntıya sabreder, namazı dosdoğru kılar, kendilerine verdiğimiz rızıklardan gizlice ve açıktan Allah yolunda harcar, kötülüğü iyilik yaparak kendilerinden uzaklaştırırlar. Dünyanın sonunda güzel bir hayat işte böyle kimseleri beklemektedir.

Bahsi geçen mü'minler:

• Allah'ın bütün ahitlerini yerine getirirler. Bu ahitler, Allah'ın kullarına öğrettiği tüm emir ve yasaklardır. Allah'a verdikleri kulluk sözünde durur, tevhidi muhafaza eder ve ilâhî talimatların sınırları içinde bulunurlar. Vefâsızlık edip sözlerinden dönmez, yemin ve antlaşmalarını bozmazlar.

• Allah'ın gözetilmesini ve yerine getirilmesini istediği hususları gözetip yerine getirirler. İfâ edilmesi gereken her türlü hak ve hukuk bu ifadenin muhtevasına dâhildir. Hülasa olarak onlar Allah'ın, peygamberlerin, âlimlerin, akrabaların, komşuların, bütün mü'minlerin, zimmet ehli olan gayri müslimlerin, bütün insanların, hatta bütün hayvan, bitki ve cansız varlıkların hukukuna riâyet

ederler.

• Allah'ın kudret ve azameti karşısında derin bir saygı içinde bulunur, ürperir, O'na karşı günah işlemekten çekinir ve azabından sakınırlar. اَلْخَشْيَةُ (haşyet), mü'minin hevâ heves meydanlarında dolaşmasına mâni olan bir gem, yine onu takvâ istikâmetinde hareket etmeye çeken bir yulardır.

• Âhirette de kötü bir hesaba maruz kalmaktan, inceden inceye hesaba çekilmekten ve hesap verirken kötü bir duruma düşmekten son derece korkarlar. Allah huzurunda daha önce hiç hesaba katmadıkları günahların ortaya çıkmasından titrerler. Hesaba çekilmeden evvel, kendilerini hesaba çekerler.

Anlatıldığına göre bir vezir Zünnûn Mısrî hazretleriyle görüşmeye gider. Birlikte otururlarken vezir şöyle der:

"- Gece gündüz padişahın hizmetindeyim, işleriyle meşgulüm. Onun iyiliğini umuyorum. Fakat sonunda bana darılmasından korkuyorum. Lutfen bana himmet ediniz, duada bulununuz."

Zünnûn ağlayarak şöyle karşılık verir:

"- Eğer senin hükümdardan korkutuğun kadar ben Allah'tan korksaydım, bugün Allah Teâlâ'nın sevdiği doğru ve samimi güzel kullarından olurdum." (Sâdi Şirâzî, *Gülistan*, s. 61)

• Sırf Allah rızâsı için zahmetlere katlanıp, hak yolunda sabır ve sebât gösterirler.

• Namazları hakkını vererek, âdâb ve erkânına riâyet ederek, dosdoğru kılarlar.

• Allah'ın kendilerine ihsân ettiği rızıklardan gizlice ve açıktan, zekât ve sadaka olarak cömertçe infak ederler.

• Kötülüğü iyilikle savarlar. Sâlih ameller işleyerek kötü amelleri uzaklaştırırlar. Şerri hayırla bertaraf ederler. Kötü ve çirkin sözleri selâmla; zulmü affetmekle; günahı tevbeyle; câhillerin saygısızlık ve edepsizliklerini hilimle bertaraf ederler. Bir kötülük yapmak istediklerinde ondan vazgeçer ve hemen Allah'tan mağfiret dilerler. Âyet-i kerîmede: **"Şüphesiz ki iyilikler kötülükleri giderir"** (Hûd 11/114) buyrulur. Peygamberimiz (s.a.v.) de: *"Kötülüğün ardından hemen iyiliği yeti tir ki onu silsin. İnsanlarla da güzel bir ahlâk ile geçin"* (Tirmizî, Birr 55) tavsiyesinde bulunur.

İşte sayılan bu güzel hasletlere sahip olanlar, kullukla ihya ettikleri bu dünya hayatının sonucunda en büyük mükâfat olan ebedî âhiret nimetine erişeceklerdir. O nimet de şudur:

جَنّٰاتُ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ اٰبَٓائِهِمْ وَاَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ

وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍۚ ﴿٢٣﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِۜ ﴿٢٤﴾

23. Bu güzel hayat, onların babalarından, eşlerinden ve zürriyetlerinden iyi olanlarla beraber girecekleri Adn cennetleridir. Melekler de her kapıdan yanlarına varıp onlara şöyle derler:

24. "Sabrettiğinizden dolayı size selâm olsun! Bakın, dünya hayatının mutlu sonu ne kadar güzelmiş!"

عَدْنٌ ('adn) kelimesi sözlükte "devamlı ikamet edilen yer, bir şeyin merkezi ve ortası, bir cevher veya madenin aslı" gibi mânalara gelir. Kur'ân-ı Kerîm'de جَنَّاتُ عَدْنٍ (cennâtü adn) şeklinde cennet kelimesiyle birlikte âhirette "mü'minlerin sonsuza kadar kalacağı çeşitli cennetleri tasvir etmek üzere" zikredilir. Bu cennetler içinde güzel meskenler, tahtlar, altın ve incilerle süslenmiş ince ipekten yeşil elbiseler, altın ve gümüşten takılar, sabah akşam ikram edilen türlü yiyecekler, eşlerine bağlı huriler ve çeşitli ırmaklar bulunmaktadır. (bk. Tevbe 9/72; Nahl 16/31; Meryem 19/61; Fâtır 35/33)

Bahsedilen Adn cennetlerine yerleşen mü'minlerin huzur ve mutluluklarının tam olması için, baba, eş, evlat ve torunların da onlarla birlikte o cennetlere girecekleri müjdesi verilir. Ancak bunun için "salah" şartı getirilmektedir. Bunun mânası, iman, sâlih amel, güzel ahlâk ve iyiliklerle buna lâyık olmak demektir. Bu şart gerçekleşmeden, sadece cennetlik kimsenin akrabası olmak, onlarla birlikte cennete girmeye kâfi gelmeyecektir.

Takdire şayân özellikleri dile getirilen bu güzel insanların tam karşısına kulluk sorumluluklarını yerine getirmeyen, hatta tam aksini yapan kötü kimseler konmaktadır:

وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَٓا اَمَرَ اللّٰهُ بِهٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْاَرْضِۙ اُولٰٓئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُٓوءُ الدَّارِ ﴿٢٥﴾

25. Allah'a kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönenler, Allah'ın korunup gözetilmesini emrettiği hususları koparıp atanlar ve yeryüzünde bozgunculuk yapanlara gelince, işte lânet de bunlar içindir, varılacak en kötü yer olan cehennem de bunlar içindir.

Cennete varacak mü'minlerin mukâbilinde, lânete uğrayacak ve cehenneme gidecek bedbahtların üç kötü vasfına dikkat çekilir:

• Allah'a verdikleri kulluk sözünü bozarlar, bunun gereğini yerine getirmezler.

Sözlerinde durmazlar. Allah adına yaptıkları diğer anlaşmalara da ehemmiyet vermez, menfaatlerine ters düştüğü zaman hemen vazgeçerler. Onlar, Allah’ın değil, sadece nefislerinin istekleri istikâmetinde hareket eden dönek ve emniyetsiz kimselerdir.

• Hakka ve hukuka riâyet ezmezler. Allah’ın, peygamberin, âlimlerin, akrabaların, komşuların, mü’minlerin ve derecesine göre bütün insanların, hatta hayvan, bitki ve cansız varlıkların haklarını gözetmez, bunlara karşı sorumlu oldukları hakları yerine getirmez, bütün bağları koparıp atarlar.

• Yeryüzünde fesat çıkarır, bozgunculuk yaparlar. Allah’tan başkasına kulluk edip insanları da buna çağırarak, zulümler yaparak, savaş ve fitneler çıkararak kurulmuş nizamı ihlal etmeye çalışırlar.

Bu gibilerin bütün dertleri yiyip içmek, mal biriktirmek ve dünya zevklerine dalmaktır. En büyük değer ölçüleri sadece maddedir. Halbuki:

اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَٓاءُ وَيَقْدِرُۜ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَاۜ وَمَا
الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَاعٌ ﴿٢٦﴾

26. Allah dilediğine rızkı bolca bahşeder, dilediğine de sınırlı ölçüde verir. Fakat inkârcılar, bu gerçeğin farkında olmadıkları için dünya hayatı ile sevinip şımarırlar. Oysa âhiretin sonsuz nimetleri yanında dünya hayatı azıcık, değersiz ve geçici bir geçimlikten ibarettir.

Hoca Ahmed Yesevî (k.s.) der ki:

“Bu dünya malını yığdı vefâsın görmedi Kârûn
Kitip yer astığa âhır cihandın kiti armanlık.”

“Zenginliği dillerde efsâne gibi dolaşan Kârûn bile yığdığı dünya malının vefâsını, hayrını göremedi. En sonunda bir avuç toprağın altında yok olup gitti.”

Unutmamak gerekir ki, Allah zenginlere rızkı bol verir, onlardan şükür ister. Fakirlere rızkı az verir, onlardan da sabır ister. Allah, şükredenlere daha fazlasını vereceğini va‘dederken, sabredenlerle beraber olduğunu müjdeler. Zenginlere fazlasıyla mal verirken, fakirlere iki cihanda da masivâdan uzaklaşma nimeti nasip eder. Zenginler mallarının artmasıyla sevinirler, fakirler ise hallerinin temizlik ve sefâsıyla huzur bulurlar. Zenginlerin malı çok olsa da, bunlar, Allah’ın âhirette va‘dettiği nimetlere nispetle çok azdır. Fakirlerin dünyadaki halleri de ne kadar temiz, güzel ve saf olursa olsun, bunlar, Allah’ın onlara va‘dettiği celâl ve cemâlini seyretme nimetine göre çok azdır. (Kuşeyrî, *Letâifü’l-i ârât*, II, 108)

Âyet-i kerîmede dünya hayâtı âhirete göre “azıcık ve fânî bir metâ” olarak

vasfedilir. “Metâ”, Arapça’da “çoban azığı, süvarilerin alelacele atıştırdıkları birkaç hurma, kurutulmuş un çorbası, tencere veya küçük bir tepsi” gibi geçici bir süre kendilerinden faydalanılan şeyler için kullanılır.

Sahib b. Abbâd adında biri, bir kadının çocuğuna: “Metâ nerede?” diye sorduğunu duyar. Çocuk da bu soruya: “Köpek geldi ve onu aldı” diye cevap verir. Demek ki burada “metâ”, su ile ıslatılıp kendisiyle tas tabak silinen bez mânasında kullanılmıştır. İşte bütün nimet ve güzellikleri ile dünya, ebedî âhiret nimetleri karşısında böyle basit bir metâdan başka bir şey değildir.

Kur’an böyle ölümsüz gerçekleri açıklayıp dururken, bu gerçekleri kabulden yüz çevirip hâlâ gökten mûcize talebinde bulunmanın ne anlamı vardır:

وَيَقُولُ الَّذٖينَ كَفَرُوا لَوْلَٓا اُنْزِلَ عَلَيْهِ اٰيَةٌ مِنْ رَبِّهٖؕ قُلْ اِنَّ اللّٰهَ يُضِلُّ
مَنْ يَشَٓاءُ وَيَهْدٖٓي اِلَيْهِ مَنْ اَنَابَۚ ﴿٢٧﴾ اَلَّذٖينَ اٰمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ
قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللّٰهِؕ اَلَا بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُؕ ﴿٢٨﴾

27. İnkâr edenler: “O’na Rabbinden bir mûcize indirilmeli değil miydi?” diyorlar. De ki: “Allah, dilediği kimsenin doğru yoldan sapmasına fırsat verir; kendisine gönülden yönelenleri ise doğru yola eriştirir.”

28. Onlar, iman eden ve kalpleri de dâimâ Allah’ı hatırlayıp anmakla doygunluk ve huzura eren kimselerdir. Haberiniz olsun ki, kalpler ancak Allah’ı hatırlayıp anmakla doygunluk ve huzura erer.

Kalpleri huzura kavuşturan “Allah’ın zikri”nden maksat şunlar olabilir:

• Allah Teâlâ’yı birlemek, O’nun güzel isimlerini zikretmek: Bu kimseler “Lâ ilâhe ilallah” diyerek Allah’ı birlerler. Böylece kalpleri huzur ve sukûna erer. Kalpleri, dilleriyle beraber Yüce Allah’ın esmâ-i hüsnâsını, husûsiyle “Allah” ismini zikre devam etmek suretiyle mutmain olur.

• Bundan maksat Kur’ân-ı Kerîm’dir. Gerçekten de pek çok âyette Kur’ân-ı Kerîm “zikir” olarak tavsif edilir. (bk. Enbiyâ 21/50; Hicr 15/9) Kur’an, Allah’ın bir hatırlatması, en açık tebliği, en büyük bir mûcizesi ve en faydalı bir âyeti ve en muknî bir delilidir. Kalpler onun tilâveti ve âyetleri üzerinde tefekkürle mutmain olur, huzur ve sükûna erer. Çünkü gönüller, farkında oldukları veya olmadıkları sorularının cevabını orda bulurlar. Gönül aradığı cevapları buldukça rahatlar, iknâ olur, huzura erer.

• Burada, Allah’ı hatırlatan ve O’nun birliğini gösteren deliller üzerinde düşünmek, böylece O’nun sonsuz kudret ve azametini idrak etmekle kalplerin huzur bulacağı mânası da vardır.

Allah Teâlâ, kendinden daha üstü ve daha ötesi olmayan, sınırdan ve

miktardan münezzeh olan yüceler yücesi bir zattır. Bu bakımdan gerek dış dünyadaki varlıklarda, gerek vicdanda O'ndan daha ilerisi yoktur. Bu sebeple insan kalbiyle Allah deyince, O'nun sonsuz kudret ve azametini tefekkür edince, düşünceler hareket alanının son noktasına erişmiş, mantıklar durmuş, bütün duygular, bütün korkular ve ümitler son durağına dayanmış bulunur. Kalbin başka bir yöne doğru hareketine imkân ve ihtimal kalmaz. Gönüller O'nun dışında hangi dünya nimetine meylederse etsin, hangi isteğe ulaşırsa ulaşsın, onların hepsinin daha iyisi ve daha üstünü, daha ötesi bulunduğundan, hiçbirinde karar kılamaz. Hiçbiri rûhun hasretini gideremez, heyecanını doyum noktasına ulaştıramaz. Kalp, imkân bulduğu takdirde haz ve lezzette daha yükseğine ulaşmak ister. Fakat kalp ilâhî mârifetten, Allah'ı zikirden zevk almaya başlayınca, bütün maksatların ve bütün işlerin Allah'a yönelmiş olduğunu anlar ve artık O'ndan yüksek bir makam ve mercie, O'nun dışında bir maksuda geçmek mümkün olmaz.

Bundan dolayıdır ki, mârifetullaha yükselemeyen ve Allah'ı zikretmeyen kâfir ve gafil kalpler, hiçbir zaman ıstıraptan kurtulamaz, kalp huzuru, gönül huzuru denilen mutluluğu tadamaz. Huzur bulamaz, çırpınır durur. Üstelik bu çırpınış, geçici sebeplerin, boş emellerin sarsılıp yıkılışından kaynaklanan bir hicran acısıdır. Bu acı, hakîkî mânada "Allah" demedikçe sürekli olarak devam eder gider. Fakat Allah Teâlâ'nın celâl ve azamet iksiri o kalbe düştüğü zaman, onu hiçbir değişme ve bozulmayı kabul etmeyen, bâkî, saf ve nûrânî bir cevher hâline dönüştürür. Böylece kalp, Allah'ın zikri ile en yüce bir itminân mertebesine yükselme imkânı bulur. Dünyanın ve âhiretin benzersiz saâdetine erer:

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ ﴿٢٩﴾

29. O iman edip sâlih amel işleyenler var ya; işte dünyada huzurlu bir hayat, âhirette de varılacak yerlerin en güzeli olan cennet onları beklemektedir.

طُوبٰى (tûbâ) sözlükte "misk gibi tayyip olmak, hoş olmak, hayır, şeref, gıpta, cennet, bahçe" gibi mânalara gelir. "Tûbâ lehüm" ifadesi bir dua cümlesi olup, "Hoş olasınız, hoş olunuz" demektir. Buna göre âyet-i kerîme iman edip sâlih ameller işleyenlere:

• Her türlü nimetlerin, güzelliklerin,
• Dâimî iyilik ve tükenmez hayırların,
• Hoşluk, ferahlık ve göz aydınlığının,
• Dünya ve ukbâda tatlı, huzurlu ve hoş bir hayatın,

• Varılacak, barınılacak en güzel cennetlerin verileceğini müjdeler.

Peygamberimiz (s.a.v.)’in gönderilmesinin en büyük hikmeti, işte bu ilâhî müjdenin insanlığa ulaştırılması ve buna inanmayanları nasıl kötü bir sonun beklediğinin hatırlatılmasıdır:

كَذٰلِكَ اَرْسَلْنَاكَ فٖي اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَٓا اُمَمٌ لِتَتْلُوَا عَلَيْهِمُ الَّذٖٓي اَوْحَيْنَٓا اِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمٰنِۜ قُلْ هُوَ رَبّٖي لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَاِلَيْهِ مَتَابِ ﴿٣٠﴾

30. Rasûlüm! Seni de böylece, kendilerinden önce nice ümmetlerin gelip geçtiği bir topluma peygamber gönderdik ki, sana vahyettiklerimizi onlara okuyup açıklayasın. Çünkü onlar, câhilliklerinden Rahmân olan Allah’ı inkâr ediyorlar. De ki: “O, benim Rabbimdir; O’ndan başka ilâh yoktur. Ben bütün varlığımla yalnız O’na güvenip dayandım ve dönüşüm de sadece O’nadır.”

Müşrikler, “Allah” ismini biliyor, fakat Allah’ın “Rahmân” ismini bilmiyorlardı. Kendilerine “Rahmân’a secde edin!” denildiğinde, “Rahmân da kimmiş?” diyorlardı. (bk. Furkãn 25/60) Hatta bir defasında Ebû Cehil, Allah Rasûlü (s.a.v.)’in Kâbe’nin yanında: *“Yâ Allah, yâ Rahmân!”* diye dua ettiğini işitince: “Muhammed bize başka ilâhlara ibâdet etmeyi yasaklıyordu. Şimdi kendisi iki ilâha dua ediyor” demişti. Bunun üzerine bu âyet-i kerîme ile İsrâ sûresi 110. âyet nâzil olmuştur. (Kurtubî, *el-Câmi‘*, IX, 318) Fakat onlar “Rahmân”la birlikte, kendisine ortak koşmak suretiyle Allah’ın birliğini de inkâr ediyorlar, rahmeti her şeyi kuşatmış olan Allah’ın, peygamber gönderip ona kitap indirerek kullarına merhamet etmesini kabullenemiyorlardı. Oysa:

وَلَوْ اَنَّ قُرْاٰنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ اَوْ قُطِّعَتْ بِهِ الْاَرْضُ اَوْ كُلِّمَ بِهِ الْمَوْتٰىۜ بَلْ لِلّٰهِ الْاَمْرُ جَمٖيعًاۜ اَفَلَمْ يَايْـَٔسِ الَّذٖينَ اٰمَنُوا اَنْ لَوْ يَشَٓاءُ اللّٰهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمٖيعًاۜ وَلَا يَزَالُ الَّذٖينَ كَفَرُوا تُصٖيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ اَوْ تَحُلُّ قَرٖيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتّٰى يَأْتِيَ وَعْدُ اللّٰهِۜ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمٖيعَادَ ﴿٣١﴾

31. İnsanlar inansın diye ilâhî bir kitapla dağlar yürütülecek, yeryüzü parça parça edilecek ve ölüler diriltilip konuşturulacak olsaydı, o kitap yine bu Kur’an olurdu. Fakat inatçı kâfirler buna da inanmazlardı. Gerçek şu ki, her şeyi murad edip yapmak yalnızca Allah’ın elindedir. Mü’minler hâlâ şunu anlamadı mı: Eğer Allah dileseydi bütün insanları doğru yola

erdirirdi. Fakat o kâfirlerin yaptıkları işler, kurdukları düzenler ve sistemler yüzünden, başlarına âni ve büyük felâketler gelmesi veya bunların yurtlarının hemen yakınına inmesi devam edecektir. Allah'ın verdiği söz yerine gelinceye kadar da bu böyle sürüp gidecektir. Allah verdiği sözden asla caymaz.

Rivayete göre Rasûlullah (s.a.v.)'in Mekke kâfirlerini İslâm'a dâvet ettiği bir gün, müşriklerden Abdullah b. Ümeyye el-Mahzûmî adında biri şöyle dedi: "Eğer sana inanıp peşinden gelmemizi istiyorsan, haydi Kur'an ile Mekke'nin dağlarını gözümüzün önünde yürüt. Bunları bizden uzaklaştır ki ortalık biraz genişlesin. Bilindiği üzere burası dar bir arazidir. Bu şehirde bizim için pınarlar ve nehirler akıt ki ağaç dikebilelim, ekin ekebilelim. Sen, iddia ettiğin gibi Rabbinin katında Dâvûd'dan daha önemsiz değilsin. Rabbi dağları onun emrine vermiş, dağlar onunla birlikte yürümüş, zikretmişti. Rüzgârları da emrimize ver, onlara binip Şam'a kadar gidelim, ihtiyaçlarımızı görüp aynı gün geri dönebilelim. Çünkü iddia ettiğine göre rüzgârlar Süleyman'ın emrine boyun eğmişti. Elbette sen Rabbinin katında Süleyman'dan daha kıymetsiz değilsin. Yine bize büyük deden Kusay'ı veya istediğin ölülerden herhangi birini dirilt de, söylediğin bu şeylerin doğru mu, değil mi olduğunu ona soralım. Nitekim İsa ölüleri diriltirdi. Şüphesiz sen de Allah katında ondan daha önemsiz değilsin." Bunun üzerine bu âyet-i kerîme nâzil oldu. (Kurtubî, *el-Câmi'*, IX, 318-319)

Âyette geçen "Allah'ın verdiği söz" ifadesi, Mekke'nin fethedilmesi ve böylece Rasûlullah (s.a.v.)'in kâfirleri dize getirmesi veya kıyâmetin kopması şeklinde tefsir edilmiştir. Bu ifade, kâfirlerin ölüp ilâhî azaba uğramaları şeklinde de anlaşılmıştır. Hâsılı kâfirler, ölünceye kadar çeşitli belâ ve musibetlere uğratılacak, dünyada huzur yüzü göremeyecek, öldükten sonra ise zâten en büyük belâ olan ebedî azapla karşılaşacaklardır.

Öyleyse Rasûlüm, onların seni alaya almalarına aldırış etme. Çünkü:

فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿٣٢﴾ وَلَقَدِ اسْتُهْزِئَ بِرُسُلٍ مِنْ قَبْلِكَ فَاَمْلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ اَخَذْتُهُمْ قف

32. Gerçek şu ki, senden önceki peygamberlerle de alay edilmişti. Fakat ben, belki yanlışlarından dönerler diye inkâr edenlere mühlet verdim; dönmeyince de onları azabımla kıskıvrak yakaladım. Böylece, cezalandırmamın nasıl olduğunu gördüler.

Bu âyet-i kerîme, peygamber ve velilerle alay etmenin, şakî ve bedbaht olmanın alâmetlerinden biri olduğuna işaret eder. Nitekim hadîs-i kudsîde: *"Benim bir dostuma dü manlık eden, bana sava açmı demektir"* (Buhârî, Rikâk 38) buyrulur.

Allah'ın dostunu ve düşmanını bilmek için öncelikle Allah'ın nasıl bir zat olduğunu tanımanın gerekliliğini ifade etmek üzere şöyle buyruluyor:

اَفَمَنْ هُوَ قَٓائِمٌ عَلٰى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْۚ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَٓاءَۜ قُلْ سَمُّوهُمْۜ اَمْ تُنَبِّؤُ۫نَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْاَرْضِ اَمْ بِظَاهِرٍ مِنَ الْقَوْلِۜ بَلْ زُيِّنَ لِلَّذ۪ينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّب۪يلِۜ وَمَنْ يُضْلِلِ اللّٰهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴿٣٣﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَلَعَذَابُ الْاٰخِرَةِ اَشَقُّۚ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَاقٍ ﴿٣٤﴾

33. Her insanın hayır veya şer ne işlediğini görüp gözeten Allah, hiç bunu yapmaktan âciz olan putlarla bir tutulabilir mi? Buna rağmen, kalkıp bir de Allah'a ortaklar koşuyorlar. De ki: "Haydi bunları adlandırın; kimdirler, ne iş yaparlar? Ne o, yoksa siz Allah'a yeryüzünde bilmediği bir şeyi mi haber veriyorsunuz? Yahut gelişi güzel, anlamsız sözlerle mi kendinizi aldatıyorsunuz?" Doğrusu o kâfirlere kurdukları tuzaklar süslü gösterildi ve böylece doğru yola girmeleri engellendi. Zâten Allah kimi sapıklık içinde bırakırsa, artık hiç kimse onu doğru yola iletemez.

34. Onları dünya hayatında mâhiyetini tahmin edemeyecekleri cezalar beklemektedir. Âhiret azabı ise elbette çok daha çetindir. Onları Allah'ın azabından koruyacak da hiç kimse yoktur.

Putlar kastedilerek söylenen, "Haydi bunları adlandırın; kimdirler, ne iş yaparlar?" ifadesi, onların, kendilerine isim bile verilemeyecek kadar değersiz ve anlamsız şeyler olduğunu haber verir.

Âyette şirk اَلْمَكْرُ (mekr) yani "tuzak, düzen, hile" olarak isimlendirilmiştir. Bunun sebebi şudur:

Birincisi; şirkin aslı tuzak ve hileye dayanmaktadır. Çünkü, bazı uyanık kimseler kendi hile ve desiselerini tatbik edebilmek maksadıyla, avam insanların üzerinde kuvvetli bir tesir uyandırabilmek, onları sömürebilmek ve onların güç bela kazandıkları mallarının bir kısmını haksız yolla elde edebilmek için bu putları ihdas etmişlerdir. Böylece halkı, ihdas ettikleri bu putların saf, şuursuz ve mukallid izleyicileri hâline getirmişler; kendilerini de, bu hilenin gereği, putların kurban, adak, para ve benzeri işlerine bakan temsilcileri yerine koymuşlardır.

İkincisi; dünya zevklerine aşırı hırs gösteren müşrik ruhlu kimseler, şirke gerçekten inandıklarından dolayı değil, böyle bir inanç kendilerine şehvet,

şöhret, hırs ve tama ile yüklü sorumsuz, hayvânî bir hayatın kapılarını açtığı ve önlerine birtakım ahlâkî sınırlar koymadığından dolayı bağlanmaktadırlar.

Üçüncüsü; şirk, onlara süslü ve güzel gösterildiği, böylece onları saptırıp, Allah yoluna dönmekten alıkoyduğu için de tam bir tuzak ve hiledir. Şöyle ki, müşrikler kendi hayat tarzlarına uygun yolları benimsediği zaman, şuurlarını uyuşturacak ve diğer insanları da bulundukları doğru yoldan döndürecek deliller ihdas etmek zorunda kalırlar. Tabiatıyla böyle bir hile, onları doğru yoldan saptırır ve sapıklıklarında devam etmelerine sebep olur.

İman edip kendilerini itikadî ve amelî her türlü günahlardan koruyabilenlere gelince:

Nimetleri Ebedî Olan Cennetler

مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّت۪ي وُعِدَ الْمُتَّقُونَۜ تَجْر۪ي مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُۜ اُكُلُهَا
دَٓائِمٌ وَظِلُّهَاۜ تِلْكَ عُقْبَى الَّذ۪ينَ اتَّقَوْاۗ وَعُقْبَى الْكَافِر۪ينَ النَّارُ ﴿٣٥﴾

35. Allah'a karşı gelmekten sakınan ve saygı dolu bir gönülle O'nun istediği gibi kulluk yapanlara va'dedilen cennetin misâli şöyledir: Ağaçlarının arasından ve köşklerinin altından ırmaklar akar, yiyecekleri de, gölgesi de devamlıdır. İşte Rabbinden korkup günahlardan sakınanların mutlu sonu budur. Kâfirlerin âkıbeti ise ateştir.

Burada ancak takvâ sahibi olanların varacağı cennetin üç vasfı haber verilir:

• Bahçelerinin arasından ve köşklerinin altından ırmaklar akar. Bunlardan bir kısmı berrak sudan, hâlis sütten, lezzetli şaraptan ve süzülmüş baldan ırmaklardır. (bk. Hz. Muhammed 47/15)

• Nimetleri, meyve ve yemişleri dâimîdir. Bilindiği gibi dünya bahçelerinin meyveleri devamlı olmaz. Fakat âhiret cennetlerinin meyveleri devamlıdır; hiç kesintiye uğramaz: **"Cennetlikler bol bol meyveler arasında yaşarlar. Ki ne eksilip tükenir, ne de onlardan esirgenir."** (Vâkıa 56/32-33)

• Gölgesi de devamlıdır. Orada sıcak, soğuk, güneş, ay ve karanlık diye bir şey yoktur: **"Cennet ehli orada ne yakıcı bir güneş sıcağı görürler, ne de dondurucu bir kış soğuğu."** (İnsan 76/13)

Kâfirler ise bu nimetlerden mahrum kalacak ve cehenneme gideceklerdir. Ehl-i kitaba gelince:

وَالَّذ۪ينَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَٓا اُنْزِلَ اِلَيْكَ وَمِنَ الْاَحْزَابِ مَنْ
يُنْكِرُ بَعْضَهُۜ قُلْ اِنَّمَٓا اُمِرْتُ اَنْ اَعْبُدَ اللّٰهَ وَلَٓا اُشْرِكَ بِه۪ۜ اِلَيْهِ اَدْعُوا وَاِلَيْهِ مَاٰبِ ﴿٣٦﴾

36. Kendilerine kitap verdiğimiz bazı kimseler, sana indirilen Kur'an'dan memnuniyet ve sevinç duyarlar. Fakat o gruplar içinde Kur'an'ın bazı âyetlerini inkâr edenler de vardır. De ki: "Bana ancak Allah'a kulluk etmem ve O'na hiçbir şeyi ortak koşmamam emredildi. Ben sadece O'nu ilâh tanır, O'na dâvet eder ve bütün varlığımla ancak O'na yönelirim."

Yahudi ve hıristiyanlardan iman şerefiyle şerefyâb olanlar, Allah Rasûlü (s.a.v.)'e indirilen Kur'an ile sevinirler. Çünkü onlar, Kur'an'ın, Allah'ın kullarına

olan en büyük bir rahmet, ihsân ve kerem tecellisi olduğunu bilirler. Fakat Ehl-i kitabın hepsi böyle değildir. İçlerinden Peygamberimiz (s.a.v.)'e karşı kin ve düşmanlıkta birleşip, birbirlerine muhalif bir şekilde hareket eden çeşitli gruplar, arzularına uygun düşmediği için Kur'an'ın bir kısım âyetlerini inkâr ederler. Mesela Hz. İsa'nın peygamber olduğunu haber veren bir kısım âyetleri yahudiler inkâr etmekte; onun Allah'ın oğlu olmadığını bildiren ve teslisi reddeden âyetleri de hıristiyanlar inkâr etmektedir. Muhalif gruplardan biri de müşriklerdir. Onlar da Allah'ın varlığına inanıp kâinatı O'nun yarattığını kabul ettikleri halde, putperestliği, şirki ve küfrü ortadan kaldıran; öldükten sonra dirilişin, hesabın ve ebedî bir hayatın varlığını haber veren âyetleri reddetmektedirler. Halbuki kurtuluş için Kur'an'ın tamâmına iman etmek, onun tarif buyurduğu şekilde Allah Teâlâ'yı tanımak, O'na hiçbir şeyi ortak koşmamak ve O'na ihlasla kulluk etmek gerekir. Kur'an'ın iniş gayesi bu dinî gerçekleri haber vermektir:

وَكَذٰلِكَ اَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّاۜ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَٓاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَٓاءَكَ
مِنَ الْعِلْمِۙ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ۧ ﴿٣٧﴾

37. Böylece biz Kur'an'ı Arapça dilinde nihâî bir hüküm ve hikmet kaynağı olarak indirdik. Şâyet, sana İlim'den gelen bu kadar gerçekten sonra onların arzu ve isteklerine uyarsan, seni Allah'ın azabından kurtaracak ne bir dost bulabilirsin, ne de bir koruyucu.

Kur'ân-ı Kerîm'in dili Arapça'dır. İhtiva ettiği ilâhî hükümleri Arapça olarak beyân buyurmuştur. Hükmünün geçerliliği Arapça olan aslına uygunluk şartına bağlanmıştır. Bu sebeple:

• Daha önce indirilmiş olan semavî kitapların, Kur'an'a uymayan, Kur'an'ın tasdikinden geçmeyen hükümleri ile amel etmek câiz değildir.

• Kur'an'ın Arapça orijinal metnini dikkate almadan doğrudan doğruya tercümelerinden hüküm çıkarmaya kalkışmak doğru olmaz. Çünkü, hüküm ancak Arapça indirilmiş olan aslına aittir. Buna göre Kur'an, yalnızca tilavet edilmekle kalmamalı, mücibince amel edilip, bütün hükümleri insanlar arasında icra edilmelidir. (bk. Nisâ 4/105; Mâide 5/48)

Eğer kâfirler, Rasûlullah (s.a.v.)'i tabiatüstü güçleri olmayan ölümlü bir insan olduğu için reddediyorlarsa, şunu iyi bilsinler:

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ اَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةًۜ وَمَا كَانَ
لِرَسُولٍ اَنْ يَأْتِيَ بِاٰيَةٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ لِكُلِّ اَجَلٍ كِتَابٌ ﴿٣٨﴾ يَمْحُوا

اللّٰهُ مَا يَشَاءُ وَيُثْبِتُ ۚ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿٣٩﴾

38. Elbette biz, senden önce de peygamberler gönderdik; onlara da eşler ve çocuklar verdik. Ayrıca Allah'ın izni olmadan hiçbir peygamberin bir mûcize göstermesi sözkonusu olmamıştır. Her zamanın, kulların maslahatlarına göre yazılmış bir hükmü vardır.

39. Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır. Ana kitap O'nun katındadır.

Bu âyetlerde müşrik ve münkirlerin bir kısım itirazlarına kısa ve özlü cevaplar verilmektedir:

Birincisi; müşrikler, eşleri ve çocukları var diye Hz. Muhammed (s.a.v.)'in peygamber olamayacağını ileri sürüyorlardı. Onlara göre peygamber melek cinsinden olmalı, yeme, içme, evlenme gibi dünyevî arzuları olmamalıydı. Bu itiraza, "önceki peygamberlerin de eşleri ve çocukları olduğu" gerçeğiyle cevap verilir. Bu durum onlar hakkında câiz olduğuna göre Hz. Muhammed (s.a.v.) hakkında da câizdir.

İkincisi; onlar, "Eğer o gerçekten peygamber olsaydı Hz. Mûsâ'nın asası ve parlayan eli gibi bir mûcize gösterir veya Hz. İsa gibi körlerin gözünü açar yahut Hz. Sâlih'in devesi gibi bir mûcize getirirdi" diyorlardı. Bu itiraza, "hiçbir peygamberin kendiliğinden bir mûcize getirmesine imkân ve ihtimal olmadığı; ancak Allah Teâlâ gerekli olduğunu gördüğü yer ve zamanda bir mûcize gösterdiği; gerekli olduğunu gördüğü yer ve zamanda da mûcize göstereceği" sözüyle cevap verilir.

Üçüncüsü; onlar, "Daha önce vahyedilmiş Tevrat ve İncil gibi kitaplar dururken bu yeni kitaba ne gerek vardı? Eğer o gerçek peygamber olsaydı onları neshetmezdi. Halbuki o, önceki kitapların tahrif edildiğini, bu yüzden Allah'ın onları iptal edip ardında da bu yeni kitaba uyulmasını emrettiğini söylemektedir" diye itiraz ediyorlardı. Bu itiraza da, "Allah katında, her zaman ve zemin için kulların maslahatları dikkate alınarak yazılmış, karara bağlanmış bir hüküm olduğu; buna göre Cenâb-ı Hakk'ın vakti gelince bazı şeriatleri neshedip yerine o dönemdeki insanların ihtiyaçlarını karşılayacak yeni şeriatler getirebileceği, çünkü bütün bilgilerin kayıtlı olduğu Ümmü'l-Kitâp yani Levh-i Mahfûz'un O'nun katında bulunduğu" ifadeleriyle cevap verilir.

"Allah dilediğini siler, dilediğini bırakır" (Ra'd 13/39) beyânına, şeriatlerin neshedilmesi ve geçerli halde bırakılması yanında başka mânalar da verilebilir:

• Kâinattaki yaratılışa baktığımızda, Allah Teâlâ, âlemde birtakım şeyleri yok edip ortadan kaldırırken, diğer birtakım şeyleri durdurur ve yeniden vücuda getirir. Mesela bir milleti helâk eder, diğer bir milleti yaşatır. Aynı şekilde bir

toplum içinde biri ölürken biri doğar veya biri yaşamaya devam eder. Aynı varlıkta hastalık, yaşlanma gibi sebeplerle durmadan durum değişikliği olur. Bedende hücreler bir yandan ölürken, bir yandan da yenileri onların yerine geçer.

• Ticaret hayatında aynı kişi bazı işlerinde kâr eder, bazılarında zarar eder. Allah, bazan kulun rızkını artırır, bazan azaltır.

• Ecelini ve ömrünü uzatır veya kısaltır. Saâdetini şekâvete veya tersine şekâvetini saâdete dönüştürür.

• Tevbe edenin günahlarını, amel defterinden siler, yok eder, hatta onun yerine sevap yazar. Nitekim Hz. Ömer (r.a.) Kâbe'yi tavaf ederken ağlayarak şöyle dua etmiştir: "Allahım! Eğer beni şekâvet ehlinden yazdı isen, beni oradan sil, saâdet ve mağfiret ehli arasına yaz. Çünkü sen dilediğini siler, dilediğini bırakırsın, ana kitap senin katındadır." (Taberî, *Câmi'u'l-beyân,* XIII, 219)

Peygamberin vazîfesine gelince:

وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴿٤٠﴾ وَاِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذ۪ي نَعِدُهُمْ اَوْ نَتَوَفَّيَنَّكَ فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ

40. Onların başına gelecek azabın bir kısmını sen hayatta iken yerine getirip sana göstersek de veya sen bunların hiçbirini görmeden seni vefat ettirsek de, fark etmez. Her halükarda senin vazîfen sadece tebliğ etmektir. Bize ait olan ise neticeyi tâyin ve herkese hak ettiğini vermektir.

Peygamberin vazîfesi, kendisine bildirilen ilâhî hükümlerin tamamını apaçık ve anlaşılır bir şekilde tebliğ etmektir. Allah'ın va'dettiği müjdeleri ve ikaz buyurduğu dünyevî veya uhrevî musibet ve azapları ilgili muhataplara haber vermektir. Fakat, özellikle dünyada meydana geleceğini haber verdiği belâ ve musibetlerin gerçekleşmesine şâhit olmak, tebliğin gereklerinden değildir. Peygamber (a.s.), onların bir kısmını ya görür veya görmeden vefat edebilir. Bunun pek fazla önemi yoktur. Mühim olan, olayların sonucuna şâhit olmak değil, tebliğin hakkıyla yerine getirilmesidir. O, üzerine düşeni yaptıktan sonra, gerisini Allah'a havale etmelidir. Cenâb-ı Hakk'ın, kendine terettüp eden işleri en güzel şekilde ve eksiksiz olarak yapacağında; ister kevnî ister şer'î olsun dilediğini imha edip dilediğini sabit kılacağında şüphe yoktur. Bunun en açık delili Allah Teâlâ'nın yeryüzünde her an meydana gelen kudret tecellileridir:

اَوَلَمْ يَرَوْا اَنَّا نَأْتِي الْاَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ اَطْرَافِهَاۜ وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا
مُعَقِّبَ لِحُكْمِه۪ۜ وَهُوَ سَر۪يعُ الْحِسَابِ ﴿٤١﴾

41. Bizim, emrimizle yeryüzüne gelip onu etrafından nasıl eksiltip

durduğumuzu görmüyorlar mı? Allah hükmünü verir; O'nun hükmünü denetleyecek ve tatbikini engelleyecek hiçbir güç yoktur. Allah, hesabı çok çabuk bitirendir.

Bu âyet-i kerîmeye hem hakîki hem de mecazi mâna verilebilir:

• Hakîki mânaya göre; "yeryüzünün etrafından eksiltilmesi"nden maksat; erozyon dediğimiz toprağın yağmur, sel ve rüzgâr gibi tabii güçlerin tesiriyle yerinden kayması, dağların ve tepelerin aşınması yahut yer küresinde meydana gelen olaylar neticesinde kürenin hacminin noksanlaşmasıdır.

• Mecazi mânaya göre ise İslâm'ın gelişmesi, müslümanların ilerlemesiyle birlikte kâfirlerin sahip olduğu ülkelerin peyderpey fethedilmesi, topraklarının azalması, nüfûzlarının kırılması, feyiz ve bereketlerinin gitmesi; galibiyetlerinin mağlubiyete, kuvvetlerinin zâfiyete, kemallerinin noksanlığa dönüştürülmesidir.

Bunların hepsine hükmedip yapan Allah'tır. O'nun verdiği bir hükmü takip edecek, denetleyecek, icra ve infazına mâni olacak hiçbir güç yoktur. O'nun hesâbı da çok süratlidir. İstediğini göz açıp kapamadan yapabilir, azabı ansızın gelebilir:

وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلّٰهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا ۜ يَعْلَمُ مَا تَكْسِبُ
كُلُّ نَفْسٍ ۜ وَسَيَعْلَمُ الْكُفَّارُ لِمَنْ عُقْبَى الدَّارِ ﴿٤٢﴾

42. Onlardan öncekiler de peygamberlerine tuzak kurdular. İyi bilin ki Allah, bütün tuzakları boşa çıkardığı gibi, dâimâ kendi hükmünü ve onların anlayamayacağı ince planlarını hâkim kılar. O, her bir kişinin ne yaptığını, sevap ve günah adına ne kazandığını bilir. O kâfirler de, dünyanın sonunda güzel bir hayatın kimleri beklediğini yakında bileceklerdir.

Allah'ın mekrine göre, diğerlerinin yaptığı mekirler hiçtir, mekir bile sayılmaz. Çünkü "mekr"in hakikatı gizli, sezilmesi, anlaşılması mümkün olmayan bir kötülüğü birine ulaştırmaktır. Onu bilmeden oyuna getirmek, kötü duruma düşürmektir. Oysa Cenâb-ı Hak'tan gizli olan bir şey yoktur. Kulların bütün yaptıkları ve yapacakları Allah tarafından bilinmektedir. Her şey O'nun bilgisi ve kudreti altında cereyan etmektedir. Bu sebeple onlar tuzak kurmaya çalışırken, sadece kendi kendilerini aldatmakta ve kendi düşecekleri kuyuyu kazmış olmaktadırlar. Allah'ı oyuna getirmek mümkün olmadığına göre, yaptıkları işle başlarına gelecek oyunu kendileri hazırlamış olmaktadırlar. Hâsılı, Allah bir yere kadar onların önünü açar, onlar da "ha başardık ha başarıyoruz"

zannederlerken, o oyunlarının cezası olarak Allah tarafından öyle gizli bir belâya uğratılırlar ki, bütün hayal, beklenti ve tahminlerinin aksine mahvolur giderler.

Bu âyetle de Cenâb-ı Hak, Peygamberimiz (s.a.v.) ve müslümanları teselli etmekte, düşmanlarının tuzaklarını boşa çıkarıp kendilerine yardım edeceğini müjdelemektedir.

Buna rağmen kâfirlerin Peygamberimiz (a.s.)'a olan itirazları devam ediyor ve:

وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَى بِاللّٰهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿٤٣﴾

43. İnkâr edenler: "Sen peygamber değilsin" diyorlar. De ki: "Benimle sizin aranızda şâhit olarak Allah ile O'nun kitapları hakkında bilgi sahibi olanlar yeter!"

Hz. Muhammed (s.a.v.) Efendimiz'in peygamber olduğunun şâhitleri şunlardır:

• En büyük şâhit Allah Teâlâ'dır. Çünkü O, Peygamberimiz (s.a.v.)'e en büyük mûcize olarak Kur'ân-ı Kerîm'i indirmiş ve ona, doğruluğuna dair başka mûcizeler de ihsân etmiştir. Mûcize ise, birinin peygamber olduğuna kesin hüküm vermeyi gerektiren husûsî bir iş, hârikulâde bir hâdisedir.

• İlâhî kitapların ilmine sahip olanlar da Peygamberimiz'in doğruluğuna şâhitlik ederler. Çünkü onlar, Hz. Muhammed (s.a.v.)'e indirilen gerçeklerle önceki peygamberlere indirilen gerçeklerin aynı olduğunu bilirler. Bunların aynı kaynaktan geldiğine şâhitlik yaparlar. (bk. A'râf 7/157)

Kâfirlerin Peygamberimiz (a.s.)'ı ve Kur'an'ı inkâr etmelerine karşılık İbrâhim sûresi buna bir cevap keyfiyetinde Peygamber Efendimiz'in ve Kur'an'ın hak olduğuna şehâdet ederek başlayacaktır:

سُورَةُ اِبْرٰهِيمَ

14- İBRÂHİM SÛRESİ

14. İBRÂHİM SÛRESİ

İbrâhim sûresi Mekke'de inmiştir. 52 âyettir. Sûre ismini, 35-41. âyetlerde bir kısım dua ve niyazlarına yer verilen Hz. İbrâhim'den alır. Mushaf tertîbine göre 14, nüzûl sırasına göre 72. sûredir.

Konusu

Kur'ân-ı Kerîm'in inzâl edilişinin hikmet ve hedefine yer verilerek başlayan sûrede ağırlıklı olarak Rasûlullah (s.a.v.)'in dâvetini kabul etmeyen, ona karşı aşırı düşmanlık sergileyen, onu tebliğ vazîfesinde başarısızlığa uğratmak için pek çok tuzaklar kuran kâfirlere büyük bir ikaz yapılmaktadır. Gittikleri yolun yanlış olduğu, bu şekilde kurtuluşa ermelerinin mümkün olmadığı ve bu yolun sonunun saptırdıkları insanlarla beraber cehenneme gitmek olduğu hatırlatılmaktadır. Kurtuluş için şeytanın iğvâlarını terk ederek, hiçbir zaman değişmesi mümkün olmayan "kavl-i sâbit"e yani tevhid inancına dönülmeli, bütün isim ve sıfatlarıyla Allah'ı tanıyıp O'na kul olmalı; hiçbir dostluğun ve alışverişin olmadığı âhiret gününe hazırlık yapılmalıdır. Bu hususta en güzel misal, bütün varlığını Allah'a teslim eden, şirki terk edip tevhide ermede; kendisinin, zürriyetinin ve bütün insanlığın ebedî hayatını kurtarmak için gayret göstermede numûne-i imtisâl olan Hz. İbrâhim'dir. Kullukta onu örnek alarak, yerin başka yerle, göklerin başka göklerle değiştirileceği, mücrimlerin çok feci bir cezaya çarptırılacağı ve herkesin yaptığına göre karşılık bulacağı o büyük güne eli boş gidilmemelidir.

Karanlıklardan Aydınlığa Çıkaran Kitap

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّح۪يمِ

الٓرٰ كِتَابٌ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلٰى صِرَاطِ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿١﴾ اَللّٰهِ الَّذ۪ي لَهُ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِر۪ينَ مِنْ عَذَابٍ شَد۪يدٍ ﴿٢﴾

Rahmân Rahîm Allah'ın ismiyle...

1. Elif. Lâm. Râ. İşte bu, insanları Rablerinin izniyle her türlü küfür ve cehâlet karanlıklarından iman ve İslâm'ın aydınlığa çıkarman, karşı konulamaz kudret sahibi ve övülmeye lâyık olan Allah'ın yoluna ulaştırman için sana indirdiğimiz bir kitaptır.

2. O Allah ki, göklerde ve yerde ne varsa hepsi O'nundur. Uğrayacakları pek şiddetli bir azaptan dolayı vay o kâfirlerin hâline!

"Karanlıklar"dan maksat; küfür, şirk, cehâlet, isyân ve günah karanlıklarıdır. "Aydınlık"tan maksat ise iman, hidâyet ve hayırlı amel aydınlığıdır. Karanlığın çoğul gelmesi küfür, sapıklık ve cehâlet yollarının pek çok olduğunu; aydınlığın tekil gelmesi ise iman ve hidâyet yolunun tek olduğunu gösterir. (bk. Yûnus 10/32; En'âm 6/153)

Dini tebliğ eden Peygamber (s.a.v.) bile olsa, kendiliğinden kimseyi doğru yola erdirmesi mümkün değildir. Bu hususta da Allah'ın izni şarttır.

Her şeyin tek sahibi olan Allah Teâlâ, Kur'an'ın dâvetiyle karanlıklardan aydınlığa çıkan mü'minleri müjdelerken, bu dâvete kulaklarını tıkayan kâfirleri şiddetli bir azapla tehdit eder:

اَلَّذ۪ينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلَى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَب۪يلِ اللّٰهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا اُو۬لٰٓئِكَ ف۪ي ضَلَالٍ بَع۪يدٍ ﴿٣﴾

3. Onlar, dünya hayatını sevip âhiret hayatına tercih ederler. İnsanları Allah yolundan uzaklaştırmaya ve o dosdoğru yolu eğri büğrü göstermeye çalışırlar. İşte onlar pek derin bir sapıklık içindedirler.

Hakkı inkâr edenlerin ve Kur'an nûrunu örtmek isteyenlerin burada üç büyük vasfına dikkat çekilir:

• Dünya hayatını, dünya zevk ve eğlencelerini aşırı severler. Öyle ki bu sevgi onlara âhireti tamâmen unutturur. Menfaat arzuları sadece dünya hayatıyla sınırlıdır; âhiret hayatına hiç ehemmiyet vermezler. Hatta dünyadaki geçici zevk, eğlence ve rahatlıkları için âhirette her türlü cezayı çekmeye hazırdırlar. Bu sebeple dünyada en küçük bir zevki bile feda etmeye dayanamazlar. Âhirette elde edecekleri nimetler karşılığında, bu dünyada hiçbir tehlikeye katlanamaz ve hiçbir fedakârlığa râzı olmazlar. Onlar ne zaman dünya ile âhiret arasında bir ikileme düşseler, her defasında dünyaya karşılık âhiret hayatını fedâ eder, dünyayı tercih ederler.

• Bu tercihleri ile kendileri Allah yolundan uzaklaştıkları gibi, şeytânî telkin ve ifsatlarıyla başkalarının da o yola girmesine engel olurlar.

• Çeşitli şüpheler ortaya atarak, her türlü hîle ve desiseye baş vurarak Allah'ın dosdoğru yolunu eğriltmeye, çirkin göstermeye çalışırlar. Kendileri doğruluktan hoşlanmadıkları gibi, düzenbazlıkla Allah'ın yolunu, kendi arzularına uydurmak için çaba sarf ederler.

Bu tavır ve davranışları onların, hidâyete dönüşü zor pek uzak ve derin bir sapıklık içine düştüklerinin açık bir belgesidir.

Böyle derin sapıklık içinde boğulup giden insanları bu dalâlet bataklığından kurtarmak için, onlara anlayabilecekleri dilden hitap edecek tebliğcilere ihtiyaç vardır. Bu sebeple buyruluyor ki:

وَمَٓا اَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ اِلَّا بِلِسَانِ قَوْمِه۪ لِيُبَيِّنَ لَهُمْۜ فَيُضِلُّ اللّٰهُ مَنْ
يَشَٓاءُ وَيَهْد۪ي مَنْ يَشَٓاءُۜ وَهُوَ الْعَز۪يزُ الْحَك۪يمُ ﴿٤﴾

4. Biz her bir peygamberi, dinî emir ve yasakları onlara en güzel şekilde anlatmaları için kendi kavminin diliyle gönderdik. Artık Allah dilediğinin doğru yoldan sapmasına fırsat verir, dilediğini de doğru yola erdirir. O, karşı konulamaz kudret sahibi, her hükmü ve işi hikmetli ve sağlam olandır.

Tebliğin açık ve anlaşılır bir dille yapılabilmesi, diğer taraftan insanların dâveti anlayamama gibi bir bahanelerinin olmaması için her peygambere vahiy, gönderildiği kavmin diliyle indirilmiştir. Sırf mûcize olsun diye herhangi bir peygamberin yabancı bir dille kavmine gönderildiği vâki değildir. Çünkü Cenâb-ı Hakk'ın murâdı, genel mânada hârikulâde ve alışık olunmayan şeyler gösterip insanların meraklarını gidermek değil, daha çok dâvetin anlaşılmasını ve bu vesileyle insanların doğru yola ulaşmasını kolaylaştırmaktır.

İşte size o peygamberlerden ibretli bir misal:

وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰى بِاٰيَاتِنَٓا اَنْ اَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ
وَذَكِّرْهُمْ بِاَيّٰمِ اللّٰهِ اِنَّ فٖى ذٰلِكَ لَاٰيَاتٍ لِكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥﴾
وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ اِذْ اَنْجٰيكُمْ مِنْ اٰلِ
فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُٓوءَ الْعَذَابِ وَيُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ
نِسَٓاءَكُمْ وَفٖى ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظٖيمٌ ﴿٦﴾

5. Nitekim Mûsâ'yı: "Kavmini karanlıklardan aydınlığa çıkar ve onlara Allah'ın nimet ve felâket günlerini hatırlat" diye âyetlerimizle gönderdik. Hiç şüphesiz bunda, çok sabreden ve çok şükreden kimseler için nice ibretler, nice dersler vardır.

6. O zaman Mûsâ kavmine şöyle demişti: "Allah'ın, üzerinizde bulunan nimetlerini hatırlayın! Hani o sizi, size azabın en kötüsünü revâ gören; oğullarınızı boğazlayan, kadın ve kızlarınızı kötülük yapmak için sağ bırakan Firavun hânedânından kurtarmıştı. Bunda da size Rabbinizden büyük bir belâ ve imtihan vardı."

اَيَّامُ اللّٰهِ (eyyâmullâh), "Allah'ın günleri" demektir. Bununla İsrâiloğulları'nın başına gelen acı veya tatlı önemli hâdiseler kastedilir. Bunlar, Firavun'un zorbalığı altında geçen sıkıntı ve mihnet günleri ile; yine üzerlerine bıldırcın eti ve kudret helvasının indirildiği, denizin yarıldığı ve bulutun üstlerine gölgelik yapıldığı nimet ve ferahlık günleridir. Nitekim Arapların belli başlı hâdiselerini bildirmek üzere de أَيَّامُ الْعَرَبِ (eyyâmü'l-Arab) tabiri kullanılır.

Buna göre "Allah'ın günleri"nin hatırlatılmasında hem uyarma hem müjdeleme, hem kötü bir sonla korkutma hem de hayırlı bir âkıbet ile ümitlendirme vardır. Allah'ın husûsî bir şekilde vuku bulan kahır, öfke ve helâk tecellileri korkutmakta; nimet, lutuf ve ihsân tecellileri ise ümit vermektedir. Bunlarda birincisi sabrı hatırlatırken, diğeri de şükrü akla getirmektedir. Dolayısıyla bu büyük olayların hatırlatılmasında herkes için ibretler bulunmakla beraber özellikle çok sabreden ve çok şükredenler için daha mühim dersler, daha ince hikmetler yer almaktadır.

Bu sebeple buyruluyor ki:

وَاِذْ تَاَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِنْ شَكَرْتُمْ لَاَزٖيدَنَّكُمْ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابٖى
لَشَدٖيدٌ ﴿٧﴾ وَقَالَ مُوسٰٓى اِنْ تَكْفُرُوٓا اَنْتُمْ وَمَنْ فِى الْاَرْضِ

جَمِيعًا ۙ فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴿٨﴾

7. "Hani Rabbiniz size: «Şâyet şükrederseniz size olan nimetlerimi artırır da artırırım. Yok eğer nankörlük ederseniz, şunu bilin ki benim azabım çok şiddetlidir» buyurmuştu."

8. Mûsâ devamla: "Siz ve yeryüzünde bulunan herkes birlikte Allah'a nankörlük etseniz bile bunun Allah'a bir zararı olmaz. Çünkü Allah'ın hiç kimseye, hiçbir şeye ihtiyacı yoktur ve her türlü övgüye lâyıktır" demişti.

Şükür, nimet vereni tanımak, ona saygı duymak ve verilen nimeti, o nimetin yaratılış gayesi ve veriliş hikmeti istikâmetinde kullanmaktır. Malın şükrü muhtaçlara yardım etmek, ilmin şükrü bunu bilmeyenlere öğretmek ve insanların faydasına kullanmak, sıhhatin şükrü ise ibâdet ve hizmet etmektir.

Allah Teâlâ'nın kuluna nimeti iki türlüdür: Maddî nimetler, mânevî nimetler. Bu nimetlerin her birine, kendilerine münasip bir tarzda şükretmek gerekir. Şükredildiği nispette de bu nimetlerin artacağı müjdesi verilmektedir. Nankörlüğün ise nimetlerin elden gitmesine ve azabın gelmesine sebep olacağı ikazı yapılmaktadır.

Ebû Ali Cürcânî şöyle der: "İslâm nimetine şükrederseniz buna ilâve olarak imanı veririm. İman üzere bana hamdederseniz buna ilâveten ihsânı veririm. Buna şükrederseniz mârifeti veririm. Mârifete şükrederseniz sizi vuslat makamına eriştiririm. Buna şükrederseniz sizi kurbiyet derecesine eriştiririm. Bu nimete de şükretmeniz sebebiyle sizi üns ve müşâhede halvetgâhına ulaştırırım. Bu ifadelerden anlaşılmaktadır ki şükür, terakkînin merdiveni ve mânevî derecelere yükselmenin vâsıtasıdır." (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân*, IV, 512)

Allah Teâlâ hiçbir şeye muhtaç olmadığını bir hadis-i kudsîde şöyle haber verir:

"*Kullarım! Öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız, cinleriniz en müttakî bir ki inin kalbi ve duygusuna sahip olsalar, bu benim mülkümde herhangi bir ey artırmaz. Kullarım! Öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız, cinleriniz, en günahkâr bir ki inin kalbi ve duygusuna sahip olsalar, bu benim mülkümden en küçük bir ey eksiltmez. Kullarım! Öncekileriniz, sonrakileriniz, insanlarınız, cinleriniz bir yerde toplanıp benden istekte bulunacak olsalar, ben de her birine istediğini versem, bu benim mülkümden ancak, iğne denize daldırılıp çıkarıldığında denizden ne kadar eksiltebilirse i te o kadar azaltır.*" (Müslim, Birr 55)

O halde ey insanlar! Gönül dünyanızı saran gaflet perdelerini yırtıp, kalpleri yerinden sarsan şu dehşetli uyarılara kulak verin:

اَلَمْ يَأْتِكُمْ نَبَؤُا الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ قَوْمِ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ
لَا يَعْلَمُهُمْ اِلَّا اللّٰهُ جَاۤءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا
اَيْدِيَهُمْ فٖى اَفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا اِنَّا كَفَرْنَا بِمَاۤ اُرْسِلْتُمْ بِهٖ وَاِنَّا لَفٖى شَكٍّ
مِمَّا تَدْعُونَنَاۤ اِلَيْهِ مُرٖيبٍ ﴿٩﴾

9. Sizden önceki Nûh kavminin, Âd ve Semûd'un ve onlardan sonra gelenlerin haberi size ulaşmadı mı? Onların hâlini ve başlarına geleni gerçek mânada ancak Allah bilir. Peygamberleri onlara apaçık deliller getirmiş, fakat onlar ellerini ağızlarına götürüp: "Biz sizinle gönderilen dîni kesinlikle inkâr ediyoruz. Çünkü biz, bize yaptığınız dâvetin doğruluğu konusunda derin bir şüphe içindeyiz" dediler.

Peygamberlerle inkârcı kavimleri arasında karşılıklı konuşma devam ederken meydana gelen **"Ellerin ağızlara götürülmesi"** (İbrâhim 14/9) hareketi hakkında şu izahlar yapılabilir:

Birincisi; her iki zamirin de kâfirlere ait olmasına göre:

• Kâfirler, peygamberleri görmelerinden ve onların sözlerini işitmelerinden dolayı ortaya çıkan kin, nefret ve sıkıntılarından dolayı ellerini ağızlarına götürüp ısırmışlardır. (bk. Âl-i İmrân 3/119)

• Onlar, peygamberlerin sözlerini işittikleri zaman buna şaşakaldılar, alay edip gülüştüler. İşte bu esnada gülmekten kırılan ve elini ağzına götüren kimsenin yaptığı gibi, ellerini ağızlarına götürmüşlerdir.

• Onlar, bununla, peygamberlere, söyledikleri sözden geri durmaları ve bunu söylememelerini işaret etmek için ellerini ağızlarına götürmüşler, yani "sus" demek istemişlerdir.

İkincisi; her iki zamirin de peygamberlere raci olmasına göre kâfirler, peygamberlerin ellerini tutup, onları susturmak ve sözlerini kesmek için, ağızlarına koymuşlardır. Yahut peygamberler, o kâfirlerden tamâmen ümit kesince, susmuşlar ve ellerini ağızlarına koymuşlardır.

Üçüncüsü; "el"deki zamirin kâfirlere, "ağız"daki zamirin ise peygamberlere râci olmasına göre kâfirler, peygamberlerin nasihat ve öğütlerini işittikleri zaman, onları yalanlayıp reddetmek gayesiyle, "Kes sesini, yeter artık!" dercesine elleriyle peygamberlerin ağızlarını göstermişlerdir. Yahut peygamberlerin konuşmalarını engellemek için, ellerini onların ağızlarına kapamışlardır. (Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb,* XIX, 70-71)

Onların bu inkârları ve fiilî müdahaleye varan azgınlıklarına rağmen:

قَالَتْ رُسُلُهُمْ اَفِى اللّٰهِ شَكٌّ فَاطِرِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِۜ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُؤَخِّرَكُمْ اِلٰٓى اَجَلٍ مُسَمًّىۜ قَالُٓوا اِنْ اَنْتُمْ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَاۜ تُرِيدُونَ اَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا كَانَ يَعْبُدُ اٰبَٓاؤُ۬نَا فَاْتُونَا بِسُلْطَانٍ مُبِينٍ ﴿١٠﴾

10. Peygamberleri onlara şöyle dedi: "Hiç gökleri ve yeri yoktan yaratan Allah hakkında şüphe edilir mi? O sizi kendine imana çağırıyor ki, böylece günahlarınızı bağışlasın ve içinde bulunduğunuz helâkinizi gerektiren kötü durumdan sizi kurtarıp, belirli bir vakte kadar size süre tanısın." Onlar da şu karşılığı verdiler: "Siz de ancak bizim gibi insanlarsınız. Bizi atalarımızın tapa geldikleri şeylerden uzaklaştırmak istiyorsunuz. Öyleyse bize apaçık bir delil getirin!"

Bir gün İmam-ı Azam (r.h.) mescitte otururken bir grup zındık gelerek onu öldürmek istediler. İmam onlara şöyle dedi:

"–Bir sorum var, ona cevap verin. Ondan sonra isterseniz zulüm kılıcına su verin." Zındıklar:

"–Mesele nedir?" diye sordular. İmam:

"–Ben, denizin üzerinde yükünü almış giden bir gemi gördüm. Öylece gidiyor, fakat üzerinde ne kaptan ne de gemiciler var" dedi. Zındıklar:

"–Bu imkânsızdır. Çünkü kaptan ve gemiciler olmadan geminin düzgün gitmesi mümkün değildir" dediler. Bunun üzerine İmam:

"–Sübhânallah, cümle felekler ve yıldızlar, ulvî ve süflî âlemin nizamının seyir ve hareketi, bir geminin seyir ve hareketinden daha hayret verici değil midir?" dedi.

Bunun üzerine hepsi sus pus oldular, çoğu da İslâm'la şereflendi. (Bursevî, *Rûhu'l-Beyân,* IV, 516)

İlâhî buyrukların tebliğiyle görevli peygamberlerin şüphesiz belli yetkileri vardır. Ama bunlar rastgele ve sınırsız değildir:

قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ اِنْ نَحْنُ اِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَمُنُّ عَلٰى مَنْ يَشَٓاءُ مِنْ عِبَادِهِۜ وَمَا كَانَ لَنَٓا اَنْ نَاْتِيَكُمْ بِسُلْطَانٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿١١﴾ وَمَا لَنَٓا اَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللّٰهِ وَقَدْ هَدٰينَا سُبُلَنَاۜ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلٰى مَٓا اٰذَيْتُمُونَاۜ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿١٢﴾

11. Peygamberleri onlara şunu söyledi: "Evet, biz de ancak sizin gibi

insanlarız. Fakat Allah, kullarından dileğine peygamberlik gibi özel ihsânda bulunur. Şunu bilin ki, Allah izin vermedikçe size herhangi bir delil, bir mûcize getirmemiz mümkün değildir. Mü'minler sadece Allah'a dayanıp güvenmelidirler!"

12. "Hem bize yürüyeceğimiz doğru yollarımızı Allah göstermişken niçin O'na dayanıp güvenmeyelim ki? Bize çektirdiğiniz her türlü ezâ ve cefâya elbette sabredip katlanacağız. Zâten tevekkül sahiplerine de düşen, yalnız Allah'a dayanıp güvenmektir."

Tevekkül, işi bütün işlerin sahibine havâle etmek, O'na bel bağlamak, dayanıp güvenmek; bir sıkıntıyla karşılaştığında onu Allah'a isyân sayılacak bir şeyle savmaya çalışmamaktır. Bu sebeple zor durumdaki bir insanın, meşrû ölçüler içerisinde başkasından yardım talebinde bulunması tevekkül sınırlarını aşmaz.

İslâm dâvetinin hızla yayıldığını görerek telaşa kapılan, inanan insanların kendi yerlerini alarak kurdukları sistemin yıkılacağını, böylece alışa geldikleri lüks ve refah dolu hayatın sona ereceğini bilen kâfirler şu tehditleri savurdular:

وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ اَرْضِنَا اَوْ لَتَعُودُنَّ فِى
مِلَّتِنَا ط فَاَوْحَى اِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُهْلِكَنَّ الظَّالِمِينَ لا ﴿١٣﴾ وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ
الْاَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ط ذٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِى وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾

13. Kâfirler peygamberlerine: "Ya bizim dinimize dönersiniz, ya da biz sizi kesinlikle ülkemizden sürüp çıkarırız" dediler. Bunun üzerine Rableri o peygamberlere şöyle vahyetti: "O zâlimleri mutlaka helâk edeceğiz."

14. "Onların ardından o ülkeye elbette sizi yerleştireceğiz. Bu müjde, benim huzurumda durup hesap vermekten korkan ve tehdidimden çekinenler içindir."

Bu ilâhî beyânlar, Mekke'de müşriklerin Peygamberimiz ve ashâbını sıkıştırıp kendi dinlerine döndürmeye, dönmedikleri takdirde oradan sürgün etmeye çalıştıkları bir sırada inerek, Rasûlullah (s.a.v.) ve ona inananları teselli etmiştir. Müşrikleri de uğrayacakları hazin bir âkıbet ile ikaz buyurmuştur.

14. âyette yer alan مَقَامِى (makamî) "benim makâmım" ifadesi şu mânalara gelir:

- Allah Teâlâ'nın, kullarını murakabe edip gözetlemesi,
- Kulların kıyâmet günü hesap için O'nun huzurunda durması,
- Cenâb-ı Hakk'ın dâimî olarak adâlet ve doğruluk üzerinde ısrar etmesi.

Şu bir gerçek ki, hak-bâtıl dâvasında netice itibariyle hep peygamberler gâlip

gelmişler, onların karşısında yer alan inkârcılar ise mağlup olmuşlardır:

وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍۙ ﴿١٥﴾ مِنْ وَرَآئِه۪ جَهَنَّمُ وَيُسْقٰى
مِنْ مَآءٍ صَد۪يدٍۙ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُس۪يغُهُ وَيَأْت۪يهِ الْمَوْتُ مِنْ
كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍۜ وَمِنْ وَرَآئِه۪ عَذَابٌ غَل۪يظٌ ﴿١٧﴾

15. Peygamberler, düşmanlarına karşı Allah'tan yardım istedi, Allah da onlara yardım etti; sonunda bütün inatçı zorbalar hüsrâna uğrayıp, perişan oldu gitti.

16. Bu perişanlığın ardından cehennem azabı gelecek; orada onlara kanlı ve irinli su içirilecek.

17. O berbat suyu azar azar yudumlamaya çalışacak, fakat bir türlü boğazından geçiremeyecek. Ayrıca ölüm onu dört bir yandan kuşatacak; fakat, ölmek istese bile, asla ölüp kurtulamayacak! Ardından da daha şiddetli bir azap gelecek.

15. âyette yer alan جَبَّارٌ (cebbâr), Allah'ın emirlerine boyun bükmeyip kendini büyük gören, kendini ilâhî talimatlara itaat etmeyecek kadar yüce kabul eden ve insanları kendi istediği şekilde davranmaya mecbur eden zorba kimse mânasına gelir. عَنِيدٌ ('anîd) ise inatçı, çok inat eden demektir. İmanın hakikatlerinden yüz çeviren, Allah'tan uzak duran ve dürüst insanlara düşmanlık eden kimseler bu vasıfla anılır.

Burada inatçı zorbaların hüsranı, cehennemde irinli su içerken içine düştükleri perişan halleri canlı bir manzara halinde takdim edilerek daha net bir şekilde zihinlere kazılmaktadır:

Bu manzarada zorbalar yaralı vücutlardan akan irini içiyorlar. Pis ve acı oluşundan dolayı da bir türlü yutamıyorlar, anında dışarı çıkarıyorlar. Onları saran bu pislik, tiksinti ve iğrenme durumu, kelimeler arasında elle tutulacak kadar muşahhas hâle getirilir. Bu ceza yetmiyormuş gibi, o zorbaları tüm sebep ve alâmetleriyle her taraftan ölüm kuşatır, fakat ölemezler. Ölüm onlar için bir kurtuluş olacak, fakat bu da imkânsızdır. Hak ettikleri azabın devamı ve tamamlanması için ölmemeleri gerekmektedir. Âyet-i kerîmede şöyle buyrulur: **"Ne haklarında ölüm kararı verilir ki ölüp de azaptan kurtulsunlar. Ne de tattıkları azaptan en küçük bir eksiltme ve hafifletme olur."** (Fâtır 35/36) Bunların ardından da onlara şiddetli bir azap vardır. İşte bu gerçekten dehşet verici bir manzaradır. Hüsrana uğramış zorbaların hâlini arzederken, arka planda da perişan akıbetlerini, bu derece korkunç, dehşetli ve ürpertici bir

tarzda gözler önüne sermektedir.

Şu misal ise kıyâmet günü kaybedenlerden olmanın acı sonucunu bir daha silinmeyecek şekilde zihinlere kazımaktadır:

مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ اَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِى يَوْمٍ

عَاصِفٍ ۜ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلٰى شَيْءٍ ۜ ذٰلِكَ هُوَ الضَّلَالُ الْبَعِيدُ ﴿١٨﴾

18. Rablerini inkâr edenlerin durumu şuna benzer: Onların bütün yaptıkları, fırtınalı bir günde rüzgârın şiddetle savurduğu bir kül yığını gibidir. Böylece onlar, kazandıkları hiçbir şeyin faydasını göremezler. İşte bu, doğru yoldan tamâmen uzak ve derin sapıklığın ta kendisidir.

Kıyâmet günü Kâfirlerin fecî hâllleri şöyle canlı ve hareketli bir manzara ile izah edilir:

Meydana konmuş bir kül yığını bulunmaktadır. Fırtınalı bir gün geliyor. Son derece amansız esen rüzgâr, küle dokunduğu gibi onu savuruyor, her bir zerresini bir yana atıyor, oracıkta o külden hiçbir eser kalmıyor. Burada kâfirlerin amelleri küle, kıyâmet günü fırtınalı güne, kâfirlerin inkârları da o külü savuran rüzgâra benzetilmiştir.

Temsil, sağlam bir imana dayanmayan ve İslâm'ın öğrettiği şartlara uymayan amellerin Allah katında bir değeri olmadığını beyân eder. Bu ameller boşunadır ve külün rüzgâr önünde savrulması gibi savrulup yok olacaktır. Âyetin sonunda yer alan "derin sapıklık" ifadesi de, fırtınalı bir günde ta uzaklara, sonsuzlara doğru uçuşan kül manzarasıyla oldukça uyum arzeder.

Aklını kullanabilen bir insan, böyle bir sapıklığın içinde bir an bile kalamaz. Çünkü gözünü şöyle bir çevirip baktığında göklerde ve yerde kendisine doğru yolu gösteren nice deliller görecektir:

Allah Her Şeye Kadir

اَلَمْ تَرَ اَنَّ اللّٰهَ خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ بِالْحَقِّ اِنْ يَشَاْ يُذْهِبْكُمْ وَيَاْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٩﴾ وَمَا ذٰلِكَ عَلَى اللّٰهِ بِعَزِيزٍ ﴿٢٠﴾

19. Allah'ın, gökleri ve yeri belli bir gayeye, hikmete dayalı olarak ve mükemmel bir sistem hâlinde yarattığını görmüyor musun? Dilerse O sizi yok eder, yerinize yepyeni bir toplum getirir.

20. Bunu yapmak, Allah için hiç de zor değildir.

Cenâb-ı Hak, belki tevbe ederler diye veya ileri sürecekleri bir delilleri kalmaması için inkârcılara ve âsilere mühlet verir; onları hemen cezalandırmaz. Bu hususta Rasûl-i Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurur: *"İ ittiği eziyet verici sözlere Allah'tan daha fazla sabreden yoktur. Ona ortak ko ulur, çocuk edindiği söylenir. Fakat O, yine de bu sözlerin sahiplerini, sağlık ve âfiyet vererek rızıklandırmaya devam eder."* (Buhârî, Tevhid 3; Müslim, Munâfıkîn 49)

Gökleri ve yeri yaratan Allah'a insanları yeniden diriltmek de zor gelmez. Dolayısıyla:

وَبَرَزُوا لِلّٰهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفٰٓؤُا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا اِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ اَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللّٰهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدٰينَا اللّٰهُ لَهَدَيْنَاكُمْ سَوَٓاءٌ عَلَيْنَٓا اَجَزِعْنَٓا اَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحِيصٍ ﴿٢١﴾

21. Mahşer günü insanların hepsi birlikte Allah'ın huzuruna çıkarlar. Zayıflar, büyüklük taslayan liderlerine şöyle derler: "Doğrusu biz dünyada size uyup arkanızdan gitmiştik. Peki şimdi siz, Allah'ın azabını birazcık olsun üzerimizden kaldırabilecek misiniz?" Onlar da şu şekilde karşılık verirler: "Ne yapalım? Eğer Allah bize doğru yolu gösterseydi, biz de sizi doğru yola iletirdik. Şimdi artık sızlansak da sabretsek de bizim için hiçbir şey değişmeyecektir; kaçıp sığınacağımız herhangi bir yer de yoktur."

"Zayıflar", dünyada liderlerinin peşinden giden zayıf görüşlü, güçsüz kimselerdir. Bunlara avam halk denebilir. "Büyüklenenler" ise, Allah'a ibâdetten yüz çeviren ileri gelenler, liderlerdir.

Allah Rasûlü (s.a.v.) kâfirlerin cehennemdeki sızlanmaları ile ilgili şu haberi verir:

ş *"Cehennem ehli, azapları iddetlendiğinde:*

«- Gelin sabredelim» derler.

Be yüz yıl süreyle sabrederler, fakat bu sabırlarının kendilerine bir fayda sağlamadığını görürler. Bunun üzerine:

«- Haydi gelin sızlanalım» derler.

Be yüz yıl süreyle sızlanıp feryat ederler.

Bunun da kendilerine bir fayda sağlamadığını görünce:

« imdi artık sızlansakş da sabşetsek de bizim için hiçbir ey deği meyecektir; kaçıp sığınacağımız herhangi bir yer de yoktur» (İbrâhim 14/21) *derler."* (Heysemî, *Mecma'u'z-zevâid,* V, 43)

Dolayısıyla bu âyetler, dünyada lider ve önder geçinenleri gözü kapalı olarak takip eden, "ne yapalım biz zayıf kimseleriz" diyerek zâlimlere boyun eğip onların peşinden gidenleri ciddi bir şekilde ikâz etmektedir. Bunlar, yarın kendilerini Allah'ın azabından kurtaramayacaklarına göre, hemen bugünden onların kim olduğunu, nereye gittiklerini ve tâbilerini nereye yönlendirdiklerini iyi tahlil etmelidirler.

Bakalım, alınlarına cehennemlik mührü vurulan bedbahtların bu feci sonlarına şeytanın tepkisi nasıl olacak:

وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْاَمْرُ اِنَّ اللّٰهَ وَعَدَكُمْ وَعْدَ الْحَقِّ وَوَعَدْتُكُمْ فَاَخْلَفْتُكُمْ ؕ وَمَا كَانَ لِيَ عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ اِلَّٓا اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي ۚ فَلَا تَلُومُونِي وَلُومُٓوا اَنْفُسَكُمْ ؕ مَٓا اَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَٓا اَنْتُمْ بِمُصْرِخِيَّ ؕ اِنِّي كَفَرْتُ بِمَٓا اَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ ؕ اِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ ﴿٢٢﴾

22. Hesaplar görülüp iş bitirilince şeytan şöyle der: "Allah size gerçekleşmesi kesin olan bir va'atte bulundu; ben de size öylesine va'atte bulundum fakat sözümde durmadım. Aslında benim size istediğimi yaptıracak bir gücüm de yoktu. Sadece ben sizi inkâra çağırdım, siz de bana uydunuz. Öyleyse beni kınamayın da kendinizi kınayın. Bugün, ne ben sizin feryadınıza yetişebilirim, ne de siz benim feryadıma yetişebilirsiniz. Dünyada iken beni Allah'a ortak tanımış olmanızı da reddediyorum. Elbette zâlimlere can yakıcı bir azap vardır."

"Allah'ın va'dettikleri"; öldükten sonra diriliş, hesap, cennet, cehennem, itaat edenlerin mükâfat görmesi, isyankârların cezalandırılması hakkında verdiği haberlerdir. Bu haberlerin hepsi gerçektir ve söylendiği gibi vuku bulacaktır.

“Şeytanın va‘dettikleri” ise bütün bunların olmadığı hakkında kalplere attığı şüphe ve vesveselerdir. Kıyâmet günü bu şeytânî şüphe ve vesveselerin gerçekle ilgisi bulunmadığı anlaşılacaktır.

Şeytan insanın apaçık düşmanıdır. Onun vazîfesi, insana sağından solundan, önünden arkasından gelip vesvese vererek onu Allah’a kulluk yolundan saptırmaya çalışmaktır. Bu sebeple Cenâb-ı Hak, çeşitli âyetlerde onun düşmanlığına dikkat çekmiş; **“şeytana tapmayın!”** (Yâsîn 36/60); **“sakın şeytan sizi aldatmasın!”** (A‘râf 7/27) ikazlarında bulunmuştur.

Anlaşıldığı kadarıyla şeytanın hiç kimse üzerinde zor kullanarak bir işi yaptırma tarzında bir hâkimiyeti, nüfûzu ve gücü yoktur. Fakat onları isyâna dâvet etme ve kendilerine günahları süslü gösterme mânasında bir nüfûza ve güce sahiptir. Âyet-i kerîmede: **“Şeytanın zorlayıcı gücü, ancak onu dost edinenlerin ve onu Allah’a ortak koşanlar üzerindedir”** (Nahl 16/100) buyrulur. Diğer taraftan şeytanın, ihlâsa erdirilmiş seçkin kullar üzerinde hiçbir bir hâkimiyeti yoktur. Onları azdırıp yoldan çıkarmaya güç yetiremez. Çünkü onlar iman ve sâlih amellerle Allah’ı dost edindikleri için şeytanın vesvesesine tâbi olma tehlikesine düşmezler. (bk. Sâd 38/82-83) Şeytanın hilesine kanmayan o ihlaslı mü’minlerin âkıbetine gelince:

وَاُدْخِلَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِاِذْنِ رَبِّهِمْ ۜ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿٢٣﴾

23. İman edip sâlih ameller yapanlar, altlarından ırmaklar akan cennetlere konulur ve orada Rablerinin izniyle sonsuza dek kalırlar. Birbirlerine olan iyi dilek ve temennilerini ise “Selâm size!” diye ifade ederler.

Şeytana kananla kanmayanların akıbetini öğrendikten sonra Allah’ın ebedî kurtuluş için gönderdiği hak dinle insanların kendilerinin türettiği bâtıl inanç ve ideolojilerin arasındaki farkı anlamak isterseniz, şu son derece açık ve güzel temsil üzerinde etraflıca düşünebilirsiniz:

اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِى السَّمَاۤءِ ۙ ﴿٢٤﴾ تُؤْتِى اُكُلَهَا كُلَّ حِينٍ بِاِذْنِ رَبِّهَا ۜ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿٢٥﴾

24. Görmüyor musun, Allah nasıl bir misâl veriyor: O, güzel sözü, köklerini sağlam bir şekilde yerin derinliklerine salmış ve dalları göklere

uzanmış güzel bir ağaca benzetiyor.

25. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir durur. İşte Allah, düşünüp ders almaları için insanlara böyle misaller getirmektedir.

"Güzel söz"den maksat öncelikle tevhid sözüdür veya kelime-i şehâdettir. İşte bu söz, en güzel sözdür. Bu sözün her şeyi güzeldir. Güçlü, kuvvetli, sağlam ve meyvelidir. Onun kökleri, mü'minlerin kalplerinin derinliklerine inmiş, oralarda kök salmıştır. Hiçbir sarsıntının ve fırtınanın onu yerinden koparması mümkün değildir. Bâtıl yönlerden esen rüzgârlar ona en ufak tesirde bulunamaz. Bu söz, dallarını göklere salmıştır. Tevhid, Allah'ı tanıyıp O'nu birleme olduğundan tevhid sözünün dalları pek yüce noktalara ulaşır. Bu söz Allah'ın izniyle her an meyvesini verir. Onun meyveleri hayatın tüm alanlarında ortaya çıkan salih amellerdir, güzel ahlaktır. Onun meyve vermediği bir an mevcut değildir. Dolayısıyla hem dünyada hem âhirette sahibine sonsuz faydalar sağlar. Yegâne hak ve gerçek söz, bu sözdür.

Bir başka açıdan bakıldığında bu güzel sözden maksat imandır. Allah imanı ağaca benzetmiştir. Çünkü ağaç, ancak üç özelliği ile gerçekten ağaç diye isimlendirilir: Yerin derinliklerine işlemiş kökleri; ayakta sapasağlam canlı ve diri olarak duran gövdesi; göklere kucak açmış meyve dolu yüksek dalları. İman ağacı da aynı şekilde ancak üç şeyle tamam olur: Kalbin derinliklerine kök salmış bir mârifetullah; dilde yerleşmiş bir ikrar; azalarla yapılan sâlih ameller.

İman ve kelime-i tevhid sözünden sonra sırasına göre söylenen bütün güzel sözler, bu temsilin muhtevasına ve ifade ettiği mânaya dâhildir. Bu bakımdan, güzele talip olan insanlar, dillerini kelime-i tevhide, sözlerin en güzeli Kur'an'ı okumaya ve hep güzel sözler söylemeye alıştırmalıdırlar. Âyet-i kerîmede şöyle buyurulur: **"Kullarıma söyle, sözün en güzelini söylesinler..."** (İsrâ 17/53)

Buna karşılık kötü sözün durumuna gelince:

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿٢٦﴾

26. Kötü söz ise, kökleri sökülüp toprağın üstüne çıkarılmış, bütünüyle kararsız, dayanıksız, çürük bir ağaç gibidir.

Kötü sözden maksat öncelikle Allah'ı inkâr ve O'na şirk koşma sözüdür. Bütün kötülüklerin, afetlerin, korkuların ve bedbahtlıkların başı bu sözdür. Bu sözü söyleyenler zâlim olmuşlardır; zira hak sözü bırakıp onun yerine bâtıl sözü tutmuşlardır. Sonra sırasına göre söylenen bütün kötü sözler bu temsilin muhtevasına ve ifade etmek istediği mânaya dâhildir.

Netice olarak:

يُثَبِّتُ اللّٰهُ الَّذ۪ينَ اٰمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْاٰخِرَةِۚ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظَّالِم۪ينَ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ ﴿٢٧﴾

27. Allah, iman edenleri, inanıp ikrar ettikleri o değişmez söz sebebiyle dünyada da âhirette de sapasağlam tutar ve ayaklarını kaydırmaz. Zâlimleri ise şaşırtır, onların doğru yoldan çıkmasına fırsat verir. Allah dilediğini yapar.

Kelime-i tevhîd, Kur'an'ın kelimeleri ve Rasûlullah (s.a.v.)'in hadisleri mü'minlerin değişmeden durmalarını; bozmadan ve bozulmadan İslâm'ı yaşamalarını sağlar. Böylece onlar dünyada muzaffer olurlar, âhirette de kurtuluşa ererler. Güzel sözü terk edip kötü söze sarılan zâlimler ise kendi başlarına şaşkın halde kalırlar. Böylece hem dünya hem de âhirette bedbaht olurlar. Bu gibileri bekleyen korkunç son şöyle haber verilir:

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذ۪ينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَاَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِۙ ﴿٢٨﴾ جَهَنَّمَۚ يَصْلَوْنَهَاۜ وَبِئْسَ الْقَرَارُ ﴿٢٩﴾ وَجَعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَب۪يلِه۪ۜ قُلْ تَمَتَّعُوا فَاِنَّ مَص۪يرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿٣٠﴾

28. Allah'ın verdiği iman nimetine şükretmeyip inkârı ve nankörlüğü tercih ederek kendi halklarını helâk yurduna sürükleyenleri görmez misin?

29. Yani cehenneme! Kızarıp pişmek için hepsi oraya girecektir. Orası ne kötü bir yerleşim yeridir!

30. Çünkü onlar, insanları Allah yolundan saptırmak için O'na denk tuttukları bir takım tanrılar uydurdular. Onlara şöyle de: "Bir müddet yiyip için, eğlenin; nasıl olsa, sonunda varacağınız yer ateştir!"

Bu âyetlerde şu üç hususa dikkat çekilir:

• Şükür nimetlerin artmasına sebep olduğu gibi nankörlük de nimetlerin tamâmen yok olmasına sebeptir.

• Kötü arkadaş insanı cehenneme sürükleyip o helâk yurduna girmesine yol açar. Bu sebeple ihlâslı, sünnet-i seniyyeye göre yaşayan mü'min kullar, küfür, nifak ve bid'at ehli olan kimselerle sohbet ve beraberlikten sakınmalıdır.

• Cehennem şerli kimselerin yerleştiği pek fenâ bir karargâhtır. Onun azabının şiddetini, harâretinin derecesini anlatmaya kelimeler yetmez.

Bu sebeple Yüce Rabbimiz "kullarım" hitabıyla mü'minlere şu uyarı da bulunmaktadır:

قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ اٰمَنُوا يُقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَيُنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴿٣١﴾

31. Rasûlüm! İman eden kullarıma söyle: İçinde hiçbir alışverişin bulunmadığı, dostluğun fayda vermediği o dehşetli kıyâmet günü gelip çatmadan namazlarını dosdoğru kılsınlar ve kendilerine verdiğimiz rızıklardan Allah yolunda gizlice ve açıktan harcasınlar!

Üç hususun üzerinde ehemmiyetle durulur: İnanmak, namazı dosdoğru kılmak ve Allah yolunda cömertçe harcamak. Zira bunlar dinin üç temel esasını teşkil eder. İnsan ölüm gelmeden bunları gerektiği şekilde yerine getirmeye çalışmalıdır. Nitekim malı vaktinde Allah yolunda harcama konusunda Hz. Selmân-i Fârisî'nin şu hâli ne güzel misâldir:

Selmân-i Fârisî (r.a.), hurma yaprağından zenbil yapardı. Bu işini şöyle anlatırdı: "Bunun hammaddesini bir dirheme satın alıyorum. Yaptıktan sonra üç dirheme satıyorum. Satınca bir dirhemini borcuma veriyor, birini âilemin nafakasına ayırıyorum. Kalanı da sadaka olarak dağıtıyorum." (Şârânî, *Velîler Ansiklopedisi,* I, 72)

Şu bir gerçek ki, kulun tüm varlığını Allah yoluna adaması için Allah'ı tanıması, Allah'ı tanıması için de O'nun kâinattaki kudret ve azamet tecellilerine derin bir ibret nazarıyla bakması zarûrîdir:

اَللّٰهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ وَاَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَاَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِاَمْرِهِ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْاَنْهَارَ ﴿٣٢﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ ۚ وَسَخَّرَ لَكُمُ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ۚ ﴿٣٣﴾

32. Allah ki, gökleri ve yeri yaratan, gökten su indirip onunla size rızık olmak üzere çeşit çeşit meyveler, ürünler çıkaran O'dur. Koyduğu kanunlara uyarak denizde yüzüp giden gemileri size boyun eğdiren ve ırmakları hizmetinize veren de O'dur.

33. Bir düzen içinde kendi yörüngelerinde dönüp durmakta olan güneşi ve ayı hizmetinize veren ve gece ile gündüzü de faydanıza sunan yine O'dur.

Nihâyetsiz rahmetinin, kerem ve ihsânının bir tezâhürü olarak bütün bu nimetleri emrimize âmâde kılan Allah Teâlâ'dır. Yani Yüce Rabbimiz, rabliğin

gereği olan her şeyi fazlasıyla yerine getirmektedir. Peki insan:

وَاٰتٰيكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَاَلْتُمُوهُۜ وَاِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَاۜ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿٣٤﴾

34. Hâsılı O size, kendisinden istediğiniz her şeyi verdi. Öyle ki, eğer Allah'ın nimetlerini tek tek saymaya kalksanız, imkânı yok, onları toplu halde bile sayamazsınız. Gerçekten insan çok zâlimdir, çok nankördür.

Verilen bu nimetlere karşı derin bir şükür hâli gerekirken insan, şükür yerine daha ziyade nankörlüğü tercih etmektedir. Çünkü o gâfil insanın yapısında zulüm ve nankörlük derin bir iz, siyah bir zift halinde yerleşmiş durmaktadır. Asıl imtihan, bu devamlı haksızlık yapma, yanlış davranma meylimizin oradan kazınması ve bu nankörlük ziftinin oradan temizlenmesidir.

Bir gün Mevlânâ Hazretlerinin hizmetçilerinden biri, malının ve parasının azlığından şikâyet etti. Hz. Mevlânâ:

"–Eğer sana bin altın verip kulağını, burnunu ve diğer bir uzvunu kesseler râzı olur musun?" diye sordu. Hizmetçi:

"–Hayır" dedi. Mevlânâ:

"–O hâlde niçin yoksulluk iddiasında bulunuyorsun. Mademki bunlara sahipsin, o hâlde fakir değil, zenginsin. Sende bu kadar kıymetli şeyler olduğu halde niçin onların kıymetini bilmiyor, şükretmiyor ve fakirlerin sabrını sermaye yapmıyorsun?" dedi. (Ahmet Eflâkî, *Âriflerin Menkıbeleri,* I, 419)

Şunu unutmamak gerekir ki, Allah'ın ihsân ettiği nimetlere bütün gücüyle şükreden kullar da vardır. İşte size bunun güzel bir misâli:

Niyâz Hâlinde Bir Kul

وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهٖيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا الْبَلَدَ اٰمِنًا وَاجْنُبْنٖى وَبَنِىَّ اَنْ نَعْبُدَ
الْاَصْنَامَ ﴿٣٥﴾ رَبِّ اِنَّهُنَّ اَضْلَلْنَ كَثٖيرًا مِنَ النَّاسِ فَمَنْ تَبِعَنٖى
فَاِنَّهُ مِنّٖى وَمَنْ عَصَانٖى فَاِنَّكَ غَفُورٌ رَحٖيمٌ ﴿٣٦﴾

35. İbrâhim şöyle dua etmişti: "Rabbim! Bu şehri emniyetli kıl. Beni de, evlatlarımı da putlara tapmaktan koru!"

36. "Rabbim! Bu putlar, insanların pek çoğunun yoldan çıkmasına sebep olmaktadır. Bundan böyle kim bana uyarsa şüphesiz o bendendir. Kim de bana karşı gelirse, elbette ki sen çok bağışlayıcısın, engin merhamet sahibisin!"

İbrâhim (a.s.), kendisine karşı çıkanlardan bahsedince onların helâki ve azâbı için dua etmemiş, bilakis Cenâb-ı Hakk'ın bağışlama ve merhamet sıfatlarını zikrederek, âdetâ onların bağışlanmasını istemiştir. Bu Hz. İbrâhim'in tüm insanlara duyduğu şefkat ve merhametin bir göstergesidir. Nitekim melekler Lût kavmini helâk etmek üzere yola çıktıklarında yine İbrâhim (a.s.), onlar için dua etmeye başlamıştı. (bk. Hûd 74-75) Aynı şekilde Îsâ (a.s.) da çok yumuşak kalpliydi. Hatta Allah ona, kendisine uyanların doğru yoldan saptıklarını gösterdiğinde yine de onlar için şöyle dua edip yalvaracaktır: **"Onlara azap edersen, şüphesiz onlar senin kullarındır. Eğer onları bağışlarsan muhakkak ki sen kudreti dâimâ üstün gelen, her işi ve hükmü hikmetli ve sağlam olansın."** (Mâide 5/118) Merhamet ummanı olan Allah Rasûlü (s.a.v.) Efendimiz de, bütün insanlara olan sevgi ve şefkatinin bir işareti olarak ve onların hidâyet ve bağışlanmalarını dileyerek gece sabaha kadar Hz. İbrâhim'in ve Hz. İsa'nın yukarıda geçen niyazlarını ihtivâ eden âyetleri okurdu. (Nesâî, İftitâh, 79; Ahmed b. Hanbel, *Müsned,* V, 156)

İşte bütün âlemlere, tüm insanlığa rahmet olan Efendimiz (a.s.)'ın dünyayı teşriflerinin temellerinin atıldığı zaman ve zemine işaret etmek üzere buyruluyor ki:

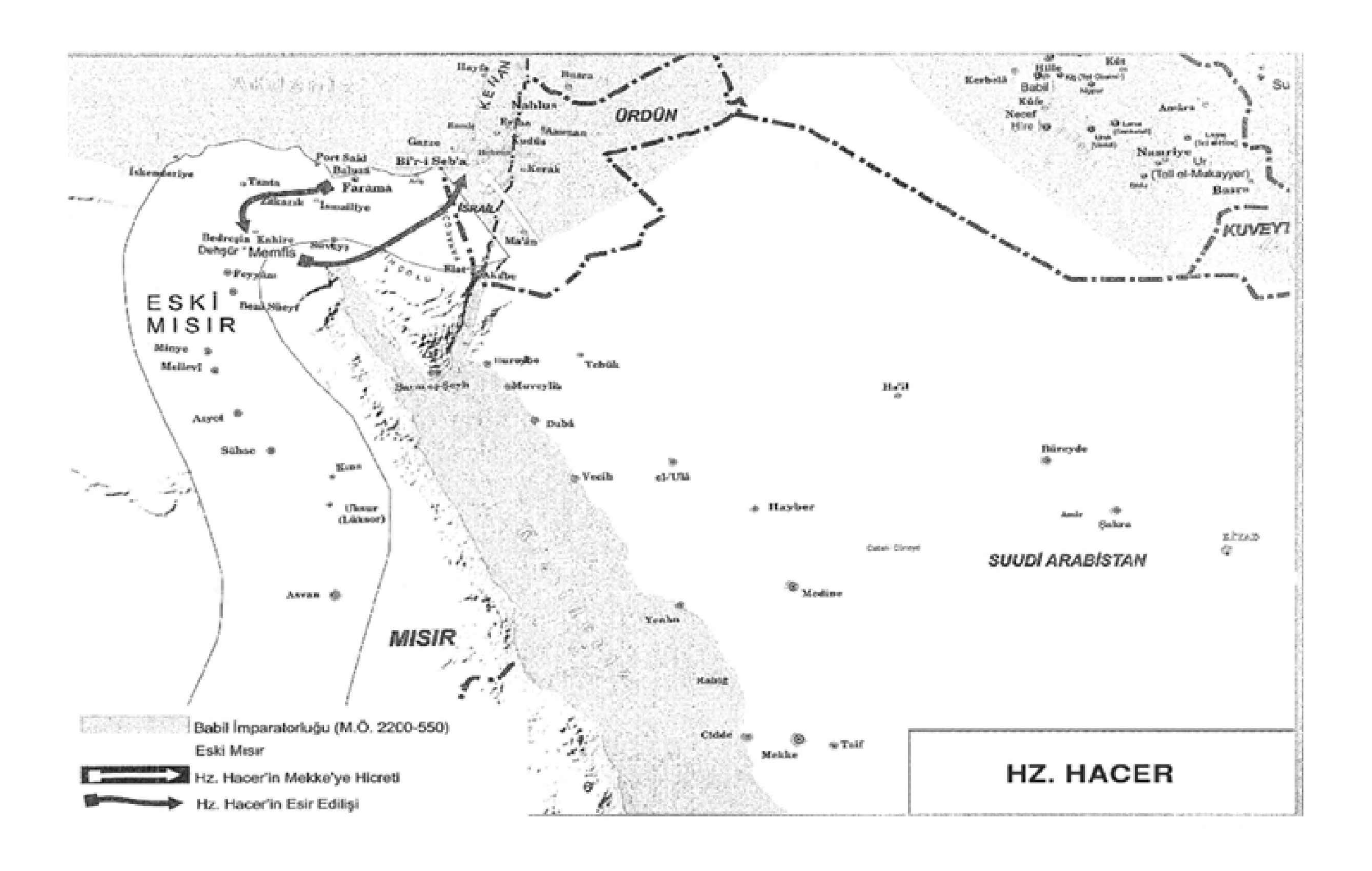
رَبَّنَا اِنّٖى اَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتٖى بِوَادٍ غَيْرِ ذٖى زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ
رَبَّنَا لِيُقٖيمُوا الصَّلٰوةَ فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوٖى اِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ
مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾

37. “Rabbimiz! Ben zürriyetimden bir kısmını senin her türlü hürmete lâyık Mukaddes Evin’in yanında ekin bitmeyen bir vâdiye yerleştirdim. Rabbimiz, namazı dosdoğru kılsınlar diye böyle yaptım. Sen de insanlardan bir kısmının gönlünü onlara yönlendir ve onları çeşitli ürünlerle rızıklandır ki sana şükretsinler.”

İbrâhim (a.s.), hanımını ve evladını Harem’e sırf “Namazı dosdoğru kılmaları için” getirip yerleştirdiğini söyler. Yâni “Rabbim, ben onları, faydalanılacak ve rızıklanılacak her türlü şeyden mahrum olan bu kurak vâdiye sırf senin Beyt-i Harem’inin yanında namaz kılsınlar diye yerleştirdim” der. Dolayısıyla onun bu faaliyetinde dünyevî bir gâye gütmediği anlaşılmaktadır. Burada, zekât, oruç ve hac gibi öteki ibâdetlerin yanında bilhassa namazın zikredilmesi, onun üstünlüğü ve Beytullah’ın Sadece namaz ve namaz hükmündeki diğer ameller için olması sebebiyledir. Nefsi tezkiye ve kalbi tasfiye için lâzım gelen en mühim vasıta da yine namazdır.

Hz. İbrâhim, eşini ve çocuğunu Beytullah’ın yanında bırakıp onları Allah’a emânet ettiğinde gönlünden kopup gelen içli yakarışlarla Rabbine şöyle yalvardı:

رَبَّنَآ اِنَّكَ تَعْلَمُ مَا نُخْفِى وَمَا نُعْلِنُ ۜ وَمَا يَخْفٰى عَلَى اللّٰهِ مِنْ شَىْءٍ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ ﴿٣٨﴾ اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ الَّذٖى وَهَبَ لٖى عَلَى الْكِبَرِ اِسْمٰعٖيلَ وَاِسْحٰقَ ۜ اِنَّ رَبّٖى لَسَمٖيعُ الدُّعَآءِ ﴿٣٩﴾ رَبِّ اجْعَلْنٖى مُقٖيمَ الصَّلٰوةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتٖى ۗ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَآءِ ﴿٤٠﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لٖى وَلِوَالِدَىَّ وَلِلْمُؤْمِنٖينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿٤١﴾

HZ. HACER
Babil İmparatorluğu (M.Ö. 2200-550)
Eski Mısır
Hz. Hacer'in Mekke'ye Hicreti
Hz. Hacer'in Esir Edilişi
ESKİ MISIR
MISIR
ÜRDÜN
İSRAİL
KUVEYT
SUUDİ ARABİSTAN
Su
İskenderiye
Tanta
Port Said
Farama
Zakazık
İsmailiye
Kahire
Memfis
Feyyûm
Beni Süeyf
Minye
Mellevî
Asyut
Sühac
Asvan
Gazze
Bi'r-i Seb'a
Hayfa
Nablus
Busra
Amman
Kudüs
Kerak
Ma'ân
Akabe
Şarmu's-Şeyh
Tebûk
Muveylih
Dubâ
Vecih
el-Ulâ
Hayber
Medine
Yenbu
Rabiğ
Cidde
Mekke
Taif
Hâ'il
Büreyde
Şakra
Kerbelâ
Hille
Babil
Kûfe
Necef
Hire
Kût
Amâra
Nasıriye
Ur
(Tell el-Mukayyer)
Basra

38. “Rabbimiz! Hiç şüphesiz sen, bizim gizlediğimizi de bilirsin, açığa vurduğumuzu da. Çünkü yerde olsun, gökte olsun hiçbir şey Allah’a gizli kalmaz!”

39. “Şu ihtiyarlık çağımda bana İsmâil’i ve İshâk’ı lutfeden Allah’a hamdolsun! Elbette Rabbim, duaları hakkiyle işitendir.”

40. “Rabbim! Beni ve zürriyetimi namazı dosdoğru kılanlardan eyle! Rabbimiz dualarımızı kabul buyur!”

41. “Rabbimiz! Hesapların görüleceği o gün beni, ana-babamı ve bütün mü’minleri bağışla!”

Hz. İbrâhim, bir taraftan kendisinin ve zürriyetinin böyle bir ibâdet ve hesap şuuru içinde Allah’a kul olmasını Rabbinden niyaz ederken, diğer taraftan da engin gönlünde herkese karşı taşıdığı sınırsız şefkat ve merhametin bir göstergesi olarak duasını kendisi, zürriyeti, ana-babasıyla birlikte bütün ümmete şâmil kılmıştır. Bu, onun sadece kendini ve yakın akrabasını düşünen bir kişi değil, bütün ümmetin derdiyle dertlenen büyük bir peygamber, seçkin bir insan olduğunu gösterir. Bu yönden de geriden gelen mü’minlere güzel bir numûne olmaktadır. Nitekim Rasûlullah (s.a.v.), yapılacak duanın umûmî olmasının önemine işaret ederek: *“Bir ki i bir topluluğa imam olur da onları bırakıp sadece* ş *kendisi için dua ederse onlara hıyânet etmi olur”* buyurur. (Ebû Dâvûd, Tahâret 43; Tirmizî, Salât 148)

Bütün gayretler, korkudan gözlerin dışarı fırlayacağı kıyâmet gününün dehşetinden emniyette olabilmek içindir. Çünkü ilâhî buyrukları dinlemeyen zâlimleri pek korkunç bir son beklemektedir:

وَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ ۜ اِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ
تَشْخَصُ فِيهِ الْاَبْصَارُ ۙ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُؤُ۫سِهِمْ لَا يَرْتَدُّ
اِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۚ وَاَفْـِٔدَتُهُمْ هَوَاۤءٌ ۜ ﴿٤٣﴾

42. Rasûlüm! Sakın, Allah’ı zâlimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Allah onları cezalandırmayı, dehşetten gözlerin dışarı fırlayacağı bir güne ertelemektedir.

43. O gün onlar başlarını dikmiş, gözleri sabit bir noktaya çakılıp kaldığından kendilerine bakacak halleri kalmamış, kalpleriyse bomboş bir halde çağrıldıkları yere doğru koşuşturup dururlar.

Âhiret, son derece korkulu ve dehşet dolu bir gündür. O gün gözler dehşetten dışarı fırlayacak ve öylece donakalacaktır. Kâfirler, zâlimler ve mücrimler başlarını dikerek münâdinin çağırdığı istikâmette koşacaklardır. Bakışlarını,

başka şeyler bir tarafa, kendilerine bile çevirecek halleri olmayacaktır. Göz kapaklarını kapatamaz, hareket ettiremez bir halde, gözleri açık ve donakalmış bir vaziyette, hiçbir şeye dönüp bakmadan öylece koşacaklardır. Kalpleri de bomboş olacaktır. Aşırı korkudan dolayı kalpleri kırık, yıkık, paramparça olacak; orada fayda verecek hiçbir fikir, hiçbir düşünce kalmayacaktır.

Bu âyetler, peygamberimiz ve mü'minlere tesellî, mazlumlara tâziye, zâlimlere ise büyük bir tehdittir.

Gelen âyetler ise âhiretin yakıp kavurucu pişmanlığıyla karşılaşmadan önce kulları şöyle uyarmaktadır:

وَاَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَآ اَخِّرْنَآ
اِلٰٓى اَجَلٍ قَرِيبٍۙ نُجِبْ دَعْوَتَكَ وَنَتَّبِعِ الرُّسُلَۜ اَوَلَمْ تَكُونُوٓا اَقْسَمْتُمْ
مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍۙ ﴿٤٤﴾ وَسَكَنْتُمْ ف۪ي مَسَاكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوٓا
اَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْاَمْثَالَ ﴿٤٥﴾

44. İnsanları, başlarına azabın geleceği bir günle korkut. O gün zâlimler: "Rabbimiz! Bize biraz daha süre ver de senin dâvetini kabul edip, peygamberlerine uyalım" derler. Onlara şöyle karşılık verilir: "İyi de, daha önce sizin için bir zevâl, bir son olmadığını iddia edip duran bizzat kendiniz değil miydiniz?"

45. "Ad, Semûd gibi sizden önce yaşayıp kendilerine zulmedenlerin yurtlarında oturmuştunuz; onlara nasıl muâmele ettiğimiz size apaçık belli olmuştu; ayrıca her türlü misaller ve temsillerle size gerçekleri açıklamıştık."

Şu âyet-i kerîmeler de ayını gerçeği haber verir:

"Orada avazlarının çıktığı kadar yüksek sesle feryat edecekler: «Rabbimiz! Ne olur, bizi buradan çıkar ve dünyaya geri gönder de, daha önce yaptıklarımızın yerine sâlih ameller işleyelim!» Allah da onlara: «Size, düşünüp öğüt alacak bir kişinin, düşünüp öğüt alabileceği bir ömür vermedik mi? Hem size uyarıcı bir peygamber de gelmişti. O halde tadın azabı! Artık zâlimler için hiçbir yardımcı yoktur» buyuracak.»" (Fâtır 35/37)

Yine kâfirler:

"Rabbimiz! Biz azgınlığımızın ve taşkınlığımızın kurbanı olduk da doğru yoldan sapmış bir topluluk hâline geldik. Rabbimiz! Bizi bu ateşten çıkar. Eğer tekrar küfre dönersek, o takdirde biz gerçekten kendimize zulmetmiş

kimseler oluruz" (Mü'minûn 23/106-107) diyecekler.

Kâfirleri bekleyen korkunç akıbet bu;

وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللّٰهِ مَكْرُهُمْ ط وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ مِنْهُ

ذُو انْتِقَامٍ ط ﴿٤٧﴾ الْجِبَالُ ﴿٤٦﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللّٰهَ مُخْلِفَ وَعْدِهِ رُسُلَهُ ط إِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ

46. Hal böyleyken, onlar yine de, tuzak kurmaya devam ettiler. Bu tuzakları dağları yerinden oynatacak kadar güçlü kuvvetli bir şekilde tasarlanmış olsa bile, onların tuzaklarının cezası Allah'ın yanındadır; onları bir bir boşa çıkaracak ve asla başarıya eriştirmeyecektir.

47. Rasûlüm! Öyleyse, sakın Allah'ın peygamberlerine verdiği sözden cayacağını sanma! Çünkü Allah, karşı konulamaz kudret sahibidir ve inkârcılardan intikam alandır.

Kıyâmetin dehşetli manzaralarına gelince:

الْقَهَّارِ ﴿٤٨﴾ يَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمٰوَاتُ وَبَرَزُوا لِلّٰهِ الْوَاحِدِ

48. O gün yer başka bir yerle, gökler de başka göklerle değiştirilir. İnsanlar da kabirlerinden kalkıp bir olan, her şeyi kudret ve hâkimiyeti altına alan Allah'ın huzurunda toplanırlar.

Kıyâmet günü yeryüzünün dağları yerinden sökülüp birbirine çarptırılarak un ufak olacak, denizleri kaynatılacak, taşacak, yeryüzü dümdüz olacak, üzerinde hiçbir eğrilik, girinti ve çıkıntı olmayacaktır. Gökyüzüne gelince, güneş ve ay tortop edilip dürülecek, ışıkları sönecek, yıldızlar dağılacak, erimiş bakır madeni gibi eriyip akacaktır. Neticede yeryüzü hesap yeri olarak tanzim edilecek, mizan kurulacak, bütün insanlar diriltilerek burada hesaba çekileceklerdir.

Rasûlullah (s.a.v.) şöyle buyurur:

"Kıyâmet gününde insanlar beyaz, hiç ayak basılmamı ve âdeta has undan yapılmı çöreğe benzeyen ve henüz kimsenin tanımadığı bir meydanda toplanacaktır." (Buhârî, Rikãk 44; Müslim, Munafikîn 28)

Peki günah bataklığında ömürlerini heba etmiş inkârcı suçlular o gün ne durumda olacak:

وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ج ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُمْ

مِنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشٰى وُجُوهَهُمُ النَّارُ لا ﴿٥٠﴾ لِيَجْزِيَ اللّٰهُ كُلَّ نَفْسٍ

مَا كَسَبَتْ ط إِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾

49. O gün, bütün hayatları günahla kararmış inkârcı suçluların birbirlerine yaklaştırılarak zincirlere vurulduğunu görürsün.

50. Onların elbiseleri katrandan olacak, yüzlerini de ateş bürüyecektir.

51. Allah, herkese kazandığının karşılığını vermesi için böyle yapacaktır. Şüphesiz ki Allah, hesâbı çok çabuk bitirendir.

Kâfirlerin cehennemde elbiseleri katrandan olacaktır. Bilindiği gibi katran; siyah, çirkin ve pis kokulu, süratle tutuşan, sıcak ve keskin bir sıvıdır. Elbette cehennemdeki katranı dünya katranıyla kıyaslamamak gerekir. Şüphesiz oradakinin sıcaklık derecesi, kokusu ve çirkinliği daha fazladır. İşte bu katran cehennemliklere sürülecek, bu onların âdeta elbisesi, gömleği ve şalvarı olacaktır. Bu yolla onlara çirkin bir renk, pis bir koku, şiddetli bir harâret ârız olacak ve onlara ateşte süratle tutuşma özelliği verilecektir. Hâsılı onların dünyada bulaştıkları yanlış itikatlar, yaptıkları günahlar, zulüm ve haksızlıklar âhirette katran hâlinde tecessüm ederek azaplarının şiddetlenmesine sebep olacaktır. Yüzlerini de ateş kaplayacaktır. **"Öyle bir ateş ki, acısı tâ gönüllere işleyip yakar"** (Hümeze 104/7) âyetinin haber verdiği gibi, ilk önce kalplerinden tutuşacak olan cehennem ateşi, yalnız içlerini yakmakla kalmayacak, bütün vücutlarını saracak ve en kıymetli uzuvları olan yüzlerini bürüyecektir.

Netice olarak:

اُو۬لُوا الْاَلْبَابِ ﴿٥٢﴾ هٰذَا بَلَاغٌ لِلنَّاسِ وَلِيُنْذَرُوا بِه۪ وَلِيَعْلَمُوا اَنَّمَا هُوَ اِلٰهٌ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ

52. Bu Kur'an, insanların kendilerini bekleyen tehlikelerle uyarılmaları, Allah'ın bir tek ilâh olduğunu bilmeleri ve gerçek akıl sahiplerinin düşünüp öğüt almaları için yapılmış bir duyurudur.

Şimdi ilâhî azapla uyarma, tevhide dâvet etme ve dinî hususları hatırlatma hikmetleriyle İbrâhim sûresinin bir tamamlayıcısı mâhiyetinde Hicr sûresi başlıyor:

